

**BERECZKI MÁTÉ
ÉS
DÖRGŐ DÁNIEL
LEVELEZÉSE**

6. kötet

Bereczki

[1885. november 21. -]

1886. január 3. - 1887. december 30.

Szerkesztette és
jegyzetekkel ellátta
TOLNAY GÁBOR

Versegly Ferenc
Elektronikus Könyvtár

SZOLNOK
2018

Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése VI.

[1885. november 21. –]

1886. január 3. – 1887. december 30.

Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I–VII.

© Dr Tolnay Gábor és örökösei, 2012-2018

© Szerzők, 2012-2018

© Takáts Rózsa, 2012-2018

BERECZKI MÁTÉ
ÉS
DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEZÉSE

VI. KÖTET

*[1885. november 21. –]
1886. január 3. – 1887. december 30.*

(Kézirat)

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta

Tolnay Gábor

a történelemtudomány kandidátusa

SZOLNOK
2018

Lektorálta: DR. SZABÓ FERENC

A bevezető tanulmányokat írta:

Dr. GEDAY GUSZTÁV

Dr. SURÁNYI DEZSŐ

Dr. TOLNAY GÁBOR

A kéziratot gondozta: TAKÁTS RÓZSA

A címlapot tervezte TÓTH KRISZTINA VIKTÓRIA

A külső borítón:

**Bereczki Máté arcképe és aláírása a Pomologische Monatshefte 1882.
évfolyam február 13-i számának 34. oldalán**

Közzéteszi

a Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ

Verseghy Ferenc

Elektronikus Könyvtár

Szolnok, 2018

ISBN 978-963-7613-55-5 Ö

ISBN 978-963-7613-61-6

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK.....	6
BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE – GEDAY GUSZTÁV	12
A MEGGY AREÁJA,* MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ŐSHAZA MEGHATÁROZÁSÁBAN – SURÁNYI DEZSŐ	25
KÉT EMBER BARÁTSÁGA A 19. SZÁZADI MEZŐTÚRON – TOLNAY GÁBOR ...	60
LEVELEK.....	74
1885. november 21. A-67. számú irat	75
1885. december 11. A-68. számú irat	77
1885. december 12. A-69. számú irat	79
1885. december 12. A-70. számú irat	81
1886. január 3. B-306. számú levél.....	82
1886. január 6. D-284. számú levél	83
1886. január 6. A-71. számú irat	85
1886. január 8. A-72. számú irat	86
1886. január 10. A-73. számú irat	88
1886. január 12. B-307. számú levél.....	89
1886. január 12. A-74. számú irat	90
1886. január 12. A-75. számú irat	92
1886. január 17. A-76. számú irat	93
1886. január 22. A-77. számú irat	97
1886. január 24. A-78. számú irat	102
1886. január 24. A-79. számú irat	103
1886. január 30. B-308. számú levél.....	105
1886. február 4. D-285. számú levél	106
1886. február 5. D-286. számú levél	108
1886. február 6. A-80. számú irat	110
1886. február 15. B-309. számú levél.....	111
1886. február 18. D-287. számú levél	113
1886. február 26. D-288. számú levél	114
1886. március 3. B-310. számú levél.....	115
1886. március 5. D-289. számú levél	116
1886. március 6. D-290. számú levél	117
1886. március 9. B-311. számú levél.....	117
1886. március 10. D-291. számú levél	119
1886. március 11. D-292. számú levél	120
1886. március 16. D-293. számú levél	121
1886. március 23. D-294. számú levél	122
1886. március 26. D-295. számú levél	123
1886. április 8. B-312. számú levél	125
1886. április 12. D-296. számú levél.....	126
1886. április 14. D-297. számú levél.....	127
1886. április 18. B-313. számú levél	129

TARTALOMJEGYZÉK

1886. április 20. D-298. számú levél.....	132
1886. április 30. D-299. számú levél.....	133
1886. május 2. B-314. számú levél.....	135
1886. május 5. D-300. számú levél	139
1886. május 7. D-301. számú levél	140
1886. május 9. D-302. számú levél	142
1886. május 12. D-303. számú levél	142
1886. május 13. B-315. számú levél.....	144
1886. május 17. D-304. számú levél	145
1886. május 22. D-305. számú levél	146
1886. június 6. B-316. számú levél	148
1886. június 11. D-306. számú levél.....	149
1886. június 12. D-307. számú levél.....	151
1886. június 20. B-317. számú levél	152
1886. június 22. D-308. számú levél.....	155
1886. július 3. D-309. számú levél	157
1886. július 4. B-318. számú levél	159
1886. július 7. D-310. számú levél	161
1886. július 14. D-311. számú levél	164
1886. július 16. D-312. számú levél	166
1886. július 24. B-319. számú levél	168
1886. július 27. D-313. számú levél	170
1886. augusztus 7. A – 81. számú irat	173
1886. augusztus 10. B-320. számú levél	175
1886. augusztus 25. B-321. számú levél	176
1886. augusztus 25. D-314. számú levél.....	177
1886. augusztus 28. B-322. számú levél	179
1886. augusztus 27. D-315. számú levél.....	182
1886. augusztus 31. D-316. számú levél.....	183
1886. szeptember 8. B-323. számú levél.....	183
1886. szeptember 9. D-317. számú levél	186
1886. szeptember 10. D-318. számú levél	187
1886. szeptember 15. B-324. számú levél.....	189
1886. szeptember 15. D-319. számú levél	189
1886. szeptember 21. után (Feltehetőleg!) A-82. számú irat	190
1886. szeptember 22. B-325. számú levél	192
1886. szeptember 22. D-320. számú levél	193
1886. szeptember 23. B-326. számú levél	194
1886. szeptember 23. D-321. számú levél	195
1886. szeptember 25. D-322. számú levél	196
1886. szeptember 29. D-323. számú levél	198
1886. szeptember 30. D-324. számú levél	200
1886. október 2. D-325. számú levél	201
1886. október 11. D- 326. számú levél	203
1886. október 13. D-327. számú levél	204
1886. október 15. B-327. számú levél.....	205

TARTALOMJEGYZÉK

1886. október 17. D-328. számú levél	206
1886. október 19. D-329. számú levél	207
1886. november 2. B-328. számú levél	209
1886. november 5. D-330. számú levél.....	210
1886. november 6. D-331. számú levél.....	211
1886. november 8. D-332. számú levél.....	212
1886. november 16. D-333. számú levél.....	214
1886. november 20. D-334. számú levél.....	216
1886. november 21. B-329. számú levél	216
1886. november 23. D-335. számú levél.....	219
1886. november 29. B-330. számú levél	220
1886. november 13. A-83. számú irat	221
1886. november 25. A-84. számú irat	223
1886. november 29. A-85. számú irat	225
1886. december 3. D-336. számú levél	227
1886. december 19. B-331. számú levél	228
1886. december 24. D-337. számú levél	231
1886. december 31. D-338. számú levél	232
1887. január 12. B-332. számú levél	233
1887. január 6. A-86. számú irat	235
1887. január 12. A-87. számú irat	242
1887. január 8. A-88. számú irat	244
1887. január 16. B-333. számú levél	247
1887. január 20. B-334. számú levél	248
1887. január 21. B-335. számú levél	249
1887. január 27. D-339. számú levél	250
1887. január 31. B-336. számú levél	251
1887. február 10. B-337. számú levél	251
1887. február 13. D-340. számú levél	253
1887. február 15. D-341. számú levél	255
1887. február 17. B-338. számú levél	256
1887. február 19. D-342. számú levél	257
1887. február 23. B-339. számú levél	258
1887. február (nap nélkül) A-89. számú irat	262
1887. március 1. D-343. számú levél	264
1887. március 8. B-340. számú levél.....	265
1887. március 17. D-344. számú levél	266
1887. március 24. B-341. számú levél.....	267
1887. március 26. D-345. számú levél	268
1887. március 30. B-342. számú levél.....	269
1887. március 31. A-90. számú irat.....	269
1887. április 1. D-346. számú levél.....	271
1887. április 7. D-347. számú levél.....	272
1887. április 14. D-348. számú levél.....	274
1887. április 15. D-349. számú levél.....	275
1887. április 17. B-343. számú levél	276

TARTALOMJEGYZÉK

1887. április 19. D-350. számú levél.....	278
1887. április 29. B-344. számú levél	281
1887. május 17. B-345. számú levél.....	282
1887. május 17. D-351. számú levél	284
1887. május 20. D-352. számú levél	285
1887. május 22. B-346. számú levél.....	286
1887. június 6. B-347. számú levél	287
1887. június 20. B-348. számú levél	289
1887. június 27. D-353. számú levél.....	290
1887. július 3. B-349. számú levél	293
1887. július 5. D-354. számú levél	294
1887. július 9. B-350. számú levél	295
1887. július 22. B-351. számú levél	296
1887. július 8. A-91. számú irat	297
1887. július 25. D-355. számú levél	299
1887. augusztus 8. B-352. számú levél	301
1887. augusztus 10. D-356. számú levél.....	302
1887. augusztus 11. D-357. számú levél.....	304
1887. augusztus 17. B-353. számú levél	305
1887. augusztus 21. B-354. számú levél	306
1887. augusztus 22. D-358. számú levél.....	309
1887. augusztus 23. D-359. számú levél.....	310
1887. augusztus 26. B-355. számú levél	311
1887. augusztus 27. D-360. számú levél.....	312
1887. augusztus 30. B-356. számú levél	314
1887. szeptember 1. D-361. számú levél	315
1887. szeptember 4. B-357. számú levél	316
1887. szeptember 14. B-358. számú levél	318
1887. szeptember 16. D-362. számú levél	319
1887. szeptember 26. B-359. számú levél	320
1887. október 3. D-363. számú levél	320
1887. október 6. D-364. számú levél	323
1887. október 7. D-365. számú levél	324
1887. október 18. B-360. számú levél	325
1887. október 22. D-366. számú levél	326
1887. október 23. B-361. számú levél	328
1887. október 23. D-367. számú levél	329
1887. október 25. A-92. számú irat	330
1887. október 27. D-368. számú levél	335
1887. október 28. D-369. számú levél	336
1887. október 31. A-93. számú irat	338
1887. november 5. D-370. számú levél.....	338
1887. november 6. D-371. számú levél.....	339
1887. november 8. B-362. számú levél	340
1887. november 12. D-372. számú levél.....	341
1887. november 19. B-363. számú levél	342

TARTALOMJEGYZÉK

1887. november 22. D-373. számú levél.....	342
1887. november 26. B-364. számú levél	344
1887. november 28. D- 374. számú levél.....	345
1887. december 4. B-365. számú levél	346
1887. december 1. D-375. számú levél	348
1887. december 7. A-94. számú irat Nyárádszereda	350
1887. december 8. D-376. számú levél	353
1887. december 12. D-377. számú levél	355
1887. december 13. B-366. számú levél.....	356
1887. december 15. D-378. számú levél	357
1887. december 16. D-379. számú levél	359
1887. december 19. A-95. számú irat	361
1887. december 24. B-367. számú levél	362
1887. december 28. D-380. számú levél	364
1887. december 29. B-368. számú levél	365
1887. december 30. B-369. számú levél	366
IRODALOM.....	368
MÉRTÉKEK.....	393
KÉPEK	
A KÖTET VÉGÉRE BEKÖTÖTT SZÉLRAJZOK.....	395
DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEZÉSI KRONOLÓGIÁJA.....	404
TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ	415

BEVEZETŐ
TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

A 18. majd ezt követően a 19. században a gyors ipari fejlődés következtében a nagy felfedezések kiterjedtek a természettudomány egészére. A botanika több szempontból is fontosabb helyet foglalt el, mint korábban. A leíró botanikában nemcsak a természetes környezetben élő növényekkel foglalkoztak, hanem a kutatók kiterjesztették figyelmüket a gazdaságilag művelt növényekre is. E két század volt a távoli időből maradt gyümölcsfajták felkutatásának, felfedezésének, kritikai értékelésének korszaka is. Ezt szinte kikényszerítette a városi lakosság rohamos növekedése – ellátatlanságából adódóan a piacokon keresni kezdte a különböző gyümölcsöket. A gazdálkodás természetesen kénytelen volt reagálni a helyzetre, s megkezdődött a gazdasági alapokra helyezett gyümölcsstermelés kialakulása. Számptalan más tényező is segítette a fejlődést a 19. században, különösen a szállításban a vasút megjelenése.

A gazdaságilag fejlettebb államokban megkezdődött saját természeti kincseik feltárása az ország egyes vidékein elterjedt gyümölcsfajták felkutatása, értékelése a szükségleteknek megfelelően. E munka során mint a nemzet kincsét, a kialakuló pomológia módszerei szerint pontosan leírták a gyümölcsöket. Kialakult egy időigényes, költséges fajtakutató eljárás, amely során igyekeztek a termelés alapját nyújtó jó és rendezett fajtatorozatokat kialakítani az egyes gyümölcsfajok esetében. Azonban míg a fejlettebb nyugati államokban az államhatalom támogatta a gyümölcsfajták lelkes felkutató és értékelő mozgalmakat, addig hazánkban a kérdés egyesek magánpassziójára hagyatkozott. Nem figyeltek fel a kérdéskörre, mely elmaradott állapotban is gazdaságilag jelentős volt. Ennek ellenére hazánkban Urbanek Ferenc¹ kanonok

¹ Urbanek Ferenc apátkanonok, c. bártfai apát (Selmebánya, Hont vm., ma Banská Štiavnica, Szlovákia, 1790. április 2. – Pozsony, ma Bratislava, Szlovákia, 1880. január 6.) Korának híres bel- és külföldön is elismert gyümölcsészeti szakembere. Híres pomológiai gyűjteménye és faiskolája volt, ahonnan jelentős mennyiségű szelektált oltványt juttatott el az ország minden részébe, így Dörgő Dánielhez és Bereczki Máthehoz is. Műve: *Systematisches Verzeichniss der vorzüglichsten Kern- und Steinobstsorten...* Pressburg, 1840. [Rendszerezett katalógusa a legkiválóbb magvas és csonthéjas gyümölcsfajtáknak..., 1840, Pozsony] - Irodalom: KERTÉSZETI 1963.; KAT. LEX. 1993–2010.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

Pozsonyban, Bazalicza Mátyás² Nyitra-pereszlényben, Glocker Károly³ Enyingen, Wölfel József⁴ Kőszegen, míg Erdélyben Bodor Pál⁵ és Nagy Ferenc⁶ a 19. század elején és közepén nem csak a helyi gyümölcsfajtákat kutatták fel. Sajnos nem volt szakegyleti tömörülés, sem megfelelő folyóirat, melynek segítségével nyilvánosságra hozhatták volna pomológiai megfigyeléseiket, így működésük helyi jelentőségű. Minden iparkodásuk ellenére gazdaságtörténeti fejlődést nem indítottak. A nehézséget növelte, hogy haláluk után csonka irodalmi hagyatékuk maradt, és aki folytatni akarta volna az elszakadt fonalat, szinte mindent előlről kellett kezdenie.

Szerencsére a század közepén elindult egy országos mozgalom – eleinte egymástól elszigetelten –, mely során igyekeztek felmérni az ország helyzetét. E folyamatban többen végeztek kiemelkedő munkát, így Balogh Ágost,⁷ Bencsik György,⁸ dr. Entz Ferenc,⁹ Hajós József,¹⁰ Kovács József,¹¹

² Bazalicza Mátyás [más néven *Bazilicza* vagy *Bazalica Mátyás*, szlovákul *Matej Bazalica*, *Bazilicza* vagy *Bazalicza*](1787 – Buda, 1848. szeptember 27.) pomológus, r. kath. plébános Nyitra-Pereszlényben, ahol jeles gyümölcsöse és szőlője volt. Gyümölcsfaiskolája a harmadik országos jelentőségű gyümölcsfajta-gyűjtemény volt Magyarországon.

³ Glocker Károly (? , 1809 - Enying, 1879. május 9.), gyümölcskertész. A Batthyány-uradalom kertésze volt, kiváló gyakorlati pomológus. A 19. század közepén a legnagyobb magyarországi gyümölcsfagyűjteménnyel rendelkezett. Az enyingi (Veszprém vm.) faiskolában korának szinte valamennyi jelentős gyümölcsfajtáját szaporította. Gyümölcseivel a hazai és német kiállításokon több díjat nyert. Szakcikkei a Kerti Gazdaságban és a Magyar Kertészben jelentek meg. Művei: *Verzeichniss diverser Obstsorten... welche zu Enying cultiviert werden* (Pest, 1858); *Jegyzék többféle alma, körte... és bogyógyümölcsöknek, valamint rózsáknak, melyek... Enyingen tenyésztetnek.* (Székesfehérvár, 1866). Irodalom: MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 599–600. p; MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON 1. kötet 535. p.; UDVARY Á. 1987.

⁴ Wölfel József (Kőszeg, 1772. november 6. – Kőszeg, 1859. október 7.) gyümölcsfatermesztő.

⁵ Bodor Pál (1773-1828) – „Az első igazi kereskedelmi faiskola tulajdonosa”. – Irodalom: SURÁNYI D. 2005.

⁶ Nagy Ferenc, ürögdi (Szentandrás [Sajószentandrás], Doboka vm., ma Șieu-Sfântu, Románia, 1804. március 8. – Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Románia, 1876. február 22.) ref. lelkész, pedagógus, kertész, borász, újságíró, Nagy Miklós apja. Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület kolozsmonostori gyümölcs- és szőlőiskolájának alapítója.

⁷ Balogh Ágost Flórián, (Melcsic, Trencsén vm., Trencsényi járás, ma Melčice, Szlovákia, 1821. szeptember 20. – Felső-Kocskóc, Trencsén vm. Puhói járás, 1898. szeptember 3.), nagytapolcsányi (Nyitra vm.) és nemcsici (Nyitra-németi, Nyitra vm.) plébános. – 1862-től kertészeti cikkeket írt, 1879-től a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* munkatársa. Gyakorlati kertészettel és gyümölcsfa nemesítéssel is foglalkozott. Bereczkihez az „Óriás körte” került Baloghtól. SZINNYEI és KAT. LEX. 1993–2010.

⁸ Bencsik György, tápiógyörgyei és füzemesgyeri (1829. április 24.–1889. április 20.), szarvasgedei fölbirtokos, gyümölcsész. PIM NÉVTÉR

⁹ Entz Ferenc (Sümege, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.), orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Entz Géza (1842–1919) zoológus apja. A modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője és megindítója.

¹⁰ Hajós József, dömsödi és hajósi (Dömsöd, 1819. november 11. – Budapest, 1888. december 28.) mezőgazda, országgyűlési képviselő, megyei bizottsági tag. Kunszentmiklósi gimnáziumi, majd pozsonyi jogi tanulmányok után 1843-ban Pesten ügyvédi vizsgát tett.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

Lukácsy Sándor,¹² Molnár István,¹³ Ritter Gusztáv,¹⁴ Tamásy Károly,¹⁵ Villási Pál¹⁶ stb. A kis tevékeny csapatnak idővel a szaksajtó is rendelkezésére állott (*Erdélyi Gazda*, *Falusi Gazda*, *Gazdasági Lapok*, *Kertész Gazda*, *Magyar Gazda* stb.) így hatásuk növekedett. Tanítók, tanárok, papok, orvosok, gyógyszerészek, kisemberek váltak apostolaivá a pomológiának.

A 19. század elején Nagyváthy János¹⁷ azt írta: felesleges külföldi gyümölcsfajtákat behozni az országba, mert elegendő és kiváló található itthon (bár Leibitzer János¹⁸ már a 18. század végén sikeresen terjesztette a külföldi gyümölcsfajtákat). A 19. század közepétől külföldről áramlott be hazánkba az idegen, főleg francia és német gyümölcsfajták tömege. A külföldről behozott és a hazai gyümölcsfajták (főleg neveik) között óriási zűrzavar uralkodott. Nem lehetett hiteles gyümölcsfajta-hoz jutni, nem volt magyar nyelvű, megfelelő pomológiai szakmunka.

1845-től Pest vármegye tisztviselője, 1848-ban másodfőjegyzője s egyben országgyűlési követe. 1849-től cs. és kir. kormánybiztosi kinevezéssel első főjegyző, majd bíró, mely állásáról 1851-ben lemondott, dömsödi birtokára vonult vissza. 1852-től ismét Pestre települve a Pesti Hazai Első Takarékpénztár választmányi tagja, majd igazgatója volt 27 éven át. Az OMGE alapító, 1864-től választmányi tagja, a kertészeti, méhészeti és selyemtenyésztési egyesített szakosztály alelnöke volt. 1870–1876 között az OMGE másodelnöke. Az egyesület kertészeti szakosztálynak egész haláláig elnöke maradt. A Kertészeti Társulat 1858. évi alapításában aktívan vett részt, Pólya Józseffel együtt működtette annak Kertészeti Csarnokát. A gyümölcskiállítások tartására és helyes rendezésére nagy súlyt fektetett. Az 1885. évi országos gyümölcs- és konyhakerti kiállítás bíráló bizottságának tagja. Dömsödi birtokán, a Somlyószigeten két nagy gyümölcsöst, a leányai után elnevezett Erzsébet- és Margitttelepet létesített, ahol a legnemesebb gyümölcsfajokat gyűjtötte össze és azokat nagy szorgalommal és szakértelemmel kezelte. Az Erzsébettelepen konyha- és diszkertet rendezett be, dinnyetenyésztése nagy hírnév volt és a földiepret nagyban termelte, 24 holdnyi területen nemes asztali szőlőtelepet létesített és gyümölcsfa csemetéket nevelt és adott el. (WIKIPÉDIA). Nekrológiát lásd ORDÓDY 1889.

¹¹ Kováts [Kovács] József (Lakszakállas, Komárom vm., ma Sokolce, Szlovákia, 1807 – Bátorkeszi, Esztergom vm., ma Bátorove Kosihy, Szlovákia, 1888. március 6. [másutt 7.]) református lelkész, pomológus. SZINNYEI

¹² Lukácsy Sándor (Lukácsi), hutirai (Tápióság, Pest vm., 1815. január 20. – Bp. 1880. december 14.), kertész, pomológus és író. RÉVAI 13. kötet 43. p.

¹³ Molnár István, rudinai (Esztergom, 1851. február 17. – Budapest, 1920. október 19.) kertész, szakíró, gyümölcstani és kertészeti miniszteri biztos.

¹⁴ Ritter Gusztáv, (1846-1926 körül) kolozsmonostori főkertész, néptanító, szakíró.

¹⁵ Tamásy (Tamásy) Károly (1806–1885) gyógyszerész, pomológus. PÁLMÁNY B. 1989.

¹⁶ Villási Pál (eredetileg: Gápel), (Léva, ma Levice, Szlovákia, 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.), jogász, tanár, kertészeti szakíró. MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet 1002. p.

¹⁷ Nagyváthy János (1755–1819) tanár, katonatiszt, mezőgazdász, szakíró.

¹⁸ Leibitzer János (Lócse, 1762. [másutt 1763] – Lócse, ma Levoča, Szlovákia, 1817. július 15.) tanár, gazdasági szakíró. RÉVAI 12. kötet, 607. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

E korszakban lépett be Bereczki Máté¹⁹ a magyar gyümölcsstermesztésbe. A már felsorolt fajtagyűjtők közül sokoldalú és tudományos szintig emelkedő munkájával messze kimagaslott. Rövidesen elméleti és gyakorlati működésével a legfőbb fórummá vált hazánkban a gyümölcsfajta kérdésekben. Ami nagy ritkaság a magyarok között, kiválóan egyesíteni tudta magában a tudóst a gyakorlati szakemberrel.

Megszívlelendők Bereczki Máté gondolatai, melyeket a gyümölcsészetéről és általában a kertészetéről írott: „Kedv és időtöltésből űztük csak eddigelé a gyümölcsészetet; de arra szinte eszünk ágában sem volt gondolni, hogy abból nem csak saját önző magunknak, hanem hazánkunk is hasznot igyekeztünk volna meríteni”. Majd így folytatja: „Voltak idők, midőn arra, hogy nemzetünk életét, becsületét föntartsuk, megőrizzük, elég volt a kard és az ágyú. Akkor még – a fegyverforgatáson és harczokon kívül, – nem engedte büszkeségünk az emberi tevékenység más nemére is gondolnunk. Az a korszak a dicsőség korszaka volt. Elmúlt... A kard kihullott kezünkéből; Magyarországnak nincsen már ágyúja... Most a realizmus, a munka korszakát éljük. Küzdeni kell a létért, de nemcsak karddal és ágyúval, hanem ezerféle más fegyverrel is. A kard és az ágyú nem elég ótalom többé arra, hogy az emberiség létért való nagy tusájában csúfosan el ne bukjunk. Most már fegyver lett még az író toll és a kertész olló is melylyel hazánkunk a nemzetcsaládok előtt több becsületet szerezhetünk, mint karddal és ágyúval szerezhettünk. Most az élni akaró népeknek »munka« a jelszava.”²⁰

Ugyanakkor a hazafiság megnyilvánulását a gyümölcsészettel kapcsolatosan a következőekben fejti ki: „Aki hazáját szereti, azt nem szükség hazafiúi kötelességére figyelmeztetni. Hazai gyümölcsészetünk ügyét előmozdítani hazafiúi kötelessége főképp azoknak, kik az ügy iránt érdeklődnek, lelkesülnek; kik a gyümölcsészetet örömmel tanulmányozzák. Hazafiúi kötelességemet vélelem teljesíteni, amidőn gyümölcsészeti tanulmányaimat elmondom; amidőn gyümölcsleírásaimat hazámfiainak használatára közrebocsátom”.²¹

¹⁹ Bereczki (1848–49-ben Romhányi, 1862-ig Bogyinszki) Máté (Romhány, Nógrád vm., 1824. szeptember 22. – Kunágota, Csanád vm., 1895. december 9.) pomológus, szakíró. ÚJ ÉLETRAJZI 1. kötet, 660–661. p. és P. ERMÉNYI M. 1987.

²⁰ Bereczki Máté: A Baltavári ökörszemcseresznyéről. In: BERECZKI 3. 1884. 105. p.

²¹ Bereczki Máté: Gyümölcsseim. In: BERECZKI 1. 1877. 181. p. és BERECZKI 5. 2006. 50. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

„Lesznek-e kik e téren követni fognak? nem tudom; de engemet hazai gyümölcsészetünk ügye iránti lelkesedésem folyvást előre hajt. Nem érek rá vissza tekintgetni: jön-e utánam valaki vagy sem.”²²

Több mint 120 éve halott nagy pomológusunk egész tevékenységét jellemző mélyen szántó gondolataihoz nem tartom illendőnek, hogy magyarázatot fűzzek. De annyit szeretnék mégis hozzátenni, hogy Bereczki Máté e hitvallását megalapozó filozófiáját gyümölcsészeti vonatkozásban teljes mértékben megvalósította.

Meg kell jegyezni Bereczki Máté nem volt elméleti ember. Gyümölcstermesztésünk gazdasági ággá fejlesztésének lehetőségeit kereste, kutatta. Ennek alapjait kívánta hazánkban lerakni! Ebben a kérdésben legfontosabbnak a gyümölcsfajták megismerését tartotta. Sajnos a még nagy gyakorlattal rendelkező szakember sem ismeri fel biztosan az egyes gyümölcsfajtákat. Kizárólag rátekintéssel ismeretlen fajta meghatározása szinte lehetetlen. Ez csak leírás, ábrázolás alapján, könyvekből lehetséges. „... gyümölcsleírások nélkül gyümölcsismeretre szert nem tehetünk; gyümölcsismeret nélkül pedig hazánk gyümölcsiparát virágzásba nem hozhatjuk soha”²³ – jegyezte meg Bereczki Máté. Akkor még dr. Entz Ferenc és Kovács József leírásain túl alig néhány gyümölcsfajtát ismertettek szaklapjaink. A külföldi pomológiák pedig nehezen hozzáférhetőek voltak. Hiányzott a magyar pomológia!

Gyümölcsleírásokhoz termő gyümölcs fajtagyűjtemények kellene, ahol az egyes egyedeket folyamatos és módszeres megfigyelés alapján, a fák minden részét és tulajdonságát a helyszínen pomológusok éveken keresztül jegyzik fel. A külföldi adatok hazánkban nem vehetőek át automatikusan, mert azokat más ökológiai viszonyok alakították ki. Például az északi országok téli gyümölcsfajtái nálunk gyakran már ősszel, vagy nyár végén megérhetnek. Hazánkban termett gyümölcsök színesebbek, a rovarok kártétele lényegesen nagyobb, mint hűvösebb vidéken.

Ha valaki egy foglalkozást elmélyedten űz, akkor rendszerint olyan társaságot keres, ahol tapasztalatait, gondolatait kicserélheti. Így Bereczki Máté az 1860-as években a hazai pomológia vezérkarának oszlopos tagjaival – dr. Entz Ferencsel, Lukácsy Sándorral, Bencsik Györggyel, Kovács Józseffel, Villási Pállal alakított ki kapcsolatot. Eleinte levélváltások követték egymást, majd személyes látogatások során mélyült el viszonyuk.

²² Uo.

²³ Bereczki Máté: Eszmetöredék a gyümölcsészetről és a gyümölcs ismertetésről. In: BERECZKI 1. 1877. 177. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

Bereczki Máté közben rendíthetetlen céltudatossággal mélyült el a pomológia tudományában. E foglalkozást nem mellékesen, kedves passzióból folytatta, hanem a legnemesebben felfogott hivatásnak tekintette, amely minden emberi ambícióját betöltötte.

Pontosan látta, hogy kora magyar gyümölcsstermesztésének fő problémái közé tartozott a hiteles gyümölcsfajta és az egyes fajták ökológiai igényének tisztázása. A többi kérdés csak ezek viszonylagos megismerése után kerülhet majd sorra. A fajtaismeret alapvető, viszont óriási felkészültséggel oldható csak meg. A fajtaismerethez angol, francia, német szakirodalom ismerete szükséges. A nyelvismereten túl tudományos felkészültség, biztos anyagi háttér – amelyek segítségével elvégezhetőek az egyes fajták fajtahiteles beszerzései – óriási többéves küzdelem után a hazai és külföldi szakemberek segítségével járt csak sikerrel. Majd az eltelepített ültetvényben az egyes fajták több éves vizsgálatai következtek. Ez azonban nem volt elegendő, mert az eredmények írásban való közlése szükséges. Ugyanis a gyűjtemény létesítése, fenntartása, tanulmányozása az egyénnek elegendő lehet, de a társadalomnak szükségesek a materiális eredmények, melyeket a közlés segítségével, oltóvesszők, illetve faiskolai szaporítás útján juttathat el a termelők széles rétegeihez.

A kérdés tisztázása végett gyűjtötte össze a fajtákat, s mivel az Alföldön élt, kereste az aridabb körülményeket²⁴ elviselő gyümölcsfajtákat is. Ezzel kapcsolatban jegyezte meg: „Gyümölcsstermesztésünknek csak azon esetben veendjük valódi hasznát, ha temelendett gyümölcsünk kereskedelmi cikket képezhet.”²⁵ Ehhez kellene a kísérleti gyümölcsstelepek, melyek létesítése, fenntartása anyagi és szellemi áldozatot kíván és a termesztésre érdemes gyümölcsfajok és fajták kiválasztására „Kivánatos volna, hogy minden vidéknek legyen egy gyümölcsésze, ki hozza meg azt az áldozatot, hogy próbálja ki a sok – kivált új – fajokból, melyek azon vidék éghajlatát és talaját kiválóan kedvelő fajok? de a nagy közönség maradjon kevés, jeles faj tenyésztése mellett, hogy, ha jó a kereskedő, egy-egy fajból kapjon egy-kétszáz vékát; mert az ugyan nem fog vállalkozni arra, hogy száz fajból száz vékát vegyen!”²⁶

Bereczki Máté a feladatoknak példamutatóan tett eleget! A beszerzett – végül is fajtahiteles – fajtákat elültette kertjében, majd éveken át részletesen megfigyelte azokat. Így módon sok tévedést tisztázott. 6

²⁴ arid (*meteorológia, latin*) = száraz, csapadékszegény (éghajlat)

²⁵ Bereczki Máté: Kísérleti gyümölcsstelepek. In: BERECZKI 1. 1878. 43. p.

²⁶ Uo.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

holdon kb. 3000 gyümölcsfajta figyelt meg. Evvel az akkori Magyarországon a legnagyobb, legteljesebb és egyúttal a legtokéletesebb gyümölcsfajta-gyűjteményt hozta létre. Így összegyűjtve a hazai fajtaikat is igyekezett azonosítani, majd kiválasztani az ország különböző részein, eltérő neveken szereplő ugyanazon fajtaikat. Az azonosítás után a fő súlyt a fajta hiteles fenntartására helyezte. Így méltán tartotta kora egész Európája mezőkovácsházai kertjét Magyarország hiteles gyümölcstörzskönyvének. A gyümölcstermesztők munkássága alapján csakhamar pomológiai kérdésekben Bereczki Mátét vezetőjüknek ismerték el.

A hazai gyümölcsfajta gyűjtésében folytatta nagy elődei, Lippai János,²⁷ Lübeck János,²⁸ Bogsch János,²⁹ Leibitzer János, Bodor Pál, Urbanek Ferenc, Bazalicza Mátyás, dr. Entz Ferenc, Nagy Ferenc, Tamásy Károly, Czukor János³⁰ és mások munkáját. De a magyar gyümölcsfajta gyűjtése, leírása és megfigyelése terén ő tovább is ment, mint elődei, mivel a fajta ökológiai előnyeit is feljegyezte. Leírásait elküldte dr. Eduard Lucashoz,³¹ a reutlingeni híres pomológiai intézet igazgatójához, aki jeles havi folyóiratában, a „Pomologische Monatshefte”-ben³² közölte. E cikkek alaposágukkal és a fajta ökológiai igényeinek tárgyalásával felkeltette egyszerre a figyelmét a pomológiai ismeretek terén sokkal tájékozottabb német, belga és francia gyümölcstermesztők részéről. Megnyerte jó

²⁷ Lippay János, zombori (Pozsony, ma Bratislava, Szlovákia, 1606. november 1. – Trencsén, ma Trenčín, Szlovákia, 1666. június 2.) botanikus, kertész, jezsuita szerzetes. ÚJ ÉLETRAJZI 4. kötet, 248. p.

²⁸ Lübeck János (Bazin, Pozsony vm. ma Pezinok, Szlovákia, 1776. – Ipolyság, Hont vm. ma Šahy, Szlovákia, 1814. november 14.) orvos. Számos mezőgazdasági vonatkozású cikke jelent meg. ÚJ ÉLETRAJZI 4. kötet, 361. p.

²⁹ Bogsch János (Poprád, Szepes vm. ma Poprad, Szlovákia, 1745 – Pozsony, 1821. január 21.) pedagógus, kertészeti és méhészeti szakíró. ÚJ ÉLETRAJZI 1. kötet, 810. p.

³⁰ Czukor János (Kisszeben, Sáros m., 1783. márc. 28. – Hódmezővásárhely, 1868. máj. 17.) gyógyszerész, kertész, pomológus. Tanulmányait az eperjesi evangélikus gimnáziumban elvégezvén, Budapesten a gyógyszerészi pályára lépett, és mint segéd a Kígyóhoz címzett gyógyszerertárban működött. Az 1820 utáni években Hódmezővásárhelyen gyógyszerertárt nyitott. Az 1831. évi nagy kolerajárványban orvosként is működött, mert a városnak egy ideig nem volt orvosa. 1857-ben gyógyszerertárát eladta s kizárólag apróbb irodalmi munkálkodással, fizikai kutatásokkal és kertészkedéssel foglalkozott. Gazdasági cikkeket írt a Falusi Gazdába (1860, 1862–1863.) és a Kerti Gazdaságba (1862, 1866–1867.) SZINNYEI

³¹ Lucas, Eduard dr. (Erfurt, 1816. július 19. – Erfurt, 1882. július 24.) az egyik legjelentősebb német pomológus. PALLAS 11. kötet, 703. p.

³² Pomologische Monatshefte havi folyóiratában, a „Pomologische Monatshefte” -ben³² közölte. E cikkek alaposágukkal és a fajta – Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologische Institut. Stuttgart-Reutlingen. 1785–1905. Az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcstörzskönyv folytatása.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

barátságát a világhírű J. G. K. Oberdieck³³ német pomológusnak is. E kapcsolatok többek között fajtagyűjteményének nagy mértékű bővülését segítették elő. A kb. 3000 gyümölcsfajta tanulmányozása során valódinak 1875-ben 300, míg 1882-ben már 662 fajta esetében adott bizonyosságot. Nagy lelkiismeretességgel figyelte fajtáit, minden kétséges esetben hazai és külföldi pomológusok, természetők és egyéb szakértők véleményét is kikérte. Csak azokat a leírásokat közölte nyomtatásban, csak azokról a gyümölcsfajtákról küldött másoknak szaporítóanyagot, amelyek fajtaazonosságához semmi kétség sem fért. Ezek voltak általa „valódinak” minősített gyümölcsfajták.

Ismereteit nem tartotta meg magának, hanem hazafias hitvallásának megfelelően szolgálta a magyar gyümölcstermesztést. Tapasztalatainak írásos dokumentumait buzgón ontotta magából és az 1860-as évektől kezdve a „Kertész Gazda”³⁴ hasábjain publikálta. 1867 és 1872 között kb. 200 cikket tett közzé, melyek felölelték az egész gyümölcsészet termesztés-technikáját az egyes megoldások előnyeit-hátrányait ismertetve. Mintegy 200 külföldi körte-, alma-, barack- és szilvafajtát is leírt, melyért támadták Bereczki Mátét, hogy nem mindig saját megfigyeléseit közli, hanem fordít. Elismerte, de mivel ezek a fajták nálunk ismeretlenek, így megismertetésük miatt szükségesnek tartotta a fajták leírását közölni. Az 1870-es évektől rendszeres írója lett dr. Lucas „Pomologische Monatshefte”-jének,³⁵ de emellett nem hanyagolta el a magyar szaklapokat sem. Az „Erdélyi Gazda”,³⁶ a „Gazdasági Lapok”,³⁷ a „Gyakorlati Mezőgazda”³⁸ és a „Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek”³⁹ hasábjain fejtette ki gyümölcstermesztés-technológiai és pomológiai ismereteit. Természetesen ezen fő lapok mellett más lapokba is írt.

³³ Oberdieck, Johann Georg Conrad (Wilkenburg, 1794. augusztus 30. – Herzberg, 1880. február 24.) német pomológus. PALLAS 13. kötet, 323. p.

³⁴ KERTÉSZGAZDA = Magyarországi kertészeti szaklap 1865–1866 és 1869–1873 között.

³⁵ Pomologische Monatshefte – Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologische Institut. Stuttgart-Reutlingen. 1785–1905. Az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcsészeti folyóirat folytatása.

³⁶ ERDÉLYI GAZDA = Az Erdélyi Gazdasági Egyesület (EGE) hivatalos lapja, mezőgazdasági folyóirat. Alapították 1869-ben Kolozsváron. Eredetileg kéthetenként, olykor hetenként jelent meg. Célja a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztése, a falu életének vizsgálata, a lapkiadó EGE mozgalmi életének tükrözése. A lap szakirodalmi tevékenysége jelentős volt. 1944 tavaszán megszűnt. ROMÁNIAI 1981. 1. kötet, 309. p.

³⁷ GAZDASÁGI LAPOK = Közgazdasági folyóirat. Alapítója és 1873–1878 között dr. Málnay Izidor volt.

³⁸ GYAKORLATI MEZŐGAZDA = Idős Sporzon Pál által szerkesztett folyóirat.

³⁹ GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK = Megjelent 1880–1891 között.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

Igen jelentősek az időszakai sajtóban megjelent közleményei, mennyiségét tekintve előtte senki meg sem közelítette, míg utána csak Horn János irodalmi tevékenysége került közelébe Bereczki Máté munkálkodásának. Azonban ezt az időszakai sajtóban megjelent tevékenységét hazai viszonylatban felülmúlta levelezése. Levelezésben állott kora jelentős német, osztrák, francia, belga gyümölcsészein kívül hazánk szakembereivel és természetőivel. Több tízezerre tehető levelezése, amelyekben nemcsak egyszerű, általános emberi értékekről ír, hanem szakmai kérdésekben ad tanácsot. Egy-egy levele felér egy szakcikkkel, ahol alaposan indokol szakmai kérdésekben, illetve egyes fajták értékeléséről is tájékoztatja az érdeklődőt. Itt nyújt tanácsot, hogy az ökológiai adottságokhoz megfelelő gyümölcsfajtát válasszon ki a természet. Közleményeiben és levelezésében egyaránt az egyszerű, világos, közérthető stílust tartotta szem előtt: „...midőn írok, mindig előmbe képzelek egy értelmes magyar földmívest például, s úgy igyekszem írni, hogy ez a földműves fejtörés nélkül is megérthessen.”⁴⁰

A nagyméretű irodalmi és szakmai tevékenysége előkészületét jelentette fő művének, a „Gyümölcsészeti Vázlatok”⁴¹ elkészítésének. Ebben foglalta össze élete egész munkásságát. 1873 nyarán merült fel Dörgő Dániel⁴² tanácsára, hogy össze kellene foglalni egy műben gyümölcsészeti tevékenységét. Munkája négy kötetben 1877 és 1887 között jelent meg. Szó volt ötödik kötetről is, azonban az erre szánt anyag fele került a negyedik kötet második részébe a „Tanulmány alatt levő gyümölcsseim rövid ismertetése” című fejezetbe. Az Előszóban írta Bereczki Máté: segíteni kíván tapasztalataival a következő nemzedéknek, aki több szellemi és anyagi tehetséggel rendelkezik a magyar gyümölcsészet megírására. Ez volt az első magyar nyelvű mű, melyben a gyümölcstermesztés és gyümölcsismeret azon tudnivalóit, melyek tudása alapvető és hasznos, a kezdő gyümölcstermesztőnek pedig nélkülözhetetlen, magában foglalja. A gyümölcsfajták leírását kora legfejlettebb külföldi mércéi alapján végzi, hogy azok a hazai pomológusok, akik a magyar fajtákat ismertetni kívánják, a pontos leírásra a leghitelesebb mintát kapják meg.

Továbbá megjegyzendő, Bereczki Máté gyümölcsfajta-leírásai rendkívül alaposak, részletesek és pontosak. Külön értéke magyarossága,

⁴⁰ Bereczki Máté levele Dörgő Dánielhez 1871. július 1. In: SZABÓ 1995-a. 42. p. és TOLNAY G. 2012. 57. p.

⁴¹ BERECZKI MÁTÉ: Gyümölcsészeti vázlatok. I. kötet, Arad, 1877; II. kötet, Arad, 1882. ; III. kötet, Arad, 1884.; IV. kötet, Arad, 1887.; V. kötet, Bp., 2006. (Dr. Szabó Pál szerkesztésében.)

⁴² DÖRGŐ Dániel (Mezőtúr, 1831. május 27. – Mezőtúr, 1891. július 18.) földbirtokos, gyümölcstermelő. Bereczki Máté barátja és levelező társa.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

amelyre tudatosan törekedett, s aminek a gyümölcsfajták elnevezésében is igen nagy a jelentősége. „A gyümölcsök magyaros elnevezéséről” című cikkében szemére veti a hazai faiskola-tulajdonosoknak, hogy „a hazai faiskoláinkról évenként közölni szokott jegyzékek nagy része a gyümölcsök elnevezésében még folyvást vagy az egészen idegen elnevezésekhez ragaszkodik, [...] vagy vakon utánozza még a magyarban is a német vagy francia katalógok beosztását s nyelvünk törvényeivel homlokegyenest ellenkezőleg nevezi meg a gyümölcsöket.”⁴³

A gyümölcsfajták leírását az alábbiak szerint közölte munkájában: a fajta neve, származása; a gyümölcs érési ideje, minősége, nagysága, alakja, színe, húsa; a fa vesszői, rügyei, virágrügyei, levelei; a fajta leírói, hasonnevei; észrevételek. Az észrevételekben a fajta viselkedését írja le kertjében az Alföld külterjes viszonyai között, majd ismerteti a fajta tenyésztési lehetőségeit, s végül foglalkozik egyéb tulajdonságaival, például gyümölcseinek piacossága stb.

A négykötetes munka a magyarországi pomológusok szótára lett. Ami Lucas – Oberdieck „Illustriertes Handbuch der Obstkunde”⁴⁴ című mű a németeknek és Leroy „Dictionnaire de Pomologie”-je⁴⁵ a franciáknak, az ez a magyarnak. Kutatások és vitatkozások alkalmával hosszú ideig ez volt a bíró, amely eltérő vélemények esetén döntött. A mintegy 2100 oldalas nagy munkában 1123 gyümölcsfajtát írt le, melyek mindegyikét maga értékelt gyümölcsösében. 782 fajtáról (350 körte, 311 alma, 115 szilva) részletes leírást adott saját többéves megfigyelése és feljegyzése alapján. A negyedik kötetben Tanulmány alatt levő gyümölcsseim cím alatt röviden leírt még 341 fajtát (165 körte, 117 alma, 21 szilva, 26 cseresznye, 17 meggy), melyek még további megfigyelést igényelnek. A gyümölcsleírásokon túl 42 értekezésben a gyümölcstermesztéssel kapcsolatos elgondolásait is közölte nagy munkájában. Bár ezek eredetije szaklapokban már megjelentek, de úgy gondolta, szükséges itt is közzétenni.

A magyar pomológia történetében Berezcki munkássága korszakos volt. Pontos fajtamegkülönböztetései, részletes leírásai, magyaros megnevezései megalapították a magyar gyümölcsfajtaismeretet. Alapvető munkássága, előnyös és példamutató tevékenysége mellett rá kell világítani néhány hiányosságára is. Működése során sok olyan

⁴³ Berezcki Máté: A gyümölcsök magyar elnevezéséről. In: BERECZKI 3. 1884. 42. p.

⁴⁴ LUCAS – OBERDIECK: Illustrirtes Handbuch der Obstkunde. I-VIII. kötet. Stuttgart-Ravensburg, 1858–1875.

⁴⁵ Leroy, André (1801–1875) kiemelkedő francia pomológus, korábban Európa legnagyobb faiskoláját alapította. Nagy hatást gyakorolt a magyar gyümölcskertészetre. Fő műve: *Dictionnaire de Pomologie* (1867–1879) 6 kötetes pomológia.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

gyümölcsfajtát is ismertetett, melyek magyar viszonyok között az eltérő ökológiai adottságok mellett csak kevésbé válhattak – esetleg csak helyileg – természetthetők. Igaz, ezzel kapcsolatosan már 1877-ben jelezte: világszerte ismert fajtákat ír le körülményesen, mert hazánk egyes területein értékesek és elterjeszhetőek. De „Ne szaporítsák, ne vesztegessék értök a pénzt és fáradságot ott, ahová nem valók! Szaporítsák el nagyban ott, hová különösen alkalmasak, de ismerjék mindenestre itt is, ott is!”⁴⁶ Az árügymölcsösbe szükséges fajták nagybani elszaporítására csak a különböző célokra megfelelően kiválasztott gyümölcsfajták értékelése után lehet gondolni. Kortársai, sőt utódjaik is gondolatmenetének első részét vették figyelembe (mivel munkájában is csak addig jutott el), s így a gyümölcsösök telepítése során egészen az 1930-as évekig a sok fajtát részesítették előnyben.

Másik hátrányaként említik, hogy a fajták rendszerezése területén nem tudott megbirkózni a problémákkal. E téren elég nagy volt a tőlünk nyugatabbra fekvő területeken dolgozó pomológusok között is a zavar. A német pomológia a rendszertelenségen úgy igyekezett segíteni, hogy a gyümölcsfajtákat bizonyos, gyakorlatilag is jellegzetes csoportokba foglalta össze. A rendszerezésnek nálunk különösen nagy a jelentősége, mert a különleges hazai gyümölcsfajtákat így lehet megközelítőleg a közismert nyugati fajtákkal összehasonlítani. Tovább gyakorlati, sőt kereskedelmi jelentősége is van a besorolásnak, mert a gyümölcsfajta csoportokkal a nyugati pomológusok minőséget is jeleznek.

Nem foglalkozott kellően a magyar gyümölcsfajták eredetének kérdéseivel, pedig példának rendelkezésére állott Leroy alapvető munkája, a *Dictionnaire de Pomologie*. Nagyon helyesen mellőzte kora regényes elképzeléseit a magyar gyümölcsfajták eredetéről. Az is bizonyos, hogy Bereczki Máté korában elég nehéz lett volna ilyen irányú kutatást kezdeményezni. Azonban óriási hiánya Bereczki Máté tevékenységének, hogy a magyar pomológia kezdeti kérdésében megelégedett Kovács József faiskolai kalauzával, dr. Entz Ferenc munkáival és Bazalicza Mátyás, meg Urbanek Ferenc árjegyzékeivel. A többi, az egész magyar történeti múlt ismeretlen maradt Bereczki Máté előtt. Mivel munkája a magyar pomológiának rövidesen valóságos bibliája lett, s így kortársai, sőt utódai sem léptek rajta túl a keresésben.

⁴⁶ Bereczki Máté: Előszó. Mezőkovácsháza, 1877. május 30. In: BERECZKI 1. 1877. [3. számozatlan] p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

Bereczki Máté hihetetlen szorgalommal és kitartással összegezte magában a gyümölcsészeti tudománynak azt a mennyiségét, ami korábban a külföldi és hazai irodalomban fellelhető volt, és ezt az ismeretanyagot a magyar érdeklődők egyre szaporodó táborának közkincsévé tette. Amint egyik méltatója helyesen állapította meg: "...Ő elsősorban nem felfedező tudós, eredeti meglátó elme volt, hanem benne a gyümölcsészeti ismeretek lankadatlan terjesztőjét, ... a magyar pomológia nagy alapozó- és tanítómesterét kell tisztelnünk." Közgazdasági téren érdemei szintén jelentősek, sőt kortársai fölé nőtt, amikor világosan látta a magyar búzatermesztés katasztrófáját s az egyoldalú termesztés megváltoztatása érdekében a gyümölcsstermesztés növelését javasolta. Tevékenysége során tudományos nézőpontból is elismerésre méltó módon a botanika egy szűkebb területén – a magyar földön addig elhanyagolt pomológiában – külföldön is figyelmet keltő eredményeket ért el. Munkásságát halhatatlanná tette a magyar gyümölcsfajták szakszerű megkülönböztetése, pontos leírása és megnevezése. Ennek során jó néhány hazai gyümölcsfajtakérdést tisztázott (baltavári cseresznyék, sóvári, rozmaring almák stb.). Ezzel nőtt tekintélyben kortársai fölé.

Kiemelkedett kortársai közül az önzetlenség területén is. Előtte csak egy cél lebegett, hogy tudásával és tapasztalatával a hozzáfordulókon keresztül hazájának minél nagyobb szolgálatára legyen. Egyetlen jövedelmét a 10–15 ezer darab oltóvessző jelentette, mert gyümölcsöse 24 év alatt kétszer termett annyit, hogy a házi szükségleteken túl eladásra is jutott. Joggal merül fel a gondolat bennünk, mi lett volna Bereczki Mátéból egy olyan országban, ahol az ilyen közérdekű munkának a méltányolására nem hiányzik az érzék, mert a kormány minden erővel segédkezet nyújt a közcélú törekvéseknek? Magyarországon a kormány még a 6 holdat sem engedte át díjtalanul. A haszonbért Sármezey Antal⁴⁷ fizette éveken keresztül.

Bereczki Máté jelentőségét a magyar gyümölcsstermesztésben méltón foglalta össze rudinai Molnár István a néhai pomológus szobrának leleplezési ünnepsége alkalmából 1898-ban a Kertészeti Tanintézetben: „Bereczki Máté mindnyájunknak követendő például szolgált arra nézve hogy mint kell a pomológia nehéz tudományát – ab ovo – minden előkészület és eszközök nélkül, mostoha körülmények között elsajátítani és

⁴⁷ Sármezey (Vertán) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm. ma Olosig, Románia 1822. – Kürtös, Arad vm. ma Curtici, Románia, 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Bereczki Máté Sármezey gyermekeinek volt házitanítója, és az ő haszonbérrel földjén telepítette gyümölcsösét.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

BERECZKI MÁTÉ JELENTŐSÉGE

GEDAY GUSZTÁV

azt megszeretni annyira, hogy annak önzetlen apostolaivá lehessünk; mert amióta a boldogult a pomológia nemes és áldásthozó tudományát kezdte kultiválni, azóta elfeledkezett önmagáról és csak a közcél – hazája gyümölcshozásának előmozdítása – lebegett szemei előtt; sőt – mint közelebbi ismerősei előtt sem titok – a mit a képzelhető legegyszerűbb szükségletein felül csekély jövedelmeiből meg tudott takarítani: azt mind a magyar pomológia oltárára áldozta fel. Mindezen áldozatai és emberöltőn át tartó fáradságos munkája után a nemes lelki gyönyörön kívül, melyet fajtáiban páratlan gazdag és teljesen megbízható gyümölcsstelepén élvezett, semmi anyagi haszna nem maradt tartós fáradozásának, de annál nagyobb hasznát veszi fél évszázadon át tartó búvárkodásának hazája, annak mezőgazdasági és kertészei, a kik Ő általa jutottak a jelesebb nemes gyümölcsfajták birtokába és a gyümölcstermelés emelkedése folytán meg is vagyonosodtak.”⁴⁸

2015. szeptember 1.

Dr. Geday Gusztáv

⁴⁸ Emlékfüzet néhai Bereczki Máté mellszobrának leleplezési ünnepsége alkalmából. Bp. 1898. 3. p. Idézve: SZABÓ 1995-a. 237. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A MEGGY AREÁJA,* MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA MEGHATÁROZÁSÁBAN⁴⁹

SURÁNYI DEZSŐ

A MEGGY SZÜLŐFAJAI, FLÓRAKÉPÜK ÉS HONOSSÁGUK KÉRDÉSE

„Meggy [1220 tn., 1395 k.] Ősi, finnugor kori szó, vö. osztják wirme 'vörös ribiszke', zürjén mol' 'gyöngy', votják mul'Ī 'bogyó, fás héjú gyümölcs', cseremisiz mu ç 'fekete áfonya'. Ezek előzménye a finnugor *mol' vagy *mo' 'valamilyen bokor bogyója' lehetett. A finnugor *o a szó belseji palatális mássalhangzó hatására a magyarban és az osztjákban magas hangrendűvé vált, a szó belseji finnugor lágy *l' pedig gy-vé affrikálódott. A magyarban eredetileg különböző meggyféle gyümölcsöket jelölt.” (BENKŐ 1970)

A történeti-ökológus, botanikus az etimológiai fejtegetés alapján nem tud meg semmivel többet a korai őstörténetünkben az őshazáról, inkább csak a meggy keletkezési helyéről, géncentrumáról. A *Cerasus vulgaris* (*Prunus cerasus*) természetes tetraploid faj, amelynek létrejöttében a vadcserezsnye, *Cerasus* (*Prunus*) *avium* (**1. ábra**) és a csepleszmeggy, *Cerasus* (*Prunus*) *fruticosa* (**2. ábra**) játszott szerepet (SOÓ 1966, TERPÓ 1974); nincs arra bizonyíték, hogy az új faj megmaradt volna a térképen (**3.**) látható érintkező területen. De akkor sem jutnánk előbbre, ha a másik elképzelésre hagyatkoznánk, nevezetesen, hogy a vadcserezsnye autotetraploidja (ami valószínűtlen) a meggy, amely ugyancsak akár a vadcserezsnye eredeti areájában (pl. Kis-Ázsiában, a Balkánon stb.), akár azon kívül is meghonosodhatott (TERPÓ 1974, FAUST-SURÁNYI 1997, SURÁNYI 2015). (**3–4. ábra**)

* area (*tudományos*) = kulturális és politikai alapon egységet alkotó terület. Area (*biológia*) = egy adott faj elterjedési területe.

⁴⁹ A tanulmányban használt egyéni nyomdai jelek és a tudományos nyelvészeti jelölések miatt a közzététel a szerző által megadott módon és szerkesztéssel történik. (Tolnay G.) – Kézirat. A tanulmány nyomtatásban a „Prof. Dr. Erdélyi István 85 éves” című tisztelegő kötetben fog megjelenni a Hunyad Libris Kft. (Tortoma Kiadó) gondozásában.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

1. ábra Vadcserezsnye, *Cerasus avium* (Cegléd – Törzsgyümölcsös, 1982)⁵⁰

2. ábra Cseplezsmeggy, *Cerasus fruticosa* (Nagykörös-Pálfája, 1982)

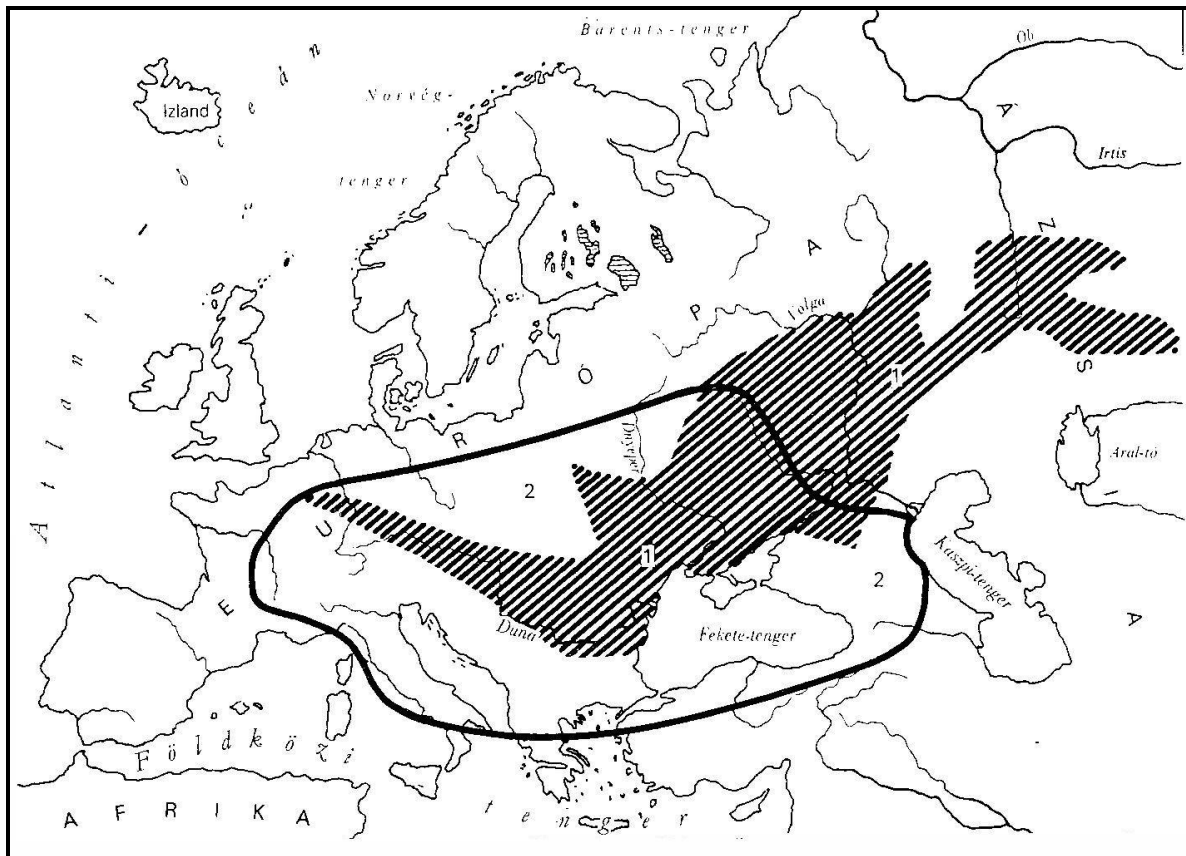
⁵⁰ (A szerzőnévvel nem jelölt képek Surányi Dezsőtől származnak.)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

3. ábra A meggy születése: cseplesz meggy (1), vadcsereznye (2) (Terpó, 178. p.)

4. ábra Meggyfa, *Cerasus vulgaris* (Cegléd – utcai fa, 1982)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

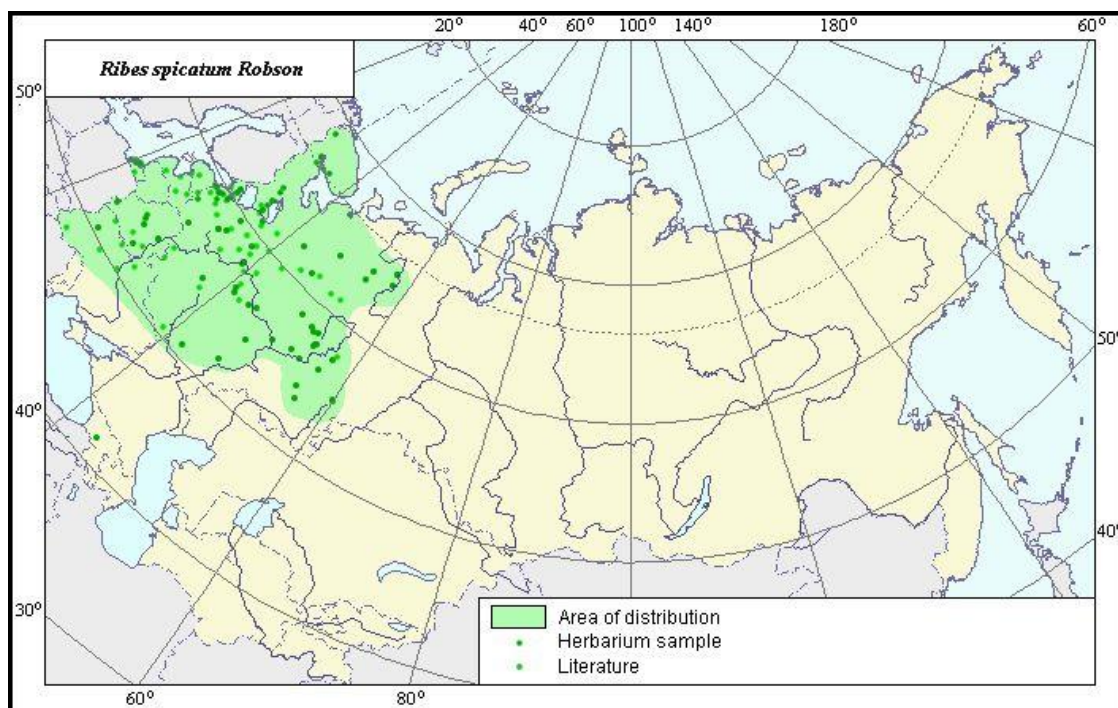
MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Éppen ezért a meggy, mint finnugor közös szavunknak kevésbé tulajdonítunk nagy hangsúlyt, ugyanis a finnugor *mol' vörös ribiszke (*Ribes spicatum*) (5–6. ábra), fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus*) (7–8. ábra), esetleg a már említett csepleszmeggy – és még inkább zelnice meggy, *Padus avium* (sin. *Prunus padus*) faj (9–10. ábra) is lehet. A felsorolt fajok klimatikus igényei tág szélességi fokokat határolnak be, szinte egész Ázsiát a 35 szélességi foktól északra – ami sem az őshaza, sem a finnugor alapszó értelmezésében nem vihet előbbre a terület körülhatárolásában (SURÁNYI 1985 és 2015).

5. ábra Vörös ribiszke, *Ribes spicatum* (Kószeg határában, 1976)

6. ábra A Vörös ribiszke elterjedési területe (Wikipedia map)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

7. ábra Fekete áfonya, *Vaccinium myrtillus* (Sopron-Lővérek, 1976)

8. ábra A Fekete áfonya areája (Wikipedia map)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

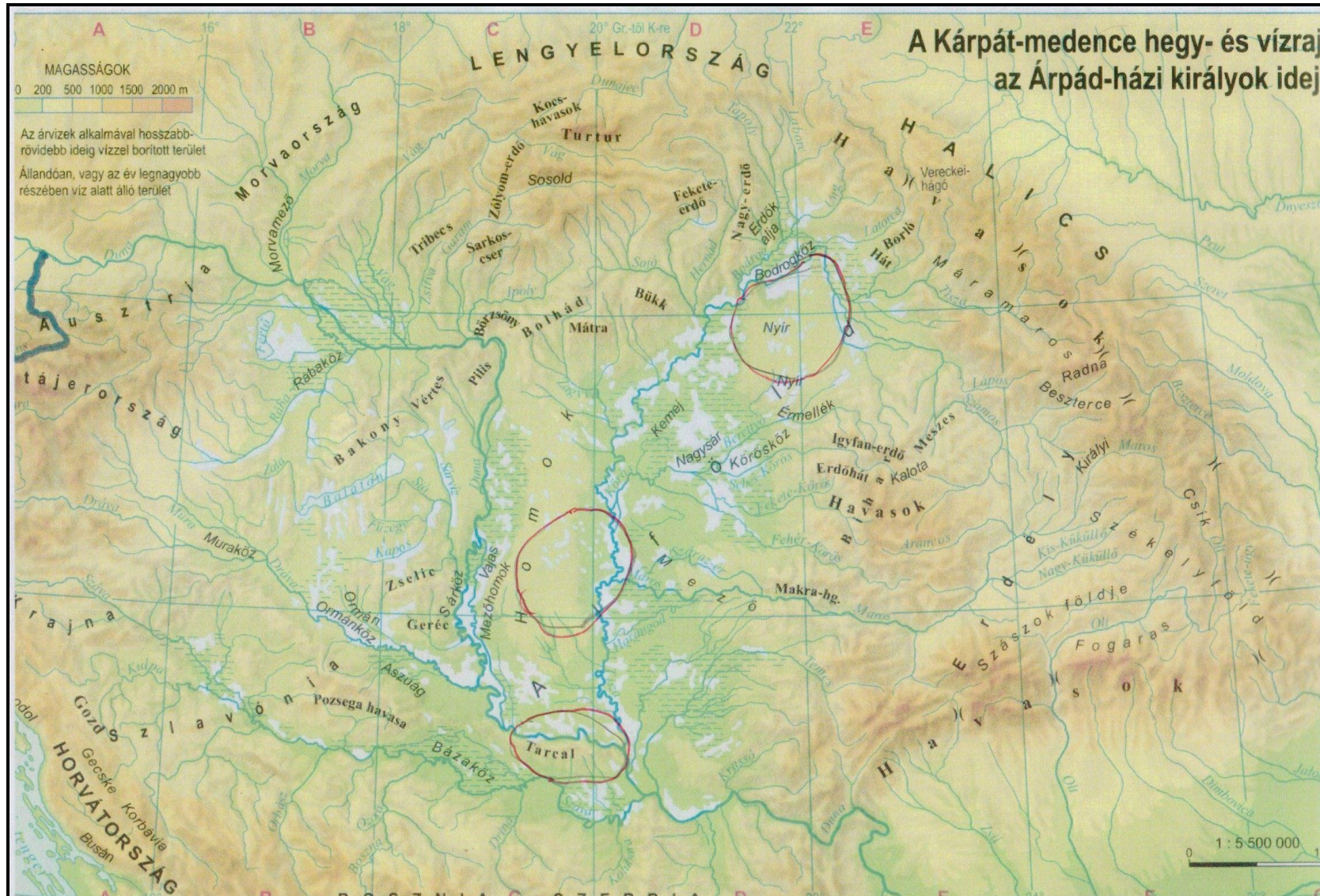
9. ábra Zselnice meggy, *Padus avium* (Fertőd-Parkerdó, 1976)

10. ábra A Zselnice meggy elterjedése (Wikipedia map)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA MEGHATÁROZÁSÁBAN
SURÁNYI DEZSŐ

11. ábra Termesztő körzetek a Kárpát-medencében (Történelmi atlasz, kiegészítésekkel)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A genetikailag elfogadott koncepció alapján a vadcserezsnye és törpemeggy érintkezési területén – az Iráni-fennsíkon, Kis-Ázsiában és a Balkánon képes volt az új faj állandósulni, pl. a Kaszpi- és Fekete-tenger vidékén dominánsan savanyúbb gyümölcsű *Cerasus* (*Prunus*) *acida* kultiválása már a Krisztus előtti századokban elkezdődött (FAUST – SURÁNYI 1997).

A meggy paleolitikum vége óta ismert gyümölcs volt Eurázsiaiban, és domesztikációs periódusa nagyon hosszú. A Kárpát-medencében egyrészt alapfajok az endemikusak, az új faj meghonosodására is hosszú idő állt rendelkezésre. Az itt élő népcsoportok már jóval a magyar honfoglalás előtt ismerték a meggyet (vö. GYULAI 2002), és valószínűleg gyűjtötték is a vad faj gyümölcseit. A honfoglalás után pedig okkal feltételezhető, hogy a vad meggyek gyűjtögetése és szelekciója, szaporítása is felgyorsult (11. ábra).

A Kárpát-medence florisztikai adottsága lehetővé tette itteni alakok születését, mert ott is előfordultak a szülőfajok, sőt „érintkeztek” egymással. Célszerű bemutatni a szülőfajokat (SOÓ 1966, továbbá TERPÓ 1974, SIMON 1992, BORHIDI 2003), ami nem sugallhatja azt, hogy eleink etnogenezise a Kárpát-medencében történt volna meg.

▲ A cseplezsmeggy (*Cerasus fruticosa* Woronow) jellemzése a következő.

„Cytot.: poliploid, 2n: 32

Area: ÉK elég gyakori (nincs Cserhát, ritka Börzsöny), DK (Bakony széle: Tapolcafő), NyDt (Sopron–Göcsej), DDt (É-Zala, Külső-Somogy, Mecsek, Villányi-hg., Tolnai-dv.) A (Kis-A, Duna-v. elég gyakori, D-T szórv., Tt: Kerecsend, Mezőcsát, Ohat)

Flor.: síksági-kollin, eurázsai faj, kontinentális jelleggel, D-Szibériától Ny-Németországig terjed, É-Amerika adv.

Ökol.: inkább mészkedvelő; meleg, száraz, laza, sekély, tápanyagban és bázisokban elég gazdag, gyengén savanyú szelíd humuszos szikla-, törmelék-, agyag-, homok-, lösztalajon, mészkövön, andeziten, bazalton. T 3 F 1-2 N 1 Inula-csoport M. ápr. - máj.

Cömol.: **pusztai cserjések**, kül. Crataego-Cerasetum fruticosa chf.-a (Amygd. is), **karsztbokorerdők** (összes assz.), sziklacserjés (Spir.), **száraz tölgyesek** (Orno-Q., Corno-Q., Q. p.-c. alig, A. tat.-Q., F.est.-Q., Conv.-Q. dan.) **szélei**, **erdeifenyves** (Cyt.-Pin.), **sziklafüves** (C. hum. pann.) és **pusztafüves lejtők** (F. sulc. subc., Pot.-F. psd.),

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

erdőspusztarétek (Stip. st.), **irtásrétek** (Brach.) stb. *Prunion spinosae* (-*Quercetea*, *Festucatalia vales.*) faj, *Berberidion chf.*”

▲ Hasonlóképp – a másik faj, a vadcserezsnye (*Cerasus avium* L.) jellemzése a következő (SOÓ 1966, továbbá TERPÓ 1974, SIMON 1992, BORHIDI 2003)

„*Cytot.*: diploid, 2n: 16, poliploid 2n: 24, 32

Area: ssp. *avium* **K** és **Dt** gyakori, **A** (Kis-Á? , Duna-v. , **D-T** ritka, **Tt** a Körös m. vadon?, Nyír gyakori, **ÉA**: Long-e.)

Flor.: a síkságtól a szubalpin tájig, közép-európai - szubmediterrán faj, K-re Iránig, É-Európa és É-Amerika adv.

Ökol.: inkább mészkedvelő; üde, mély, tápanyagban és bázisokban gazdag, törmelék-, vályog-, homok-, öntés-, erdei talajon. Jó mézelő T 4 F 3 N 2 *Melica uniflora* csoport. **M.** – **MM.** ápr.– máj.

Cömol.: legtöbb vadcserezsnye a **gyertyános-tölgyesek** fája (Q.-Cp. hung., pann., transd., (Fr. p.-Cp., Hell.-Cp., Asp.-Cp.), **bükkösök** (minden assz. elszórva), **ligeterdők** (Fr. p.-U., A. glut.-inc.), **sziklaerdők** (Til.-Fr., T. arg.-Fr.), **törmelékerdők** (Merc.-Til), **szurdokerdők** (Phyll.-A. trans., Scut.-A.), **tölgyesek** (Q. p.-c., Gen. pil.-Q., Orno.-Q., T. ar.-Q., Ac.-Q. p. r., Dict.-T., A. tat.-Q., Conv.-Q.), **karsztbokorerdők** (Cot.-Q., Cer.-Q.), **mészkerülő erdők** (Gen. t.-Q., Cast.-Q., Desh.-F. nor., L.-Q.-Cp.), **irtásrétek** (Brach.), **erdei fenyvesek** (összes assz.), **lucosok** (Ab.-Pic.), **ültetett fenyvesek**. *Carpinion*, ill. *Quercoc FAGetea* faj”

▲ SOÓ – JÁVORKA (1951) és SOÓ (1966) a meggy (*Cerasus vulgaris* Mill.) florisztikai-ökológiai karakterét ugyancsak meghatározták; az előbbi leírások számos asszociációban teremtettek lehetőséget a kereszteződésre; TERPÓ (1974) ezt nem fogadta el.

„*Cytot.*: poliploid, 2n: 32

Area: ssp. *acida* (Cigánymeggy) elvadul és meghonosodik (Győr, Kőszeg!), kiegészítve ssp. *vulgaris* pedig elvadul (Morella) és meghonosodik (Marasca, Üvegmeleg) (D-T, Nyírség) (új adatok)

Flor.: dél-eurázsiai (mediterrán) faj, É-Indiától a Balkánig; amfidiploid, hibrid eredetű

Ökol.: mészkedvelő; laza, tápanyagokban és bázisokban gazdag, humuszos agyag- és vályogtalajon. **M.** – **MM.** ápr.–máj.”

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

SOÓ (1966) a *Cerasus*-nemzetség fajai közt lehetséges és talált spontán hibrideket vette sorra, a meggy és szülőfajai, illetve a rokonfajok, valamint termesztett meggyek elvadulása miatt érdemelnek említést. Ezek a következők:

- *C. avium* x *fruticosa* = *C. mohácsyana* (gyakori a Budai-hg.-ben)
- *C. avium* x *mahaleb* = *C. fontanesiana* (termesztett alakok: esetleg Szomolyai fekete cseresznye?, Feketics fekete meggy?)
- *C. fruticosa* x *mahaleb* = *C. humilis* (ritka: Budai-hg. -ben)
- *C. avium* x *vulgaris* = *C. goundonini* (termesztett alakok: félcseresznyék, félmeggyek)
- *C. fruticosa* x *vulgaris* = *C. intermedia* (ritka: Győr környékén, a D-T közén is! – új adat)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A MAGYAR MEGGYEK TITKAI

A flórákép értékelése kellő alapot ad annak a feltételezésnek, hogy Magyarország mai vagy még inkább történelmi területén meggyfajták születhettek az elmúlt évezredben. A bizonyítékok legmélyebb történelmi rétegét az oklevelekben szereplő szavak és a földrajzi nevek őrzik. 1220-ból való adat a „de villa Medies” (Meggyes településnév) vagy a „Meggesmaalberchy” (1338), ami pedig olyan hegytetőre utal, ahol meggyfák találhatóak. De folytathatók a példák (vö. SURÁNYI 1985, RÁCZ 2014), viszont sokkal érdekesebb, amiről a Besztercei szószedet (1395 körül) is tanúskodik, ti. magát a fáját és a gyümölcsét említi: „Meradius: meg fa; merasium meg” (SURÁNYI 1982, RÁCZ 2014).

Sokféle nyelvemlék, szójegyzékek és szótárak is őrzik a meggy nevét. Pomológiai értelemben egyre színesebbek, gazdagabbak lettek a kifejezések, amelyek ugyan még nem nevezhetők valódi fajtaneveknek, de képet adnak a kérdéses fajta gyümölcséről: korán vagy későn érő, fája kicsi (bokor) vagy nagy – esetleg felfelé törő vagy csüngő ágakkal, gyümölcse meg lehet apró, esetleg nagy (vö. SURÁNYI 1982 és 1985, ROACH 1985).

A gyümölcsfélék termesztésének kedvezett az erősödő állam- és egyházigazgatási rendszer, a megnövekedett népességszám (a háborúk következtében is!), s nem utolsósorban a táplálkozókultúra és a kereskedelmi forgalom élénkülése. A királyi, főúri, egyházi (püspöki, kolostori és plébániai), továbbá köznemesi- és jobbágytelkek kertjei megfelelő helyet biztosítottak – akár a meggyfajták születése és termesztése számára. Forráskutatások szerint a XVI-XVII. században egyre több ismeret adódott a gyümölcsökre (vö. SURÁNYI 1985, ROACH 1985), ráadásul a táj- és népnyelv is jól tükrözte (**12. ábra**).

LIPPAY (1667) a Posoni kert 3. könyvében (Gyümölcsös kert) – bár a királyi Magyarország területét ismerhette alaposan – részletesen ismertette az akkori fontosabb meggyfajtákat. Első csoportba sorolta a Fekete és vörös meggyet, amelyek teljes érettségben kellemesen savanykásak; a második nála a Fekete spanyór (!), középnagy a gyümölcse és gömbölyded, bokrétás nyársakon hozza sok-sok virágát. A harmadik, a közönséges Vörös halyagmeggy, amely kevésbé savanyú, viszont LIPPAY szerint vízizű; végül a Spanyol halyag meggy, amit Gundinak is neveznek, az előbbtől annyiban tér el, hogy gyümölcse nagyobb és finomabb; alig különbözik a fája a cseresznyéétől és ugyancsak hűvösebb, nyirkosabb helyre való, nem úgy, mint az igazi meggy.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

12. ábra Középkori redélyfák – mai megjelenésben (Wädelswil, Svájc 1978)

13. ábra Vörös meggy (Dörtel-magánkert, Törökország 2004)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Az évszázadok során három nagyobb termesztő körzet alakult: az első a Balaton környékén, de ennél sokkal fontosabb a Duna-Tisza közén és ÉK-Magyarországon formálódott meggy tájkörzet. A meggyek népszerűségüket szárazság- és téli hidegtűrésüknek köszönhetik, s a fajták nagy része hazai eredetű volt, de néhány külföldi fajta is bekerült az országba, így a Spanyol meggy több változata, a Schattenmorelle, Montmorency s az Ostheimi – viszont a fogyasztási ízlésnek és a használati értéknek a magyar eredetű fajták sokkal jobban megfeleltek.

A filoxeravész (1875 után) a Duna-Tisza közén és az ország egyéb homoktalajú területein a szőlőtermesztés intenzíven fejlődött, de ezzel párhuzamosan a szőlők közé ültetett nyári gyümölcsök termesztése is jelentős lett (sárgabarack, meggy, cseresznye, nyári alma és körte). A homokhátakra, a sülevényes homokba – a megkötésének elősegítésére – szívesen ültettek meggyet. 1898-ban a pomológusok 65 termesztési körzetre osztották az országot, s ekkor megindította RUDINAI MOLNÁR István a meggyfák törzskönyvezését is (vö. GALGÓCZY 1912). 1935-ben 37 millió gyümölcsfát írtak össze, ebből 2.474.142 db (6,7 %) volt a meggyfák száma. Híres meggykiviteli központtá fejlődött eddigre Újfehértó, Nyíregyháza, Debrecen, de legalább ennyire jelentős Nagykőrös, Apostag, Kecel, Kecskemét, Kiskunhalas és Szentes szerepe. A meggykivitel komoly akadálya lett a kiváló ízű, zamatú Pándy meggy – rossz termékenyülése és alacsony terméshozama, és a kevés nagyüzemi és fajtaazonos ültetvény. Újfehértón ekkor már elterjedtek viszont azok a bőtermő helyi (Nyírségi) meggy klóntípusok, amelyeket a gazdák – utalva a fák koronaalakulására, valamint termőképességére – „Fehértói csüngős Pándy”, vagy „Fehértói fürtös Pándy” néven ismertek. A Duna-Tisza közén megmaradt a Pándy meggy, a Vörös és Pipacs meggy, vagy a Cigánymeggy sokfélesége (13. ábra).

SZAKÁTSY Gyula, KORPONAY Gyula és ZATYKÓ Imre 1934-től kezdődően 300 Pándy meggy és 100 Cigánymeggy klónfajta-jelöltet törzskönyveztek – főleg a nyírségi régióban. 1951–1957 között BRÓZIK és MALIGA a megfigyelt klónokat csökkentették, így már csak 82 Pándy meggyet, 32 Cigánymeggyet és 19 egyéb fajtát vizsgáltak (BRÓZIK 1959). A saját kutatási körzetében bekapcsolódott a szelekciós munkába NYUJTÓ Ferenc (300 klónfajta) is, de ÉLES Zoltán, KOVÁCS Sándor, majd PETHŐ Ferenc és SZABÓ Tibor klónfajta kutatása ugyancsak igazolta a Kárpát-medencében a meggy genetikai és pomológiai sokféleségét (KAPÁS 1989, SOLTÉSZ 2013, NYÉKI – SZABÓ – SOLTÉSZ 2016). Később a fajtaösszetétel

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

korszerűsítésében az 5700 meggyhibrid játszotta a meghatározó szerepet, amelyet MALIGA Pál az 1950-es években kezdett meg, s jelenleg APOSTOL János folytatja azok kiértékelését. Mint a közölt érési fenogram igazolja, a szelekciós és keresztezéses nemesítés legjobb fajtái egyaránt megtalálhatók benne.

A XVIII. század vége felé újabb fejlődésnek indul a magyar gyümölcsstermesztés. Nagyhirű kutató egyéniségeinknek (WINTERL 1775, TESSEDIK 1786, BOGSCH 1796) munkássága nyomán nálunk is alakulnak pomológiai társaságok. HÁRSFALVI (1961) a nyíregyházi levéltárban latin nyelvű kimutatásokat talált a Szabolcs megyei gyümölcsfa ültetések adatairól. E kimutatások alapján Újj-fehértó (Újfehértó), Nagy-Kálló (Nagykálló) és a környező községekben igen jelentős az elültetett meggyfák száma. A Bátori járásban is a meggyfák ültetése áll az első helyen. A filoxeravész után a Duna-Tisza közén és az ország egyéb homok területein a szőlőtermesztés fejlődik intenzíven, de ezzel párhuzamosan a szőlők közé ültetett nyári gyümölcsök termesztése is jelentős (sárgabarack, meggy, cseresznye) (PETHŐ 2005).

A homokhátakra, a gyengébb homok megkötésének elősegítésére főleg meggyet ültettek. 1923-ban 65 gyümölcsstermesztési körzetre osztották az országot, s ekkor megindul a meggyfák törzskönyvezése is. 1935-ben 37 millió gyümölcsfát írtak össze, ebből 2.474.142 db volt a meggyfák száma. Ekkor híres meggykiviteli központtá fejlődött Újfehértó, Nyíregyháza, Debrecen; miközben a Duna-Tisza köze és Csongrád megye szerepe sem csökkent... De a meggykivitelben komoly akadályként jelentkezett a Pándy meggy rossz termékenyülése és alacsony terméshozama, a kevés nagyüzemi és fajtaazonos ültetvény is gondot jelentett. Újfehértón ekkor már elterjedtek azok a bőtermő helyi meggytípusok, amelyeket a lakosság – utalva a fák koronaalakulására, valamint termőképességére – „Fehértói csüngős Pándy”, vagy „Fehértói fürtös Pándy” néven ismert (vö. RAPAICS 1940, PETHŐ et al. 2013).

A II. világháborút kevésbé sínylették meg a házikertekbe, szőlők közé ültetett fák. Újfehértón az 1960-as években meginduló tájszelekciós munka szinte érintetlenül találta a típusokban rendkívül gazdag meggytermesztést. A tájszelekció PETHŐ Ferenc irányításával kezdődött meg, melynek célja az volt, hogy a népi szelekció által fenntartott változatok összegyűjtése, majd értékelése után eltérő érési idejű, kocsánytól szárazon váló, öntermékeny, jó áruparaméterekkel rendelkező fajtákat bocsássanak a termelők részére.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A Nyírségben az üzemi meggytelepítések 1955–1960 között kezdődtek, elég lassú ütemben. Az 1959. évi gyümölcsfa összeírás községi adatai alapján a legtöbb meggyfát a házikertekben, szőlők között és szórványban találták. Az állami gazdaságok és termelészövetkezetek az alacsony hozamok miatt nem tartották jövedelmezőnek a meggytermesztést. A meggytermesztésnek és telepítési kedvnek az 1028/1967. (IX. 8.) Kormányhatározat adott kedvet és új lendületet, amely 70%-os támogatást biztosított a cseresznye, meggy, sárgabarack és bogyós gyümölcsűek telepítéséhez. A nemesítő munkával (tájszelekció, keresztezés) eredményeként előállított új fajták – pl. Újfehértói fürtös, Kántorjánosi 3, majd később a Maliga-hibridek – lassan köztermesztésbe kerültek. Viszont 1963 és 1967 között jelentősen csökkent a meggy felvásárlása. Ezt valószínűleg az is okozhatta, hogy már a házikertek elegendő almaoltványt kaptak, és sok helyen a meggyeseket kiirtották.

Meggytermesztésünk fellendülése a '70-es évek elején indult meg MALIGA Pál által nemesített öntermékeny és bőtermő hibridek termesztésbe vonásával. A feldolgozóipar kereslete, valamint a vele egy időben a gépi betakarítás technológiájának adaptálása, a szüreti élőmunka-igényt egytizedére csökkentette.

1979-től számítható ez a telepítési hullám, aminek egyik fő fajtája már koránt sem a Pándy meggy, hanem az Érdi bőtermő és tájszelekcióval előállított Újfehértói fürtös lett. Az országos meggytermesztés 80 ezer tonnára nőtt! De a meggy továbbra is kedvelt gyümölcse maradt az Alföldön, ott inkább a termelők életkora szabott határt a növekedésnek.

Az északkelet-magyarországi tájfajta-szelekciókról a SOLTÉSZ (1998, 2013 és 2014) szerkesztette könyvekben és PETHŐ (PETHŐ et al. 2013) munkájában részletes leírás található. Főleg SZABÓ (SZABÓ T. 2007) szelekciós és fajta-megfigyelési munkássága nagyban hozzájárult a hazai meggy genetikai értékek megőrzéséhez.

A nyírségi meggyfajták közül a Debreceni bőtermő, Kántorjánosi 3 (legnagyobb gyümölcsű) és az Újfehértói fürtös (legnagyobb termőképességű) termesztése számottevő, 1997. évi adatok szerint az előállított szaporítóanyagból az együttes arányuk 50 % volt (SOLTÉSZ 2013). A három fajta természetes autogámiája 5-7 % körüli, megporzási kísérletekben e fajták 30-50 %-os szabadtermékenyülésre is képesek voltak. Az utóbbi években más tájfajták is megjelentek, így a Horkai 1, Petri, Sárándi és az Alsóbaduri meggy – természetesen az ismertebb Csengődi

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

mellett, amelynek nagy értéke a magas rezisztencia-képessége (SZABÓ T. 2007).

A Duna-Tisza közti meszes homokon kialakult természetű körzet tájfajtai is fontosak, így Dunavecshén a Ducat, a Hartai, a Pipacs és Paraszt meggy; a Halyag (Hajag – helytelen írásmód!) és az eddig le sem írt Aratómeggy eredete (vö. SURÁNYI 2002) ugyancsak kérdéseket vet fel. Korábban MOHÁCSY – MALIGA (1956), NYUJTÓ (1958) és BRÓZIK (1959) további magyar tájfajtákat is bemutatottak; ezekre a Pándy meggy genetikai hátterének elemzésénél visszatérünk.

IGAZI MAGYAR FAJTA: A PÁNDY MEGGY

A meggyről tudjuk, hogy valószínűleg első természetű gyümölcse a magyarságnak. A lehajló, csüngő ágú meggy a régi századokban valósággal díszfa volt a kertekben, vesszőiből lugast kötöttek. A XVII. században terjedt el a vadmeggynél nemesebb Spanyol meggy. Ekkor már a Rajna-vidéki Ostheimi meggyet is ajánlották. ENTZ (1858) szerint: *„Ha van gyümölcsfa, mely Magyarországon a hatóságok figyelmét megérdemelné, az Ostheimi meggyfa az, miután gyümölcse nemcsak az egészséges étszerek készletét szaporítja, hanem minálunk egyenesen az éghajlat sajátosságai által szükségessé vált és számos betegségeket megelőző gyógyszerek sorozatába tartozik.”* Festő leve révén nagyon kedvelte a magyar konyha. De más fajtákat is említett ENTZ (1858) a Kertészeti Füzetek 13. kötetében (14. ábra).

14. ábra Pándy meggy (Csongrád-Öregszőlők, 1987)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Korán érő spanyol meggy, Füredi spanyol meggy és Montmorency. Igaz az is, hogy a meggy régóta termesztett gyümölcsfaj a Kárpát-medencében, mégis a termesztés- és fajtatörténet számos kérdést még nem oldott meg. A kora újkortól – úgy tűnik – csak külföldi származású fajták honosításával bővült a génforrás, a honos félvad fajták mellett. A XIX. század derekán viszont a fajtahasználat irányát jelzi, hogy már 18 faiskola Spanyol meggyet, 30 Ostheimi meggyet, és 16 pedig Pándy meggyet is szaporított! (SURÁNYI 2014 és 2015)

A Pándy meggy az alföldi gyümölcstermesztés fellendülése idején tűnt ki, amelynek eredete ismeretlen, mikor azonban hírneve megnőtt, sokan vitatták származását, mint hajdan Homérosz szülővárosát – jegyezte meg RAPAICS (1940) könyvében. A fajtát először BERECZKI ismertette röviden 1887-ben: *„Valószínűleg hazai faj(ta). A gyümölcsészet lelkes barátja, a nem rég elhalt tiszabüdi birtokos, Oláh Károly 1873-ban küldött hozzám egy csomó gyökékhajtást e szép és nagy, tompa színelakú, fekete meggyről, melynek husa teljes érett korában igen kellemes cukros-savanykás; I. rendű csemegegyümölcs; érik a cseresznyeérés IV. hetében. Befőzésre alkalmasabb, mint a közönséges meggy. – Fája gyöksarjakról szaporítható, jókora nagy fákat nevel, s ágai nem oly lelógók, mint a közönséges meggy-fa ágai; levelei nagyok, mint a cseresznyefa levelei.”* Ennél részletesebben írta le a Pándy meggyet ANGYAL Dezső a *Gyümölcsismeret* c. munkájában (1926) a századunk elején, de némi névváltozással, ti. Pándy üvegmeaggyként.

Erre az adta az inspirációt, hogy jelentkezett az első település, Debrecen. ANGYAL ezt írja a Pándy meggy eredetéről: *„Származása bizonytalan, mindazonáltal legelfogadhatóbbnak látszik amaz általánosan elterjedt szájhagyomány, mely szerint eme kiváló hazai meggyfajtát a múlt század derekán egy Pándy nevű huszárcapitány debreceni kertjében (!) magról állította elő. Ennek igazolásául felhozható ama tény, hogy Debrecenben már 1848 táján híres volt az ő meggye...”* De az Alföld más vidékein, így a Duna-Tisza közén is ismerték e fajtanevet. A Pándy név felkeltette Wartha Vincéné Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő féltékenységét, s Pest megye Nagykátai járásában fekvő Pánd községnek követelte e meggyet, a részletekre a következő fejezetben visszatérünk.

Teltek az évek, a Pándy meggy új neveket is kapott. Mikor az Alföldön kialakult a két gyümölcspiaci központ, ez a homoki meggyünk nem kerülhette el sorsát, egyik településen Kecskeméti, másikon Kőrösi meggy lett belőle. Mindkét társnevét már közölte ANGYAL (1926) is. Legújabbban Szentesi meggy néven ugyancsak említik a fajtát. De idővel

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

viszont egyre több és több panasz merült fel ellene: nem elég termékeny (vagy talán elvesztette eredeti termékenységét? – a kialakulásának elemzésében ennek a nézetnek jelentősége lesz), meg hogy a virágai monília fertőzésre igen érzékenyek (ez is igaz). Később az alanyban, majd a (szerves)trágyázás hiányában, vagy a metszés elhanyagolásában keresték az okot. A Pándy meggy ágai valóban hosszú, csüngő vesszőket képeznek, amelyek végül felkopaszodnak, majd a terméketlenség okát virágporában és önmeddőségében találták meg. Végül az önmeddőséget öröklődő fajtulajdonságnak fogva fel, mégis öntermékenyülő típust kerestek a Pándy meggy állományaiban, és találtak is ilyet. Mindez sokkal mélyebben rávilágít a fajta biológiai vizsgálataiba, mint a szóbeszéd.

KORPONAY (1937) szerint három önálló változata van; a fajta legfőbb hibája a terméketlenség és a monília iránti érzékenység. 1. típus: fája középerős növekedésű, 20 éves korban koronája sátorszerű, lefelé hajló ágakkal, felkopaszodók. Gyümölcsük nagy, lapított, a középhosszú kocsánnyal, amelyek pálhásak. Gyökérsarjakkal és oltással szaporítják. 2. típus: ugyancsak középerős növekedésű, koronarendszere sűrű, ágai merevek, az éves vesszők nem kopaszodnak fel, gyümölcse kevésbé lapított, mint az előzőnek. A 3. típus merev, felfelé törő ágakkal, sűrű lombozattal rendelkezik. Gyümölcse középnagy, hosszú kocsánnyal, kissé kesernyés ízzel. 3-4 m-es talajvizet kedveli, mélyebben talált víz kedvezőtlen virágzaskor és éréskor. Ebből következően a Duna-Tisza közti természetű táj eltér a szabolcsi nyírségi körzettel ökológiai adottságaiban (15. ábra).

15. ábra Feketics meggy (Bácsfeketehegy, Szerbia 1990)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A többi hazai meggy, mint a Szekublics és Korpádi meggy, aligha játszhatott szerepet a Pándy meggy kialakulásában; a Jósika (Szeged környékén) és a Szakter óriás (Duna-Tisza közén) pedig a szinonimáinak tekinthetők. A Honismeret c. folyóiratban már bemutattunk néhány olyan külföldi fajtát is, amelyeknek szerepe lehetett létrejöttében (SURÁNYI 2015), kiegészítve a Nagy angol meggyel.

Latos meggy. Német vagy németalföldi származású, július 2. felében, igen későn érik. Nálunk kevésbé ismert, de azért lehet a Pándy meggy őse. Ipari fajtának minősül; a gyümölcse nagy, sötétvörös héjszínű, húsa piros, gömbölyded; savas Fája gyenge növekedésű, inkább bokor alakú, csüngő vesszejű. A tompa virágrügyű változata öntermékenyülő, a hegyes virágrügyű önmeddő típus.

Mindszenti (Váltva érő) meggy. Gyümölcse kicsi, savas, piros (mint az amarellák). Fája a cseresznyék leérése után kezdődik, szakaszosan – mert elhúzódva is virágzik, arasznyi csüngő fürtökben hozza gyümölcseit, a gyümölcsének érése éppen ezért többszakaszos (Oberdieck leírása nyomán: ENTZ 1858).

Nagy angol. Gyümölcse középnagy, gömbölyű, egyik oldalon kissé lapított, sötétpiros. Húsa puha, festőlevű, igen savanyú; kocsánya rövid. Június 2. felében már színesedik, de fogyasztásra július elején való; éretten sokáig a fán marad. Fája gyenge növekedésű, csüngő ágakkal, bőtermő fajta (MOHÁCSY – MALIGA 1956).

Ostheimi meggy. Spanyol eredetű, egy elzászi katonaoorvos vitte Ostheimbe. Középnagy-nagy, gömbölyded, fekete gyümölcsű, a kocsánynál lapított; húsa sötétpiros, festő; puha, igen leves. Kiváló a gyümölcse, június 2. felében érik; fája gyenge növekedésű, bokorszerű, sarjakról is szaporítható. Bőtermő, de önmeddő, a Latos meggy jó pollenadója. (ENTZ 1858).

Spanyol meggy. Vélhetően a spanyol eredetű, helytelen névhasználat folytán a piacos üvegmeaggyeket Spanyol meggynek mondják. Messze elmarad gyümölcsminőségben a Pándy meggy mögött. Fája felfelé törő, erősebb növekedésű, ezért egykor alkalmasnak találták útmenti fásításra; gyümölcse nagy, világos piros, nem festőlevű, kellemesen savanykás ízű.

A **Pándy üvegmeaggy** (külföldi elnevezései: Griotte de Pándy, Pándy's Glasweichsel, Köröser Weichsel. Hasonnevei: Pándy meggy, Kőrösi meggy, Kecskeméti-, Szentesi meggy, Spanyol meggy, Oltott meggy stb.) rövid leírása, amikor mind a hazai üzemi termesztésben, mind a német területek felé irányuló gyümölcsexportban kiemelkedő helyet foglalt

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

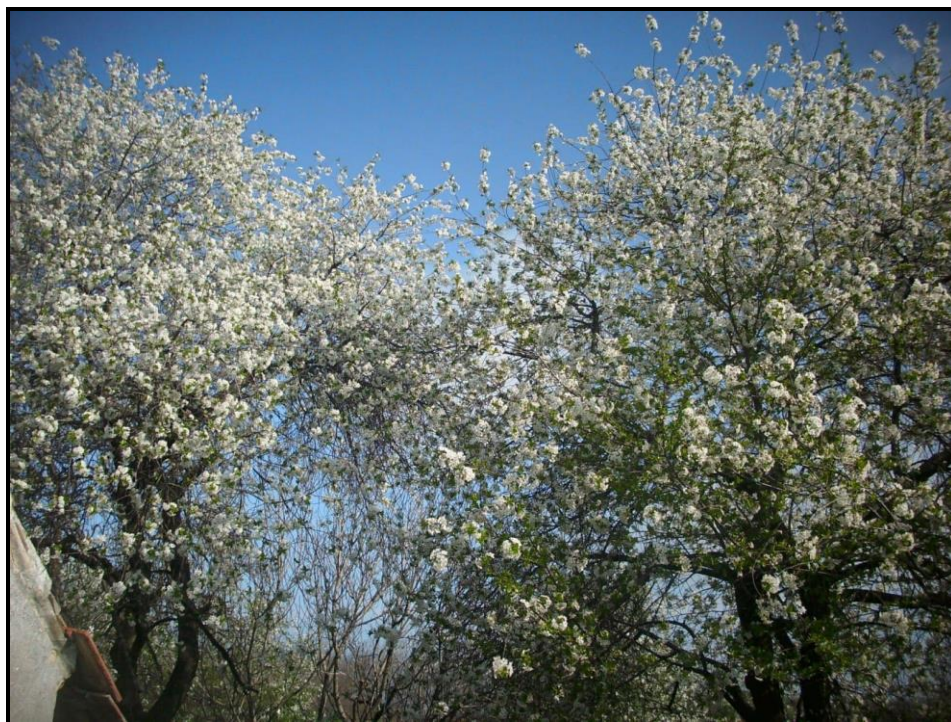
MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

el. Eredeti magyar meggyfajta. Szerke az országban számtalan változata ismert. Fő termőhelyei: a Három város Kecskemét, Cegléd, Nagykőrös) és környéke, Apostag, továbbá ÉK-Magyarország (Újfehértó, Debrecen). Talajban nem válogat, a téli hideget jól bírja; moníliaira érzékeny.

Érés ideje június vége, július eleje. Gyümölcse nagy, lapított, sötétpiros, bőlevű, kellemesen édes-savanykás ízű (110-200 gyümölcs/kg), kiváló asztali, piacos és ipari gyümölcs. Héja sötét bíborpiros, vékony, sima és fénylő. Bibepontja alig szembetűnő, a gyümölcs végén sekély mélyedésbe helyezett, néha felszínes is. A kocsánya középhosszú, pálhaleveles vagy anélküli alakjai egyaránt ismertek. Összes emészthető szárazanyag-tartalma eléri a 24%-ot, cukortartalma 9-16%. Harmonikus a cukor- és savaránya; jól szállítható.

A '60-as években az egyik legkeresettebb magyar gyümölcs volt. Európai hírnevét viszont rontotta, hogy önmeddő és nehéz biztonságos pollenadót találni. MALIGA Pál az '50-es évektől foglalkozott e problémával. Jó pollenadónak bizonyultak egyes cseresznyefajták (Badacsonyi és Germersdorfi óriás), Cigánymeggy klónfajták és a Korai vörös meggy. Fája edzett, erős növéstű, idős vesszei csüngők, elég sok gyökérsarjat nevel. Levele középnagy vagy nagy, széles, tojásdad, a lemeze sima (MOHÁCSY – MALIGA 1956). Grúzia és Törökország egyes részein a különféle meggyek szinte erdőt is képezhetnek (16. ábra)

16. ábra Meggyerdő Gori (Grúzia) közelében (2004)

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A FAJTA EREDETE MINT TÖRTÉNETI-ÖKOLÓGIAI PÉLDA

Nagyon nehéz egy ország gyümölcskultúrájában sokáig meghatározó szerepet betöltő fajtáinak az eredetét történetileg tisztázni, ha kevés a hiteles forrás, vagy ha csak a szájhagyományok, vagy csupán néprajzi tárgyak segítik a megismerését. Annyival könnyebb a Pándy meggy-kérdés tisztázása, mert MOHÁCSY – MALIGA (1956), NYUJTÓ (1958), GUNDA (2001), vagy később magunk (SURÁNYI 2002) és PETHŐ (PETHŐ et al. 2013) foglalkoztak a meggyfajtákkal – és természetesen a Pándyval is.

Mivel egy önmeddő meggyfajta eredetéről van szó, az ivaros szaporodáskor sokféle utód-kombináció jöhetett létre egyrészt egyes hazai tájfajták (Egri, Hartai, Halyag=Hólyagmeggy, Korai és Késői Vörös meggy, Pipacs, Réti sommeggy), másrészt külföldi fajták pollene révén (Châtenay szépe, Eugenia császárnő, Hortensia királynő, Korai angol, Májusi korai, Montreuilli, Nagy Gobet, Olivet, Prin korai). Ugyanis abban az esetben, ha ivaros úton létrejött magonc populációkból származott az anyafa, számos új változat születhetett.

A Pándy meggy pollenadóit MALIGA is jól felhasználta a nemesítési programjában. A virágzási és termésérési idő (korai, közép és kései), gyümölcsméret (középnagy és nagy), héj-(sötét és világos vörös) és hússzín (világos és sötétvörös), kocsányhossz (rövid, közepes, hosszú) és pálhalevelesség (igen, nem), gyümölcshullási hajlam (fán maradó vagy hullékony: szárazon és nedvesen leváló) alapján számtalan kombináció jött létre.

A Pándy meggy népi termesztését, s a fajta elterjedését NYUJTÓ (1958) a meggyről készült könyvében jól összefoglalta. Apostag, Cegléd, Csongrád, Debrecen, Izsák, Jánoshalma, Kántorjánosi, Kecskemét, Kiskunhalas, Mindszent, Nagykőrös, Szentes, Újfehértó, stb. környékén megtalálható volt a fajtának egy-több típusa. A szerző felhívta a figyelmet, hogy ahol a valódi Spanyol meggy nem fordult elő, helytelenül ugyan, de a Pándy meggy nevét tévesen használták. A Balatontól keletre és a Mátra-Bükk vonalától délre eső, száraz és melegebb régióban jól terem.

A piacok, szakvásárok is nagy szerepet játszottak az árucserében (vö. VIGA 1990), de ilyenkor már csak a jobb minőségű klónfajták kerültek új területre, pl. Nagykőrösről Apostagra, Hartára vagy Kercelre. Cegléden 6 évig vizsgálták a klónok beltartalmi értékeit. Az átlagos szárazanyag-

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

tartalom 15,8%, az összes cukor 9,5%, a savtartalom 1,62% volt; a C-vitamin mennyisége 9,7-13,5 mg % között változott.

A Pándy meggyre nem jellemző, hogy a túlrett gyümölcse a fán megaszúsodik, az inkább a Cigánymeggy sajátja. Saját gyökéren már a 3. évben kezd teremni, Apostagon hagyományosan sajmeaggyre szemzik, mert ágai nem sűrűsödnek be annyira, mint saját gyökéren álló fáké, ezért kevesebb metszést is igényelnek. Viszont Szentesen és a Csongrádon sarjakról, saját gyökéren termesztették. NYUJTÓ utal arra tévhitre, hogy léteznek öntermékenyülő típusok, de szabad elvirágzásból 10 ezer virágnak 3-33%-a is kötődhet. A levelük fényes, finoman fűrészesek, hasonlítanak a Halyag és a Vörös meggyhez. HUSZ Béla, MALIGA Pál és NYUJTÓ Ferenc vizsgálta a Pándy meggy meddőségének okait, több alföldi gazda a Pándy meggy termékenységet fajtatársítással, vagy a koronába oltott Korai Vörös meggyel növelni tudta.

A Duna-Tisza közén 6 klónfajta különböztethető meg. Ezek a következők:

Pándy üvegmeggy. Erős növekedésű, igen nagy koronát nevel, moníliaira érzékeny, pálhalevele; közepes termőképességű.

Korai Üvegmeggy. Hasonlít a Nemes Spanyolhoz, de annál 10–12 nappal korábban érik. Rövid kocsányú, pálhanélküli, viszonylag kicsi gyümölcsű.

Nemes Spanyol meggy. Középerős növekedésű, vesszői csüngők. A kocsányon ritkán jelenik meg pálhalevél. A legjobb termőképességű típus, moníliaira nem érzékeny.

Rövidlábú Oltott meggy. Igen erős növekedésű, a legnagyobb levelet hozza. Nagykörösről került Apostagra, de ott is ritka. Kocsánya rövid, pálhanélküli; gyümölcse nagy, a legkeményebb húsú, ízben is a legkiválóbb.

Szakter óriás. Lényegében a Pándy üvegmeggy szinonimája, Cegléden használatos e név. A termőhelyben válogatós, igen nagy gyümölcsű.

Vad Spanyol meggy. Kis, „szarkatapodta” koronájú meggyfajta, csak 4–5 m magasra nő. A vesszői leginkább csüngők; gyökérsarjait cseresznye- és meggyfajtákhoz alanynak használják. Moníliaira alig érzékeny, szakaszosan terem. Középnagy gyümölcsű, a kocsánya erősen pálhás.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Tisztázandó – ami inkább nyelvtani kérdés, hogy mit jelent az „Üvegmeggy” és mit a „Halyagmeggy”? BÁRCZI és ORSZÁGH (1979: MNyÉSz III. köt. 323. o.) a Halyagmeggy tájszó, a hólyag, hólyagos meggyre utal, ami vékony héjú és nagygyümölcsű fajta. Elterjedt a szakirodalomban egy helytelen írásmód is: Hajagmeggy... Üvegmeggy szintén fontos pomológiai tulajdonságokra utal: „tömör, súlyos és fényes felületű, mint az üveg” (BÁRCZI és ORSZÁGH 1980: MNyÉSz VII. köt. 126. o.). Ilyen szóösszetételt csak a tájszótárban lehetséges találni, viszont elsikkad a Pándy meggynek egyik fő értéke: kiváló beltartalmi értékű és üvegben, mint befőtt – is elsőrangú.

A magyar meggyek egy némelyikét, így a Pándy meggyet és az Újfehértói fürtöst molekuláris genetikai vizsgálatokra is fogták. E helyen HEGEDŰS Attila (2013) összegezését rövidítve közöljük, amely a hazai szakirodalomban új megvilágításba helyezi a meggyeink származását és genetikai kapcsolatát.

Az Újfehértói fürtös első mikroszatellit vizsgálatokról CANTINI et al. (2001) számoltak be, eszerint a fajta és a Pándy 114 legtöbb mikroszatellit lókuszban megegyezik, de a Cigánymeggytől azonban szinte valamennyi lókuszban hordoz eltérő allélokot. Bár a vizsgálat alapvetően nem zárja ki, hogy az Újfehértói fürtös pedigréjében a Cigánymeggynek szerepe lenne, viszont erre bizonyítékot sem ad, mert az Újfehértói fürtös és Cigánymeggy közös alléljai a Pándy meggy klónfajtákban is előfordulnak (CANTINI et al. 2001). Egyetlen olyan allélt sem hordoz az Újfehértói fürtös, mely a Pándy meggy és a Cigánymeggy közül kizárólag az utóbbi fajtában fordulna elő.

Az Újfehértói fürtös pedigréjére fontos információt adott az önmeddő/öntermékenyülő fenotípust kialakító (S-)lókuszból. A Pándy önmeddősége régóta ismert (BERECZKI 1887, ANGYAL 1926, KORPONAY 1937), de az Újfehértói fürtös (BORBOLA 1942) öntermékenyülő. Érdekes, hogy RAPAICS (1940) megemlíti, hogy a Pándy meggy állományaiban találtak öntermékenyülő változatot is!

A Pándy 38 és a Pándy 114. klónjának S-genotípusa megegyezik (TSUKAMOTO et al. 2006). A meggy genomában a négy S-allél közül három funkcióképes, míg az S_{36b} funkcióképtelen allél. A Pándy meggy önmeddőségének is ez az oka, mert a diploid (két S-allélt hordozó) pollenszemekben az egyik allél funkcióképes, így a bibe sajátként felismeri. Az öntermékenyüléshez arra van szükség, hogy a meggy-genomban legalább két funkcióját veszített S-allél legyen jelen, mert így megvan annak az esélye, hogy egyes pollenszemekbe ez a két allél jut be, és így ezek a pollenszemek két funkcióképtelen S-allélt fognak hordozni.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Ebben az esetben a bibe nem ismeri fel sajátként a pollent, és nem utasítja el: a termékenyülés bekövetkezik, ez jellemző az Újfehértói fürtös fajtára. S-genotípusa majdnem ugyanolyan, mint a Pándy meggyé (TSUKAMOTO et al. 2006), de a Pándy meggyben funkcióképes S₁-allélnak funkcióképtelen (mutáns) változata van jelen (HAUCK et al. 2006). Van egy másik, szintén funkcióképtelen allél, vagyis az Újfehértói fürtös négy alléljából kettő funkcióképtelen. Ezért a mikrosporogenezis során keletkeznek olyan pollenszemek, melyek ezt a két funkcióképtelen allélt hordozzák. A Pándy meggy és az Újfehértói fürtös tehát ugyanazokat a funkcióképtelen S-allélokat hordozza, mint a Pándy meggy, de abban funkcióképes.

A Cigánymeggy 59 S-genotípusa a Pándyval és az Újfehértói fürtössel mindössze egy közös allélt tartalmaz, de ennek is két különböző változatát hordozzák. Mindezek alapján genetikailag az Újfehértói fürtös sokkal közelebb áll a Pándy meggyhez, mint a Cigánymeggyhez. Az Újfehértói fürtös gyümölcsének antocianin tartalma meghaladja a Pándy meggyét (PAPP et al. 2010), ami alapot ad annak a hipotézisnek, hogy a Cigánymeggy fajtakör valamely tagja részese az Újfehértói fürtös pedigréjének, de ez a lehetőség kizárható, amit a fajták S- és mikroszatellit genotípusa is megerősít. Az Újfehértói fürtös S-genotípusa azonos a Pándy meggyével, mégpedig azzal a különbséggel, hogy a négy S-allél közül kettő funkcióképtelen az Újfehértói fürtösben. A funkcióvesztés, vagyis az öntermékenyülés természetes mutációk következményeként alakult ki, amely mindkét esetben a pollenfunkciót tönkretette. Ez a mutáció bekövetkezhetett a Pándy meggy mikrosporogenezisékor, és a két mutáns allélt hordozó pollenszemek képesekké váltak az öntermékenyítésre. A Pándy meggyhez hasonló genotípusú egyeddel történő kereszteződés révén is kialakulhatott az Újfehértói fürtös fajta. (Mindezt azért mutattuk be részletesebben, mert a magyarság eredetével kapcsolatban ugyancsak hasonló, bonyolult molekuláris genetikai vizsgálatok folynak.)

A PÁNDY MEGGY SZÁRMAZÉKAI

A fajta legrészletesebb leírását MOHÁCSY – MALIGA (1956), majd BRÓZIK (1959) adta. A Pándy meggy fája szívós, törzse és ágai a téli hideget jól bírják; koronája elég kusza, a fiatalabb termőrészei lehajlók, gyakran elsűrűsödnek. A vesszői hosszúak és vékonyak. Nem egységes a fajta, a közölt összeállítás (ld. alább) jól alátámasztja e véleményyt. A Pándy meggy legfőbb természetői értékei: igen nagy a gyümölcse, húsa kemény és

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

bírja a szállítást; átmeneti tárolásra is való, ugyanis az érett gyümölcstől a kocsány szárazon válik el. A fajta hibái a következők: termékenyülési problémák, gyenge termőképesség, monília iránti érzékenység s a pálhás („gatyás”) kocsány – ami klónfajtánként különböző.

A levelek középnyagok, megnyúltak, fűrészesek; felületük fényes, kissé ragadós, enyhén kumarin illatúak. Pirosas levélnyelei rövidek, vékonyak, 2-3 miriggyel. Virágai középnyagok, egyetlen virágrügyből 3-4 virág fejlődik; hófehér szíromleveleinek külső felülete olykor pirosas színű. A bibefej és a porzók többnyire egy magasságban jelennek meg, vagyis topográfiai oka nem lehet a gyenge termékenyülésnek. A csészecsöve zöldessárga, ami evolúciós értelemben szintén nem lehet akadálya a termékenyülésnek.

A terméketlensége régóta ismert, az Országos Pomológiai Bizottság, majd MOHÁCSY – MALIGA (1956), illetve BRÓZIK (1959) a pollenadó fajták sorát vizsgálták, 5 csoportot állítottak fel, mint azt az előző részben már ismertettük. A virágzási és gyümölcsérés idő nagy évszámú ingadozást mutat – genetikai diverzitása miatt. Havasy Mihály nagykőrösi adatai szerint a virágzási idő 1928–1935 között április 9. és május 7. között ingadozott.

A gyümölcsérés időpontja ugyancsak évszámú és genetikai különbségeket mutat, ismertek korai, közép és kései érésű klónfajtái is. A gyümölcsméret és -alak szintén változatos; héjszínben kevésbé figyelhető meg változatosság. A piacon a korai (Pándy 9, 28, 48, 115 és 141), valamint a kései érésű változatok (Pándy 10, 38-1 és 279) a keresettebb; de mára a sikeres meggynevelési programoknak köszönhetően (szelekció és hibridizáció) a Pándy meggy önálló fajtaként, ha vissza is szorult – értékei megjelentek azokban a fajtákban, amelyekben szülői (anyai) szerepet kapott.

Összefoglalóan megállapítható, amit a közelmúltban egy nemzetközi konferencián elhangzott beszámoló a Pándy meggy eredetével kapcsolatos nézetekről, némileg módosult a saját koncepciónkban is azóta, nagyobb szerepet tulajdonítva az ÉK-magyarországi spontán meggyes állományoknak (vö. SURÁNYI 2014):

1. Pánd községben (Pest megye) Szilassy György birtokán (ld. dr. gr. Hugonnai Vilma levél szerint) a községben magról kelt egyed az anyafája. – A korabeli cáfolat is megjelent a szaksajtóban, vitatja az első magyar orvosnő közlését; a község mai helytörténeti emlékezete is kételkedik benne.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

2. „Debrecenben Pándy (Sámuel?) ny. huszártiszt nyerte magvetésből nyerte 1849 után”. – A tény: élt valóban Pándy Sámuel ezredes, aki viszont mádi illetőségű volt, a szabadságharc alatt a mezőhegyesi ménest vezette.
3. A pomológiai szakirodalom szinte egyöntetűen a debreceni eredetet vallja, bár a Déri Múzeumtól legutóbb szerzett információk szerint Pándy nevű huszártiszt személyre semmiféle dokumentum nem található a Debreceni Levéltárban és a Déri Múzeumban.
4. Talán a legvalószínűbb, hogy mint a térkép is mutatta, a hazai meggynek két nagy termesztő körzete ismert, lényegében mindkét területen kialakulhatott – valószínűleg az Ostheimi meggyből, esetleg a nyírségi tájfajtákkal kereszteződve a Pándy meggy.
5. A hajdúsági és nyírségi körzetben ugyanis több, rokonnak számító tájfajta keletkezett. A nagy genetikai diverzitás viszont a Duna-Tisza közén a Vörös- és Cigánymeggyre jellemző. Megnyugtató választ a vitatott kérdésben csak a modern molekuláris genetikai vizsgálatok lezárulása után lehetséges csak megadni.

A meggy haszna a népeletben, a mai táplálkozási szokásainkban is tapasztalható, így friss gyümölcsként, levesnek, szósznak, befőttnek, dzsemnek, egressel összefőzve (Csongrád, Szentes, Szegvár környékén); továbbá fagyasztva, pulp, szörp, lé formában; régóta házi sütemények (pite, rétes, lepény, béles) és újabban pék- és cukrászati áruk tölteléke. Készül belőle bor, likőr, de egyre több pálinkát is főznek belőle; a népelet (fonók, téli esték világa) elképzelhetetlen volt aszalványa nélkül. A kocsányából teát főztek, a fáját is megbecsülték (sétabot, pipa) és természetesen magját alanynak használták; a rosszul csírázó (ilyen a Pándy meggy is) magját párnába töltik, nyugodtabb pihenést remélve tőle.

A Pándy meggy a hazai szelekciós és keresztezéses nemesítői munka eredményeként – Apostol János, Brózik Sándor, Éles Zoltán, Kovács Sándor, Maliga Pál, Nyujtó Ferenc, Pethő Ferenc, Szabó Tibor és Szőke Ferenc jóvoltából – megmarad a magyar gyümölcstermesztésben. A szakirodalom alapján 3 csoportba soroltuk a fajtákat, fajtajelölteket.

- Szelektált klónfajták (ültetvényben is szerepelnek egyesek) száma 28,
- Pándy meggy hibridfajták (államilag minősítettek) száma 12 és a

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

- Hibridfajtáké (vizsgálat alatt, vagy nem perspektivikus kombinációk) 9.

Bizonyos azonban, hogy a kultúrbotanikus és történet-ökológus másként látja napjaink történéseit, mint a termesztő, bár nem hallgatható el, hogy a cáfolatnak földtulajdoni, piaci és szakismereti (gyakorlati kertészetben jártasság, fajtaismeret igénye, növény egészségi és védekezési tudás) feltételei is vannak. Innen SZANI (2014) gondolatvázlatát átformálva a fajták táj- és társadalomformáló szerepét szükségesnek véltük megfogalmazni. Meg lehet azonban oldani a régi/történeti és tájfajták szaporítást, vagy a csalódást okozott fajta átoltását – oltóemberekkel is. Viszont akkor meg kellene ennek intézményes formáját keresni, mint a mezei grófok tekintélyének és hatáskörének bátor megerősítését a gazdák ugyancsak elvárnák.

Mi lenne a célja vajon a gyümölcssel való foglalkozásnak, ha nem a haszon – önellátás vagy piacozás? Jól tette a szerző, amikor a friss gyümölcs fogyasztásának bemutatásán túl két tucat fajta pomológiai leírását is megadta, segítve az olvasó eligazodását a szinonim nevek világában....

A kultúrtáj képe a természeti és antropogén tényezők együttes hatását tükrözi és alakította is. A gyümölcsfaj fajta és termése flóra- és kultúrelem. A tájfajta tükrözi az őt nemesítő és fenntartó társadalmat. A fajták tulajdonságai pedig jellemzik azokat a környezeti és gazdasági tényezőket, amelyek között kialakultak vagy meghonosodtak és sikeresnek bizonyultak, így a tájfajták a táj társadalmi, gazdasági és kulturális ujjenyomatának tekinthetők.

A gyümölcsösfélék illeszkedése a településszerkezethez, a mezőgazdaságilag hasznosított területekhez, valamint a gazdálkodási és kereskedelmi formákhoz – az adott népcsoport életstratégiájára, értékrendjére utalnak. A tájban élő etnikumok ugyanis szorosan együttműködtek a gyümölcstermelés, felhasználásának és piacának formálásában. A gyümölcsfajok különféle haszonvételi formái az adott népcsoport életmódjával összefüggnek. Szimbólumként alkalmas metakommunikációs eszköz az emberi élet hétköznapjaiban, ünnepein és fordulópontjain egyaránt; ennek mindig volt szakrális vetülete is (17–18. ábra).

A gyümölcsöskertek archaikus művelésmódjaival ma inkább a Kárpát-medence földrajzi és gazdasági peremvidékein találkozhatunk.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

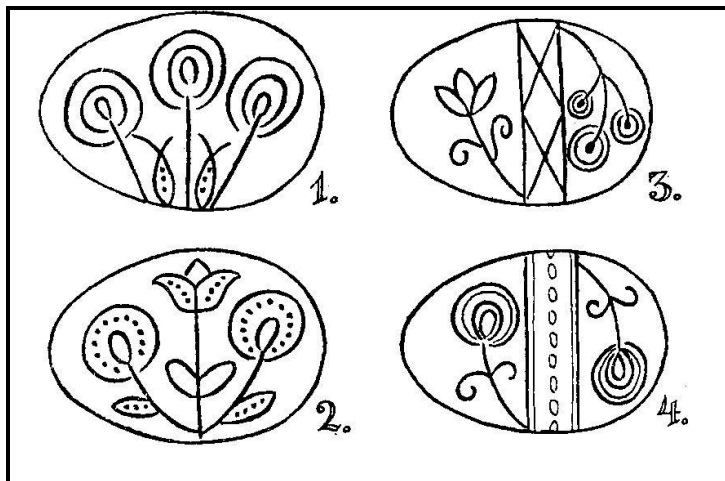
MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

Ezek gyümölcészeti szempontból a kultúrflóra refúgium területeinek tekinthetők. Az ott még megtalálható értékek dokumentálásra, gyűjtésre és megőrzésre érdemesek. Ma még megtehető, de a feladat folytatása Mátyusföldtől Csángóföldig, Kárpátaljától Szlavóniáig sürgető (vö. SURÁNYI 2014).

17. ábra Temetői meggyfák Csíkszenttamáson (Kunt, 5. ff. kép)

18. ábra Székely hímestojások: 1 Meggyágas 2 Tulipán meggyággal 3-4 Öves meggyágak (Lükő, 139.)

ÖSSZEFOGLALÁS

A meggy természetes úton, a vadcserezsnye és a csepleszmegegy kereszteződéséből alakult ki. 2–3 évezreddel korábban az area területeken élt népek mindkét fajra használhattak is talán egy ősi szót, amelyet ma meggynek tudunk. De ha konkrétan a meggyről esik szó, akkor csak ott lehetséges a természetes areája, ahol a két vad faj területileg találkozik. Ezzel kapcsolatban tehát a történeti-ökológus akkor őshazaként sokkal délibb területre gondolhat. A szerző még recens meggyfajták sorával is igyekezett illusztrálni, hogy nemcsak a szókincsbeli indikátorok, hanem a recens fajták eredete is számos problémát vet fel. Viszont az is igaz, hogy a meggy régóta termesztett gyümölcsfaj a Kárpát-medencében, a kora neolitikumtól (endemikus, félvad fajták) igazolható magleletekből a jelenléte, de az idegen származású fajták behozatala különböző népcsoportok révén – honosítással folytonosan bővítte a génforrást, ami azonban már másodlagos.

Létezik két olyan meggyfajta (Cigánymeggy és Vörös meggy), amelyeknek a legrégebbi múltunkhoz bizonyára sokkal több kapcsolódása van, mint a Kárpát-medencei példának használt Pándy meggynek. A változatossága, mely egy kultúrnövény alakbeli gazdagodását bizonyítja, nagyon alkalmas volt a Pándy meggy bemutatásával is. Főleg az erdélyi és csángóföldi temetői kultuszban és a sajátos termékenységi szimbólum, a tojás díszítésében használt meggy-motívum további kutatásokra is ösztönöz.

Példaként a Pándy meggy eredete is számos kérdést vet fel, olykor történetileg megalapozott, de olykor romantikus formában. 1848 után már biztosan létező fajta – igaz, többféle szinonim alakban ('Griotte de Pándy', 'Kecskeméti meggy', 'Kőrösi meggy', 'Szentesi meggy', 'Üvegmegegy', 'Nagy meggy', 'Oltott meggy'=téves) (vö. ENTZ 1858), mégis sokféle kérdés megválaszolatlan marad. Sokkal könnyebben szembesülhetünk e problémával egy nemes fajtánál, mint évezredekkel előbbi, tőlünk távoli tájakon született gyümölcsfaj vad hibridalakjánál, ami ráadásul morfológiai-pomológiai értelemben nem is biztos, hogy valóban meggy (vö. nyelvészeti kérdésekkel), sőt azóta eltelt hosszú időszak a klímaváltozásai történeti-kulturális hatásai, amelyek átformálták Euráziát.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

A Pándy meggy kiemelkedő beltartalmi és íz-értékei, a gyümölcs alakja, mérete és magas fagyűrűse pozitív tulajdonságok. Mindez alkalmassá tette a „népszerűsége”; amely miatt még a vadmeggyet is új, szokatlan értéként fedezhették fel az areájában élő népcsoportok. A Pándy meggy kialakulására pl. öt elképzelés ismert, ezek:

1. Pánd községben (Pest megye) Szilassy György birtokán (ld. dr. gr. Hugonnai Vilma levél szerint) a községben magról kelt egyed az anyafája. – A korabeli cáfolat is megjelent a szaksajtóban, vitatva az első magyar orvosnő közlését; a község mai helytörténeti emlékezete is kételkedik benne.

2. „Debrecenben Pándy (Sámuel?) ny. huszártiszt nyerte magvetésből 1849 után”. – A tény: élt valóban Pándy Sámuel ezredes, aki viszont mádi illetőségű volt, a szabadságharc alatt a mezőhegyesi ménest vezette.

3. A pomológiai szakirodalom szinte egyöntetűen a debreceni eredetet vallja, bár a Déri Múzeumtól legutóbb szerzett információk szerint Pándy nevű huszártiszt személyre semmiféle dokumentumot nem találtak a Debreceni Levéltárban és a Déri Múzeumban.

4. A legvalószínűbb, hogy mint a térkép is mutatta, a hazai meggynek három nagy termesztő körzete ismert, lényegében a Pándy meggy mindhárom területen ki is alakulhatott – valószínűleg az Ostheimi meggyből, talán a nyírségi tájfajtákkal kereszteződve.

5. Újabb, saját hipotézisünk szerint a szabolcsi-nyírségi meggyfajták etnobotanikai-genetikai forrásából származik a mutáns meggyfa törzsfája. – Akár még az is elképzelhető, hogy mindhárom hely (Pánd, Debrecen, Eger) valódi keletkezési helyszín (vö. VIGA 1990, PETHŐ et al. 2013).

Különösen a hajdúsági és nyírségi körzetben több, rokonnak számító tájfajta is keletkezett, melyeknek fontos szerepe volt a honfoglalás idején is... Bár a nagyobb genetikai diverzitás viszont a Duna-Tisza közén a Vörös- és Cigánymeggyre ugyancsak jellemző, amit feltételezhetünk Dnyeper-Dnyeszter vidéki örökségnek is.

Összegezve a nézetünket, nem tekintjük a meggyet alkalmasnak egy közös őshaza területi pontosítására, mert a meggy eredeti areája (ha tényleg

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA

MEGHATÁROZÁSÁBAN

SURÁNYI DEZSŐ

erről a fajról van szó a különböző nyelvekben), jóval délebbre és melegebb klímájú régióban élt, mint ahogy jelölik az északabbra jelölt őshazát (vö. SURÁNYI 2004). Vagyis sem a nyelvtörténeti, sem a történeti-ökológiai eszközök ehhez nem adtak megnyugtató bizonyítékokat, ami bennünket további természet-történeti vizsgálatokra ösztönöz.

Dr. Surányi Dezső⁵¹

⁵¹ Surányi Dezső (Csongrád, Csongrád vm. 1947. márc. 4.), egyetemi tanár, agrobiológus, művelődéstörténész. A Budapesti Corvinus Egyetem (2014), a Szent István Egyetem (2016) és a Pallas Athéné Egyetem (2017) címzetes egyetemi tanára. – Surányi Béla öccse. Az általános iskolát Csongrádon végezte, 1965-ben a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban érettségizett, 1967-ben Fertődön felsőfokú mezőgazdasági technikus oklevelet szerzett, a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Kert- és Gyümölcsstermelési Osztályán (jelen munkahelyének jogelődje) kezdett dolgozni. 1971-ben önálló témavezető, közben 1976-ban a Kertészeti Egyetemen (ELTE) kertészmérnöki oklevelet szerzett. 1978-ban növénytanból doktorált, 1985-ben a mezőgazdasági tudományok kandidátusa, 1991-től a MTA doktora. – 1986-tól az ELTE BTK-n és a Kertészeti Egyetemen történeti ökológiát, gyümölcstörténetet és botanikai nevezéktant; 1993-tól a Kecskeméti Főiskolán, ma a Neumann János Egyetemen a gyümölcsstermesztés hagyományai, biodiverzitás és egzotikus gyümölcsstermesztés, 2003-tól a Mezőtúri Főiskolán tájkertészet című tárgyakat is oktat. Több doktori iskola tagja, ill. alapító tagja; 1999–2002 között Széchenyi-ösztöndíjas professzor; történeti ökológiából (Bp.) és botanikából (Pécs) habilitált. 1999-től a MTA Természetvédelmi és Konzervációbiológiai és Kertészeti Bizottság tagja; 1991–1999 között a Magyar Biológiai Társaság főtárgyvezetője, 2006-tól elnöke. 1983-ban és 1986-ban HNF Kőrisedíjat, 1996-ban Pro Natura díjat kapott. A Szent Gellért-díj, a Prima díj (2007) és a Gubody-díj (2009) tulajdonosa. 1979–2004 között 12 könyve nyert díjat. – 1972-től az *Új Ember*, 1973-tól a *Vigília* külső munkatársa. Utóbbiban kötetnyi tanulmánya a Szentírás természetrajzával foglalkozott, számos rádiós műsorban ismertette kutatási eredményeit. – *Kutatási területe:* csonthéjas nemes- és alanyfajták (főleg sárgabarack, szilva és vad alanyfajok) virágzás- és termékenyülésbiológiája, korábban a növekedésszabályozó anyagok alkalmazási lehetőségei; újabban konzervációbiológiai és természetvédelmi kérdésekkel is foglalkozik az Alföld flórájával kapcsolatosan. 1986 után egyre inkább a gyümölcsstermő növények eredete és kultúrtörténete, nyelvészeti problémái érdeklik, nagyobb munkáiban mindig a szintézisre törekvés mutatkozik meg. Mintegy 500 tudományos közlemény (ebből közel 100 idegen nyelven, külföldön), valamint 30 könyv társszerzője és szerzője.

Elérhetősége: Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ, Gyümölcsstermesztési Kutatóintézet, Ceglédi Kutató Állomás 2700 Cegléd, Szolnoki út 52., e-mail: suranyi.dezso@cefrucht.hu – Műveinek válogatását lásd: KAT. LEX. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Sur%C3%A1nyi.html> és 2016-ig frissített publikációi: MTA Köztisztületi tagok http://mta.hu/koztisztuleti_tagok?PersonId=8369

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ŐSHAZA
MEGHATÁROZÁSÁBAN
SURÁNYI DEZSŐ

IRODALOM

ANGYAL D. 1926.

Gyümölcsismeret (Pomológia). Összeállította: Mahács M. Pátia, Bp.

BÁRCZI G. – ORSZÁGH L. (főszerk.) 1979.

Magyar Nyelv Értelmező Szótára (MNyÉSzt) III. köt. (3. kiadás). Akadémiai
Kiadó, Bp. 1979

BÁRCZI G. – ORSZÁGH L. (főszerk.) 1980.

Magyar nyelv Értelmező Szótára (MNyÉSzt) VII. köt. (3. kiadás). Akadémiai
Kiadó, Bp. 1980

BENKŐ L. (főszerk.) 1970.

Magyar nyelv történeti-etimológiai Szótára (MNyTESzt) II. kötet. Akadémiai
Kiadó, Bp.

BERECZKI M. 1887.

Gyümölcsészeti vázlatok IV. köt. Réthy – Gyulai Nyomdája, Arad.

BOGSCH J. 1796.

Házi kertész... Fűskuti Landerer Mihály, Pozsony–Pest.

BORBOLA I. 1942.

Miért terméketlen a Pándy meggy? Kertészeti Szemle 14 (4): 54–55. p.

BORHIDI A. 2003.

A zárwatermők fejlődéstörténeti rendszertana. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.

BRÓZIK S. 1959.

Csonthéjastermésűek. Cseresznye – meggy. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 13.
melléklet

BRÓZIK S. (szerk.) 1972.

Gyümölcsfajta-ismertető. Állami Gazdaságok Gyümölcsstermesztési
Szakbizottsága, Bp. 108–109. p.

**CANTINI, C. – IEZZONI, A. F. – LAMBOY, W. F. – BORITZKI, M. – STRUSS, D.
2001.**

DNA fingerprinting of tetraploid cherry germplasm using simple sequence
repeats. J. Amer. Soc. Hort. Sci. 126: 205–209. p.

ENTZ F. 1858.

Kertészeti Füzetek XIII. Herz János, Pest.

FAUST, M. – SURÁNYI, D. 1997.

Origin and dissemination of cherries. Hort Rev. New York 19: 263–317. p.

GALGÓCZY K. (átdolg. Kúthy B.) 1912.

A kertészet kézikönyve. 8. kiadás. Franklin.

G. TÓTH M. 1997.

Gyümölcsészet. Primom Vállalkozásélénkítő Alapítvány, Nyíregyháza. 268–
269. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ŐSHAZA
MEGHATÁROZÁSÁBAN
SURÁNYI DEZSŐ

GUNDA B. 2001.

A vadnövények gyűjtögetése. In: Paládi-Kovács A. (főszerk.) Magyar néprajz II. kötet. Gazdálkodás. Akadémiai Kiadó, Bp. 11–40. p.

GYULAI F. 2002.

A növénytermesztés emlékei a Kárpát-medencében. Mag-, termés és élelmiszermaradványok a neolitikumtól az újkorig (MTA doktori értekezés, kézirat). TAPI-SZIE, Tápiószele-Gödöllő.

HAUCK, N. R. – IKEDA, K. – TAO, R. – IEZZONI, A. F. 2006.

The mutated S₁-haplotype in sour cherry has an altered S-haplotype-specific F-box protein gene. J. Hered. 97: 514–520. p.

HÁRSFALVI P. 1961.

Szabolcs megyei gyümölcsfa adatok 1781-től. *Agrártörténeti Szemle* 3: 85–93. p.

HEGEDŰS A. 2013.

Az Újfehértói fürtös molekuláris genetikai vizsgálata. In: Pethő F. – Szabó T. – Szóke F. 2013. Tanulmány a nyírségi meggyfajtákról. Észak-kelet magyarországi Gyümölcs Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó. 52–55. p.

HROTKÓ K. (szerk.) 2003.

Cseresznye és meggy. Mezőgazda Kiadó, Bp. 79–82. p.

KAPÁS S. 1989.

Növényfajták és növénynemesítők. OMMI, Bp.

KORPONAY GY. 1937.

Néhány szó a Pándy-meggyről. *Magyar Gyümölcs* 4 (7): 214–216. p.

KUNT E. 1980.

Temetők népművészete. Corvina Kiadó, Bp.

LIPPAY J. 1667.

Gyümölcsös kert. Cosmerovius Máté, Bécs.

LÜKŐ G. 1942.

A magyar lélek formái. Exodus Kiadó, Bp.

MOHÁCSY M. – MALIGA P. 1956.

Cseresznye- és meggytermesztés. Mezőgazdasági Kiadó, Bp.

NYÉKI J. – SZABÓ T. – SOLTÉSZ M. 2016.

Meggy. ÉKÁSZ-MKSZN-NAIK GYKI, Újfehértó.

NYUJTÓ F. 1958.

A meggy termesztése. Mezőgazdasági Kiadó, Bp.

PAPP, N. – SZILVÁSSY, B. – ABRANKÓ, L. – SZABÓ, T. – PFEIFFER, P. – SZABÓ, Z. – NYÉKI, J. – ERCISLI, S. – STEFANOVITS-BÁNYAI, É. – HEGEDŰS, A. (2010)

Main quality attributes and antioxidants in Hungarian sour cherries: identification of genotypes with enhanced functional properties. *Int. J. Food Sci. Tech.* 45: 395–402. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ÓSHAZA
MEGHATÁROZÁSÁBAN
SURÁNYI DEZSŐ

PETHŐ F. 2005.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gyümölcsstermesztésének története 1945-ig.
ÉK-Magyarországi Gyümölcs Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó.

PETHŐ F. – SZABÓ T. – SZÓKE F. 2013.

Tanulmány a nyírségi meggyfajtákról. Észak-kelet magyarországi Gyümölcs
Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó.

PÓR J. – FALUBA Z. 1982.

Cseresznye és meggy. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 90–93. p.

RAPAICS R. 1940.

A magyar gyümölcs. KMTT, Budapest.

RÁCZ J. 2014.

Gyümölcsneves könyv. Inter Kultur-, Nyelv és Médiakutató Központ
Nonprofit Kft., Bp.

ROACH, F. A. 1985.

Cultivated fruits of Britain. Their origin and history. Basil Blackwell, Oxford.

SIMON T. 1992.

A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok – Virágos növények.
Tankönyvkiadó, Bp.

SOLTÉSZ M. (szerk.) 1998.

Gyümölcsfajta-ismeret és -használat. 1-2. kiadás. Mezőgazda Kiadó, Bp.

SOLTÉSZ M. (szerk.) 2013.

Magyar gyümölcsfajták. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Bp.

SOLTÉSZ M. (szerk.) 2014.

Magyar gyümölcsfajták. Mezőgazda Kiadó, Bp.

SOÓ R. 1966.

A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve II.
kötet. Akadémiai Kiadó, Bp.

SOÓ R. – JÁVORKA S. 1951.

A magyar növényvilág kézikönyve I–II. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp.

SURÁNYI D. 1982.

A szenvedelmes kertész rácsudálkozásai. Magvető Kiadó, Bp.

SURÁNYI D. 1985.

Kerti növények regénye. Mezőgazdasági Kiadó, Bp.

SURÁNYI D. 2002.

Gyümölcsöző sokféleség. Akcident Kft., Cegléd.

SURÁNYI D. 2004.

Az óshaza-kérdés történeti-biogeográfiai alapon (A magyar példa). *Eleink* 2
(6): 45–85. p.

SURÁNYI D. 2014.

Historical origin of sour cherry 'Pándy meggy'. II. Sustainable development.
Abstract 45-46. p.

SURÁNYI D. 2015.

Gyümölcstörténelem: a Pándy meggy titka. *Honismeret* 43 (2): 28–31. p.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK

A MEGGY AREÁJA, MINT ESETLEGES GEOGRÁFIAI LEHETŐSÉG A MAGYAR ŐSHAZA
MEGHATÁROZÁSÁBAN
SURÁNYI DEZSŐ

SZABÓ T. 2007.

Az Északkelet-magyarországi meggy tájfajta szelekció eredményei és gazdasági jelentősége. Budapesti Corvinus Egyetem. PhD-értekezés (kézirat).

SZANI ZS. 2014.

Etnopomológia - Népi gyümölcsészet a Palócföld nyugati határterületén. Zöldutak Módszertani Egyesület, Bp.

TERPÓ A. 1974.

Gyümölcstermő növényeink rendszertana és földrajza. in: Gyuró F. (szerk.): A gyümölcsstermesztés alapjai. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 139–219. p.

TESSEDIK S. 1786.

A paraszt ember Magyarországban. Engel János, Pécs.

TOMCSÁNYI P. (szerk.) 1979.

Gyümölcsfajtáink. Gyakorlati pomológia. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 167–174. p.

TSUKAMOTO, T. – HAUCK, N. R. – TAO, R. – JIANG, N. – IEZZONI, A. F. (2006)

Molecular characterization of three non-functional S-haplotypes in sour cherry (*Prunus cerasus*). Plant Mol. Biol. 62: 371–383. p.

VIGA GY. 1990.

Árucseré és migráció Észak-Magyarországon. Ethniva Kiadó, Debrecen-Miskolc.

WINTERL, J. J. 1775.

Index horti botanici Tyrnaviensis. Tyrnaviae.

*KÉT EMBER BARÁTSÁGA A 19. SZÁZADI MEZŐTÚRON*⁵²

TOLNAY GÁBOR

A **barátság** összetett, támogató emberi viszony. Tartalma és meghatározása *koronként és kultúránként eltérő*, valamint az alanyok társadalmi helyzete és személyiségjegyei is befolyásolják. A barátság egyéni vonatkozásban lelki, vagyis érzelmi, anyagi és kognitív erőforrás. A barátság az egyik emberi kapcsolat, mely emberek között alakul ki több örömteli találkozás, beszélgetés által. Jellemzi a kölcsönös elfogadás, rokonszenv, szeretet, bizalom, szövetség, együtt érző képesség, nyitottság, törődés.

E különleges minőségű emberi kapcsolat tudományos igényű meghatározásával máig adós a szociológia tudománya. Ezért legyen szabad néhány gondolkodó megfogalmazását idéznem, hogy egy kicsit körbejárjuk ennek a szép emberi kapcsolatnak a lényegét.

„A barátság az emberi érzelmi tevékenység legtermészetesebb kifejezése, az érzelmi fejlődés minden fokán megtalálható, és mint az egyik legfontosabb emberi kapcsolat, minden társadalomban jelen volt és van.”⁵³

„Fontos, hogy a barátok hasonlóan gondolkodjanak, ami nem szükségszerűen jelenti azt, hogy mindenben egyet kell értsenek. Ha a hasonlóság nem teljesen érvényesül, az arányosság biztosíthatja az egyensúlyt.”⁵⁴

A nők közötti barátságokra inkább jellemző az érzelmi gazdagság, az életet a részek magasabb rendű egységének tekintő és összetettebb, míg a *férfiak barátságai jóval inkább a meghatározott, strukturált cselekvésekhez kapcsolódnak, vagyis specializáltabbak*. Egybevág a hagyományos nemi szereposztással és szocializációs mintákkal, hogy a nők inkább a kölcsönös segítségnyújtás, a bizalom és az érzelmi támogatás elemeit hangsúlyozzák a barátság kapcsán, míg a *férfiak a közös tevékenységeket és tapasztalatokat*. A nők barátságait fokozottabb intimitás jellemzi, *a férfiaknak viszont több és változatosabb korú barátaik vannak*.⁵⁵

⁵² Megjelent nyomtatásban: FORRAY R. K. – KOZMA T. – MOLNÁR E. (szerk.): *Mezőváros új szerepben*. 2016. 235–247. p. ISBN 978-615-804-11-1-9
<http://mek.oszk.hu/17300/17397/17397.pdf>

⁵³ HAMVAS B. 1988.

⁵⁴ PLATON 2003, Lüzisz című dialógusában Szókratész vélekedik így a barátságról.

⁵⁵ WIKIPÉDIA – <https://hu.wikipedia.org/wiki/Bar%C3%A1ts%C3%A1g> – 2015. augusztus 18. (Kiemelés tőlem. – T. G.)

E néhány gondolat felvázolásával talán érthetőbbé válik a címben is jelzett két ember: **Bereczki Máté** kunágotai (mezőkovácsházi) pomológus, gyümölcskertész és **Dörgő Dániel** mezőtúri középirtokos, gyümölcskertész és közéleti ember majd két évtizedig tartó barátsága, amely csak Dörgő halálával ért véget.

Mielőtt azonban e barátság történetét bemutatnánk, ismerjük meg azt a területet – Mezőtúr várost a 19. század második felében –, amelyben az egyik fél élt és tevékenykedett.

A kormányzat Jász-Nagykun-Szolnok vármegyét az 1876. évi XXXIII. törvénycikk alapján alakította ki. Ezzel megszűnt az 1872 óta rendezett tanácsú városként való működése is.⁵⁶ A város területe – miután Túrkevének 1874-ben eladta a túrpásztói határrészt – 71 281 kat. hold 490 négyszögöl⁵⁷ maradt. Lakossága 1869-ben 20 447 fő volt és ez 1890-ig 25 383 főre emelkedett,⁵⁸ ami 24,14 %-os emelkedést jelentett az eltelt 21 (!) év alatt.

A Bach-korszakban elrendelték, hogy – talán nemes cél is vezérelte a kormányzatot, de feltételezhető az is, hogy a lakosságot nem akarták „nyugton” hagyni –, minden helységben faiskolát hozzanak létre, melynek nagyságát, területét a lakosság száma határozta meg.⁵⁹ A kiegyezés után ez az ország legtöbb helységében az enyészetté vált, de nem Mezőtúron. Dörgő Dániel, aki akkor már tekintéllyel rendelkező közéleti tisztségek viselője volt szívós munkával elérte ennek a felújítását. Ezt követően továbbra is féltő gondoskodással felügyelte az itt folyó munkát. Eredményes tevékenységét talán igazolják a következő adatok is. 1850-ben a város területén mindössze 22 kat. hold kert található.⁶⁰ Ez 1895-re 1 298 kat. holdra növekedett.⁶¹ A „két férfi barátságának” ilyen haszna is volt városunkban!

Szeretném egy kicsit részletesebben bemutatni e két barátot.

Bereczki Máté (1848–1849-ben Romhányi, 1862-ig Bagyinszki) 1824. szeptember 22-én a Nógrád megyei Romhányon született elszegényedett nemesi családban, meghalt 1895. december 9-én, a ma Békés megyei (1950-ig Csanád megyei) Kunágotán. Apja, Bagyinszki András, kőfaragó mesterként dolgozott, malom- és köszörűköveket készített. Anyja, Balázs

⁵⁶ OLVASÓKÖNYV SZOLNOK, 1969. 116–117. p.

⁵⁷ THIRRING G Thirring Gusztáv: A magyar városok statisztikai évkönyve. Bp., 1912. . 1912. 14. p.

⁵⁸ 1930. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 1. 1932. 47. p. A város 1891. január 25-i felmérése.

⁵⁹ SZABÓ Ferenc dr., a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága nyugalmazott igazgatójának szíves közlése 2015. augusztus 17-én, amit tisztelettel megköszönök.

⁶⁰ PALUGYAI 1854. 389. p.

⁶¹ A MAGYAR KORONA 1. 1897. 294. p.

Katalin, szüleitől örökölt, komoly kertésztudással rendelkezett.⁶² A család fiatalabb fiúgyermeke – Illés – 1880 októberében hunyt el. „Máté gazdag kedélyű édesanyja keze alatt tanult meg írni-olvasni.”⁶³ Csak 14 éves korában – 1838-ban – írták be a romhányi iskolába, ahol az elemi iskola többéves anyagát egy év alatt kitűnő eredménnyel elsajátította. 1839-ben kezdte meg tanulmányait a váci gimnáziumban, amelyet jeles eredménnyel fejezett be 1845 tavaszán. Ősszel iratkozott be Pesten az egyetem jogtudományi karára, és 1848-ban tett ügyvédi vizsgát. Édesapja 1846-ban meghalt. Öccse akkor még fiatalkorú volt. Özvegyen maradt édesanyja gyakran betegeskedett. Jogi egyetemi tanulmányai mellett Máté rendszeresen vállalt korrepetálásokat. Az ebből szerzett összegből biztosította a tanuláshoz szükséges anyagiakat, és még a Romhányban lakó hozzátartozóit is támogatta.⁶⁴ Az egyetemi évek alatt érlelődött férfivá, európai látókörű művelt emberré, hazafivá. Megismerkedett kora haladó eszméivel, a francia forradalom nagyjainak műveivel. A reformkor kiemelkedő egyéniségeinek, különösen Széchenyinek és Kossuthnak, és az őket követő progresszív ifjúságnak a hatására haladó gondolkodású értelmiségivé fejlődött ő is. Közvetlen kapcsolata volt Petőfivel, Vasvárival, Jókaiival. 1848 tavaszán vette fel a Romhányi nevet, amelyet a forradalom ideje alatt viselt.

A Romhányi név használatát a Belügyminisztérium 11.219/1848. számú határozatával engedélyezte. (Magyar Országos Levéltár H szekció 577.). A szabadságharc leverése után 1849. szeptember 9-én kelt 2905. számú rendelettel az osztrák hatóság a szabadságharc időtartama alatt felvett neveket – köztük a Romhányiét is – megsemmisítette. Ezzel visszaállt az eredeti helyzet, a Bagyinszki családnév. Azonban Bereczki a közel nyolc éves üldöztetése miatt személyi biztonságból – 1857-ig – nem a Bagyinszki, hanem az Erdei nevet, majd 1857-től 1862-ig ismét a Bagyinszki nevet használta. A magyar királyi udvari kancellária 6045/1862. szám alatt Bagyinszki helyett a Bereczki előnevet engedélyezte”.⁶⁵

A márciusi ifjúság táborához csatlakozott. Amikor pedig a márciusi vívmányok és a haza veszélybe kerültek, ő is önként lépett be a honvéd hadseregbe. Végigküzdötte annak dicsőséges és vesztes csatáit, törzstiszt lett.⁶⁶

⁶² SURÁNYI 2008.

⁶³ KELEMEN F. 1964. 151. p.

⁶⁴ SZABÓ 1995-a. 243. p.

⁶⁵ SZABÓ 1995-a. 243-244. p.

⁶⁶ KELEMEN F. 1964. 51. p.

„A világosi tragédia után Romhányit (Bereczkit) is üldözték, nemcsak mint a harcokban részt vett »lázadót«, hanem mint Vasvári Pál elvbarátját, Kossuth hívét, a forradalmi eszmék terjesztőjét is. Bujdosó rejtésére alkalmas utakon, tájakon, keserű gondolatokkal, véres csaták, elesett kedves bajtársak emlékképeinek terhével, éhezve, hosszú vándorlás után ért el Teleki Blanka⁶⁷ birtokára, Pálfalvára. Itt készséggel kapott menedéket. Erdei Máté néven, mint gazdasági írnok tevékenykedett. Az »írnok« munkahelye valójában nem egy, az időjárás viszontagságaitól védett, csendes, nyugodalmas kis szoba volt, hanem gyakran vándorolt az országban. Nemcsak azért, hogy mentse életét, hanem azért is, hogy a szerzett tapasztalatairól, a nép hangulatáról, »Magyarország kitűnő férfiainak« személyi adatairól, körülményeiről – akikre egy újabb hazafias megmozduláskor cselekvőleg is számítani lehet – beszámoljon a grófnőnek. Ez többször levélben történik. Bach⁶⁸ kémhálózata gyorsan felismerte, hogy a levelezésekből is lényeges információkhoz juthat. Ennek során figyeltek fel a Teleki Blanka által küldött és hozzá írt levelekre. Ennek következményeként eljárás indult a grófnő ellen.

Bereczki hét éven át bujdosott szerte az országban. Volt iskolatársai, kedves barátai rejtegették, adtak neki menedéket azt követően, hogy Teleki Blanka grófnő birtokán szinte az utolsó pillanatban menekült meg az elfogatástól. Csak 1856-ban, az általános amnesztia kihirdetése után szűnt meg bujdosása.

Bereczki a közkegyelem után sem vállalt egy ideig hivatalt. 1862-ben egy volt honvéd bajtársa ajánlására Sármezey Antal⁶⁹ kunágotai kincstári bérlő Bereczkit a pusztájára hívta gyermekeinek nevelésére, ahová

⁶⁷ Teleki Blanka, gróf, széki (Kővárhosszúfalú, ma Satulung, Románia, 1806. július 3. – Párizs, 1862. október 23.) író, festő. A világosi fegyverletétel (1849. augusztus 13.) után családja pálfalvai (Szatmár vm.) birtokára vonult vissza; segítette a bujdosókat, gyűjtötte a szabadságharc ereklýeit, és jelentéseket küldött a párizsi magyar emigrációnak a nép hangulatáról. 1851. május 13-án letartóztatták és 10 évi várfogságra ítélték. 1857. május 13-án az általános amnesztiával szabadult.

⁶⁸ Bach, Alexander von, báró, dr. (Loosdorf, 1813. január 4. – Unterwaldersdorf, 1893. november 12.) osztrák politikus, ügyvéd. – A Schwarzenberg-kormányban igazságügy-miniszter, majd Franz Seraph Stadion belügyminiszter lemondása után belügyminiszter lett 1849. július 28-án. A forradalmak leverése után kísérletet tett a monarchia összes államainak központosító és abszolutisztikus alapon való átalakítására. Ez a kísérlet azonban kilencévi kormányzása után csődöt mondott (1859). A bukása után Bach a pápai udvarhoz került követnek. 1867-ben teljesen visszavonult a politikai élettől. – A Bach-rendszer hibáit Széchenyi István mutatta ki *Ein Blick auf den anonymen „Rückblick“* című művében.

⁶⁹ Sármezey (eredetileg Vertán) (I.) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm., ma Olosig, Románia, 1822 – Kürtös, Arad vm. 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Felesége: Rétháti Kövér Anna (Kisfalud, Maros vm. 1832 – Arad, 1893. február 23.) Házasságkötés: 1848. november 18. Mezőkovácsháza.

aztán tíz évre el is szerződött. Oly sok helyváltoztatás után nyugalomra vágyott, egy nyugodt helyre, ahol azután békességben töltheti idejét: taníthat és kertészkedhet. Az idők folyamán azután véglegesen gyökeret vert a kunágotai pusztán, és azt soha többé el nem hagyta. Az itt töltött jó három évtized életének igazi alkotó korszaka volt, melynek során Európa-hírű pomológussá és a haza legnagyobb gyümölcsészévé fejlődött.

Eleinte természetesen főleg a gyermekek nevelésének szentelte idejét, de emellett kertészkedett is. A Sármezey házban öt gyermek volt – eredetileg nyolc, de három már felsőbb tanulmányokat folytatott –, akiket lelkiismeretesen nevelt.⁷⁰ A szülőkhöz bensőséges viszony fűzte, neveltjeihez pedig gyengéd szeretet kapcsolta. Mikor nevelői munkáját befejezte, az agglegény sorba deresedett Bereczki nem hagyta el a Sármezey udvarházat, hanem ott, a rendelkezésére bocsátott területen teljes lelkesedéssel a gyümölcsészetnek élt, majd kísérleti kertet alapított. 1872-ben a kincstári bérletek örök áron történő eladásáról döntött az országgyűlés, amely során Sármezey Antal is megvette eddigi bérletének egy tekintélyes részét. Bereczki is arra kényszerült, hogy 1889-ben vegyen egy 23 és fél kat. holdas területet a bérletből. Az itt töltött jó három évtized életének igazi alkotó korszaka volt, melynek során Európa-hírű pomológussá és a haza legnagyobb gyümölcsészévé fejlődött.

Neve ekkorra már országszerte ismert volt azok körében, akik gyümölcsstermesztéssel foglalkoztak, vagy akartak foglalkozni. Hiteles, valódi facsémétéket szinte csak tőle lehetett beszerezni. Hírneve külföldön is tekintélyt szerzett. Hazai pomológusaink közül ebben az időszakban ő volt a legtermékenyebb tollforgató. Fő műve: a „Gyümölcsészeti vázlatok”,⁷¹ amelynek négy kötete még életében megjelent, ötödik kötetét a kunágotai gyökerű budapesti ügyész, Szabó Pál jóvoltából 2006-ban jelentette meg az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet. Ebben Bereczkinek azok a hátrahagyott iratai szerepelnek, amelyek még nyomtatásban nem jelentek meg.⁷² Kötetekben megjelent munkásságának összegezése során megállapítható, hogy több mint kétezer oldal terjedelemben jelent meg írása. Ezek főként cikkeinek összegyűjtése és „tüzetes gyümölcsleírásai” alapján álltak össze egy-egy köteté. 782

⁷⁰ „A Sármezey udvarházban 5 gyermek is volt, akiket lelkiismeretesen és szép eredménnyel nevelt. Amint a két idősebb leány: Sármezey Margit (később férjezett Nagel Vilmosné) és Sármezey Ágnes (később férjezett Szathmáry Király Jánosné) felserdült, akkor 3 fiú: Vertán Etele (a bérlő kisöccse, később országgyűlési képviselő), Sármezey Endre és Sármezey Antal nevelése következett.” KELEMEN F. 1935. 14. p

⁷¹ BEREZKZI 1. 1877. 499 p.; BEREZKZI 2. 1882. 506 p.; BEREZKZI 3. 1884. 541 p.; BEREZKZI 4. 1887. 541+14 p.

⁷² BEREZKZI 5. 2006. 81 p.

gyümölcsfajta tüzetes és 293 fajta vázlatos leírását találjuk meg ezekben a kötetekben, amelyeket a szolnoki Verseyhy Ferenc Elektronikus Könyvtár folyamatosan tesz elérhetővé az érdeklődők és tudományos kutatók számára.⁷³ A teljes levélgyűjtemény megjelenését követően tervezik a CD-n való közreadását is.

Tagja volt a belga Van Mons⁷⁴ gyümölcsészeti társaságnak és francia tudása révén beszerezte a nyolc éven át folyamatosan megjelentetett kiadványukat, az „Annales de Pomologie”-t (Pomológiai évkönyv).⁷⁵ Éveken keresztül rendelte és küldette Kunágotára a Mas Alphonse⁷⁶ szerkesztésében megjelenő és a Dörgövel folytatott levelezésben Le Vergerként (Gyümölcsöskert) emlegetett kiadványt. [A Gyümölcsészeti vázlatok lapjain főként erre, az 1865 és 1870 között megjelent kiadásra hivatkozik]. Ugyanígy beszerezte az ennek folytatásaként 1872–1883 között – kezdetben ugyancsak Alphonse Mas által szerkesztett –, 12 kötetesre kiegészített Pomologie générale (Általános gyümölcsészet) című híres francia gyümölcsleíró sorozatot is. A kor jeles francia kertészének, az andersi André Leroy-nak⁷⁷ azóta klasszikussá vált, hatkötetes Pomológiai szótárát (Dictionnaire de pomologie) is kézikönyvként használta. A német nyelv

⁷³ A sorozat elérhetősége: http://portal.vfmk.hu/07_00000185

⁷⁴ Van Mons, Jean-Baptiste (1765-1842) belga kémikus, egyetemi tanár, gyógyszerész, pomológus és mezőgazdász, előbb Brüsszelben, majd Leuvenben létesített kísérleti kertet. 50 ezer fából állott a fajtagyűjteménye, fő műve: Arbres fruitiers. I – II. vol. 1835–1836.

⁷⁵ Annales de pomologie belge et étrangère, a Van Mons Társulat évkönyv-sorozata, mely 1853–1860 között jelent meg, és színes képekkel ellátott lapjai leírták, meghatározták a Brabant–Vallon provincia Jodoigne körzetének saint-remy-geest-i gyümölcsészete terméseit, gyümölcsfáit. A társulatot az 1852. június 16-i királyi rendeletre alapított Belga Királyi Gyümölcsészeti Bizottság (La Commission royale de Pomologie, Belge) hozta létre 1853-ban, későbbi titkára, August Royer (1796–1867) indíttatására, s ez adott miniszteriális szintű támogatást működéséhez.

⁷⁶ Mas, Simon Alphonse (Lyon, 1817. február 28. – Bourg-en-Bresse, 1875. november 15.) híres pomológus, növénynevelő. Montpellier-ben tanult orvostudományt és botanikát, végül hivatását az utóbbi terén találta meg. 1843-ban feleségül vette a Bourg-en-Bresse (Ain, Franciaország) képviselőjének, M. Sirand-nak leányát, így a város életének jelentős szereplője lett. A „Société d'Emulation et d'Agriculture de l'Ain” (Ain-i Mezőgazdasági és Önképző Egylet – Franciaország egyik legrégebb tudományos egyesülete) tagjaként kezdte munkáját 1846-ban, s működése végén 8000 törzskönyvezett, formára alakított, katalogizált, címkézett, nemes fát tartalmazó fajtagyűjteményt hagyományozhatott a városra. Párhuzamosan tanított és növénytani előadásokat tartott, a fiziológiát és a metszést oktatta gyakorlatban is. 1851-ben megalapította az Ain-i Kertészeti Társulatot és elindította a *Journal de la Société d'Horticulture pratique de l'Ain-t* (Ain-i Gyakorlati Kertészek Egyesületének Lapja). 1866-ban megkapta a Francia Becsületrendet és 1872-ben a Francia Pomológiai Társaság aranyérmét. Hírneve eredményeként helyi önkormányzati és kerületi tanácsosi hivatalt is betöltött. LESCRETS FRUITS ET POMOLOGIE honlap Alphonse Mas-ról szóló oldala

⁷⁷ Leroy, André (1801-1875) kiemelkedő francia pomológus, korábban Európa legnagyobb faiskoláját alapította. Nagy hatást gyakorolt a magyar gyümölcskertészetre. Fő műve: Dictionnaire de Pomologie (1867–1879) hatkötetes pomológia.

ismerete lehetővé tette számára, hogy 1869-től már a német Pomologische Monatshefte havi folyóiratában, a „Pomologische Monatshefte”-ben⁷⁸ közölte. E cikkek alaposságukkal és a fajták című folyóiratot is járassa, tanulmányozhassa. Ezen keresztül került kapcsolatba a reutlingeni Eduard Lucas-szal.⁷⁹ Megismerte és járatta a Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau című folyóiratot, amelyet Johann Georg Conrad Oberdieck,⁸⁰ a német gyümölcészet atyja, egyetemi tanár és magas rangú egyházi vezető szerkesztett. E kitűnő és Európa híré pomológusokkal történő levelezései során velük igen meleg barátságot kötött, és rajtuk keresztül több tucat cikke is jelent meg német és francia nyelven különböző német és francia folyóiratokban.⁸¹ A Pomologische Monatshefte havi folyóiratában, a „Pomologische Monatshefte”-ben⁸² közölte. E cikkek alaposságukkal és a fajták 1882-ben közli hasábjain azt az egyetlen, Bereczki Mátéról szóló hiteles adatokat tartalmazó életrajzot, amely alapját adja a további, magyar nyelven megjelent életrajzoknak is. Külföldi kapcsolatainak volt köszönhető, hogy megismerhette mind a belga, mind a francia, mind a német – megbízhatóságukról híres – faiskolákat. Az onnan történő rendelések alapján tudta állandóan frissíteni gyümölcsfa-állományát és ellátni az újdonságokkal vevőközönségét. Legnagyobb forgalmat a franciákkal bonyolított le, főleg a Simon-Louis⁸³ testvérek metzi

⁷⁸ Pomologische Monatshefte – Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologische Institut. Stuttgart-Reutlingen. 1785–1905. Az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcészeti folyóirat folytatása.

⁷⁹ Lucas, Eduard dr. (Erfurt, 1816. július 19. – 1882. július 24.) az egyik legjelentősebb német pomológus.

⁸⁰ Oberdieck, Johann Georg Conrad (Wilkenburg, 1794. augusztus 30. - Herzberg, 1880. február 24.), német lelkész és pomológus.

⁸¹ Ezek összegyűjtésével és magyar nyelven való közlésével még tartozik Bereczkinék a magyar kertészettudomány.

⁸² Pomologische Monatshefte – Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologische Institut. Stuttgart-Reutlingen. 1785–1905. Az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcészeti folyóirat folytatása.

⁸³ Simon Louis = francia pomológus és gyümölcsfa kereskedő. Metzben, Franciaországban, élt és alkotott a gyümölcsstermelés iránt elkötelezett Simon-család. Több nemzedéken átívelt tevékenységük. Cégüket 1666-ban alapították, az „aranykora” azonban a 19. századra tevődik. A négy Simon testvér közül a legfiatalabb Gabriel unokája: Joseph-Leon Simon (Metz, 1834. július 4. – Nancy, 1913. március 14.) volt az, akinek eredményei a világ élvonalába emelték a „Simon Louis és Testvérei” elnevezésű cég tevékenységét. Rendelkezésünkre áll a cégnek 1868-ból két, és 1934-ből egy katalógusa. Értesülésünk szerint az 1940-es évek végén került ki a család kezéből a kertészet, amikor ezt követően profilváltás is bekövetkezett. A Bereczki Mátéval kapcsolatba kerülő Joseph-Leon Simon tudományos felkészültségű és közmegebecsülésnek örvendő polgára volt Nancy városának. Bizonyítják ezt megjelenő tudományos dolgozatai, a Becsületrend lovagja kitüntetés és az, hogy a Nancyban működő Kertészeti Társaság tiszteletbeli elnökévé is választották. A család ma még élő leszármazottja elmondta, hogy őse, gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos szeminárium megtartására elutazott Magyarországra, amelyet egy általa már elfeledett

faiskolájával. Amikor a Van Mons társaság hitelessége kétségessé vált Bereczki szemében, abban a nyomban megszakította vele a kapcsolatot. Villási Pál⁸⁴ mondta Bereczki Máté gyümölcsös-kertjéről az 1870-es évek végén, hogy az egyetlen hiteles gyümölcsészeti hely Európában. Lelkiismeretessége közmondásos volt, a szemzőhajtásokért hozzá fordulókat mindig pontosan kiszolgálta. Telepe lassan fellendült és tisztességes jövedelmet is hozott. Az 1890-es évek elején ereje már hanyatlott – sohasem volt fizikailag erős ember. Ellenálló képessége a sűrűn előforduló meghúlések miatt csökkent, sokat betegeskedett. 1895. december elején tüdőgyulladást kapott. Sehl doktor, a mezőkovácsházi orvos, nagyon lelkiismeretesen kezelte, de nem tudta ő sem elhárítani a közelgő összeomlást. December 9-én, hosszú haláltusa után eltávozott a földi életből. December 11-én temették el Kunágotán.

„**Dörgő Dániel** 1831. május 27-én született Mezőtúron. Édesapja is Dörgő Dániel (id.) volt, édesanyja Kun Mária (1808–1878. december 22.), akik 1830. január 13-án házasodtak össze Mezőtúron. Az 1806 szeptemberében született édesapa nagyon fiatalon, még 1831 augusztusában meghalt, és az özvegye 1847-ben feleségül ment Debreczeni Sári András gyomai földbirtokoshoz, akitől 1848. január 23-án Endre nevű gyermeke született. Kun Mária magával vitte második házasságába Dániel (ifj.) nevű fiát, aki azután 1863-ig Gyomán is lakott. Itt nősült meg, feleségül véve Dörgő Juliannát (1842–1895), távoli rokonát. Első gyermekeik is Gyomán születtek: Mária, aki 1858. december 7-én született, „6 éves lánya” (Róza?), 1865 körül, „4 éves lánya” (Julianna) 1867 körül születhetett. Géza nevű fia 1860. február 22-én Gyomán született és 1865. szeptember 12-én halt meg Mezőtúron. Zoltán nevű fia 1862. november 24-én Gyomán jött a világra és ugyancsak Gyomán halt meg 1863. augusztus 11-én. Dániel (legifjabb) nevű fia 1870. január 11-én már Mezőtúron született és 1927.

helység csárdájának a nagytermében tartott egy héten keresztül. A francia pomológia tudományos művelése a 19. században a világ élvonalába tartozott. Ezért összefoglalásként elmondhatjuk, hogy mind Bereczki Máté s rajta keresztül baráti köre, melybe Dörgő Dániel mezőtúri birtokos is tartozott, mind a magyar pomológia Joseph-Leon Simon és André Leroy tudományos felkészültségű kertészekén keresztül közvetlen kapcsolatba került a világszínvonalú francia pomológiával. Ez pedig nagyban elősegítette azt a tényt, hogy Bereczki Máté és baráti köre képes volt megteremteni és tudományos alapokra helyezni a magyar pomológiát. – Irodalom: BARBÉ 1934; CATALOGUE 1868; ETABLISSEMENTS 1934. – [A család még élő tagjával való találkozásról Pápai Lajos (Montrichard, 41400 France) adott hírt, akinek köszönöm szíves közreműködését. – Tolnay Gábor.]

⁸⁴ Villási Pál (eredetileg: Gápel), (Léva, ma Levice, Szlovákia, 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.), jogász, tanár, kertészeti szakíró. Irod.: GALGÓCZY 1891; BALÁS Á, 1897.; SZABÓ 1995-a.; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet. PINTÉR J. 1989.

december 7-én halt meg.⁸⁵ 1874. június havában leányikrek érkeztek Dörgőékhez, Ilona és Erzsébet. Egyikük gyengébb állapotban élte át a világrajövetelt és néhány év múlva meg is halt. Így a megszületett nyolc gyermek közül csak öt élte meg a felnőtt kort. Dörgő Dániel féltestvére – Debreczeni Endre – 1848. január 23-án született Gyomán. Egyedüli gyermekként nevelkedett, középiskoláit elvégezve a jogi pályát választotta élethivatásul. Szolgabíró, majd takarékpénztári igazgató lett. Felesége Doránszkij Franciska volt, aki az ősi református családba katolikusként került. Egy fiuk született – Endre – 1870. augusztus 25-én. Debreczeni Endre 580 kat. hold földön gazdálkodott is. Dörgő Dániel élete végéig jó kapcsolatot tartott féltestvérel.

A Dörgő-család anyagi viszonyai rendezettek voltak. Mintegy 400 kat. hold földön gazdálkodott, amelynek 2/3-át örökölte, 1/3-át már maga vásárolta. Ez az akkor „Dörgő-kanyarnak” nevezett terület, ma már Holt-Körös partján terül el. Akkor még a folyó ága élő volt. Volt 2000 négyszögöles szőlőskertje a Berettyó-csatorna partján és egy tekintélyes háza a mai Kiss János út 11-13. szám alatt. Mint érdekességet jegyzem meg, hogy az 1880-as években Dörgő Dániel felesége az évek alatt megtakarított „koszt-pénzből” saját nevére vásárolt egy 30 kat. holdas szántóföldet.

Dörgő Dániel 34 éves és többgyermekes családapa volt, amikor Mezőtúrra visszaköltözött. Talán nagyobb szerepet játszott volna a város társadalmi életében, ha nemcsak a gimnáziumi éveket tölti szülővárosában, hanem belenő a feladatokba. Mindezek ellenére fontos szerepet töltött be a Központi Kaszinó felépítésében, amelynek alelnöke is volt. Alelnöke volt a Központi Olvasó Egyletnek is. Ezt nagy lelkesedéssel végezte, hiszen itt volt alkalma éveken keresztül gyümölcskiállításokat szervezni. Elnöke volt a zömmel az Újváros területén lakó Birtokossági Társulatnak. Tagja volt a Mezőtúri Takarékpénztár igazgatóságának. Minden országgyűlési képviselő-választás alkalmával felügyelte a választók névjegyzékének az összeállítását. Huzamosabb ideig elnöke volt a helyi vadásztársaságnak is.

⁸⁵ A mezőtúri hagyomány szerint alakjáról mintázta az *Úri muri* című regényében jelentős szerepet és mondanivalót jelentő „csörgővízi és berettyói Csörgheő Csuli” alakját Móricz Zsigmond. Alátámasztják a „legendát” a következő tények: 1./ Az 1926-27-es esztendőkből heteket töltött az író Mezőtúron. [TÚRI ALMA MATER. 1980. 315–328. p.] 2./ A mezőtúri, illetve Mezőtúr környéki történetet bizonyítja a befejezéskor leírt mondat: „Csugar ég”. Csugar Mezőtúr határához tartozik, vasútállomása is volt. 3./ Csörgheő Csuli neve alliterál, hiszen a valóságban is alliterál (Dörgő Dani). 4./ 1927-ben írta, amikor már Dörgő Dani életének végső határára ért, ő személyesen már nem kérhette számon az esetleges „hasonlóságokat” (december 7-én halt meg). 5./ A regénybeli alak előnevei megtalálhatók a mezőtúri határrészek elnevezésében. 6./ A regény mondanivalóját is alátámasztja Dörgő Dániel halála, aki öngyilkosként halt meg.

Tagja volt a református gimnázium iskola-bizottságának. Az 1880-as években tagja volt Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Kataszteri Bizottságának, majd a Kerületi Kataszteri Bizottságban is képviselte a megyét.⁸⁶

Világnézetileg mind Dörgő Dániel, mind Bereczki Máté közel állt a Függetlenségi és 48-as Párthoz, amely a kiegyezés után alakult magyar országgyűlési párt volt. Főleg az antiszemizmusuk miatt tértek el mindketten a párt eszmei irányvonalától.

Barátságukat az első időszakában a kölcsönös szimpátiára alapozták. Az évek során egyre világosabbá vált Bereczki szellemi fölénye, domborodott ki alkotó természete, amit Dörgő minden további nélkül azonnal érzékelt és tudomásul is vett. Bereczki szellemi fölényének tisztelete és elismerése mellett egy idő múlva már megengedett magának Dörgő néhány kritikai megjegyzést is, ami azután gyakorlattá is vált kapcsolatukban. A kritikai megjegyzéseket azonban csak a pomológia terén engedte meg magának Dörgő Dániel, magánjellegű kapcsolatukban továbbra is elismerte Bereczki szellemi adottságait és fölényét. Ezzel azonban Bereczki sohasem élt vissza és végig igazi, nyíltszívű és hűséges barátja maradt Dörgő Dánielnek és családjának. Ez csak fokozódott akkor, amikor Dörgő fizikai állapota romlani kezdett, ami később szellemi hanyatlással is járt. Dörgő Dániel fizikai állapotában már 1884-ben jelentkeztek a romlás jelei. Ennek okait feltehetően az életvitelében kell keresnünk. A kövérséggel együtt járó egyre kevesebb mozgás, az egészségtelen ételek túlzott élvezete, a rossz ivóvíz miatt az állandó borivás mind-mind sietteték a szervezete gyengülését, ami végül a huzamosabb ágyban fekvésre kényszerítette és végül halálát okozta 1891. július 18-án. Utolsó sorait 1889. július 26-án keltezte, de az írást már valamelyik leánya végezhette, csak az aláírás volt eredeti. Bereczki levelei is egyre ritkultak. Nem lehet tudni, hogy mikor írta Dörgő Dánielnek az utolsó levelét, mert a levelek „archiválását” mindig Dörgő végezte, gyűjtötte össze és rakta sorba azokat és köttette be a könyvkötővel. Az utolsó Bereczki-level, amely fennmaradt, 1889. december 31-én kelt.

Feltételezem, hogy Julianna asszony értesítette a halálesetről a hűséges barátot, hiszen az egész család rajongásig szerette Bereczkit. Még azt is feltételezem, hogy Bereczki eljött a temetésre (ha éppen nem volt beteg), hiszen ő négy évvel túlélte barátja eltávozását és akkor még volt olyan fizikai állapotban, hogy ezt megteherhette. De ezt csak feltételezni

⁸⁶ A Budapesten 1883 januárjában megtartott kerületi bizottsági ülés után a Borsszem Jankó című élclap február 4-i számában karikatúrát jelentettek meg Dörgő Dánielről.

tudjuk. Barátságuk példaértékűnek mondható. Tiszta, minden zavaró körülménytől mentes, tartós, hűséges férfibarátság volt. Dörgő Dániel családja is befogadta a magányos férfit és látogatásai során körülvette a családi fészek melegével. Talán, ha Bereczkinek is lett volna felesége, ilyen tartós és zavartalan barátság nem alakulhatott volna ki közöttük, bár Bereczki élete talán tartalmasabb lett volna. De 1871. június 9-től 1889. december 31-ig ez a barátság dokumentálhatóan élt és töretlen volt – feltehetően – Dörgő Dániel halála pillanatáig. Megható és csodálni való emléke ez a 19. század második felének!”⁸⁷

Néhány példán azonban szeretném be is mutatni, dokumentálni a fenti állításokat.

A barátság úgy kezdődött, hogy Dörgő Dániel – aki a „Kertészgazda” című hetilap⁸⁸ szorgalmas olvasója volt – levelet írt „Igen tisztelt kedves Tanárunk!” megszólítással Bereczki Máténak, aki a hetilapban pomológiai cikkeket írt. A levél keltezésének időpontját pontosan nem ismerjük. Azt viszont tudjuk, hogy a folyóirat 1871. évi 24. számában tette közzé a levelet, amelyre Bereczki 1871. június 22-én keltezett levélben válaszolt is Dörgőnek. Mindketten részletesen bemutatkoztak egymásnak, még gazdasági viszonyaikra is utaltak levelükben.⁸⁹

A barátság azért egy kicsit nehezen indult. 1871 hátralévő félévében Bereczki négy, Dörgő csupán három levelet küldött barátjának. Noha a levelek szívélyesek – sőt – érzelemgazdagok voltak, mégis bizonyos kimérség, távolságtartás jelentkezik a sorok között. Ennek okát talán abban lehet keresni, hogy még közvetlenül sohasem találkoztak, talán a személyes kapcsolat hiánya érződik leveleikben. 1872-ben is mindössze hét levelet váltottak egymással, ami már 1873-ben 13-ra nő.

Bereczki már 1871. július 1-én így írt Dörgőnek: „Addig, míg nem ismertük egymást, honfitársak voltunk: most midőn már ismerjük egymást, – barátok lehetünk.”⁹⁰ Ez nyílt beszéd volt, pedig még nem is találkoztak

⁸⁷ TOLNAY G. 2012. 26. p.

⁸⁸ KERTÉSZGAZDA, hetilap. 1867–1868 között változatlan tartalommal Kertészgazda és a Nép Kertésze címen futott. Alcíme: *Magyar gazdák és gazdasszonyok képes hetilapja. Az Országos Magyar Kertészeti Társulat s a „Vigardai Bazár” rendes közlönye.* Alcíme a 10. számtól: *Magyar gazdák, gazdasszonyok, kertészetkedvelők, állattenyésztők, méhészek, selymészek, szőlészek, dinnyészek, gyümölcsészek, erdészek s a természettudományokkal foglalkozók szaklapja.* Alcíme 1869–1873. években: *Az Orsz. Kertészeti Múzeum közlönye.* Megjelent: Pest, 1865–1866, 1869–1873, hetenként. Szerkesztette: Girókuti P. Ferenc (1865–1866-ban Pólya József igazgatása mellett). 1873-ban a *Reform* társalapja. TURÁNYI K. 1958. 56-57. p.

⁸⁹ TOLNAY G. 2012. 49. p. és B-1. levél.

⁹⁰ TOLNAY G. 2012. B-2. levél

személyesen. Ebben a levélben már meg is kezdte Dörgő „továbbképzését”. Néhány olyan szakirodalmat ajánlott neki, amelyet Mezőtúron is könnyen be tudott szerezni.

Már ebben és az ezt követő levelekben is felmerül egy személyes találkozás gondolata, ami csak nem akart bekövetkezni.

Dörgő Dániel egyenes jellemével, segítőkészségével nagyon meg volt elégedve, amikor ezt írta neki: „Kedves barátom! midőn én önt először fölkerestem soraimmal: nem is álmodtam, hogy én önben egy nemeskeblű baráttra találok. Reméltem legfőlebb, hogy az általam imádott gyümölcsészet zászlója alá egy lelkes bajnokot fogok: de, hogy nem csak a gyümölcsészet ügyének, hanem még hozzá saját ügyemnek is oly buzgó barátjára teszek szert, milyennek önt legutóbbi leveléből tapasztalom, azt igazán mondom, nem is gyanítottam. Fogadja érte legmelegebb baráti kézszerításom!”⁹¹

Végre a személyes találkozás is megtörtént. 1871. augusztus közepén Bereczki váratlanul meglátogatta Dörgő Dánielt. Ez a gesztus igen jól esett Dörgőnek, amit a következő levelében már így fejezte ki barátjának: „Mindenek előtt fogadd szíves baráti köszöntésemet azon jószágodért, hogy engemet saját tűzhellyemnél felkerestél és így alkalmat nyujtottál egymást szeméjlesen meg ismerhetni.”⁹² Arra is fel kell figyelni, hogy a találkozást arra is felhasználták, hogy meghittebbé váljon a viszony közöttük: összetegeződtek.

Közben a levelek – amelyek hossza messze túlhaladta az átlagot – tartalma főleg a gyümölcstermelés különböző kérdéseinek boncolgatásáról szólt. Ezzel is tanította barátját Bereczki a gyümölcsfák ápolásának, a gyümölcstermelés különböző fogásainak az elsajátítására, de főleg a fajtatiszta gyümölcstermesztésnek az országban való elterjesztésére. Ennek elvi kérdéseit is tisztázta a barátja előtt, akit igyekezett meggyőzni arra is, hogy ne csak ő vallja ezeket az elveket, de a saját maga környezetében igyekezzen elterjeszteni, másokat is meggyőzni ezek hasznosságáról, célszerűségéről.

Dörgő nem egyszer vitába is szállt bizony kérdések tárgyalása alkalmával „mesterével”, akinek azonban legtöbb alkalommal sikerült meggyőzni igazáról a barátját. Környezetében – Mezőtúr városban – azzal vált propagátorává Bereczki gyümölcstermesztési elveinek, hogy a saját kertjeiben alkalmazta a Bereczki által ajánlott módszereket. Azok hasznosságát látva a környezete is átvette tőle e módszereket. Így egy idő

⁹¹ TOLNAY G. 2012. B-4. levél.

⁹² TOLNAY G. 2012. D-9. levél.

után szinte az egész város gyümölcsstermeléssel foglalkozó népessége alkalmazta azokat a módszereket, amelyekkel Bereczki is sikereket ért el a termelés során.

Dörgő hosszú ideig a mezőtúri „Központi Olvasó Egylet” vezetőségének is tagja volt. Az itt rendezett állandó gyümölcskiállítások nagy mértékben elősegítették a legmodernebb gyümölcsstermelési módszerek elterjedését, az új gyümölcsfajok és fajták elterjesztését.

A legújabb gyümölcsstermesztési eljárások, nemesítések megismertetésében igen nagy segítségére volt Dörgőnek az a tény is, hogy a Városi Kertészet vezető kertészét is sikerült megnyernie ezeknek az elveknek. Szinte ugyanazokat oltványokat lehetett beszereznie a mezőtúri gyümölcsstermelőknek helyben, amelyek Bereczki kunágotai kertészetében is kaphatók voltak.

Dörgő Dániel igen jelentős ismeretségi körrel rendelkezett. Tagja volt a vármegyei törvényhatósági bizottságnak, ahol a mezőgazdasági bizottság tagjaként sokat tehetett a vármegye gyümölcsstermelésének modernizálása érdekében. Ismeretségi körét minden esetben felhasználta annak érdekében, hogy terjessze barátja – Bereczki Máté – tanításait.

A két ember – Bereczki Máté és Dörgő Dániel – barátságának az lett a haszna, hogy a város lakossága is megismerkedett az ország élvonalába tartozó gyümölcsstermelési szokásokkal, eredményekkel, aminek a következményeként szinte átformálódott a mezőtúri gyümölcsstermelés: új fajok és fajták kerültek forgalomba, ami egészségesebbé és gazdaságilag is jövedelmezőbbé tették a pomológiai szokásokat a városban.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy amikor két ilyen tiszta jellemű férfi barátságot köt egymással, az nem egy esetben kihat azoknak a helységeknek közéletére, gazdasági és társadalmi fejlődésére is, amelyben élnek. Dörgőnek Mezőtúr város közéletében viselt szerepe, bizonyos területekre kiható karizmatikus kisugárzása mindenképpen befolyást gyakorolt arra a változásra, amelyre már ezen írás bevezetőjeként utaltam: 1850-ben 22 kat. hold föld volt kertészeti művelés alatt, ami 1895-re ez többszörösére: 1 298 kat. holdra növekedett. Ebben mindenképpen benne van Dörgő Dánielnek – rajta keresztül Bereczki Máténak – a fajtaazonos és fajtatiszta gyümölcsészetet elterjeszteni kívánó akarata és szerepe.

Tanulásként megjegyezhetjük magunknak a jelenre vonatkozólag is: egy olyan ember, aki valamely közösség figyelmét képes valamilyen jó és hasznos dolog irányában felkelteni: képes lehet arra, hogy boldogabbá, eredményesebbé és hasznosabbá tegye annak életét, életkörülményeit.

BEVEZETŐ TANULMÁNYOK
KÉT EMBER BARÁTSÁGA A 19. SZÁZADI MEZŐTÚRON
TOLNAY GÁBOR

A „két barát” – Dörgő Dániel és Bereczki Máté – megérdemli, hogy az utókor legalább megjegyezze nevét, áldásos és eredményes tevékenységét. Bár az utókor néhány kurzusa lehetőséget teremtett arra, hogy alkotásaik megsemmisüljenek. Így azokat az általuk megteremtett – nevezzük egyszerűen mai kifejezéssel: génbanknak – ma már jórészt a nyomait is alig találjuk meg. Ez a sors vár az egyelőre 938 levélből álló „levélgyűjteményükre” is, hiszen savas papírra írták azokat, amelyeknek az a tulajdonsága, hogy egy bizony idő után szétporlanak. Csak remélni tudjuk, hogy a szolnoki Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár jóvoltából megőrzésre vállalt és folyamatosan növekvő levélgyűjtemény talán megőrzi gondolataikat a jövő számára is. Őszintén bízunk benne, hogy így lesz!

Mezőtúr, 2015. augusztus 22.

dr. Tolnay Gábor

LEVELEK

1885. november 21. A-67. számú irat

Hérics Márton⁹³ plébános (Bokod) levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat
T. Bereczki Máté urnak
Mező Kovácsháza

Tekintetes Uram!

Sokat olvastam és hallottam Tekintetes uraságnak roppant fáradság és még több kitartással létesített gyümölcsfa telepéről, kivált képpen pedig Tekintetes uraságod működésének ismertetése a Vasárnapi Újság⁹⁴ f. hó 12. számában⁹⁵ azon elhatározást érlelte meg bennem, hogy mint falusi plébános szabad időmet azon a' téren fogom értékesíteni, a' melynek legavatottabb bajnoka Tekintetes Uraságod. Most lesz éve, hogy Plébánossá lettem olyan helyen, mely gyümölcs tenyésztésre kiválóképp alkalmas, a' Bakony és a Vértes hegység érintkezési völgyében Moór [*Sic!*]

⁹³ Hérics Márton (Csécsény, Győr vm. ma Rábacsécsény, 1855. január 28 – Kisbér, Komárom vm., 1910. május 8.) r. kat. plébános, botanikus. 1884–1887-ig a Komárom vármegyei Bokod községnek volt plébánosa, majd 1887. április 8-tól kapta meg kinevezését az ászári plébánia élére. 1907-ig szolgált Ászáron, majd négy évet töltött a kisbéri plébánián. Nevéhez fűződik az 1892-re felépült ászári új, modern iskola, majd ugyanitt a népkönyvtár megszervezése. Neki köszönhetően számos civil szervezet és egyesület jött létre Ászáron (tűzoltó egyesület, társadalmi kör, Mária lányok társulata, takaréktársulat). A századfordulón saját téglagyárat is építtetett, mely sok ászári családnak adott munkát és megélhetést. Kiváló szónoki képessége miatt 1891-ben Szent István király ünnepén őt választották a Bécsben, a kapucinusok templomában tartott magyar nyelvű mise szónokának, mely prédikáción a I. Ferenc József uralkodó is jelen volt. Több nyelven beszélt, egyházi, vallási, kulturális és botanikai témákban publikált. Fő kertészeti műve *Hérics Márton: A növények magról való tenyésztése*. Kézikönyv kertkedvelők, kertészek és magkereskedők számára, Kiad. Mauthner Ödön. Bp. 1889. 460 p. Dédnagybátyja volt Dr. Nemeskürty István történésznek. Ászáron nevét utca és emléktábla örökíti meg. Sírja Kisbéren található. *ÁSZÁRI HÍREK*, 2010. március http://www.jamk.hu/ek/folyoirat/folyoirat/aszari_hirek/2010_03.pdf és 2015. január-február (online hírlap) <http://www.aszar.hu/files/downloads/2015-januar-februar-1.pdf> [Elérhetőség frissítve 2018], SZINNYEI

⁹⁴ *Vasárnapi Újság* (1854–1921): szépirodalmi és ismeretterjesztő képes hetilap. Szerkesztette Pákh Albert, 1867-től Nagy Miklós, 1905-től Hoitsy Pál. Kiadta Landerer és Heckenast, 1856-tól Heckenast, 1873-tól a Franklin Társulat. Melléklapja 1855–1909 között: Politikai Újdonságok. A társadalom és természettudományok új eredményeit népszerűsítő cikkeket jeles szaktudósok (Szilágyi Sándor, Pauler Gyula, Rómer Flóris, Vámbéry Ármán, Bartalus István stb.) írták. A szépirodalmi munkák szerzői között a kor legkiválóbb írói szerepeltek: Jókai Mór, Arany János, Tompa Mihály, Vajda János. A nemzeti liberalizmus szellemében, változatos, gazdag programmal szerkesztett hetilap hosszú időn át széles társadalmi rétegek világképét, tudásszintjét alakította és befolyásolta. – Irodalom: *ÚJ IRODALMI* 1994. III. kötet 2227. p.

⁹⁵ A hivatkozott cikk a Vasárnapi Újság 1885. április 12-i számában jelent meg, nem a november 22-i számban. <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01623/pdf/01623.pdf>

körül, Komárom megye legdélibb pontján Bokodon. Plébániai teendőim nem vesznek tulságosan igénybe, időm tehát volna, hozzá még három kertem is van, mindegyike nagyobb egy hódnál, a' legkedvezőbb fekvéssel, és Istennek hála még egyetlen gyümölcsfát sem ültettek azokba elődeim.

Meg van tehát azon kilátásom, hogy szert tehetek az öröme, mely az alkotással jár, ha szorgalommal benépesíthetem kertjeimet gyümölcs fákkal. Ebbéli tervezgetésem közepette egész tisztelettel és őszinte bizodalommal fordulok Tekintetes urasághoz: méltóztatnék igyekezetemet is táplálni az által, hogy Európa hírvételepéről pénzemért ojtó galyakkal meg örvendeztet, egy uttal postai után vét mellett a' mint csak lehet rövid idő alatt becses munkáját a Gyümölcsészeti füzeteket nevemre megküldi.

Az ojtó galyakra vonatkozólag tájékozásul annyit írhatok, hogy az idén szeretnék 50 darab, ha lehet ugyanannyi féle almát, 50 darab körtét, 50 darab szilvát és 50 darab barackot kapni, mert beojtandó csemetéim már vannak ezekhez.

Természetesen esedezném, hogy a galyakhoz mellékelni kegyeskednék neveiket is. Ha ebbéli kérelmem Tekintetes urasághoz részéről teljesíthető lesz, előre is legnagyobb köszönetem kifejezése mellett abbéli szándékkal zárom be soraimat, hogy a jövő nyáron, ha Isten éltet – tanulmány végett leutazom Mező-Kovácsházára, Tekintetes urasághoz gyümölcsstelepét megtekintendeni.

Egyebekben magamat Tekintetes Urasághoz nagyra becsült jó indulatába ajánlva maradtam és vagyok Tekintetes Urasághoznak
kész szolgája

Bokod (via Moór)
1885. nov. 21.

Hérics Márton plébános

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1885. december 11. A-68. számú irat

Bereczki Máté levele Törs Kálmán⁹⁶ országgyűlési képviselőnek

„Másolat az impúrumról⁹⁷

Törs Kálmán orsz. gyűl. Képviselő urnak

Budapest

Kedves Öcsém!

A kit élve betemetett⁹⁸ ön a' „Vasárnapi Újság” Phánteonába⁹⁹ nem halt meg, hanem él, és eljő ismét bekopogtatni ahhoz, a' kit igaz barátjának ismer. Kihez is bátorkodhatnám oly bizalommal bekopogtatni, mint ahhoz, a' ki nem csak nekem magamnak barátom, hanem barátja főképp azon szent ügynek is, melyet én lelki testi minden tehetséggemmel szolgállok.

Bocsásson meg, ha netán csalatkoznám hitemben, a' mit kedves Öcsém felől szívemben táplálok, 's kellemetlennek találná közeledésemet.

Nem akarom sokáig zavarni hazafias tevékenysége közepett: hanem röviden és szárazon mondom el, a' mi engem arra kényszerített, hogy önt újra föl keressem.

Munkám Iső kötetének ezer példánya már a' nyár derekán teljesen elfogyott. Igaz, hogy a példányok nagy része csak úgy szöszön-boron¹⁰⁰ fogyott el: de elfogyott. Azt hogy így történjék a' dolog, én vártam legtűrelmetlenebbül, mert óhajtottam az alkalmat, hogy még életemben kijavíthassam ama hibákat, kisimíthassam a szögletességeket, melyeket az előző kiadásban, a' kezdet nehézségeivel küszködve észre nem vettem volt.

Nos hát, a' mennyire tőlem telhetett, a' második kiadásban már helyre hoztam az első kiadás minden ferdeségét.

⁹⁶ Törs (Tircs) Kálmán (Rimabrézó, Gömör és Kishont vm., ma Rimavské Brezovo, Szlovákia, 1843. április 5. – Bp., 1892. augusztus 31.), író, újságíró, politikus. Jogot végzett a pesti egyetemen és ügyvédi oklevelet szerzett. 1863-65-ben. A *Vasárnapi Újság*, 1868-1876-ban *A Hon* és *Az Üstökös* című élclap, 1876-tól az *Egyetértés* és a *Pesti Hírlap* munkatársa, valamint az *Életképek* című lap szerkesztője. A Petőfi Társaság alapító tagja (1876), a Hírlapírók Nyugdíjintézetének alelnöke. 1878-tól függetlenségi és 48-as párti programmal a szentesi választókerület országgyűlési képviselője, 1881-től az országgyűlés jegyzője. ÚJ ÉLETRAJZI VI. kötet. 887. p.

⁹⁷ Dörgő Dániel kézírásával készült másolat Bereczki Törs Kálmánhoz küldött levelének fogalmazati példányáról.

⁹⁸ Utalás Törs Kálmán Bereczki Máté és gyümölcsészetünk címmel 1885. április 12-én megjelent vezércikkére a *Vasárnapi Újság* 32. évf. 12. számában.
<http://epa.oszk.hu/00000/00030/01623/pdf/01623.pdf>

⁹⁹ Pantheon (görög, jelentése: az összes istenek temploma), Róma legépebben fennmaradt ókori temploma. Átvitt értelemben Pantheonnak nevezik egy nemzet nagyjainak közös temetkező helyét.

¹⁰⁰ szöszön-boron = olcsón (KÁLNÁSI 2005. 667., 763. p.)

F. hó 20ika táján megyek le Aradra, hogy munkám Isó kötetének a sajtó alól már kikerült második kiadását átvegyem. Ez alkalommal egy hirdetés féle fogalmazványt viszek be [!] magammal kinyomatás végett. A fogalmazvány eredetijét ezennel megküldöm ide mellékelve önnek kedves öcsém, hogy ön legyen az első, a' ki hazai gyümölcsészetünk irodalmára nézve, ezen kedvezőnek mondható eseményről tudomást szerez.

E fogalmazványból láthatja k. öcsém, hogy először is a' közönségnek számol be avval a pénzzel, a' mit munkám megvétele által a' hazai gyümölcsészet emelésére kezeimre bízott. Sáfárokodtam avval, lelkiismeretesen addig, a' míg azt munkám egyes köteteinek kiadása végett szükségesnek találtam, és mint hogy a' most készülő IV. kötetemnél már nyomtatni és kiadni nem remélek, most azt a pénzt vissza akarom legalább részben szolgáltatni a' hazának az által, hogy a' teljes munkát, egy álló évig, fele árára leszállítom.

Remélem, hogy így cselekedve, egy csapással, két legyet üthetek: munkám megszerezhetését könnyítem a' szegény néptanítóknak, a' kikben hívatott apostolait hiszem első sorban látni a' hazai gyümölcsészetnek, és megszabadulok a sok könyvtől, melyek ott hevernek ládámon a padlásokon aradi jó barátaimnál. Félek, hogy már is nagyon terhére váltam a' jó barátaimnak könyveimmel, a' melyeknek helyet az ő szívességük nélkül nem tudtam volna adni.

Kérve, hogy e' szándékom kivitelében ne vonja meg hathatós támogatását tőlem öreg barátjától, istentől minden jót kíván önnek és kedves családjának.

Dec. 11én 1885. szerető bátyja

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1885. december 12. A-69. számú irat

Törs Kálmán levele Bereczki Mátéhoz

T. Bereczki Máté úrnak
Mező-Kovácsháza

Budapest, decz. 12. 885.

Kedves szeretett Bátyám!

Csakhogy már valahára láthatom azokat a' kedves keze vonásait megint!

Egész nyáron, egész ősszel gondolkoztam róla, hogy megrohanom leveleimmel; de vissza gondoltam kedves Bátyámnak ismételve tett ama kijelentésére, hogy míg a' természet élete tart, 's munkára hív, szárazon szereti tartani a tintás üveget: erőszakot vettem magamon s ellent álltam a kísértésnek, hogy Bátyámat áldásos munkájában háborgassam s azt a lelki gyönyörűséget, mely nemes buzgalmaért jóformán egyetlen jutalma, hacsak perczekre is megszakítsam.

Pedig hej de sok mondani, elpanaszolni, leírni valóm lett volna e nyár folyamán az itt rendezett gyümölcs kiállítások alkalmából! Aztán, megvallom, hitegettem is magamat azzal az édes reménnyel, hogy Bátyám, mint jurytag talán még is szakít magának egy kis időt s felrándulván legalább az utolsó kiállításra, alkalmat nyújt nekem is, hogy keblemre ölelhessem. Nem is hiszi, mily sokan, mily nehezen vártuk itt, de azt sem ám, hogy mily nagy szükségünk lett volna rá. Hiszen nekem, a' ki csupán okulás kedvéért egyeztem bele, hogy a' bíráló bizottságba engem is beválasszanak, arra a' szomorú tapasztalásra kelle jutnom, hogy én, a' ki tudom, mily nyomorúságosan kevés az, a' mit én tudok, a gyümölcsészeti ismeretek dolgában sokaknak fölötte állok azok közzül, a' kik a pomológia terén mint tekintélyek szerepelnek a hazában!

Hát az bizony nagyon leverő egy tapasztalat s szomorúan jellemzi állapotunkat e téren is. Ha látta volna kedves Bátyám az utolsó kiállítást, lelke repesett volna örömeiben, az ott fölhalmozott anyag roppant gazdagsága 's választékos volta által. Az osztrákok, stíriaiak, sőt még a belgák kiállított gyűjteménye is valóságos szemétnek tűnt föl a' magyar gyűjtemények egyesei mellett, mely a' külföldieket nem is titkolt álmélgódásra ragadták.

De az elnevezések! Szent Isten, ha meg gondolom, micsoda nem létező, lehetetlen, s micsoda helytelen és hamis elnevezések fordultak itt

elő! Mintha csak Girókúti¹⁰¹ bátyánk tartott volna itt keresztelést, a' kinek az az elve, hogy valamint a' gyermekét Pistának, Panninak, azon képen az almáját, körtejét is annak nevezheti minden ember, a' minek akarja. A' ki nagy gyűjteményt akart bemutatni, az ugyan azt a' fajt kiállította négy-öt hason neve alatt, 's nem jött rá correctura sehonnan.

No, de mind ezekről, még más egyebekről is, majd beszélgetünk, ha majd Isten meg segít, a' mint hiszem, hogy élő szóval érintkezhessünk. Ez alkalommal csupán arra szorítkozom, hogy örömmel adjak kifejezést kedves Bátyámnak nemeslelkű elhatározása fölött, melyre a Gyümölcsészeti Vázlatok felől jutott. Ez olyan jó tétemény, hogy ha Bátyám esetleg valami mágnás lenne, nagylelkűségéről harsogna a' kürt valamennyi lapban. De így is, azt hiszem, van még a' magyar sajtóban annyi becsület, hogy méltányolni fogja a közérdekekkel hozott e nagy áldozatot, ez értékes ajándékot. Semmi kétségem most már, hogy a' becses könyv elterjedése új korszakot fog fölvirrasztani a' magyar gyümölcsészet egére, s így két évtized múltán nagyon sok olyan szegény ember lesz már a hazában, a' ki a' gyümölcs árából fogja kifizethetni az adóját. Én néhány bevezető sorral már e héten közlöm Bátyám levelét a Polit. Ujdonságok „Magyar Gazdájában”.¹⁰²

Nem tudom, meg van-e Bátyáméknak az idei nemzetközi kiállítás catalógusa? Keresztkötés alatt bátor vagyok egy példányt a' mai postával elküldeni.

Minden jót kívánva s szíves sorait megköszönve (és újabbakat várva) vagyok szerető öccse

¹⁰¹ Girókúti (Pinczker) Ferenc (Juta, Somogy vm., 1816. július 23. – Bp., 1895. szeptember 16.), mezőgazdász, közgazdasági író. - A rohongi gazdasági tanintézet elvégzése után több dunántúli uradalomban volt gazdatiszt, majd a gr. Teleki Domokos geryeszegi (Maros-Torda vm., régi járás) birtokán lett tisztartó. Végigharcolta a szabadságharcot. A világsi fegyverletétel után orosz fogságba esett. Hazakerülve gr. Kemény Sámuel és gr. Kemény Józsefné gazdaságainak felügyelője volt Girókútán (Szilágy vm. tasnádi járás). Innen vette a nevét. Az 1860-as évektől az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (az OMGE) alkalmazta, főleg kertészeti, ezen belül is a gyümölcsstermelés kérdéseivel foglalkozó szakembernek. Úttörő munkát végzett a hazai kertészeti szaksajtó megteremtésében. Cikkei főleg szaklapokban jelentek meg. Szerkesztette az *Erdélyi Naptárt*, az *Országos Képesnaplót* (1860), a *Falusi Gazdát* (1861–1865), *Magyarország Gyümölcsészetét*, és a *Kertészgazdát*. Az OMGE által az ún. Köztelken létesített első mezőgazdasági múzeum első igazgatója volt. Művei: *Kertészgazdászati ügynökség első magárjegyzéke* (Pest, 1861); *Magyarország gyümölcsészete* (1-6. füzet, Pest 1862–1863); *Gyakorlati dinnyetermesztés* (Pest, 1866); *A fák alak- és fejlődéstana* (Kozocsa Tivadarral, Bp. 1881). - Irodalom: Girókúti Ferenc (*Gazdászati Lapok*, 1895. 37. szám), Girókúti Ferenc (*KÖZTELEK*, 1895. 73. szám); *MAGYAR ÉLETRAJZI* 1. kötet, 598.p.; *MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON* 1. kötet, 533–534. p.

¹⁰² A Vasárnapi Ujság egyik állandó melléklete, a *Politikai Ujdonságok* 1905-ig jelent meg. Nagy Miklós idején a *Magyar Gazda* című mezőgazdasági és kertészeti melléklettel bővült, ami 1873-tól 1876-ig, majd 1893-tól 1904-ig jelent meg. OROSZ N. 2009. 36. p.

Budapesten, 1885. Dec. 13-án

szerető öccse

Törs Kálmán"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 30. B-308. számú levélhez csatolva.]

* * *

1885. december 12. A-70. számú irat

Hérics Márton plébános (Bokod) levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

T. Bereczki Máté úrnak

Mező Kovácsháza

Bokod, 1885. dec. 12. (via Moór)

Szeretve tisztelt Kedves uram Bátyám!

Becses küldeményét gyönyörű szép levelével egyetemben már két heténél több, hogy megkaptam. Isten áldja meg érte drága jó uram bátyám. Hanem annyira meglepett a' páratlan munka, és a' legnemesebb szivből jött levél, hogy mind ez ideig felelni, válaszolni sem tudtam rá. Szent mohósággal láttam a becses munka tanulmányozásához, 's kivált a' nagybecsű értekezések nékem új világba engedtek bepillantást, és igen sok kérdés tisztán áll előttem, a' miről eddigi olvasgatásom dacára vajmi zavaros fogalmaim voltak. Ilyen a' többi között – hogy csupán egyet említsek a' paradicsom almáról, mint törpe alanyról mind eddig azt hittem, hogy azokat a' szép törpéket bármely alanyról nevelni lehet! pedig most látom, hogy azért nem teremnek egyik ismerősömnek magas törzsű alanyra erőszakolt 10 éves törpéi és féltörpéi, mert nem választotta meg az alanyt, és a' magas törzsű fát törpévé kényszerítette. És sok mást. Ha eddig homájosan élt vagy lappangott bennem a' Pomológia iránt való vágyódás; most érzem, hogy attól nyugodni többé nem tudok; jobban mondva: csak művelésében találok megnyugvást.

A' mi tehát illeti múltkori kérelmemet ojtó galyakat illetőleg, azt oda módosítom, hogy: kegyeskednék forrón szeretett urambátyám felőlem teljesen bölcs belátása szerint intézkedni: Tájékozással annyit írhatok, hogy van 200 darab alma, 200 darab körte, 100 darab mandula magoncom, az ősszel vettem őket egyik jó nevű faiskolából. Az almák és mandulák erősebbek, a körték gyöngébbek. Ezekből szeretnék én párosítani kézből

még a télen. Valamennyire az idén nem kerül pénzem, mert bárhogy okoskodom is 15 ft-nál többet nem tudok fordítani ojtó gajjakra, pedig ugyancsak szeretném, ha forrón szeretett urambátyám telepéről minél többet meg tudnék honosítani kertjeimben. De a' mi ez idén nem sikerül, ha Isten éltemet megtartja, meghozatom jövő esztendőre. Esedezem tehát forrón szeretett uram bátyám, mint papja az isteni pomológiának, vegyen engem a távolból káplánjának, a' ki az ügyet, az ügyért szeretem, 's ha a' kérelmezett 15 ft. ára galyakat megküldeni méltóztatik, kegyeskedjék azt úgy intézni, hogy minél több őszi és téli faj legyen köztük, 's ha lehet, minden gaj más-más faj legyen. Én a' kezelésnél vigyázni fogok a' hiteles név megőrzésére, 's már előre látom képzeletben kertjeimet benépesítve a' gyönyörű gyümölcsfákkal.

Egyuttal azért is esedezem: méltóztassék a' galyakat csak akkor küldeni, midőn már a' nemesítést megkezdhetem.

Eddig tapasztalt szíves támogatásáért, buzdításaiért köszönetet mondok, jövőre pedig ugyanazt kérem, holtomig hálás öccse

Hérics Márton
plébános"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1886. január 3. B-306. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 3. 1886.

Kedves barátom!

Mult hó 22. 23. és 24-ről irt leveleidet megkaptam: de azóta mind hasztalan várom a folytatását. Remélem, hogy elhallgatásodnak nem lesz egyéb oka, mint az, hogy az Ünnepek és ünnepélyek zaja nagyon elfoglalt s nem engedte, hogy kezedbe tollat végy.

Akartam, nem akartam, karácsony hetében be kellett mennem Aradra átveendő a sajtó alul kikerült könyveket. Nagyon féltem ettől az uttól, mert el vagyok gyengülve s egy zimankós idő könnyen megnyomoríthatott volna. Szerencsémre azonban menet is, jövet is, szélcsend és enyhe idő volt. Két napot töltöttem Aradon, másfél napot az öregeknél, Kurticson. Aztán hazajöttem, hol íróasztalomon már egy halom levél várakozott rám. Aztán

e levelekre válaszolni, könyveket expedálni, úgy lefüleltek, hogy még szuszogni sem tudtam.

Most már gyérült a teendőm. Beállítok levelemmel hozzád is, hogy megkérdezzem: nincs-e bajotok; hogy megkérdezzem, hogy telt el időtök az ünnepek alatt?

Képzeld, barátom! A pesti nagy lapoknak külön levél kíséretében küldöttem meg hirdetésemet, a melynek egyik példányát Kurticsról küldöttem meg neked is. Levelemben kérve kértem a szerkesztőségeket, hogy hazai gyümölcsészetünk érdekében egész terjedelmében közölnék hirdetésemet. Én más lapot nem olvasok, mint a Függetlenséget,¹⁰³ melynek megindulása óta hűséges előfizetője és olvasója vagyok. És ime! ebben az én lapomban, kérelmem daczára csak e néhány szó volt közölve hirdetésemből: „Bereczki Máté »Gyümölcsészeti vázlatok« című munkájának I. kötete második kiadásban is megjelent. Ára 3 frt.” és többet egy kukkot sem említ meg hirdetésemből! – No hiszen, ha a többi nagy lap szerkesztősége is így hallgatta meg a gyümölcsészet érdekében hozzá írt esdeklő kérelmemet; akkor ugyan szépen felsültem reményemmel! Akkor az én könyveim, daczára a hallatlan árleszállításnak, ott heverhetnek tovább is a padlásokon, ládákban; ha törekvésemben még azok sem gyámolítanak, a kiktől a gyámolítást méltán elvárhatnám. –

Adjon isten nektek minden jót az Uj esztendőben! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

* * *

1886. január 6. D-284. számú levél

„Mező-Tur. 1886. Január 6.

Kedves Barátom !

E' hó 3-án kelt leveledet úgy a' mult hóban küldött hirdetésedet megkaptam. Utolsó levelem hozzád Deczember 24-én kelt, így minden leveletem meg kaptad. Casinóba nem járok, így nem tudom, hogy hirdetésedet melyik lap és hogy nyomatta ki. Most a Függetlenséget, a' mult hóban pedig a' Budapesti Hirlapot járattam házamhoz, továbbá a'

¹⁰³ *Függetlenség*: Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, egy ideig a Függetlenségi Párt közlönye. Szerkesztette és kiadta Verhovay Gyula Budapesten 1879. december 14-től 1887. október 30-ig, mikor a lap megszűnt. (PALLAS).

Vasárnapi Ujságot, Politikait és a Világ Krónikát, Mező-Tur és Vidéke végre a hazai lapokat, de én egyikben sem olvastam hirdetésedet vagy elkerülte a figyelmemet? aligha, mert a „Zsidó Szemle”¹⁰⁴ megjelenését ott láttam az irodalmi rovatok közt. Szégyen, gyalázat, szemtelenség.

Levélírásbani buzgalmamot akadályozta a Róza leányom férjhez adása alkalmával fölmerült bajok. Most ezekről írni ezúttal még nem lehet, majd ha át esünk rajtok, akkor körülményesen írok róluk, és az után hiszem, hogy ujult erővel hozzá foghatok a’ levél írásához, ha lehetséges, még buzgóbban még melegebben, mint azt eddig tettem. Legalább erős vágyam és akaratom az, csak az erőt és tehetséget adja meg hozzá a jó isten.

Nos hát, megjelent a’ Füzetek mult évi Deczember havi száma is, még pedig újra cím és tartalom jegyzék nélkül. E miatti haragomba nem fizettem reá elő. Meglehet ugyan, hogy utólagosan küldik el a’ mult évi előfizetőknek a cím és tartalom jegyzéket, de ha nem küldik is meg, én nem kunyorálok érte senki istenfianak. Lehet, hogy össze kötöm ’sineggel a’ mult évi számokat, de mint hiányzó levelű könyvet – be sem köttem. Majd lenne annak a’ Füzeteknek cím és tartalom jegyzéke, ha a Zsidók és zsidó barátok érdekeit volna hivatva előmozdítani.

A Deczember havi számban ott van Cox po[mona]¹⁰⁵ [*a papír kiszakadása miatt több szó olvashatatlan*] azután Bencsik úr által a’ felső vagy is Kárpáti zóna [*több szó a rongált papíron olvashatatlan*] méltóbbnak ítélt gyümölcs fajok nevei.¹⁰⁶ Olyan nagy tapasztalást, mely messze haladja az én gyümölcsészeti csekély ismeretemet, mert van azon fajok közt Nemes Masánszky, hagyma Masánszky és valódi (stb.) Masánszky, én az utóbbit nem ismerem, hírét sem hallottam, hát te Csanádi fejedelem, mit tudsz rólla? Ott [*Egy szó olvashatatlan*]-rál egy „Bosc vajoncza” című körte, és a’

¹⁰⁴ „Zsidó Szemle” = A *Magyar-Zsidó Szemle*, a magyarországi „haladó” („neológ” vagy „kongresszusi”) zsidóság legfontosabb tudományos és közéleti folyóirata, 1884-től 1948-ig jelent meg, változó gyakorisággal. 1884-től 1895-ig a folyóirat évi 10, illetve (1891-1895) 12 számban jelent meg. Majd változó számban, de az 1919-1926 közötti időszakot kivéve terjedelmi csökkenés nélkül. 1940-ben és ettől fogva egészen az 1948. évi megszűnésig egy-egy füzetből állott egy évfolyam. 2004-től ismét megjelenik. 2010-ig digitalizált teljes állománya az Arcanum ADT oldalán (előfizetéses):

<https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MagyarZsidoSzemle/>

¹⁰⁵ Cox pomonna – A *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* 1885. decemberi számában Katona Zsigmond folyamatosan leírásokat közölt: „Szemelvények Kecskemét gyümölcsészetéből” címmel. Itt többek között a Tükör alma mellett a ‘Cox Pomonnát’ is jellemezte. A leírás követi Bereczki Gyümölcsészeti vázlatok kötetében megszokott módszerét. Közölte a fajták képét is. (*Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* 6. évf. 1885. 4. füzet 115–118. p.) Bereczki is leírta Cox pomonája néven Gyümölcsészeti vázlatok 1887. évi 4. kötetében a 460. oldalon.

¹⁰⁶ „1885-ik év október hó 21-én tartott gyümölcsészeti kongresszuson Bencsik György hazánk kitűnő pomologusa által zónák szerint termelésre ajánlt gyümölcsfajok.” *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* 1885. 6. évf. 12. szám 360–362. p.

földműves katona (soldat laboureur) Hedelféngi óriás.¹⁰⁷ Ugyé! Hogy haladunk? ne káromkodjak egyet? A füzet hátsó lapján „Irodalom” című rovatba a’ „Magyar házi asszonyt” annyira dicséri ajánlja, hogy fizessenek elő rá, hogy majd le kopik a homlokáról a bőr.

Isten vélléd!

Szerető barátod

Dörgő Dániel”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelet, amelynek az ismételt összehajtás és feltehetően átázás miatt a belső közepe kitört, hiányos. Ezért a levél két oldalán folytonossági hiány keletkezett. Így ez a rész olvashatatlan. A levélpapír 4. oldalán fordított állással írva található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő. Válasz 12/1. 1886. Együtt 3 levéllel Szabó Lőrincz¹⁰⁸ leveleivel és az annak írt válasszal.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1886. január 6. A-71. számú irat

Hérics Márton levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

T. Bereczki Máté úrnak

Mező Kovácsháza

Szeretve tisztelt Kedves Uram bátyám!

Mult évi december 19éről keltezett becses levelét és „Gyümölcsészeti Vázlatok” ajándék kötetével együtt a’ legnagyobb köszönettel vettem. Istennek az áldását kívánom cserébe a’ nemes figyelemért, melyben engem és ügyemet részesíti. Hogy miért maradt ily későre köszönetem, annak az a’ magyarázata, hogy a’ megérkezés után először meg akartam ismerkedni a’ becses munkával, mely csak ugyan egész uj, eddig ismeretlen világot tárt föl előttem. A’ Karácsonyi ünnepek alatt pedig úgy meghültem, hogy egy hétig tartó makacs torok gyuladást kaptam, ’s az ágyat őrizni voltam kénytelen. Most már annyira, – mennyire szabadulván a’ hivatalos irkafirkák mindenféle nemétől is, élek az alkalommal, és megköszönöm

¹⁰⁷ Hedelféngi óriás = helyesen Hedelfingeni óriás cseresznye.

¹⁰⁸ Szabó Lőrinc apai ref. lelkész, Apa (Szatmár vm., szinyérváraljai járás, ma Seini, Románia). Cikkei jelentek meg a *Kertészeti Füzetekben*.

szívélyes utasítását is gyümölcs csemetéim nemesítését illetőleg, 's egyuttal kérve kérem szeretve tisztelt uram bátyámat, hogy abban az időben az ígért 40 féle ojtó galyat alma csemetéimhez megküldeni méltóztassék

Mindezek után a' nemrég beköszöntött uj esztendőben szeretve tisztelt Uram bátyámnak azt kívánom, hogy Isten ajándékozza meg drága önt munka-bíró fris jó egészséggel, adja üdvös törekvéseire és önzetlen fáradozásaira áldásainak özönét, engedje megélnie, hogy azon jó mag, melyet a' hazának minden részében már évek óta évről évre elvet, szeme láttára hozza meg százszoros gyümölcsét. Édes anyám és nővérem, kik velem vannak, háztartásom gondjait vezetik, 's törekvéseimet élénk örömmel kísérik, ők is hasonló jó kívánatokat küldenek. Különösen édesanyám örül, midőn esténként felolvasok egy-egy értekezést a' Gyümölcsészeti Vázlatok köteteiből, mert ő maga is már kislány korában eltanulta a' fanemesítés néhány módját, 's a' multkor is könnyek között halgatta végig az első kötetnek legelső értekezését.

Mindezek után magamat és ügyemet szeretve tisztelt Uram bátyámnak további nagyra becsült figyelmébe ajánlva vagyok és maradok

hálás szívű inasa

1886. Január 6.

Hérics Márton

plébános"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1886. január 8. A-72. számú irat

Szabó Lőrinc apai ref. lelkész levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

T. Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Tekintetes Úr!

A három könyvében leírt körül belől 506 fajalma és körte fajokra, illetve azoknak egy-egy darab ótágaira[!] szükségem lévén, egész bizalommal fordulok a' Tekintetes urhoz, méltóztassék posta fordultával értesíteni, így egészben, összeséggel mennyiért nyerhetem meg azokat.

Méltán teheti kérdésbe a' Tekintetes úr, ösmered hitelemet, vagyoni állásomat és katalógusomat, hát miért kérded mennyiért adok 500 ótágot? Alkudni akarsz vagy szédelegni 500 fajjal? Mind a' hármat jól ismerem, és

nem akarok sem alkudni, szédelegni, számot kell vetni magammal meg bírja é azt az a 7 gyermekű, sok csapással sujtott szegény ref. pap? vagy csak részben idősként érheti el vágyódását, 's kiteve marad a' nagy kérdésnek, megéred-é míg mind bemutatja termését ha évek hosszú során szerzed be a' leírt 500 fajt? Ugy de még az is meglehet, meg lessz, – míg ugy részletenként beszerzem ezen 500 fajt, addig másik 500 fajt irt le Bereczki Máté! pedig azokat is be kell szereznem.

De hát eddig mért nem szereztem be részletenként őket? Nem volt elegendő jól nevelt fám, melyre őket elhelyezhetém. Most van 100–150 darab fám épen e célra nevelve, remélve, hogy azon 500 fajt felvegyék azokon kívül melyeknek termésével eladásra számítok, melyeket nagyobb mennyiségben termeltem.

Aztán itt Szathmár megyében innen-onnan megrendelik egyik másik fajt, egyik másik vidék vagy ország jeles fajait, egy kettő beválik a' sok nem, 's kezdik a megrendelést újból s.a.t. Próba kertje nincs senkinek, kísérletre nem vállalkozék senki se. Vállalkozom tehát én, legszegényebb azok között, a' kiknek illik gondolkozni és tesztek készületet én azon 500 fajjal, azok közt azokkal is a' melyeket ön nem ajánl tenyésztésre. Had lássam mi lesz belőlük itt? Elférnek, megérdemelnek a' faj fákon ezek is tőlem egy ágat, 's néhány perczet. Aztán előttem elvetni való gyümölcs nincs, én tisztelem a' kökényt is.

Körül belől ezek okaim, melyeknek alapján azt merem kérdezni öntől, amaz 500 fajból egy-egy ót ágat, összesen 500-at, mennyiért küldhet ön nekem?

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül azt sem, hogy a' jövő évben, – ha élek – az ön által leírt szilva, cseresznye, meggy s. a. t. fajokat akarom öntől beszerezni. Természetesen előbb fajfákra rakom azokat is.

Ne vegye rossz néven a' Tekintetes ur őszinte bizalmamat és kérésemet! bizony rég óta halogatom én kérésem megírását érezvén annak – legalább is – nagyon szokatlan voltát! és a' midőn most reá erőszakoltam magamat kérésem elmondására, hogyha meg dorgál, hogyha meg mosdat, vagy épen meg egyenget is a' Nagymester eljárásomért, én mind azt szó nélkül türom, csak szeretete könyvéből ki ne törüljön!

Válaszát kérve, örökkévaló tisztelettel vagyok

Apában, 1886. Január 8.

Utóposta Apa

Szatmár m.

alázatos szolgája

Szabó Lőrincz

apai ev. ref. lelkész"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1886. január 10. A-73. számú irat

Madách Aladár¹⁰⁹ levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

A(Isó)-Sztregova, 1886. január 10-e előtt

Tekintetes

Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Tisztelt Uram!

A' Pesti Hírlap¹¹⁰ útján értesülvén kitűnő gyümölcsészeti telepéről, felkérem, legyen oly szíves nékem postai utánvétellel ótó gajjakat küldeni, és pedig

100 darab téli nagy vaj körtét, 50 db téli nagy Izenbart körtét,¹¹¹ vagy hasonló fajt. 50 db téli Bergamot körtét, vagy hasonló fajt.

Gyümölcsösöm talaja déli, közép meredek, inkább kötött vöröses agyag, melyben a' kukoricza jól terem.

Ha netalán nem is kaphatnék ótó gajjakat, kérem a mellékelt levelező lapon egy sorban tudósítani, hogy mihez tartsam magamat.

Kelt A.-Sztregován (via Losoncz)

tisztelettel

Madách Aladár''

¹⁰⁹ Madách Aladár (Csesztve, Nógrád vm. 1848. január 1. – Alsósztrégova, Nógrád vm., ma Dolná Strehová, Szlovákia, 1908. július 26.), költő író. Madách Imre fia. 1864-től a pesti piaristáknál tanult. Joghallgató volt Pozsonyban és Egerben. 1869-ben bírói vizsgát tett. 1870–1871-ben külföldön utazott. 1871-ben visszavonult Alsósztrégovára gazdálkodni. Madách Aladár a „szellembúvárlat” hazai ismerője, 1884-ben jelentek meg e tanokat népszerűsítő írásai a *Pesti Hírlapban*. Fordította és kiegészítette A. R. Wallace könyvét (*A gyakorlati spiritualizmus védelme*, 1884). 1897-1900 között a *Rejtelmes Világ* című spiritiszta lap munkatársa, amelynek megszűnése után az *Égi Világosságban* közölte e témájú cikkeit, verseit. Költészetének is fő témája a szellemtan és az ehhez kapcsolódó szeretetfilozófia. Művei: A szerelem könyve (versek), 1880; Hangok a pusztán, versek, 1898; A szellembúvárlat irányeszméi, 1899. - Irodalom: RUTTKAY T. M. 1938; SZABÓ K. 1981; TARJÁNYI 1992. (ÚJ IRODALMI 2. kötet, 1994. 1256. p.)

¹¹⁰ *Pesti Hírlap*: politikai napilap (1878–1944). Szerkesztette Csukási József, 1881-től Borostyáni Nándor, 1887-től Kenedi Géza stb. Kiadták a Légrády testvérek. Magát politikai pártoktól függetlennek nevezhető napilap az első üzleti újságvállalkozás Magyarországon. 1883-tól a képes vasárnapi mellékletet később képes napi mellékletté alakították. – ÚJ IRODALMI 3. kötet. 1609-1610. p.

¹¹¹ Izenbart = Izambert körte

[A levél alsó részén Bereczki Máté feltüntette az elküldött ojtóvesszőket:]

„100 db Téli esperes
50 db Nemes kolmár
10 db Nemes krasszán
10 db Pisztráng körte
10 db Mas Alexandrina
10 db Madame Hutin
10 db Tournay-i téli

Válasz. 10/1. 1886.

BM''

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. február 15. B-309. számú levélhez csatolva.]

* * *

1886. január 12. B-307. számú levél

„Mező–Kovácsháza, Jan. 12. 1886.

Kedves barátom!

Nagyon megörültem f. hó 6ról irt levelednek főképp, miután elolvastván azt meggyőződtem, hogy nincs semmi, aggodalomra méltó bajotok.

Kibocsátott hirdetésem, úgy látszik, sok lap közlötte; mert a haza minden vidékéről szállingóznak az előfizetők, a kik többnyire mind új emberek. Ezek az új emberek, remélem, több reklamot csinálnak majd munkámnak, mint egyegy hirlapi hirdetés.

Munkám új megrendelői közt van egy fiatal katolikus pap¹¹² is, a kit hirtelenében ugyancsak neki szelesítettem a gyümölcsészetnek! Az országban talán semmiféle hivatalos személy sem ér úgy rá a gyümölcsészetet művelni, mint a katolikus pap. Siettetett az atyafi, hogy minél hamarabb megkaphassa könyvemmet: tehát a hozzá irt levelem nem küldhettem meg neked, hogy előbb te olvasd el. Most már csak az ő három levelét küldöm el, hogy lásd, hogy milyen a gondolkodása? s milyen ember ez az új ember. –

¹¹² Hérics Márton plébános, Bokod, Komárom vármegye.

Tegnap meg egy ref. pap¹¹³ küldött hozzám egy hosszú levelet. Ezt is elküldöm, hogy ismerd meg ezt is: de ennek meg éppen ellenkezőleg beszélek válaszómban, mint beszéltem az imént említett katolikus papnak. Ide mellékelem neked ezen válaszómat. Olvasd el és küld el neki ajánlva hirdetésem egy példányával együtt.

Tudom, hogy nagy szemet mereszt ez az atyafi válaszóra: de hát az nem tesz semmit, mert később, ha gondolkozik fölötte, bizonyára be fogja látni, hogy a javát akarom. –

Uj év óta még egy nap sem mult el a nélkül, hogy egyikét [!] könyvcsomagot ne kellett volna küldenem a postára.

Mégis csak jó volt hát abbeli elhatározásom, hogy feleárra szállítottam munkámat. Sok szegény ember hozzájuthat így magamegerőltetése nélkül.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szivéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté¹¹⁴

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban e levél mellett található csatolva az alábbi Dörgő kézírásával készült másolatok az alábbi sorrendben: A-67; A-70; A-71; A-68; A-72; A-74. (9–24. p.)]

* * *

1886. január 12. A-74. számú irat

„Másolat

Mező-Kovácsháza, Január 12. 1886.

Nagytiszteletű

Szabó Lőrincz, ev. ref. lelkész úrnak

ajánlva

Apa (Szathmár megye)

Kedves Papom!

Az ön f. hó 8áról hozzám írt levelét, mely engem nemhogy megörvendeztetett volna, hanem elszomorított, mert azt látom belőlle, hogy önt a gyümölcsészet szent szenvedélye annyira elvakította, hogy észre sem veszi hét gyermekét, akik kérnek enni, a' kiket önnek kell ruháznia,

¹¹³ Szabó Lőrinc ref. lelkész, Apa (Szathmár vm., szinyérváraljai járás, ma Románia: Seini.)

¹¹⁴ A *dölt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 170. p.

fölnevelnie és neveltetnie, hogy észre sem veszi, hogy szegény, hogy sok csapás sújtotta és mégis olyan dolog kivételére vállalkozik, vagy legalább akar vállalkozni, melyből gyermekeinek egy falat kenyér se jut, melyből magának anyagi hasznot semmit, de semmit sem remélhet, könnyelműség volna ilyent cselekednie önnek édes Papom.

A 100–150 fát ha gyümölcs tenyésztésre kedvező az ön vidéke, ojtassa át Batul almával mind, vagy pedig ha a' Téli fehér Kalvil jól terem ottan egészséges gyümölcsöket, ojtassa át mind Téli fehér Kalvillal, és jótállok érte, hogy kevés idő múlva szép anyagi hasznot láthat ígyekezeteiből.

Ne induljon ön el az én utamon! Önnek 7 gyermeke van, a' kiket hazaszeretben és istenfélelmében kell fölnevelnie, nekem pedig senkim sincs, a' kiért munkámból anyagi hasznot szerezni igyekeznem kellene. Élttem szenvedélyemnek nem magamért vagy a' hozzám tartozókért, hanem egyedül édes hazámért, melyet nagy szegénységem mellett is családommá tettem, neki dolgoztam éjjel és nappal, a' míg bírtam a' dolgot, miatta mondtam le minden kényelemről, minden élvezetről, a' mit a' földön, kellő igyekezet mellett, minden épkézláb ember megszerezhet magának, csak akarnia kell. Soha eszembe nem jutott, hogy munkámból anyagi hasznot meríthessek magamnak, hogy fáradságomnak veszem e valaha jutalmát, de arról meg voltam győződve, hogy imádott hazámnak nagy hasznára lesz az, a' mit én teszek.. És e' tudat folyton folyvást arra ösztökélt, hogy ne törődjem semmivel a' világon, hanem éljek szenvedélyemnek kizárólag. És én azt tehettem, mert vágyaimnak tudott parancsolni vasakaratom, és így magamra és magamnak keresni nem voltam kénytelen, és én ezt tehettem, mert nem sírt körülem ételére, ruháira és meleg szobára senki sem; de ön apa, édes Papom, önnek apai kötelességet kell első sorban is teljesítenie. Ha szenvedélye kielégíthetéseért ön magától meg is tudna ön [!] vonni sok kényelmet, de gyermekei szájától nem szabad elvonnia semmit. Kereső kezének kell, hogy azok vegyék legelőször is hasznát, a' kiknek ön életet adott. Egy kísérleti gyümölcsstelep alakítása, fönntartása önnek minden idejét elrabolná a' nélkül, hogy abból anyagi haszonra, bármi csekély részben is kilátása lehetne. Én mondom azt önnek, a' kit e részben tapasztalatlansággal vádolni nem lehet senkinek, tehát hagyjon föl szándékával! Mert ha nem, akkor én önnek nem hogy olcsóbbért adnám, mint másnak, hanem ha kényszerít arra, hogy szándéka kivételében okvetlenül segítsem – kétszeres árban számítanám az ojtó vesszőt, mert lelkiismeretem nem engedi, hogy családapát engedékenységgel oda csábítsak, hogy idejét, munkáját, a' gyermekei családja javára való törekvés helyett, meddő szenvedélye kielégítésére vesztegesse.

Azon gyümölcsfajok különben, melyeket ön beszerezni óhalyt [!], meg vannak már mentve a' hazának, Petrovay György¹¹⁵ öcsém Nagy Körüben, a' kinek nagyszerű faiskolája van, mind megkapta már azokat tőlem ojtó vesszőkben. A' ki aztán bírni óhajtja azon fajokat, és tőlem már meg nem kaphatná, nálla bizonyára megkaphatja.

Ajánlom önnek, hogy alakítson vidéke számára faiskolát. Tenyészsen nagyban olyan fajokat, a' melyek általános tenyésztésre legméltóbbak. Adja aztán ojtványait a' lehető legolcsóbban. És én biztosítom önt, hogy ha így teszen, százszor több hasznot szerezhethet a' hazának is, magának is, mintsem egy kísérleti gyümölcsteleppel, melyet sem ideje, sem módja nem lesz sokáig föntartani.

Az én istenem áldja meg minden jóval! Szívéből kívánja

őszinte barátja Bereczki Máté

U. i. Egy hirdetést is mellékelek e' levelemhez. Ismertesse meg vidékének azon néptanítói és lelkészeivel, a' kik érdeklődnek a' gyümölcsteszét iránt.

B''

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 12. B-307. számú levél mellé csatolva.]

* * *

1886. január 12. A-75. számú irat

Madách Aladár levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

Tekintetes

Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Tisztelt Uram!

Örömmel láttam szíves soraiból, hogy a' nagy távolságban is Nógrád megyére és Madách Imrére kedves érzületre találtam. Annál

¹¹⁵ Petrovay (Petrovics) György (Tiszabó, 1845. január 30. – 1916) gyümölcstermelő Nagykörüben (Jász-Nagykun-Szolnok vm., jászapáti járás), Dörgő Dániel közeli ismerőse. Élete utolsó szakaszában Máramaros vármegye főlevéltárnoka volt. Bécsi és szarvasi tanulmányok után elkezdte a jogot, de abbahagyta és Nagykörüben megörökölve apjától a birtokot, gazdálkodni kezdett. Itt máig, mint a gyümölcstermesztés úttörőjére emlékeznek rá, akinek fáradhatatlan tevékenysége, tudományos szintű kísérletezései fellendítették a nagykörüi paraszti gazdaságokat. Szakcikkeivel és ismeretterjesztő előadásaisal Petrovay szinte az egész vidék gyümölcsfa telepítését előmozdította, s némi túlzással kortársai „Nagykörü Széchenyijének” nevezték. Irodalom: CSEH G. 2010

inkább örültem ennek, mert az ember tragédiája költőjének fia vagyok, 's ugyanazon rögökből iparkodom termést kiszorítani, a' melyeket a' költő is haláláig művelt. Az oltó galyakra szívesen váraozom, csak azért írtam ily korán, hogy elő legyek jegyezve. Én nem értek a' pomológiához, de jelenleg van 200 db körte vadonczom, melyeket kint helyben akarnék beojtatni jó nagy téli eladásra alkalmas fajokkal, azt hiszem 200 vessző a' mit rendeltem sok is lesz reájuk, mert talán némelyikből többet is lehet óltani. Sajnálom, hogy e fajokat nagyjából is meg határoztam, utólag arra kérem, legyen szíves azt egészen belátása szerint tenni. Talán 20 féle jelzett czélra alkalmas faj volna leg czélszerűbb, de ugy, hogy egy két fajból kerülne ki a' zöme; mert mennél egyenletesebb a' gyümölcs, annál könnyebb eladni és kezelni.

Van még 50 alma vadonczom, ezeket téli Kalvil, főleg fehér Kalvillal akarnám beojtani, és egynehány cseresznye és meggy vadonczom is, azokra is kérek megfelelő számú vesszőket.

Kiváló tiszteletem nyilvánítása mellett vagyok
Alsó-Sztregován, 1886. Jan. 12.

Szívélyes üdvözlettel

Madách Aladár"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. február 15. B-309. számú levélhez csatolva.]

* * *

1886. január 17. A-76. számú irat

Bereczki Máté levele Törs Kálmánhoz

(*Másolat*)

Törs Kálmán úrnak

Budapestre

(*Megszólítás nélkül!*)

M.[últ] hó 12-ről hozzám írt szíves soraira válaszolva leg előbb is csak arra kérném kedves öcsémet, mint már több ízben szándékoztam fölkérni, de mindig elmaradt, hogy lenne szíves tudatni velem pesti lakását. Szeretnék kedves gyermekeinek egy kevés jó almát küldeni, de hogy ezt tehessem, tudnom kell lakását; mert az ország házba csak nem utasíthatom a' küldeményt! Tudnom kell lakását már azért is, hogy ha netán arrafelé

vinne a' kényszerűség, kérdezősködés nélkül betoppanhassak ahhoz, a ki engem szeret, s a kit én is szeretek.

Aztán még arra kérném Kedves Öcsémet, hogy a Politikai ujdonságok Magyar Gazdájának azon idő óta megjelent számait, a' mióta azt Kedves Öcsém szerkeszti a' Kiadó hivatalnál részemre és költségemre megrendelni sziveskednék, még én is juttathatok abba egy két szellemi falatot.

Azt írja kedves öcsém, hogy egész nyáron, egész őszön gondolkozott arról, hogy megrohan engem leveleivel. Beh dicső dolog lett volna az, ha engemet nem leveleivel, hanem személyesen keresett volna föl! Vólt itt kertemben látni való annyi, a mennyit ritka helyen láthatott volna széles e hazában. Ez vólt az igazi országos kiállítás! a' hol az egyes fajok gyümölcseikben és növényzetükben élő fákon vóltak kiállítva, és nagy részök mind olyan fákon, melyek ágai a' gyümölcs terhe alatt szomoru fűzként hajlottak a' föld felé, olyan fákon, melyek mindenikének történetéről annyit tudtam volna beszélni, hogy akár egy álló hónapig egyebet sem kellett volna tenni Öcsémnek, mint halgatni fáim történetét.¹¹⁶ Ennek az én országos kiállításomnak, melyet Isten huszonhárom sanyaru év után rendezett számomra, rajtam kívül ugy szólván, alig volt más látogatója. És az szerencse volt nem rám nézve, hanem hazai gyümölcészészetünkre nézve: mert háborítatlanul és szakadatlanul folytathattam tanulmányaimat; mert így tanulmányozatlanul egyetlen egy faj sem maradt el azok közzül, a' melyeket ekkoráig gyümölcseik után tanulmányoznom még nem volt módomban, a' melyeket vidékem mostoha viszonyai közt tanulmányozni talán remélnem sem lehetett volna az életben. El is mondhatom, hogy annyi tanulságot, mint a' mennyit az én országos gyümölcs tárlatomban én nekem szereznem lehetett, más tárlaton bajos lett volna, de nem is lehetett volna szereznem. Annyi gyümölcset írtam le, pedig hát csak azokat írtam le, a' melyek egy vagy más tekintetben tenyésztésre méltók, hogy munkám IV. kötetét most már bizton reméllem összeállíthatni. Sajnos! az egyes fajok vegetatióját leírni már nem jutott időm. E munkát a' ránk következő nyárra kellett halasztanom. Remélem, hogy arra is meg segít engem az a jó isten, a' ki eddig, - családom életkorát tekintve – már is olyan hosszú ideig éltetett.

Már most mondja meg kedves Öcsém, mi haszna lett volna annak, ha én a' helyett, hogy missióm teljesítésében a' világ zajától félrevonulva fáradozzam elmentem volna oda a' Pesti kiállításra fitogtatni azt, hogy én valamicskével többet tudok, mint mások? Nem lett volna annak semmi maradandó haszna, de azt tudom, hogy ott hiúságomnak – miből pedig egy morzsányit sem juttatand belém a' teremtő – sokan, nagyon sokan tömjéneztek vólna: azt is tudom, hogy az én

¹¹⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 171. p.

*jelenlétem sokak de sokak hiúságát megsértette volna. Szereztem volna ott magamnak hiu dicsősséget és szereztem volna ott magamnak hazai gyümölcsészetünk nagy kárára sok alattomos ellenséget is.*¹¹⁷ Ez lett volna haszna az ott létemnek, míg elmaradásomnak maradandó haszna lesz könyvem, melynek anyagát akkor gyűjtöttem lázas igyekezettel össze, a' mikor ha Pesten vagyok, nekem is lakomáznom kell.

A dicsőségért küzdeni kell, K. Öcsém! És én ismerve erőm gyenge voltát, irtózom a' küzdelemtől. Nem is ismerem én, nem is ismertem én soha a' dicsőség szomját, csak híreből tudom, hogy sokan vannak, a' kik a végett életüket is kockára vetik és érette készek az egész világgal szembe szállani. *Én csak a' munkát szomjazom, azt a' munkát ahol észrevehetetlenül lehet hazám javát előmozdítanom.*¹¹⁸ Ha az ilyen munka is dicsőség, akkor az olyan könnyű dicsőség, a' miért küzdeni senkivel sem vagyok kénytelen, mert a' kik velem együtt ilyen dicsőségre áhítoznak, azok nekem csak barátaim, de ellenségeim nem, legfellebb irigyeim lehetnek, az irigyek pedig nagyon tehetetlen ellenségek. Azért hozom ezeket föl K. Öcsém, mert én gyümölcsészeti ismereteink jelenkori, hogy úgy mondjam szegénysége mellett az országos gyümölcs tárlatot csak egy olyan vadászterületnek tartom, a' hol bóldog bóldogtalan hivatalosnak érzi magát vadászni a' dicsőségre. Hogyan legyek én bíró ilyen vadászatnál, a' mikoris magam soha sem vadásztam semmiféle vadra, az ilyen vadászat törvényeihez is tán kevesebbet értek, mint a' tyúk az ábécéhez! Igen, mert részemről haszontalan idővesztegetésnek tartom mind azokat meg tanulni. Aztán meg nekem, a' kinek csak az írott szó áll rendelkezésére ott a' hiúság vásárán, a' hol előszóval küzdenek a' dicsőségért, nagyon silány és szánalmas szerepem lett volna. Engemet ott a' legelső szószátyár játszva leküzdhetett és elnémíthatott volna: mindezeknél fogva tehát ismerje be kedves Öcsém, hogy jobb volt úgy a' mint én cselekedtem, jobb volt, hogy itthon maradtam.

Azt írja K. Öcsém, hogy semmi kétsége benne, hogyha könyvem elterjedhet, egy két évtized múlva, nagyon sok olyan szegény ember lesz már a hazában, a' ki a gyümölcs árából fogja adóját megfizetni; én pedig könyvem elterjedése esetében azt is reméllem, hogy egykét évtized múlva, annyi jártas gyümölcsésze lesz a' hazának, hogy játszva rendezhetnek olyan gyümölcs tárlatot, melyet a' tudomány szempontjából sem kifogásolhatnak még a' külföldiek sem, a' kik minket a' gyümölcsészet terén megelőztek. Most még kevés jártas gyümölcsésze van hazánkknak, és ez a kevés sem elég arra, hogy a' gyümölcsészetben teljesen járatlan

¹¹⁷ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 171. p.

¹¹⁸ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható: Uo.

kiállítók gyümölcsseit determinálhassa, a' helytelen elnevezéseket mind kiigazíthassa, már pedig a gyümölcs kiállításoknak tanulmány dolgában az volna a legháládatosabb teendője, mert a gyümölcsismeretnek elterjedése csak így volna előmozdítható.

Az orsz. gyümölcskiállítás katalógusa,¹¹⁹ melynek egy példányát K. Öcsém szíves volt nekem megküldeni, igazi szegénységi bizonyítvány arról, hogy a gyümölcsismeretben a művelt nyugatiak mellett még nagyon hátra vagyunk. Úgy vannak ott a gyümölcsök elnevezve, hogy helyes elnevezéseket alig lehet észre venni azok mellett a' helytelen elnevezések mellett, a' melyeket a' girókutias¹²⁰ járatlanok adtak gyümölcsüknek. Nagy baj ez, kedves Öcsém, de hát napjainkban kinek volna kedve a' gyümölcsészet Augias istállóit tisztogatni? Most nincsenek kertészek, mint voltak akkoron, midőn a' mythos homája[!] borongott a' földön, de sok jártas gyümölcsész összesített ereje, mely bizonyára fölér Herkules erejével, csodát mívelhet e tekintetben is, szóval segíthet a' bajon.

Nagy vólt eddig a' homály hazai gyümölcsészetünk birodalmában K. Öcsém. Tudományos világánál csak kevesen láttak abba tisztán, e kevesek tudománya is csak olyan világ volt, mint a' tolvajlámpa világa, mely csak annak világított, a' ki azt kezében tartotta. Most már ki van dobva egy szikra a' Gyümölcsészeti] vázlatokban, mely ha nemzetem is úgy akarja, mint magam, olyan tüzet gyujthat, mely lángjával bevilágítja a' haza legtávolabbi zugait is. Adja az ég, hogy hazám művelt fiatalsága közül minél előbb és minél többen vegyék észre e' szikrát, ne hagyják elaludni, de hanem élesszenek belőlle olyan tüzet, melyet a' közömbösség és tudatlanság zuhataga se bírjon többé kioltani! Ámen.

Sok jót kíván Önnek és kedves családjának

Szerető bátyja:

Bereczki Máté¹²¹

Mezőkovácsháza, 1886. január 17.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 30. B-308. számú levélhez csatolva.]

* * *

¹¹⁹ A nyári virág-, gyümölcs- és zöldség-kiállítás katalógusa: 1885. évi budapesti országos általános kiállítás: augusztus 15-25. Pesti Könyvnyomda Rt., 1885. 35 p.

¹²⁰ Girókuti (Pinczker) Ferenc (Juta, Somogy megye, 1816. július 23. – Budapest, 1895. november 6.) mezőgazdasági szakíró, lapszerkesztő egyes téves elnevezéseire utalás.

¹²¹ A *dölt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 171. p.

1886. január 22. A-77. számú irat

Szabó Lőrinc¹²² levele Bereczki Mátéhoz

Kedves Tekintetes úr!

Vettem és olvastam sokszor sokszor végig olvastam drága levelét. Engedjen meg kérem, ha arra támadt gondolatomat elmondom 's azon kívül még mondok valamit felvilágosításául.

Felette sajnálom, hogy ő szentségével a' római pápával nincs oly összeköttetésem, a' melynek alapján önt a' szentek seregébe fölvetném még hátra lévő 30 esztendeje eltelésével. Megtenném. Van rá okom elég. Mert ne vélje, hogy csak iratait ügyeltem meg tanuság okáért, azonkívül tanultam azokból, tanultam egyebet is, a' mi „csudálatomat”, bámulatomat és szent tiszteletemet kelté fel annyira, hogy kénytelen valék önt kegyelet

¹²² Szabó Lőrinc, gáborjáni (Fehérgyarmat, 1830. augusztus 10. – Mikola, 1889. május 26.), a levél keletkezésekor Apa (Szatmár vm.) község református papja, felesége milótai Baráth Terézia (1847–1928). Cikkei jelentek meg a Sárospataki Református Lapokban és tőle, ill. róla a Protestáns Szemlében. A család névadó őseit a 17. századig lehet visszavezetni: az első ismert ős, Szabó Mihály hadi szolgálataiért 1627-ben Gyulafehérvárott Bethlen Gábor fejedelemtől, „gáborjáni” előnévvel nemességet nyert. Az időben visszatekintve a családban volt lelkész, földbirtokos, Szatmár vármegyei jegyző. A református lelkész családjában tíz gyermek született, de csak hat érte meg a felnőttkort. A legidősebb fiuk, Kálmán (1867–1938) gyermekkorában egy fertőző betegség következtében megsüketült, később nyomdász lett, verseket is írt, méhészkedett. (Ő az, akiről az apa e levélben ír. Szabó Lőrinc költő pedig megörökítette versében: Tücsökgzene, [http://mek.oszk.hu/01000/01068/01068.htm] 91. Kálmán bácsi) Kisebbségi fiuk G. Szabó Mihály (1872–1945), tiszabecsi tiszteletes-tanító, majd esperes, [akiről a költő Szabó Lőrincnek több költeménye is szól.] Harmadik nevezetes fiuk Szabó Lőrinc (1874–1946), mozdonyvezető lett, akinek Panyiczky Ilonával (1876–1947) kötött házasságából született a híres költő: Szabó Lőrinc (Miskolc, 1900. március 31.– Budapest, 1957. október 3.) költő, műfordító. „Gyász hír. Szabó Lőrinc, mikolai ref. lelkész, a nagybányai egyházmegye lelkészi karának egyik idősb tagja, nagy kertész és pomologus, május 26-án 58 éves korában, Mikolában meghalt, éppen azon a napon, a melyen beköszöntő beszédét szándékozott volna megtartani. A boldogult született Fejér-Gyarmaton. 1830. augusztus 10-ikén; iskoláit Sárospatakon végezte. Három éves rektoriájának bevégzése után, előbb Ökörítón, majd Nagy-Bányán segédlelkészkedett. Mint rendes lelkész lakott Petőházán, Méhtelegen. Apában, hol félreismeretvén híveitől, vagy legalább azoknak legnagyobb részétől, igen sok keserűség jutott osztályrészéül. Miből kifolyólag önkéntes csere útján, a f. évi tavaszi gyűlés alkalmával, nyugalmasabb állapot után óhajtozva Mikolába lett elhelyezve. A mint belépett új egyházába, azon naphoz egy hétre meghalt, megtalálta az annyira óhajtott békét és nyugalmat. Halálát özvegye s 6 gyermeke gyászolja. Legyen csendes nyugalma annyi meg nem érdemelt zaklatás után a becsületes, jellemes papnak s igaz hazafinak!” *Sárospataki Lapok*, 8. évf. 1889. június 10. 23. szám 432. hasáb. [Arcanum ADT – előfizetési forrás]

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/SarospatakiReformatusLapok_1889/?pg=221&layout=s&query=Szab%C3%B3%20L%C5%91rinc

Lásd még CZEIZEL E. 1995. 12–16. p. [Arcanum ADT – előfizetési forrás]

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Kritika_1995/?pg=15&layout=s

[Köszönöm szíves segítségét Németh Irének, a Tiszántúli Református Egyházkerület levéltárosának.]

oltáromra – Krisztus, Kossuth és Édes Anyám után emelni – határtalan lelkiismeretességéért.... Így ne csudálkozzék azon, ha 30 év után önt örömmel látnám a' szentek seregében. Vólna, lenne olyan szent is, a' ki előtt az én Kálomista fejem önként meg hajolna.

Csak hogy e' malaszt későn jött! Ettem a' „jónak rossznak tudása fájából”! Megtaláltam nyomát Bereczki Máténak! Ugy teremté az Isten az embert, hogy bizonyos dologban maga sem bírt vele, hát ne csudálja Bereczki Máté, ha bizonyos dologban ő se bír velem! Azért szivemből lelkemből köszönöm a' jó lélekből fakadt jó tanácsot, de ha bár egy élet bölcselete koronázta is meg azt a' szentséget, nekem az már késő! Ösmerem a' végzetes szó hatalmát, érzem suját, fele veszélyből áll, a' melyen segíteni nem lehet, fele szerencséből, a' mely elől kitérni nem lehet, – egyiket sem rettegem. De nem keresem egyiket sem, ha jön, készen talál mindenik, amaz meg nem tör, emez el nem kábít. Így gondolkozom a' podheringi csata¹²³ óta kicsiben, nagyban.

De nem akarok én azzal az 500 fajjal próba kertet alakítani egy nagy bolond és gazdag megye számára. Távolról sem! Az nekem kell fajismeretem térképéül. Csak egy két vékásnyi teren helyezem el. Nyitott könyvtárt akarok belőlle rendezni, össze alkotni magam és gyermekeim számára. Nem faiskolát akarok vele keresztül kasul ójtani, csak eszemet akarom véle iskolázni, a' mely még nem ment el annyira, hogy egy egész lényemmel sem megelégedő vállalathoz kezdjek! Azt azonban bevallom, hogy egy próba kert e megyében illusióim közzé tartozik, lapban, társaságban többször megsürgettem berendezését, (eddig siker nélkül). Ennek okát pedig kétharmad részben önben találok, végetlen lelkiismeretességében, mely irataiban él, a' melyek felett lehetetlenebb napirendre térni az át olvasás után, mint Kant¹²⁴ avagy Hegel¹²⁵ után. Ezek gondolkozni tanítanak, míg olvassuk őket, az ön lelkiösmeretességben keresztelt írásai pedig fojvást észlelni, fojvást cselekedni, fojvást érezni. Azért az a' tanács, hogy amaz ötszáz fajról mondjak le családom érdekeiért, lehet, szent, bölcs: reám nézve egészen késő!

Semmi de semmi nem adott nekem annyi örömet, annyi hasznot soha sem, mint faiskolám. Csapásos években az tartott fenn, kisebb nagyobb

¹²³ A podheringi csata Kárpátalján az 1848–49-es forradalom és szabadságharc egyik legjelentősebb ütközete volt. 1849. április 22-én a honvéd alakulatok a nemzetőrökkel és a népfelkelőkkel összefogva a Galícia felől támadó császáriakat sikeresen visszaverték a Latorca híd mellől. BAGU B., 2010. 53–58. p. VASZÓCSIK 1999

¹²⁴ Kant, Immanuel (Königsberg, Kelet-Poroszország, 1724. április 22. – Königsberg, 1804. február 12.): német filozófus, esztéta. A klasszikus német filozófia, és ezen belül az esztétika egyik legnagyobb gondolkodója.

¹²⁵ Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (Stuttgart, 1770. augusztus 27. – Berlin, 1831. november 14.) német filozófus. Filozófiai rendszere nagyszabású szintézise a klasszikus német filozófia fejlődésének. Szervesen magában foglalja a művészetelmélet problematikáját is.

bajaim veszteségeim között az vigasztalt meg, egyházi beszédeimhez sokszor az adta az alapot, családomnak adott annyi élvezetet, a' mennyit sorsosaim közül egyetlen egy család sem élvezett. Csakhogy e' haszont illetőleg jövőre nézve nem tudom hogy leszünk! A' mi közönségünk még mindig 100 fajt óhajt kevés kivétellel, én pedig, többé 10-12 fajnál többet fel nem veszek 's nem adok el. De ha majd találok olyan fajt, a' mely kiváló lenne, azt bemutatom közönségünknek, aztán az ő dolga a' többi.

Van 7–8000 □öl befásítani való helyiségem, három különböző ponton, hegy, lejtő, sik. A' beültetésnél az ön tanácsát viszem keresztül. Fehér Calvil, Batul, Török alma (nem Bálint),¹²⁶ téli Arany Parmén. Hanem fajfáimról le nem mondok, ha oly helyről is kellene beszereznem a' melynek lelkiismeretességét csak hiszem, de nem tudom, így éltem végéig ki kellene tennem magamat azon kételynek; hátha hamis tudományos névalak.

Hegy oldalom 4–5 hóld, erdő volt, az éjszaknyugoti szélnek kiteve, három oldalról zárva. Innen vihart nem várhatunk, de májusi szelet igen. Talaja sárga homokos agyag, felette vastag televénnyel, – esése a' kör 30–35 fokának felel meg. Ide Arany Parmént, Török almát ültetek csupán, Kálvil a' szőlő alá is a' síkra meg a' Batullal együtt, a' mely a' síkon, (fekete homokos agyag) oly jól érzi magát, hogy bimbóit két éves korában le kell hányni. Lejtőm, e' szőlő alja, sárga homokos agyag, itt ott egy egy darab szappan színű olvadékony kővel, két-három év telésével indul igazán növésnek benne az ültetvény, de aztán jól érzi magát.

A Szamos völgy torkolatában vagyunk, itt kedvező idő járás mellett díszlik minden, évente hol egyik hol másik faj terem csudát. A gyümölcs íze rendkívül jó, fent és alant egyaránt. A Stuttgarti pirók mindig nagy termésben megnő akkorára mintegy lúd tojás, és három hétig élvezhető. Négy év előtt a' termés leszedéskor a' felső három ág között leszakítva maradt egy bokor körte Aug. utolján. November utolján, midőn az első hó leesett bementem a' kertbe a' nyulak ellen védekezni, távolról megláttam, a' már jó magas pirók tetején a körtét, létra segítségével (3 éves volt) levettem, ép volt mind, kissé ránczos, de ép, íze nem változott semmit sem. Következő három évben szándékosan feltettem amaz ág közzé egy bokor körtét, az eredmény ugyan az vala mindég. E tavaszon elkészül gyümölcskamarám, megpróbálom oda felkötözni. Majd el mondom az eredményt. Azt az ötszáz fajt, mindmind meg akarom próbálni. Gyönyörködni akarok benne. Tanulni akarok rólla, láttam Villási¹²⁷ és

¹²⁶ Török alma = Bereczki műveiben e gyümölcsnév nem található. A Pázmán alma leírásánál említi a „Török muskotály” elnevezést. BERECZKI 2. 309. p.

¹²⁷ Villási Pál (eredetileg: Gápel) (Léva, ma Levice, Szlovákia 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.) jogász, tanár, kertészeti szakíró. A győri jogakadémia elvégzése (1841) után

Bencsik¹²⁸ urakat, fogalmam van gyümölcs isméikről is! Abból az 500 fajból akarom a' gyümölcsismeret a b cés [helyesen: ABC-s!] könyvét megtanulni. Itt akarom kezdeni azt a végetlen tudományt. Meddig haladok, hová érek? Nem tudom. De azt tudom, hogy indulok. Kálmán fiam¹²⁹ (9 éves korában hűlés folytán hallását vesztette) egész világa az olvasás és gyümölcsészet, valószínűen ez is marad. Szegény! Most 18 éves, erőteljes, jól ojt, jól lát, jól hasonlít és különböztet. Velem jó, ha kidűlök, ő tovább viszi. Iskolájából van már haszonvétele. Mostoha anyja a' természet, legyen ő annak édes gyermeke. Szegény lessz, most szerencsétlen, de legalább nem lesz bóldogtalan.

Diák koromba rajtam esett meg az a' bohóság, hogy télvíz idején 74 mérföldet gyalogoltam egy csókért. Óh ha ekkor Bereczki Mátéről tudok valamit, most bizonyosan a' helyett, hogy nyomára akadtam – nyomában vólnék! De így – még azt a' csókot sem kaptam meg! Külömben a' kertészkedés nemzetségi nyavaja családunkban. Egyetlen egy tagja sincs, a' ki nem ójtogat. Természetesen vezető nélkül, 's most midőn közüle egy Bereczki Máté „nyomaira” talált, ő azt mondja: ne jöjj utánnam! Én tehettem, fel áldozhattam magamat, mert nincs családom! „Hazámért.” Elismerem az áldozat nagyságát, dicsőségét! De azt tartom, hogy a' kinek családja is van, eggyel több kötelessége van az áldozatra is. S aztán hátha csalódik ön abban, hogy nincs családja? Az idvezítő¹³⁰ egykor Kapernaumba¹³¹ tanít vala, ezrek seregelték körül, annyira hogy családja,

ügyvédbojtár lett. 1843–1844-ben Bars vm. követe mellett részt vett az országgyűlésen. 1845-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1846–1847-ben Bars vármegye alügyésze. Mint tüzér részt vett a szabadságharcban; utána egy ideig bujkált. 1850-től 1865-ig nevelő, majd felesége birtokán kertészkedett 1873-ig. A magyaróvári gazdasági tanintézet elvégzése után 1875–1886-ban a keszthelyi gazdasági tanintézetben a kertészet tanára. 1879–1880-ban Mosonmagyaróváron is tanított. Keszthely határában ő fedezte fel a Cserszegi mézes cseresznyefajtát. Különösen a korai őszibarackok és más gyümölcsök elterjesztésén fáradozott. 1880-ban megalapította és haláláig szerkesztette a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*-et. Termékeny szakíró volt. – Főbb művei: *A gyümölcsfának tenyésztése és ápolása*. (Bp. 1889). – Irodalom: GALGÓCZY K. 1891.; BALÁS Á. 1897; SZABÓ 1995-a; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet. 1002. p. PINTÉR J. 1989. Nekrológiát lásd TÖRS K. 1889.

¹²⁸ Bencsik György, tápiógyörgyei és füzesmegyeri (Cabaj, Nyitra vm., ma Cabaj-Čápor, Szlovákia, 1829. április 24. – Rázompusztá, ma Tiszalök része, 1889. április 20., temetés Szarvasgede, 1889. április 23.), cabaji (Nyitra vm.) és szarvasgedei (Nógrád vm.) fölbirtokos, gyümölcsész. PIM NÉVTÉR – Számos cikke jelent meg a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekben*, ahol említette, hogy Bereczkiéhez hasonló „rendszeres” pomológiai munkát is készít, és ebből szemelvényeket közölt folyamatosan a folyóirat.

¹²⁹ A református lelkész családjában tíz gyermek született, de csak hat érte meg a felnőttkort. A legidősebb fiuk, Kálmán (1867–1938) gyermekkorában egy fertőző betegség következtében megsüketült, később nyomdász lett, és tehetséges méhészt is. (Ő az, akiről az apa e levélben ír.)

¹³⁰ Idvezítő = Jézus (héber: Jészua, Jehosua = Jahve a segítség).

¹³¹ Kapernaum (Kafarnaum, héber: „Nachum faluja”) a Genezáreti tó északnyugati partján fekvő városka volt Palesztinában. Jézus nyilvános működésének középpontja, sok

mely őt egykor a' názáreti szikla-élről akarta letaszítani, nem férhetett hozzá, azomban bejelentették, hogy Mester! hogy itt van anyád, testvéred, barátaid itt vannak! „A'kik az én atyámnak akaratját teljesítik az az én anyám, testvérem, barátom” lón a válasz! Önnek Pomóna istensége nagyon nagyon jól áll. A' kit Pomóna ihletett csak távolról is, – a' ki Pomóna akaratját teszi, az önnek testvére, barátja, – szellemi családköréhez tartozik, – és ha gyermekei volnának, kérdés marad, valjon azok szeretnék-e, becsülnék é és tisztelnék é annyira, mint Lükő Sándor¹³² – meg én, a' sok közül kettő? ... Azért nincsen is előttem utállatosabb dolog, mint midőn így kell szóllítanom Bereczki Mátét: „Ön, Uram” Tekintetes Úr. Egy vér csöppem, egy mákszemnyi velóm nincs, a' mi ezekben meg ne botránkoznék! (Kérem, esedezem nevezzen meg valami más címet, a mi velek öszhangzatba legyen, a' min szóllíthassam!) Pomóna imádatában, a' szeretetben családja köréhez tartozom én is. Nállunk a gyümölcsészet családi jelleg. Láthatja mint ilyen, arról az 500 fajról le nem mondok! Akkor meg tagadnám Pomónát, Önt a mestert. Olylyá lennék mint a' kavics, melyre hiában süt a' nap! Akkor lemosnám családi jellegemet, pedig ezt már azért sem tehetem, mert minden forradalom akasztófája, pallosa úgy meg tizedelte, hogy már csak magam vagyok, kinek fiú gyermekei vannak!

Nem kicsinylem én Petrovics (Petrovay Gy[örgy]) urat, én nem vagyok nagy, hogy jogot, szabadságot követeljek magamnak az igazi nagyokat fitymálni, kicsinyelni, meg bízom benne, mert Bereczki Máté ajánlotta, – de ugyancsak ő tudja, hogy teljes hitelre e' téren csak az számíthat, a ki totumfac¹³³ mindent maga végez a leg nagyobb lelkiismeretességgel mint Bereczki Máté. Petrovics úr pedig nagy üzletét egy maga nem kezelheti s. a. t. Azért én oda nem megyek, ha kétért, ha háromért is kellett is fizetnem. „Egy az Isten!” mondá Mohamed.¹³⁴ Én meg azt mondom egy Bereczki Máté is. Azért én – miután rólla le nem mondhatok, csak ő nálla keresem azt. És, mert így levélben könnyű az embert elutasítani, ha e találna velem történni, megyek magam, s addig esedezem míg meg halgat, akkor pedig 30–40 forint úti költséggel szegényebb lesz családom a melynek pedig csak iskolai kézi könyvre több kell 50 ft-nál. Tyű! most megint bolondot csináltam! Ha előbb

csodálatos tettének színhelye. Az Ó-szövetség nem említi; ma már helye is bizonytalan; leginkább Tell-Hum-mal azonosítják, ahol fontos leleteket hoztak felszínre. KAT. LEX. 1993–2010.

¹³² Lükő Sándor, takarékpénztári könyvvezető, Bereczki Máté fiatal ismerőse, Szatmáron lakik.

¹³³ Totumfac, (régiesen a tótumfaktum), *latin elemekből, bizalmas* = mindennek a mozzatója, aki mindent megtehet.

¹³⁴ Mohamed (Muhammad, arab, jelentése: nagyon dicsért) *ibn Abdalláh* (Mekka, 570 – Medina, 632) az iszlám alapítója. Az arab pogányság ellenében az „egyistenhitet” hirdette.

elhetvenkedtem volna szegénységemet, most nem volna semmi bajom! És nem zaklattam volna meg azt, a' kinek csak örömet szerezni lehet szabad! „Ne légy felettebb igaz.” – mondja a' Krisztus önnek is, nekem is!

A felhívás terjesztése készen talál, mindent megkísértek előfizetőt gyűjteni kicsi körömben, pár hét múlva magam is azok közt leszek.

Bocsánat e hosszú levél gyarlóságaiért!

Örökké való tisztelettel vagyok

Apában,¹³⁵ 1886. Január 22.

Alázatos szolgája

Szabó Lőrincz"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. január 30. B-308. számú levélhez csatolva.]

1886. január 24. A-78. számú irat

Vass Elek városi főkertész¹³⁶ (Halas) levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

Halas,¹³⁷ 1886. Január 24.

Tekintetes Bereczky Máté úr!

Igen köszönöm a' választ, és kérem Tekintetes Urat szánjon meg azon kijelölt fajokkal, mert igen nagy szükségem van reá, mivel máshonnan nem merek hozatni.

¹³⁵ Apa, kisközség Szatmár vármegye, Szinyérváraljai járás.

¹³⁶ Vass Elek, Kiskunhalas városi főkertész. „A város 1862-ben, 21,5 holdon mintakertet építtetett, mely virágkorát Vass Elek műkertész vezetése alatt – az 1870-es években – élte. Vass Elek tanítványa volt Fazekas Bálint, a halasi rózsabarack nemesítője, és Szathmáry Sándor az Egressy duráncija nevű őszibarack nemesítője és a Kiffer körte meghonosítója.” FODOR F. 2006. 20. p. Híradás Vass Elekről: „A Halas városi faiskola hanyatlása. Halasi tudósítónk arról értesít, hogy a város Vass Elek buzgó régi kertészét és népiskolai kertésztanítóját elbocsátotta és az egykor jó névnek örvendő faiskoláját jövő évi május hó 1 - től számítandó 6 évre egy molnár mesternek adta ki évi 200 frt hasznobérért. – Csodálkozunk az ily rákszerű haladáson és majd utána nézünk, vajjon van-e a városnak még egy külön második faiskolája is; mert a törvény értelmében e célra rendelt községi faiskola más célra nem használható!” *Gyümölcskertész* 1892. 22. szám, 1892. nov. 25. 199. p. (A későbbi szakfolyóiratokban is városi kertészként szerepel). A *Földművelési Értesítőben* az 1890-es években a több fajta amerikai szőlővessző és szőlőoltvány-kínálatot nyújtó kertészetek között az ő halasi szőleje is fel van tüntetve.

¹³⁷ Kiskunhalas, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., megyei város.

Ha már többet nem kapunk, csak azon fajokat, miket méltóztatott kijelölni, ha az idő és betegségből javulás engedi kérjük után vétel Te[kinte]tes Péter Kálmán városi pénztárnok úrnak címezni.

A Gyümölcsészeti Vázlatokra majd úgy látszik többeket meg nyerek és magam is azon vagyok, hogy minél több nagyobb részt meghódítson az általunk szeretett gyümölcsészetnek.

Tekintetes urnak szívemből kívánok minél előbbi oly erőt egészséget mint milyen nekem van.

Alázatos szolgája

tisztelője

Vass Elek városi főkertész"

[A másolat hátsó lapján a következő feljegyzés olvasható Dörgő Dániel írásával:]

„Az értekezleten Bencsik György úr csak a' maga ismereteit szerette feleröltetni, minden ajánlatnak erőss visszanyomója volt, 's igen szépítette, hogy ő senki érdemeit nem akarja háttérbe szorítani, hanem inkább segíti, örül neki, ha minél többen hozzájárulnak, és biz ott néhányan voltak, a' kik hivatkoztak a' Gyümölcsészeti vázlatokra, hanem én úgy látom, hogy azzal, ha előállt valaki, már olaj volt a tűzre az ő szemében.

Nem állásához mértén viselte magát.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. február 15. B-309. számú levélhez csatolva.]

* * *

1886. január 24. A-79. számú irat

Madách Aladár levele Bereczki Mátéhoz

„Másolat

Tekintetes

Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Kedves Uram Bátyám!

Engedje meg, hogy jóakaró barátságos levele után ezen a' jó világból maradó megszólítást használhassam a' most szokásos tisztelt uram helyett.

Mindenek előtt fogadja előre is hálás köszönetemet becses tanácsaiért, a' jó indulatért, mellyel a' Pomológiában való járatlanságomért bizony megérdemelt „Lehrgeld”¹³⁸ fizetésétől meg óvni kegyeskedett.

Másik kilátásba helyezett szívessége, mellyel mindezt felajánlotta valóban megható jele ama nemes önzetlen törekvésének, mellyel egy eszményi cél iránt ily nemes nagylelkűséggel cselekszik. Engedje meg, hogy nem annyira viszonzásul, mint inkább tisztelem, elismerésem jeléül oly bátor vagyok szellemi munkásságom zsengeit mellékelni.¹³⁹ Tudom, hogy ily egyszerű költemények, szerelmi ömlengések nem nagyon érdeklik az érettebb kort, de mint fiatalabb csemetéi csak virágoznak eleinte 's nem igen teremnek, úgy én is csak haszontalan virágokkal kedveskedhetem. Fogadja ezen kis könyveket úgy mint talán néha gyönyörködik azon cifra tollu madarakban is, melyek gyümölcscsel megrakott fáit felkeresik, ott lakomáznak, a nélkül, hogy valami hasznosat tennének csak is néhány dalt csicseregnek elismerésül.

Szíves kérdéseire sietek válaszolni a' következőkben: cseresznye vadonczom száma 20, ugyanannyi a meggyeké. Ugyancsak mint a' körte és alma vadonczok ojtásra alkalmasok. Faiskolámba, melyben ákácot, veresfenyőt, más vad fákat nevelek 3 éve vad almát és körtét kissé megrothasztott állapotban ültettem, 's mivel az egerek miatt nem kelt 84-be ősszel át ültettem őket újra az iskolába. Most szép kis ujnyi vastagok 's jól be vannak gyökerezve. A cseresznye és meggyfák vadonczok vadfák hajtásai, melyek iskolába vannak ültetve.

Azért kérem az oltó gajjakat, legyen szíves mindenestre elküldeni katalógusa feltételei szerint. Mind fák lesznek azok, mert van jó oltó emberem, de eddig csak leginkább rósakat[!] óltott. Hogy helyben állhatnak, úgy értettem, hogy kint a' faiskolába, nem kiszedve a' szobában. Bizony belátom, hogy szükséges lenne tanulmányozni, mely fajok teremnek legjobban e' vidéken, de nagyon bajos az ily helyen, a' hol csak itt-ott a' zöldséges kertekben egy-egy fa, annak fáját sem tudja senki biztosan meghatározni.

Leendő gyümölcsösöm helyén ma is van egynehány fa, melyeket Bátorkesziből¹⁴⁰ nemesítve hozattam, de a 70-es évek végén ama kegyetlen télen, a' legnagyobb részük kifagyott, elvesztettem kedvem, 's elhanyagoltam őket, 's fajukat sem tudom most már. A' mi termett,

¹³⁸ Lehrgeld (német) = tandíj, tanuló pénz.

¹³⁹ Madách Aladár 1885 előtt megjelent verseskötetei lehetnek ezek: A szerelem könyve. Költemények. Budapest, 1880. (Névtelenül. Ism. *Magyarország* 339-345. sz., *Magyar Szemle* 1881.); Hangok a pusztán. Költemény. Budapest, 1881. (SZINNYEI)

¹⁴⁰ Bátorkeszi (Esztergom vm. Párkányi járás, ma Bátorove Kosihy, Szlovákia), Kovács [Kovács] József (Lakszakállas, Komárom vm., ma Sokolce, Szlovákia, 1807 – Bátorkeszi, Esztergom vm., 1888. március 6. [másutt 7.]) református lelkész, pomológus faiskolájának székhelye.

leginkább korai gyümölcs, valami jó téli faj nem található. De a határ tele van vad körtefákkal, és vadalma is található, többnyire igen vastagak és öregek a földeken, azért hiszem, hogy meg fogan a gyümölcsstermés. Különben is a leendő gyümölcsös helye meredek hegyoldal, melyen a' felette levő fennsík földeken sok víz fut le záporok alkalmával, hát a' kukoricza jól terem rajta, alkalmasabb lesz gyümölcsösnek hagyni, mert 10–15 év alatt a felső réteget a víz igen megrongálná, aztán csak rossz minőségű föld válna belőle. Ha a fák megerősödnek a' gyep megtartaná a' jó földet is. Szőlő is volna e helyen, már mellette van is, de azt nem akarom nagyítani, mert munkáltatása sokba kerül. Itt a szőlő művelés haszonra[?] Nógrádban nem fizeti ki magát.

Van itt hely sok fára, a múlt évbe is ültettem vadalmát és körtét az iskolába, 's két év múlva lesz sok vadonczom. Még egyszer köszönöm szíves tanácsát, 's kiváló tiszteletem nyilvánítása után 's mellett minden jót kíván szerető földije

Madách Aladár''

Bereczki Máté feljegyzése: „Válasz 24/1. 886. BM.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. február 15. B-309. számú levélhez csatolva.]

* * *

1886. január 30. B-308. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Jan. 30.

Kedves barátom!

Jan. 16-ról írtál utójjára, azóta nem hallottam híredet. Kegyetlenül meggyűlt az én dolgom! Ezerfelé cibálnak, pedig csak egy felé szakadhatok. Könyv, ojtóvessző és száz féle kérdésre felelet végett száz felől szutyongatnak.

Vissza küldöm, kívánatod szerint a két utálatos zsidót. Ne mutasd viselős asszonyoknak!

Küldöm a pap választát, a kit le akartam beszélni a sok faj beszerzéséről: de, a mint látod, nem hagyja magát lebeszélni az istentelen.

Küldöm Törs Kálmán levelét, melyet az általad már lemásolt levelemre írt, és küldöm fogalmazványát azon válasznak is, a mit én ezen

levelére neki elküldöttem, de nem azért küldöm, hogy lemásold; hanem csak azért, hogy legyen mit olvasnod, ha unod magadat.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja
igaz barátod
Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban e levél mellett található a Dörgő kézírásával készült
másolatok (29–44. oldal) az alábbi sorrendben: A-77; A-69; A-76.]

* * *

1886. február 4. D-285. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Február 4.

Kedves Barátom!

Mult hó 30án kelt leveledet a' két zsidó fényképpel, és az itt vissza küldött 3 levéllel meg kaptam. Mind a' három levelet lemásoltam, és az illető leveledhez mellékeltem.

Köszönöm szíves figyelmedet, hogy engemet szórakoztatni óhajtassz, nem csak szórakozást okozol te nékem Kedves Barátom, az ily nemű küldeményeddel, hanem bizalmad által táplálsz lelkemet.

A' Törs Kálmán mult évi Dec 12én 13án keltezett 's hozzád intézett levelére, ugy az arra történt kimerítő válaszokra nincs mit válaszolnom, de ennyivel több van a' csak nem gorombaságig vitt őszinte vallomásaira a' Papnak.¹⁴¹ Ez érdekes kálvinista pap hosszú levelére válaszoltál 1886 Január 29-én. Hát biz ezen választ jó lett volna nékem tudni, véleményem nyilvánítása előtt. No de elmerem én a Pap ezen 1886 Január 22én kelt levelére mondani a' véleményemet, míg ha nem eggyezne is a' te véleményeddel.

Tisztelem becsüllóm Szabó Lőrinczet¹⁴² teljes mértékben, meg érdemli, hogy Barátodnak nevezd, hogy kívánságát teljesítsed. Az ő kert földje a Szamos völgy torkolatában, így a' gyümölcs termelés ősz eredeti hazájában kedvező helyen fekszik, Kálmán fia, testi fogyatkozása miatt utalva van a' gyümölcstani tanulmányozására, vagy is helyesebben kifejezve ő van hivatva nyomdokodon haladni. Ezen hazafias lelkületű, jelenű és multu családnek a' gyümölcstani rajongó családnak feltalálása

¹⁴¹ Szabó Lőrincze utal Dörgő Dániel.

¹⁴² Szabó Lőrinc, gáborjáni (1830–1889) ekkor apai ref. lelkes, Apa (Szatmár vm., szinyérváraljai járás, ma Seini, Románia). Cikkei jelentek meg a *Kertészeti Füzetekben*.

engemet annyira felemel és bódoggá tesz, mintha csak kincset leltünk volna. Teljesítsd tehát kívánságát a' hogy lehet. Szedeged össze a' kívánt 500 fajt a' hogy tudod, ha másként nem lehetne még Petrovay öcsémtől való ójtó vesszők segítségével is. Sept. 30a óta nem voltam kertemben, de ha kívántatik, hordszéken is kivettem magamat, hogy téged a' netalán hiányzó ójtó vesszőkből kisegítsek. Szabó Lőrincz kívánságát teljesíteni szent kötelesség.

Egyébiránt én nem vagyok beteg, jól érzem magamat, ha ilyen száraz fagyok lennének, mint ma is mutatkozik, kimehetek én a' kertbe magam lábán is. Eddig azért nem mentem és nem szedhettem egy ágat se, mert sár vagy hó volt.

Világosítsd fel Szabó Lőrincz barátunkat, hogy Petrovics = Petrovay – hogy az ő őse a' feledhetetlen emlékezetű Ilik Rákóczi Ferencz kuruczainak volt egyik lelkes vezére. Hogy Gyuri öcsém teljesen megbízható és igen sokat érő ruganyos lelkű és testű férfiú. Mond el Szabó Lőrincz kedves Barátunknak, hogy a' gyümölcsészek egytől egyig, mind a' valódi szabadság az igazság és becsületesség bajnokai. A' mely gyümölcsészekbe ezen tulajdonok nincsenek meg: azok álarczot viselő rabszolgák, de nem gyümölcsészek.

Családom ügyéről most még csak annyit írok, hogy minden baj elenyészett, hogy mind annyian igen jól érezzük magunkat, hogy kedves Nőmnnek arcza sugárzik az örömtől, majd meg írom az okát ennek is rövid idő múlva.

Villási tegnap küldte el Keszthelyről a' Füzetek Január havi számát, bár én nem rendeltem meg, de a' bor árát kéri, megint olyan ismeretlen nevű körte van benne lepingálva, mint ha azt akarná velle mutatni, hogy ő halad, más marad, alkalmasint nem pénzt, hanem ezen számot fogom neki vissza küldeni, mert a' mult évi fojamból [!] elfelejtette a' czím és tartalom jegyzéket mellékelni, vagy talán nincs is az?

Hát érdemes az olyan könyv bekötésre, pláne díszkötésre, melynek czím és tartalom jegyzéke nincs?

Kedélyem, hangulatom rózsá színűvé változván, alkalmasint fojatom a' levelezést bővebben, mint azt Január hóban tettem.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Ha Szabó Lőrincz kívánságait teljesíted, azt csak azzal a' feltétellel teljesítsd, hogy az útmutatásod szerinti könyv vezetését teljesíttse, azt Kálmán fiával betanultassa, sőt a' nyilvántartást együtt teljesítsék."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán, fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 4/2. Válasz 15/2. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1886. február 5. D-286. számú levél

„Mező-Túr, 1886. Febr. 5.

Kedves Barátom!

Nagyra vannak a' mostani ország boldogító /:dehog boldogító, csak fejjő:/ kormány sápos korifeusai a' ló nemesítéssel. Az igaz is, hogy annyira agyon van már nemesítve vagy is Kozmásítva¹⁴³ nagyon sok ló, mint akár az igazság szolgáltatás.

A' magyar embernek kedvencze, sótt ideálja a' pej szőrű ló, – ezt egy népszerű költőnk föl is említi, – és mint ha csak borsot akarnának a' magyar ember óra alá törni: szürke vagy pláne sárga szőrű, különösen lámpás fejű s trimpflis¹⁴⁴ lábu lovakkal akarják azt erőnek erejével boldogítani, holott az olyan szőrű lovakat a' magyar ember gyomrából utálja.

Nekünk tetsző méneket tartani nem engednek, azokat kiheréltetik, és adnak helyette – drága pénzért hágó, – magyar–zsidó házasságból származott korcs szerű méneket. Így történik aztán meg, hogy 10 darab régi magyar vérű kanczaló közzül, – ha azokat olyan tarka-barka, inczin-finczin állami ménekekkel fedeztetik, jó ha csak egy is nevel csikót. Lásd mennyivel

¹⁴³ Kozma Ferenc nemesítési törekvéseire pejoratív utalás. Kozma Ferenc, leveldi (Szörény, 1826 – Mezőhegyes, 1892. júl. 6.) földművelésügyi miniszteri titkár, majd tanácsos, a minisztériumi lótenyésztési főosztály vezetője. Lovas testőrtiszt volt. Részt vett az 1848–1849-i szabadságharcban, annak bukása után egy ideig bujkált, majd felesége birtokán a Fejér vármegyei Baracsán gazdálkodott. 1867 után a földművelésügyi minisztériumban titkár, 1868-ban a lótenyésztési osztály vezetője. 1872-től miniszteri tanácsos. A magyarországi lótenyésztés újjászervezése során jó tenyészanyagot hozatott be és az állami ménestelepeket jelentősen fejlesztette. Bábólnán arab, Kisbéren angol, Mezőhegyesen és Fogarason több kitűnő fajta-törzstenyésztést létesített. Jelentősen javította a köztenyésztés lóállományát is. Emlékére a Magyar Lovaregylet 60 000 korona díjjal emlékdíjat alapított. – Irodalom: K. F. (*Köztelek*, 1882); Kozma Ferenc emléke (*Magyar Szalon*, 1892. aug. sz.). SZINNYEI; SZABÓ L. 1988.

¹⁴⁴ strimfli = harisnya

több faj szeretet van a' magyar lóban, mint, mint¹⁴⁵ az országát
hörbölő, 's pezsgőt dőzsölő hős hasu jubilálókban!

Nézzük meg csak a' mostani nemesítettnek tartott lovaknak a'
termetét, de ne a' deficitet csináló állami istállókból vezessük azt ki, hanem
egy olyan szegény sorsu munkás magyar ember óljából, ki azon lovon, meg
felelő koszt mellett – már egy hónapig szántott, boronált, szóval használat
után, sovány állapotban. Hát biz az olyan ló hegedű nyakú, gója lábú, ezen
gója lábak is úgy állanak, mint a békáké, mintha uszni akarna véllök.
Csontjai puhák, mint a' parafa dugó, egy ős eredetű jó fogu magyar
komondor kutya könnyű szerrel meg ropogatja azt. Legelni nem tud, mert
túl nemesített hosszú lábai miatt, szája nem éri el a' füvet, a' szalmát és
töreket pedig nem fogja a' foga. Pedig mi sem tarthatjuk szemmel, mert azt
magunk ennénk meg, ha el nem vennék az adó végrehajtók. Az ilyen lovak,
minden féle betegségre nagy hajlammal bírnak, csak az egésségre nem.

Nos hát leírtam – két részben – a' lónemesítés ideálját, mely ideált
alkalmasint magokról vették a' ló nemesítők.

Van ugyan még itt ott kevés kivétel, de fájdalom az is erőssen fogyik.
Könnyű nektek, ti e bajt ott Mezőhegyes mellett az ismerettség és nagy
választék miatt nem érzitek, de laknátok csak Mező-Turon!

De félre a keserű gunnyal! Beszéljünk magyar hazafiúi fájdalmas
érzettel.

Hát lehet ilyen lovakon csatát nyerni?

Hát ilyen lovakon száguldoztak a németek háta megett Ausztria
örökös tartományaiban ős apáink a' kuruczok?

Könnyű prédái leszünk a' kitartó, ázsiai gubanczos lovakon
nyargalászó ellenségnek.

Óh! Könnyelmű ostoba bölcsesség!!

No de akkor, midőn az országos veszély hullámai fejünk felett össze
akarnak csapni, a' mostani korcs kozmopolita férfiak Párisban vagy
Londonban sportolnak vagy gescheftelnek az ellentáborban. Hát ha ott is
maradnak??

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

¹⁴⁵ A mondatban az eredeti forrásban is kipontozott rész található.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Berczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/2. Válasz 15/2. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. február 6. A-80. számú irat

Madách Aladár levele Berczki Mátéhoz

„Másolat

Tekintetes

Berczki Máté úrnak

Mezőkovácsháza

Kedves Uram bátyám!

Fogadja köszönetemet becses ajándékáért, melyel oly kegyes volt kitüntetni. Valóban a' meg küldött művek oly tárházat képezik a' tapasztalásnak, melyet csak is, csak oly rendkívüli tehetség, kitartás és ügy szeretet volt képes össze gyűjteni, mint a' minő kedves Uram bátyámba egyesült egy valóban eszményi célra. Sajnos, hogy csak a külföld kezdeményezése után kezdte érdemét a' magyar sajtó fölismerni. Így vagyunk mi sok téren, és a' mit legjobban csodálok az a nemes hazafiság, mely nem engedte, hogy ezt a' háládatlan hont megvesse, mely legjobb fiaival ily mostohán bánik. Bizony, leg kevesebb a' mit uram Bátyám a' sajtó részéről meg érdemelne, hogy nem csak a' szak-közlönyök, és egymás hetilap mint a Vasárnapi Újság tette, hanem a' napi lapok is életrajzát közöljék és működéséről időről időre megemlékezzenek, hogy a' nagyközönség is értesülne érdemeiről. A' mai világban mindenki igen el van foglalva 's értesítéseit a' nem szakmájába vágó dolgokról leginkább csak a' napi sajtóból meríti.

Bár a' rövid idő alatt csak felületesen olvastam el néhány értekezését, már is oly kedvet kaptam a' gyümölcs tenyésztésre nézve, magam tovább tájékozni, hogy a tél fojamán[!] az összes értekezéseket figyelemmel fogom tanulmányozni. Már is kedvet kaptam én a III-ik kötet 8dik értekezése szerint törpe szilva fákat előállítani 's ha lehet megkísérteni úgy a kis bokor forma, mint a nagyobb fa alaku kökény szilvába ojtani, ha lehet azokat később gyökeresebbé tenni. Van is mind kétfajta kökény annyi, hogy kerítésekre vágatjuk azokat, 's a' zöldséges kertembe is mindig

van szép vad hajtás. Azért kérek a megrendelt ojtó vesszőkkel még 5 darab Althann ringlót és 5 db Montfort szilva oltó vesszőt küldeni, továbbá kérek 10 db Orbai alma vesszőt is küldeni. A Paradiesen alma tulajdonságait nem ismerem, pedig igen jó helye lenne a zöldséges kertbe, kérem tehát abból is 5 db gyökeres vesszőt küldeni, vagy ha nem lenne simán is, ha elég könnyen gyökerezik kigyökerezethetjük, mint a' szőlő vesszőt szoktuk.

A' Gazdasági lapot és a' német folyóirat töredéket, melyben oly kegyes volt véllem közölni az érdekes tárcza és életrajz elolvasása után mellékelve köszönetem nyilvánítása mellett ezennel vissza küldöm.

Még egyszer meg köszönve páratlan szívességét, melyet irántam tanúsított, és kiváló tiszteletem kijelentése mellett minden jót kíván szerető földije és öcscse

Madách Aladár"

[Bereczki Máté a levél alsó részére a következő megjegyzést írta: „Válasz 6/2. 1886. BM.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. február 15. B-309. számú levélhez csatolva.]

* * *

1886. február 15. B-309. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Febr. 15-én

Kedves barátom!

Szükségem volna vagy 15 szál Viktória királynő szilvára, 10 szál Tarka perdrigonra és 20–25 szál Bordeauxi herczegnő körtére. Ezeket, ha kijuthatsz kertedbe, f. hó 25-dikéig légy szíves elküldeni. Többre most nincs szükségem tőled. A mire még szükségem volna; nincsen meg nálad, a mint látom. –

F. hó 4., 5. és 6-dikáról írt leveleidet megkaptam. Jól esett olvasnom azokat; mert látom, hogy most már testileg, lelkileg ép ember vagy. Különösen gyönyörködtem sőt hangosan fölföl kacagtam, midőn álmodat olvastam. Kár, hogy korunkban nem történnek csudák! Milyen dicső dolog volna, ha álmod valósággá változnék az életben is!

Ütik a vasat ojtóvesszőkért is, könyvekért is erősen. Képzelheted, hogy milyen kínja lehet most annak az „üllő”-nek, a kinek érző szíve van, midőn folyvást dörömbölnek rajta. *Azt sem tudom, hol áll a fejem; annyi a*

dolgom. Egy kis pihenőt adok ez által magamnak s írok levelet hozzád.¹⁴⁶ – Más tárgy hiányában ide mellékelek egy egyszerű kertész embertől hozzám írt levelet, melyből látom, hogy Bencsik valóban henczegőleg viselte magát a kiállításon. Ide mellékelek még 4 db levelet egy fiatal embertől, szülő vármegyéből, a kit akarata ellen neki szelesíték a gyümölcsészetnek. 1-ső levelére csak annyit írtam egy levelező lapon: „Hogyne küldenék én örömet ojtó vesszőt annak, a ki az »Ember tragédiája« írójának dicső nevét viseli.” Egyebet semmit. Erre aztán kaptam tőle a 2-dik levelet, a melyben írja, hogy nem ért a pomológiához. Meg is kárpáltam¹⁴⁷ aztán őt válaszában a miatt írván neki, hogy most, midőn a gyümölcsészet népszerűvé kezd már válni, egy Madách-nak nem volna szabad úgy nyilatkozni magáról, hogy nem ért a pomológiához. És minthogy a fiú édes apját jól ismertem; vele Huszár Károly¹⁴⁸ tekintélyes, Nógrád megyei birtokos házánál Tereskén, a szünidők alatt gyakran találkoztam; könyvem egy példányát apja emléke iránti tiszteletem jeléül följajánlottam neki, ha szívesen fogadja.

Erre írta ő aztán a 3-dik levelét, melynek kapcsában két kis könyvet küldött nekem a fiu, mint saját szellemi munkáját, a mire aztán csakugyan el is küldöttem neki munkámat, a mi neki, úgy látszik nagy örömet okozott. Levelemben, melyet ez alkalommal küldöttem neki, megismertettem vele magamat közelebből, s most már, mikép az ide mellékelt 4-dik leveléből láthatod; egy buzgó hívet találtam föl benne.

No de, menjünk vesszőt szedni! vége a „pihenőnek”!

Sok jót kíván igaz barátod

Bereczki Máté¹⁴⁹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban kronológiától függetlenül e levél mellett található csatolva az alábbi Dörgő kézírásával készült másolatok (49–56. oldal) az alábbi sorrendben: A-78; A-73; A-75; A-79; A-80.]

* * *

¹⁴⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 172. p.

¹⁴⁷ Kárpál (ige) = Javító szándékkal, enyhébb szavakkal szid valakit: pirongat, korhol.

¹⁴⁸ Huszár Károly, baráthi (Hidaskürt, Pozsony vm. ma Mostová, Szlovákia, 1803. jan. 22. – Budapest, 1889. febr. 3.) az 1843–1844 évi országgyűlésen Nógrád vármegye követe volt. Nógrád vármegyei nagybirtokos, (felesége Terstyánszky Mária), hat gyermeke közül József (szül. 1804) 1832-ben Nógrád vármegye főjegyzője 1839-ben első alispánja (+1841). Másik fia István (1826–1890) 1865-ben és 1869–1872-ben a nógrádi kerület országgyűlési képviselője, neje Ebeczki Blaskovich Anna volt. A 19. század közepén a vámosmikolai uradalmat vette meg a herceg Esterházyaktól fia, Béla számára. REISZIG E. 1911. 599. p. Klasszicista stílusú kastélyuk 1848-ban, Tereskén épült.

¹⁴⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 172. p.

1886. február 18. D-287. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Február 18.

Kedves Barátom!

A' Victoria királynő, Tarka perdrigon és Bordeauxi hercegnőről vesszőket okvetetlen küldök. Nézd meg a' birtokodban lévő Catalógba tett jegyzeteimet jobban, akad ottan különösen szilva faj, melyből neked – már csak fáid vénsége miatt is – bajosan van alkalmas vessződ, küld el a' jegyeiket hogy idejébe szedhetem meg, egyébként a' kért 3 fajt addig is, talán hólnap meg szedem.

A' küldött 5 levelet – elébb lemásolva – itt küldöm vissza. Az egyszerű szavú nyíltsága tetszik nékem, ámbár bánt a' B gázsága, önző hiusága, de én ezt vártam tőlle, 's a mint rémlik előttem, ki is fejeztem azt egy régibb levelembé.

A' M. 4 levelére nem mondok egyebet, mint azt, hogy olly feledékeny embertől, ki a' dátumot is elfelejti leírni, nem sokat várok.

A' Febr. 6iki levelembé leírt álmom hosszú és narkoticus vólt. Kihagytam belőle sokat, de azt ide írom utólag, hogy mikor ki vettem tőlled, mire való az a' sok tapló és szappan, mondtad, a' vöröskereszt egyletnek, a szappan pedig az országgyűlési képviselők lelkiismeretének tisztítására.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m.k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta szűk egyoldalú levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő. 18/2. 1886. Válasz 9/3. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. február 26. D-288. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Febr. 26.

Kedves Barátom!

Midőn ez előtt néhány nappal 3 gyümölcsfajból álló ójtó vesszőt küldöttem számodra, nem küldhettem véle levelet, mert a' vesszőt akkor nap küldtem, mikor el küldöttem, 's így sietnem kellett az expedálásával, nehogy lekéssen a' postáról, azután pedig vólt még más okom is levelet nem írhatni, ez pedig sok elfoglaltságom, melyet alább leírandó események igényeltek tőlem.

Róza leányunknak Dörgő Lajossal való egybekelési ünnepélye és esküvője e' hó 24ik napján történt meg. Róza elrepült a' szülei szárnyak alól, ő már nincsen itt, pedig ő pakolá be számodra az ójtó vesszőket, ő készíté a' jegypapírokat.

Dörgő Lajos itt lakik városunkban, algimnáziumot végzett, 's gazdálkodással foglalkozó erőteljes férfiu, családunkhoz 5 íziglen való rokon, van nekik egy rendkívül jó, a' városban nagy tiszteletben álló özvegy édes anyja, velem egy korú, 4 leány testvére, de a' kik már férjnél vannak, és ki is vannak elégtve. Az ő házuk is olyan mint a' mienk, a' családba a' szeretet, egyszerűség, és mondhatom a' jóllét boldogság uralkodik. Házi szokásaik annyira egyeznek a' mi házi szokásainkkal, hogy míg az ételeknek íze is egyenlő a' mi étkeink ízével. Hogy nem láthatom Rózát körömbé, úgy érzem, mint ha kiraboltak vólna engemet, pedig választva se tudtam vólna néki különb férjet 's helyet választani, pedig tudom, hogy jobb már neki egy férj szerető karjai, mint anyai függés alatt lennie. Tehát nyugodtnak kellene lennem, de a' jövő Isten kezében van.

F. évi Január hó 6ikán írtam hozzád Rózánkról utoljára levelet, szántszándékkal, míg a' dolog meg nem történik. Most már a' fait accompli¹⁵⁰ megvan.

Debreczennel¹⁵¹ szakítanunk kellett, mert az illető jegyes iszákosnak, még pedig pálinka iszákosnak bizonyult be, keze is reszketett.

Hiszem, hogy ezután újra megjön levélírásbeli mániám.

Nékem ne is írj már Rózáról levelet, úgy veszem a' mult Decemberben küldött első gratuláló jó kívánságokat tartalmazó leveledet, mintha az ezen alkalomból jönne, de azért kérlek tégedet, ha időd lenne reá, írj Lajos és Róza gyermekeimnek felemlítve bennök az ő fölülműlhatatlan jó édes anyukat most már nászasszonyomat, mert ő

¹⁵⁰ Fait accompli (francia) = befejezett, megmásíthatatlan tény.

¹⁵¹ Utalás Pap József, 1885-ben 28 éves fiatalemberre, aki Dörgő Dániel leányának – Rózának – a vőlegénye volt, egy debreceni lakatosmester egyetlen fia.

nevelte fel Lajost, atyja kicsi korában elhalván. Ő azt meg érdemli, senki jobban itt e' városba. Ha még meg látogatsz engemet, majd elmegyünk hozzájuk – ha neked is úgy tetszik – László vőmmel együtt, várnak ott tégedet nagyon. Óh, Kedves Rózám de nagy örömben részesülsz te akkor!

Julcsa körül is ólálkodnak, bizony olyan leszek, mint egy lekoppasztott fa.

A' kis Bodolay Ilonka unokánk esztendőskorára eljárt, most már táncolni tanul. A' kis Laczi pedig már csizmás diák, latinul is tud 4 szót.

Tehát újra bimbózik virágzik és levelet hoz a' fa.

Isten véled

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő. Válasz 3/3. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 3. B-310. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Mart. 3-án.

Kedves barátom!

M[ult] hó 26-ról írt leveled nagyon meglepett. Jól imádkozott tehát az én kedves Róza húgom, hogy őt az az isten, a ki a jókat szereti, egy testben, lélekben nyomorult helyett, olyan ember karjai közé bocsátotta, a kit ő megérdemel. Kívánom, hogy az a jó isten, aki most Róza húgom sorsát így intézte el, folyvást őrkdjék fölötte s tegye őt boldoggá férjével együtt egy hosszú életen át! –

Magamról akarok itt veled egyet mást tudatni.

A minek egész életemben örvendtettem az a sok és sürgős munka most már nagyon nyomasztólag hat kedélyemre. Nyomasztólag hat pedig azért; mert lelkem akaratának a roskatag testem nem bír már úgy engedelmeskedni, mint az előtt. Lassan haladhatok a munkában s e miatt mind-mind ijesztőbben halmozódik föl teendőim sokasága. – Ojtóvessző készletem még máig sem szedhettem meg. Hijjába! Most már csak teljesen enyhe napokon lehet künn dolgoznom, mert mindjárt-mindjárt meghűtöm

magamat, ha hidegben, szélben kidugom az orrom a szobából. Teljesen enyhe nap pedig kevés volt ekkoráig és még most is úgy viselkedik az idő, mintha most akarná kezdeni a telet.

A körték nagy részét már megszedtem, de az almák még ugyszólván mind hátra vannak. A mire álmomban sem mertem volna gondolni, hogy elegendő vesszőt ne találjak fáimon: most jöttem rá, hogy az Angoulêmei herczegnő körtéről vajmi kevés vesszőt lehet összeszednem! Kellene már is vagy 60 szál vessző és három fámról alig hiszem, hogy össze bírjak gyűjteni tíz szálat. A nyáron szép vesszőket láttam a fajról fáimon, de ezek a szép vesszők csúnya vesszőkké lettek, mert aljuktól hegyökig jól kiduzzadt termő rügyekkel vannak beruházva. Hogyan adjak egy ilyen vesszőt a kezdő gyümölcsész kezébe! Hiszen azt fogja hinni, hogy ojtása nem fakadhat meg, ha ilyen vesszőt kell elojtania! Elég az hozzá; ha van szép vessződ az Angoulêmei herczegnőről, légy szíves vagy 30-40 szállal kisegíteni; mert különben mégis csak odakényszerülök, hogy termő rügyes vesszőt küldjek megrendelőimnek.

Ezer jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 5. D-289. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Márt. 5.

Kedves Barátom!

Febr. 28án kelt leveledből szomorúan értesültem arról, hogy te is gyengülsz.

Óh jó Isten! Hát lekell mondanunk arról a' boldogító gondolatról is: hogy hasznos emberek lehessünk.

Ha a' kertünkbe képes leszek kimenni hólnap vagy hólnap után megszedem, és elküldöm az Angoulêmei gajjakat, de ez bizonytalan.

Téged pedig arra kérlek, hogy nem annyira a' vessző szedésre, mint inkább munkád – Vázlatok IVik kötetének befejezésére 'sugorgasd fogyatkozó erődöt.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta féoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/III. 1886. Válasz 9/3. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. március 6. D-290. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Márt 6.

Kedves Barátom!

Ma hajnalba a' fagyon gyalog kimentem a' kertbe, és szedtem az itt küldött ójtó vesszőket. A' magunk féle Angoulèmi herczegnő 2 anya fán nem találtam vesszőt csak ezen 4 szálat melyen a' jegy van, a' többbit tehát a' Petrovay öcsémtől származott [?], László fiam kertjébe lévő 2 fiatal fáról szedtem.

Mellékeltem egy uttal néhány Nyári Daru gajjat arról a' fáról, melyről leírtad növényzetét, továbbá Sárga uri szilva és Jonathánt mert ezekből a' multban nem igen vólt vessződ.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta féoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 6/III. 1886. Válasz 9/3. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. március 9. B-311. számú levél

„Mezőkovácsháza, 1886. Mart. 9-én

Kedves barátom!

Most vagyok aztán még csak igazán megakadva. Az ójtóvessző-szedéshez és expediáláshoz segítségül megint kijött Aradról hozzám az a jó

emberem, a ki már tavál is kisegített volt. Itt van már két hónap óta: de a komisz időjárás miatt alig birtunk 3-4. napot vesszőszedésre fölhasználni. Ott vagyunk most is, a hol a mádi zsidó!

Abban való biztomban, hogy segítségem levén hamar bevégezhetjük ketten a munkát, a jelentkező megrendelők közül egyet sem akartam elutasítani. Ötvenkilencz megrendelést kell teljesítenem, a kiknek száma csak jegyfát háromezernél többet kell felhasználnom, a melyekre a fajnevek már mind rá vannak írva, hogy expedialáskor avval se kelljen bíbelődni.

Minthogy említett jó barátom egy biztosító intézetnél hivatalt kapott, melyet f. hó 15dikén már el kell foglalnia; képzelheted, mennyi aggodalmat okoz az most nekem, hogy az elvállalt, sok megrendelést most már egyedül magamnak kell teljesítenem! Még három enyhe napra volna csak szükségem, hogy a készletet megszédhessem: de ha Mart. 15dikéig ilyen komisz idő lesz; akkor egymagamnak 5-6 nap alatt sem lehet megszédnem a vesszőt.

Mi lesz már most; ha a tavasz hirtelen köszönt be; a mikor minden ember hozzá akarna fogni az ojtáshoz és a miatt nem ojthat, hogy tőlem a vesszőt meg nem kaphatja idejében! Pedig annyi bizonyos; hogy egynémelyik, a ki későn jelentkezett, várhat vesszőire jó két hétig is – akkor, a mikor már naponta lehetne ojtani!! Majd jönnek a sürgető levelek, dorgatóriumok a vesszők végett! E levelekre pedig okvetlenül rögtön kell válaszolnom, különben aggodalmat okozok az illetőknek s méltó haragjukat vonom magamra. Képzeld már most, milyen terhes lesz nekem haszontalan levelezéssel tölteni el azt az időt, a melyet nyakra főre a vesszők kiválogatására s a megrendelések teljesítésére kellene fordítanom?! Nappal ne tegyek egyebet, csak az ojtóvesszőt válogassam s készítem a postára; éjjel pedig, a mikor a fárasztó napi munkát kellene kipihennem, ott görnyedjek az író asztalom felett, hogy bedugjam a száját a rám károgóknak.

Furcsa kis helyzet ez! Annyi bizonyos: hanem hát jó az isten; majd csak megsegít.

Ne félj! Gondom lesz rá, hogy ne öljem meg magam a munkában. Nem fogok legénykedni tudva azt, hogy nem is lehet már. Végzem csendesen a dolgot. Várjon mindenki sorára! Nem törődöm dorgatóriumukkal tudva, hogy hibás nem vagyok. Hibás a rossz idő, hibás az öregség, a melyekért engem felelősségre senki, de senki sem vonhat józanon.

Fogadd őszinte köszönetemet a küldött vesszőkért.
Isten áldjon meg benneteket mindenféle jóval! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté

[A levél oldalára írva:] Febr. 18-ról, Mart 2., 5. és 6-ról írt leveleidet megkaptam.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 10. D-291. számú levél

„Mező-Tur, 1886. márt. 10 ei

Kedves Barátom!

A' mult év Oct. 30án kelt hozzám intézett leveledbe erősen megkorbácsoltál a' hipochondriáért, sőt figyelmeztettél akkor arra is, hogy valamikor e' nyavaja környékez engemet, olvassam el említett leveledet. Tehát elolvastam és úgy fogok az íráshoz, és mégis alig ha kedved szerint írhatok.

Van rá okom. A' Szombat estétől még a' mostani óráig dühöngő, – épületeimet, takarmányaimat romboló orkánszerű bömbölő szél a nélkül is beteges idegzetemet teljesen felbőszíté, Lehet-é nyugodt lelkű bárki is, ha most egy tűzvészre gondol? Szerencse, hogy árvíz nincs. Mert az ennyi ideig egy irányba fújó orkán elgyengítené még a leg erősebb gátakat is.

Neveli ideg bántalmaimat azon másik körülmény is, hogy a' háborút elodázták, én a bűnök büntetését, egy világot felforgató háborútól (talán forradalom?) reménylem már csak.

Nem érdemes az undok fekéjes földön élni. Vágyom oda, a' végtelen tér valamelyik régiójába a' hol nincs semmi bár, a' hol a' szívnek kristáj [!] tiszta és tenger mélységű érzése, a' baráti szeretet melege, a' becsület érzés szentsége, az igazságért való rajongás s.a.t. az Isten színe előtt érvényesülnek, vagy is azzal egyesülnek.

Oda vágyakozom én, az Isten óltára eleibe.

Mennyire bóldogító azon tudat, hogy ott tisztességnek érzetében felemelt fővel megjelenhetünk. Mikor?

Túrjunk még egy kevés ideig. A' Türelem is erény, azt is magunkkal kell vinnünk.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m.k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/3. Érdekes anekdoták saját kortársairól és barátairól. Válasz mindezen levélre 8/4. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 11. D-292. számú levél

„Mező-Túr, 1886. Márt 11

Kedves Barátom!

A' Füzeteket – bár elő nem fizettem rá – küldik, sőt Február hó utolsó hetében elküldötték a' Füzetek mult 1885ik évi tartalom és címjegyzékét, haj de már én akkor minden tavaji könyveimet, folyóirataimat beköttem, tehát a' cím és tartalomjegyzék kimaradt.

A Füzetek f. évi 3. számát resteltem vissza küldeni, így tehát a' nyakamon maradt, pedig már én nem hogy elolvasás, de még kivágásra sem érdemesítem.

Olyan gyümölcsök színes ábráját hozza a' melyek még bizonyosan nem voltak alaposan tanulmányozva, hogy vajon méltók é a' terjesztésre? Vagy ha állítólag igen, hol kapható az meg? Arról halgat a' krónika.

E' hó fojtán ez az 5ik levelem hozzád, gajjat is küldöttem vajon megkaptad-é? Ebbe a' fene hideg szélbe csak nem mászkálsz kint a' kertedbe, tehát írhatnál, vagy tán sorba keresztézé levelünk egymást.

A' szellel idegbeli izgatottságom is csillapult, bár még is hullámzik. Hogy ne hullámzana, mikor látom, mikor olvasom, hogy a' corruptio métejes lelkű gazemberei az igazság szava előtt a' felsemvevés köpönyege alá bujnak és nyájas nagyzást szenelegve, a' hazát szerető puritánok fájdalmát guny és nevetség tárgyává igyekeznek tenni. Lessz még a' kutyára dér!

Jó volna lapot se olvasni, de a' remény!!

Isten véled

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt, fordított állású megjegyzése: „Dörgő 11/3.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 16. D-293. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Márt. 16.

Kedves Barátom!

Mártius 15ik napját a' Mező-Turi mind a' 7 Casinó meg ünnepelte, közte a' mi cosmopoliticus központi olvasó Egyletünk is. Mint ezen egyletnek jelenlegi alelnöke elsötétült kedélyem daczára is elmentem oda, és jól tettem azt, mert éjfélután fél 1 óráig igen jól találtam ott magamat.

Mondottam egy toasztot az öreg Kossuth Lajosért, az ősz pátriarcháért, mint magyar nemzetünk édes apjáért. Ezért kaptam városunk polgármestere Mészáros Endre¹⁵² urtól egy csókot. Majd

¹⁵² Mészáros Endre (1825–1896), ügyvéd, mezőtúri polgármester. Apja Mészáros András, anyja Tóth Zsuzsanna. Iskoláit Mezőtúron, Debrecenben, Késmárkon, Pesten végezte kiválóan. Egerben volt jurátus. 1847-ben szerzett ügyvédi diplomát. Részt vett az 1848/49-es szabadságharcban. 1848-ban a mezőtúri nemzetőrség századosává választották. 1849-ben honvéd főhadnagy és Pálincás István őrnagy segédtisztje. Az április 11-i Pest alatti csatáért a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki. Május 5-én kun szabad lovascsapat századosává nevezték ki. Júliustól ismét honvéd főhadnagyként, mint hadosztály-segédtiszt szolgált a Tiszai hadseregben. A világosi fegyverletétel után Szabolcsban bújdosott. 1850-ben összeesküvő volt Csanádban a fiatal Ferenc József császár ellen, de végül tiltakozott az orvtámadás ellen. 1861-ben szolgabíró volt. 1869-ben Mezőtúr város főbírája lett, 1872-től polgármester volt haláláig, hét évi megszakítással. Fiatal kora óta presbitere, majd főgondnoka a református egyháznak. Másodízben 1887 januárjától 1890 júniusáig bízták meg főgondnoknak. Főgondnoksága alatt épült a főgimnázium mai épülete, melynek létesítésében elismerésre méltó ügybuzgóságot és fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki. A jellemzés szerint erős protestáns érzületű és az iskolákra szemesen vigyázó főgondnok volt. Tagja volt a Szolnok Városi Honvédegyletnek, választmányi tagja volt a Tisza-Körös-Maros, a Berettyó-Körös, később a Mezőtúr-Mesterszállási Vízzabályozó Társulatnak. Alelnöke, majd igazgatója volt az Endrőd-Túri Társulatnak, több ízben elnöke volt a közbirtokosságnak. Az Önkéntes Tűzoltó Egylet első elnöke volt (1885). Közreműködött a Hús fogyasztási Szövetkezet (húskonzorcium) felállításában 1886-ban. Éveken át elnöke volt a Központi Olvasó Egyletnek. Első elnöke (1876), majd díszelnöke volt a Hídszegi Olvasó

beszéltem a becsületességről, az általad már jól ismert szavakkal, 's eszme menettel. Erőssen hangsúlyozva, hogy én Szabadságot 's Egyenlőséget Becsületesség nélkül képzelni nem bírok, és hogy én Testvére a' nem Becsületes embernek nem fogok lehetni soha, tehát a' Becsületességet a' márczius 15iki 3 dogmatikus szóhoz el kell fogadni sacramentum gyanánt.

Én ezt az összes világszabadság szerető népe füle hallattára gyengeségem daczára és ezennel kikiáltom. Óh bár lenne szavam, harsogó trombita szó, meg Jerikó falaiként romba döntené a' corruptió bűneit, maga alá temetné azoknak okozóit.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/3.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz)

* * *

1886. március 23. D-294. számú levél

„Mező-Tur, 1886. mártius 23.

Kedves Barátom!

Húzly Károly¹⁵³ Debreczeni prépost plébános, tegnapelőtt hunyt el. Ezen hazafias érzelmű jovialis férfiú hajdan a' városunkal szomszédos Endrőd községben volt plébános. Igen sokat tett arra, hogy említett község az előtt tót ajku lakossai egytől egyig – ugy nyelvben mint érzelemben egyaránt mind igaz magyarokká váltak.

Társulatnak. MEZŐTÚRI LEXIKON, 1999. 104–105. p. – és Archontológia. Jász-Nagykun-Szolnok vm. tisztségviselői 1876–1990. <http://www.jnszmtisztviselok.hu/1876-1944/tisztviselok1876-1944/meszarosendre/index.html> (Megtekintve 2018. március)]

¹⁵³ Húzly Károly (Nagyvárad, Bihar vm. ma Oradea, Románia, 1801. okt. 8. – Debrecen, 1886. márc. 21.) váradi kanonok. – A filozófiát Váradon, a teológiát Pesten a Központi Papnevelő Intézetben végezte. 1824. október 15-én pappá szentelték. Rövid káplánkodás után 1825-ben egyházmegyei jegyző, 1826-tól titkár. 1829-től Szarvason, 1840-től Endrődön plébános. 1852-től a Szent Lászlóról nevezett javadalmas kisprépost, május 23-tól váradi kanonok, 1852-től debreceni plébános, 1865-ben Közép-Szolnok vm. fődiakonusává nevezték ki, 1868. március 19-től a jeruzsálemi Szent Sír lovagja. Cikkei: *Szépliteraturai Ajándék* (1821/22), *Koszorú* (1831). KAT. LEX. 1993–2010.

Átaljában környékünkön azt tapasztalom, hogy a' katolikus klérus legtöbb tagjai a' magyar nemzetiség és hazafias érzélem terjesztésében nagy tényezők. Míg a' lutheránus papok közül sokan, – még ha magyar születésűek is a' pánszlávizmus terjesztésére bírnak hajlammal.

Bódogult Húzlly plébános úr egy Karácsoni szent ünnep alkalmával az Endródi templomban prédikálván; lelkes beszédében alkalomszerűleg beszövé az ős hajdanban az angyalok által Bethlehemi pásztorokhoz intézett azon bibliai szavakat „keljetez fel pásztorok”, mely szavakra a' legeltetés szünetelése miatt templomban nagy számban megjelenhetett kifordított bundájú csikósok, gujások és Juhászok ülő helyeikből kezdenek felemelkedni, mit rögtön észre vévén az éber, magát mindig föltaaláló Húzlly úr, rögtön hozzá tevé: „de nem ti zshiványok”.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, 23/3.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. március 26. D-295. számú levél

Mező-Tur, 1886. márt 26.

Kedves Barátom!

Azon hitben, hogy olvasod a' Politikai ujdonságokat, – de azt jelen ójtóvessző expedialásod miatt elhanyagolhatod, – felhívom figyelmedet a' f. évi 12. számban Feriz alá írással meg jelent cikikre.

Feriz a' Vasárnapi Ujságba is szokott néha írni. Feriz nem más, mint a' külföldön tartózkodó Veres Ferencz¹⁵⁴ gymnázialis tanuló társam, és az

¹⁵⁴ Veress Ferenc (Sarkad, 1830. november 16. – Középfalva, kisközség Szolnok-Doboka vármegyében, a bethleni járásban, ma Chiuza, Románia, 1894. november 30.) mezőgazdász, Veress Sándor (1828–1884) mérnök öccse. A debreceni református kollégiumban tanult 1848-ig, majd önkéntesként beállt a honvédseregbe. Világos után egy ideig Zerinden (Bélzerind, ma: Zerindu Mic, Románia; Nagyzerind, Arad vm., ma Zerind, Románia) tanító, később árvabizottsági tollnok lett Békésen, majd Kétegyházán uradalmi ispán volt. 1861-ben Bukarestbe költözött és III. Obrenovics Milán (1780–1860) szerb fejedelem ottani birtokának

ólta jó barátom, kivel évenként szoktunk egy pár levelet váltani. Ő rendkívül mozgékony eleven ember, 48ba tűzmester volt. Öcscse a' már elhalt irodalmilag is nevezetes Veres Sándornak.¹⁵⁵

Velünk eggyező érzelmü és gondolkodásu ember ő, a' cikkébe hintett egy kevés czukrot, hogy meg jelenhessen az. Külömben cikkébe a' sorok között kell olvasni.

Ha netalán nem olvashattad ezen cikket, kinyírom és elküldöm azt néked, érdemes elolvasni. Attól fél ő is, mitől én, hogy a' jelen politika hazánkat a' muszkának könnyű zsákmányává teszi.

A' Feriz nevet Ferkónak még 1846ba adánk tanuló korunkba egy regénynek Feriz bég nevű általunk eszményinek ítélt szereplő személyéről.

Hát biz én kinyírom és küldöm a' cikket számodra ha elolvasod is ott maradhat. Tudom, hogy nagyon elvagy foglalva az expediálással, tehát e' cikk keresésével sem kívánok tölled időt rabolni.

Most pedig bezárom bő levelezésem zsilipét mind addig, míg dolgaid nagyját elnem végzed, nehogy a' sok elhányt vetett betűk silabizálásával töltsd drága idődet. Külömben ugy gondokozom, hogy pihenéskor elovashatod.

Ha elvégzed az expediálást, írd meg eredményével eggyütt, és akkor ha tetszik, újra megnyitom levélírásom zsilipeit.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 26/3.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. lsz.)

* * *

jószágkormányzója lett. A fejedelmi birtok eladása után Stirbey Demeter herceg birtokát igazgatta. 1890-ben tért haza, és Középfalván, ahol középbirtokot vásárolt, visszavonulva gazdálkodott. Több útleírását és az 1848-as eseményekre való visszaemlékezését közölték a korabeli lapok. *Feriz bég* álnéven is írogatott. – Irodalom: KOÓS F. 1890. II. 295-302. p.; 1848-49-IKI TÖRTÉNELMI LAPOK 1892. 289. p. arckép, 1894, 220. p.; VASÁRNAPI ÚJSÁG, 1894. 50. sz. (Nekrológ); PALLAS XVI. kötet, 782. p.; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet 988. p.; SZINNYEI.

¹⁵⁵ Veress Sándor (Sarkad, 1828. december 3. – Bukarest, 1884. október 27.) mérnök. Az 1848-49-es szabadságharcot végig küzdötte, majd emigrált. Irodalmi tevékenységet is folytatott. Veress Ferenc bátyja.

1886. április 8. B-312. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April. 8án 1886.

Kedves barátom!

Jó az isten! Megsegített! Tegnap tette le az én szent igám súlyos terhét a nyakamból, hogy valahára megpihenhessek már. Tizenhét álló napig úgy voltam mint a rab az egyes börtönben. Néma szótlanságban, lázas igyekezettel dolgoztam a rozzant méhesben, kora reggeltől egész addig, a míg a nap alkonyodni kezdett s a mikor a jegyfákon már nehéz volt szememnek a betűt kiismerni. Munka közben nem jutott eszembe a 62 év, mely vállamat nyomja; nem jutott eszembe, hogy hátam úgy meggörbült már a fáradságtól, hogy, a mikor fölegyenesedtem azt hittem, hogy mindjárt ketté törik. Egész valóm lázban volt. Az étel nem esett jól; az álom nem pihentetett; mert álmomban is folyton folyvást azt az egyhangú munkát folytattam, mely nap közben kifárasztott.

Bizony mondom neked, barátom, hogy nem ilyen elgyengült, öreg embernek való munka már az, a mit nekem végezni kellett! Hanem hát úgy akarta azt az én jó istenem, hogy végezzem el, és én elvégeztem.

Hetven embert elégítettem ki ojtóvesszővel. Kiosztottam közöttük 7.500 szál vesszőt, melyekért, ha beérkeznek az utánvételi összegek, kapnom kell 500 frt-ot és nem többet; mert sokaknak ingyen és némelyeknek fele árban adtam vesszőimet.¹⁵⁶

Most már csak a kertben, a szabad ég alatt volna sürgős dolgom: de ezt hamar elvégzem, mert a nagyját, a mit elakartam végezni, megindulván a fákból a nedvkeringés — most már nyár végére kell elhalasztanom. —

Ez úttal elég legyen magamról és ügyeimről ennyit is tudnod. Később, ha kihevertem a nagy fáradságot, majd írok bővebben is.

Mielőtt azonban bevégezném ezen leveletemet, köszönetet kell mondanom neked abbéli jószágodért, hogy sűrűn érkezett leveleiddel igyekeztél kipótolni azon hiányt, melyet a világtól, az emberektől való kénytelen visszavonultság miatt éreznem kellett. Jól esett tudnom, hogy nem vagyok egészen egyedül, hogy van a ki, ha másképp nem lehet — szellemileg szívesen eltársalog velem.

Ide jegyzem leveleid keltét, hogy tudjad: valljon a sok közül egy-egy nem bogárgzott-e el a postán. Írtál pedig hozzám: Mart. 10. 11. 16. 17. 20. 21. 22. 23. 24. 26-ról, mely utolsó leveledben megírtad, hogy most már szünetet fogsz tartani egész addig, a míg nem tudatom veled, hogy bevégeztem az

¹⁵⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 173. p.

ojszösszö-manipulatiót! Nos, tehát már most jó lesz, ha tolladat karczogatod!

Áldjon meg az ég kedves családdal együtt minden jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*¹⁵⁷

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. április 12. D-296. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Aprill 12.

Kedves Barátom!

F. hó 8án kelt – óhalytva[!] várt leveledet meg kaptam, melyből meg győződtem, hogy minden hozzád írt levelem eljutott hozzád.

Bóldognak tartalak tégedet, mert 62 évvel járó gyengeséged mellett is, annyi és oly hasznos dolgot végeztél el ez év folymában eddig, a' mennyit sok ember együtt véve is egész életén nem képes teljesíteni. Vajha még ezután is hasznára lehetnél szeretett hazánk jövőjének!

Én már hasznos dolgok teljesítésére alkalmatlan vagyok, alig ójtottam néhányat, azok is kezem ügyetlensége, szemem hibázása miatt bajosan fogannak meg. 15 fát ültettem álló helyükre vagy 50 faj külömbféle gajjakat adtam a' városi faiskola számára anyafáknak, továbbá négy féle cseresznye és meggy gajjakat vagy 150 prunus mahaleb¹⁵⁸ beojtására, végre engedéjeddal be vittem oda a' Pap körtét – Kossuth körtéje – név alatt adva vagy 30-40 gajjat.

Előre elnézésedet kérem nentalanni panaszkodásomért. Most már véghetetlen bóldogtalannak érzem magamat a' miért, hogy hasznos dolgot alig alig vagyok képes teljesíteni. Fokozza sótt keserűvé teszi fájdalmamat azon tudat, hogy reményem is alig lehet ezután hasznosat cselekedhetni, önként eszembe jutva sokszor Danténak a' pokol kapujára állítólag írt eme szavai: „Ki itt belépsz, hagyj föl minden reménnyel.” Bele nyugszom ebbe a reménytelen állapotba is, de meg vallom, nagy fájdalmak árán. Elhalgatok, de tégedet figyelmeztetek, hogy dolgaidat ritka rostán ereszd meg.

Isten véllad

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

¹⁵⁷ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 173. p.

¹⁵⁸ Prunus mahaleb = sajmeggy

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta majd másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán vastag ceruzával írva található Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő 12/4. Válasz 18/4. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. április 14. D-297. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Áprill. 14.

Kedves Barátom!

1849 Áprill 14én tehát ezelőtt 38 évvel mondták ki a' hazájokat legjobban szerető akkori vezér férfiak Debreczenben Magyar országnak függetlenségét Ausztriától, mely, e' haza életére rendkívüli horderejű tény ha a' zsarnoki uralom meg nem semmisítheti; a' vagy nem nagyobb ünnep lenne é jelen nap? a' március 15ik napjánál? Szentelem tehát jelen levelem azon nap emlékének. Kívánom, hogy azon lánglelkű férfiak, kik azon nyilatkozatot bátor lélekkel tették, ha már meghaltak adjon az Isten nékik a' sírban háborítlan nyugovást, a' még kevés élőknek nemes szíveikbe pedig azon boldogító érzetet, melyet csak az önzetlen jótett képes szerezni. Hiszem! nem csak az 1849 Áprill 14ét megelőző néhány század, hanem az azóta elmúlt néhány évtized – tehát a' határozat idejében még jövő – fényesen bebizonyítá tettüknek helyességét. Legyen áldás emléükön örökké.

Valjon születnek é még valaha ilyen férfiak?

Tegnap nap lemente előtt kevéssel határunknak egy részét áldásos esővel ajándékozta meg a' teremtő. Házam előtt ülve 3 féle szélirányt különböztettem meg, a' leg felső déltől északnak, a' középső keletről nyugotnak, a' leg alanti vagy is földszinti pedig északról délnek fujt. Ugy látszik hogy határunknak Szarvas felé néző – tehát déli oldalán zavarodtak össze, és keverték össze a fellegetek a szelek. Villámlott, dörgött erőssen, fojtonosan és sokat. Hát ti kaptatok é belőlle? Mert hiszen abba az irányba villámlott, hol ti laktok.

Búza vetéseinket a' szikes talajból imitt amott a' sok téli víz kimosta vagy megcsigázta, háta és trágyázott földeinkbe pedig a' pondró tett szórványosan kárt. Így néhány hold kárunk van az őszi vetésekben, de ezen kárt a' tegnapi eső dúsan kárpótolja. A' föld nedvessége 's az időjárási viszonyok miatt a' tavaszi vetést csak tegnap végeztük be. Kukoricza szántáshoz a' jövő hét elején fogatok.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

Valjon mikor zavarodnak már össze a’ politikai viszonyok? Valjon lessz é még valaha üde levegő az erkölcsi élet számára?? A’ mostani levegőben a’ becsületnek meg kellett fuladni.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt feljegyzése: „Dörgő 14/4. Tudomásul. Dörgő 19/4. Válasz 18/4. 1886.” A lapon keresztbe írva két oszlopban a következő feljegyzés található:

Bal oldalon:

Keményke pepin,
Hubbardstoni,
Gyengehajú kis renet,
Fűszeres korona,
x Francia hgnő,
Cellini,
~~Bredai piros renet,~~
x Bordeauxi renet,
Beeki csíkos rambur,
Baxter parménja,
Batul,
Asztrakáni fehér,
Amerikai dinnye-alma,
Bonum.

Jobb oldalon:

Zsófia királyné,
Zichy Miklós gr.
Véralma,
Vandenabeele,
Tournay-i aranyalma,
x Szűz szép alma,
Szászpap,
Nyári fontos,
Schwöbber renetje,
x Pétery Károly,
Patte de Loup,
x Őszi piros renet,
x Newtowni pepin,
Nagy aranyepin,
Markodi,
Magyar tányér,
Magyar kormos renet,
Kenézi piros.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. április 18. B-313. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Ápril 18án

Kedves barátom!

A mi elkerülhetlenül szükséges teendő volna a kertben; már elvégeztem azt is! Elhalt vagy sínylődő próbafáim közül, a melyekről a fajokat fiatal csemetékre áthelyeznem sikerült, vagy 8 dbot kitessékeltem a kertből, hogy ne sértsék többé szemeimet s ne botránkozzék meg rajtok az idegen látogató a ki kertembe vetődik. Kihánytam azon beteges faiskolai csemetéket is, a melyek vadonczon nem akartak díszleni és a melyeket tavál Orbai alma¹⁵⁹ csemetékre helyeztem volt át, a hol vígan nőnek. Megifjítottam több fámat, melyeket vastagon belepett a zuzmó, a melyekről ojtóvesszőt már senkinek sem adhattam. Hadd hozzanak legalább friss vesszőt, ha gyümölcsöt nem is, hogy néhány évig még terjeszthessem róluk a fajt mindenfelé a hazában! Ojtogattam Orbai csemetékre néhány olyan almafajt is, melyeket jó barátaimtól legujabban kaptam és olyan fajokat is, a melyekről kevés vesszővel rendelkeztem már is, pedig sokan szutyongattak érte.

Most már, ha eddig másoknak, a hazának, a jelennek dolgoztam, elérkezett az idő, hogy keressek dolgot a jövő számára is, avval töltssem el a drága időt, melyet isten még fönhagy számomra. Már is összekerestem jegyzetkönyveimben azon fajokat, a melyek leírását munkám IVdik kötetében közleni szándékozom. Sajnos! ilyen fajt nem találtam többet 200-nál, pedig, hogy az egész kitegyen egy kötetet, legalább 250 fajra lett volna szükségem!! És még abból a kétszázból is csak 70 faj van olyan, a melyeknek már a gyümölcse is, növényzete is le van nálam jegyezve; a többieknek csak a gyümölcse van még lejegyezve. A növényzetet legtöbb fajnál még csak a nyáron jegyezhetem le fáimról, itt, nálam, aztán nálad is, meg Aradon is, Ottrubaynál¹⁶⁰ és Kövér Gábornál.¹⁶¹ Van a 200 közt még

¹⁵⁹ Orbai alma = BERECSKI 3. kötet 123–139. p. és 4. kötet 486. p. és NAGY ZSOLT 2015

¹⁶⁰ Ottrubay Károly, id. (1801 k. – Arad, 1883. január 21.) 1837–1840 között verseci kincstári biztos, uradalmi ügyész. Felesége schwanenheimeri Hruby Jozefin révén rokona volt a cseh származású, Versecen született, németül beszélő, de a magyar hazáért harcoló schwannenheimeri báró Hruby Gyula (1826–1849) huszárőrnagy, akit 1849 augusztusában Temesváron végeztek ki.

Fia, ifj. Ottrubay Károly (Versec, Temes vm. ma Vršac, Szerbia, 1838. június 23. – Arad, 1925. október 27.) Arad vármegyei járásbíró, majd az aradi királyi törvényszék bírása, elnöke, gyümölcstermesztő, amatőr pomológus. A *Gyümölcsészeti Vázlatokban* több ízben emlegetett Ottrubay Károly Arad vármegyei járásbíró az ifjabb Ottrubay lehetett, és Bereczki Máté róla nevezte el az Ottrubay pirókja körtét. Ezen felül tőle (is) kapta az alábbi gyümölcsfajtaikat: Madame Hutin körte (1878); Montfort szilva (1874); Hartwiss sárga szilvája (1875); Lucas király szilvája (1880); Boskoopi szép alma (említi az aradi kertet, ahol szépen terem); Laubinger cukorszilvája (1880); Lawson sárga szilvája (1881); Bavay ringlója (1884 k.);

olyan is, a melyeknek a gyümölcsét kellene lejegyeznem az idén: de, sajnos! még termő rügyet sem látok fáimon, s így nincs rá kilátás, hogy az idén elkészülhessek ez utóbbi fajok leírásával. Tartok tőle ennél fogva, hogy a IV. kötettel még jövő őszre sem készülhetek el annyira, hogy sajtó alá adhassam, pedig nagyon szeretném.

Mikép a fönnebbiekből láthatod; nem vagyok munkában megszorulva. Több is van, mint a mennyit az én fogyatékos erőm megbírhat: hanem azért én úgy gondolkozom, hogy apródonkint, lassan-lassan mégiscsak legyűröm. Dolgozgatok erőmhöz képest. Mikor a méhecske gyűjtögeti az édes mézet, ő róla is azt mondja a nóta, hogy „sok kicsi sokra megy; gondolja magában.” Véremmé vált a munkálkodás vagyis a munkásság. Végzek annyit, a mennyit lehet. Az nem aggaszt soha, hogy sok az, a mit végezni kell, ki tudja, mikor érem végét!! Hiszen tudom, hogy lankadatlan igyekezettel utóvégre is le lehet azt győzni. —

Megint 4 leveled hever íróasztalomon, melyeket mind e hónapban írtál és pedig f. hó 12. 14. 15. és 16ról keltezted azokat. Egyikben arról panaszkodol, hogy leverőnek találod helyzeted, a miatt, hogy nem bírsz dolgozni, hogy sem magadnak, sem másoknak nem bírsz használni. Rosszul gondolkozol, ha így gondolkozol. Addig, a míg egy élettapasztalatokban gazdag ember ép elmével bír és gondolatait másokkal közölheti írásban vagy élőszóval; mindig hasznára lehet embertársainak, különösen pedig családjának, édes gyermekeinek, a kik miatt méltó, hogy élni kívánjon. Lásd, szegény Vertán Endre¹⁶² 7 álló évig magával tehetetlen

Pontbrianti szilva (1884 k.); Onderka damascénája szilva (1883); Thirriot vajonca körte (1884); Canadai piros alma (1880-as évek, aradi kertben írta le); Peupion renetje alma (1886); Elszázi piros renet alma (1886); Dörell nagy szilvája (1880-as évek, aradi kertben írta le); Montlaur-i Rajmond körte (1885). A Magyar Kárpát Egyesület Aldunai osztályának 1890–1892 körül választmányi tagja volt. (A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006.) Gyászjelentése: „Aradról jelentik: Ottrubay Károly nyugalmazott kúriai bíró nyolcvannyolc éves korában elhunyt. A közbecsülésben álló és nagy szeretetnek örvendő férfiú halála széleskörben keltett mély részvétet. Az elhunytat fia, Ottrubay Károly nyugalmazott vezérkari alezredes, Károly király volt szárnysegéde, leánya, Ottrubay Marietta, Mikoss Aladár nyugalmazott őrnagy felesége, továbbá két testvére, Ottrubay Berta és Irma, gyászolják”. *Magyarország*, (32. évf.) 1925. október 30. 245. szám

¹⁶¹ Kövér Gábor, Bereczki Máté Rétháton lakó gyümölcsrajzolója.

¹⁶² Vertán Endre (Gyergyószentmiklós, Hargita vm. ma Gheorgheni, Románia, 1813. március 23. – Battonya, 1879. március 26.), ügyvéd, hivatalnok, országgyűlési képviselő. Gyergyószentmiklói örmény családból származott, akik a 19. század elején a Bihar megyei Szombatságon telepedtek le. Apja, Vertán János, apja testvére Emánuel volt. Emánuel leszármazottai közül Antal később (1868-ban) Sármezeyre magyarosította a nevét (ő volt Bereczki principálisa). A család 1830-ban kapott nemességet „szombatsági” előnév használatának engedélyezésével. – Vertán Endre a gimnáziumot Nagyváradon kezdte, majd Pesten fejezte be. A jogi egyetemet 1833-ban végezte el és az ügyvédi oklevelet 1837-ben szintén Pesten kapta meg. A tanulmányai befejezése után 1837-től Szombatságon lakott és a Bihar vármegyei közgyűlés életében élénken részt vett a szabadelvűség érdekeit képviselve. Vertán Endre 1848-ban főszolgabíró volt Bihar vármegyében. Mint jó képességű

volt és mégis nagy hasznára volt gyermekeinek; mert naponta kikérdezte, hogy mit és hogyan végeznek? vagy mit és hogyan akarnak végezni? s aztán szolgált nekik jó tanáccsal, utba igazítással. Nagy terhére volt saját családjának és mégis megkérdezhetnéd bár melyik gyermekét, hogy nem örvendene-e, ha apja – bár nyomorultan is – ott volna még most is közöttük!

Héjh barátom! nem ok nélkül lett általánosan ismertté az a magyar közmondás, hogy „Jó az öreg a háznál”. Ne töprenkedjél tehát állapotodon. Közös sorsa az ugyanis mindnyájunknak, a kik sokáig éltünk! Egyik előbb, másik később, de utóvégre mégis odajutunk mindnyájan, hogy a kik előbb szóval is, tettel is hasznára tudtak lenni másoknak, utoljára már csak szóval bírnak hasznot tenni. Ez is nyereség azok számára, a kiknek még nagy utat kell tenniük az életben, a még odaérnek, a hol mi örök pihenőre hajtottuk le fejünket.

A ki ember akar lenni a szó valódi nemes értelmében; annak meg kell nyugodnia az emberi nemzet közös sorsában. Ha testi szemei folyvást a földre néznek is, a hová menned kell, lelki szemeid jártasd folyvást a magasban, a mindenség ura felé, a kinek hatalmában van rövidre szabni vagy meg nyujtani az ember életét. Ne zúgolódj a miatt, a mit isten rád mért!

Nálunk a vetések nagyon szépen állnak. Van oly búza táblánk, a melyikből már a nyul nem látszik ki. Az időjárás felséges. Eső nem esett itt akkor, a mikor te gyanítottad. Én még nem hallottam menydörgést az idén: de villámlást több helyen láttam már. Eső jó ideje már, hogy nem esett; de azért a föld elég nyirkos és folyvást nagy harmatok járnak.

Gyümölcs a kertben, az alma és körtefákon gyéren mutatkozik: de szilva, cseresznye, meggy, kajszai szóval a csontárfélék, gazdag virágzásban vannak. Tanulmány alatt lévő fajaimon csak itt-ott látok egy-egy

és becsületes embert követként is jelölték, 1848-ban a megyei közgyűlés a Magyarcsékei járás szolgabírójává választotta, de a szabadságharc előrehaladtával a bihari szabadcsapatokhoz szegődve századosként a szabadságharc ügyét szolgálta. A fegyverletétel után rövid ideig ismét szolgabíróként tevékenykedett, de a politikai nézetei (szabadelvűség) miatt üldöztetésnek volt kitéve. 1861-ben a magyarcsékei kerület ismét országgyűlési képviselőnek választotta a szabadelvű párt színeiben. Még ebben az évben Kunágotára költözött. 1864-ben Battonyán is vásárolt birtokot. Az Aradon megjelenő *Alföldnek* lelkes munkatársa volt, az Egyetértésben is gyakran jelentek meg cikkei. 1879. március 26-án hunyt el battonyai birtokán. (Felesége Kabdebó Róza volt.) – Főbb művei: Szombatsági (álnéven): *A nemzetiségi kérdés Magyarországon*. Kunágotai (álnéven): *Politikai kérdések és tanulmányok*, Arad, 1862. Kunágotai (álnéven): *A képviselő és önkormányzati rendszer, vonatkozva hazánkra*. Arad, 1865. Kunágotai (álnéven): *A jövő nemzetisége* – cikksorozat. Arad, 1868. Vertán Endre (Kunágotai): *Hagyatékom Etele, Jenő és Csaba fiaimnak*. Arad, 1875. – Irodalom: SZINNYEI; CSIZMADIA 1963: 87. és 96. p. és MAGYARBÁNHEGYES honlapja.

termőrügyet. Nem is bánom, ha kevés lesz a tanulmányozni való gyümölcs; mert elég dolgot ad nekem az idén a növényzet lejegyzése.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. április 20. D-298. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Áprill 20.

Kedves Barátom!

F. hó 18án kelt, 's ajánlva küldött kedves leveledet, még tegnap délután 5 órakor olvastam. És ezen leveledbe kifejezett részvéted melege, a' mai fagyos önzés korszakába megdermedt szívemnek felette jól esett, valamint Vertán Endre esetével és más egyéb okokkal támogatott bölcs tanácsod teljesen meg győzött engemet arról, hogy egy félszázadot meghaladott tapasztalású embernek – még ha az ágyba fetreng is – hasznos lehet az élete. Köszönöm az édes érzésű meg nyugvást, melyet tanácsoddal szívembe bėjuttattál.

De még inkább meg örvendeztetett levelednek azon passzusa, hol nyilvánítod, hogy még eddig általad lenem írt néhány gyümölcs fajaidnak növényzetét nállunk is a' nyár folyamán leakarod jegyezni. Hála legyen a' jó Istennek tehát van reményem tégedet láthatni. És midőn e' láthatás feletti örömömbe át adván leveledet kedves nőmnek olvasás végett, hogy ő is örvendezzen láthatásod fölött, öröme nyilvánítása után meg fedett, mondván „megint panaszkodál”. „Igaz” mondám, „feledékeny lettem”.

És ezen feledékenység nem ez esetbe is nagy baj ám! Mert ha feledékeny nem volnék, most ezen levelemben is azonnal tudatnám vélled, hogy mely még lenem írt fajaid vagynak meg nállam. Míg feledékenységem miatt azt csak néhány nap alatt leszek jegyzeteimből kiböngészni? És azt vélled tudatni?

Külömben úgy fogunk eljárni, hogy eljöveteled alkalmával legalább 2 reggelt fogsz nállunk eltölteni, mely idő alatt módunkban lesz minden, a' kertünkben meg lévő – még általad le nem írt fajaidat sorba megnézni, hátha valamelyikeken még gyümölcsöt is találunk? Melyet én neked annak

idejébe elfogok küldeni, 's lesz rá gondom, hogy a' hernyóktól meg óltalmazzam.

Csak képzeld, utósó hozzád írt levelem óta még hasznos anyagi dolgot is tudtam cselekedni. Vagy 1500 szál különbféle csemege szálló vesszőket osztogattam el, Róza leányomnak, s illetőleg férjének, és több másoknak.

Hogy a' Vázlatok IVik kötetével mit keljen csinálni? arról még behatólag kell tanácskozni. Hogy meg kell annak nyomtatásba jelenni, ahhoz semmi szó sem férhet, de hogy mikor? és mi módon? az a' kérdés?

Én most abban a' véleménybe vagyok, hogy ki kell azt egészíteni egy egész kötetre, és ha azt megengedi a' jó Isten, kinyomatod az addig előbbi köteteidből bejövendő pénzedre, ugy mint a' többit. De számítani kell a' véletlen halálodra is. Tehát rendben tartod a' puskaport, azaz eddigi – nagy fáradsággal összegyűjtögetett hasznos munkádat, rá hagyod azt örökség képpen egy olyan lelkiismeretes jó és ifju ismerősödre, a' ki azt kinyomathatja, még talán hátra maradandó ingóságaid árán is, had értékesítse az azt ugy a' haza, mint maga számára. Te ismered embereidet. Nem jó volna Tóni öcsénk? Szép hálát tennél azon család tagjainak, melynek kebelében töltöd el hasznos életednek leg több napjait.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 20/4. Válasz 2/5. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. április 30. D-299. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Aprill 30.

Kedves Barátom!

Olvastam a' lapokba, hogy Mező-Kovácsháza környékén Aprill hó 24én erőss dér és fagy is vólt. Igaz-é az? és tett é kárt nállatok? A' mi határunkat pedig Aprill 24ét meg előzőleg néhány nappal a' Katona

Zsigmond¹⁶³ ur úgy nevezett futó-köde látogatta meg, és a mult évi nagy termés miatt a' nélkül is gyéren virágzott kajszin baraczk termésünknek mint egy kétharmadát vitte el, de a' rendkívül bőven virágzott cseresznye, meggy és szilvákba még eddig kár nincs. Körte kevés, alma még kevesebb termést hozott, kivéve némely, különösen a' nyári Daru almafajt. Még eddig hernyók nem mutatkoztak.

Hát a' tavaji nagy alma természetekből van é még ép gyümölcs? És melyek azok? Az általad a' mult év november 1sön böngészett és hozzám küldött gyümölcs fajaid közzül a' rózsza peppin, ápi és sikulai tartottak legtovább, de már azok is elfogyasztottak, nem a' túlérés, hanem mert rothadási foltokat kaptak. Nállunk a Sturmeri peppin a' mult héten fogyott el, hanem a' Má dai kormos erőssen tartja magát. Van még vagy 50 darab Török Bálint almánk, de a' héja olyan lett, mintha törődött lenne, és van vagy 100 apró és ránczos Daru almánk, a' Pogácsa alma, mely más évekbe leg tartósabb vólt, ez évbe rothadni szeretett. Van még néhány – 4 fajban – körténk is, ezeket többnyire a' halálos betegek áhítják, szokták tóllünk elkéretni. Majd minden tavasszal kerül 2–3 olyan beteg, nóm szívesen adja, jó kívánsága mellett ingyen.

Mint fiamtól hallom, a' mult héten elhalt Szarvasi plébános úr is körtét óhalytott volna enni, de nem kaphatott Szarvason? Meg feddettem fiamat, hogy miért nem írt nékem, azonnal küldöttem volna postán körtét Dinya¹⁶⁴ úrnak.

¹⁶³ Katona Zsigmond, geleji (Vámfalva, ma: Vama, Románia 1828. május 1. – Kecskemét, 1902. március 18.), gyógyszerész, szőlész és gyümölcskertész. Apja református lelkész volt, négyéves korában árván maradt, nagyapja nevelte. 15 évesen Máramaroszigeten, majd Debrecenben gyógyszerész lett. A szabadságharcban önkéntesként harcolt, az aradbánáti táborba került. 1849 után gyógyszerészi tanulmányait fejezte be, majd Borosjenón (Arad vm.) patikát vett és 1854-ben odaköltözött. 1867-től Kecskeméten telepedett le gyermekei taníttatása miatt, s gyógyszerészként működött. Házat és 40 hold földet vásárolt. A város életében különböző testületek tagjaként élénken részt vett. Az OMGE tagja. 1867-től haláláig Kecskeméten élt. 1870-ben beutazta Európa jelentős szőlőtermesztő országait. Az általa feltalált „hideg oltóviasz” a millenniumi kiállításon aranyérmert nyert. A Kecskeméti Iparegyesület elnökeként székházat szerzett a szervezetnek. Ő rendezte 1872-ben, a szabadságharc után honunkban első, kiváló visszhangú országos iparműtárlatot. (Egyebek között itt mutatták be a Schunda V. József féle cimbalmot.) 1886-ban földet vett a Kőrösihegyen, és az ott termesztett gyümölcsökkel, szőlőkkel vett részt helyi és országos kiállításokon. Pomológiai cikkei sorra jelentek meg korszak gyümölcskertészeti lapjaiban. A homoki kertészet egyik úttörőjeként ő alapította mintaszerű gazdálkodást folytatva a később róla elnevezett Katonatelepet. Ő hívta Kecskemétre Mathiász Jánost is. Lásd FÜR L. 1988.

¹⁶⁴ Dinya János 1882. június 12. – 1886. április 5-ig volt szarvasi plébános. Dinya János (Endrőd, 1852. január 16. – Szarvas, 1886. április 5.) plébános. Kilenc testvére közül a legidősebbként elemi iskoláit szülőhelyén, majd középiskolai tanulmányait a pécsi kegyesrendiek és a nagyváradi premonstreiek gimnáziumában folytatta, a teológiát pedig a budapesti tudományegyetemen végezte el, mialatt a pesti központi papneveldeben képezték. 1877. február 4-én szentelte pappá Junák István felszentelt püspök, nagyváradi püspöki helynök. Papi pályáját Békésen kezdte mint káplán. Innen 1878. június végén Gyulára került káplánnak. 1880. július 3-án el ő vigyázatlansága következtében veszélyesen

Valjon volt é a' Török hódítás korában Magyar országon ilyen nagy
– pénzbeli rablás és fosztogatás, mint most?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 30/4. Válasz 2/5. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. május 2. B-314. számú levél

„Mező-Kovács háza, 1886. Máj. 2dikán

Kedves barátom!

Az ünnepet Kurtics¹⁶⁵ töltöttem az öregéknél.¹⁶⁶ Vágytam őket látni, mert ősz óta nem találkoztam velök. Aradon is töltöttem egy pár napot. A

megbetegedett. Lipovniczky István megyéspüspök saját költségén először a dél-tiroli Meránba, majd Dél-Olaszországba küldte, ahol öt hónapot töltött, s látszólag visszanyert egészséggel tért vissza Gyulára. 1881. június 29-én Göndöcs Benedek gyulai apátplébános országgyűlési képviselővé választása után az ekkor 29 éves Dinya Jánost nevezték ki Gyulán helyettes lelkészé. 1882. március végén a Lonovics Ferenc halálával megüresedett a szarvasi plébániára helyezték. 1883. augusztus 18-án iktatták be szarvasi plébánosi székébe. Jó kapcsolatot ápolt a szarvasi nagybirtokos gróf Bolza családdal, a kegyurakkal. Tagja volt Békés vármegye törvényhatósági bizottságának, Szarvas város képviselőtestületének és a Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulatnak is. Érdekelte a kertészet is, többször kapott a gróftól különleges facsometéket, melyek közül az endródi családi kertbe is küldött. A szarvasi évek legkiemelkedőbb eseménye volt, hogy a frissen megalakult Kondoros községben Dérczy Ferenc ottani bíró és neje Paál Paulina kezdeményezésére, a kondorosi birtokosok és Lipovniczky István püspök áldozatkészségéből egy kápolnát emeltek. Az alapkövet 1883. július 17-én Dinya plébános rakta le, végül pedig 1884. október 13-án Schiefner Ede szentelte fel ünnepélyes keretek között. 1885-ben a megkezdett munka félbe szakadt, ugyanis a betegség már jelentősen legyengítette. Az év nagy részét az olasz Alpok lábánál fekvő Görzben töltötte, de a gyógyulás elmaradt. A szarvasi Halásztelki temetőben helyezték örök nyugalomra a gróf Bolza család kriptája mellett. HEGEDŰS B. , 2013

¹⁶⁵ Kurtics, Kürtös (Arad vm. Aradi járás. Ma: Curtici és Sânpaul, Románia).

¹⁶⁶ Sármezey (eredetileg Vertán) (I.) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm., ma Olosig, Románia, 1822 – Kürtös, Arad vm. ma Curtici, Románia, 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Felesége: Rétháti Kövér Anna (Kisfalud, Maros vm. 1832 – Arad, 1893. február 23.) Házasságkötés: 1848. november 18. Mezőkovácsháza. Gyermekük: 1./ Júlia Olga [Vertán] (Mezőkovácsháza, 1853 – Mezőkovácsháza 1855. január 23.), 2./ Manó (Arad, 1854 – Kürtös, 1901. augusztus 2.), földbirtokos, 3./ Ákos Antal (Mezőkovácsháza,

közjegyzőtől ki kellett végrendeletemet, melyet 1879-ben tettem ott le, váltanom; mert azóta annyira megváltoztak viszonyaim, hogy a letett végrendelet tartalmát lehetetlen volt meg nem változtatnom. Most töröm rajta a fejemet, hogy mint és hogyan intézzem el a dolgot. Akarom, nem akarom, számba kell vennem, hogy mim van s mi fölött rendelkezhetem? Unalmas dolog ez rám nézve: de meg kell lennie. Most is látom már, hogy mégsem vagyok én olyan szegény, mint a templom egere, pedig életem egész folyásán legkisebb gondom is nagyobb volt annál, hogy gazdálkodjam. A mit kerestem; abból magamnak és magamra csak azt tartottam meg és költöttem el, a mi nélkülözhetetlen volt: a többi ment erre is, arra is, azoknak, a kik szívességet tettek vagy mutattak irányomban és ment a szegényeknek, és pedig olyan szegényeknek, a kik készek lettek volna éhen meghalni, hogysem kolduljanak, kéregessenek. És mégis képzeld! Majd 9 ezer forint a tőkém!!¹⁶⁷ Nem én szaporítottam, hanem a nagy isten jósága szaporította ezt így föl. „Volt 10 db malomrészvényem bold. Náray Imre¹⁶⁸barátomnál (most

1855. december 22. – Arad, 1909. február 3.) szolgabíró, 4./ Béla István (Mezőkovácsháza, 1857. december – Mezőkovácsháza, 1868. szeptember 23.), 5./ András (Endre) Elemér (Mezőkovácsháza, 1859. április 21. – Békéscsaba, 1939. augusztus 15.) vasútépítő mérnök, a motorvonat-tervezés úttörője; 6./ Antal (II.) Zsigmond Aladár (Mezőkovácsháza, 1860. szeptember (vagy október) 13. – Kunágota-Puszt, 1927. december 5.) földbérő, földbirtokos, 7./ Árpád Gusztáv Imre (Mezőkovácsháza, 1863. október 1. – Nouva Columbia, Paraguay, 1923.), 8./ Margit Jolán (Mezőkovácsháza, 1865. április 8. – Budapest, 1954.). Férje: Nágel Vilmos (Sárafalva, Torontál vm., 1856. március 14. – Mezőkovácsháza, 1916. március 22.), kincstári bérő, földbirtokos, 9./ Ágnes Judit (Mezőkovácsháza, 1866. december 23. – Arad, 1933.) Férje: Szathmáry Király János. 10./ Jolán Etel (Mezőkovácsháza, 1868. április 20. – Budapest, 1936. február 22.). Férje Hász Kálmán (Arad, 1867. november 25. – Medgyesegyháza, 1913. július 16.). 1868-ban Sármezey-re változtatta a nevét, mert a nemességet szerzők mindegyikének volt Antal nevű fia is. Utódai ma is ezt a nevet használják. 1862-ben Bereczki Mátéval 10 éves szerződést kötött, akit magántanárként alkalmazott gyermekei mellé. Bereczki „principálisnak” (nagyfontosságú, elsőrendű személy, főnök) nevezte Sármezeyt. Bereczkinek a tanítás mellett lehetősége nyílt egy gyümölcsöskert létrehozására is, kezdetben 3 kataszteri holdnyi területen gazdálkodott, ami végül 6 kat. holdra növekedett. Amikor Bereczki befejezte a nevelői munkáját, nem hagyta el a Sármezey-kúriát, hanem a rendelkezésére bocsátott földön már csak gyümölcsészettel foglalkozott. Bereczki gazdasága nem sokkal később országos jelentőségű, majd európai hírű gyümölcsöskertté vált. A pomológus az 1880-as évek második felében az akkor Kunágotához tartozó, Sármezey (II.) Antal által alapított Sármezey tanyára költözött át. Ekkor Bereczki is áttelepítette teljes gyümölcsfa gyűjteményét Kunágotára, ahol 6 kat. holdon 3000 gyümölcsfát nevelt. Sármezey (II.) Antal 1893-ban vásárolt egy 200 kat. holdas birtokot. Ez 1911-ben 199 kat. holdat tett ki. Az 1935-ös gazdacímtár szerint Sármezey (III.) Antal (1887–1957) és testvérei 342 kat. holdat birtokoltak. A feljegyzések szerint a kúriában értékes könyvtárat őriztek, amely a II. világháború végén megsemmisült. 1945 után a majort és a kúriát lebontották. Ma már szántóföld van egykori helyükön. Bereczki volt gyümölcsöse is megsemmisítésre került. - [Helytörténeti Gyűjtemény. Mezőkovácsháza. Albertus László szíves közlése.]; BARNA J. – SÜMEGHY D. 1998. 219–220. p.; VIRÁG ZS. 2009. 346–347. p. és MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI

<http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29049>

¹⁶⁷ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 174. p.

¹⁶⁸ Náray Imre, nárai, dr. (Pécs, 1818. május 28. – Arad, 1882. szeptember 12.) ügyvéd, homeopata orvos. Szülőhelyén végezte iskoláit és 1841-ben Aradon telepedett le, 1842-ben váltójegyző, majd tiszteletbeli megyei alügyész lett. 1848-ban megyei első alügyésznek

az ő mostoha fiánál, dr. Mülek Lajosnál¹⁶⁹ Aradon vannak) letéve. E részvények két ezer forinról szólottak, de kezdetben több évig, fele áron sem keltek volna el. Négy év óta azonban úgy fölhágott értékük, hogy most ha el akarnám őket adni, bármely órában megkaphatnék értök 4 ezer forintot. Három év óta, évenként 600 forint osztalékot kaptam már utánuk az aradi „Szécheny-malom” -tól. E részvények tették nekem lehetővé munkám kiadását és nem a magyar közönség támogatása. Szegény a magyar közönség és évről évre mindig szegényebb lesz; mert lelkiismeretlen kufárokat ültetett és ültet folyoást maga fölé. Ettől a szegény közönségtől legfőbb annyit remélhetek, hogy könyveim kiadására fordított pénzemet apródonként mégiscsak visszafizetgeti nekem. A mi pedig apródonként jó; az nálam rendszerint el is fogyogat apródonként. Hanem azért mégis igyekszem abból is megtakarítani, a mit csak lehet. Az Aradi első takarékpénztárba rakosgatom azt, a mit időnkint összegyűjtögetek úgy a könyvek, mint az ojtóvesszők eladásából. Könyvecskémben már is 1834 frt. van ilyen pénzekből bejegyezve. Ennyi csak elég lesz talán a IV. kötetem kiadására is, aztán egyéb, nélkülözhetetlen szükségem fedezésére is!! —

Bold. Vertán Endre barátom adósom volt 2500 frt.-al. Ez összeget kifizetni Ete fiára¹⁷⁰ bízta volt. Ez a jó fiu évenként megfizette nekem ez adósságuk hatos kamatját s végrendeletemben mind addig nála hagyatni kívántam pénzemet, a míg azt hatos kamatra megtartani akarja: de, mert neki is az az elve, a mi énnékem, t. i. hogy senkinek sem akar tartozni, mint én sem, - az ünnepek előtt kifizette nekem ezen 2500 frt-ot hozván érte nekem az Aradi első takarékpénztárból egy

választották. Arad ágyúztatása miatt őt bízták meg a megyei rabok Szent-Annára történő szállításával. 1849-ben nemzetőr főhadnagy volt és Kossuth Hírlapjának levelezője; még azon évben az aradi vészbíróságnál, mint közvádló működött. A szabadságharc után 1851-1853-ig Josefstadban politikai fogoly volt; onnét kiszabadulva 1858-ig rendőri felügyelet alatt állott, és az ügyvédi gyakorlattól is megfosztották. Ilyen körülmények között az orvosi tudományok tanulmányozására adta magát; a homeopátiával rendszeresen foglalkozott és gyógyított is. Mint városi törvényhatósági képviselő, az aradi ügyvédi kamara és a lövészegylet elnöke, az országgyűlési függetlenségi párt alelnöke. Arad népszerű polgárai közé tartozott és az 1881–1884. országgyűlésre képviselőnek is megválasztották. A lipcsei központi általános homeopata tudós társaság munkájáért oklevéllel tisztelte meg és tagjának választotta. Lásd SZINNYEI. Sármezey Antal és Bereczki Máté ismerőse, az 1870-es években az aradi Három-fekete-ló utcában lakott.

¹⁶⁹ Mülek Lajos (Arad, 1850. november 30. – Arad, 1924. január 21.) jogi doktor, köz- és váltóügyvéd dr. Náray Imre mostohafia, aradi ügyvéd, Bereczki Máté ismerőse. Iskoláit Aradon és Budapesten végezte, 1874-ben jogi doktor, 1875-ben pedig ügyvéd lett és Aradon nyitott ügyvédi irodát. A függetlenségi párt megalakításában tevékeny részt vett, valamint minden oly ügyben, mely a hazát, Arad városát és a közérdeket érdekelte. Mint jeles szónok a köztörvényhatósági képviselők között tekintélyre emelkedett. Az 1892–1896 között a nagylaki (Csanád m.) kerület országgyűlési képviselője volt. SZINNYEI, PIM NÉVTÉR

¹⁷⁰ Vertán Etele, szombatsági (Szombatság, Bihar vm., ma Sâmbăta, Románia, 1848. március 4. – Battonya, 1920. augusztus 14.) földbirtokos. A gimnáziumot Aradon végezte, majd jogot tanult Budapesten. Ezután gazdálkodásba fogott Battonyán. Politikával is foglalkozott: elnöke volt a kerületi Függetlenségi és 48-as pártnak, Justh-párti programmal 1910-ben a battonyai kerület országgyűlési képviselőjévé választották. A Közoktatásügyi Bizottságnak is tagja volt. STURM 1910–1915. 481. p.

könyvecskét 2000 frt-ról és egy másik könyvecskét a Battonyai takarékpénztártól 500 frt-ról szólót. E szerint van 3 db takarékpénztári könyvecském, melyek szerint összesen a legutóbbi 300 frt-nyi betéttemmel együtt 4639 frt-om van elhelyezve.

E szerint van tehát pénzbeli értékem

10 db malomrészvény 4000 frt.

3 db takarékpénztári könyv 4639 frt.

folyó szükségeimre készpénz 200 frt

Összesen 8839 frt.

Hát nem vagyok-e én gazdag ember azokhoz a száz meg ezer, sőt ma talán már milliónyi honfitársaimhoz képest, a kiknek nem hogy tőkéjük volna, de maholnap még a mindennapi kenyérre sem fog jutni pénzök?

Hiszen még könyveim eladásából is van reméltnivaló jövedelem! Munkám első kötetéből készletben van még 800 példány, a II-dik kötetből vagy 300, a III. kötetből vagy 600 példány, szóval 1700 könyv, melyeket ha fele áron kelnének is el; legalább 2500 frt-ot kellene kapnom. Adjuk az utóbbi összeget a többi 8839 Frt-hoz s kisül, hogy máris 11.000 frt-nál több az, amivel rendelkezhetem! És ha gyümölcsészeti könyveimet valamint egyéb könyveimet is, melyekért én 2000 frt-nál többet adogattam ki apródonként, aztán bútor és ruhaféléimet is pénz értékben számítanám föl, mindaz, a miről rendelkezhetem, megütné a 14 ezer forintot.

Csak azért hoztam én mind ezt ilyen körülményesen föl előtted, hogy megnyugtassalak a felől, hogy – Istennek hála! - anyagi gondokkal nem kell küzdenem s munkám folytatásának nyomda költségei miatt mit sem kell aggódnom.

Mind azt, a mivel bírok, nem magamnak szereztem, hanem azon szent ügynek, melynek sivár életem minden örömét köszönhetem. Gyümölcsészeti czélokra, a hazának hagyom mindenemet néhány száz forint levonásával, melyeket egyeseknek szántam. Egyes emberre nem akarom bízni hagyatékom kezelését, mert nem ismerek senkit, a kire nyugodt lélekkel rá merném bízni annak kezelését. A Magyar Nemzeti Múzeumra bízom azt remélve, hogy ott nem fog gyümölcsözetlenül elkallódni s más célra fordítatni, mint a mire szántam. Kezeljék ott hagyatékom addig, a míg legalább 20 ezer forintra föl nem szaporodik pénzem; a mikor aztán a kamatok egy részét a külföldi gyümölcsészeti irodalom termékeinek beszerzésére fordíthatják, másik részét pedig Gyüm. Vázlataim olcsó kiadására fordíthatják vagy a magyar gyümölcsészeti irodalom művelőinek ajándékozhatják.

Így akarom én szolgálni halálom után is azt az ügyet, melyet életemben, lelki testi minden tehetséggel szolgálni igyekeztem. Végrendeletemet az Aradi törvényszéknél fogom letétbe helyezni.”¹⁷¹

¹⁷¹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 174-176. p.

April 17. 20. és 30ról írt leveleid megkaptam, szolgáljanak ezen leveleidre válaszul jelen soraim, melyeket, ebben a czudar hűvös, esős időben a szobába szorulva, veled való szellemi társalgás képen írogattam össze.

„Áldjon meg az ég kedves családdal együtt, mindenféle jóval, szívéből kívánja

Igaz barátod

Bereczki Máté¹⁷²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. május 5. D-300. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Május 5.

Kedves Barátom!

F. hó 2án kelt, 's hozzám intézett leveled véghetetlen örömet szerzett nékem. Köszönöm az abban kifejezett legbensőbb baráti, testvéri bizodalmod nyilvánítását. Számolsz nekem, mint egy jó fiú szerető apjának. Hát ennyire fölmagasztalsz engemet! Vajjon miért érdemlem én ezen kitüntetést?

Intézkedésednek minden betűjét helyeslem.

Óh kedves Barátom! te véghetetlen gazdag vagy nem pénzben, hanem szívednek nemes érzelmében és haza szeretetben

Mily kevesek mondhatják azt el magokról, hogy sírjokban nyugovó poraik is több és hasznosb dolgot cselekszenek, mint száz ezrek életökben. Intézkedésed nagyszerűsége meg szégyenítő a' multban adakozásaikról elhíresült nábobokat. Adományod buzdító példa fog lenni a' jövőben.

A' te életed – (állításod szerint sivár) dehogy sivár, nem vólt az, és nem is lessz sivár, hanem duzzadozik az a' leg nemesebb érzelmekből fakadó boldogságtól.

Jól tudom én azt, hogy te véglehelletedig fojtatod szellemi munkádat, hogy így kiadatlan kézirateid lesznek haláloed után. Ezeknek értékesítése, vagy is kinyomtatása, így fönmaradása legyen végrendeleted első és elengedhetetlen föltétele.

Tegnap is írtam hozzád egy levelet, mely keresztezte a' te Május 2dikán írt leveledet.

¹⁷² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 176. p.

Az ajánlva küldött leveleidet a' Cs. Kir. Posta bölcs intézkedése 1 nappal későbbben szokta nékem kézbesíteni, mint a' nem ajánlva küldöttek.

Az elmúlt éjjel, olykor, olykor kitisztult, de szél fujván még eddig fagy kár itt nincs, de valószínűleg fog lenni, mert a' szél csillapodék, és az idő neki borotválkozott.

Tegnap, midőn házunk előtt bundába és posztó csizmába burkolódzva friss levegőt pipálni kint ültem, a' füsti fecskék az enyhelyen is meg gémberedett legyeket szedegették a' falról, a' parti fecskéket nem láttam, alkalmasint sebessen elvitorláztak melegebb éghajlatú tájakra.

Csak képzeld! Pipázó ember akar belöllem lenni, minden délután élvezettel elszívok fél szivart. És miolta estveiként meg iszom egy pohár frissen fejt tejet, jól tudok aludni, csak nem egész éjen át. Az álom pedig nekem jót okoz.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/5. Válasz 13/5. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. május 7. D-301. számú levél

„Mezú-Tur, 1886. Május 7.

Kedves Barátom!

Az elmúlt éjjel szélcsendes tiszta idő, így dér volt. De reggeli 6 órakor elborulván, valószínűleg nem lesz ~~fagy~~ dér kár. Tegnap dél után a' zimankós fellegek még inkább garázdálkodtak, több havat hullattak és sebesebben futottak felétek, mint tegnap előtt, sótt egy erőssen havazó fellegből városunk felett 2szer erőssen menydörgött.

Fácskáink gyenge levelei erőssen összevannak szaggatva a' hét elején dühöngött dermesztő hideg szelektől. És a hideg szél daczára a' pókhálós hernyó egyre kél és terjed, szedetem, a' ki a' héten elhanyagolja a' pókhálós hernyó szedését, annak szilva és alma fája leveleit leeszi és beköti a' hernyó. Különös, milyen gyenge e' hernyófaj, és pója nélkül is kibírja állani a' hideg metsző szelet, havas esőt akkor, midőn a' két lábú emberi hernyókat bundába is majd elejti az Isten hidege.

Tegnap kint voltam kertünkbe a' fekete légy is most szeretné tojásai lerakásával biztosítani fajának főtartását, de biz ő gyenge legény, fázik, meg lapul, meg engedik magukat fogatni, nem tud szálni, sótt én csak hímekeket láttam, a' tojással telt nagy hasuak alkalmasint elpusztultak akár egy nagy hasu nagy kényelmű ember.

Daru ~~alma~~ és Török Bálint alma egy szem sem lesz, Nyári Daru, piros pogácsa,¹⁷³ fehér Kalvill¹⁷⁴ sok virágot hozott.

Ma Mari, tegnap pedig Róza leányomat látogatám meg. Róza leányom férjéről még eddig keveset írtam néked, pedig az én ítéletem szerint Róza leányom jövőjét biztosabb kezekbe nem tudtam volna választva sem tenni, mint vőm Dörgő Lajos kezébe, de halgattam a' mézes hetek elmúltáig. A' jövő Isten kezébe van, és azt mondja a példa beszéd „a' házasságot 7 tél, 7 nyár, 7 kósó próbálja meg.”

Róza boldog, hízik, rendkívül jól érzi magát erősen szorgalmatoskodik, a' mult héten balkezinek 3 ujjára csapódott a' forró zsír, hójagot húzott rajta, de már gyógyul. Dörgő Lajos vőm rendkívül eréjes szorgalmas és oly szigorú kitartó gazda, hogy e' tekintetbe M[ező]turon senki sem haladja fölül. Őseink vallásos kegyelete a' két ref. és egy katolikus papnak meglehetősen mennyiségű és kitűnő hejzetű földet adott, és azt Lajos szántja mindet felébe, pedig nekie is van körülbelül annyi földje, mint nekünk, és mind ezeknek munkálása mellett még most tavasszal is maradt annyi ideje, hogy másoknak pénzért szántott, ezáltal 80 Frtot pár nap alatt keresett, földje a' határnak legtermékenyebb részén van. Ő megél a jég hátán még a' zsidók között is.

Előbb kellett volna írnom, hogy ő élemedett anyjának nagy tisztelője, hogy családjába ősrégi idők óta az atyafiságos szeretet kiválóan uralkodott és uralkodik, és így az Isten áldása volt e' családon fojtonosan. Lajos szeszes italt nem iszik, de testi ereje, gyomra erőss mint az aczél. László és Mari az egyik általad ~~nekik~~ ajándékozott gyufa tartót nekik ajándékozták. Hejh! Nagy becsben tartják azt ott. Ha eljössz Mező-Turra, oda elfogunk menni, ott tégedet óhalytva várnak, határtalanul tisztelnek.

Lajos Gimnáziumot végzett, habár nem tudományos ember is, de van annyi tudománya a' mennyi a' gazdálkodáshoz szükséges, és annyi míveltsége mely neki bármely vidéki társadalmi körbe kellő helyet biztosít.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

¹⁷³ Piros pogácsa alma = Téli piros pogácsa alma. NAGY-TÓTH F. 1998. 24. és 352. p.

¹⁷⁴ Fehér kalvill (alma) = Téli fehér kálvil alma. NAGY-TÓTH F. 1998. 161. p.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 7/5. Válasz 23 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. május 9. D-302. számú levél

„Mező-Tur, 1886. május 9.

Kedves Barátom!

Fillokszera, fagy, kataszter, nagyadó, zsidó, országgyűlés, népfelkelés, kolera, anarchia, muszka.

Valjon kerül é elég hazafi, a' ki feláldozza életét e' hazáért?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta pár soros levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 9/5. Válasz 13/5. 1886. Classicus.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. május 12. D-303. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Május 12.

Kedves Barátom!

Tegnap jó idő lévén kigyalogoltam a' kertünkbe. Erössen rajzott a' fekete légy. A' fagy még kárt nem tett, az igaz, hogy a' városunk gőzkörében fekvő kertben nem is vólt fagy, hanem kint a' tanyai földeken Május 7én mindenütt ablak üveg vastagságú jég kéreg képződött a' sovány földbeli vetések meg sárgultak, a' kövér földbeli buja vetések leveleinek a' hegyei mint egy 2 – 3 hüvejknyire meg száradtak, hogy a' már karban lévő buzáknak ártott a' mint 1866ba, azt csak későbbben lehet észrevenni.

Tegnap esteli 6 órakor naplementig szép kis meleg bár pásztás esőt kaptunk menydörgéssel, mely ugy látszik érinté tanyai földünket, az eső tóllünk Szarvas felé, tehát felétek vonult.

A' fecskék kezdenek vissza térni. Különös: parti fecskék előbb vissza jöttek, mint a' füsti fecskék. Góját 3 hét óta nem láttam.

És midőn itt hagyott most Májusba bennünket az utósó fecske is, busongó gondolatok tölték be egész valómat. Hát csak ugyan nem élhet már meg e' vidéken a' meleg vérű állat, és a' nemes szívű ember? Hát hernyók, ragadozó hulla evő madarak, vadak és zsidók lakhelyévé kell válni a' magyar alföldnek? És ha majd végig süvölt a' Tisza folyó sík vidékein Szibéria meccző hideg szele, vajjon érdemesnek tartják é azt mostani meleg szívű lakói meg védeni? Nem költöznek é el a' fecskék után?

Isten bocsássa meg nagy bűnömet, majd nem kívántam, hogy a' dús tartalmú asztag, mely telve van kártékony férgekkel és patkányokkal, azokkal együtt meg semmisüljön.

Ne engedd ezt történni én édes Istenem, hanem történjen az a' hazával, mint 1848ba a' Gyomai nemzetőrökkel történt: kik először kiirtották a' vidékükön önkényüleg garázdálkodó rablókat, és azután mentek a' rácok ellen diadalt aratni.

Részint a' fagyatóli félelem, részint tehetetlenségem érzetében, még eddig nem kísértém meg kertünkbe sort vetni, vagy is megsejlelni azon faj gyümölcs fákat, melyek tölled való és általad meg le nem írtak, hogy hoztak é gyümölcsöt? Hogy így számolhatnánk é tanulmány gyümölcsökre? Csak képzeld! A' mult héten, midőn egy kised szilva fát a' pókhálós hernyóktól tisztogattam, egy erőss tüszentés jött rám, mely miatt egyensujt vesztve, szerencsére nem a' tőke, hanem a' szálló puha hájtára el estem, de leg kisebb baj nélkül azonnal felugrottam.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 12/5. Válasz 13/5. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. május 13. B-315. számú levél

Mező-Kovácsháza, Máj. 13-án 1886.

*Kedves barátom!*¹⁷⁵

Ismét hat leveled hever íróasztalomon. Valóban resteltem, hogy én meg hallgatok irányodban, mint a néma gyerek. Híjjába! „*most olyan bágyadt hangulatban vagyok, hogy semmiben sem talállok kedvet.*¹⁷⁶” A munka csak ímmel ámmal halad kezeim közt. Húzó, halasztom a hozzám érkezett levelekre a válaszírást, de most már látom, hogy hasztalan húzom. Írok tehát neked is: de csak röviden.

Hangulatom bágyadtságának oka az, a mit te f. hó 9-ről írt leveledben oly classicus rövidséggel elszámoltál. „Filloxera, fagy, kataszter, nagyadó, zsidó, országgyűlés, népfelkelés, kolera, anarchia, muszka”, és hozzá tehetted volna eredmény gyanánt: „átalános nyomorúság, kivándorlás”. Mint oldott kéve hull szét nemzetünk!!¹⁷⁷ Aztán legyen kedve az embernek dolgozni a jövő számára! De hát majd csak beletörődünk ebbe is! A ki hazáját szereti; annak a haza sorsa fölött nem szabad kétségbe esnie végleheletéig; annak a haza javát célzó törekvéseiben kitartónak kell lennie. Féltet és aggódhatik az; de a hazája javát célzó munkájában nem szabad lankadnia, így gondolkozom. Vagyunk-e sokan? vagyunk-e még elegenden, a kik így gondolkozunk? Nem érek rá kutatni, mérlegelni. Én teljesíteni akarom hazafiúi kötelességem. Tegye mindenki kötelességét, melyet a hazaszeretet szabott ki számára!¹⁷⁸ s aztán a többit bízzuk, a népek sorsát intéző, nagy istenre.

A fagy nálam is keveset ártott a kötődő gyümölcsnek. Szilva, cseresznye úgy áll a fákon, mintha fagyot se látott volna, de a szőlő - pedig szépen mutatkozott - teljesen elfagyott. Körte csak itt-ott mutatkozik egy-egy szem. Az almafákon a virágbimbók hitványak, összetöpörödtek, egy-egy szirornál többet nem képesek kifejleszteni. Ilyen virágzásból nem lehet gyümölcs.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
szívéből kívánja

*igaz barátod**Bereczki Máté*¹⁷⁹

¹⁷⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 177. p.

¹⁷⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

¹⁷⁷ Bereczki Máté utalás, idézőjel nélkül pontatlanul idézi Tompa Mihály (1817-1868) „A gólyához” című, 1850-ben írt verse 6. versszakának 4. sorát: „Mint oldott kéve, széthull nemzetünk ...!”, bizonyítva ezzel azt a tényt, hogy a vers országszerte ismert volt – főleg az értelmiség körében.

¹⁷⁸ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 177. p.

¹⁷⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo..

U.i.: Gratulálok annak, hogy pipázol. Milyen érdekes lesz az, ha a hosszuszáru pipából kettesben pöfékelünk: a mikor hozzád megyek! Egy kis nicotin bizony hasznodra fog válni. Kár, hogy előbb nem fogtál hozzá! No de jobb késő, mint soha.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. május 17. D-304. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Május 17.

Kedves Barátom!

F. hó 13án kelt irányomba rokonszenvet tanusító, – véllem egyvéleményű leveledet 15én meg kaptam.

Azért hogy én többször írok hozzád, mint te én hozzám, azt egyáltalában ne resteld, miután te idődet hasznosabban tudod értékesíteni a' levelek írásánál, csak akkor írd hozzám, midőn időd engedi, meg elégszek én havonként 2-3 levéllel vagy kevesebbel is.

A' f. hó 9én kelt levelemben, melyben az országos csapások főbbjeit elsorolám, mindjárt a' Fillokszera után a' második helyen föl kellett volna említenem a' vízszabályozást.

Nállunk eddig a' fagy sem gyümölcsbe, sem szőlőbe kárt nem tett, a' kertet most kapáltatom.

„Milyen érdekes lesz az, ha a' hosszú száru pipából kettesben pöfékelünk, a' mikor hozzád megyek.” Írod.

Hát képzelhetek én ennél nagyobb örömet? Midőn egymásközt szembe ülve, halgatagon szemlélhetjük orczáinkon is lelkünket! Hanem előre tudatom véled, hogy én a' te dohányodból pipállok.

Elodázták tehát újra, – az egymással szövetkezett – szurony és pénz felett rendelkező hatalom emberei – a' háborút. Tehát van még rabolni való. Csak rajta! Innentől tovább halad a' leszámolás ideje; a' népek bajainak orvoslása, annál ádázabb, de gyógyítóbb harc fog lenni.

A' ki a' te önzetlenségedet, lovagiasságodat ismeri úgy mint én, el kell bámulnia azon, hogy annyi pénzt, tőkét bírtál összes szerezni. Óriási kitartó szorgalom, bámulatos egyszerű életmód kellett ahhoz. Te nem vagy egyáltalában fősvény, sótt szemedbe mondom – nagyon is bőkezű. Megérdemelnéd, hogy meg nyerd a' nagy lutrit.

Én bennem azt sugalja az igazságos Istenben való nagy bizodalom, hogy ez nem csak teérted, hanem ellenségeid megszégyenítésére is van így.

Gondolkoztam Május 2án kelt leveled tartalma felett. Nem a' Muzeum, hanem a Tudós társaság vólna hivatva végrendeleted végre hajtójául, ha az elsőnek teszed is azt kötelességévé, az azt át is fogja ruházni a' másodikra? A' jelenben az intézetek élén álló személjek nem jöhetnek számításba. „Hol kerék, hol talp.”

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/5. Válasz 6/6. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

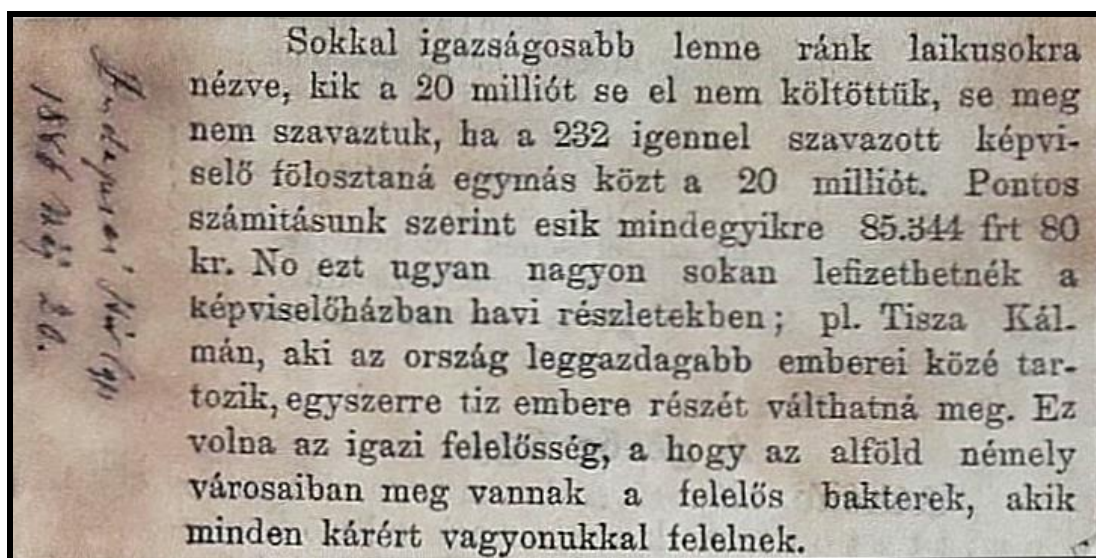
1886. május 22. D-305. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Május 22.

Kedves Barátom!

„Sokkal igazságosabb lenne ránk laikusokra nézve, kik a 20 milliót se el nem költöttük, se meg nem szavaztuk, ha a 232 igennel szavazott képviselő fölosztaná egymás közt a 20 milliót. Pontos számításunk szerint esik mindegyikre 85.344 frt 80 kr. No ezt ugyan nagyon sokan lefizethetnék a képviselőházban havi részletekben; pl. Tisza Kálmán, aki az ország leggazdagabb emberei közé tartozik, egyszerre tíz embere részét válthatná meg. Ez volna az igaz felelősség, a hogy az alföld némely városaiban meg vannak a felelős bakterek, akik minden kárért vagyonukkal felelnek.”¹⁸⁰

¹⁸⁰ Budapesti Hírlap, 1886. május 21. Az újságból kivágott és a levélbe beragasztott lap.

Egy ügyvédtől hallottam, hogy Tisza adoja a' kataszter által 41.000 azaz negyven egyezer floressel kevesbült, nem hittem, nagyon sokaltam. Ezért fizet tehát az apró birtokos kétszer annyi adót, mint a' kataszter előtt fizetett.

Haza szeretet, és arany borjú imádás = tűz és víz. Reszket szívem a keserű érzéstől. Hazánk, 's nemzetünk jövőjének egét koromfeketének látom.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

(Külön lapon:)

Kertünkben az alább kiírt tőled kapott de még általad le nem írt gyümölcs fajok vannak meg:

Antoinette vajoncza (Ly)	Cellini [alma]
Courcelles Henrik vajoncza	Czirnos renet (Jurenák)
Fondante de Malines (SL)	Pereszlény [alma]
Hellman dinnyekörtéje	Téli csokros Sójom
Mas elnök	Willy renet (SL)
Nina	Piros császár szilva
Nyárig tartó	Öreg Laki korai [szilva]
Téli citrom körte = (B. Paquet [Pâques] ¹⁸¹)	Szent Katalin [szilva]
Nyárs ardói cseresznye	Beni detti [szilva]

¹⁸¹ Bergamotte de Pâques=Húsvéti bergamott körte – Dörgő Dániel megjegyzése és véleménye szerint.

Hogy mely fajok hoztak gyümölcsöt, nem vizsgáltam meg, mert a gyümölcs meg tartása, még sok eséjtől függ.”

[Dörgő Dániel két félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, 22/5. Válasz 6/6. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. június 6. B-316. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 6. 1886.

Kedves barátom!

Maj. 17-dike óta éppen 9 levelet írtál hozzám. Érdekes visszaemlékezések voltak azokban leírva, melyek úgy hatottak rám, mintha élőszóval mondtad volna el azokat jelenlétemben. Valóban, mester vagy a visszaemlékezések rajzolásában. És én? mit tettem azóta? Bizony mondom, kevés látszata van annak! Küzdöttem a pókhálós hernyókkal, az eszelényekkel, és az impertinenskedő vakondokkal s a mikor künn belefáradtam a küzdelembe; oda ültem író asztalomhoz és írogattam le sajtó alá azon gyümölcsömet, a melyeknek fája is, gyümölcse is le volt már jegyezve. Hanem hát lassan ment az írás! Naponta alig bírtam egyetlen egy gyümölcsfajt körülményesen leírni; mert alulról égetett, felülről főzött, forrázott a melegség, mely lomhává tett, álmosá tett, aludni kényszerített. Aztán aludtam is egy-egy sort. Gondolkozó embernek, hazafinak, jobb is most az alvás, mint az ébren létel. Álomban tündér világot él. Ébren? ólom súlylyal nehezedik lelkére annak a kérdésnek fejtegetése, hogy mi lesz ebből a szerencsétlen hazából, melynek aristocratiáját, színét-javát maholnap mind alávaló, rút szajhává teszi a szegénység? Szerencsétlen hazám! már is szajhák tartják szekereden a gyeplőt kezökben. Mohácsot, Világost csak kiheverted valahogy. Ki fogod-e heverni azt a veszedelmet a mit a zsidóság mér rád az ő kitarított szajháinak segítségével? – Talán, talán?! Hiszen még nem vagyunk annyira, mint a lengyelek! Mért ne remélnők napod följövetelét; midőn a lengyelek még most is hiszik, hogy „Nincs még veszve Lengyel-ország”?! – „Isten álld meg e hazát, jó kedvvel, bőséggel!” Imádkozunk és énekeljük tovább ezt a szent zsoltárt. Isten az, a ki a népek sorsát igazgatja: hátha meghallja az igaz szívből jövő könyörgést

s megmenti hazánkat nagy veszedelmétől, a zsidóktól és az ő kitartott szajhától!?! –

Nagyon rest vagyok most írni, barátom. A kánikula nem akar tágítani. Fülledt szobámban a levegő. Csak a kártékony rovarok elszaporodására kedvező most ez az időjárás. Kertemben már is le van szüretelve minden gyümölcs! A meddő fák minden levelére jött egy-egy csomó lepketojás. A galagonya özöndék nagy rajban lepte el a vidékemet. Úgy jár most ezekkel kertem, mint hazám a zsidókkal fog járnai maholnap.

Aztán legyen kedve, öröme az embernek!

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: Jun 1-ről írtad hozzám utolsó leveled.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. június 11. D-306. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Junius 11.

Kedves Barátom!

Van nekünk a' szőlős és gyümölcsös kertünk északi végénél a' holt Berettyó fojó partján, vagy is lapossán 14 darab óriási nagyságu kanadai? vagy Topoja? nyárfánk, melyeket az én Atyám születésem éve tavasszán, tehát ez előtt 55 évvel ültetett, mely fákon eddig egy száraz gajjacska, vagy leg kisebb szúféreg juk is fel nem fedezhető. Meg hagyta Nagy Atyám, hogy ezen fákat, míg élnek, ki ne ásassuk. Így engemet e' fákhoz hagyományos kegyelet csatol.

A' mult hó egyik napján családom összes tagjaival egy kis Majálist rendeztünk kertünkbe. A' fák lombjai alatt egy füstös bográcsba meg főztük, és családi öröme között elkölténk egy báránynak a' husát.

És midőn az erdei sötét árnyék alatt, nóm, gyermekeim, tündöklő arczal énekeltek, 's angyal arczu unokáim virágot szedegettek; én a' puha zöld pázsiton pihenve félig el szenderedtem. Ekkor a' fák levelei elkezdettek lassan mozogni, 's halkán suttogni, családom multja és jövőjéről, mely suttogás az énekkel édes andalító accordban fojván össze,

tulvilági édesbus érzelemmel tölté el egész lényemet. Most hirtelen elhalgatott az ének és suttogás, és a' legnagyobb nyárfa méltóságos komoly hangon meg szállalt:

Üdvözlünk tégedet, – üdvözlünk kortársunk, – édes jó testvérünk.
– Láttuk Nagy Atyádat, – látjuk ősz fejedet, – látjuk családodat, – látjuk unokáid, – óhajtjuk meg látni – azok unokáit. – Láttuk jó Barátod, – nemes gyümölcs fáknak lelkes terjesztőjét. – Nyájas komoly arcját – vajon! látjuk-e még? Tartsa meg az Isten – ezt a' kis családod, – 's Bereczki Mátéját. – Tartsa meg e' kertet, – Tartson meg bennünket – az ő birtokukban. – Hogy szeretetünkkel – 's hűs árnyékainkal – láthassuk el őket. – Éjszaki szelektől, – e' kert gyümölcs fáit hűn oltalmazhassuk. – Éneklő madarak – fák tisztogatói – drága fészkecskéit – gondosan rejthessük. – Sötét lombjainkkal – ékes lobogóként – messziről mutassuk: – „ott élnek a' Dörgők.” –

Ekkor a' kis Bodolay Laczika unokám oda szalad hozzám, és meg szállal ártatlan szelíd hangon, mely hangot a' komoly nagy nyárfák véllem együtt nagy figyelemmel halgattak: „Nagyapa! hogy hívják azt a' szép sárga tollu madarat? mely úgy beszél, hogy: Piripió” „Sárgarigó (aranybegy) az kis fiam! mondám, és az emberi bűnöktől mentes fák újra elkezdettek nagy meg elégedéssel suttozni.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta majd két és fél oldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

Dörgő Dániel e levelének másolata kivételesen a Bereczki leveleit tartalmazó kötetbe is be van kötve. [85–88. oldal]. A levél szövege pár szó kivételével megegyezik. Ottani vége:

„Nagy hálaadással magasztalak téged Istenem.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Jegyzet: Ezen levél párját Bereczki Máté kedves Barátomhoz küldöttem el Mező-Kovácsházára 1886. Jun. 12-én.”

* * *

1886. június 12. D-307. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Junius 12.

Kedves Barátom!

Hát nem lehetne e' hazában sok oly bődög családi életet teremteni, mint a' milyent tegnapi levelembe leírtam? Vagy azt kívánja valami más érdek, hogy a' meg lévő családi bődögök is szét romboltassanak? Akkor vólna a' haza bődög erőss, 's meg dönthetetlen, ha 100 ezer ily család élhetne benne, mint a' miénk. Akkor vólna e' nagy szónak „Haza” valódi értelme. Az ilyen hazáért számtalan hazafi áldozná fel életét. Még a' könnyelműen előidézett általános nyomor csak bosszút és rombolást rejt méhében. A' nyomor következései Budapesten erőssen kezdik magokat mutogatni.

Hogy aggódnak a befojásos körök, hogy nagy a' baj, mutatja a' Budapesti Hírlapból kinyírt és ide ragasztott következő cikk.

[*Nincs itt ideragasztott cikk, csak a helye látszik a levélpapíron.*]

Mutatja továbbá az, hogy a hon atyái nem átallották bőreik féltését – nyíltan szőnyegre hozva – elárulni. Nevessünk-é vagy haragudjunk? Hát mivel külömb, mivel becsesebb az ország gyűlési képviselők bőrei a' nyomor által kétségbe esett rongyos munkásokénál? De féltik az irhát, lehet még azon juk is. Én ugyan nem bánom, ha tarhonya rostát csinálnak is belőlle. Meg érdemlik, ők a' bajnak egyik okai.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 11. + 12./ Juni. 1886. Válasz 20/6. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. június 20. B-317. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Jun. 20-én

Kedves barátom!

F. hó 9. 11. és 12-ről szóló leveleid hevernek íróasztalomon. Annak már 8 napja, hogy elhallgattál! Nem baj; ha jól megy dolgotok, de baj: ha a miatt hallgattál el, hogy beteg van a házadnál. Ne adja az isten, hogy baj kerülgesen! De, megvallom, én mindig aggódom, ha több napig elhallgatsz. –

Az egy hónapi forróság és szárazság f. hó 8-án megszűnt: de csak azért, hogy fölváltsa azt a másik véglet = a sok zápor eső. Megint be akar teljesedni, a mit a régiek szent igazságnak tartottak, hogy a Medárd napi eső 40 napig szokott tartani.¹⁸² Jaj a szegény gazdáknak, ha a jóslat beteljesül! Szénát nem csinálhatnak, buzájuk, szalmájuk a mezőn rothad el. Irtózat arra még gondolni is!

Fáim a megelőző April májusi szárazság folytán vékonyka, hosszú, de sanyaru vesszőket hajtottak. Most e sanyaru vesszők minden rügye hajtásokat ereszt a buja időjárás folytán kövérebbeket, mint maga a vessző, a melyikről kiindultak. Nem bírják meg saját sulyukat a kihajtott vesszők; lecsüggenek mind, mintha a növésben a szomorú fűzet kellene utánozniok.

Taval tavasszal kiültetett szilvafáim, melyekről az ősszel csak egy-két ojtásra alkalmas, rövid vesszőcskét vághattam, az idén már ölesnél hosszabb, többszörösen elágazó vesszőket hajtottak és egyegy fa annyit, hogy elég lenne ojtásra egy vármegyének is. Pedig hát még csak kezdetén vagyunk a tenyészeti idénynek. Mi lesz őszig ezekből a fákból? Hiszen egy év alatt annyit nőhetnek, a mennyit az előtt 5 évig sem bírtak! Megérik-e őszig a sok buja vessző? Csak isten tudna a kérdésre megfelelni. –

Az őszön megkértem Csoboth Ferencz¹⁸³ öcsémet, hogy küldene nekem vagy száz darab apró gyöksarjat az Orbai almafák alul. Megígérte:

¹⁸² Medárd napi szabály, júniusi hőcsökkenés: Hazánk időjárásában észlelt jelenség. Június elején az addig általában melegedő időjárás gyakran hűvösebbé, szelesebbé és esősebbé válik. A napi középhőmérséklet görbéje visszaesést mutat. Tengeri légtömegek beáramlása okozza. Ezt egyesek az európai monszon megnyilvánulásának tartják. Gyakran tartós esőzéssel jár, ezért a néphit szerint, hogyha Medárd napján (június 8.) esik az eső, akkor 40 napig esni fog. [ÚJ MAGYAR 4. kötet. 1961. 583. p.]

¹⁸³ Csoboth Ferenc (1847–1894) Bereczki Máté közeli ismerőse Alsó-Torjáról (Al-Torja, Háromszék vm., Kézdi járás, ma Turia, Románia), aki szintén gyümölcstermeléssel foglalkozott. Régi kántortanítók, gyümölcstermesztő mesterek között emlegetik. KISGYÖRGY Z. 2011

1848-ban Altortján idősebb Csobot József és annak fiai, József, András, Ferenc és Antal élt. Egy kézirat szerint apjuk a torjai nemzetőrség profosza (katonai foglár, börtönőr, ítéletvégrehajtó) volt. COROI A. 2006

de elmúlt April hónap is, csak nem jöttek a gyöksarjak.¹⁸⁴ Végre május 5-dikén még is csak megérkeztek a nagy forróságban. Mind ki voltak már hajtvva! Máj. 6-dikán ültettem el őket azt híven, hogy egynehány mégis csak megfakad közülük. A míg a szárazság tartott; három ízben meglocsoltam őket: de bárha éltek is, nőni nem akartak. Mióta megindult az esőzés, valamennyi megindult s kövér hajtásokat, kövér leveleket ereszt. 270 db ujjnyi hosszú, gyökérben szegény csemetét ültettem ki a küldeményből és teljesen csak 4 db veszett ki közülök: míg a többi víg életnek indult. Mit nem tesz a buja időjárás!

Jövő ősze már 500-nál több olyan Orbai csemetém lesz, a melyek mind beojthatók. Most már bízom hozzá, hogy egypár év múlva képes leszek egy szép faiskolát Orbai alma csemetével ellátni, mert minden kiásott csemete helyett, a beszakadt gyökerekről 5-10 új csemetét nyerek. Ezekben az Orbai alma csemetékben van mit gyönyörködnöm: de bezzegh! Nincs mit gyönyörködnöm az ojtványaimban, melyeket a faiskolai táblákban a végett hagytam meg ritkásan, hogy róluk ojtóvesszőt szedhessek. Bárha 2-3 ölnyi távolban állottak is ezek egymástól kezdetben; most már annyira össze sűrűdtek, hogy inkább hasonlít az egész tábla egy lombsátorhoz, mintsem faiskolához. Ezeket az ojtványokat ősszel mind ki kellene szedni álló helyökre, szabad földbe kiültetni. Igen ám, de nincs hová. Ha másoknak adom: elveszítem a fajt, melyet képviselnek s akkor aztán honnan vegyem az ojtóvesszőt? Bizony-bizony, akarom, nem akarom szemem láttára kell elpusztulnia gyűjteményemnek!

Szerencse, hogy fajaim majd mind meg vannak már Petrovaynál Szerencse, hogy Budai József,¹⁸⁵ a ki egy évig Petrovaynál volt; de most már ismét hazament Erdélybe, a hol a Petrovay-éhoz hasonló faiskolát szándékszik alapítani, – meg rendelte mind azt, a mi gyűjteményemben van és rimánkodik, hogy levélhullás után azonnal küldeném meg neki

¹⁸⁴ Gyöksarj = gyökérsarj, amelyről a szaporítás történik.

¹⁸⁵ Budai József (Bodos, Háromszék vm., ma Bodoș, Románia, 1851. – Miskolc, 1939. január 20.) botanikus, pomológus. – A kolozsvári egytemen tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Tanulmányai befejezése után nyolc hónapig a kolozsvári egyetem ásványtani tanszékén tanársegéd, majd Magyarlápason (Szolnok-Doboka vm.) tanító volt, azután Bodoson méhészkedett és gazdálkodott. 1890-től Kolozsvárott polgári iskolai tanár, 1894-től a mezőtúri gimnáziumban biológatanár, 1896-tól Miskolcon gimnáziumi tanár, 1926-ban nyugdíjazták. Gyümölcsstermesztői munkássága tette ismertté. Főként a kiváló gyümölcsű, de magyar viszonyok között betegségre érzékeny, valamint gyengébb termésminőségű, de ellenálló magyar fajták keresztezésével kialakított kb. 30 fajtakeveréke volt sikeres; közülük a legismertebb az 1902-ben bemutatott és az 1950-es évekig nagyüzemi módon is termesztett Budai Domokos almafajta volt. Figyelemre méltó fajtalírásokat készített. A növényi kártevők elleni védelemmel, Borsod vármegyében és a Bükkben flórakutatással is foglalkozott; bogáncs (*Carduus*)-hibrideket fedezett fel. – Irodalom: SZABÓ B., H. 1959, ÚJ ÉLETRAJZI I. kötet 2001. 957-958. p. Magyar Agrártörténeti Életrajzok. I. kötet 273-277. p. BODORIK S. 1999. 40-41. p. MAGYAR ÉLETRAJZI I. kötet, 273. p.

összes fajimat. Ígéri, hogy lelkiismeretesen megőrzendi a hazának mind azon kincset, a mit én hiteles forrásokból beszereztem akkor; a mikor a források nem voltak még végkép bedugulva. Így aztán jövőre lesz a kihez utasíthassam azokat, a kik sok fajra akarván szert tenni, engem keresnek föl.

Az egész nagy kertben nem hiszem, hogy 20 szem almát bírna valaki most össze kutatni fáimról, de a körte fákon egy-két gyümölcs majd minden fámon akadna. Van egy próbafára ojtott körte magonczomon is 3 szépen fejlődött példány. E magonczot a Vilmos körte magvairól nyertem.¹⁸⁶ Kíváncsi vagyok rá, hogy becses faj lesz-e? Gyümölcse éppen oly nagy és éppen oly alaku még most, a milyen nagy s a milyen alaku most a Vilmos körte, de fáját kényesnek látom; mert levelei a ragya ütésre érzékenyek, fekete pecsétet kapnak és már augusztusban kezdenek a fáról lehullani. Semmi esetre sem válik belőle az alföldi viszonyok közé is beillő gyümölcs, de ha finom gyümölcse lesz, talán beválik a felföldi gyümölcsök közé? Majd meg lássuk. Ezeken kívül látok még vagy 10 – másoktól, külföldről beszerzett körtefajomon gyümölcsöt, melyek, ha meg maradhatnak, tanulmányul szolgálhatnak; tehát mégis csak van egy-két reménységem, hogy az idén is tanulmányozhatok gyűjteményemben legalább egy-két fajt, olyant is, a melyeknek eddig még virágát sem láthattam. –

Még csak két gyümölcsfajt kell leírnom körülményesen és akkor készen leszek IV. kötetemnek 1/5 részével! Ennyire bírtam csak haladni máj. és jun. hónapok alatt!

E héten Aradra menni szándékozom, honnan rózsafajokról szemző vesszőket ígértek jó barátaim. E vesszőket kiviszem Kurticsra s ott ojtogatom el az öregeknél, a kik e végett már is türelmetlenül várnak: de a napontai esőzés nagyon elveszi kedvem a kirándulástól.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

¹⁸⁶ Vilmos körte magvairól nyert magonc

1886. június 22. D-308. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Junius 22.

Kedves Barátom!

F. hó 20-án kelt leveledet 21-én meg kaptam, hát biz én Jun. 12-ike óta nem írtam hozzád levelet. Nem azért hogy bajom volna, mert meg vagyok a' szokott normális állapotba, – hanem, mert szédelő kába fejem feledékeny, és lusta gondolatu, délután már gondolataim annyira kimerítik szellememet, hogy alig vagyok képes helyyesen gondolkozni, vagy leg alább erőltetésembe kerül az. Különösen a' nyelvem nem akar peregni, nem csak a' szavakat, hanem a' szóköteket is elhibázom, lassan tartva kell beszélnem, mert az agy gondolata sokáig ér a' nyelv hegyére. Reggelenkint csak képes vagyok fogalmazni úgy a' hogy, sőt a' fogalmazás beosztott napi teendőm. De a' levél írást is csak hozzád merem intézni, mert tudom, hogy ha a' fogalmazásba vagy az írásba hibát követek is el, – te el nem ítélsz. Társaságtól vissza vonultam, mert egy kár örvendő zsidó pillantása fellázítana. Ne vedd ezt panasz, hanem bizalmam nyilvánításának.

Másik oka talán hogy ritkábban írok az: hogy mintha kifogytam volna a' tárgyból? Dehoggy fogytam, dehoggy fogytam, félszázados tapasztalás kimeríthetetlen kevés idő alatt. Inkább félek attól, hogy ismétlésekkel untatlak. Tehát ezután maradok a' napi események leírásánál.

Van még egy okom, a' miért ritkázni akarom a' hozzád írandó levelek számát.

Az én helyzetem: egy hajó töröttnek a' vég elmerülés elleni küzdelme. Hát illő egy rokon érzésű jó barátot ezen küzdelemnek napontai szemléletével kínozni?

II.-ik Lajos Bajor király¹⁸⁷ nem volt örült, hanem a' művészet bolondja, mint én a' becsülletéé. Olvasgatom a' szomorú eseményét, és sok hasonlóságot találok az ő, és az én lelki és testi tulajdonaink között. Utálta a kétszínű csalárd embereket, szerette az egyszerű naiv embereket, kikbe bűnt nem feltételezett. Gyomra romlott volt, mind a' mellett nagy ehető, így hízásra hajlandó, fogai rosszak. Különben én halálát nem lelki bajának, hanem politikai intrikának tulajdonítom.

Saját gazdasági ügyeink a' lehető legjobb rendben vannak. Szénánk termelt elegendő, melynek 2/3-át sikerült még az esők meg indulása előtt

¹⁸⁷ LAJOS, Ottó Frigyes, II., bajor király (1845–1886) 1864. március 10-én lett király. 1886-ban Luitpold herceget régenssé nevezték ki mellé, mert a királyt 1886. június 9-én gyámság alá helyezték. 1886. június 13-án a Starnbergi-tóba ugorva öngyilkos lett.

hiba nélkül össze takarítani. De 1/3át már az eső verte, tehát a széna fekete, de vontatóba van. A' Körös lapossakon az eső óta a' sarju szépen nő, ha az ár el nem viszi, még több sarju lehet rajta, mint anya széna? Jóságunk egészséges, jó mezeje van. Kukoriczánk, répánk meg van kapálva, 's erőssen nőnek. Az aratáshoz a' jövő hétfőn hozzá foghatunk, az élet még eddig hiba nélkül van, rozsda nincs, valamint dúlt búza is kevés, mert hát itt átalánosan sok eső nem vőlt, de hellyel hellyel igen, sőt a' határunknak egy sarkát a' mult szombaton jégverés is érinté. Nőm tegnap a' szöllőt felkőtteté, és meg kapáltatá, hanem jól is járt velle, mert tegnap estéli ¾ 7kor őrült sebességgel egy futó zápor jött, de hiába sietett oly nagyon, kedves nőm meg előzte.

Tegnap a' mint karos karszékembe többnyire a' ház előtt ültem, szemlélve Ottóként a felőlletek jövő, alkalmasint vihar által széttépett rongyos felhőket, elgondoltam: Ezen futó felhők látták Bereczki Máté kedves barátomat Mező-Kovácsházán vagyis kertjébe fácskái közepette, úgy szerettem vőlna kérdezősködni tőllök róllad, de nem lehetett, és íme! mintha a' jó Isten gondolataimat kívánná betölteni: itt hozza a' posta kihordó kedves leveledet!

Tehát Budai József helyes irányra vergődik mégis; az igaz, hogy Gyurinak vetéjtársa lesz, de van terők elég, nem fogják egymás érdekeit közelfekvő fákként – beárnyékolni, és azoktól a' levegőt meg fosztani. Jól van, kívánságát teljesítsd. Csak hogy meg intsd, miszerint elhatározásához álhatatos maradjon.

A' hójag meggyeket még soha sem láttam oly szépre és nagyra kifejlődve, mint ez évbe. Hiszem, hogy egyéb meg maradt más gyümölcs is így lesz.

Én azt hiszem, hogy munkád IVik kötetének eddig fele részével kész vagy.

Majd ha újra írsz tudósíts engemet az öreg Sármezey urról és családjáról, add át nekik tiszteletemet.

Én a' hozzád írt leveleimet soha kétszer le nem írtam: hanem a' nyárfák alatti gondolataimról írott levél megmaradt nállam, ha nem restelled, olvasd el még egyszer, hátha valami elhatározó gondolatra ébresztene az tégedet?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A levélpapír 1. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő. Válasz 4/7. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. július 3. D-309. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Julius 3.

Kedves Barátom!

Egy szavahihető tekintéljes ember mondta nékem, hogy a' jó minapában Hódmező Vásárhelyen tartott vízszabályozó gyűlés alkalmával Horváth Gyula¹⁸⁸ kormány biztos saját szájából hallotta mondani: hogy ő don Carlos táborában¹⁸⁹ kapitányi rangot viselt. Sokat magyaráz ez meg. Ő tagadhatatlan vállalkozó szellemű, merész, bátor, romantikus lovagiasságu férfiú, de én előttem mégis csak kalandor. És fájdalom! Még is ilyen

¹⁸⁸ Horváth Gyula, nagyváradi és telki (Orbaitelek, ma Telechia, Románia, 1843. január 24. – Budapest, 1897. augusztus 19.) politikus, publicista. 1860-ban az olasz légió tagja lett és Garibaldi többször kitüntette. 1881-ben az Alföldet fenyegető árvíz elleni védekezés miniszteri biztosa, sikeresen szervezte a védelmi munkálatokat.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Horv%C3%A1th_Gyula_\(politikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Horv%C3%A1th_Gyula_(politikus))

¹⁸⁹ Don Carlos táborában = „Miután a középszerű, kegyetlen és ennél fogva rendkívül népszerűtlen uralkodó, VII. Ferdinánd (1814–1833) harmadik feleségét is úgy temette el, hogy frigyükből utód nem született, 1829. december 11-én negyedszerre is megnősült: választása ezúttal Bourbon Mária Krisztinára, I. Ferenc szicíliai király és Bourbon Mária Izabella lányára esett, utódjának pedig saját öccsét, Carlos María Isidrot – népszerűbb nevén **Don Carlost** – nevezte meg. 1830 márciusának végén azonban Mária Krisztina állapotos lett, ezért VII. Ferdinánd kihirdette a *Pragmatica Sanctiót* – amelyet ugyan az 1789. szeptember 30-i Cortes elfogadott, de az akkori külpolitikai helyzet miatt nem lépett hatályba. A *Pragmatica Sanctio* kimondja, hogy amennyiben a királynak nem fiú utóda születik, a trónt a leánygyermek örökli. E törvénnyel Don Carlos trónra lépéssel kapcsolatos aspirációi gyakorlatilag füstbe mentek, hisz a spanyol trón legitim örököse az 1830. október 10-én született, és 1833-ban II. Izabella néven királynővé koronázott leánygyermek lett. Ezzel kezdetét vette a Don Carlos és hívei, valamint Izabella közötti, hosszú évtizedeken át tartó viszálykodás, amely három egymást követő háborúban (I. 1833–1839, II.: 1847–1849 és a III.: 1872–1876) csúcsosodott ki. A mozgalom névadója és vezéralakja természetesen Don Carlos volt – ám ezen a néven **három** trónkövetelőt különböztetünk meg. Az I. karlista háború vezére VII. Ferdinánd öccse, Don Carlos María Isidro (V. Károly, Molina grófja – 1833–1845). A II. háborút fia, Don Carlos Luis (VI. Károly, Montemolín grófja – 1845–1861), míg a III. háborút fia, Don Carlos María de los Dolores (VII. Károly, Madrid hercege – 1868–1909) vezette.” „[...] miközben a bécsi kormány 1848-ra rendezte diplomáciai kapcsolatait Izabella kormányával, a monarchia fővárosában erős és tevékeny karlista párt működött (Bécsben nagy számú karlista menekült élt), sőt, (VII.) Don Carlos családját és a Habsburgokat rokoni szálak is összekötötték. E szituáció erős feszültséget keltett a kormány és az udvar között, de ennek ellenére 1874-ig Bécs – Oroszországgal együtt – a *carlismo* egyik legbökezűbb támogatója volt.” (POLÁCSKA E. 2006. 18. 20. 21. p.)

kalandorokra van bízva oly annyira életbe vágó érdekeink, száz ezrek létének kérdése, mint p. o. – a' víz szabályozás feletti intézkedési jog.

Önkénytelenül eszembe jut a' patkány, mely a' lomos kamrákba garázdálkodik, átfurja a' köz falat, hogy egyik kamrából a' másikba könnyen át juthasson, kirágja a' lisztes zsákot, mindent pocsókol. Vagy eszembe jut azon pákosztos macska, mely a' speiszba békapván, lenyalja a' köcsögről a' tejfelt, és ha a' lenyalásba az aludt tejig ért, más köcsögről kezdi nyalni a' tejfelt.

Azt mondják, hogy Horváth rövid időn lejárja magát, meglehet, csak hogy ez esetben ön szántából megy a' vízszabályozás köcsöge helyett más köcsögöt keresni.

Midőn vízi kormánybiztosnak kineveztetett, én a hatósága alá esett Endrőd-Mezőtúri védgát társulatnak igazgatója voltam, és Horváth engemet egy rendelet szerű levele által kormánybiztoshoz illő nagy pontossággal (az időre már nem emlékszem) Szerdára vagy Csütörtökre maga elébe rendelt, tehát én őt várjam 2 napig. Nem mentem, hanem elküldöttem lemondásomat egy levélbe. Én csak az áltéri birtokosok közgyűlésének határozatát hajtom végre, kiknek pénze felett birtokaik védelmére intézkedni feljogosítottam, és a' kiktől ekkor tájba (az 1881iki nagy árvíz alkalmával) 200 Ft két száz forint fizetést – saját fogatom fuhar díjának megtérítésére – huztam is.

Én olyan embereket szeretnék minden ügy élén állani, a' kik velünk vannak a' lében.

Jaj! De mikor jutunk oda, hogy a' mások anyagi érdekét is tiszteletbe bírjuk és akarjuk tartani. Midőn jelen rang, cím, és címadományozás hiu korszakában, az emberi méltóság nem hogy elismertetne, de kíméletlen módon lábbal tiportatik.

Semmi féle adó nem volna oly igazságos, és jótékony hatásu mint a cím adó

1 milliót	kellene fizetni	a' felséges	czímért
100 ezret	"	fenséges	"
20 ezret	"	kegyelmes	"
10 ezret	"	méltóságos	"
3 ezret	"	nagyságos	"
200 Két százat	"	Dr. Tekintetes	"
100-at	"	Tekintetes	"
50 frt-ot	"	nemzetes	"
10 frt-ot	"	gazduram	"
5 frt-ot	"	kend	czímért.

A nők ezen adónemnek felét, a' zsidók kétszeresét fizetnék.

Ha ezen adó nemet pontosan kivetnék és behajtanák, alig ha nem pótolná az árvákat rendszerint tönkretevő örökösödési százalék adót.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 3/7. Válasz 4/7. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. július 4. B-318. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Jul. 4-én

Kedves barátom!

A jégverés ekkoráig nem tett kárt nálunk. Evvel kezdem levelem; mert tudom, aggódtál, a midőn a lapokból olvastad a közelünkben fekvő városok és falvakban pusztított iszonyatos jégverést. Az a fölleg, mely a jeget hozta felénk tartott egyenest: de kétfelé vált, midőn elérte határunkat s így nekünk csak a szele jutott. –

Szerencsésen megjártam Aradot is, Kurticsot is! Egészségeseknek találtam Kurticson az egész házi népet, a kiknek átadtam üdvözletedet s a kik téged általam, viszontag, szívesen üdvözölnek. Nagy örömmel bukkantam a kurticsi kertben. A tavall tavasszal tőlem idekerült Dániel szilva ojtványomon 16 szem olyan szilvát pillantottam meg, mint egy közönséges dió. Ekkoráig mindhasztalan vártam termést úgy a nálam lévő anyafán, mind a battonyai kertben levő jókora nagy fává nőtt ojtványomról. Egy szemnél többet még nem ízlelhettem e fajról és e miatt kellett késleltetnem körülményes leírásaim közlését, mert hát egy gyümölcs nem elég a leírás tökéletességéhez. Már most, ha Kurticson megmaradhat valami módon az óhajtott termés; mi sem hátráltat többé az írásban és abban sem, hogy a leírást a IV-dik kötetemben közölhessem.

Az a körtemagoncz, a melyikről legutóbbi levelemben írtam neked öt darab, szép fejlődésnek indult gyümölcsöt tartott meg, melyek külsőleg teljesen hasonlítottak anyjukhoz, a Vilmos körtéhez; hanem hát

megirigyelték tőlem a kártékony rovarok. Lerágtak már három darabot s a megmaradt kettő is férges lesz, a mint látom.

Egyébb tanulmány gyanánt szolgálható körtefajaim termését is csuffá tette nagy részben a vörös vagy vörhenyes mezei poloska, mely a külbőrt csúnyán lerágta a fejlődő gyümölcsökről. –

Ma kezdem meg a körte fajok növényzetének lejegyzését a kertben; mert, a mint látom, már több faj van közöttük, a melyek vesszeje teljesen meg van érve és így le is írható. –

Tegnap fogtam meg, május 6-dika óta tartó vadászatom alatt, a 49-dik vakondokot. Kertem fele már teljesen meg van mentve ettől a veszedelmes féregtől: de a kert másik felében még folyvást hemzsegnek. Itt nem lehetett rájuk vadásznom; mert nagy itt a burján, mely a sok eső miatt felverődött s egy ember lézeng csak e nagy kertben; pedig, hogy folyvást tisztán tarthassuk, négy embernek is adhatnánk dolgot. –

Egy alkalmas napon jó volna; ha kimennél kertedbe és számba vennéd azon gyümölcs fajokat, a melyek termést ígérnek és tanulmányul szolgálhatnak. Örülünk legalább a reménységnek egy ideig! Ez is jobb, mint a teljes reménytelenség a fölött, hogy az idén nem látunk gyümölcsöt.

Jun. 22-től Jul. 3-dikáig bezárólag 5 levelet írtál hozzám. Jun. 23-ról írt leveled annyira közérdekű, hogy halálos vétek eszméidet fölhasználás végett nem közleni Verhovayval¹⁹⁰ vagy Szemneczczel.¹⁹¹ Ők azt adandó alkalommal egy-egy vezércikkben nagyon jól tudnák fölhasználni.

¹⁹⁰ Verhovay Gyula (Nátafalva, ma Nacina Ves, Szlovákia 1849. január 21. – Battonya, 1906. április 20.) földbirtokos, újságíró, ellenzéki, majd antiszemita politikus. Középiskolai tanulmányait Kassán és Sárospatakon végezte. Jogot végzett a pesti egyetemen, utána 1875-ig a hadügyminisztériumban volt alkalmazásban. Ezzel párhuzamosan az *Ellenőr*(1875-ig), majd (ekkor munkájával az új pártalakulást megtámadva), belépett az *Egyetértés* szerkesztőségébe), ahol 1879-ig dolgozott. 1875-ben írta első művét *A magyarországi konzervativismus és liberalismus* címen. 1877-ben a lovardában a kormány törökellenesnek mondott politikája miatt tartott népgyűlésen, a tömeg a miniszterelnök budai palotája elé vonult, hol Verhovay szónokolt, aminek tüntetések lettek a következményei. 1878-ban Ferenc Józsefnek Kassán mondott toasztja alkalmából az Egyetértésben cikket tett közzé, mely miatt sajtóperbe fogták, de fölmentették. 1878-tól függetlenségi párti programmal ceglédi országgyűlési képviselő. Eötvös Károllyal történt összetűzése után 1879. december 14-én megalapította a *Függetlenség* című politikai napilapot. 1879. január 10-én a kisbirtokosok földhitelintézetének ügyéből eredett affér folytán párbajt vívott Majthényi Izidor báróval és megsebesült, ami a kaszinó ellen való tüntetéseket vonta maga után. Magatartása és lapjának hangja miatt a Függetlenségi Párt megszakította vele a kapcsolatot 1880-ban (a lap antiszemita nézete miatt). 1878-1887-ig Cegléd városát képviselte az országgyűlésen; függetlenségi párti volt, de a tisztaeszlári pertől kezdve antiszemita elveket vallott. A tisztaeszlári per után szélsőséges antiszemita nézetekkel lépett fel. 1884-ben sikkasztás címén vád alá helyezték, de fölmentették. 1884-1887 között Istóczy Győző antiszemita pártjának képviselője (ugyancsak Cegléden). 1892-ben megházasodott és haláláig visszavonultan élt felesége (rétháti Kövér Amáliának) battonyai (Csanád vm.) birtokán. Sírja ma is látható a battonyai római katolikus köztemetőben. – Művei: *M. Liberalismus és conservativismus* (Budapest, 1875); *Védbeszéd*ek politikai sajtóperekben (Budapest, 1884); *Az álarc korszaka* (politikai karcolatok, Budapest, 1889); *Az ország urai*

A földművelés érdekei ellen elkövetett bűnöknek oly új eszméket pendítettél meg előttem leveledben, a milyeneket eddig senkitől sem hallottam megpendítve. Gondold rá magad! s ha rá gondoltad és elfeledted volna, hogy mit írtál, tudasd velem és én azonnal visszaküldöm leveledet.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Külön lapon Dörgő Dániel írásával):

„Kruchió József, 68 éves, gyomai vólt, városi bíró, meghalt 1886. júl. 4.

Pályi János, 70 éves, mezőtúri vólt, tanácsnok, meghalt 1886. július 7.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. július 7. D-310. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Julius 7.

Kedves Barátom!

F. hó 4én kelt leveledből látom, hogy jelen levelem előtt hozzád írt leveleim kezdedbe jutottak.

Hogy 2 hó óta 43 vakondokot fogtál ki az nekem nagy örömet szerzett, mert ruganyos testi egészségéről, kitartó szorgalmadról, így hosszú életedre való kilátásról tanúskodik. Hogy Sármezey¹⁹² urék

(Budapest, 1890) ÚJ ÉLETRAJZI 6. kötet, 1200–1201. p.; MAGYAR ÉLETRAJZI (elektornikus változat) és Wikipedia alapján.

¹⁹¹ Szemecz Emil (Szemes, Somogy vm., 1859. augusztus 23. – Bp., 1918. november 24.), lapszerkesztő, antiszemita programmal országgyűlési képviselő.

¹⁹² A Sármezey-család és Bereczki Máté kapcsolata: Sármezey (eredetileg Vertán) (I.) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm. ma Olosig, Románia, 1822 – Kürtös, Arad vm. 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Felesége: Rétháti Kövér Anna (Kisfalud, Maros vm. 1832 – Arad, 1893. február 23.) Házasságkötés: 1848. november 18. Mezőkovácsháza. Gyermekük: 1./ Júlia Olga [Vertán] (Mezőkovácsháza, 1853 – Mezőkovácsháza 1855. január 23.), 2./ Manó (Arad, 1854 – Kürtös, 1901. augusztus 2.), földbirtokos, 3./ Ákos Antal (Mezőkovácsháza, 1855. december 22. – Arad, 1909. február 3.) szolgabíró, 4./ Béla István (Mezőkovácsháza, 1857. december – Mezőkovácsháza, 1868. szeptember 23.), 5./ András (Endre) Elemér (Mezőkovácsháza, 1859. április 21. – Békéscsaba, 1939. augusztus 15.) vasútépítő mérnök, a motorvonal-tervezés úttörője; 6./ Antal (II.) Zsigmond Aladár (Mezőkovácsháza, 1860. szeptember (vagy október) 13. – Kunágota-Pusztá, 1927. december 5.) földbérlő, földbirtokos, 7./ Árpád Gusztáv Imre (Mezőkovácsháza, 1863. október 1. – Nouva Columbia, Paraguay, 1923.), 8./ Margit Jolán (Mezőkovácsháza, 1865. április 8. – Budapest, 1954.). Férje: Nágel Vilmos (Sárafalva, Torontál vm., 1856. március 14. – Mezőkovácsháza, 1916. március 22.), kincstári bérlő, földbirtokos, 9./ Ágnes Judit (Mezőkovácsháza, 1866. december 23. – Arad, 1933.) Férje: Szathmáry Király János. 10./ Jolán Etel (Mezőkovácsháza, 1868. április 20. – Budapest, 1936.

egészségesek és hogy a jégverés veszélye kikerülte földjeiket, annak is csak örülni tudok.

Hej Kedves Barátom! A Dániel szilva neve nyomja lelkemet. Inkább Náray Imre, vagy Vertán Endre¹⁹³ nevet kellett volna annak adnod. De ha már Dániel neve alatt imide amoda netán kiosztotom annak ójtó vesszeit, tetszésedre hagyom neve meghagyását, csak arra kérlek, hogy halálom után tedd annak a' szilva fajnak leírását közzé, de gyümölcsét szeretném látni és ízlelni. Kertünkbe több anya fa van belőlle kiültetve, és Bodolay László¹⁹⁴ kedves vöm tud ezen faj szilváról ójtó vesszőt kiadhatni.

február 22.). Férje Hász Kálmán (Arad, 1867. november 25. – Medgyesegyháza, 1913. július 16.). 1868-ban Sármezey-re változtatta a nevét, mert a nemességet szerzők mindegyikének volt Antal nevű fia is. Utódai ma is ezt a nevet használják. 1862-ben Bereczki Mátéval 10 éves szerződést kötött, akit magántanárként alkalmazott gyermekei mellé. Bereczki „principálisnak” (*nagyfontosságú, elsőrendű személy, főnök*) nevezte Sármezeyt. Bereczkinek a tanítás mellett lehetősége nyílt egy gyümölcsöskert létrehozására is, kezdetben 3 kataszteri holdnyi területen gazdálkodott, ami végül 6 kat. holdra növekedett. Amikor Bereczki befejezte a nevelői munkáját, nem hagyta el a Sármezey-kúriát, hanem a rendelkezésére bocsátott földön már csak gyümölcsészettel foglalkozott. Bereczki gazdasága nem sokkal később országos jelentőségű, majd európai híru gyümölcsöskertté vált. A pomológus az 1880-as évek második felében az akkor Kunágotához tartozó, Sármezey (II.) Antal által alapított Sármezey tanyára költözött át. Ekkor Bereczki is áttelepítette teljes gyümölcsfa gyűjteményét Kunágotára, ahol 6 kat. holdon 3000 gyümölcsfát nevelt. Sármezey (II.) Antal 1893-ban vásárolt egy 200 kat. holdas birtokot. Ez 1911-ben 199 kat. holdat tett ki. Az 1935-ös gazdacímter szerint Sármezey (III.) Antal (1887–1957) és testvérei 342 kat. holdat birtokoltak. A feljegyzések szerint a kúriában értékes könyvtárat őriztek, amely a II. világháború végén megsemmisült. 1945 után a majort és a kúriát lebontották. Ma már szántóföld van egykori helyükön. Bereczki volt gyümölcsöse is megsemmisítésre került. - [Helytörténeti Gyűjtemény. Mezőkovácsháza. Albertus László szíves közlése.]; BARNA J. – SÜMEGHY D. 1998. 219–220. p.; VIRÁG ZS. 2009. 346–347. p. és MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29049>

¹⁹³ A Vertán-család. A Gyergyószentmiklósról származó Vertán András (1750–1810) fiai Vertán János és Vertán József (Ellentmondás az, hogy a közölt leszármazási táblázatokban József néven senki sem szerepel!) 1830 körül telepedett le Kovácsháza-pusztán, és e két fiú 1832-ben megvásárolta a kincstártól a Bihar megyei Szombatság községet, és ott 1848 előtt földesúri jogokat gyakoroltak. Vertán János fiai – János (1785–1863. október 28.) és Emánuel (?-?) - 1830-ban „szombatsági” előnévvel nemességet kaptak. Vertán János fia volt Vertán Endre (1813 – 1879. március 26.), aki olyan sokat szerepel a levelekben, és aki Sármezey (I.) Antal első unokatestvére volt. A levelezés kezdetekor már beteg volt. Előzőleg jogot végzett, majd Csanád vármegye tb. főjegyzője, országgyűlési képviselő is volt. Bereczki Mátéhoz őszinte barátság fűzte, aki a beteg barátját szinte naponta meglátogatta. Dörgő Dánielt is bemutatva Vertán Endrének. Bereczki is, Dörgő is mindig igen nagy tisztelettel emlegették Vertán Endrét. Vertán Emánuel másik fia, Vertán András a kincstártól megvett a kupai pusztá egy részét. – BARNA–SÜMEGHY 1913. 219–220. p.

¹⁹⁴ Bodolay László (1843-1895) tanár, gimnáziumi igazgató. Borsod megyében Dédesen gazdálkodó családban született. A miskolci református főgimnáziumban végezte tanulmányait, majd a debreceni Kollégiumban tanult teológiát és jogot. Innen ment két évre rektornak az Abaúj megyei Szikszóra, ahonnan 1867-ben hívták meg a mezőtúri gimnáziumba tanítani. Itt szolgált 28 éven át rendes tanárként; több mint „negyedszázadon keresztül hintette az ifjú szívekbe a tudományok éltető magvait, melyek azokban meggyökerezvén, ez ifjakkból a hazának, az egyháznak hű fiai lettek.” – írta róla M. Nagy István. 16 éven keresztül a gimnázium igazgatója volt. Ez idő alatt lett nyolcosztású főgimnáziummá az intézet. Magyar, latin és német nyelv, valamint történelem és földrajz tanítására volt oklevele. A Központi Olvasó Egyletnek 12 éven át volt könyvtárosa, később

Még e' héten kifogok menni kertünkbe, és szemlét fogok tartani azon néhány ~~általad még le nem írt~~ gyümölcs fajok felett, melyek még általad le nem írtak, és ha gyümölcsöt találok egynémelyikén, azt körülményesen azonnal meg fogom neked írni.

A' F. évi Junius 23án hozzád írt levelemre vonatkozólag csak annyit írok, hogy nem levelezek már én mással rajtad kívül. Ezen levelemről levelezési naplómba csak annyi van írva: Földteher. Rótsild,¹⁹⁵ II. Lajos. Königräcz. Még homályosan emlékszem tartalmára, bár szó szerint nem tudnám azt leírni. A terhek főbjeit sorolám fel, majd a' következményeket, kihagytam a' mostoha vármegyének a' földbirtokosokon nadájként való élőködését, mert az még is csak közelebb van hozzánk, továbbá kihagytam a' városoknak azon a' magas kórmánytól ragályként reá ragadt káros szokásait, hogy adósság csinállással vél bodogulhatni. Ez által bizonyosan tönkre teszi a' bár lassabb ~~haladásu~~ de biztosabb jövőt. Ma a' gyermekeink és unokáink jövedelmét fecséreljük el.

Egyébiránt azon Jun 23iki levelemben foglalt eszmékkal tedd azt, a' mit jónak látsz. Ha a' stilisticai hibák mellőzésével leírnád, hozzám elküldenéd, én itt Mturon feltenném a' postára, azon levél borítékba, melyre, hogy kézhez juthasson, leírnád a' tetszésed szerinti címet vagy Legyen ugy, a' hogy te akarod.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 7/7. Válasz 24/7. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

alelnöke. Igazgatósága alatt építették fel a gimnázium mai épületét, melynek főbejárati csarnokában 1895. április 23-án érthetetlen okból föbe lőtte magát. Tettének valódi oka: túlfeszített kötelességtudat, a megőrüléstől való félelem. Búcsúlevelében ezt írta: „Meguntam és megutáltam ezt az irtóztató zaklatott életet, annál fogva elmegyek közületek.” Halálakor két éve hiányzott a nyugdíjig. Hitvallása ez volt: „törekedjeteK folyvást magasabbra, mert aki az önmivélés útján csak kevés időre is megáll, már elmaradt, a tétlen veszteglés pedig itt egyértelmű a halállal.” Írásai: *Adatok a mezőtúri református gimnázium történetéhez, 1882; Az ivóvízről, különös tekintettel Mező-Túr város e nemű szükségleteire. M.V. 1885; A Mezőtúri Olvasóegylet 25 éves története, 1886.* – Neje: Dörgő Mária. Gyermekei: László, Ilona, 1885. január 27. –, Margit. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 30. p.

¹⁹⁵ Helyesen: Rotschild.

1886. július 14. D-311. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Julius 14.

Kedves Barátom!

Tegnap előtt kint voltam kertünkben, megvizsgálni azon tölled származott kertünkben lévő fajaidat, melyeket még le nem írtál, – hogy vajon hoztak é gyümölcsöt?

Igen kevés gyümölcsöt találtam ott, nem csak az új, hanem a' régi felette termékeny faju fákon is.

Nem is lehet azt kívánni, hogy azon fajok, melyek a' mult évi nagy gyümölcsstermés alkalmával ~~nem termettek~~ egy ugyan azon időben készült fafákon nem termettek, holott egy koru szomszédjaik dusan meg voltak rakva terméssel, – most teremjenek.

Ez évben nállunk a' gyümölcs nem véka, hanem darab számra számíttatik. Gyümölcsből semmi bevétel, hanem inkább kiadás lesz.

Cseresznye és meggy vólt rendesen, főztek is be, aszaltak is rólla. Két vén Kálmán körte fánkon még van elég gyümölcs, 2 vén pogácsa alma, 1 téli fehér kalvil és néhány nyári Daru alma fán is vólt elég gyümölcs, de a' sok rovar már legnagyobb részöket a' fák alá teremtette. Nem csuda, hiszen minden szem gyümölcsre jut legalább egy pár száz rovar, pedig ezek ám természeti ösztönüknél fogva ugyan csak igyekeznek fajukat fenntartani. Kajszi baraczk a' szöllös kertekben lévő fákon egy-két szem vólt, hanem a' városban lévő fákon igen sok. Mari leányomnál sok gyümölcsöt le kellett zöld korában szedni a' fájáról, nehogy a gyümölcs suja a' fa ágait le hasogassa. Szilva mutatkozott, de a' fekete légy? Azt leszurkálta, az a' néhány szem szilvák, melyek még is a' fán imitt amott meg maradtak, – mézga gyöngy izzadással sanyarognak. Körte majd minden fajon van több-kevesebb, és a' mi van, az egészséges fákon szépen felylődik.

Következő fajokon találtam termést:

Ecully szépe	1 példány	
Fondante de Malines (SL)	2 példány	} ezen fajok korai ifju korukba termésre fordulnak és nem férgesednek
Nyárig tartó	4 példány	
Téli citrom körte ¹⁹⁶	22 példány	} ezen faj határozottan a' Leroy-féle Bergamotte Paques, ¹⁹⁷ mely a' 150 éves téli körte

¹⁹⁶ Téli citrom körte = Garami László: Védett természeti értékeink ISBN 963 243 239 8

¹⁹⁷ Bergamotte de Pâques = Húsvéti Bergamot

		fánkal azonos, amint tavaj bőven megírtam
Willy renet (SL)	3 példány	fája beteg, nem bizok hozzá, hoggyümölcsét megérlel- hesse
Szent Katalin szilva	2 példány	bár elég nagyra fejlődött, de mézgát izzad
Piros császár szilva	2 példány	bár elég nagyra fejlődött, de mézgát izzad

eddig van.

Nem hoztak termést:

Courcelles Henrik vajonca

Mas elnök

Hellman dinnye körte

Nina

Antoinette vajoncz (Ly)

Czirnos renet (SL)

Cellini

Csokros Sójom

Pereszlény

a' sárga és zöld Pázmány már jó nagyra meg nőtt Beör Kálmán-féle¹⁹⁸
fáid, mellyek László kertjébe van ültetve,
nem hoztak termést,

Szomorú alma

Beni detti

Öreg Laki korai¹⁹⁹

¹⁹⁸ Beör Kálmán, földbirtokos, az eperjesi székhelyű Sáros megyei Adófelszólamlási Bizottság elnöke (1880-as évek vége, 1890-es évek), Bereczki Máté Eperjesen (Sáros vm., ma Prešov, Szlovákia) lakó, gyümölcsstermesztéssel is foglalkozó barátja. Az 1885. évi Budapesti Általános Kiállítás keretében rendezett Nemzetközi gyümölcs- és zöldség kiállításon (1885. október 18–31.) kiállítási nagy érmet nyert „szép gyümölcséiért”. In: *Kertészeti Lapok* 1886. január. 1. szám 28. p. – Az 1895. évi Kassai Kertészeti Kiállításon (1895. szept. 21–23.), melyet a „nemrég megalakult Felső-Magyarországi Kertészeti Egyesület rendezett”, a III. Gyümölcs osztályban ezüst díszoklevelet nyert. In: *A kert* 1895. 15. szám, október 15. 578. p. Művéről: Beör Kálmán: *Sáros vármegye gyümölcsstermelése. Kiadja a Sáros vm. gazdasági egyesület Eperjes, 1849.* In: *A kert*, 1915. 19. szám, október 1. Hírek rovat. A m. kir. mezőgazdasági múzeum könyvtára (Kertészeti csoportjának könyvjegyzéke). 606. p. – A *Gyümölcskertész*, 1894. 4. évfolyam, 1894. szept. 10. 17-18. számában érdekes hozzászólást írt a Tiroli hegyes bőralmáról (Tiroli Spitzleder Apfel).

¹⁹⁹ Öreglaci korai (szilva)

A' szucsai cseresznye ág nállunk igen sok, de apró kis hegyes cseresznyét termett, külsőleg hasonlót a' Krüger hójagjához, mely utóbbi is felette sokat, így apró gyümölcsöt termett, de a' Krüger íze sokkal jobb.

A' Bordán hójagja bevált itt is, nagy szép és jó gyümölcs. A' Grosse Tardive (SL) senem gross se nem igen tardiv, elejtendő.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 14/7. Nincs gyümölcse. Válasz 24/7. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. július 16. D-312. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Julius 16.

Kedves Barátom!

Városunkban ez év tavaszán Tűzoltó Társulat alakult, és az óta gyakoribb a' tűz eset, mint az előtt, mostanában városunkba 5 ízben ütött ki tűz, két ízben zsidók lomos udvarán. Tegnap délután 5 órakor, itt a' nagy szárazságba és meglehetősen nagy szélbe, újra egy zsidó korcsmáros udvarán tűz ütött ki, hozzánk mint egy 5-600 méternyire, és mikorra a' szobából kimentem, nem csak udvarunk, hanem pitvarunk is tele lett füstel. Akkor botomra támaszkodva, meg áltam a' házunk előtt, és a' háznál lévő családom női tagjait, és női cselédséget elkezdtem bátorítani, majd azonnal meg kezdtem a tűz elleni intézkedést, felhasználva nőm 's a' legkisebbik leányom ügyességét, gyorsaságát, de íme a' szél alig 1-2 percnyi idő alatt annyira irányt változtatott, hogy a' füstöt házamtól 4-500 méternyi távolságra vitte el. És a' tűz is csihadt, mert a' mint későbbben meg tudám, a' kigyuladt épület tüzét egy cseréppel fedett malom fogá fel. Így Mező-Tur várossának egy része jelenleg a' nagy veszélytől meg menekült. Ezuttal arról győződtem meg, hogy van még benem testi és lelki erő elegendő.

Ma reggel kocsin kivettem magamat a' temetőbe, szemlét tartottam ott családunk elhalt tagjainak összes 3 rendbéli sírhantjai felett,

egyszerű fejfájokat meg kentük firnisszel, sírhantjukról a' gyom féle füveket kiszedtük, a' repedéseket rajtok tenyérrel beegyengettük. Először mentünk a' Nagy Atyám és Nagy Anyám sírjához, azután kedves Nóm Szüleiéhez, majd utoljára gyermekünk a' kis Ilonka sírjához, és midőn így kegyeletem önkéntes adaját leróvtam, sírjokat könnyeimmel meg öntöztem: boldogító, 's nyugodt érzés tölté bé szívemet.

Őszi vetésünk el van csépelve, asztagot nem rakattam, hanem a' kereszteteket egyenesen a' gépbe hordattam. A' búza rendkívül szép és sujos, átlagos termés kataszter hóldanként 6 m. mázsa, így kielégítő, a' közép termésnél jobb. A' martfűi puszta mellett lévő tanyánk buza termését annyira meg lepte a' rozsda, hogy a' buza közt járónak elkeverte a' ruháját, de a' fejre nem mehetett a' rozsda, mert zöldön levágattam, így meg előztem a' rozsdát, aratóim féltek hogy össze aszik a' buza, és meg is az ott lévő buza vetés adott cat. hóldanként 10 méter mázsát, olyan szép pirossas buzát, mint a' vér, tegnap kérték mázsánként 7 Ft 80 xr-ért csak az a' baj, hogy a' mostanábanni csekéj buza ár miatt oda kevés buzát vetettem, a' sujt a' kukoricza és ser árpa termesztésére fordítottam, így azon a' tanyán csak 334 mázsa buzánk termett. A' tavaszi árpa és zab vetéseink pedig a' kései sok esőzésektől annyira zöldek, hogy nem lehet takarni, így aratóimmal jelenleg a' trágyát hordatom ki, tartozván ők nekünk egy hetet ingyen dolgozni.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta majd két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/7. Válasz 24/7. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. július 24. B-319. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Jul. 24.

*Kedves barátom!*²⁰⁰

Éppen ma a 20-dik napja annak, hogy nem írtam hozzád. Tudom, ha nem mondd is, hogy már hosszunak találod hallgatásom: írok tehát újból neked levelet, mert ebben a fulasztó melegben úgy sem tehetnék okosabbat. Nehéz ilyenkor a gondolkodás is. Levelet írván hozzád nem kell eszemet felsrófolnom, fecsegni, társalogni könnyű dolog melegben is. Közted és köztem úgyis csak a társalgást pótolja a levélírás.

Nos hát f. hó 7. 8. 10. 14. és 16-ról kelt leveleid hevernek már íróasztalomon.

Egyik leveledben a Dániel szilva közlését kívánod, hogy halasszam el most és majd csak halálod után közöljem. Hát hol van az megírva, hogy kettőnk közül melyik hal meg előbb?! Ha én halnék meg előbb; valljon kire marad akkor a Dániel szilva leírásának közlése? Ne hidd, hogy a mikor én annak a szilvának leírását közlendem; majd egy hosszú dicsénéekkel fogom megsérteni a te ismert szerénységedet. Ha rám és rád hederíteni akar a világ; majd megtudja halálunk után is levelezésünkből, hogy ki volt az a Dörgő Dániel és Bereczki és mily hallatlan odaadással küzdött az egyik kéz alatt, a másik a nyilvánosság előtt hazai gyü[mölcsészetünk]²⁰¹ felvirágzásáért. – Ha dicsérni akar a világ bennünket: ráér arra halálunk után is. Nekem sokat kellett már pirulnom az életben azért a dics hymnusokért, a melyeket rólam zengettek: tudom tehát magamról, hogy milyen kellemetlen a pirulás érzete. Meg lehetsz róla győződve, hogy a Dániel szilva leírásának közlésével nem állítom szerénységed a szégyenpadra: mindössze is csak annyit szándékozom rólad közlenni a szilva származásának fentartott fejezetben, hogy „e jeles szilvát (pedig hát kitűnő és nem jeles annak az igazi jelzője) Dörgő Dániel mezőturi közbecsülésben álló polgárnak, az én testi-lelki jó barátomnak emlékéül kereszteltem el »Dániel szilvának«. Punctum! Úgy hiszem, semmi pirítót nem találsz abban, hogy téged a világ fülehallatára is „testi-lelki jó barátomnak” nevezlek? – Remélem tehát, ily modorban való közléseért a Dániel szilva leírásának, nem fogsz rám megneheztelni és fölmentesz a tilalom alul.

„Tapasztalni fogja nemzetem kézzel is foghatólag, hogy én életem folyásán sohasem munkálkodtam azért, hogy dicsőséget, hírt nevet szerezzek, hanem azért,

²⁰⁰ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 178. p.

²⁰¹ Az oldal alján megkezdett szót Bereczki nem folytatta a következő lapon.

hogy – a mikor én már nem leszek többé, - mindazok, a kik hazámfiái közül jók és igazak, áldják emlékemet. Azt mondják, hogy az emberi tevékenységnek önzés a rugója. Tán igazuk is van?! Valljon hány ember van a világon, a kit olyan önzés sarkal, ösztönöz a tevékenységre mint engem? a ki csak azért éltem és cselekedtem, hogy áldott emléket hagyjak magam után! Ha kevés is az ilyen emberek száma, de mégis csak akadnak ilyenek is.”²⁰² Lám, te is ilyen vagy! és azért neveztelek én téged az egész világ füle hallatára „testi-lelki jó barátomnak”. És meg vagyok róla győződve, hogy ez a négy szócska többet ér neked annál, mintha más könyveket írna tele dicséreteddel vagy erről a te dicséretedről napokig szónokolna a nyilvánosság piacán. Többet és miért! - azért, mert igaz és mert ezért senki előtt, még saját lelkiismereted előtt sem kell pirulnod. –

A napokban ismét Aradon jártam. Letettem végrendeletemet Bonts Döme²⁰³ aradi közjegyzőnél. Ha személyesen találkozom veled; majd elmondom tartalmát élőszóval. –

„A czifra papirost, melyet az országos kiállításon, mint „legnagyobb” kitüntetést nyertem, a múlt héten küldötte ki hozzám a M. Kovácsházi szolgabíró. Hogy a kiállítási jury miértis ítélte meg nekem a kitüntetést? csak sejteni lehet azoknak, a kik legalább nevemről ismernek, de határozottan senkisem tudhatja meg ebből a czifra papirosból; mert csupán csak ennyi van ott megemlítve: hogy „Kitűnő munkáért”. Persze, ha azt csizmadia látja és nem ismer engem; azt hiszi, hogy remek csizmát küldöttem a kiállításra s azért kaptam ezt az oklevelet. Szinte kedvem volna a „kitűnő munkáért” szó végére *jelt tenni s oda írni illetéknéppen a magyarázatot, t.i. páratlan remekül készített fogpiszkálókért.

Lásd barátom! Így jutalmazták azt, kinek a neve a minisztériumnál be van írva a fekete könyvbe. Adnak jutalmat; mert kénytelenek vele: de szégyenlik kimondani, hogy miért adják azt. Ők lássák! Magamért én úgy sem törődöm vele; de mert szerettem volna a Múzeumnak vagy akadémiának hagyni a végett, hogy az utánam következő nemzedék lássa, hogy a gyümölcsészet terén is lehet már dicsőséget szerezni, ha akar, - hibát követtek el; mert egy ilyen czifra, semmit mondó papiros nem érdemes arra, hogy az utókorra megőrizzük.”²⁰⁴ –

²⁰² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 178. p.

²⁰³ Bonts Döme (1826–1900 k.) királyi tanácsos és királyi közjegyző Aradon; az ottani ügyvédi kamara első elnöke. Jogi cikkeket irt a Jogtudományi Közlönybe (1877.) Munkája: Útmutatás és felvilágosító közlemények a közjegyzői intézmény előnyeiről és azon jogi cselekményekről, a melyekben a közjegyzők működését igénybe venni szükséges és hasznos. Arad, 1875. SZINNYEI

²⁰⁴ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 178-179. p.

Még folyvást a körtefajok növényzetének lejegyezgetésével foglalkozom, Nánásról, Szabolcsmegyéből²⁰⁵ Oláh Gyula²⁰⁶ öcsém (bárha nála is igen csekély a gyümölcsstermés) néhány olyan körte fajról ígért leírásra gyümölcsöket, melyeket tőlem kaptott, melyek valódiságáról meg vagyok győződve: de a melyek nálam még nem termettek. Most tehát ezeknek is le kell jegyezgetnem előre a növényzetét. –

Egyik levelemben arról panaszkodtam neked, hogy mi lesz kertemben a fák buja növése folytán?! Akkor esős idő járt. Azóta csaknem egy hónapja már hogy eső nem esett. Nagy a szárazság, nagy a forróság. Ragya ütést kaptak a falevelek. E miatt körtefáim legnagyobb részének már is földön a levele. Utálat rá nézni, milyen csuffá lettek körtefáim, de még almafáim és fajaim jó nagy része is! A szilvafák teljesen épek. –

Sármezey Tóni²⁰⁷ öcsém is behordatott már eső nélkül. Szerencséje! mert földön feküdt minden vetése! Ha esőben kellett volna aratnia, hordania, bizony kenyérre való sem lett volna az idén. Így azonban, ha jövedelme nem is igen lesz a haszonbérből, de kára sem lesz.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁰⁸

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban e levél után található bekötve az 1886. augusztus 7. A-81. számú irat]

* * *

1886. július 27. D-313. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Julius 27.

Kedves Barátom!

F. hó 24én kelt leveledbe írod: „Remélem tehát, ily modorba való közléséért a’ Dániel szilva leírásának, nem fogsz rám meg neheztelni, és

²⁰⁵ Nánás = Hajdúnánás. Bereczki Máté tévedett, hiszen 1876-ban a Hajdú- Kerület helyett az országgyűlés az 1876. évi XXXIII. törvénycikk 1. § 20. bekezdés a./ - c./ pontjaival megalkotta a Debrecen székhelyű Hajdú vármegyét, amelyhez „Nánás” is tartozott.

²⁰⁶ Oláh Gyula, nánási (1847–1913), Bereczki Máté hajdúnánási gyümölcsész barátja.

²⁰⁷ Sármezey (II.) Antal Zsigmond Aladár (Mezőkovácsháza, 1860. – Kunágota-Pusztza, 1927.) földbérlő, földbirtokos, id. Sármezey Antal nagybérlő fia, Bereczki Máté volt tanítványa. Gazdálkodó, nagy haszonbérlő.

²⁰⁸ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 179. p.

fölmentesz a' tilalom alól." Föl, de föltétel alatt, ugyan is, ha a' mint hiszem, számos magonczodról nemes gyümölcs fajok állanának elő, azokat Vertán Endre és Náray Imre jó barátaid nevére kereszteld el. Külömben jogaidat korlátozni akarni: önkénykedésnek tartom részemről. Én a' becsülletes magyar nép tengerében egy csepp vagyok, meg van bennem az akarat, minden jót tenni, de a' jót tevéseket érvényre emelni kicsi vagyok, majd ha 100 ezer ilyen ember mint én, akaratának suját a mérlegbe veti, – (multakban volt már reá példa) a' mi óhajtásaink akkor teljesülhetnek csak, de már mi akkor nem leszünk. Óh! Habsburgia!!

Kicsinységem érzetében mentegetődztem tehát a' Dániel szilva név ellen. De ha kívánod, viselje hát azon szilva egy közdaróczos igénytelen a' világ előtt ismeretlen embernek a' nevét. Vajha ezen tett is hasznot hozna a' hazára?!

Mező-Turi gyógyszerész Spett Dezső²⁰⁹ öcsémet házunknak, de különösen Lászlónak jó barátja, egy elegáns modoru finom műveltségű férfiut, 38 éves korában tegnap délután temették el. De nem mentem el tegnap a' temetésre nem annyira a' nagy meleg miatt, de azért, mert kerülni akarom a' gyászolók közt megjelenő pöffeszkedő mosojgásu farizeusokat, kik azért mennek a' temetésekre, hogy ruháikat és fogataikat fitogtathassák, szóval a' hiuság vásárába képmutatóskodnak a' fájdalom czégérével; hanem kimentem ma korán reggel a' hűvösbe kocsimon egyedül, és a' kicsi kocsis meg álva a' temető kapuba, én bémentem, megáltam ifju barátom sírjánál, egy imát rebegtem ott el, majd midőn a' kelő nap először hinté sugárait sírjának göröngyeire, és a' szemeimbe rezgő könnyűkbe szivárványt csinált, a' sok szalagos koszoruk közzé én is lettem egy láthatatlan koszorut, mely a' fájdalom tövisseiből lett fonva, de miért írom én ezt meg néked? Hiszen ennek titoknak kellett vólna lennie. Azért mert egyedül te értessz meg engemet. Haza jöttem korán, könnyezés után tetemesen megkönnyebbült szívvel. Kedves családom tagjait még alva találtam.

Dani fiam Báriba a' mult héten egy vidrát lőtt, még pedig anyját. Van ott több is, mert látott egy fél anyánni fiát is. A' Körös folyó iszapjába kelt fűzfa sűrű bokrai közt tartózkodnak. Érdekes egy állat a' vidra, leírom. Testének suja lehetett vagy 10 kilogram, hossza farkával 4 láb, rendkívül kövér, mint a' harcsa, erőssen halszagu mint egy szárított hallal tele lévő halászkunyhó, farkának hossza mint egy másfél láb hosszú, kövérségre vetekedik bármely hízott ürü farkával, farka töve 3 ujnnyi lapos, széles, szabályszerűen fogyva gömböjű hegyben végződik. Lábai kurták, erőss körmökkel és uszhártyával ellátottak, fülei, szemei igen aprók, bajusszának

²⁰⁹ Spett Dezső, gyógyszerész Mezőtúron. (Lásd a D-267. levelet az 5. kötetben)

szálai igen vastag serteszerűek, koponyája kígyóéhoz hasonló laposság, fogai hegyesek és erőssek, én jóval erősebbnek hiszem a' rókánál. Szőrös nyaka vastagabbnak látszik feje vastagságánál, mely testéhez képest kicsin, és még is nyaktöve fejének két oldalra könnyen hajlik, talán bizony azért, hogy midőn az úszó halat üldözi, mellé ereszkedik a' prédának, és oldalt fordított fejével könnyű szerrel nyakon csípheti? Kártékony egy ragadozó, mert szodé²¹⁰ azt hiszem, hogy mikor teheti, csak jó és nagyobb fajú halakkal táplálkozik. Bőre a' Gymnázium szertárának adatott kitömés végett.

„Ha személjesen találkozom vélled, majd elmondom végrendeletem tartalmát” írad. Mosthát engemet ezen nyilatkozatod is reménységként táplál, de nem kívánok tőled áldozatot.

Valahányszor olvasom leveledből az országos kiállításon nyert cifra papirosról való megjegyzésedet, mind annyiszor jóízűen mosojgok. Meg kell azt tartanom a' jövő kor számára is csak azért is.

Én a' magunk termésiből azt következtetem, hogy Tóni öcsénknek az ősziékből bő termése és jövedelme fog lenni. A' tavaszi rosszul fizet. A' buza ára szerfölött leesett. Isten ne vegye bűnül észrevételemet, még megérjük, hogy buzával hizlalnak disznót. Perzselő melegek járnak, fonnyad a kukoricza. Ha az idő nem változik emberben állatban ragajos nyavajáknak kell kiütni. Kuksoljunk bent a' szobában.

Isten vélled

testi lelki jó barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal alján található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „27/7. Válasz 10/8. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 84. ltsz.)

* * *

²¹⁰ Szodé = falánk, nagyevő, mohón evő.

1886. augusztus 7. A – 81. számú irat

Dörgő Dániel megjegyzései

„Mező-Túr, 1886. Aug. 7.

„Mi a' perlekedés? És törvénykezés? Az ügyvédek és állam gazdagítása, a' perlekedő felek tönkretétele.

A' valódi bánatoshoz csak őszinte részvétellel lehet közelíteni.

A' lélek kelleme a' legszebb és leghelyesebb minden szépségek között.

Nem a' vagyon, de a' boldogság az élet fő kelléke, és a' kik az elsőbe keresik az utóbbit, azok rendszeren csak haláluk óráján ábrándulnak ki.

A' panasz a' dicsekedésnek édes testvére, az irigység és a' hazugság pedig szomszédjai. Csak azok a' valódi művelt egyének, kikben e' fertelmes bűnök föl sem találhatók.

A' szeretet a' kölcsönös becsüllésen alapszik. A' kit nem becsüllünk, az csak szánakozásunkra méltó, de haragunkra nem.

Az öreg emberek a' múltuk emlékeiből, az ifjak pedig a' jövő reményeiből élnek.

A' hatalom felfuvalkodottá, a' felfuvalkodás elbizakodottá, az elbizakodás pedig vakká teszi az ázalagszerű gyarló halandókat.

1887

A' feledékenység nagy szerencsétlenség. A' feledékeny ember nem is ember, mert nem lehet szavatartó, így hazugnak tartatik, a' mi egyértelmű a' becstelenséggel.

A' boldogságot sokan nem ott keresik, a' hol van, hanem a' külsőségekben és látszatban, ezért tánczolnak annyian tojás tánczot.

A' külső látszatnak nem kell rabszolgájainak lenni.

Az embert legtöbbször addig szeretik, míg hasznát veszik.

A' fekete vért csináló gondolatoktól őrizkedni kell.

Minden kornak megvan a' maga öröme és terhe.

Mi az ember? – Önző gép.

Az embereket legtöbbször addig szeretik, míg hasznát veszik.

A' munka egészség, élet, élvezet; tehát: boldogság.

A' becsvágy meg sértése a' hiú embert bámulatos tevékenységre sarkantyúzza.

Az erkölcsi érzetből jött ítélet csalhatatlan, mert azt az igazság szeretetének ösztöne sugalmazza.

A' gúny a' gyűlölet superlativusa.

„Politikai nézeteltérés alkalmával a' mívelt emberek közötti kapacitáció = sértés” (H.L.)

A' gyakorlati életben van három isteni erény, a' mely szülőanya sok áldásnak. Ez a' három sarkalatos erény: a' becsületesség, munka és ideálisság. A becsületes ember a' ki mindig dolgozik és ideál lebeg előtte, boldog és hasznos ember.

A szülők önzése nyomában a' hálátlanság jár.

A' mai kornak minden tette = ámitás.

1890. febr. 24.

A' becsületesség mai napság érdemnek tekintetik, holott az csak kötelesség.

Dörgő Dániel

1890. márczius 24.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
*[Az eredeti forrásban az 1886. július 24. B-319. számú levél után bekötve,
101–104. oldal]*

* * *

1886. augusztus 10. B-320. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Aug. 10-én

Kedves barátom!

Nem álmodtál rólam valami rosszat e napok alatt? Két hét óta gyötör a német has. Olyan vagyok már, mint az árnyék. Két hét óta ma esett jól az a kevés, a mit megettem: tehát remélem, hogy mától fogva jobbra fordul egészségem. Nem esett jól eddig semmiféle munka. Ma már ez az 5-dik levél, a melyet most írok. E levélírási munka már jól esett. Ez is jele annak, hogy egészségem kerülgeti már a rendes kerékvágást.

Tudatom veled, hogy m. hó 27 és 29-ről, f. hó 6 és 7-ről kelt leveleid megkaptam. Sokat írhatnék én is neked a villám ütésekről: de én most csak azon villám ütések tartom érdekesnek, melyek a buta magyart Bécs felől sujtották. Bár kinyitná egyszer valahára szemét ez a sok villámcsapás, de félek, hogy egyet fordul, mint az, a kit álmából fölverték s aztán tovább alussza a butító álmat. –

Bárha má két hét óta meglehetősen szü[ne]tel²¹¹ munkám; annyit tudathatok veled, hogy már is alig van néhány olyan gyümölcsfajom, a melynek le nem írtam volna eddig a növényzetét. E hónapban, úgy hiszem, készen leszek itthon a növényzetek leírásával. Aztán nyakamba veszem a világot s másoknál jegyezgetem azt le, a mit itthon le ne[!] jegyezhettem.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

²¹¹ Bereczki Máté a szótagot az elválasztás után kihagyta.

1886. augusztus 25. B-321. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Aug. 25-én

Kedves barátom!

Ugy látom, hogy jó német lett volna belőlem, alig-alig tudok szabadulni a német hastól. Csak négy nap óta szünetel bajom. Remélem, hogy most már végkép is megmenekedem tőle.

A jövő hét 10-dikétől naponta várhatod megérkezésem. Addig nem mozdulhatok; mert vagy 6 körtefajról mégis csak kaptam tanulmánygyümölcsöt fáimról. Ezeket le kell írnom okvetlenül. Szobámban vannak már. Várom megérésöket. Remélem, hogy 10-dikéig mind megérik, akkor aztán szabaddá leszek, de előbb? bajosan.

Egy fiatal táltos megtámadott egy obskúrus lapban, hogy mért használom könyvemben az „ojtani” szót, melynek az irodalmi nyelvben nem lehet helye! Agyon akartam hallgatni az ipsét: de martius óta már három ízben kaptam meg ismeretlen kézből azt a lapot, a hol megtámadott. Tudtára adtam, hogy van tudomásom támadásáról; ne küldje többé hozzám a kérdéses lapot. Tudtára adtam azt is, hogy a szaklapokban nem, de munkám IV. kötetében majd olvashatja tőlem vágására a visszavágást. Nos hát meg is írtam már a cikket, nehogy elmondhassa az ipse, hogy ígérettemmel neki adósa maradtam: de e cikk ott fog heverni kézirataim közt mindaddig a míg IV. kötetben meg nem jelenhetik. Neked azonban megmutatom, ha hozzád megyek. Nem érzek már kedvet magamban arra, hogy a nyilvánosság terén bárkivel is vitatkozásokba bocsátkozzam, de könyvemben... ott már tartozom védelmezni eljárásom, a minthogy védelmezem is.²¹² –

Néhány nap óta megint elhallgattál; tán jó társaságra találtál, ahol úgy elbeszélgetted az időt, hogy belőle nem jutott az én számomra is! Ez esetben örülök rajta: de, ha valami baj miatt nem írtál, az már nem volna rám nézve örvendetes. Íróasztalomon csak f. hó 10, 11. és 12-ről írt leveled találok.

F. hó 12-ről írt leveled ismét káromlással végezted. Kérdésbe merted tenni azt, hogy „van isten az égben”.

A káromkodás véték ám! barátom.

Isten legjobban tudja, hogy mikor kell sujtani azokat, a kik megérdemlik, az ő bosszuja lassan jár: de ha kitör, eget-földet képes halomba dönteni.

²¹² BEREZKI M. 1887. – Vö.: NYELVMŰVELŐ KÉZIKÖNYV. II. kötet 426. p.

Ne kételkedjünk isten létében: hanem bízzunk benne, az ő hatalmában, az ő igazságában.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. augusztus 25. D-314. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Aug. 25.

Kedves Barátom!

A' lapokból olvastam, hogy a' „Kisdednevelő Egyesület” Nagy Kanizsán kiállítást rendez a' Gyermekjáték tárgyakból Augusztus 15től szeptember 15ig.

Hát biz ezen kiállítás a' Gyermekjáték tárgyakat készítő iparosokra nézve hasznos lehet, de a' gyermekekre, a' jövő ivadéokra rendkívül káros. Hogy miért? Elmondom félszázad alatt szerzett tapasztalásból merített okaimat.

A' gyermekjáték tárgyak legtöbbjei már oltsóságuknál fogva is – felette gyengén, rosszul, hogy úgy mondjam, a jég hátán lévén készítve, a' gyermekek kezében az első óra, vagy néhány nap alatt elszoktak pusztulni, a' szülők igazgatásai, enyvezései daczára is. Így a zsenge gyermek megszokja, hogy a' keze alatt minden pusztuljon, nem csak a' játék tárgyak, hanem ruhája is. A' melyik gyermek kezeibe a' kis falovacska lába kitörik, a' kis fa házikó összeomlik: ember korában is elromlik annak keze alatt az eleven ló, elrongyosodik őseitől maradott háza.

Ha rajtam állna, én csak olyan játék tárgyak árulását engedném meg, mely elpusztíthatatlan vólna, és tornázó eszközül használtathatna.

A' szegényebb sorsú szüle vegyen gyermekének ruhát, a' gazdagabb erkölcs nemesítő könyveket, 's tornázó eszközöket, igyekezzen gyermekének testét lelkét erkölcsét ezáltal is szilárdítani.

Van itt Mező Turon egy köztisztelőben álló, megbecsülhetetlen ember, a' ki folytonosan évtizedek óta mint elemi tanító a' gyermek neveléssel foglalkozik. A' ki a' gyümölcsészetnek, így neked is

bálványozód. Ugy hívják, hogy Kun Mihály.²¹³ Ő engemet „Kedves Bátyámnak” hív. Tőlle többször hallottam már, hogy a’ melyik gyermek egy Ábéczéből meg nem tanul olvasni, ha az Ábécze keze alatt elrongyollik, az olyan gyermek elszokta pusztítani szüleitől reá maradt vagyonát. Míg az olyan gyermek, mely tisztán és szakadozás nélkül meg tudja könyveit tartani, még ha szülei szegények is, nagy férfiú korában ugy vagyon mint jellem dolgában tisztelt helyzetet vív ki magának.

Vidékünkön a’ szárazság egyre tart, bár éjjelenként körül a’ láthatáron villámlást látok, bár felhő is van, de eső nincs. A’ Gohér már édes. Az alma mind egy szemig lehullott, még az edzett természetű Török Bálint és Pogácsa alma is. Almát úgy eszünk, ha veszünk. Én azt hiszem, hogy sok fa el fog a’ szárazság miatt pusztulni, és még is a’ Pap körte – Kossuth (Nápolyi király ajándéka)²¹⁴ mind a’ mellett, hogy tavaly is sokat termett, most is zsúfolásig meg van rakva gyümölcse, egészséges, féreg nélküli gyümölcse, míg nagyon sok faj körte fáról nem csak a’ gyümölcs, de a’ fájának levele is lehullott már, a’ kényesebb meg elszáradt. Aligha marad meg a jelzett tanulmány gyümölcseimből.

Családomnak mindenik tagja egészséges, gyakran össze jönnek házunknál, ők egyedüli örömeim és te.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 24/8. Válasz 28/8. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

²¹³ Kun Mihály (Mezőtúr, 1845–1907) tanító. A debreceni főiskoláról hívták haza tanítónak. 32 évig volt tanítója a református egyháznak, és mindig a kezdő iskolásfiúkat tanította rendkívüli szeretettel. Az egyház belső dolgait, anyagi ügyeit is hosszú ideig intézte különböző tisztségekben. A Mezőtúri Népbank pénztárnokságát is ellátta nyugalmaztatása után. „Tanítványai bálványozásig szerették.” Esküdtbírói tag is volt. 1892-ben fejezte be aktív tanítói pályáját, amikor nyugalmaztatását kérte. A református egyháznak volt gondnoki ellenőre, majd 1887–1900 között egyházi számvevője. A Heves-Nagykunsági Református Egyházmegye Tanítóegylete mezőtúri járáskörének elnöki tisztségét is ellátta. A Mezőtúri Dalárda alelnöke is volt. Tagja volt a városi képviselő-testületnek. Az alsórészi temető város felőli szélén Bordács Lőrincsel közös sírban nyugszik. A sírjukon álló fekete márványablán a következő felirat olvasható: „E sírboltban nyugszik az igazság, egyszerűség, természetesség barátja és követője.” Felesége Bordács Zsuzsanna volt. – MEZŐTÚRI LEXIKON . 1999. 96. p.

²¹⁴ A Pap körte szinonimájaként említi itt Dörgő a Kossuth körte és a Nápolyi király ajándéka körte megnevezést.

1886. augusztus 28. B-322. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Aug. 28-án
Kedves barátom!

Meggondoltam a dolgot. Közlöm veled ezennel a replikát arra, a mivel megtámadtak. Itt nemcsak én vagyok megtámadva, hanem minden gyümölcsész, a ki az „ojtani” szót elfogadta és használja is, noha annak helyes vagy helytelen voltáról sohasem gondolkozott. Ne hogy ez utóbbiakat az „ojtani” szó használatától a fiatal táltos elriassza; időszerűnek látom ez esetet megelőzni. Közleni kellene ezt addig is, ha másképp nem mutatvány képen; a míg a IV-dik kötetemben megjelenhetnék.²¹⁵

Kérlek, olvastasd el László öcsémmel²¹⁶ és a nyelvészkedésben kedvét leelő más tanár társával is, hogy bírálják meg: helyesen fejtettem-e meg a kérdést? és mi kifogást tehetnének erre a tudós, fiatal táltosok? (*A margóra írt kiegészítés: „értem itt azokat a fiatal tudósokat, a kik megtámadtak. B.”*)

Ha ők helyesnek találják fejtegetésem s lényeges kifogásra okot nem találnak benne; akkor kérlek tisztáztasd le költségemre két párba. Az egyiket őrizd meg, a másikat az eredetivel együtt küld vissza hozzám.

Az eredetit odateszem a IVdik kötetem kéziratái közé; a másolatot pedig elküldöm Törs Kálmánnak, hogy ő, mint mutatványt könyvemből, közölje ott, a hol jónak látja.

Egyik leveled keresztezte az enyémet az utban, és pedig az, a melyet f. hó 25-ről írtál a f. hó 26 és 27-ről írt leveledet pedig tegnap este kaptam meg.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban e levél után található bekötve a 117–132. oldalig Dörgő Dániel kézírásával BERECKZI Máté: Van-e jogosultsága az irodalomban az „Oltani” szó mellett az „Ojtani” szónak! című fogalmazványa.]

Alábbiakban a nyomtatástól eltérő szakaszokat közöljük:

²¹⁵ Megjelent: BERECKZI Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. IV. kötet. Arad, 1887. 525–528. p.

²¹⁶ „László öcsém” = Bodolay László, a mezőtúri gimnázium igazgatója, Dörgő Dániel veje. (Lásd I. kötet 737. jegyzet.)

Másolat az eredeti impúrumról:

Van-e jogosultsága az irodalomban az „Oltani” szó mellett az „Ójtani” szónak?

Nyomatott szöveg 525. p. 5. bekezdés:

A másik tábor, — és ez már tisztán a gyümölcsészek tábora, — **bár ha nem mameluk, mert a'kinek szívét teljesen betölti a' gyümölcsészet szeretete, mameluk nem is lehet** – még is „igen”-nel felel e kérdésre.

Nyomatott szöveg 525. p. utolsó bekezdés:

Már maga ez a két évtized, mely alatt a magyar gyümölcsészek a hazai gyümölcsészet irodalmában századok mulasztását igyekeztek **hazánkban** helyreépíteni, unos-untig elég nagy idő arra, hogy polgárjogot követelhessen vagy legalább kérhessen magának az „ojtani” szó is, melyet, úgyszólván születése óta minden magyar ember megértett vagy gyümölcsészeti munkáinkból tisztán megérthetett.

Nyomatott szöveg 526. p. 1. bekezdés:

Orv. Dr. Pólya József az „ojtani” műszó érdekében a „Kertészgazda” 1866. évi folyama 439–142. hasábjain szólalt föl utoljára. Ezen idő óta az „ojtani” szó használatáért csak azokat érhetné gáncsolás, a kik az „oltani” szót egészen mellőzni vagy ennek többféle árnyalatú értelmét is csupán az „ojtani” szóval akarnák kifejezni. Ezt azonban megkísérteni, tudtommal legalább, a gyümölcsészek közül senki sem ~~vakmerősködött.~~ **merészkedett.**

Nyomatott szöveg 527. p. 4. bekezdés előtti bekezdés a végső szövegből kimaradt:

Mit értünk a „himlőt oltani” kifejezés alatt?

Értjük azt a szeget szeggel gyógyító orvosi mesterséget, amely szerént a tehén himlőt át visszük az emberekre, de nem azért, hogy tehén himlőbe ejtsük az embereket, hanem azért, hogy általa elfojtsuk, megsemmisítsük az emberben a járványos himlőbetegségre való hajlandóságot.

Nyomatott szöveg 528. p. két befejező bekezdése előtt a végső szövegből kimaradt:

A gyümölcsészet irodalmában használatba vett műszók közt az „ojtani” szó az, a mit gáncsolni legkevésbé lehet. Vannak ott olyan műszók is, melyeket szükségből használunk ugyan, mert jobbakat

náluk az illető fogalmak kifejezésére, nyelvünk szótárában még eddig nem találtunk, de a melyek a nyelvtudomány szempontjából százszor inkább gáncsolhatók, mintsem az „ojtani” szó. Ilyenek pl. mindazon gyümölcsészeti műszók, mely ncz, oncz, öncz hibás képzővel képeztettek, mint vadoncz, vajoncz, magoncz. – És az a különös, hogy ezek használata ellen még sem emelnek az irodalomban annyi gáncsoló szót, mint az „ojtani” szó ellen! Előttem úgy rémlik a’ dolog, mintha ebbeli hallgatásukkal azt akarnák mondani, hogy „Ami rossz szó van a gyümölcsészeti műszók között, az csak hadd maradjon ott; hanem a’ mi jó; azt üssük agyon, már gyermek korában; nehogy lábra kapjon és fejünkre nőjön.” Ám de ezen agyonütés csak azon esetre lehetne lehetséges, ha a’ gyümölcsészet irodalmában harmincz év óta megjelent mindazon könyveket és folyóiratokat, a’ melyekben az „ojtani” szó a használt és forgalomba vett műszók közt előfordul, szigoru lelkiismeretességgel confiskáltatnék, egy halomra összegyűjtetnék és elégethetnék! a’ mi pedig lehetetlen.

Mi gyümölcsészek tartózkodunk attól, hogy az általunk használt műszókat minden tekintet nélkül mindenkire rátukmálni akarjuk. Mi nem jajdulunk fel a’ miatt, hogy valaki a’ régihez, – ha bár mi azt a régít helyesnek nem találjuk is –, szigoruan ragaszkodik és az ojtást is oltásnak mondja. Mi ugy is megértjük őt, mihelyt megmondja, hogy mit olt? – Ha azt mondja: tüzet olt, tudjuk, hogy életet semmisít meg, t.i. a tűz életét, és ha azt mondja: fát olt, akkor is tudni fogjuk, hogy a mi gyümölcsészeti nyelvünk azerint azt akarja mondai, hogy „fát ojt”, vagyis, nem hogy életet akarna megsemmisíteni, hanem inkább szaporítani akarja azt, midőn egyik helyről másira viszi át, szóval tudjuk, hogy ebben a’ mondatban: „tüzet olt”, éppen ellenkező értelemben használja az „oltani” szót, mint használja ebben a’ mondatban: „fát olt”.

Tetszik, nem tetszik! mi gyümölcsészek ebben a’ dologban már nem ragaszkodunk a’ régihez, mi meg hagyjuk az „oltani” szónak eredeti, legrégibb értelmét, a’ melyet az bírt valószínűleg már akkor, a’ mikor őseink még csak a’ kard forgatását értették; de „ojtani” szóval fejezzük ki azt az értelmét, a’ melyet később is csak akkor kaphatott, a’ mikor már őseink kezében is a kardot a’ kertész olló kezdte fölváltani. Szomjat mi, gyümölcsészek is oltani fogunk ezután is, kiki tehetsége vagy kedve szerint, vagy érmellékivel, vagy bakatorral, mint tették őseink is; de már a fát csak akkor oltjuk, ha az lángba borulna, s mi nem akarnók, hogy azt tűzláng eméssze meg. Akkor, a’ mikor mi egy bizonyos gyümölcsfajt több fában,

mesterségesen akarunk szaporítani; ebbeli eljárásunkat nem fogjuk többé oltásnak, hanem mindig csak ojtásnak nevezni, a mire a' főnebb elmondottaknál fogva hiszem, hogy jogunk van. És, ha erre jogunk van, kell, hogy jogunk legyen arra is, hogy „ojtani” szóval élhessünk akkor is, midőn élő érzetet akarunk egyik szívből a' másikba átvinni azon czélből, hogy az ott, mint már főnebb mondtam, tovább éljen s ne aludjék ki mint a tűz, melyet eloltottak.

* * *

1886. augusztus 27. D-315. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Aug. 27.

Kedves Barátom!

F. hó 25én kelt baráti levelednek azon sora: „A' jövő hó 10től naponta várhatod megérkezésem” rendkívül meg örvendeztetett mindnyájunkat. Hosánna! Vezessen az Isten mielőbb körünkbe tégedet.

Hogy a' f. hó 12én kelt levelembem²¹⁷ kérdésbe tettem az Isten lételet: az elkeseredés szülte könnyelmű szokásos szállásmód okozá azt. Az én hitem kifogyhatatlan, végtelen.

Lajos napját most Dörgő Lajos kedves vőnknél tartánk meg. Az összes család, 's több jó barát társaságában. Vólt zene, táncz, 's általános jó kedv.

Levéliírásom szünetelésének fő oka: szellemi ködbe kóvájgó gondolataim mécsese többször pislog, csak néha lobog, másik oka: unom a' politikát, melynek gyártói dresszírozott álnokok, és a' szemtelenségig hazudozó képmutató ámítók.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta szűk egyoldalú levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 27/8. Válasz 28/8. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

²¹⁷ Ez a levél hiányzik a gyűjteményből.

1886. augusztus 31. D-316. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Aug. 31.

Kedves Barátom!

F. hó 29-én kelt levelemben²¹⁸ említett három magyar menekültről – szomorú arcukból ítélve – azt írárom hogy talán Világosról jöttek? de ezen véleményem nem bizonyos, mert az illetők úgy azt, hogy honnan jöttek, és azt hogy hova mentek titokban tartották.

Replikádat már tegnap délután megkaptam. Hozzá is fogtam a magam részére való lemásoláshoz. Utasításod szerint befogom mutatni Lászlónak és Füredi²¹⁹ öcsémnek, véleményük megírásával majd csak annak idejében vissza fogom küldeni.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta bő féoldalas levelét. A levélpapír 5. oldalán található Bereczki Máté fordított állású ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 31/8. Válasz személyesen 21/9. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.

* * *

1886. szeptember 8. B-323. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 8-án, 1886.

Kedves barátom!

Multkor írt levelemben azt írtam, hogy „f. hó 10-dikétől kezdve minden nap várhatsz”. Nehogy a mondat értelménél fogva naponta hasztalan várj a vasútnál; tudatom, hogy a mely nap hozzád indulandó

²¹⁸ Ez a levél hiányzik a gyűjteményből.

²¹⁹ Füredi Lajos (Mezővári, Bereg vm. ma Vari, Ukrajna, 1851. – Mezőtúr, 1892.) középbirtokos családban született. Tanulmányait Szatmárnémetiben, Máramarosszigeten és Debrecenben végezte, ahol a teológiai akadémiát végezte. Ezt követően 1873-ban debreceni segédlelkész. A bölcsészeti tanfolyam elvégzése után lelkész lett. 1877-ben került Mezőtúrra, ahol a református gimnáziumban kis megszakításokkal haláláig tanított. Felesége Miskolczy Katinka, a leányiskola kézimunka tanítónője. Gyermekai: Pál, Lajos, Sándor, Mária. Sírja a felsőrészi temetőben található. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 65. p.

leszek, tudatni fogom azt veled távirat útján s a mikor aztán indikálva lesz, hogy várj rám a vasútnál. Bizonyos napot most még nem írhatok indulásomról; mert gyümölcsseim, melyek leírásra várnak, sehogy sem akarnak érni. Eddig még csak két fajt bírtam közülök nyakon csípni és leírni; aztán meg, mielőtt hozzád indulhatnék; Aradra is be kell tekintenem, a hol több gyümölcs fajt kell leírnom Ottrubaynál²²⁰ és a hol gyomor bajom végett consultálni akarnék az orvosokkal. –

Mínthogy a könyvemben leírt gyümölcsfajok közül egy némelyikről biztosan tudom, hogy tőlem még nem kaptál mutatót, a melyikről az idén már küldhetek; ide mellékelve küldök 3 db Avranches-i csíkos körtét és 3 db Nélis tudor körtét. Kitűnő jószág mind a két faj! Nehány nap múlva megérnek; a mikor aztán megízlelheted.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

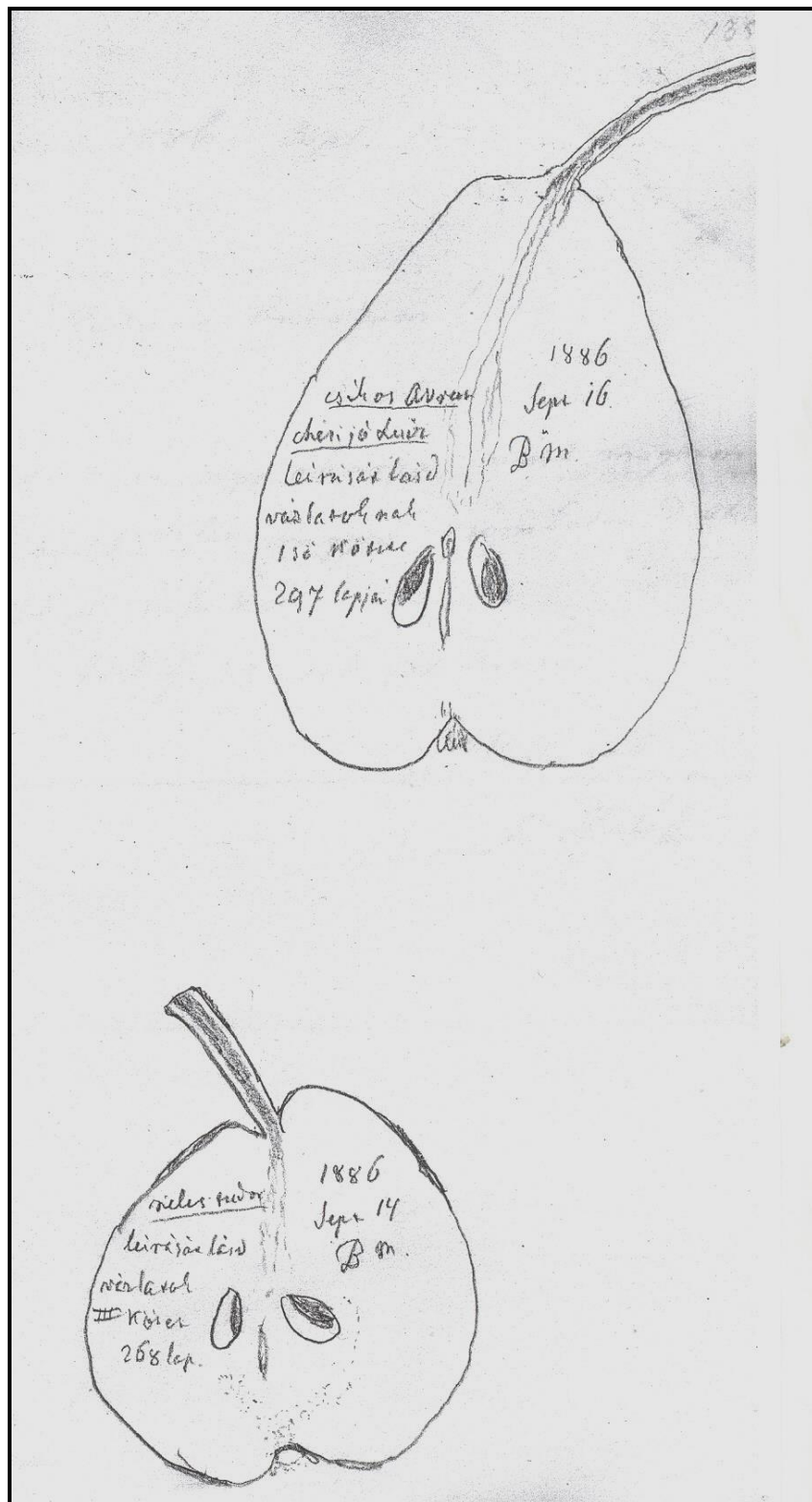
(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

A levél mellett található ceruzás szélrajzok szövege:

<p>[A VÁZLATBA írva:]</p> <p><u>Csíkos Avranches-i jó Luiz körte</u></p> <p>leírását lásd a vázlatoknak 1ső kötete 297 lapján</p> <p>1886 Sept 16 BM</p>
<p>[A VÁZLATBA írva:]</p> <p><u>Nelis tudor</u></p> <p>leírását lásd a vázlatok III. kötet 268 (nem igaz: 267!) lap</p> <p>1886 Sept. 14. B.M.</p>

* * *

²²⁰ Ottrubay Károly aradi gyümölcstermelő, Bereczki Máté barátja, az aradi törvényszék járásbírója, majd elnöke, később kúriai bíró.

A Csikos Avranhesi jó Luiz [Avranhesi csikos körte]; Nélis tudor körte
 szélrajzai

1886. szeptember 9. D-317. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 9.

Kedves Barátom!

Rosz napom van, mert tegnap kaptam meg Nagyméltóságú Kerkápoly Károly²²¹ úr Balaton-Henyei faiskolájának Teleki János²²² főkertész által közzé tett árjegyzéket. Rablók. Pénzügyminiszterek.

Bánt másodszer a Gyümölcsészeti és konyhakertészeti füzetekbe Szászvárosi Jenőnek²²³ „Gyümölcsészeti vázlatok” cím alatt már állandóvá válni mutakozó cikke, vagy is inpertinenciája. A Gy. füzeteket csak illusztrációiért jártam, de ha így lesz föl kell a járatásával hagynom. Tegnap kaptam meg Augusztus havi folyamát.

²²¹ Kerkápoly Károly (Szentgál, Veszprém vm., 1824. május 15. – Bp., 1891. december 31.) közgazdász, 1849-1865. főiskolai, 1868-1869. és 1874-1891. egyetemi tanár, 1859-től az MTA levelező tagja, honvédelmi minisztériumi államtitkár: 1868. december 31-től 1870. május 21-ig, pénzügyminiszter 1870. május 21-től 1873. december 19-ig. SZINNYEI

²²² Teleki (eredetileg Skrabák) János, főkertész. Haláláig Balatonhenyén élt. Istvántelki főkertész, 1884-ben megjelent cikkeiben Szekszárd-Ózsápuszta főkertészeként határozzák meg. 1885 márciusa után a vulkanikus talajú, termékeny Káli medencében fekvő Balatonhenyére került – Villási Pál támogatásának köszönhetően – Kerkápoly Károly (1824–1891) balatonhenyei 30 holdas gyümölcsösebe. Ezután az eddigi adatok szerint haláláig Balatonhenyén élt. [1890-ben a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*-ben ismét, mint az Istvántelki földműves- és kertésziskola főkertésze írt cikket.] A gazdaságban göbolytenyésztéssel, zöldségtermesztéssel és szőlészettel is egyaránt foglalkozott. 1896 táján már a Balatonhenyei faiskola kezelőségének főkertésze volt. Számos újsághirdetés jelent meg faiskolájáról, új fajtákat szaporított és ő maga nevezett el. Így (már korábban) Bereczki iránti tiszteletből – amint ebből a levelezésből kiderül – a „Bereczki jutalma” szamócát. [Lásd még Teleki János levele Bereczkihez, 1885. május 20. A-58. számú irat]. Bőséges mennyiségű szakcikket írt szaklapokba, az 1870-es évekig Skrabák János néven. (pl. a *Falusi Gazda*, *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, *A Kert*, *Kertészeti Lapok*, *Borászati Lapok* stb.). Életrajzi adatait az előbb említett szaklapokban megjelent, cikkeiből lesűrhető, elszórt adatok alapján állítottuk össze.

²²³ Szászvárosi W. Jenő (Szászváros, Hunyad vm., . ma Orăștie, Románia, 1867. január 25.–) hírlapíró, a *Kertészeti Füzetek* rajzolója, cikkírója és tudósítója. Névírásmódja előfordul Szászvárosi V. Jenő formában is, családi nevén Walheim Vilmos Jenő, író, költő és a Garay János társaság elnöke. Walheim József belügyminisztériumi irattáros és Gayzer Róza fia. Kolozsváron az unitárius kollégiumban tanult, majd Budapesten, ahol az „államszámviteltani” tanfolyamot is elvégezte az egyetemen. Fűszer- és csemegekereskedésben három évig gyakornokoskodott és azután apja mellett szintén három évig asszisztens volt. A természettudományok, a botanika, kertészet, földtan, rovaran és kémia tanulmányozását művelte, mint nevelő-tanító pedig pedagógiai, egészségügyi és orvosi tanulmányokkal foglalkozott. Cikkei a politikai és irodalmi lapokon kívül a *Földművelési Érdekeink*, a *Magyar Föld*, a *Méhészeti Lapok*, a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, a *Nép Kertésze*, az *Obst- und Weinbau*, a *Landwirthschaftliche Zeitung* című szaklapokban jelentek meg; írt még magyar és német költeményeket és cikkeket a hazai s külföldi szaklapokba és napilapokba. SZINNYEI (Lásd D-260. levél az 5. kötetben)

Az ójtásról irt cikkedet László²²⁴ fiam, és Füredi ma olvassák, eddig a' diligencia beáltávali sok bajukkal, a' Gymnázium ügyével felette ellévén foglalva.

A' lapokba olvastam, hogy a' Szent Gellért hegyet a' Török „Varju dombnak” hívta. Tehát elmondhatni: „Varju dombra fészkelte a' sas.” Hogy a' kakas csípje meg.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

A' bűn nem bűnhődik. Mostanában két – általam igen jól ismert ember halt el rendes halál nemmel. Az egyik majd nem a' megpukkadásig kevély, a' másik pedig notorius tolvaj volt, és szépen kikerülték az annyira meg érdemlett büntetést.

Hát a politika!

A' szárazság egyre tart. Jövő héten szüretelünk, 's kukoriczát törünk.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 201 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése:

„Dörgő 9/9. Válasz személyesen 21/9/1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. szeptember 10. D-318. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 10.

Kedves Barátom!

F. hó 8án kelt leveledet és akkor utnak indított gyümölcs küldeményed hiba nélkül tegnap délután akkor kaptam meg, mikor már tegnap írt levelemet postára küldöttem. Fogadd küldeményedért szíves köszönetemet. A' küldött gyümölcsök szélrajzait a' „vázlatok” illető helyén és leveled tiszta lapjára le fogom rajzolni.

Hozzám jövedeled idejét, ne azon nap tudasd velem, mikor indulni fogsz, hanem elébb pár nappal, hogy családom tagjait össze gyűjthessem eljövetelednek ünnepéjére. Még talán legjobb volna

²²⁴ „László fiam” = Bodolay László.

eljöveteledet úgy intézni, hogy egy Vasárnapot is házunknál tölthetnél. Egyébb iránt bár mikor jössz, éjjel, nappal, szívesen várunk, látunk tégedet.

Nagy remegés közt élünk most itt Mező-Turon, gyujtogatnak, majd minden héten van kétszer tűzvész. Tegnap is délután 1-2 óra közt, a' Lászlóék házuktól alig néhány ölnyire fekvő, – zsidó birtokába lévő elrongyollott rozszant házából huzták ki a füstölgő csóvát, szerencsére a' tűz nem ütött ki, elfojtották, de nagy volt a' riadalom, az ijedség, még a' vízipuskákat is oda vitték. Lászlóval, 's leányommal még nem beszéltem azóta, hogy hogy mint történt? Kire gyanakodnak a' vést felidézni akarására? Csak nem László iránti bosszu állásból akarta valaki házát leégetni? Hisz ő oly jó, oly lovagias, oly nemes ember, hogy Podmaniczki Frigyes²²⁵ szavával élve, – az ő becsületébe „a' leg harapósabb rossz akarat foga is beletörik”.

Kedves nőm busul az eseten, és azon felül remeg is. Ő most kiment a' szőlős kertbe, hagynivaló szőlőt szedetni.

El is felejtettem volna megírni, hogy kedves Nőm a' mult hetekbe a' Bánrévi virágos lapos kaszállónk mellett 9 hóld földet vett 50 frton holdankint, árát ki is fizette, csak a' százalék fizetés van hátra, de azt még nem vetették ki reá.

Én most azzal a' szándékkal ültem le, hogy hozzád valamely tárgyról egy kimerítő és hosszú levelet írok, de nem akar menni, tehát máskorra hagyom.

A' zsidó kigyulasztani akart háza? vagy meg csekéllett(?) értelmi erőm, 's emlékező tehetségem é az oka? Alig birom meghatározni.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 10/9. Válasz személyesen 21/9. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

²²⁵ Podmaniczky Frigyes báró, podmanini és aszódi (Pest, 1824. június 20. – Bp., 1907. október 19.) politikus, író. Az MTA tagja. A Szabadelvű Párt elnöke. Valóságos belső titkos tanácsos. 1861-ben Szarvas országgyűlési képviselője, az országgyűlés másodelnöke, 1873–1905 között a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke. Meghatározó szerepet játszott Budapest modern nagyvárossá fejlődésében. (Krúdy Gyula elnevezésével: „Budapest vőlegénye”.)

1886. szeptember 15. B-324. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Sept. 15-én

Kedves barátom!

Ha isten is úgy akarja, mint magam, f. hó 18dikán vagyis szombaton d[él]. után nálad leszek.

Addig is sok jót kíván

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban e levél után bekötve a feltehetően 1886. szeptember 21. után keletkezett A-82. számú irat.]

* * *

1886. szeptember 15. D-319. számú levél

Mező-Tur, 1886. Sept. 15.

Kedves Barátom!

Itt küldöm az „ójtani és óltani” szó feletti értekezésedet vissza, a’ László fiam és Füredi öcsém reá tett véleményével együtt.

Az én véleményem a’ tieddel teljesen eggyezik, a’ két szóra nézve, de minthogy te a’ jövő nemzedék számára írsz, a’ jelen szerecseneinek mosásával kár vesztegetned az időt, ennél fogva hagyd ki a’ politikára vonatkozó mameluk szót, a’ heveskedést, hiszen Pomona = cosmopolita.

A’ vissza küldött cikket szóról szóra magam számára lemásoltam, de a’ te számodra nem, annak a’ lemásolására, esetleg folytonos tökéletesbítésére leg alkalmasabb vagy te magad. Ha lemásolod, oda írhatod, hogy őseink nem az ójtáshoz, hanem a’ kard forgatásához, így ellenségeik életének kioltásához értettek, és az „bakator” szó helyett írd „egrit” mert hiszen az érmelléki és bakator egy vidéken terem, ’s majd nem egy jelentőségű.

Meg bocsáss, hogy kéziratodba ironnal imitt amott némi jegyzetet tettem, gummival könnyen kitörölhető az.

Kockáztatok még egy véleményt, ha netalán a’ Vázlatok IVik kötetének megjelenése előtt akarod ezen ójtani szót közzé tenni, ha azt Törs Kálmánhoz el fogod küldeni: rövidítsd meg a kérdéses cikket kissé, mert

nekem úgy tetszik, hogy imitt amott némi ismétlések kihagyhatók lehetnének belőlle, miáltal e' cikk erőben sokat nyerne.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

tegnap be szüreteltünk, a' szőlő jól fizetett reménységen fölül, talán azért, mert egy szem szőlő sem vólt rothadt."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt és fordított állású megjegyzése: „Dörgő válasz személyesen 21/9. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. szeptember 21. után (Feltehetőleg!) A-82. számú irat

Dörgő Dániel feljegyzése Bereczki Máté mezőtúri látogatásáról

J e g y z e t

Bereczki Máté Kedves Barátom 1886. Sept. 18-án szombat délután 4 órakor az Arad felől jövő vaspályán hozzánk jött. Másnap, vasárnap, 10 órakor eljött velem Sárka Néném,²²⁶ s Lajos²²⁷ fiam látogatására, hol előzékeny, szíves fogadtatásban részesültünk, onnan mentünk Mariékhoz,²²⁸ majd haza házunkhoz, hol Máté megjelenésének ünnepjére²²⁹ családunk összes tagjai együtt ebédeltek. Majd dél után

²²⁶ „Sárka Néném” feltehetőleg a látogatás időpontjában 56 éves Dörgőné Sára. Ő volt Dörgő Lajos édesanyja, aki, az „ötödízigen rokon” Dörgő Dániel (levélírónk) Róza leányának férje lett. – Gyászjelentések (OSZK - <https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/407066#>)

A Dörgő család rokon viszonyait nem tudtuk megnyugtatóan felderíteni. A kiterjedt unokatestvéri kapcsolatok és házasságok miatt mély családtörténeti kutatást igényelt volna. – A Református egyház levéltára. Mezőtúr. Keresztelési anyakönyv 1811–1843. 114. p. alatt szerepel egy Dörgő Sára, akit 1818. január 20-án kereszteltek meg. Szülei Dörgő Dániel és Szabó Julianna, (keresztzülei Sitkei András és Batori Erzsébet) voltak.

²²⁷ Talán Dörgő Lajosékhöz mentek, hiszen Dörgő Lajos veje volt Dörgő Dánielnek, Róza leánya férjeként.

²²⁸ Mari, Dörgő Dániel lánya, Bodolay László felesége volt.

²²⁹ Máté apostol és evangélista névünnepe már a legkorábbi martirológiumok (vértanú-akták) szeptember 21-ére tették. Rómában a 11. századtól ez a nap a hivatalos emléknapja. – „A szegedi magyar és a privigyei szlovák nép egyező tapasztalata szerint a búzát legjobb

véletlenül meglátogatott engemet a' nagy tevékenységű, fáradhatatlan szorgalmu, igazság szerető, s fedhetetlen becsületességű Jurenák Sándor²³⁰ Barátom Ujkuotról,²³¹ s Bereczki Máté barátommal való véletlen találkozása mindnyájunk örömét fokozta, bár Jurenák Sándor Barátunk szembetűnőleg össze esett, s testileg nagyot öregedett.

Harmadik nap Hétfőn Sept 20-án kimentünk Máté Barátommal a' vízközi szőlős kertünkbe, és ott leírta a Beurre Antoinette (Ly), Fondante de Malines (SL), Colmar Navez (Ly), Cellini, Czirmos renet (JS), Orosz vas renet (Gl) növényeket. Akkor estve Juliska lányom egy szép habkókot süttött ezen felirattal „Éljen Máté Bácsi!” és mikor ezen süteményt leányom az asztalra feltevé László fiam mindnyájunk nevében felköszönté Mátét nevének estéjén, lelkes szavakkal, nagy érzelemmel. Mátéra ezen felköszöntés véletlen jött, mert azt sem tudta, hogy névestéje van, ártatlan örömmel töltötte be mindnyájunk szívét.

Sept. 21-én kora délbe László, Lajos, Róza s családom újra együtt ebédeltünk, s déli 12 óra után Máté barátomat Dani fiam kivitte a vaspájához, elment haza M. Kovács házára.

Nyájas arcza, művelt szelíd modora, átaljában megjelenésével családunkban okozván nagy örömet, hagyott kedves emléket maga után.

Áldás kísérje őt utain!

id. Dörgő Dániel m. p.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1886. szeptember 15. B-324. számú levél után, 139–140. p. bekötött feljegyzés.]

* * *

Máté hetében elvetni. Mohács sokácai Máté napján szakajtóban, kosárban búzát szoktak a barátok templomában szenteltetni, majd a vetőmag közé vegyítik. Vásárosdombó gazdái ezen a napon régebben nem szántottak, mert úgy vélték, hogy az ilyen földet különösen fölverí a gaz. Éppen ezért *Gazos Máté* néven tartották számon. A hiedelem hajdani teljesebb kultusz maradványa. A tilalomra utal a göcseji hiedelem is: Szent Máté hetének *pelvahét* a neve. Aki ilyenkor vet, majd polyvás gabonát arat. A *búzahét* itt a *ferenchét*, amelyikbe Assisi Szent Ferenc ünnepe esik.” – http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/szent_mate; BÁLINT S. 1977 (2004). 2. kötet. <http://mek.niif.hu/04600/04657/html/unnepikii0054/unnepikii0054.html>

²³⁰ Jurenák Sándor (1820 k. – 1901. október 19.) Törökszentmiklós-környéki (Pusztajújkút, Pusztatenyő, később Tiszatenyő) földbirtokos, 1895-ben 694 kat. hold földön gazdálkodott. Egy ideig a Külső-Szolnok Megyei Gazdasági Egyesület alelnöke, majd elnöke volt. Ebben a tisztségében került kapcsolatba, mint a mezőgazdasági kiállítások szervezője, Dörgő Dániellel és Bereczki Mátéval. Cikkeket írt az *Erdélyi Gazdába* (Miképp boldogulhatunk a mezei gazdálkodás terén? Bpest, 1879.) SZINNYEI; A MAGYAR KORONA 2. 1897 210–211. p. - és Szabó Antal a törökszentmiklói helytörténeti múzeum igazgatója, helytörténész szíves közlése (és PIM NÉVTÉR IRODALMI ADATTÁR)

²³¹ Újkút, Törökszentmiklóshoz tartozó határrész elnevezése. Ma már Kengyel és Tiszatenyő külterületéhez tartozik.

1886. szeptember 22. B-325. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Sept. 22.

Kedves barátom!

Haza értem szerencsésen. Kipihentem nálad magamat testben és lélekben. Most már ismét könnyen esik huznom az én szent igámat.

Balogh Ágosttól²³² kaptam egy láda gyümölcsöt s ezek közt a Balogh Óriása körtét is. Minden áron rám akarja disputálni, hogy csak írjam azt le az ő nevének megörökítésére! Pedig hát komisz jószág az a körte, még a napszámos is csak főzve költené el jó ízűen.

Sajátszerű vagy inkább érdekes fölfedezést találtam a Balogh küldeményében. A ládikó papír-tölteléke közt találtam egy levelező lapot Balognak címezve. Az írás nagyon ismerős volt előttem. Egyet fordítok a levelező lapon, de nincs aláírva senki a latin nyelvű szöveg alatt. Minthogy már rég ideje, hogy latint nem olvastam, kedvem szottyant elolvasni, hogy valljon megértem-e még azt, a mi latinul van írva. És íme nemcsak hogy megértettem: hanem azt is megtudtam belőle, hogy Belliss János²³³ rovnyai²³⁴ tót pap firkantotta azt. Tudod-e mit ír ez a pap? Azt írta, hogy folyamodott a ministériumhoz, hogy az ő almáját, a Belliss magoncát „Erzsébet királyné” névre keresztelhesse át! Hallottál már életedben ilyen együgyű hülyeséget? Azt írja, hogy Petrovay protestált az új elnevezés

²³² Balogh Ágost Flórián, nagytapolcsányi és nemcsici (Melcsic, Trencsén vm. 1821. szept. 20. – Felsőköcskóc, 1898. szept. 3.), plébános. - A teológiát Nyitrán végezte, 1844. december 8-án pappá szentelték. 1845-től Kiszucaújhelyen [Kiszucaújhely, Trencsén vm., ma Kysucké Nové Mesto, Szlovákia], 1846-tól Koseczen káplán volt, az év júniusától Köcskóc plébánosa. A népi jámborság iránt érdeklődött, a tárgyi emlékek minden típusát átkutatta a Magyarok Nagyasszonya tiszteletének dokumentálására. 1873-ban kiadott műve, számos, időközben elenyészett adatot őriz. 1862-től kertészeti cikkeket írt, 1879-től a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* munkatársa – *Fő műve: Beatissima Virgo Maria... Regina et Patrona Hungarorum*. Eger, 1873. - *Róma a pápának, érsekség Budapestnek, egyetem Szegednek*. Bp., 1896. - *Aphorismi*. (Latin mondás- és szállóigegyűjtemény) Eger, 1896. - *Kz-ok: Die geheiligten Arpaden*. 1854. - *Hagiographie Ungarns*. 1856. - *Septem divi dioecesis Nitriensis patroni et tutores*. 1859. - *Adagia et axiomaia*. 1889. KAT. LEX. 1993–2010.

²³³ Belliss János, római katolikus pap. Született 1819-ben, 1843-ban szentelték föl; azután Rovnén, Trencsén megyében [ma Lednicróna, Lednické Rovne, Szlovákia] plébános lett; 1886 óta nyugalomban élt. Már papnövendék korában írt latin költeményeket, később is számos alkalmi latin versezete jelent meg részint lapokban (Religio, Magyar Korona stb.), részint külön kiadásban (*Schematismus Nitriensis* 1890., *Magyar Sion* 1890.). SZINNYEI. – Dicsérőleg ír a plébános kertjében kelt Belliss magonca almáról Bereczki „mindazok, kiknek Belliss úr mutatót küldött almájáról, méltó dicsérettel halmozták azt el, nemcsak hozzá küldött magánleveleikben, hanem néhány évvel ezelőtt nyilvánosan, a „Népkertésze” című lap 1878 – 1879-dik évi folyamában is.” (BERECZKI 2. kötet, 1882. 323. p.)

²³⁴ Rovnya = ma Lednicróna, Lednické Rovne, Szlovákia

ellen: De hijjába! neki azt már a királyné a ministerium útján megengedte, és így nem törődik vele, akármit czivakodnak is a miatt a gyümölcsészek.

Azt hiszi a jámbor, hogy már most biztos számára a kanonokság, pedig hát nagyon csalatkozik ebbeli hitében!

Balogh Ágostot sem véve ki, csúnya, hiú népség lehet az a trencsényi kath. papság.

Belliss uramnak bizonyára torkára forrasztom a hiúságát, de szép szerivel. Balognak fogok róla írni, hogy ő, Balogh világosítsa őt föl arról, hogy a királynét megbántotta az által, hogy almájával először a saját nevét igyekezett megörökíteni s csak azután nagysokára jutott eszébe a királyné, mert ha már most minden gyümölcsészeti munkában a Belliss neve, mint első név fog figurálni az alma nevében és az „Erzsébet királyné” , mint később nyert neve, csak a hasonnevek közt fog fölemlíttetni! Igen; mert hát a gyümölcsészet birodalmában nincs hatalma a ministériumnak, de még a királyoknak sem. Ott, t.i. a gyümölcsészet birodalmában mindig az első név a jogosult, a többiek csak usurpált, jogosulatlan nevek, vagyis hasonnevek maradnak.

Szíves üdvözetem kedves családnak! sok jót mindnyájatoknak!
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. szeptember 22. D-320. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 22.

Kedves Barátom!

Látogatásodért fogadd összes családomnak őszinte szívéjes köszönetét.²³⁵

Tehát családomnak nem csak régibb, de újabb tagjai is láthattak tégedet, a' kiknek megjelenéseddel nem csak nagy örömet szerezteél, hanem nyájas arczoddal, szelíd meg nyerő modoroddal kedves emléket is hagytál szíveikben.

²³⁵ E mondat után Bereczki Máté vastag ceruzával a látogatás dátumát írta: „(21/9/1886.)”

Áldjon és tartson meg a' jó Isten tégedet sokáig, hogy máskor is, többször is részesülhessünk, 's részesülhessen családod ily ártatlan, tulvilági, talizmán szerű örömben.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta féloldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 22/9. Válasz 15/10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. szeptember 23. B-326. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Sept. 23-án

Kedves barátom!

Midőn haza jöttem tőletek, Tóni öcsém nem volt itthon. Másnap, este jött haza s azon kellemes hírrel lepett meg, hogy f. hó 25-dikén tartja meg a kézfogóját. Ma d. e. az öreg Nagel Vilmos²³⁶ Tóni öcsém leendő apósa állított be hozzám és ünnepélyesen meg hitt lánya kézfogójára Szombat estére! Nos hát már most csakugyan lesz valami a dologból, a minek én fölöttébb örvendek, mert számkivetésem napjai nem fognak már sokáig tartani. Decemberben már megnépesül a puszta ház. Lesz ifju házi asszonyom! nem leszek itt többé egyedül, mint elhagyott várban a bagoly.

Csak ennyi volt, a mit veled ez uttal tudatni akartam.

A jó isten áldjon meg mindnyájatokat, mindenféle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

²³⁶ Nágel Vilmos, idősebb, az ifjú Sármezey (II.) Antal későbbi apósa.

1886. szeptember 23. D-321. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 23.

Kedves Barátom!

Róza gyermekünket a' szokásos asszonyi állapot, de különösen azon tudat, hogy mind ez ideig teherbe nem esett, itt léted alkalmával lehangoltá tette, vagy is boldogságát bizonyító jó kedve nem mutatkozott a' szokásos módon. Hiába mondja neki Sárika néném „ne busulj azon édes Rózám! Nekem is Lajos fiam 2 évre született, leány gyermekeim is mindnyájan 2 évre szültek először”.

Nohát! Rózának e feletti busongása nekem felette tetszik, mert busongása arról tanuskodik, hogy ő asszonyi hivatását teljesen felfogta. Vajha! minden magyar asszony így gondolkozna széles e' hazában!

Nagy Sárika nász asszonyunknak – nyilatkozata szerint – ifju menyecske korában egyik legfőbb élvezete az vala, midőn ódivatu népies ruhában járó élemedett napa asszonyát Cseri Zsuzsánnát ápolhatá, ősz haját fésülgetheté, az imakönyvekből előtte fenhangon olvashatott, és midőn egyszer a' többek között lábáról leesett öreg napa asszonya templomba menni óhajtozott, elvitték azt kocsin a' templom ajtajáig, honnan divatosabb ruhájú ifju menyé vállára támaszkodva bément, 's elfoglalá a' templombani szokásos helyét, hol már oly régen nem üle, – az áhítatos hívek kegyeletes bámulása között. Midőn ezt Sárika néném Rózának elbeszélé, hozzá tette: „nem adtam volna ezen jelenetet Tur várossáért.”

Lajost, nagy anyja – mint egyedüli fiu örökösét elkényezteté, e' miatt édes anyja kénytelen volt szeretett fiát többször meg fenyíteni. Ős időktől fogva a' mai napig szokásban van azon háznál minden este fenhangon imádkozni. Róza olvassa azon imákat, mellyeket Sárika néném már régolta könyv nélkül tud. 10 unokája közzül mindig van egy kettő mellette, bizonyosan azért, hogy azokat szeretete mellett Istent-félő emberekké nevelhesse.

Hát nem nagy elégtétel az nékem, – a' világ romlottsága miatt össze zuzott lelkű embernek – midőn azt látom, hogy családom tagjai nem csak fentartják az ősi jó magyar erkölcsöket, szokásokat, hanem hivatva vannak, példa adásokkal illetékesek is, legközelebbi környezetükben, a' mai romlott erkölcsű kornak meg szüntetéséhez, egy jó korszaknak előidézéséhez hozzá járulhatni!

Utólagosan tudtam meg, hogy Sárika néném szeretett volna véled tovább is beszélgetni, szívesen eljött volna hozzánk ebédkor is, de én,

tisztelve nyugalmát, nem hívtam meg. Ez bizony szarvas hiba volt tőlem, 's kedves nőmtől.

Sárrika néném egy a' leg tiszteletre méltóbb asszonyok közzül Mező Turon, keveset mondtam, a' környéken. Több apró gyermekeivel özvegyen maradt, nyakába szakadt a' gazdálkodás gondja, és mind a' mellett is felnevelte gyermekeit kifogás nélkül, nem csak megtartá azoknak vagyonát, a' család becsületét, hanem apránként kifizetgeté férjének leány testvéreit, saját gyermekei között a' vagyont atyafiságos meglegedés szerint felosztá, Lajosnak a' házat, 2 tanyát nevére telekkönyvezteté. Valjon melyik anya tudná és merné ezt ma meg tenni?

Rózát rendkívül szereti, egy bizalmas rokona előtt azt mondá: „Lámpással sem találhattam volna jobb menyet, vissza pótolta a' jó Isten nékem azt, a' mit én Cseri Zsuzsanna napam asszonnyal tettem, nehéz volna meg mondanom, fiamtól vagy menyemtől válnék é meg nehezebben?”

Ugy é! Hogy jól kibeszélgettem véled magamat?

Majd máskor folytatom.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel a félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése:” Dörgő 23/9. V. 19/10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. szeptember 25. D-322. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 25.

Kedves Barátom!

F. hó 22én és 23án kelt leveleidet 24én délután egyszerre kaptuk meg. Felette nagy örömet szerezteél azokkal nekünk vagy az abba foglalt azon nyilatkozatoddal, hogy „kipihented nálunk magadat testben és lélekben.” Ebből azon tanuság vonható le, hogy ha pihenni akarsz, jöjj hozzánk.

Elmeneteled estéjén, midőn kedves nőm ágyába, – azon ágyba, melybe meg előzőleg te háltál, – ugyan azon lepedőre, párna hajra lefeküdt,

azt mondja nekem: „Senkit nem engednék ágyamba feküdni, csak Bereczki bácsit, ő utána jó ízűen elalszom.” És valóban ha egyes idegen férfi érkezik, az az én ágyamba, ugyan akkor én kedves nőm ágyába kapunk nyugvó helyet.

Ha Balogh Ágost óriás körtéje termékeny, írd le, de a' hiúság úzására tégy oly megjegyzést, a' mit az megérdemel. Minden esetre annyit az igazság érdekében, mint a' mennyit az Angevinei körte leírásánál tettél.

A Belliss hiúságának meg korbácsolásával még késsél, ne tudják, hogyan jutottál tettüknek tudásához.

Tóni Öcsénk²³⁷ nősülésének örülünk. Áldást, szerencsét kívánunk e' házassági frigyre. Hitem az: hogy boldogok lesznek, mert egymás mellett lakva, egymást ismerik. Egy forma páján mozogva, igényeik azonosak, s.a.t.

Küld meg munkád nállam fölemlített hirdetését, had tegyem azt hozzám írt leveleid közzé meg örzés végett.

Írd meg – ha jónak látod – életednek azon részét, mely 1849től Sármezey úrékhoz való jutásodig folyt le, habár töredékesen emlékezel is arra vissza. Itt léted alatt, sokat beszéltél arról, felemlítéd, hogy a' Bereczki név hogy maradt meg nállad. Kedves nőm emlité föl elmeneteled után, hogy hívták Bereczki bácsit az előtt? Felelém: „nem tudom”. Nem is tettem annak meg tudására eddig semmit, mert előttünk nem a' név, hanem az azt viselő egyéniség értékes.

Írd meg mely gyümölcs fajok ojtó vesszeiből szedjek kiségitésedre még ez ősszel? Még kertünkbe kimehetek.

Jó ízűt nevettem, midőn tegnap előtt lapomból olvasám: „A' vörös kereszt egylet kórházának, parádé kórház az igazi neve, mely tisztán katonai intézet hivatva van arra, hogy a polgárok kórházaitól elvonja a' táplálékot.”

Levél írási tehetségem már nem öröl, hanem csak darál, azt is hajszolva. No hát daráljunk vagy is beszéljünk tovább.

Milyen a' Habsburgok jelen politikája? Mázol, mint a' tapasztó cigány. A' tüzet olajjal óltó leg főbb embere a „czár szatrapája.” Az ügyeiket vivő embereknek Józsa Gyuriként²³⁸ szabad lopást engednek. Nehéz meg ítélni: Ön hitt, elbizakodott, kevés, vagy bolond é az?

²³⁷ Sármezey (II.) Antalról van szó.

²³⁸ „A tiszafüredi Kiss Pál Múzeumban őrizzük Tiszafüred egykori, vaskos tréfáiról is ismert földesurának, Pankotay Józsa Györgynek (vagy ahogyan a helyi hagyomány tartja: Józsa Gyurinak) a vagyonleltárát, amely halála után bő egy héttel, 1846. szeptember 16-án és 17-én készült. Józsa György 1789-ben született és 1846. szeptember 7-én hunyt el. Szertelen, ellenmondásos életmódja a korabeli emberek számára különöncnek tűnt. Személyiségének rendhagyó jellemzői alapján kortársaitól a »tiszafüredi nábob nevet« kapta. Megalapozottnak tűnő feltevések szerint Jókai Mór több, reformkori regényhősének

Hónap után újra fecsegek.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 24/9. V. 15/10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. szeptember 29. D-323. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Sept. 29.

Kedves Barátom!

„Szálldogál a' fecske

De vissza tér este

Fészkébe.

Héj sietek én is rózsám ölébe

Nincs oly szép lány kerek e nagy világon

Kit úgy szeretnének

Mint ahogy én téged

Galambom.”²³⁹

Ni! hogy áradozik szemembe a' köny!

És ha ezen népies dalnak egyszerű melódiáját gondolatban bár eldudolom; akkor potyognak. Hogyha pedig jó zenekartól hallok huzatni annak dallamát: omolnak a könnyük. Mentől több köny hull ki szememből: egy fájós emlékre annál tartósabb édes fájós nyugalmat hoz.

jellemrajzához is alapul szolgált. A kiegyensúlyozatlan gazdálkodást folytató, olykor jótékony tettét, pozitív cselekedetét is végrehajtó, ám igen szertelen társasági életet élő földesúr társadalmi helyzetét tekintve Heves és Külső-Szolnok vármegye vagyonosabb közép nemesi rétegéhez tartozott.” In: Hónap műtárgya sorozat - Pankotay Józsa György vagyoneleltára 2007.08.31.http://www.museum.hu/kiallitas/6390/Honap_mutargya_sorozat_-_Pankotay_Jozsa_Gyorgy_vagyoneleltara

²³⁹ Győry Vilmos (Győr, 1838. január 7. – Bp. 1885. április 14.) evangélikus lelkész, író, műfordító, az MTA levelező tagja, a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság rendes tagja. 1879-ben írta a „Nótás Kata” című népszínművet, a betétdalok zeneszerzője Szentirmay Elemér (Horpács, 1836. november 9. – Bp. 1908. október 3.) volt. – A népszínmű egyik dalának első versét idézte Dörgő Dániel. – [WIKIPÉDIA – 2017 július]

Ez előtt 5 és fél évvel elhalt Ilonka leányom a' fenti dalt ékes csengő hangon sokszor eldaloló, és midőn halálos betegségébe (diphtheritis) bele esett, 's másnap ezen dalt hiba nélkül nagy hangon mondá; meg örültem, hogy jobban lesz kedves leányom, de ki írhatná le rendkívüli rémületemet, midőn csakhamar észre vevém, hogy a' danolást nem a' jó kedv, nem a' gyógyulás, hanem a' nagy foku láz okozta, mely igen élénk gyermekünket önkívületbe ejté.

Meghalt. Nyugodjon békével. Szeretném – majdan – ha oly egyszerű temetéssel, mint Nagy atyámat én – mellé temetnének.

Van tehát a' szívnek füle? Van bizony, még pedig annyira finom, hogy évek multával is vissza emlékezik a' legkisebb hang lejtésre is 's ezer hang közzül is kiismerné a' kedvese hangját. Micsoda ez? Cseng az édes hang fülembe.

Ismerted őt, meg is vigasztaltad elszomorodott szivünket elhunytá után egy szép érzésű leveledbe. Köszönöm, már nyugodt vagyok.

Midőn Ilonka elől szaladt, a' most is élő Erzsike iker huga pár lépéssel utána, soha sem hagyták el egymást. Midőn a' laza földbe jukat kaparó sárga darázst meg figyelték, felemelték kis szoknyácskáikat és tenyereiket térdeikre téve, fokként annyira lehajoltak, hogy óracskájok alig vólt a' darázstól pár arassnyira, a' darázs szinte bizalmas lett hozzájuk, és mikor az eleven fürge darázs elegáns gyors mozdulattal rugdosta a' jukából kikapart apró port 's göröngyöket: mondák egymásnak kis leányaim: „Ni Hékás! milyen firiss.[!]” Majd midőn Bánrévi tanyánkon vóltál, a' nedves tippanos pázsitos gyepen, hogy szedték mezítláb talicskára a' sok gombát, pedig kisdéd kezecskéik alig érték el a' talicska kis fogóját. Midőn a' hangyabojnak fehér czukor morsalékot, és a' rózsa fákról levelészeket szórtak, hogy figyeltek, hogy mondák: „Édes atyám! már 3 hangya czukrot, 7 hangya meg levelészt vitt a' jukba, oszt ha egy nem bírta, segített néki a' másik hangya.”

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 29/9. V. 15/10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

1886. szeptember 30. D-324. számú levél

„Mező-Tur, 1886. September 30.

Kedves Barátom!

No én ugyan sokat karatyolok, akár mint egy rossz tojó tyúk.

Tegnap előtt kelt, 's ifju korom utazásairól szólló levelemből²⁴⁰ kihagytam, hogy egyszer – a' mint Nagy Váradról társaságba 30-40 ökröt hajtottunk, este felé Ugra²⁴¹ alatt kérjük egy embertől: „hol lehetne itt közelbe ökreink számára legelőt kapni?” „Jöjjenek utánam.” Mondá, és mikor már alig láttunk, mondja: „Itt a' legelő.” Alkonyodás lévén az arasznyi magas füvet kézzel tapogattuk, majd a' magát csősznek valló embert alku szerint kifizettük, ki „törli szemét száját és a' setébe ellillant.” Megyünk ökreink után bellebb a' legelőn, hát egyszer a' fű térdig ér, „Mi most a' Bölönyi²⁴² kaszállóját legeltetjük” szóll Szilágyi István,²⁴³ „Lóduljunk innen, mert ha észre veszik, itt marad az ökrünk.” Úgyám! De a kaszállóba hirtelen jóllakott ökreink lefeküdtek, így nem láttuk, ökreinknek 2 hija lett, hiába feküdtünk le a' földre, hogy a' még kissé csillámló esthajnali fénynél meg láthassuk, a' nagy fű elfedte látkörünket, csak hosszú keresés után bukkantunk a két ökrre. Akkor azután gyúrtuk őket erőssen, egy ideig csak hogy nem koczogtunk, meg sem áltunk többé Körös Ladányig, mert féltünk nagyon Bölönytől, a' ki ekkor tájban kemény ember hírébe állott.

Van itt Mező-Turon egy „Mező-Tur és Vidéke” című heti lap. Ebben a' lapban a' mult évben Kutassy Mihály²⁴⁴ volt 48-as huszár, most pedig posta mesterünk, azt közölte, hogy leg czélszerűbb a' levél borítékokra a' posta béjeget, a' levél borítéknak a' címezést mutató felső részének jobb felőlli sarkára ragasztani, mert így könnyebb a' levél béjeget a' posta béjegezővel ellátni. Miután a' Mezőkovácsházi postát majd nem fele részben te tartod fel, miután szállítási és levelezési korrespondentiád igen nagy, a' ti posta mestereteknek nincs alkalma nyilatkozni, pedig a' mint tölled hallottam, az irányodba sok előzékenységgel viseltetik: részesítsd te is őt némi előzékenységbe, és ragaszd úgy a béjeget ezután levél borítékaidra, a' mint én azt a figyelmeztetés óta teszem.

²⁴⁰ Ez a levél nincs meg a gyűjteményben.

²⁴¹ Biharugra, Bihar vm., ma Békés m.

²⁴² Bölönyi feltehetőleg egy földbirtokos volt Biharugra határában.

²⁴³ Szilágyi István mezőtúri ökörhajcsár.

²⁴⁴ Kutassy Mihály, volt 1848-as huszár, mezőtúri postamester.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Sept. 9.06. Dörgő 30/9. V. 15. 10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. október 2. D-325. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Octóber 2.

Kedves Barátom!

Ugy tartom, hogy ma egy éve annak, hogy a' tavai orsz. Kiállításra Mező-Turról mintegy 500 minden rendű, rangu nőekkel vegyes néptömeg felment Budapestre, városunk Polgármestere Mészáros Endre²⁴⁵ vezetése alatt. Vitték magokkal városunk egyenruhába öltöztetett képzett zenekarát. A' nép tömeg élén ott voltak: néhány városi hivatalnok, Dörgő Lajos²⁴⁶ vőm, akkor még nőtlen, ifj. Mészáros Lajos²⁴⁷ és Miklós,²⁴⁸ Tóth Lajos²⁴⁹

²⁴⁵ Mészáros Endre (1825–1896) ügyvéd, polgármester 1872-től haláláig, Pétery Károly sógora.

²⁴⁶ Dörgő Lajos (Mezőtúr, 1849. január 15.–), Dörgő Dániel veje, Róza lányának férje.

²⁴⁷ Mészáros Lajos, ifj. (1882–1944). Mészáros Lajosnak (1824–1890), Dörgő barátjának, a fia. Gazdasági főtanácsos, földbirtokos nemes. Mezőtúron született, a gazdasági akadémiát 1905-ben Kassán végezte, a gyakorlatot Nagykárolyban, gróf Károlyi István birtokán szerezte meg. Mezőtúron 192 hold saját és 452 hold bérelt birtokon gazdálkodott. Az I. világháború után a Hídszegi Olvasó Társulat elnöke. 1922-ben a gazdasági főtanácsos címet kapta. Virilis vármegyei és városi képviselő, a református egyház főgondnoka, a Központi Olvasó Egyletnek elnöke, a Földműves Szövetség díszelnöke, az Adófelszámolási Bizottság elnöke volt. A Nemzeti Egység Párt választókerületi elnöke. Királyi gazdasági főtanácsos, főgondnok. A Magyar Borellenőrző Bizottság választott tagja, tevékeny szerepet vállalt a vármegyei testnevelési bizottságban. A Mezőtúri Gazdasági Egyesület alelnöke (1914). Indítványára rendszeresítették 1937-ben az autóbuszjáratot Mezőtúr és Tiszaföldvár között. A Heves-nagykunsági Egyházmegye világi tanácsbírája (1937). Szívszélhúdásban 63 éves korában hunyt el. Felesége: szilasi és pilisi Szilassy Irén. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 106. p.

²⁴⁸ Mészáros Miklós (1861–1904). Mészáros Lajosnak (1824-1890), Dörgő barátjának, a fia. Földbirtokos. Laptulajdonosa, 1900–1904-ig a '48-as és a függetlenségi párt lapjának, a Mezőtúri Hírlapnak. Városi képviselő. A főgimnáziumi Segélyező Egylet alapító tagja. A Mezőtúri Gazdasági Egyesület alapító tagja (1897). Itt ismerkedett meg a modern gazdálkodással. 529 holdon gazdálkodott kilenc alkalmazottal. Alakja, mint Szakhmáry Zoltán szerepelt Móricz Zsigmond: Úri muri című regényében. Őstípusa a jobbra, modernebbre törekvő, de környezete és gyengesége miatt elbukó vidéki parasztpolgárnak.

(kinek apja 1848ba a' 26ik Honvéd zászlóajj 1200 emberei között leg távolabb bírt dobni egy 6 fontos ágyúgojót) szép, magyaros jellegű arcvonásu ifjak merész bátor tekintettel, széles és kérges tenyerekkel, majdnem öles termettel (Lajos vóm köztük a' legalacsonabb, bár válla, melle Herkules) hát bizony ezen említett fiuknál pénz is volt egy kevés a' zsebökbe. Szerencse, mert:

Ugyan akkor, midőn a' hon szívében fekvő Mező Turnak lakossainak egy része Budapesten volt, volt ott Lengyel Honból is mint egy kétszáz a' Magyarokért lelkesülő férfiu, kiket a' kormány a' Csehek, Osztrákok és más nemzetiségű látogatók mellett nem csak hogy hidegen fogadott, hanem félve a' netalán kitörő lelkesültségtől, rendőrökkel környezetetett.

A' Lengyelek a mívelt osztályból voltak valók, találkoztak közöttük nagy urak fényes nemzeti lengyel ruhába öltözve, kövekkel kirakott drága kardokkal oldalaikon, Tanárok, Írók s.a.t. És ezeket a' jó sors, Magyar ország nemtője össze hozta a' már névleg is említett kérges tenyerű – áldozat kész Mező-Turi ifjakkal és hivatalnokokkal. Az Erdély országi Pincze egylet helyiségében a' legjobb borokat itták a' Mező-Turi zenekar hangjainál. És midőn a' zene kar a' Lengyel nemzeti Himnuszt huzta, a' fényes nemzeti öltönyű mívelt Lengyel urak, 's Tudósok letérdepeltek a' földre. Majd meg csókolák a' velök mulatozó lelkes magyar testvéreket. Magyar ország becsüllete meg volt mentve.

Megirigylte a' rendőrök főnöke a' lelkes mulatozást és mint hogy a' bámuló tömeg is kezdett gyülogneni, felszöllította a' Magyar és Lengyel testvéreket a' távozásra.

A' Lengyelek meghívták a' velök mulatozó Mező-Turiakat talán ez év elejére? Lembergbe, ígérve, hogy Jablonkáig eléjük jön egy küldöttség, de biz az elmenetel ezen rendőrös világba elmaradt.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

Öngyilkosságának (a halotti anyakönyv tanúsága szerint a halál oka: „öngyilkosság lövés által”) körülményeit feldolgozta és a Nyugatban megjelentette az 1893-ban született Kun Zsigmond, volt túri lakos, kinek szülei a Mészáros-ház mellett laktak. Halála és annak körülményei megrázták és felkavarták a mezőtúri közéletet. 1904. március 7-i halálát Csukás Mihály jelentette be, másnap, március 8-án délután temették. 42 éves volt. Felesége: mezőeörsi Nagy Ilona. Gyermekei: Miklós, Sándor, Ilona, Magda. Fia: Miklós, agyonlötöte magát 1923. október 25-én. 19 évet élt. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 106. p.

²⁴⁹ Tóth Lajos, mezőtúri gazdálkodó.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 2/10.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1886. október 11. D- 326. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Oct. 11.

Kedves Barátom!

Véled – mint családomhoz legközelebb állóval, nem, hanem kiegészítő tagjával kötelesség szerűleg tudatom, hogy Dani fiunk f. hó 2án Bodolay László kedves vőm kíséretében a' Kolozs-monostori gazdasági tanintézetbe ment, és ott mindnyájunknak közös óhajtása szerint az intézet helyiségében mint szabad helyes (bentlakó) nyert elhelyezést.

Midőn legközelebbi nállunk léted alkalmával Dani tégedet a' Mturi vasúti állomáshoz ki kísért, és te ott véle, – mint a' gyermeki korból az ifjui korba kilépővel holmi egyről másról beszélgettél – igen nagyra vette azt, annyira – hogy szokása ellenére – még a' dicsekedés bűnébe is bele esett. Szóval ő szeret tégedet, felette sokat ad nyilatkozó szavaidra, emlékezhetsz, hogy talán 1880-ba a' Bánrévi tanyánkról eltávozásod alkalmával fenhangonni sírásra fakadt.

Nos hát Kedves Barátom, majd ha ráérsz, keresd fel őt jó akarati szavaiddal, vedd párt fogásodba e' gyermeket, gyámolítsad tapasztalataid tanácsával, serkentsd őt helyzetének, jövő életének helyes betöltésére való készülségre. Ha teszed kívánságomat, meg erősíted vágyó reményemet, mely az, hogy fiamból jó hazafi, igaz és becsülletes ember légyen. Mely az, hogy ha tulélsz engemet, barátod, fiad lehessen, mint Vertán Endre jó barátod után annak fia Ete, mint Náray Imre után annak veje Mülek N.

Megjutalmaz, megjutalmazott már is a' jó Isten tégedet.

Dani fiam címe: Dörgő Dániel I. éves gazdasznak. Kolozsmonostoron, a' gazdasági tanintézetben, Kolozsváron át.

Tegnap jó kis esőnk volt.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta majd kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „V. 14/10. 1886. Dörgő. 11/10. 1886. Dani címe.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. október 13. D-327. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Oct. 13.

Kedves Barátom!

Azon 6 fajú gyümölcs fáknak – melyeknek növényzetét nállunk írtad le –, ójtóvesszeit azért nem küldöttem mindezideig hozzád el, mert vártam hogy levelei lehulljanak, és mert vártam leveledet is, melyben tudósítasz engemet arról: mely fajokból kellene tégedet segíteni ójtóvessző dolgában. Hogy így egyuttal a' kertünkbe kimenetelem alkalmával azokat is meg szedhessem, és a leírottak ójtóvesszeivel együtt expediálhassam.

Jól tudom, hogy a leírás értéktelen lenne, ha azon leírt fajokat biztos kezek által elnem terjeszthetné, tehát azokat én, ha török szakad is elfogom küldeni.

Távol légyen az töllem, hogy most azt kívánnám tőled, hogy fajaidat sorra nézd, elégnek tartom ezuttal leírni ide azon faj gyümölcsök neveit, mellyekről a' mult évben ójtóvesszőket küldöttem. Leg feljebb ezeket nézd sorra: hogy hátha most sincsenek belőlle vesszeid. Azokat aztán írd meg, hogy a' legközelebbi Hétfőn kertünkbe kimehessek, megszedhessem, és küldhessem. Írd nevök után a' szükségelt ójtóvesszők számát is.

Ez év tavaszán a' következő gyümölcsfajok vesszőiből küldöttem:

Angoulèmei hercegnő

Bordeauxi hercegnő

Jonathan

Nyári daru

Sárga uri szilva

Tarka Perdrigon

Victoria királynő

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állásban ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 13/10. Válasz 15/10. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. október 15. B-327. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Oct. 15.

Kedves barátom!

Sept. végéig nagy ritkításokat vittem végbe kertemben. Reggeltől estig fűrészelgettem szorgalmasan. Oct. elejétől fogva folyton folyvást IVdik kötetemen dolgoztam. Naponta 2–3 gyümölcsöt írtam le körülményesen. Közel 100 fajjal vagyok már készen. A jövő héten, ha az idő kedvező lesz; megkezdem a vesszőszedés munkáját.

Tőled ez uttal nem kérek más fajokról, hanem csak azokról, a melyeket nálad leírtam volt t. i. az

- Orosz vas-renetről 3 szálat,
- Celliniről 3 szálat,
- Czirmos renetről 3 szálat,
- Malinesi vajonczról 3 szálat,
- Antonia vajonczról 2 szálat,
- Colmar Navezről 3 szálat,
- Bordeauxi herczegnőről vagy 30 szálat.

A miről taval tőled kellett kérnem; most van mindenikről vesszóm.

Dani öcsémnek majd fogok írni.

Mínthogy naponta ki van szabva, hogy mennyit kell elvégezni; nehogy napi teendőmmel hátramaradjak; ez uttal csak kutyafuttában írom hozzád e néhány sort; mert az esős, borongós idő megcsalt annyiból, hogy két órát aludtam reggel a munkaidőből.

Ha kimégy kertedbe, nézd meg: van-e termőrügy a Colmar Navez és Lormier (= Bon-Chrétien Antoine Lormier) körtéje fajdon; mert ennek a kettőnek még nem kész a leírása. Össze kell még hasonlítanom egy újabb

terméssel. Szeretném hát tudni, hogy lesz-e reménység róluk egy újabb terméshez legalább a jövő évben.

7 db leveledre, melyeket eljövetelem óta írtál hozzám, vedd válaszul ezen nyulfarknyi levelem.

Isten áldjon mindnyájótokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. október 17. D-328. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Oct. 17.

Kedves Barátom!

Oct 15én kelt leveledet már 16án olvastam. Az abban kifejezett kívánságodat lelkiismeretes hűséggel fogom teljesíteni. Oct 14én kezdve 2 éjjel és 1 nap az eső csendesen de folytonosan esett, a' földet jól meg áztatta, most sár van. Az ójtó vesszőkre való papír jegyek már készen vannak alkalmasint az ójtó vesszőket még e' héten lefogom szedni és hozzád elküldeni, de meg vallom, szeretném ha magokba hullatnák el levelöket.

Testi egészségem jó, semmi kívánni valót nem hágy fön. Két – egészség fen tartó orvoslási módot találtam fel és használok mostanában. Reggel éhgyomorra ugy 4 óra tájba meg iszom fél liter hideg vizet, és naponta 2szer háromszor étkezés előtt két öntött vasból készített (egyik 4 kiló) sujt két kezembe fogva erősen meg lóbázok, először 25 lengetés szuszogóba és izzadásba ejtett, most már a lengést 70ig vittem fel. Hiszem hogy felviszem 100ra. Nálad ezen egészség fentartó mozgást a' fűrészelés képviseli, tehát 2szeres hasznot teszel.

Nézd el ha ismétlek, feledékenyebb vagyok már én azon vén cigánynál is, kiről szokás mondani, hogy „minden nap egy szót felejt”, mert én már azt is elfelejtem, a' mit ez előtt egy órával mondtam. Hej! pedig Kedves Barátom, a' feledékenység nagy szerencsétlenség ám, még ha gyengeségtől ~~tehát akaratlanul~~ származik is az. A' feledékeny ember nem is ember, mert nem lehet szavatartó, így hazugnak tartatik, a' mi egy értelmű a' becstelenséggel. Most már 'kezembe folyvást papírt, ironrt tartok, jegyzek a' feledékenység meg akadájozására, teendőim és mondandóim főbbjeinek figyelembe tartására.

Írok hozzád gyakorta hitvány haszontalanságokat azért is, mert az életem a' hozzád való levélírásba nyilvánul. Itt léted óta jegyzeteim azt mutatják, hogy nem 7, de 10 levelet írtam hozzád, Sept 22. 23. 25. 28. 29. 30. Oct. 2. 11. 12. 13. nézd sorra ezen levelek keletét, ha még meg volnának, és írd meg, hogy melyiket nem kaptad meg, hátha valami érdekes tárgy nem jutott hozzád?

Egyszer készakarva – szükségből bár – hazudtam, de azonnal erőssen a' torkomra forrott, és rögtön meg lakoltam érte. Az eset következő"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 243 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. *Feltehetően vagy elveszett vagy nem került lemásolásra a levél befejező része, mert a mondat lezáratlan maradt.*]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. október 19. D-329. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Oct. 19.

Kedves Barátom!

Ifjú koromba valamely irodalmi műből – alighanem Nagy Igánczéból²⁵⁰ olvastam, hogy egy pusztuló félben lévő urnak a' jövedelme meg szaporodott, melyen az ur felette meg örült. Mi volt a' véletlen jövedelem? Hát a' birkái – télen át rosz takarmánnyal és szűkön tápláltatván: ki nem teleltek, hanem tavasz felé felvették magokat a'

²⁵⁰ Nagy Ignác (Keszthely, 1810. október 7. – Pest, 1854. március 19.), író, drámaíró. Apja Festetics György tisztartója, később kamarai tisztviselő. Nagy Ignác Gyöngyösön, Baján, Pécsen, Budán tanult. 1831-től kamarai tisztviselő. Kezdetben németül írt. A magyar irodalommal az Auróra révén ismerkedett meg. Mátray Gábor Regélőjében lépett fel versekkel és fordításokkal, majd színművekkel kísérletezett. 1836-ban a Rajzolatokat szerkesztette, 1837-től a Jelenkor segédszerkesztője volt. Fontos vállalkozása a Színműtár. 1840-ben a Magyar Tudós Társaság levelező tagjává, 1842-ben a Kisfaludy Társaság tagjává választotta. Szerkesztette a Kisfaludy Társaság Külföldi Regénytár és Új Külföldi Regénytár című sorozatát. A forradalom alatt elveszítette hivatalát. 1849. november 15-én megindította Hölgyfutár című irodalmi napilapját. – Az *Egyesüljünk* (1839) és *Az életuntak* (1840) című vígjátéka mellett (ez utóbbival akadémiai jutalmat nyert) az ugyancsak jutalmazott, a korteskedést támadó *Tisztújítás* (1843) című darabja aratta a legnagyobb sikert. A humoros műfajokhoz vonzódott, és sok tárcát, életképet írt, az utóbbiakat Zajtay álnéven. Fővárosi tárgyú írásait *Torzképek* (1844) címmel adta ki. A *Budapesti élet* cím alá foglalt szatirikus rajzai az irodalmi zsurnalisztika úttörő példái. Legismertebb művének, a *Magyar titok* (1844-45) című regényének bűnügyi cselekménye Eugène Sue hatására vall; valójában lazán összefüggő életképek füzére. ÚJ IRODALMI 2. kötet 1140-1141. p.

padlásra, azaz bőrükkel fizettek. Így a' nem remélt jövedelem a' dög bőrökből származott.

A' mostani pénzügyminiszter²⁵¹ is dög-bőrből pénzel.

Jelen kormánynak²⁵² 's embereiknek a' zsidóknak a' valódi általános szabadság = kész veszedelem, míg a' jelen szolgálai helyzet = nyugodalmas jóllét.

Ha még egy életet, – mult életünk viszonyai között le kellene élnünk, valjon mit változtatnánk azon?

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalú levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állásban és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 17.18.19/10. Válasz 2/11. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

Dörgő Dániel a leveleiben nem említette meg soha azokat a szépirodalmi műveket, amelyeket – feltehetően – olvasott. Így nem tudunk sem irodalmi ízléséről, sem olvasmányairól felvilágosítással szolgálni. Lehetséges, hogy Dörgő Dániel Nagy Ignác valamelyik művéből olvasta a birkákkal kapcsolatos esetet, de olvashatta Jókai Mór: Az új földesúr (1862) című művében is.

„Az egyik uzsorás egzekválta, a másik pedig segítségére jött, s jó nagy procent mellett kiségté a zavarból. Egyik elhajtotta a birkáit, s elkótyavetyélte párját 2 forinttal a becsáron alul, a másik megszánta, s megvette számára ugyanazon birkákat 2 forinttal a becsáron felül, s megint „rendben” volt minden.

Egyszer a drága birkák is azt gondolták ki, hogy ők megdöglenek. A szisztéma nem tetszett-e nekik, vagy az árpasszalma-provizórium, azt nem tudom, hanem biz azok egy télen nagyon kezdték a kamatszelvek helyett az egész nemzeti kölcsönt beadogatni, gyapjú helyett a nagyon devalvált értékű bőrrel szolgálván a gazdának.”²⁵³

* * *

²⁵¹ Az akkori pénzügyminiszter 1878. december 5-től 1887. február 11-ig Szapáry Gyula gróf (Pest, 1832. november 1. – Abbázia, Fiume közelében 1905. január 20.) volt.

²⁵² Tisza Kálmán kormánya 1875. október 20-tól 1890. március 15-ig kormányozta az országot

²⁵³ JÓKAI Mór: Az új földesúr. 1963. 9–10. p.

1886. november 2. B-328. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 2. 1886.

Kedves barátom!

Legelőször is tudatom, hogy csakugyan 10 levelet írtál és nem 7-et, a mint én jeleztem hozzád írt levelemben. Kutattam a sok irka-firka közt íróasztalomon, s a 7-hez még hármát szerencsésen megtaláltam.

Most ismét két boríték alatt négy rendbeli levél jött tőled, melyek közül az egyikben istenuccse megneveltél annak elbeszélésével, hogy a füllentést hogyan büntette meg Domokos János²⁵⁴ uram ő kigyelme! Hanem hát még szerencsésen átestél azon is: de mi történt volna akkor, ha Domokos János uram véletlenül benyitott volna abba a szobába, a hol kuksoltál! Akkor már nemhogy izzadtál, de megégtél volna attól a melegtől, a mit a vér arczodba kergetett. Brrh! arra még gondolni is rossz. –

Az ojtó vesszők szerencsésen megérkeztek. Elég jók azok! kár volna mást vagdalnod helyettök: hanem akkor a mikor a Bordeaux herczegnő vesszőt fogod megszédni, küldj vagy 9 szál vesszőt a „Mas császária” szilváról is; mert ez a faj nálam végkép elpusztult.

Más fajokról, ugy hiszem, kerül annyi vesszőm, hogy minden megrendelőm kielégíthetem. –

Most folyvást a székelgy góbénak dolgozom, a ki a gyűjteményemben meglévő fajok mindenikéről kért egy-egy szál vesszőt. Ekkoráig már 900 fajról szedtem meg számára a vesszőt. Még kétháromszáz fajról kell csak szednem, aztán elexpediálom neki postán 4–5 nagy csomagban. –

Petrovay megküldötte jegyzékét, mind azon fajokról, a melyeket a megelőző években már megkapott tőlem. Ebből látom, hogy nála az én egész gyűjteményemből még csak 60 faj hiányzik. Ezt is elküldöm neki még a hónap folytán.

Így aztán nem hal ki kertem velem együtt, mert fajaim két helyen is őrzik a haza számára.

Egészségem elég jól szolgál most. A munka jól esik: de nagyon fáraszt. A toll; a melyikkel e sorokat írom, nagyon rossz: de a fáradság miatt restellek néhány lépést tenni ülőhelyemről, hogy ujat tegyek a tolltartóba gondolván, hogy evvel is bevégezhetem a levelet, melyet ez úttal hozzád írni akartam. Hiszen ugyanis csak annyit akarok még ide írni, hogy az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! a mit tiszta szívből kíván

²⁵⁴ Domokos János, Dörgő Dániel ismerőse.

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

1886. november 5. D-330. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Nov. 5.

Kedves Barátom!

E' hó 2án kelt leveledet meg kaptam. A' Mas császára nállunk él, majd el küldöm vesseit a' Bordeauxi herczegnő vesseivel, de még várok, hogy hát ha még más fajokból is lesz szükséged?

Írod: „egészségem jó, a' munka jól esik.” Addig az ember ember, míg dolgozni tud és szeret, de bóldog ember vagy, meg is érdemled. Tartsa meg az Isten életedet bóldogsággal együtt.

Már csak meg vallom néked, miért kérdezősködtem leveleim számáról?

Midőn az 1884ik Május havában vértorlódás, majd néhány hóval később egy koci felborulása következtében megszűntem a' régibb Dörgő Dániel lenni: orvosaim hátam megett ugy nyilatkoztak, hogy „1884ik évi November havánál tovább nem élhetek, de szigoru élet rendi tartásom által elértem bizony én az 1885ik Novembert is, élő kísértetként üldözve a' könnyelműen nyilatkozó fiatal orvosokat.

Majd mikor az 1885ik évi karácsonyi szent ünnepeken is halandó gyarló részem buzgó imákat rebeghetet a' mindenség véghetetlen jóságos urához, felfogadtam Isten és magam előtt gondolatban, hogy ha a' jó Isten életemmel együtt gyarló tehetségemet még az 1886ik évben is megtartja: 100 levelet írok az év folytán ahhoz a' lelkem jó barátomhoz, kivel, családom kivételével – legtöbbet érintkezek – habár levél által is – ez árnyék világba, ki előtt be vallom gyengeségeimet, ki előtt ki tárom szívemnek minden rejtekét. Ez a' jó barát te vagy Bereczki Máté. Téged az Isten nékem jutalmul adott.

Ezen levelem hozzád ez évbe a' 86ik.²⁵⁵ Tehát tartozok még fogadásom szerint ez év folytán, ha az Isten meg engedi, 14 levelet írni.

Fogadásomban leli magyarázatát azon gyengeségnek nevezhető eset, hogy leveleim tartalmául oly sok hitvány tárgyat – lomkamara szerűleg – össze vissza hánytam. De ha sok tárgy gyenge is vólt,

²⁵⁵ A levélgyűjtemény évenkénti megosztását figyelembe véve a megmaradt levelek között ebben az évben ez a levél a 46. Feltehetőleg a többi elkallódott.

igyekeztem azokba lelkem érzelmét, irántadi szeretetem nagyságát bele önteni.

Hogy levél írásomba hozzád kitartsak, szükséges ahhoz, hogy olykor olykor, midőn hasznos foglalkozásaid megengedik, te is írd hozzám levelet. Most Oct. 15től Nov 2ig késett leveleddel jól meg váraoztattál.

Hólnap újra írok, ha tehetem.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/11. Válasz mind a hat levélre 21/11. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 6. D-331. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Novem. 6.

Kedves Barátom!

Tegnap nállunk nagy káposzta szüret volt, Kecskeméti káposztát gyalultunk be házi szükségletünkre. A Mező-Turi asszonyok a' Pozsony vagy Arad vidéki sváb káposztát nem ereszték be az udvarukba, azt mondják: „nem kell nekik lélöty káposzta, mely hamar meg lágyul, nem tart sokáig, hozzá még ízetlen is, a' Kecskeméti káposzta pergelve is van olyan jó, mint a' németh káposzta hussal.” (Ezt én nem igen hiszem.) De a' Turi asszonyok jó izlésűek, és van is valami helyes állításaikban, mert a' Kecskeméti káposzta szűkön trágyázott homokos földön terem, míg a' németh árnyékszék trágyával is bőven kövéríti káposztás földjét, így a' németh káposzta kövér fejlődésű, irdas, vastag szálu, de csak ugyan „lélöty” így romlékony, talán ízetlen is.

No hát én is szokás szerint magyar káposztát vettem. „Hogy a' káposztának száza, földi?” kérdém egy szekér káposzta mellett meg állva egy kecskeméti jó képű magyartól. „3 frt.” Apró nagyon mondam, „hát véka számra hogy adná?” erre aztán jó ízűt neveltünk. „Dejszen uram, ha apró is a káposzta, de kemény és szikkadt, ez nem válik lévé, ezt az urnak kell betaposni, ha azt akarja, hogy lére jöjjön.” replikázott vissza a' jó vérű

magyar, reá mutatva 125 kiló suju testemre. „Nohát megveszem az egész szekérral mind a' káposztáját, hogy adja összesen?” 16 frt, mondá. „Az imént azt mondá, hogy 4 száz káposzta van szekerén, hát így tanultak meg a' kecskeméti Collégiumba számolni?” „Jaj uram meg fogott, vigyük hát no, a' házához, de adjon ám áldomást, mert 625 káposzta van a' szekeremen.”

A' káposzta gyalulást felhasználtam családunk össze jövetelére ürügyül. Egy birkát levágattam, a paprikás hus mellé hajdu káposztát csináltak, és a' családom tagjainak bóldogságtól sugárzó arcjai közt – Isten kegyelméből – a' tegnapi napot ártatlan örömök közt, leírhatatlan bóldogság érzete közt tölténk el. Csak te hibáztál közzüllünk.

Majd midőn az apja szelid jámbor erkölcsét örökölt kis Bodolay Laczi unokám, és az anyja vérét örökölt élénk kis Ilonka elálmosodtak, és kezdettek kötözködni, szemöket dörzsölve sírni, azt mondja Bodolay László kedves vőm, unokáim apja: Elhalgass Laczkó, – mert elkap az erdei maczkó. Mérgező Ilonka pedig – majd feneken veretik.

Erre aztán csend lett.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 6/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 8. D-332. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Nov. 8.

Kedves Barátom!

Olvastam Unghváry László²⁵⁶ faiskolájának árjegyzékét Czeglédről. Jó érzést okozott nékem, hogy Vázlataidat Bibliának nevezte; és hogy

²⁵⁶ Unghváry László ceglédi faiskola tulajdonos. „Unghváry László (1856-1919) Bereczki M. hatására kezdetben ötholdnyi homokos földön kezdett faiskolát telepíteni. A telepített, nemesített és terjesztett gyümölcsfajtaát Bereczki kertjéből szerezte be. 1888-tól gyümölcsfaárjegyzékeiben már másoknak is hasznos tanácsokat adott. A század végére 300 hold szőlőre és gyümölcsösre, nagy vagyona és európai hírre tett szert. Szépirodalmi tevékenysége is figyelmet érdemlő volt. Élete vége felé hatalmas vagyonából alapítványt létesített a MTA számára. (A dőlt betűvel szedett szövegrész

nevedet a' méltó elismerés, szeretet és tisztelet érzelmével – szinte büszkén – említi Katalógja Bevezetésében föl.

Bizony Unghváry nem csak a' Budapesti charlatán svindler, – gyümölcs csemete – árusokat veri agyon, hanem e' vidéken – bámulatos ólcsó áruival – kemény verseny társa fog lenni minden gyümölcsfa árusoknak, alkalmasint Petrovay Gyuri öcsénknek is nyakába adja a' vizes inget.

Ha tudsz valamit Unghváryról, majd alkalmilag írd meg azt nékem.

Rámutatok most jelen társadalmi életünk egy valóban égető bajára, mely városunkban mind mind inkább veszélyesebbé növi ki magát. Ez a gyakori tűzvész. A tűzvész kétharmadának oka véleményem szerint az: hogy a rendkívül felcsigázott adó miatt előállott általános pénz szükségben sok ember nem tud magán másképpen segíteni, ~~min~~ csak ha több év óta tűz ellen biztosított és elrongyosodott házát maga föl gyújtja, így aztán pénzhez jut.

Csunya dolog a' gyanusítás, tehát véleményemet okolnom kell. Ez évben 15-20 tűz eset vólt városunkba, itt léted ólta is kettő, és a' tűz eseteknek több mint két harmada olyan házaknál történt, mely házak elavulva és biztosítva vóltak, és a' mely házak tulajdonosainak erkölcsi érzete aszkórba sínylődik.

Fájdalom! Ezen aszkórság ragadós mint a' colera, melyik már nagyobb baj, a' tűz vész, vagy az erkölcsiség métejének terjedése?

Szent Isten! Hová jutunk?

A' tűz vész egy harmadát vigyázatlanságnak lehet felróni. Különösön a' gyufa rendkívüli elterjedése és ólcsósága sok tűzesetet idéz elő.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 16. D-333. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Nov. 16.

Kedves Barátom!

Paczek Géza²⁵⁷ öcsém ez előtt 13–15 évvel Mező Turon özvegy Somogyi Ignáczné²⁵⁸ Asszony gyógyszerárában provizor²⁵⁹ volt. Fidélis²⁶⁰ czimbora, társaságban hasznavehető férfiú, ki komoj arczal határozott szándékkal ült az asztalhoz, étvágy gerjesztőleg evett, különösen a bor ivásban soha sem csalt, mint már ma szokás.

Egyszer a' Kaszinóba ugy nyilatkozott: „Tur várossa elég jó lakóhely, csak egy hiba van benne, már közel fél éve hogy itt lakok, és még eddig nem laktam jól kedvemre turóslepénnyel.”

Ezen nyilatkozatot én Tur várossa irányában lealázónak, szentségtörésnek, attentátumnak²⁶¹ vettem. Hát azért jár városunkba 3 tehéncsorda, 8-900 darab fejős tehén? Várj Patyikus, ezen szülőföldemet kissebbítő sértegetésedért fényes elégtételt szerzek rajtad, ezért kikapsz.

Következett nevem napja. Azon időbe még szokás volt minden magyar vendégszerető háznál a' névnapokat fényesen megülni, még akkor az adófizetés mellett jutott néhány forint a' cigány zenészeknek is. Tudtam, hogy meg keres a' rózsa színű vérű ifjuság, tehát Paczek öcsém is; ennél fogva mondtam kedves nőmnek: „Dániel név estéjére sok turós lepény legyen”, mert így, mert úgy s.a.t. „tele süttesd a' kemenczét lepénnyel és a lepényt jó vastagra csináljátok, jó nagy darabokra vágjátok fel, hogy ne csak a' darabok száma legyen meg.”

Ugy lett. A' paprikás hus után hozták be nagy tálakba a' turós lepényeket, olvadékony finom turójával, melyen csak ugy csillogott a' vaj. Paczek öcsém szeme örömtől csillogott. Kivesz a' tálból először 3 darabot, majd forduláskor 2 darabot, azután csak egyet. Majd ujra hoznak 2 nagy tálba ujjabb melegebb lepényt. Én felugrok, kikapom az étekhordó kezéből az egyik tál lepényt, oda viszem Paczek öcsémhez mondva: „Ugy hallottam hogy Géza öcsém szereti a' turoslepényt és még sem eszik, tessék és midőn egy darab turos lepényt ki akart a' tálból venni, a' tálát ferdén tartám és tele csúszott a' tányérja lepénnyel, szégyelte vissza tenni tehát nagy erőlködések között legyürte. Majd jön kedves nőm egy tál lepénnyel. Tessék Paczek ur, magam csináltam, az is rá diktált vagy két darabot, majd

²⁵⁷ Paczek Géza „gyógyszerész provizor” volt Mezőtúron az 1870-es évek elején.

²⁵⁸ Somogyi Ignáczné (özvegy) mezőtúri gyógyszerár tulajdonos volt az 1870-es években.

²⁵⁹ Ebben az időben az okleveles gyógyszerészt, a gyógyszerárak felelős vezetőjét nevezték provizornak.

²⁶⁰ Fidélis = kedélyes, jókedvű, vidám.

²⁶¹ Attentátum (latin) = merénylet

kis idő múlva jön a' még akkor hajadon leányom, Mari, Bodolay Lászlóné. Tessék Paczek ur egy kis turós lepény, csak nem ad nékem kosarat? És Géza öcsém kétségbe esett arcz kifejezések között újra kivett egy darab lepényt.

Ekkor aztán egy nagy tál turós lepényt terítéke előtt feledtek vacsora végéig. Paczek öcsém pedig buskomorságba játszó haragos arczot öltött. 2 füle a' jól lakástól csákóra széllyel állottak, arcza veres lett, szemei annyira kidüledtek, hogy egy istráng csürköt reájok lehetett vólna hurkolni, egy hegyes kést markába szorított, nyilván azzal a' gonosz szándékkal, hogy bele döfi abba, ki még turós lepénnyel kínálja. És én ekkor is oda merészkedtem hozzá, „Géza öcsém nem szereti ugy a' turós lepényt mint én, hiszen hujja sincs az előtte lévő tál turós lepénynek, én meg tanítom, hogy kell turós lepénnyel jól lakni” mondtam. Ekkor tele tölték két poharat borral, „áljon fel, koczintsunk” ittunk, akkor megfogám két kezét, 3-4et ugránk, „no most leráztuk a' lepényt, újra meg fér 1 darab” folytatám, ekkor kivettem egy darab lepényt, hamarosan elfogyasztám, „így ni” ő is aztán, hogy bebizonyítsa lepény evési virtusát és tanításomat figyelő vendégek előtt kivette a' leg kisebb darab turós lepényt és elfanyalodott arcz vonások között – akár a' fancsali feszület – elfogyasztá azt.

Majd hozák a' pecsenyéket „Tessék Géza öcsém”, ebből a' malacz pecsenye bőréből, ni milyen piros, ni milyen ropogós” mondtam. „Teljes lehetetlen többet ennem kedves Bátyám” viszonozá ő, és akkor két ujjával torkából egy kis turót vett ki. „Itt a' bizonyosság.”

Ha megrázta vólna fejét, torkából turó hullott vólna ki, mint a' hosszú orú, vastag nyaku jó tömő ludnak nyakából szokott ki hullni a' bele tömött kukoricza.

Paczek Géza öcsém él, a' Déva Ványai gyógytár az ő tulajdona.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta négyoldalas levelét. A levél 4. oldalán, az aláírás mellett található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „16/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 20. D-334. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Nov 20.

Kedves Barátom!

Találtál é már ~~fajaid~~ gyümölcs fajaid között olyan fát, melyen nincsen ójtó vessző, pedig kellene? Ugy várok ebbeli tudósításodra, mint egy lesi puskás a' vadra. A' Bordeauxi herczegnő és Mas császár ójtó vesszeit ma szedtem meg, de még nem írsz, nem expediálok.

Petrovay Gyuri öcsémtől – daczára városi faiskolánknak – Mező-Turi lakosok számára már eddig is 50 darab ójtványt rendeltem meg. Tehát csak még is van egy kevés hasznom. Az ilyen dolgok, vagy is tudatok mentenek meg engemet az elcsüggedéstől. Csak én tudom azt elképzelni, hogy milyen nagyszerű és bóldogító érzés töltheti be az olyan emberek' szívét, a' kik lelkiismeretes hűséggel, kitartó szorgalommal önzetlenség nélkül folytonosan üdvös dolgot cselekednek, mint te.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 20/11. Válasz 29/11. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 21. B-329. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Nov. 21-én

Kedves barátom!

Mai naptól kezdve megszűnt remetéskedésem.²⁶² Tegnap este hozta haza Tóni öcsém az ő kedves kis feleségét. Nem fog többé kongani házunk az ürességtől! Bizony mondom nagy ideje volt, hogy beálljon ez a fordulat; mert a hosszantartó magány már-már teljesen lehangolta kedélyemet. Addig, a míg láttam dolgozni

²⁶² Szabó Pál megjegyzése: „A remetéskedése - amire hivatkozik - abból adódott, hogy volt principálisa, id. Sármezei Antal 1885-ben Arad mellé Kurticsra költözött. Bereczki pedig visszamaradt a tanyán volt tanítványával, ifj. Sármezei Antallal.” (SZABÓ 1995-a. 181. p.)

vagy a kertben vagy az íróasztal mellett, eszembe sem jutott, hogy ugy élek itt, mint a bagoly egy elátkozott vár romjai között: de a mikor a dologban kifáradtam, vagy a beállott esti homály megakadályozott a munkában, akartam nem akartam, eszembe jutott, hogy mégiscsak nagy baj az, hogy senki sincs körülém, a kivel egy okos szót válthatnék.

Tegnap tartottuk Tóni öcsém menyegzőjét,²⁶³ szoros családi körben ugyan: de azért mégis vagy ötvenen kerültünk össze. Hijjába! népes a Sármezey család is; népes a Nágel család is, ahonnan új háziasszonyom tegnap hozták el. No most aztán már nem kell félnem attól, hogy a nagy magányosságban elfeledek még beszélni is!

A megelőző két héten át, a háznál előfordult nagy sürgés-forgás miatt keveset dolgozhattam, mert zajban dolgozni teljességgel nem tudok. Ma azonban már lecsendesült a zaj; tehát neked írok legelőbb is.

A székelynek már elküldöttem egész gyűjteményem 1160 fajban. Petrovaynak is elküldöttem a mi gyűjteményemből még hiányzott nála. Most már két, meglehetősen biztos kézben vannak meg gyümölcsészeti kincseim, melyeket a hazának apródonkint beszerezni sikerült.

Minthogy ekkoráig, a mikor jó időben megszedhettem volna az ojtó vesszőt, kettőnél többen nem jelentkeztek nálam, lemondottam arról, hogy készletet gyűjtsek ojtó vesszőkből. Tavál még szedtem vagy 12 ezer szál vesszőt készletül és pedig körülbelül 700 fajról; de alig kelt el belőle 5 ezer szál; a többi mind tűzrealónak maradt nyakamon. Most tehát csak azoknak szedegetek vesszőt, a kik jelentkeznek és csak azon fajokról és annyit, a melyekről és a mennyit megrendelnek.²⁶⁴ Ennél fogva, kérlek, küld el a Bordeauxi herczegnő körte vesszőket; mert erről nincs vesszőm, pedig tudom, hogy többen fognak róla kérni s annak is akarok belőle juttatni, a kik rám bízják a választást.

„Ha ne talán egy-egy fajból nem tudnék is mindenkinek vesszőt juttatni; nem lesz az nagy baj. Szerezzék meg azokat Petrovaytól! Hiszen utóvégre is oda fognak szorulni mindazok, a kik az én fajaimat beszerezni óhajtják!”²⁶⁵ A rongyos zsák, melybe az én életem még most burkolózik, nem tarthat örökké. Egyszer csak elszakad végkép s aztán, a ki utánam jó, csukja be az ajtót. Nem hiszem, hogy ezen körtén és a „Mas császára” szilván kívül más fajról is kellene tőled vesszőt kérnem.

²⁶³ Felesége idősebb Nágel Vilmos és Gábor Augusztia leánya: Nágel Mariska (1869–1945) volt. Gyermekük: Antal (Mezőkovácsháza, 1887. okt. 3. – Budapest, 1957.); Endre (Mezőkovácsháza, 1889. márc. 14. – Budapest, 1966. máj. 21.); Mária Erzsébet Augusztia (Kunágota, 1890. július 15., Kunágota – Budapest, 1967. febr. 7.); Árpád Károly Vilmos (Kunágota, 1892. máj. 29. – Kunágota 1894. febr. 4.); Alojzia (Lilly) Erzsébet Terézia (Kunágota, 1894. ápr. 30. – ?); István (Kunágota, 1896. máj. 22., – Budapest, 1974. márc. 2.); Vilmos (Mezőkovácsháza, 1898. máj. 28. – Mezőkovácsháza, 1925.) MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29076>

²⁶⁴ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 181-182. p.

²⁶⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 182. p.

„Unghváryról kérdezősködöl egyik levelében. Hát ez a fiatal ember, úgy látszik jóra való, igyekező ember. Mint Czegléd városi kertész, a város orsz. gyűlési képviselőjétől megkapta ajándékba munkámnak azon példányát, melyet az egyes kötetek megjelenése alkalmával mutatványul a „Függetlenség”²⁶⁶ szerkesztőségének küldözgettem volt. Munkám mohó vággyal tanulmányozgatta s innen ered irántam táplált tisztelete, szeretete. Vagy 200 terjesztésre legméltóbb gyümölcs fajról annyi vesszőt kért tőlem az elmúlt években, amennyivel fajonként 50-60 csemetét beojthasson. Megkapta a mit kívánt és pedig testvéries árban. Így tehát nincs mit csudálnod; hogy nevémet miért emlegeti. Kár, hogy nem képzett ember! úgy látszik jobban tudja kezében forgatni a kertészkezt, mint a tollat.

Nemcsak Unghváry, de Bethlenfalvy²⁶⁷ is rájött arra a gondolatra, hogy faiskolából, olcsó ár mellett is szép haszonra lehet szert tenni. Ő – t. i. Bethlenfalvy István - Miskolczon még olcsóbbra szabta oltványai árát, mint Unghváry tette. Bethlenfalvy kizárólag csak az általam tenyésztésre legméltóbbnak jelzett fajokat tenyészti. Neki is százezer számra van már eladó ojtványa, melyeket az általam neki megküldött vesszőkről nevelt föl.

Munkámból, mióta az árát leszállítottam, alig kelt el összesen 200 példány! Bizony kevés még a gyümölcsészeti irodalom magyar olvasója!! Akadt még olyan ember is, a ki habozva vette meg munkámat; mert, a mint mondja, azt hitte, hogy híg levelet árulok s azért szabtam olcsóra az árát, s arra figyelmeztet, hogy az aranyakat érő munkát kár az olcsó árral diszcreditálnom. Igaza lehet ennek a praktikus gazdának: hanem már én csak arra határoztam el magamat, hogy a míg én élek könnyű szerrel jusson munkámhoz a szegény ember is, a kinek nemhogy aranya volna munkámért, de forintja is kevés. Nem magamnak dolgoztam én egész életemben, hanem annak az édes hazának, a kit mindig jobban szerettem, mint enmagamat. Ne én vegyem tehát hasznát munkámnak, hanem a haza.

No, de még most is zug a fejem az elmúlt napok zsidongásától: tehát be is zárom²⁶⁸ ez úttal „e levelet”²⁶⁹ csak annyit jelezve még, hogy íróasztalomon f. hó 5-ről, 6. 8. 9. 16 és 17-ről szóló leveleid találok, a melyekre szolgáljon jelen levelem válaszul.

²⁶⁶ *Függetlenség* lap lásd VI. kötet B-306. levél 1. jegyzet.

²⁶⁷ Bethlenfalvy István Bereczki Máté levelező partnere. Miskolcon faiskolája volt. Bethlenfalvy István, Miskolc város tanácsnoka, az 1870-es évektől a Borsod megyei Gazdasági Egylet titkára, szőlészete Miskolcon 1879-ben még filoxéramentes volt. Tiszakeszi határában lévő telepén a homoktalajon Mathiász-féle csemegezőlőfajtákat termesztett és értékesített. A Magyar Bortermelők Országos Szövetkezete igazgatóságának vezetőségében telepvezetőként működött. 1888-ban a város által létesített amerikai szőlőtelep munkáiban tanácsosként jelentős munkát végzett. A koronás arany érdemkereszt tulajdonosa volt. Lásd *Borászati Lapok* 1884. nov. 20. 32. sz. 246. p. és *Melléklet a „Borászati Lapok” 1893. évi 25. számához.* (1893. június 18.)

²⁶⁸ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 182-183. p.

²⁶⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 183. p.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
szívéből kívánja

„igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁷⁰

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1886. november 23. D-335. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Novemb. 23.

Kedves Barátom!

F. hó 21-én kelt leveledben kifejezett akaratod szerint itt küldöm a Bordeauxi hercegnő és Mas császár vesszeit, azon óhajttással, hogy ha netalán kérne oly valaki tőled olyan ójtó vesszőt, – mely nállad nincs – nállunk pedig meg volna, ird meg. Elküldöm hozzád, ha 3 szál kellene is.

Helyeslem, hogy nem szedsz annyi sok ójtó vesszőt mint ezek előtt. Először mert phisikai erődöt az irodalom számára kell ezután már meg zslugorgatnod. Másodsor, mert elébb utóbb csak fel kell hagynod az ójtó vesszők expedálásával, és harmadsor, mert irigyeidnek, kik nem bírtak, vagy nem akartak nemes czéled szándékának magaslatára emelkedni, kik önzést tételeztek fel róllad, midőn a' világ minden részéből nagy áldozatok árán is meg szerzett és még nagyobb áldozatok árán valódiaknak fölismert nemes gyümölcsök ójtó ágait pénzért adtad el, – most szégyenkezve el kell némulniuk. Hátha azt tudnák a' mit én, hogy mennyi ójtó vesszőt osztottál ki ingyen, és hogy az ójtó vesszőkből bejött pénzt is, mind egy krajczárig a' szent ügy óltárára helyezted vissza!

Tóni öcsém házasságára, reá, kedves népére ugy te reád, a' jó Istennek mindenféle bőséges jó áldását kérem.

Nov. 20 és 21-én is irtam hozzád, mely leveleket egy borítékba küldöttem el, ' s utóbbi leveleddel keresztezték egymást a' postán.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

²⁷⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 21/11. Válasz ajánlva 29/11. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. november 29. B-330. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Nov. 29-én

Kedves barátom!

Megkaptam az ojtó vesszőket s vele a katulyába²⁷¹ tett leveledet is. Fogadd érte őszinte köszönetemet. Megkaptam a 20 és 21-ről írt leveleidet is, tehát nincs semmi baj.

Ez uttal csak azért írok hozzád, hogy megismertesselek egy szeleburdi, furcsa erdélyi emberrel, a ki most három éve vagy 180-200 fajt rendelt és kapott meg tőlem egy-egy szál vesszőben fajonként. Azóta évenként bekopogtatott hozzám vesszőkért: de mindig akkor, a mikor itt, nálunk a fák már mind kihajtottak. Az idén már augusztusban jelentkezett kérve engem, hogy őt ki ne felejtsem megrendelőim közül. Akkor megírtam neki, hogy szedje betűrendbe a fajokat, s küldje el mielőbb azok listáját. És ime Nov. 13-ról írt levelében a lista helyett alkuszik a vesszőkre. Megírtam neki, hogy nem alkuszom. Olcsóbbért csak azoknak adhatok vesszőt, a kik egy fajból sok vesszőt kérnek. Ajánlottam neki, hogy ha kevés a pénze; ne rendeljen sok fajt: hanem bizzon meg engemet, hogy színét javát a legfinomabb gyümölcsöknek válasszam én ki az ő számára is, mint már százaknak választottam, a kik választásommal mind meg vannak elégedve. Ez esetben kevesebb fajt kap ugyan: de az többet fog érni annál a soknál, a mit ő maga választana. Nov. 25-ről aztán megint írt választ ezen levelemre: hanem ezen válasza olyan, a miért lehetetlen volt megállanom, hogy meg ne mossam a fejét szappan nélkül. Ide zárom az ő két levelét és a választ, a mit legutóbbi levelére írtam. Olvasd el és aztán küld el neki. Megemlítem még, hogy hogy²⁷² ez az ur mindig így címzett hozzám a leveleit a borítékon.

²⁷¹ Katulya, (*helyesen:*) skatulya = Kisebb doboz.

²⁷² Tollhiba a szókétfőzés.

„A magyar nemzet legnagyobb pomológusának Bereczki Máté urnak”.

Sok jót kívánok mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
*[Az eredeti forrásban a kronológiától eltérően Dörgő Dániel kézírásával
másolatként utána bekötve: az A-83; A-84 és A-85. számú irat. 165–176. p.]*

* * *

1886. november 13. A-83. számú irat

Jenei Károly levele Bereczki Mátéhoz

„T. Bereczki Máté úrnak
Mezőkovácsháza

Tisztelt jó Uram!

Nem kódulok, sem nem hizelgek — még csak nem is kérek — mert szégyellem. Hanem csak tisztelettel kérdem a világ mostani szokása, adásvevés felvett menete nyomán, hogy mi után mindennek szállott az ára kivált a szegény gazda természetményeinek. —

Nem kapom-e ólcsóbban az ojtóvesszőket? Csak ugy mint eddig? Hisz ha egyszerre többet rendelek 50-60 darabot csak még is fog engedni az igen tisztelt jó uram is? Valamit — ennek a szántó vető szegény rongyos nemes embernek, a ki valamikor czifra mundéros volt, de most Szapáry²⁷³ gondoskodik eő exelentiája, hogy mindjárt még foltnak való se marad.

Őszinteségemet ne vegye rossz néven az igen tisztelt egykori bajtárs uram, mert hiszen a mint látom majd valamennyien ezek a fiók üzletű pomológusok, Szekszárdi[?] Petrovay, a mostani új Ungvári czeglédrről mindnyájan 5 xr. 6 xr adják darabját az ojtóvesszőnek. Az Erdélyi gazd.

²⁷³ Szapáry Gyula gróf (Pest, 1832. november 1. – Abbázia, 1905. január 20.) 1878. december 5-től 1887. február 11-ig pénzügyminiszter Tisza Kálmán kormányában, s ebben a pozíciójában nagy érdemei voltak a magyar államháztartás konszolidációja terén. Szintén az ő érdeme az első járadék-konverzió is. Később egy ideig vezette a közlekedési tárcát is, 1889-től azonban már fölművelésügyi miniszterként szerepelt. 1890. március 13.–1892. november 17. között Magyarország miniszterelnöke volt. ÚJ ÉLETRAJZI, 6. kötet, 163–164. p.

Egylet²⁷⁴ még 3 xr-jával is hanem még is már csak valahogy nyugodtabb vagyok Bereczki Mátétól mint máshonnan, csak ha megnyerhetném akkor jó lenne – minthogy sok lenne hozatni való – míg még öröklök.²⁷⁵

²⁷⁴ Erdélyi Gazdasági Egyesület – rövidítve EGE mezőgazdasági szakismereteket terjesztő, jogi személyiséggel bíró társadalmi szervezet. Eredeti nevébe 1939. május 21-én kormányhatósági intézkedésre bevette a nemzetiségi jelzöt, utána Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület, rövidítve EMGE. A bécsi döntés után 1944-ig két szervezettel működött: Dél-Erdélyben Nagyenyed központtal, Észak-Erdélyben továbbra is Kolozsvár központtal. Alapítójaként Teleki Domokost kell tekinteni, aki 1844. január 4-én felhívással fordult Erdély birtokosaihoz egy gazdasági egyesület megalakítása érdekében. 1844. március 4-én meg is alakult az EGE, melynek első alapszabálya kimondja, hogy célja: „...idővel honunknak oly annyira alant álló gazdaságát egész kiterjedésében mozdítani elő...”, azonban „...egyelőre munkálkodását csak a szorosabb értelemben vett földműveléssel és ezzel szoros kapcsolatban lévő marhatenyésztéssel kívánja kezdeni”. Később az alapszabályt többször módosították, de mindenik szerint az egyesület fő célja a mezőgazdaság haladását népművelő munkával, tudományterjesztéssel, korszerű gépek és berendezések megismertetésével és elterjesztésével, nemesített vetőmagvak és tenyészállatok juttatásával, mezőgazdasági szakirodalommal, könyv- és folyóirat kiadással, tanfolyamokkal, előadásokkal szolgálni. 105 éves fennállása alatt tíz elnök vezette, köztük Mikó Imre (1854-76), Jósika Gábor (1916-31), Bethlen György (1931-36), Szász Pál (1936-42 és 1945-47; Dél-Erdélyben 1942-44) és Teleki Béla (1942-44). Alapításától 1936. április 6-ig nincsenek falusi szervezetei, s taglétszáma is csak néhány száz; ettől kezdve majd minden erdélyi megyében kirendeltségei, ill. gazdaválasztmányai és falvakon gazdakörei létesülnek. Lényeges demokratizálódás 1936-ban következett be, amikor Szász Pált elnöknek választva a földbirtokos arisztokrácia igényeivel szemben a kiscgazdák tömeges érdekvédelme került érvényre, s az EGE népi szervezetté válik. A második világháború után az EMGE a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) irányításával folytatta munkáját, s bekapcsolódott a mezőgazdaság kollektivizálásának előkészítésébe. Az *Erdélyi Gazda* – az egyesület szaklapja – 1944 őszén 70 000 példányban jelent meg, 1947-ben a gazdaköri tagok száma elérte a 150 000-et. Az Erdélyi Gazdasági Egyesület tevékenységének legjelentősebb mozzanatai 1919 előtt: a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet (a jelenlegi kolozsvári Agrártudományi és Állatorvosi Egyetem) felállításának kezdeményezése (1869-ben nyitotta meg kapuit); az Erdélyi Gazda című folyóirat kiadása; állatkiállítások és terménykiállítások; tanulmányi kirándulások, ekeversenyek, fogatversenyek, gépbemutatók; az 1891-ben nyílt algyógyi, majd az 1906-ban nyílt tordai földműves iskolák kezdeményezése; könyvkiadói tevékenysége nemcsak magyar, hanem román, német és szlovák nyelven is jelentős. 1936 után az Erdélyi Gazda külön jogi melléklettel bővül, 1939-ben pedig az Erdélyi Gazdasági Egyesület rövid ideig kisállat-tenyésztési szakfolyóiratot ad ki *Kisállattenyésztő* címen. Az EGE kiadványai között fontos helyet foglalt el a naptár, a falusi földműves lakosság legnépszerűbb olvasmánya. A múlt században *Az Erdélyi Gazda Tárcza Naptára* még csak az Erdélyi Gazda ingyenes mellékleteként jelenik meg, 1922 és 1937 között azonban *Az Erdélyi Gazdák Zsebnaptára*, majd 1938-tól 1947-ig az *Erdélyi Gazda Naptára* már több száz lapnyi terjedelemben jut el az olvasókhöz. A naptárban jelentős szerephez jutott a szépirodalom is, komoly feladatot teljesített a földműves lakosság irodalmi ízlésének alakításában. A mezőgazdasági tömegoktatás érdekében az EGE 1936 és 1947 között több mint 400 téli gazdasági tanfolyamot és számos szaktanfolyamot szervezett. Az erdélyi mezőgazdálkodásnak hasznára váltak az Erdélyi Gazdasági Egyesület szakmai jellegű akciói és a saját kiadásában megjelent népszerű mezőgazdasági füzetek (Az EGE Könyvkiadó Vállalata Füzetei, Kolozsvár, 1926-1939), köztük Nagy Endre, Páter Béla, Szeghő Dénes és Török Bálint munkái. 1926 és 1939 között 72 ilyen kiadványt tartunk nyilván. A taglétszám és a feladatok növekedésével arányosan terebélyesedett – főként 1936 után – a szervezeti hálózat is. 1944 után az Erdélyi Gazdasági Egyesület négy éven át folytatta munkáját, s Az EMGE Gazdasági Könyvtára cím alatt még 1948-ban is jelent meg szakkiadványa (Grecu Serafim és Nagy Miklós: *Az édes cirok termesztése és feldolgozása*). – Forrás: WIKIPÉDIA.

Tisztelettel alázatossa

Jenei Károly

p. Keresztúr

886 Nov 13

Becsés válaszát várom.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az 1886. november 29. B-330. számú levél melléklete.]

* * *

1886. november 25. A-84. számú irat

Jenei Károly²⁷⁶ levele Bereczki Mátéhoz

„T. Bereczki Máté úrnak

M. Kovácsháza

Igen tisztelt jó Uram!

Ha szerencsés lehetnék valaha tanálkoznom szeméjlesen majd akkor kibeszélgetnök magunkat a' külömbféle nézetekről. Ügyibe, de így papiroson nem fogok neki, — ennek a nagy munkának — mert vége-hossza nem lenne azon disputának hogy miért nincs igazza azon uraknak — (így BMnak is) a' kik semmiképpen nem tanácsolják azaz ellene vannak a' sokféle faj tenyésztésének, mert

Miután a' szegény gazdának s éppen a' szegény gazdának kell arra törekednie, hogy az év minden hónapjában, minden vevő embernek tudjon eladni való gyümölcset szolgáltatnia. Sőt legyen életrevaló mint az északamerikai hogy tudja azt a menkő pénzt ki csalni ha kell a' vevőtől folytonosan az éven keresztül —.

Annyi száj ingyencznek tehát sokféle faj kell, de sokféle faj kell azért is, mert a' gyümölcs sokféle természetű termő.

De, — de kimondja meg azt, hogy az a' néhány ajánlott faj az én kertemben mind éghajlatilag mind pedig fekvésileg vagy talajnem tulajdonságilag éppen jól tanálná magát?? Mi? Hát ha éppen az ajánlott faj nem tenyészik, míg a másik nem ajánlott faj éppen jól díszlik és terem. —

Azért kell tehát próbálni tisztelt jó Uram.

²⁷⁵ A szórend Dörgő Dániel másolásában eltolódott: „míg még tisztelettel öröklök” – javítva.

²⁷⁶ Jenei Károly (1828 k.-), pókakeresztúri (Maros-Torda vm.) birtokos gazda, gyümölcsész.

S éppen azért mert szegény gazda vagyok, s mert próbálok nem a magam szám ízéért, de az adás-vevésért kellett volna engednie tisztelt uramnak, egykori bajtársamnak az áraikból.

Mert hisz óltó vesszőt lehet kapni egyebütt is, de könyvet olyat mint a BM Gyümölcsészeti vázlatok magyarba — soha! Amannak nem enged az árából, emennek az utóbbinak felinél alább engedett.

Egyébaránt de gustibus non est disputandum.²⁷⁷

Méltóztasson tehát a 3 kötetből öszve szedni az alábbiakat:

körtvéket

szám szerint 2, 11, 14, 119, 193, 228, 236, 238, 244; 5, 16, 51, 90, 96, 98, 99, 100, 121, 123, 130, 132, 162, 176, 196, 252; 140 = (26 féle összesen) ezek idáig nyáriak lennének.

9, 41, 52, 104, 154, 171, 182, 183, 195, 207, 217, 226, 242, 253, 269, 87, 189, 232 = (18 féle összesen a' téli)

Ezek lennének a' téliek.

A' nevöket kérem a' táblára oda írni — osztán itthon meg fogom látni, hogy a' meg rendelték-é?

Rendeltem volna bizony én még őszi körtvét is, almát is. — de nincs uram pénzem s így elmarad jövőre ha élünk.

Ezekre való nézt[!] pedig az a szép kérésem van hogy hát hogy is legyen mi legyen ezekkel? Mi történjék ezekkel — talán tán jó lesz meg szedni, de talán ott hogy üljenek a pinczébe? — vagy mi? Nehogy megfagyjon jövet az uton — vagy valami veszély ne érje se itt se ott, tavaszig. —

A paradicsom almafa sem a Doucin nem maradt meg a' mit küldött volt, pedig az óltoványok közt volt.

Kérdem hogy az a Darzsánzsón²⁷⁸ miféle? Kitűnő körtvének mondják, még Kiss Józsi²⁷⁹ is. A könyvbe nem kapom.

No a' teremtő Isten áldja meg jó Uram! Egészséges életet óhajt magának és víg kedélyt egykori bajtársa az öreg Bém apónak egy főhadnagya

Jenei Károly az 58. évében

Póka Keresztúr, 1886. Nov. 25.

²⁷⁷ De gustibus non est disputandum (latin) = az ízlések különbözők, (annyi mint: az ízlésekről nem kell vitatkozni).

²⁷⁸ Darzsánzsón = Nemes kolmár (körte) = BERECZKI 1. kötet 255. p. — lásd magyarázatát az A-85. számú iratban: „A 'Darzsánzsón' név, egy csúnyául elferdített neve a Nemes Kolmár körtének, melynek egyik hason neve a „D'angerson” is, a mit magyarul Danzsánzsónnak, és Dánzsánzsónnak kell kiolvasni.”

²⁷⁹ Kiss József, a Jenei Károly által tekintélyként emlegetett gyümölcsész ismeretlen.

Hát asszony van é a' háznál? Mondja meg csókolom a' kezit ha olyan ügyes nevezetes mint a' nemzet Bereczki Mátéja. Ha nincs, hát adjon az egek ura azt is, egy szépet, derekast.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az 1886. november 29. B-330. számú levél melléklete.]

* * *

1886. november 29. A-85. számú irat

Bereczki Máté levele Jenei Károlynak

„Másolat

Tekintetes

Jeney Károly birtokos urnak

Póka Keresztúr (Erdély)

1886. Nov. 29-én

Tisztelt bajtársam!

Nem hiszem, hogy a sok gyümölcsfaj védelmére több okot fel bírna hozni, mint a mennyit én felhoztam az „Erdélyi Gazda”²⁸⁰ 1885. évi folyam 25-ik számában, azon cikkemben, melyet ott „Mire való a sok gyümölcsfaj?”²⁸¹ cím alatt közlöttem. Erdélyi gazda embernek illenék, hogy azt a lapot járassa, és tudomást szerezzen arról, hogy mit? és kik írnak abban.

Ne gondolja, hogy önhöz írt legutóbbi levelem célja az lett volna, hogy lebeszéljem a sok gyümölcsfaj beszerzéséről, nem; én csak azokat beszélem le erről, a kiknek nincs módjuk a gyümölcsészettel tüzetesen foglalkozni, a kik sajnálják a pénzt, a mit ojtóvesszőre ki kell adniok, a kik koruknál fogva elkéstek arról, hogy a gyümölcsészet terén hasznos szolgálatot tehesenek beszerzendő tapasztalataikkal akár önmaguknak, akár a hazának.

Fiatal embereknek való a faj gyűjtés, és nem 58 éves embereknek, a ki alól mielőtt beszerzett gyümölcsfajai termőre fordulhatnak, s

²⁸⁰ *Erdélyi Gazda* folyóirat. Az Erdélyi Gazdasági Egyesület hivatalos lapja, mezőgazdasági folyóirat. Alapították 1869-ben Kolozsváron. Eredetileg kéthetenként, olykor hetenként jelent meg. Célja a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztése, a falu életének vizsgálata, a lapkiadó (Erdélyi Gazdasági Egylet, EGE) egyesületi mozgalmi életének tükrözése. Főszerkesztője a megjelenéskor Szádeczky Lajos. A lap szakirodalmi tevékenysége jelentős volt. 1944 tavaszán megszűnt. – ROMÁNIAI 1981. I. kötet.

²⁸¹ BERECKZI Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. IV. kötet. Arad, 1887. Nyomatott Gyulai Istvánnál. 521–524. p.

megismerhetné, hogy hány pénzt ér az általa beszerzett gyümölcsfaj, könnyen kiránthatja a gyékényt a halál ádáz angyala. Egy 58 éves embernek nem ártana ezt mind elgondolni és ha ezt mind meggondolta, nem ártana hinni egy 63 éves tapasztalt gyümölcsész szavaiban, a ki önt meg akarja oltalmazni a magyar emberek vele született átkától, - t. i. hogy esetleg maga kárán akar tanulni. Hiszen én, a mit terjesztésre kiválólag méltó gyümölcsfajoknak tartok, azt nem csak saját tapasztalataim után, hanem tekintélyes gyümölcsészek tapasztalatai után is merem annak tartani, és ha ilyen gyümölcsfajok közt egy-két percet nem is válna be az önök viszonyai közzé, a többi, a legnagyobb rész bizonyosan be fog válni ott is, a mint bevált a világ nagy részén mindenütt.

Hanem hát már ezen túl vagyunk! Nem hisz szavaimnak. Punctum! Tamások voltak is, lesznek is mindig a világon. Ezt én igen természetesnek találok. Tehát értesítem, hogy a kívánt fajokat legyen szíves leírni egy listára betűrendben, a mint én azt catalogomban elszámolom, és pedig minden fajt név szerint és nem szám szerint; különben megrendelését nem teljesíthetem. Rá ér ön erre a munkára jobban, mint én, rá ér ön annál is inkább, mert most már önnek számára csak tavasz felé lehet a vesszőt megszednem. Nagyon megkésétt újból! Sokan meg előzték önt, a kiket lelkiismeretes kötelességem előbb ki elégíteni, mint sem önt, a ki, mint mondtam, megint nagyon elkésétt. —

Sokat kellett nekem görnyedeznem az íróasztal mellett, a míg annyit össze bírtam írni, a mennyivel tele tölthettem azt a duzzadt-hasu három könyvet, melyet annyira dicsér ön is, de hát hazámért görnyedtem; nem panaszkodom miatta. Most már az készen van. Itt hevernek a könyvek a nyakamon. Csizmára is alig elég, a mit beveszek a könyvekből. Leszállítottam az árát, azt hívé, hogy szegény az ország; sok embernek a ki különben rajonghat a gyümölcsészetért, nehéz kiszurkolni egy könyvért 3 Frt-ot. Ha leszállítom az árát; talán több könyvet eladhatok – gondoltam magamban. Szó sincs rólla!! Talán, ha ingyen adnám, még akkor sem kapkodnának rajta!! A magyar ember, a mint látom, irtózik még most is a betűtől. Pomona isten asszony nőtlen papja voltam és vagyok. Családom: az én kedves koldussá lett hazám. Ennek dolgozom. Kevéssel beérem. Vagyont nem szereztem. Napszámos voltam, a haza húséges napszámosa. Napszámos ember munkával nem képes munkájával vagyont gyűjteni. Örüljön, ha megélhet munkájából kínos keservesen. Előregedtem. Terhesnek találok már a külső erőt szükségelő munkát. Egy-két év még az életem, tehát maholnap oda jutok, hogy ha az ojtóvessző darabjáért egy vagy két aranyat ígérnének s nem rongyos 8 xr-t, még akkor sem adhatok senkinek.

Sok jót kíván

őszinte bajtársa

Bereczki Máté, a kit ön nem át[...]282

a posta kezelő személyzet előtt a Magyar
nemzet legnagyobb pomológusának gunyolni.

U.i.: A „Darzsánszon” név, egy csúnyául elferdített neve a Nemes Kolmár körtének, melynek egyik hason neve a „D’angerson” is, a mit magyarul Danzsánszonnak, és Dánzsánszonnak kell kiolvasni.

Össze álló kötött földbe nem való paradicsom alany.

B.M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az 1886. november 29. B-330. számú levél melléklete.]

* * *

1886. december 3. D-336. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Dec 3.

Kedves Barátom!

Itt küldöm vissza „Vitéz Hári János” (kinek zsebje hiános) nyüglődéssel telített két levelét vissza. A’ neki írt leveledet még tegnap postára tettem, de először úgy az elküldött leveledet, mint ezen vissza küldött kínlódó vitéz levelét elébb lemásoltam, mert komojságom mellett is igen jó ízűeket nevettem és nevetek még rajtok (a’ nevetés az élet fűszere).

Ezen magát rongyos nemes embernek tartó nagy jó uram bizonyosan elszigetelve így eldurvulva élhet, és a’ mit ki akarna felyezni: „azt szája ki nem mondhatja, nyelve nem magyarázhatja”. Hanem még is már csak valahogy okosnak tartja magát nagy jó uram nagyon, vagy mi?

Leplezetlen őszintesége – bár a’ durvaságba csapong – nékem tetszik. Melletted minden pomológiai üzletet csak fióküzletnek tart; azon töprenkedik, hogy miképpen csalja ki a’ szájinyenczek zsebeiből a’ menkő pénzt. Nálladnál csak Kis Józsi tartja nagyobb auctroitásnak. Szeretném tudni hogy Kis Józsi kicsoda micsoda? hol vagyon lakása?

Jeneihez nem komoly, de humorisztikus levelet kellett volna írnod. P[éldának]. o[káért]. Bajtárs! Ha sok féle gyümölcsöt természet: a’ szájinyencz sok vevő azt ingyen elfogná kóstolni s.a.t.

²⁸² Feltételezhetően: átall. (A levélkötet fűzése miatt a szó vége olvashatatlan).

Külömben bámulom higgadtságodat, nagy türelmedet, melyet ezen itt vissza küldött 2 sértegető levélre a' válasz adásodba tanusítál, talán néked nincs is epéd? No én másképpen jártam volna el ezen a mai korban is nemességét és multját dicsekedőleg emlegető hőssel, a' ki a' nőknek úgy látszik nem csak a' kezét, hanem a' térdét is szeretné meg csókolni. Utállatos vén kéjencz!

A Dardzsanzson körte nevét itt Mezőtúron is ismeri a' nép. Ezen csunyául elferdített körte név helyes magyarázatát leveledből olvastam először.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

A' Vázlatok 1ső kötetének 2dik kiadására vonatkozó Hirdetését (ha volna még) majd akkor, amikor légy szíves egy leveledhez mellékelni."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír üresen hagyott 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 3/13. Válasz 19/12. 1886.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. december 19. B-331. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1886. Dec. 19.

*Kedves barátom!*²⁸³

Dec. 3, 5, 11- és 13-ról szóló leveleidet találok csak íróasztalomon. Irtál-e többet? – Most már 19-ike van; azért kérdem, hogy irtál-e többet is? Én hinni akarom, hogy irtál, mert „az időjárás nem igen kedvez a disznótoroknak: tehát ráérhettél írni. Én most nem érkezem arra, mert olyan deákká tettem magam, a ki vizsgára készül. Szigoruan kiszabtam magamnak, hogy mennyit kell végezniem naponta. Rövid most a nappal. Délelőtt egy; délután megint egy gyümölcsöt kell leírnom sajtó alá. És évvel vége a nappalomnak! Néha még gyertyánál is folytatnom kell a leckét, hogy bevégezhessem, pedig gyertyánál már terhesen esik szemeimnek a munka. Nem is teszek este egyebet, mint nagyjából

²⁸³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 183. p.

átfutom szemeimmel a *Függetlenséget*,²⁸⁴ abból is gyakran csak a legérdekesebbet, a zsidóvilágot; aztán válaszolgotok a megrendelők leveleire. Ennyi az esteli dolgom. Ma azonban vasárnap lévén, én is vasárnapot adok magamnak és nappal írok azok levelére választ, a kiknek a megelőző estén nem írhattam, mert aludnom kellett. – A jövő hóban, remélem, készen leszek a gyümölcs leírásokkal.”²⁸⁵ – Bizony kevés az még, hogy egy kötet kitellessék belőle! Kevés, főképp a miatt; mert „több gyümölcsfajról még egy új termést kell bevárnom, hogy kiigazíthassam a már kész leírást, melylyel még nem vagyok teljesen megelégedve.”²⁸⁶ Kérlek hát, ne vedd rossz néven, ha sokáig nem írok hozzád. Tudod ugy is, hogy nekem a téli és korai tavaszi hónapok azok, a mik a gazdának a takarítási, cséplési hónapok, amikor eszeveszettül kell igyekezni a sok dologgal.

Az „Előfizetési fölhívást”, a mit kértél, ezennel küldöm. Nincs is több példányom belőle ennél az egynél.

Boldog ünnepeket kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

Bereczki Máté”²⁸⁷

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

²⁸⁴ *Függetlenség* politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, egy ideig a függetlenségi párt közlönye. Szerkesztette és kiadta Verhovay Gyula Budapesten 1879. december 14-től 1887. október 30-ig, mikor a lap megszűnt. (PALLAS)

²⁸⁵ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 183. p.

²⁸⁶ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 183-184. p.

²⁸⁷ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 184. p.

ELŐFIZETÉSI FÖLHIVÁS.

Gyümölcsismeret nélkül virágzóvá nem tehetjük gyümölcsészetünket.

Gyümölcsismeret, — olyan munka nélkül, mely a gyümölcsöket körülményesen megismerteti, — rendkívül bajos volna szereznünk.

A művelt Nyugat ilyen gyümölcsismertető munkával, nagyobb idő óta, már bőven rendelkezik: míg mi, magyarok, sajnos! ilyenekkel ekkoráig nem rendelkezhettünk.

Rajtunk áll pedig, hogy nekünk is legyen ilyen gyümölcsismertető munkánk! — Szerény tehetségem minden erejével — én legalább, — oda törekszem, hogy legyen ilyen munkánk!

„Gyümölcsészeti vázlatok“

című munkám éppen ilyen munka akar lenni.

Azon nem remélt pártolás, melyben Vázlataim I. kötetét honfitársaim részesíteni kegyeskedtek, lehetővé tette nekem, hogy ezen munka folytatására tett ígéretem beváltását már is megkezdhettem.

Tisztelettel értesítem ennél fogva hazai gyümölcsészetünk barátait, hogy „**Gyümölcsészeti vázlatok**“ című munkám II-ik kötetét már teljesen bevégeztem. E kötetből már megjelent az 1-ső füzet, a még hátralevő 2-ik és 3-dik füzet pedig most van sajtó alatt.

A mit a már közkézen forgó I. kötetben megkezdtem; folytatom a gyümölcsök ismertetését a II. kötetben is. Megismertetek itt körülményesen, a becsesebb gyümölcsök közül 116. körte-, 77 alma- és 60. szilvafajt és e gyümölcsfajok között néhányat az ismertebb-névű és jelesebb, hazai gyümölcsseink közül is, a melyek honi nyelvünkön ekkoráig vagy éppen nem, vagy csak hiányosan voltak ismertetve.

Hazai gyümölcsészetünk minden barátját tisztelettel kérem föl ez uttal, hogy „Gyümölcsészeti vázlatok“ című munkám II. kötetére előfizetni és előfizetőket gyűjteni kegyeskedjenek.

Megjelenik e kötet f. évi Október hó végéig, éppen olyan alakban, nyomdai kiállításban és terjedelemben mint az I. kötet.

Előfizetési ára 3 frt. Bolti ára magasabb leend.

Gyűjtőknek minden 10 előfizető után egy ingyen példánnyal szolgálok.

Mihelyt a munka kikerült sajtó alul; annak szétküldetését az akkori nálam jelenkezendett előfizetők részére azonnal megkezdem.

Azokat, a kik munkám I. kötetét még nem bírják, de birni óhajtanák, tisztelettel értesítem, hogy nálam, **Mező-Kovácsházán** (Csanádmegye), ezen kötet is megkapható 3 frt előfizetési áron; a kik pedig a II-dik kötetből már bírják az 1-ső füzetet; azok a hátralevő 2-dik és 3-dik füzetet, — mihelyt kikerült sajtó alul, — 2 frtért rendelhetik s kaphatják meg nálam.

Kelt Mező-Kovácsháza, 1882. július hó végén.

Bereczki Máté.

1886. december 24. D-337. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Dec 24.

Kedves Barátom!

Ez előtt mint egy 15–20 évvel olvastam egy hirlap tudósítási rovatai között, hogy talán Prágában egy optikus 50 xr-ért olyan nagyító üveget ad, mely 500 szorosán nagyít. Meghozattam, és íme! Midőn kisdéd négysegletes, hosszukás üveg lapjára egy víz-cseppnek-poshadt, zöldelni kezdő víz cseppnek mint egy 20ad részét – egy gombostű segítségével reá tettem: egy világ tárult föl előttem, nyüzsgött benne az ázalagok sokasága, – mint egy metropolisba a' sok hemzsegő zsidó.

A' kut vízben ~~számos~~ élő ázalagok gömböjű, míg az esővízbeliek hosszukás test-alkattal bírnak.

Az ázalagok eszik egymást. Szemmel látható. Ebből én azt következtetem, hogy az emberek nem a' majmoktól, hanem az ázalagoktól származnak. És midőn az ázalag társaikat evők kihíztak, meg nőttek akár egy zsidó bankár, vagy osztrák generális, midőn már kevés apró ázalag volt az üveg lapon, mellyeket én ország gyűlési képviselőknak, diplomatáknak, akadémiai tudósoknak, németh professzoroknak, hivatalnokoknak, szép nőknek s.a.t. képzeltem, a' nap felé fordítottam a nagyító üveg lapját, és alig néhány másod percz alatt elpárolgott a reá ragasztott vízcsepp részecske, meg szűnt a' világ az ázalagoknak általam látott világa. Semmivé lett a' lelkiismeretlenség, a' hazugság, a' pöffeszkedő tudomány a huzavona, a' hiuság, a pénz és hatalom 's hír szomj, szóval minden szenvedély.

Az emberi nemzet – tekintve a' világ egyetem végtelenségét, nagyságát, igen igen közel áll a' víz cseppekben lakozó ázalagokhoz.

Mi mindent lehetne szemlélni egy százezerszer is nagyító üvegen az ázalagok közt, talán háborut, állam alakulást, történelmet, vallást? S.a.t.

És midőn elmerengtem a' kicsinségek gondolatában, emberi kicsinségemnek érzetében, a poshadt víz cseppekben uszkáló mikroszkópikus ázalagok nagyságához huztam magamat össze, és akkor meg szólítottam egy ázalagot: „ugyan földi! Van é nektek országgyűléstek, minisztereitek, államotok, császárotok? Adóztok-é hadi czélokra, hogy ivadékaitok lemészároltassanak?” Akkor felemelte a' kérdezett ázalag fejét, és felelé: „Van eszünk, hogy olyan bolondokat nem teszünk, mint a' magukat Isten képére teremtettnek és bölcsnek tartó emberi nemzet.”

December 19én kelt leveledet, a hirdetés melléklettel megkaptam, köszönöm. Ezen leveledből látom, hogy minden eddigi ~~levelem~~ hozzád címzett levelem kezeidhez jutott.

Bóldog ünnepeket kíván

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 24/12. 1886. Válasz 12/1. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1886. december 31. D-338. számú levél

„Mező-Tur, 1886. Dec. 31.

Kedves Barátom!

Ezen levelem [a sor fölé írva: 100.] századik hozzád az 1886ik évben írottak között.²⁸⁸

Az év kezdetén Isten és magam előtt fogadást tettem, hogy ha az Isten véghetetlen kegyelme életet és tehetséget ad nékem, ez év folytán 100 levelet írok hozzád, meg halgatott és rá segített a' jó Isten,

„Nagy hálaadással magasztallak téged én Istenem! Hogy az elmúlt évben kegyelmesen megőriztél engem. És e mai napra fel virasztván, meg tartád életem.”

„Mit adjak az Urnak jótétiért?
A' háládó pohárt én felvészem,
És az Ur jó téteményét hirdetem
Szent nevét áldom segítségiért.”

„Dicsősség magasságban az Istennek.”

„Uram, bocsássad el Szolgádat békével.”

Ez után ritkábban keresem fel rokon érzésű szívedet levelemmel, két oknál fogva: először megosztom leveleimet közted és a' Kolozsmonostori gazdasági intézetben tanuló fiam között, ha nem tudok is

²⁸⁸ A levélgyűjteményben az 1886. évben keltezett levelekből mindössze 62 levél található. A többi elveszett.

fiamra oly nagyszerű írásbeli hagyatékot hagyni, mint az bódogult Vertán Endre tevé, de meg van bennem az erős vágy, szívemnek nemes érzelmeit, fiam szívébe a' lehetőleg átplántálni. Másik ok: mert úgy érzem, hogy a' levél írás gyenge szellemi erőmet fárasztja. De azért havonként 2szer háromszor levelemmel fölkereslek tégedet.

Adjon az Isten neked bódog új évet. Teljesüljön úgy a' te, mint minden igaz embernek 's jó Hazafinak óhajtása.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: "Dec. 1885, Dörgő 31/12. 1886. Válasz 12/1. 1887."]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. január 12. B-332. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. január 12.

*Kedves barátom!*²⁸⁹

Mi tűrés, tagadás - be kell vallanom, hogy a mult hónapban, egész új év utánig olyan rest voltam a levélírára, a milyen – biztosan elmondhatom, hogy – talán sohasem voltam életemben. Nagyon lehangolt voltam. Ennek tulajdonítsd, hogy még irányodban is oly sokáig tudtam megállni a hallgatást.

„Máskor decemberben annyian kerestek föl mindig, szellemileg, levelekkel, hogy szinte a nyüzsgő-mozgó világ kellős közepébe képzeltem magamat. Az elmúlt év utolsó hónapja azonban csaknem úgy mult el rám nézve, mintha minden kihalt volna körülöttem, mintha mindenki napirendre tért volna már fölöttem, mint nem létező, nem tényező ember fölött. Ha te nem vagy, a ki engem az ellenkezőről meggyőzőn, bizony-bizony magam is elhittem volna már, hogy semmi vagyok: hanem aztán új év után jöttek csűstől a gratulatiók, megrendelések s hozzá kellett ismét nyulni a tollamhoz. A levelekre írt válaszok ismét helyre hozták kedélyemet s azóta már könnyebben megy újból a levélírás. Régibb és újabb jóbarátaim, jó

²⁸⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 184. p.

*embereim majd mindenikének irtam már választ leveleikre vagy én kerestem föl őket levelemmel.*²⁹⁰ Téged hagytalak legutójára; mert hát te vagy az én legjobb barátom, a kiról tudom, hogy – írjak bár később vagy korábban – mindenkor szívesen veszed azt.

Nos hát, jó barátaim közt eszembe jutott Törs Kálmán is, a kinek már csak-nem egy álló év óta egy betűt sem írtam, a ki sértésnek vehette volna részemről, ha neki levél helyett, egy látogató jegyet küldöttem volna b. u. e. k. betűkkel ellátva. Levelet irtam neki. Beszámoltam neki, hogy mit csináltam hosszas hallgatásom ideje alatt. Ennyi volt az egész! Kaptam aztán tőle egy olyan választ, a milyent ő szokott írni az ő gyors eszével, gyors tollával. Ime elküldöm neked, hogy olvassad te is. Én örültem annak a levélnek, tudom, hogy te is örömmel fogod azt olvasni. – Választ is irtam arra a levélre. Szándékom volt e választ csak fogalmazni előbb és azután küldeni el neki letisztázottan: de mert a fogalmazványban nem sok a szemszűrő hiba; én bizony resteltem azt újból lemásolni, hogy aztán az eredetit elküldjem neked. Ime az eredeti fogalmazványt küldöm el előbb neked, hogy aztán, hogy te küld el neki a postán!

Törs Kálmán leveléből láthatod, hogy jó utra indul, midőn az én nyomdokom akarja követni.

Van még Erdélyben is, Nagy-Enyeden egy fiatal ember,²⁹¹ a ki szintén oda törekszik, hogy gyümölcsészeti kincseim megmentse a hazának, halálom esetére is. Ide mellékelem annak a levelét is az arra írt válaszat nem küldhettem meg neked, mert már előbb elküldöttem neki és nem másoltam le. Képzelheted, hogy az én szokott lelkesítő modoromban ugyancsak igyekeztem őt a pomológiának neki szelesíteni. Ha fog rajta a lelkesítés: nyerni fog vele a hazai gyümölcsészet; ha nem olyan ember, a ki önérdek nélkül tud a gyümölcsészet iránt lelkesedni; arról én nem tehetek. Én a lelkesítéssel hazafiui kötelességem róttam le s ennek tudatában találok föl jutalmamat még akkor is, ha – mint sok másoknál, ennél is – falra borsót hánytam volna. –

Törs Kálmánnak, megelőző levelemben nem írtam én azt, hogy 200 gyümölcsfaj leírása már is kész sajtó alá; hanem csak azt írtam, van 200 faj olyan gyümölcsöm, a mit sajtó alá már is leírhatok: de annyi bizonyos, hogy ebből a 200 fajból 170-net mégis elkészítettem már sajtó alá. „*Sokat*²⁹² irtam le nov. és dec. hónapokban, mert hát ez volt az egyedüli szórakozásom eme hónapokban. A még hátra levő 30 faj leírása, a mint látom, most már lassan

²⁹⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 184. p.

²⁹¹ Lásd Mórágyni István levelét!

²⁹² Szabó Pál levélgyűjteményében – nem betűhíven idézte Bereczki levelét – a következők szerint módosította a mondat első szavait: „Sok gyümölcsfajt írtam le...” – SZABÓ 1995-a. 184. p.

fog haladni; mert a correspondentia nőttön fog nőni egész tavasz kinyíltáig. Ezt kell végezniem nappal, a mikor munkámon kellene dolgoznom; mert este és éjjel nem bírok már dolgozni. Igen; mert hát a fáradt test, lelkem akaratának ez a lomha szolgálja, minden áron ágyba kívánkozik ilyenkor.

*Hátam, nyakam fáj már a görnyedéstől: tehát bevégezem e levelet*²⁹³ kívánva, hogy a jó isten áldó kezeit terjessze ki mindnyájatok fölött ez új esztendőben.

„Szerető barátod

*Bereczki Máté*²⁹⁴

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban a kronológiától eltérően Dörgő Dániel kézírásával másolatként utána bekötve: az A-86; A-87 és A-88. számú irat. 187–206. p.]

* * *

1887. január 6. A-86. számú irat

Törs Kálmán levele Bereczki Mátéhoz²⁹⁵

„Másolat

„Tekintetes

Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Budapest, 1887. Január 6-án

Kedves Bátyám!

Nagy örömet szerzett nékem kedves levelével, mely után már igazán vágyakoztam. Hiszen oly régen nem értesültem kedves Bátyám felől, pedig minden embert kikérdezek, a kikről sejtem, hogy arra felé járt valahol. Én nem akartam levelemmel fölkeresni a munka idő alatt, ismerve Bátyám gyöngéd érzékét, mely nem engedi, hogy megválaszolatlan hagyjon bármi alkalmatlanul érkező levelet, holott a levélírással fordított időt kora tavasztól késő őszig bizonyosan jobban értékesíthetné mindnyájunk javára, a kik vezérünknek tekintjük. Ha bizonyos lennék a felől, hogy kedves Bátyám nem veszi minden levelemet egyúttal kötelezésnek is a válasz adásra, bizony fölkeresném többször is soraimmal, noha meg kell vallanom, hogy biz én minden héten örömmel vennék egy-

²⁹³ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 184-185. p.

²⁹⁴ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 185. p.

²⁹⁵ A levél Dörgő Dániel kézírásos másolatában és írásmódjával maradt fenn.

egy kedves tudósítást az én szeretett Bátyámtól, kinek újabbak hiányában régebb leveleit veszegetem elő 's azokat olvasgatom. Ugy vannak azok írva, mintha csak együtt beszélgetnénk s a hideg sorokon keresztül is elevenen érzem annak a léleknek a melegét, mely őket sugalta.

Az elmúlt esztendő, noha megkímélt olyan csapásoktól, mint előző társai, nekem nem hozott örömet. Mióta keserűen kellett tapasztalnom, hogy azok a gyermekeim, a kik itt a főváros ragályokkal telített levegőjében voltak kénytelenek tölteni a nyarakat is, a halálnak estek áldozatul: azóta, a mint a nyár beköszönt, elviszem a még megmaradtakat valami erdős vidékre, a honnan oly épen, erősen térnek haza, hogy jobban kibírják az itt rájuk biztosan váró betegségeket. Ez idén is úgy cselekedtem, 's egész nyáron át szét volt szórva a családom az országban. September elején kerültünk együvé, de alig töltöttünk együtt 6 napot, leg kisebb négy éves kis lányomon kiütött a vörheny, s én, a kinek itt háztartása van, kosztba voltam kénytelen adni másik két gyermekemet, 's szegény nővéremnek néhány év óta nálam növekedő leánykáját, 's fizettem érték pesti módon. Három elhalt fiam közül a vörheny vitt el kettőt, képzelheti hát, kedves Bátyám, micsoda kínokat kellett kiállanunk, mikor azt a gyermekünket is ugyanaz az irtózatoss betegség lepte meg. Hetekig voltunk lelket gyötrő bizonytalanságban, és aggodalomban, 's csak két hónap múlva verődtünk ismét együvé. Most, hála érte a mennyei atyának egészségben élünk mindannyian s leánykám a bajnak semmi utó-nyoma nem maradt.

Szent Mihály²⁹⁶ sem vigasztalt e bajomban az idén. Oda menekültem ugyan, a mikor csak tehettem; de az én fácskáim szomorú látványt nyújtottak. A mint már meg irtam, fiatal fáimnak igen nagy részét az elmúlt nagy télen megrágták a nyulak. Bevoltak ők szegények kötözve gondosan, de hát hetekig takarta a két láb magas hó, melynek teteje kéreggé fagyott, 's onnan a nyulak kényelmesen elérhették a takaratlan részeket, 's felülről lefelé szétkotorták a szalmát, 's úgy hámozták le a szép sima törzseket. Én tavasszal korán bemázoltam a megpiszkált fáimat agyaggal. Azt rájuk kötöztem, 's még egy újabb agyag 's rongy burkolatot is adtam a végire; de biz az én fáim nagy része csak sínylődött, noha egész a levél hullás normális idejéig megtartották lombjukat. A melyik fám alulról, de még a nemes részből hajtott, annak néhány hajtását, föl hagytam nőni oly hosszúra, hogy a végét a korona alatti ép kéreg alá dughattam, megmeczve a végeket úgy, mint a héj alá való ojtásnál szokás. Nem tudom, azt csak a jövő tavasz mutatja meg, ha sikerült-e ily módon megmentenem a törzset és koronát. Ép fa már nem igen lesz ezekből, ha pedig a kísérlet nem is sikerült, kénytelen leszek az alsó hajtások fölött fűrészelt alkalmazni.

²⁹⁶ Rákos-Szent-Mihály közigazgatási területéhez tartozó gyümölcsös.

A féreg itt is rettentően pusztított. Mintegy negyven alma fámon volt gyümölcs, de abból egyetlen egy szem se maradt, mind le hullott a féreg rágástól. De termett nagyszerű és sok meggyem, igen szép és elég szilvám, sőt, még körtém is olyan, mellyel még valami kiállításon sem vallottam volna szégyent, az igaz, hogy nem igen sok. Csak az a bosszantó, hogy vajmi kevés fám termi azt a fajt, a melynek neve alatt hozzám érkezett, s nekem ugyan csak össze kell szednem minden segéd forrásomat, a míg egyikre másakra kisüthetem, hogy ki fia? Pedig hát én se a gyümölcsért termelem a gyümölcsöt, mert ilyen árért ötször annyit kaphatnék a piacon, hanem, ha már ez alá a zászló alá álltam, szeretnék valami fajismeretre tenni szert. Így azonban, a mint megindultam, ha csak nem élek kétszáz esztendeig, boldogulni soha, de soha nem fogok.

Most hát nagy tervben töröm a fejemet. Ha isten megsegít, a jövő nyáron fölépíték egy kis házikót, a miben nyáron a családommal el lehetünk. Akkor aztán fáim között lakom, gondozhatom, ápolhatom. Tíz holdas telekből nyolcz hold árendába van adva, de a bérlet a jövő ősszel lejár. Akkor, a mennyit lehet, fölrigoloztatok²⁹⁷ belőlle, s telepíték egy faj gyűjteményt, melynek segítségével hiszem, hogy hazánk gyümölcsészetének idővel idővel²⁹⁸ én is hasznára válhatom. Tudom én azt, hogy jobban jövedelmezne egy oly gyümölcsöst alapítani, melyben csak kipróbált s ide szépen beváló kevés fajt tenyésztének, s a termést eladnám az itteni piacon. A nyári legnemesebb körte fajok, aztán a „Nemes Colmár”, a Motte vadoncza, a Téli esperes, – melyből Bécsben Ciriónál²⁹⁹ ilyenkor 1 Ft 50 xr. egy darab – olyan gyönyörűen tenyészik itten, hogy én az enyémmél szebb példányokat e fajtából még a kiállításokon sem találtam. De ez nem elégítené ki az én vágyamat, mely ismeretek után szomjuhozik. Én egy olyan gyűjteményt óhajtanék, körtékből legalább, mely megközelítené a Kedves Bátyámét s melyet idővel fejleszteni lehetne. Hogy hasznom legyen

²⁹⁷ rigolózás = mélyművelés. A teljes feltalajréteget érintő vagy azt meghaladó, de legalább 20 cm mélységű rendszeres talajmunka. Célja a kellő mélységű lazított talajréteg évről évre történő kialakítása, ezzel a csapadékbefogadó képesség növelése, a gyökerek terjeszkedésének elősegítése, a trágyaszerek vastagabb rétegben való elosztása, a növényi és tarlómaradványok leforgatása, a feltalaj termőképességének talajfizikai megalapozása és fenntartása. A mélyművelés talajforgatással, csak lazítással és a kettő kombinációjával alakítható ki. – MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON. 1982. II. kötet 164. p.

²⁹⁸ Az eredetiben is kétszer írta a szót a másolat készítője.

²⁹⁹ Cirio, Francesco (Nizza Monferrato, 1836. december 24. – Róma, 1900. január 9.) olasz vállalkozó, a Cirio Konzerv-cég alapítója. A céget 1856-ban alapította, amelynek leányvállalata volt Bécsben is, amire Törs Kálmán hivatkozott. Szállítási vállalként nagy tételben forgalmaztak vasúton friss gyümölcsöt is, amelyre Cirio és Társa név alatt a gyümölcskereskedelmi cégekkel konzorciumot hoztak létre, így a németországi vasúti szállításra jelentős engedményeket értek el. (Forrás: *Központi Értesítő*, 1894 (19. évf.) 1894. febr. 11. 12. szám, 224. p. és WIKIPEDIA https://it.wikipedia.org/wiki/Francesco_Cirio Megtekintve: 2013. szeptember 15.)

belőlle, arra nem számítok, nem is értek hozzá; de hogy öreg napjaimat egy ilyen kertben tölthessem el, hogy észleljek, tanuljak s a mi ismeretet és tapasztalatot megszereznem sikerül azt papírra tegyem, s másokat hasonló leczkepenz fizetésétől megkíméljek, arról egész komolyan ábrándozom. Hogy valódi lelkesedéssel, melyet magamban is tapasztalok, ügyszeretettel, lelkiismeretességgel mennyit lehet tenni, arra ott van előttem kedves Bátyám példája, kinek érdemeit megérteni és méltányolni még nem tudja ez a nemzedék.

Bizony elég szomorú dolog, hogy ama példátlan önzetlenség, melyet kedves Bátyám utat törő nagy munkája árának oly csekélyre szállításával tanusított, oly aránytalanul kevés embernek nyújt alkalmat, hogy vele javítson helyzetén, hogy magának tiszta lelki örömet szerezzen, s talán jólétét alapítsa meg. Szegény a nemzetünk, igaz. De még inkább azzá lesz így, ha boldogulására még a jó formán ingyen kínált alkalmat sem ragadja meg. Mit tegyünk ellene? Bátyám elment túl is már azon a határon, melyet a józan önérdék kijelölhetett. Én nem tanácsoltam volna. Én a magam részéről többször tudomására hoztam az olvasó közönségnek kedves Bátyám hazafias áldozatát azokban a lapokban, a melyeknél van valami befolyásom; de az egyszer bizonyos, hogy azt a publikum a lapok szavára nem hiszi, s nem is hiheti el, hogy mit kap ő azért az ő ötödfél forintjáért. Látni kell a könyvet, és legalábbis lapozni benne, hogy erről kellő fogalma legyen. Azt hiszem, a megrendelők java része olyan, a kinek a kezében az a könyv már megfordult, mielőtt meg hozatta. Külföldön, a hol pedig egy jó könyvnek már e téren is sok hasonló társával kell concurrálnia, egy ily munkának az ára legalább is 30 márka volna. S nálunk az egyetlent e szakmában meg veheti az ember ennek nem egészen a harmad részéért!

Végtelen kár, hogy az esztendő mostohasága miatt a nagy érdemű munka folytatásának kiadása haladékot szenved. Mert arra már mérget lehet venni, hogy a ki az első három kötetnek már birtokában van, az a negyediket türelmetlenül várja, s nem lehet oly árat szabni, hogy a miatt meg ne hozatná. De hol is van az előírva, hogy a negyedik kötet ne lehessen valamivel kisebb, mint társai? Azt írja kedves Bátyám, hogy 200 faj leírása már sajtó alá volna adható, de 80 még pótlásra vár. Hát „muszály” annak a 200-nak arra a 80-ra várni? Hiszen 200 faj már ön magában is tekintélyes quantum! Egy-egy fajra egy lapot (levelet) számítva - már a hogy a többi kötetben is van - az már kétszáz lap 12 és fél nagy ív, az már tekintélyes kötet! Ha kedves Bátyám még elibe teszi egy két olyan cikkét, mint pl. a nekem átküldött „mire való az a sok gyümölcsfaj?” című: könnyen kikerül 14-15 ív, azt már ugyancsak forgalomba lehet adni. S ha az aki hosszú ősz után, mely a gyümölcs rügy képződésének annyira

kedvezett, a jövő év folyamán a még hátra lévő fajok is bemutatják, magukat nem lehetne azokat független kötetbe még ősszel kiadni, ha Bátyám nem találja jobbnak bevárni, míg az a 80 is 200-ra szaporodik?

Igen meg szomorított kedves Bátyámnak az az értesítése, hogy egészségi állapota sok munkájába hátráltatta, így most az ojtóvesszők megszedésében is. Ezt sokan sajnálhatják, megérthető önzésből is. Én azonban nem azokat tekintem, hanem Bátyámat, kinek élete, egészsége, tehetsége, tapasztalata, ismerete édes mindnyájunké, közkinccs, a melyre ügyelni, azt gondozni kötelesség. S bár nem hiszem, hogy legyen valaki e hazában, a ki őszintébben és melegebb részvétellel fájlalna, hogy kedves Bátyámnak bár mely munkától, melyet megszokott és szeretettel üzött, – tartózkodni kell, – de örülök, hogy van ereje és önmegtágadása, ha azzal egészségének tartozik. Ki tudja, nem a' túlságos erőfeszítés ártott-e kedves Bátyám egészségének? mely esetben vissza jöhet minden, ha kímélni fogja magát egy kissé. Én reményelem, hogy ugy lesz, s holmi „porrá levés” helyett együtt fogunk még mi örülni a „Gyümölcsészeti vázlatok” hatodik-hetedik kötetének is. Lehet, hogy ezekhez már talán majd én is szolgálhatok kedves Bátyámnak használható anyagot. Mert tanulok ám szorgalmasan. Meglehető könyvtáram van már, több folyóiratot járatok s a Pom. Monatshefte-nek³⁰⁰ meg hozattam néhány korábbi évfolyamát is, a mely meg volt szerezhető s azt igazán annak találtam, a minek Bátyám nevezte egyik levelében „kincses bányának”. A mellett a midőn időm engedi, vizsgálgom az orsz. gazd. egyesület gyümölcsészeti képgyűjteményét, látogatom a kiállításokat, ha vannak, a gyümölcsös boltokat, a hol tudakolom a fajok neveit (még nem volt rá eset, hogy csak egyet is meg tudott volna nevezni a kereskedő), beiratkoztam a gazd. egyesület kertészeti szakosztályába, részt vettem annak üléseiben, s a gyümölcs kóstolásokban is. Hajós József³⁰¹ elnök, kinek Dömsödön

³⁰⁰ Pomologische Monatshefte – Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologische Institut. Stuttgart-Reutlingen. 1785–1905. Az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcsészeti folyóirat folytatása.

³⁰¹ Hajós József, dömsödi és hajósi (Dömsöd, 1819. november 11. – Budapest, 1888. december 28.) mezőgazda, országgyűlési képviselő, megyei bizottsági tag. Kunszentmiklósi gimnáziumi, majd pozsonyi jogi tanulmányok után 1843-ban Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1845-től Pest vármegye tisztviselője, 1848-ban másodfőjegyzője s egyben országgyűlési követje. 1849-től cs. és kir. kormánybiztosi kinevezéssel első főjegyző, majd bíró, mely állásáról 1851-ben lemondott, dömsödi birtokára vonult vissza. 1852-től ismét Pestre települve a Pesti Hazai Első Takarékpénztár választmányi tagja, majd igazgatója volt 27 éven át. Az OMGE alapító, 1864-től választmányi tagja, a kertészeti, méhészeti és selyemtenyésztési egyesített szakosztály alelnöke volt. 1870–1876 között az OMGE másodelnöke. Az egyesület kertészeti szakosztályának egész haláláig elnöke maradt. A Kertészeti Társulat 1858. évi alapításában aktívan vett részt, Pólya Józseffel együtt működtette annak Kertészeti Csarnokát. A gyümölcskiállítások tartására és helyes rendezésére nagy súlyt fektetett. Az 1885. évi országos gyümölcs- és konyhakerti kiállítás

nagyszerű gyümölcsöse van nagy részt az elrekesztett Duna-ág kitűnő földdel meghordott medrében, a ki Reutlingenből³⁰² és Plantièresből³⁰³ minden újabb fajt meghozat, s engem igen kitüntet bizodalmaival s az ily gyümölcs kóstolást inkább elhalasztja, ha értesül, hogy én a kitűzött időre akadályozva lennék a megjelenésben. Rendkívül buzgó ember, egész lelkével csügg a pomológián. Valamikor az első hazai takarékpénztárnak volt az igazgatója, melyet az országnak egyik leggazdagabb pénz intézetévé virágoztatott föl, de már több éve, hogy visszavonult s az óta jó formán csak a gyümölcsészetnek él.

Villási, miolta a feleségét eltemette,³⁰⁴ sokat betegeskedik. E nyáron igen rosszul volt, s orvosi tanácsra Bártfára kellett mennie. Ott eléggé magához tért ugyan, de asztmája nem engedi tanári állását Keszthelyen megtartani, így hát lemondott s 300 Ft pensióval Pestre jött föl lakni a gyermekeivel. A Gyümölcsészeti Füzeteket 500 Ft-al segíyezi az orsz. gazd. egyesület. Előfizetője most valami 430 volt. Perse[!] ez nem elég. Pesten meg élni s abból gyermeket is nevelni. Neki itt azonban rokonai is vannak, a többi közt Telegdi³⁰⁵ volt fűszer kereskedő, a ki a „Vörös rák” nevű üzletet bírta Budán s egy kis vagyont gyűjtve, a kereskedéssel föl hagyott. De még sokkal fiatalabb ember, sem hogy egészben nyugalomba behelyezkedni joga lehetne, a két sógor hát összeállt, hogy itt

bíráló bizottságának tagja. Dömsödi birtokán, a Somlyószigeten két nagy gyümölcsöst, a leányai után elnevezett Erzsébet- és Margitttelepet létesített, ahol a legnemesebb gyümölcsfajokat gyűjtötte össze és azokat nagy szorgalommal és szakértelemmel kezelte. Az Erzsébettelepen konyha- és diszkertet rendezett be, dinnyetenyésztése nagy hírű volt és a földiepret nagyban termelte, 24 holdnyi területen nemes asztali szőlőtelepet létesített és gyümölcsfa csemetékét nevelt és adott el. (WIKIPÉDIA). Nekrológját lásd ORDÓDY 1889. ³⁰¹ Fia: Hajós József, dömsödi és hajósi, ifjabb (Dömsöd, 1853. szeptember 2. – Budapest, 1917. március 14.) pénzügyi szakember, gyümölcstermelő. – A főrendiház tagja (1913-tól). – A budapesti, berlini és párizsi egyetemeken tanult, 1877-ben Budapesten ügyvédi oklevelet szerzett. 1877–1878-ban a 13. huszárezred tartalékos hadnagyaként katonai szolgálatot teljesített. 1878-tól a solti felső járás segéd szolgabírája, 1882-ben tisztségéről lemondott. 1884-ben mérsékelt ellenzéki programmal sikertelenül indult az országgyűlési képviselőválasztáson. 1886-tól a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Hitelszövetkezet vezérigazgatója. 1887-ben megkezdte a községi hitelszövetkezetek szervezését. 1892-től a Pesti Hazai Első Takarékpénztár igazgatóságának tagja, 1898-tól alelnöke, 1911-től elnöke. Emellett 1898-tól az Országos Központi Hitelszövetkezet aligazgatója. 1892–1896-ban nemzeti párti programmal a dunavecsei választókerület országgyűlési képviselője. – ÚJ ÉLETRAJZI III. kötet. 2002. 53. p.

³⁰² Reutlingen = jelenleg Németország területén helyezkedik el.

³⁰³ A Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetéből, Franciaországból.

³⁰⁴ Villási Pál felesége, Tatay Gizella 1883. május 18-án, 32 évesen mellhártyagyulladásban hunyt el. Gizella, Erzsébet és Pál gyermekeit hátrahagyva. Gyászjelentése. http://www.rakovszky.net/D1_DisplRemImg/Rako_DRI_ShowRemoteImages.shtml?LSG_V17@0832 linken a 843. szám alatt.

³⁰⁵ Telegdi Károly(?) volt fűszerkereskedő, a levélben leírtak szerint Villási Pál rokonságához tartozott. A „Vörös Rákhoz” címzett csemegeüzlet az 1834-ben, Steden József fűszerkereskedő által, a mai Fő utca 31. alatt épített (később átépített „Neuschloss bérház”) ház földszintjén működött.

gyümölcsöst alapítanak Pest körül. Villási termel, Telegdi meg az elárusításról gondoskodik. Én ajánlottam Villásinak Szent Mihályt, hogy nézze meg. Meg nézték, s mindjárt megvettek itt az én szomszédomban két egymás melletti parcellát, 20 magyar holdat,³⁰⁶ s azt fölrigoloztatták, és tavasszal kezdik a beültetést. Villási a fősulyt az őszi barackra fekteti, s különösen a korán érő Amerikai új fajokkal akar tenni kísérletet. A telep egészen üzleti alapra lesz fektetve, s így nagyon fog különbözni attól, melyet én tervezek. De azért még is nagy szerencse rám nézve a Villási szomszédsága, mert noha a gyümölcs isme nem speciális szakmája, de a fanevelés körül mégis olyan praxisa van, a melynek én is hasznát fogom vehetni. Óhajtanám, hogy bódogulna öreg napjaira szegény, s ő reményli is, és a helyet a választott célra igen alkalmasnak találja. Jövő évre ők is építenek, s nekem aztán nem kellend annyira a sötétben tapogatóznom, ha valamit csinálni akarok, mint eddig tettem.

No de most már nem pletykázok tovább, kedves Bátyám, hanem - két óra lévén éjfél után - berekesztem e hosszú litániát azzal a kívánsággal, hogy édes jó Bátyámnak is adjon a jó Isten épen olyan bódog új esztendőt, a minőt nekem és családomnak kívánt, sok örömet és gyönyörűséget áldásos munkájában, melyhez erőt egészséget és sikert kíván

szerető öccse és hálás tanítványa

Törs Kálmán"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1887. január 12. B-332. számú levél melléklete]

* * *

³⁰⁶ Egy magyar hold = 0,4316 hektár = 43,16 ár = 4316,1 m² = 1200 □ öl = 0,750 kat. hold

1887. január 12. A-87. számú irat

Bereczki Máté levele Törs Kálmánhoz³⁰⁷

Másolat

„Nagyságos

Törs Kálmán

országgyűlési képviselő urnak ajánlva

Budapest

VII. Wesselényi utsza 7.

„Mező-Kovácsháza, 1887. Január 12.

Kedves Öcsém!

Az új év legkedvesebb ajándékának tekintem azon levelet, melyet Kedves Öcsém f. hó 6-ról hozzám intézett.”³⁰⁸ Annyi érdekes dolgot ölelt az föl, valószínűleg önnek csak egy két pihenő órája alatt, a’ mennyit én egy álló hét alatt sem vólnék képes összeszedni, és papírra vetni. Nekem az ön levelét csak lemásolni is két álló napomba kerülne; mert ujaim mozgása nagyon eltanulta, megszokta azt a lassuságot, melyet végzetem kiszabott eszem járásának. Gyönyörködve olvastam el levelét, nem egyszer, de több ízben is.

Igaza van Kedves Öcsém, hogy én lelkiismeretes kötelességemnek tartozom a hozzám érkezett levelekre, tőlem telhetőleg, kielégítő választ írni, de sajnos! Az ön levelére olyan választ írni, mely ne csak önt, hanem engem, magamat is kielégíthetne, képtelen vagyok. Sok, de nagyon sok időbe kerülne az nékem elmondani, vagy inkább leírni mindazt, a mit válaszomba leírni szeretnék! Nekem az idővel gazdálkodnom kell. Hazafiui kötelességem parancsolja, hogy hátra lévő kevés időmet saját munkám folytatására igyekezzem fölhasználni. Fogadja őszinte köszönetemet Kedves Öcsém, hogy ezt levelében maga is beismervén, engem a’ hosszú levél írásától fölmenteni sziveskedett! E szivessége folytán bocsánatot sem kérek, ha ez úttal is levelének csak egy némely passzusára teszek reflectiót.

„Hazai gyümölcsészetünkre rendkívül fontosnak tartom azon tervét, melyen, miként írja, töri a’ fejét. Jó nemtője a’ Magyar hazának segítse önt arra, hogy tervét mielőbb megvalósíthassa, szivemből lelkemből kívánom. Hadd áradjon a Magyar hazára az ön Szent Mihályi gyümölcs telepéről megkértszereződve azon áldás, mely a Mező-Kovácsházi gyümölcs telepről szét áradott! Hadd keletkezzék a’

³⁰⁷ A levél Dörgő Dániel kézírásos másolatában és írásmódjával maradt fenn.

³⁰⁸ A *dölt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 185. p.

gyümölcsészet kegyes istennőjének Pomonának Szent Mihályon is egy ékes óltára, honnan a phylloxera vészharagjának kongásától megrémült nemzetnek ön hirdesse a' gyümölcsészet vigasztaló igéit!"³⁰⁹ Ammen.

Megkísértém munkám II. kötetét füzetenként kiadni, de nem értem vele célzt. Mind addig, míg az egész kötet meg nem jelent, alig 50 ember akadt a' hazában a' ki már az 1-ső füzetet megvenni igyekezett. Részben, vagy csak félig kész munka nem kapós a mai világban. Nekem magamnak sem tetszenék, ha köteteim olyanok lennének, mint az orgona síp, vagyis egyik nagyobb másik kisebb. – Ha gyümölcs leírásokból nem tudom az egész kötetet előállítani, igyekezni fogok a hiányt gyümölcsészeti jegyzetekkel pótolni: de addig, a míg készen nem lesz az egész kötet kézírata, sajtó alá adni nem akarom. Ha isten életemnek kedvez, remélem, hogy Aug. végéig be végzem e munkát. Akkor aztán sajtó alá adom, hogy arra az időre, a' mikor az emberek rá érnek olvasni, tél kezdetén már olvashassák is.

„Mikép leveléből látom, élénk részt vesz Kedves Öcsém a nyilvános élet most folyó gyümölcsészeti mozgalmában. Nagy örömmel venném, ha néha néha, a' mikor éppen rá ér, ilyen tudósításokkal mint ez uttal is, meglepne engem, a ki ama mozgalmakban többé részt nem vehetek. Kellemesen lepett meg most is azon tudósítása, a mit Hajós Józsefről írt. Azt tudtam, hogy neki Dömsödön nagy kertészete van; de azt nem tudtam, hogy ő maga is foglalkoznék a' pomológiával. Uri passióból könnyű a' nagy uraknak kertészetet állítani, a' nélkül, hogy ők magok érdeklődnének a gyümölcsészet iránt. Az érdem nem az ő érdemük, hanem azé, a' kit a kert berendezésére, igazgatására oda állítottak. Örülök, hogy most már tudom, hogy Hajós úr nem tartozik az ilyen nagy urak közzé, hanem ő maga is élénken érdeklődik a gyümölcsészet ügye iránt. Kérem adja át neki, mint kortársamnak, tehát velem együtt öreg pomológ cimborámnak őszinte üdvözlőmetet”³¹⁰

Mások várnak a' soron, tehát végzem levelem azon óhajtással, hogy a jó isten áldja önt meg kedves családjával együtt mindenféle jóval! A mit igaz szivből kíván

„szerető bátyja

Bereczki Máté”³¹¹ mk”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1887. január 12. B-332. számú levél melléklete]

* * *

³⁰⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 185. p.

³¹⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 185-186. p.

³¹¹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 186. p.

1887. január 8. A-88. számú irat

Mórágyi István³¹² levele Bereczki Mátéhoz

Másolat

Tekintetes

Bereczki Máté úrnak

Mező-Kovácsháza

Kedves Bátyám!

Mindenek előtt fogadja köszönetemet azon szívességéért, hogy Gyüm. Vázlatok becses munkáját segéd Tanárnak s nekem leszállított áron juttatni szíveskedett.

Továbbá fogadja betegsége feletti meleg részvételemet s ama szívből jövő belső óhajomat, hogy a' jó Isten adjon ismét Kedves Bátyámnak állandó jó egészséget, hogy félbe hagyni kénytelenített elismerés koszoruzta hasznos munkásságát gyümölcsészetünk javára évek hosszú során át még értékesíthesse.

Ojtó galyak beszerzésére adott szíves utasítását nagyon köszönöm. Nem kétkedek ugyan a jelzett források hitelességében, mindazon által ha Kedves Bátyám csak egy kis reményt nyujtana, hogy ojtógallyakat legalább Február vége feléig vagy Martius közepe tájáig kaphatok, ugy nagyon szívesen várhatnék az ideig; mert én azokból anyafákat óhajtanék a helybeli gyümölcsészeti egylet részére ojtani, ennél fogva a gallyak teljes biztonsága mellett még általánosan tisztelt nevére is szükségem volna.

Nekem is az volna szándékom a' mibe ugy látszik Petrovay úr már megelőzött, hogy Kedves Bátyám sok fáradsággal össze gyűjtött és tanulmányozott nagy hírű gyümölcsészetét, pomológiai kincsét, ide kis hazánkba átplántáljam, 's ezzel érdemekben dus nevét itt is meg

³¹² Mórágyi [Morágyi] (Aurnhammer) István (Szekszárd, Tolna m. 1848. december 8.) vincellériskolai igazgató-tanár. Aurnhammer Alajos és Dóry Katalin földbirtokos szülők fia. Aurnhammer családi nevét 1877-ben változtatta Morágyira. A gimnáziumot 1861–1868-ban Kalocsán, Pécsen és Baján végezte. 1869-ben egyéves önkéntes volt Győrött és Bécsben. 1873–1874-ben állami ösztöndíjjal szőlészeti és borászati tanulmányutat tett Ausztriában és Németország Rajna-vidékén. 1875-ben kinevezték a Magyaróvári Gazdasági Tanintézethez segédtanárnak. Ezen állomását elcserélte a Filoxéra Biztossággal és azon évben a Bihardiószegi Vincellériskolánál segédtanár lett; 1880-tól igazgatótanár a Nagyenyedi Vincellériskolánál. 1898-tól szolgálatra a Földművelésügyi Minisztérium szőlőtelepek ügyosztályába osztották be főfelügyelőként. 1907. évi nyugdíjba vonulása alkalmával elnyerte a szőlészeti és borászati főfelügyelői címet. Főbb műve: *Az amerikai szőlőfajok magvetés általi szaporítása*. Budapest, 1892.; *Az FM által kiadott: Útmutatás a szőlőművelésre című munkának egy részét ő írta*. Borászati cikkei jelentek meg a *Borászati Lapokban*, a *Weinlaubeban*, a *Weinzeitungban*, a *Közérdekben* és az *Erdélyi Gazdában*. SZINNYEI és *Borászati Lapok*, 1907. június 16. 405. p. Gábor Józsefnek (Bereczki régi ismerősének) a veje.

örökíttsem. Ez annyival könnyebben sikerülhet nékem, mert a' vinczellérképezde hosszas fenállása mellett mindig lessz ember, ki az itt felállítandó 5 holdas faiskolában a fajok autentikusságát jobban megörzendi, mint azt egy privát ember teheti.

Hogy kizárjam a feletti netánni kétejét hogy ily sok faj az ojtásnál már össze keverhető (:mint az sajnos Villási Bátyámnak egy igen szép gyűjteményénél tapasztaltam:) ide rajzolom a csemeték beiskolázási tervezetemet, a mely szerint minden fajtól 3 darabot benemesítve, a benemesített csemeték táblában, illetve ágyakban beosztva keresztben leendenek elhelyezve. Ily formán úgy hiszem nem lehetend az egyes fajokat összetéveszteni.

o o o o o o o

o o o o o o o s. a. t.

o o o o o o o

1 2 3 4 5 6 7

Az így ültetett anyakönyvezett csemeték piramis alaku fákká neveltetvén anyafákul a' faiskola utai mellett lesznek elhelyezve és a' faiskola térkép és faj számaival ellátva örök és becses pomológiai kincset képezendnek. Ennyi tehát, mit kitűzött célom tekintetében Kedves Bátyám becses figyelmébe és pártfogásába ajánlani bátorkodom, ismételve fel kérem, mi szerint ha csak lehetséges szíveskedjék azt elő segíteni.

Érdeklől olvasám a III-ik füzetet, különösen pedig az orbai almára vonatkozó becses tapasztalásait. Én már kezdet óta foglalkoztam azzal, hozatván azonnal Csobothtól gajakat és néhány gyöksarjat. Orbai almából van is már szép gyökereztetőm hol [á la doucin?]³¹³ és ki is gyökereztetem azokat, nyerek évente több száz bár nem igen gyökeres de azért szép erőteljes csemetéket. Azt azonban, hogy egy éves gaj is meggyökeresednék daczára, hogy azt minden évben úgy szabadban mint meleg ágyban megkísérlém, – bár a leg nagyobb gondot fordítottam, – még eddigelé nem sikerült elérnem. Most azonban, hogy az Kedves

³¹³ A Dörgő Dániel kézírásával másolt szövegben e szavak rosszul olvashatók. Doucin = A mai törpe alanyok egyik valószínű őseként számon tartott *Malus pumila* Mill. Egyik változatát, a paradicsomi almát (*Malus pumila* Mill. var. *paradisiaca*) évszázadok óta használták törpe alanyként, s a ma használatos egyes almaalanyok eredeti nevei (Sárga metzi paradicsomi alma, Angol paradicsomi alma, Francia paradicsomi alma stb.) erre az eredetre utalnak. A valamivel erősebb, féltörpe–középerős növekedésű, felfelé álló hajtásrendszerű változat, a forgácsalma vagy doucin (*Malus pumila* Mill. var. *frutescens*) neve is több mai alanyfajta eredeti nevében megtalálható (Zöld doucin, Holland doucin stb.). HROTKÓ et al. 1999. 412. p.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_521_Gyumolcsfaiskola/ch03s02.html

Bátyámnak sikerült, újból meg fogom kezdeni a nem sikerülés miatt már elhagyott kísérleteket. Vannak már 2 év beli, sótt egynehány 3 éves Orbaiba nemesített csemetéim és sótt van 5 éves magas törű[!] Orbai fám is több példány, ezeket azomban a mult tavasszal Batullal koronába ójtottam, s egy év alatt is igen szép koronás fákat nyertem.

De nem rabolom tovább becses idejét. Befejezésül azomban becses hajlamát még inkább kiérdemlendő vagyok bátor magamat bemutatni. Hajdanában Aurnhammer, jelenleg pedig Mórágyi István 1871–72-ben a Keszthelyi gazd. felsőbb intézetet végeztem, honnét állami ösztön díjjal külföldre küldetvén, magamat a' szőlészet, borászat és gyümölcsészetre képeztem. Egy ideig Magyar Óvárt, később 5 évig B. Diószegen³¹⁴ és Keszthelyen (rövid ideig) nyervén alkalmazást 1881-be ide, Nagy Enyedre tettem és különben Gábor József³¹⁵ veje lévén Kedves Bátyámat vélle való barátsága révén már rég tisztelni tanultam. Bár apósomnál lévő arczképe után becses személyét ismerem, mindazonáltal nagyon lekötelezne Kedves Bátyám, ha engemet is megtisztelne azzal, hogy ha szeméjlesen nem is, legalább arczképben tisztelhessem hazánk első uttörő pomológusát.

Ne vegye tőlem ezen kérésemet rossz néven vagy tán hízelgésnek, ez nem természetem, a mit mondok, azt őszintén érzem. – Midőn végül Kedves Bátyámnak ismételten egészségének mielőbbi helyreállítását őszinte szívből kívánom, maradok kiváló tisztelettel öccse

Nagy Enyeden 1887. Január 8.

Mórágyi István
igazgató tanár

³¹⁴ Bihardiószeg (ma Diosig, R.)

³¹⁵ Gábor József, nagyszegi (Felsőbánya, ma Baia Sprie, Románia, 1830 – Felsőbánya, 1900. július 26.), szőlész, gyümölcsész. Franciaországi és németországi tanulmányútján ismerkedett meg a fejlett borkezeléssel és gyümölcsstermesztéssel. Hazatérve 1869-től gyümölcsészeti és szőlészeti szaktanfolyam tanára, 1872–1889-ben az Érdiőszegi Vincellérképezde igazgatója. Számos kiváló szőlész tanítómestere volt. Jelentős érdemei vannak a sodronyos szőlőművelés kidolgozása, a gyümölcsfák alakítása, valamint a gyümölcsaszalás korszerűbb módszereinek elterjesztése terén. – Főbb művei: Utasítás a sodronyos szőlőműveletekre (Bp., 1876); A gyümölcsaszalásról (Bp., 1881); A sodronyos alkalmazása a szőlőművelés és gyümölcsstermesztés körül (Bp., 1884). Irod. Nagyszegi G. J. (*Borászati Lapok*, 1900., 32. évf.). MAGYAR ÉLETRAJZI.
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>

Ma Enyeden szomorú napunk van. - Ünnepeljük Enyed városának 1849. Január 8-ai pusztulásának évfordulóját. Az idő itt hótlán, enyhe és többnyire borult. –

Isten áldja meg!”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban az 1887. január 12. B-332. számú levél melléklete]

* * *

1887. január 16. B-333. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jan. 16-án

Kedves barátom!

A „Gyüm. füzetek 1885-dik évi folyamában légy szíves kikeresni a „Henter magoncza”³¹⁶ leírását, a melyet ott Budai József öcsém közölt; aztán, ha meglelted, kérlek másold le számomra ezen alma növényzetének leírását és küld el azonnal. Szívesen venném, ha az egész leírást is közlenéd velem másolatban, hogy lássam, helyesen írta le a gyümölcsöt Budai öcsém? Vagy nem?

Szeretném ennek a fajnak a leírását is közleni könyvemben; de még csak fiatal ojtványom van belőle: tehát a növényzetét arról még le nem írhattam, a gyümölcsöt azonban leírtam azon példányokról, melyeket Budai küldött Erdélyből.

Kérlek a másolatban megjegyezni azt is, hogy a Gy. Füzetek hanyadik lapján fordul elő a „Henter magoncza” leírása, hogy arra aztán én is biztosan hivatkozhasam.

Sok jót kíván

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

³¹⁶ Henter magoncza (alma) = 1./ BUDAI József: *Gyümölcsészeti és konyha kertészeti füzetek*. 1885. évf. 153. p. 2./ BERE CZKI 4. kötet 171–172. p.

1887. január 20. B-334. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jan. 20-án

Kedves barátom!

Előbbi levelemben érintettem ugyan, hogy csak te kerestél föl leveleiddel az elmúlt decemberben: de nem hivatkoztam rá, hogy melyik napokon irtad azokat. A mint látom csak kettő van még ilyen és pedig az egyiket 25-dikén a másikat 31-dikén irtad. Januárból még csak két leved van nálam: az egyik 13-áról a másik 15-éről keltezett. –

Azon körte és almafajokat, a melyeknek körülményes leírásához minden adatom készen volt, leirtam már mind. Van ugyan köztük még vagy tíz faj olyan, a melyeket le lehetne írnom: de, mert kedvezőtlen években termett gyümölcsökről irtam le magamnak a gyümölcsöt s mindenikhez oda jegyeztem, hogy egy újabb termésről kijavítandó: ez uttal nem akarom még leírni őket. Hátha jövőre szebb és jobb gyümölcsöket kaphatok róluk, a melyekről aztán tökéletesebbé tehetem az első leírást! Tehát várhatnak még.

IV-ik kötetemben be akarnám mutatni legalább rövid jellemzésben azon csíkos gyümölcsöket is, a melyeket körülményesen csak azért nem írtam le; mert leírásuk egyéb sem lett volna, mint ismétlése azon fajok leírásának, a melyekről elváltoztak. Minthogy pedig ezek közül a csíkos gyümölcsök közül a Csíkos Armint kivéve, csak egy-kettőt és csak ugy melleleg említettem föl; most tapasztalom, hogy azokat a közönség egészen figyelmen kívül hagyja; noha pedig szépség dolgában az anya gyümölcs nem is versenyezhetik velök. Ez indított rá, hogy fölhíjjam egy cikkben ezekre is a figyelmet.

Arra kérek ez uttal, hogy kérd meg a nevemben kedves vődet, László öcsémet, nézné meg az akademia nagy szótárában a „Sáv” szót és tudatná velem, hogy hányféle értelemben használatos a szó, és jelentése közt nincs-e meg az a jelentése is, a mit én még gyermek koromban, Nógrádban hallottam, t. i. „széles, szalagszerű csík”, mert Bloch³¹⁷ szótára ilyen értelméről mit sem tud a szónak s a „sáv”-ot egészen egyértelmű szónak tartja a „csík”-szóval; én pedig ugy tudom, hogy a „csík” keskenyebb valami, mintsem a „sáv”.

³¹⁷ BALLAGI (Bloch) Móric, Dr.: A magyar nyelv teljes szótára (I–II., Pest, 1869-1872).

Sok jót kíván mindnyájatoknak,
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. január 21. B-335. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jan. 21-én

Kedves barátom!

A nagyok talpát, hogy ne mondjam s....t nyaló Girókútítól kaptam tegnap egy levelet. Ide mellékelem azon nyomtatványokkal együtt, a melyeket hozzám küldött, levele kapcsában.

Te még nem tudod, hogy hogyan szoktam én levél útján beszélni evvel a fráterrel, a ki hízelgésből élt egész életében és hízelkedésben öregedett meg. Meg nem állhattam, hogy el ne küldjem neked elolvasás végett ezt a választ is, a mit ez uttal írtam levelére. – Ha elolvastad, tedd ezt is postára. A mellékleteket pedig tartsd meg. Nem érdemes azokért postabért fizetni.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. január 27. D-339. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Január 27.

Kedves Barátom!

F. hó 20án kelt sáv-os leveledet azonnal közöltem László fiammal. Az elmúlt estve itthon lévén, azt mondta: hogy légy egy kis türelemmel, mert most egy iskola látogatót várnak, így a' rendesenél több az ő dolga. Mihelyt a' látogató elmegy Mturról kérésedet László kimerítően fogja teljesíteni.

A mult hetekbe ugyan csak nyers (nedves) hideg vólt, most pedig e tályon annyira száraz hideg idő jár hótakaró nélkül, hogy kezdem féltetni a' vetéseket.

Békétlen vagyok újra, midőn látom, hallom, érzem; hogy a' becsületes embereknek – ha látható és kézzel fogható vagyonaik vannak – azokat az utolsó krajczárig erőnek erejével kiakarják csikarni kezeiből. Midőn olvasom a' „Budapesti Hírlap” 1886 Dec 22iki számából, hogy a' Pesti országos kaszinó tagjai a nagy urak élvezetére épített opera házba eddig fél áru bérelt helyekre szemtelenkedtek.

Szipoly itt, szipoly ott, szipoly mindenütt.

Igazat adok annak, a' ki azt mondta, hogy vannak esetek, midőn „az önérzet kínpadra feszítetik.”

Mikor jön már el az utolsó Ítélet?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: Dörgő 27/1. Válasz 31/1. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. január 31. B-336. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jan. 31-én

Kedves barátom!

Azt hittem, hogy az idén már nem leszek kénytelen szivességhez folyamodni ojtó vesszőért. Mintha összebeszéltek volna az elkésett megrendelők; majd mindnyájan azon fajokról kérnek tőlem vesszőt, a melyekről kevés a készletem, és a melyek nálam nincsenek meg. Az Esperen aranyszilvája azonban nálad is meg van. Nem tudom van-e most szép vessző a fádon, erről a fajról? Ha ojtásra alkalmas, szép vessződ volna; akkor kérlek küldjél róla vagy 15–20 szálat, mert az én fámon csak rövidke, vékony vesszők vannak, melyeket szégyenlenék pénzért kiadni kezemből. Erről az Esperen aranyszilvájáról már eddig is 9 embernek kell juttatnom vesszőt: de, ha nincs, akkor egyik sem kap.

Ezt a 3-4 lágy napot vesszőszedésre használtam föl. 350 fajról kell több kevesebb szálat szednem. Eddig már 140 fajról szedtem meg a készletet. Lassan haladok.

F. hó 18. 21. 23. 27. 29-ről kaptam tőled leveleket. Áldjon meg az isten, látom, hogy gyakran gondolsz rám!

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. február 10. B-337. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Febr. 10-én

Kedves barátom!

Febr. 2-ről és 3-dikáról kelt három leveleden kívül, melyeket egy borítékban kaptam meg, többet, ez uttal nem találok íróasztalomon.

Szegény Debreczeni Endre³¹⁸ rokonod tehát kiszenvedett! Jól járt; nem szenved többé! Hiszen az élet még az egészséges embernek is szenvedés: hát még a betegnek!! Nyugodjék békével! –

³¹⁸ Debreczeni Endre (Gyoma, 1848. január 23. – Gyoma, 1887. február 2.) Dörgő Dániel féltestvére, édesanyja második házasságából született. A középiskoláit elvégezve a jogi pályát választotta élethivatásul. Szolgabíró, majd takarékpénztári igazgató lett. Felesége

Ha netán az Esperen arany szilvájáról kapnál számomra ojtó vesszőt, kérlek légy szíves ugyanakkor a Téli arany parmén almáról is szedetni vagy 50 szálát; mert már is annyit rendeltek meg nálam; holott az én 8 nagy fámról 20 szálát sem kaphatok már olyant, a miért pénzt mernék kérni.

Itt küldök neked egy megrendelő levelet, mint curiosumot, melyet hozzám egy világlátott, uri dáma intézett. Lásd, hogy milyen figyelembe részesíti a nemzet napszamosát, hogy szemétről fölszedett papír szeletkékre irkálva is, azt hiszi, hogy megtiszteltetésnek veszem, ha engemet macskakaparásaival megörvendeztet. Persze, hogy csak ennyit válaszoltam neki: „Nem szolgálhatok ojtó vesszővel.” Aláírva a nevemet. Küldök egy másik levelet, Horváth Józseftől.³¹⁹ Ezt azért küldöm, hogy lásd te is, Nagy Magyarországon mégiscsak akadt még egy ember, a kinek tetszik az Orbai alma.

Aztán küldök egy harmadik levelet is, hogy lásd, milyen páthosszal tud írni egy evangélikus pap.

Nem arra valók a levelek, hogy lemásold, hanem csak olvasd el; mert tudom, hogy ráérsz.

A mult héten szobába szorított a komisz zuzmarás idő. Folytattam a gyümölcsseim leírását és válaszoltam a hozzám érkezett levelekre. Kezd a dolog a körmükre égni az embereknek. Most lótnak-futnak ojtó vesszőért: de én már kénytelen vagyok az elkésetteket lerázni nyakamról. Tanuljanak, máskor előbb ébredjenek föl; ha vesszőhöz akarnak jutni.

Az én istenem áldjon meg mindnyájótokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

Doránszkij Franciska volt. Egy fiuk született – Endre (1870. augusztus 25.). 580 kat. hold földön gazdálkodtak. Dörgő Dániellel mindig jó, testvéri kapcsolatot tartott fenn.

³¹⁹ Horváth József, Bereczki Máté ismerőse. A levél nincs a kötetben.

1887. február 13. D-340. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Febr 13.

Kedves Barátom!

F. hó 10én kelt leveledet meg kaptam. Mellékleteit ide csatolva – köszönettel küldöm vissza.

Tegnap kocsin kertünkbe kivettem magamat, és szédelő fejem, s rossz lábam mellett is sikerült a kért ojtó vesszőket meg szedetnem. Segítségre csak a parton való felmenésemkor szorultam. Bizony a mult hetekbe nem hittem volna, hogy kimehessek kertünkbe, és íme! Képes valék újra egy kis hasznos dolgot cselekedhetni. Hogy még ezután is tehessek, kívánom, de nem reménylem.

Az Esperen arany szilva ojtó vesszeit egy, a téli arany Párménét pedig három fáról szedettem össze. Szükségtelennek láttam össze kötni a vesszőket, és névjeggyel ellátni, hiszen csak az említett két faj az mind.

Ha jelen küldeményt meg kapod, légy szíves azt véllem tudatni. Valamint óhajtanám tudni a helyzetedre vonatkozó jókat is.

Bus komorságomat fokozta Debreczeni Endre testvérem halála. Valamint az is, hogy halála után gyermekeire árvizet hagyott, ujjabb-ujabb, – előttem gondosan eltitkolt adósságok merülnek föl, pessimistikus szemüvegem családja jövőjét sötétnek mutatja. Tegnap előtt az özvegyet, gyermekeit, gyám gondnokát magamhoz hívtam ide Turra. Szigoru határozottsággal kijelöltem a követendő irányt, a melyen ha haladnak, a család jövője még biztosítható. Hogy követik é tanácsomat vagy sem? az reám nézve – tekintve helyzetemet – közönyös, de meg tettem a testvéri szeretet parancsolta kötelességemet, így most már ez ügyre nézve nyugodt vagyok. Pedig alig ha nem falra hányt borsó volt jóakaratu tanácsom. Édes Anyám halála után bejött testvérem házába a rangkórság, és meg termette gyümölcsét: a cifra nyomoruságot.

Dániel fiam írja Kolozs-Monostorról; Erzsike leányomhoz intézett egyik levelében, hogy a mult héten tanították az ojtások különböző nemeire, vajha abba a szerencsében részesülhetne fiam, hogy tőled is tanulhatna jót, hasznost, tündöklő egyszerűséget, s önzetlen szeretetet.

Buslakodásom mellett is mosojra derített Vác-Hartyáni Gosztonyi Polyxéna³²⁰ ur hölgynek a magasságból hozzád kegyesen leereszkedő, de még is követelő hangu – apró hulladék papírokra – macska karmolás szerű

³²⁰ Gosztonyi Polyxéna, gosztonyi és krencsi (1837. március 18. – 1919. augusztus 5.) vachartyáni hölgy, aki Bereczki Mátéhoz írt modortalan levelet.

írása vagy is levele. Köszönöm bizalmas közléseidet, egy csepp balzsam volt butól roncsolt szívem sebére.

Családomnak minden tagja egészséges, helyzetével elégedett, s így boldog.

Mostanába üres időmet, a házunkhoz fél század alatt érkezett s megtartott levelek rendezgetésével töltöm. Nagy munka, de nem csak szórakozást, hanem élvezetet is nyújtó. Testvéremtől 168 levelet találtam, melyet midőn elolvastam, testvéremnek egész élete újra mint egy fénykép vonult el lelki szemeim előtt, úgy tetszett, mintha újra élt és beszélt volna velem. Sok gyöngyöt találtam Szeghalmi lakos Petri István³²¹ leveleiben is, mellyeket a 30 és 40es évek alatt lelki testi jó barátjához Dörgő Dániel³²² nagyatyámhoz intézett Mező-Turra. „Nemzetes Kedves Barátom uram” többnyire a megszólítás, „szeressük egymást, látogassuk meg egymást minél gyakrabban, míg tehetjük”. Majd „egészségem van, pénzem most nincs, de tudom hogy becsületelem van.” Id. Petri István a maga idejében az Alföld leg gazdagabb pór születésű embere volt, száz ezrekre menő vagyont szerzett, menyé volt Mészáros Sára, Korda Andorné testvér nénye, ezen menyé most is ritka vagyoni jóllétben él a Petri vagyonba, sőt vagyont szerezni is bőven tud.

Az 1836ik száraz évbe mint sok jószágu ember panaszkodik az öreg egy levelében erőssen, majd hirtelen félbe szakítva a panaszt, írja „miért panaszkodom? Nem kívánok egyebet: jó egészséget, Barátom szeretetét, és becsületelem feltarthatását.”

Bevégzem leveletem az öreg Petri István utolsó mondásával.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér papírra írta négyoldalas levelét. Ez az első levele, amelyen az „a” és „s” betű mellől a hiányjelként használt felső vessző elmarad.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

³²¹ Petri István szeghalmi lakos, Dörgő Dániel nagyapjának a barátja, aki szintén Dörgő Dániel volt. Petri István a levelet az 1830-as, 1840-es években írhatta.

³²² Dörgő Dániel (1778–1859. április 24.) a leveleket író Dörgő Dániel nagyapja volt.

1887. február 15. D-341. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Febr 15.

Kedves Barátom!

Motiv.³²³ Hogy lehet a lusta cselédet szaladásra bírni? Kelemen István³²⁴ kert szomszédom igen eleven ember. Egyszer egy újonnan fogadott igen lusta szolgálójával kijött a kertbe a lehullott gyümölcsöt felszededegetni, de a szolgáló annyira lusta volt, hogy a lépést is előregedett jármos ökör módjára lassú taktusba tette meg, nyilván valami zsidó asszonynál lustult úgy el.

A leány először is kenyeret vett elő, és elkezdett lassan nyámmogni. Kelemen szomszéd valami nélkülözhetetlen tárgyat otthon felejtve haza küldi a leányt házához, hogy hozza ki azt a kertbe. A parancs lassu hangon kezdődött, fokként erősödve majd nem ordítással végződött. A parancs rendes taktusba kezdődött, vége felé hadarással végződött, és egy lélegzetvétel alatt mondatott el, imígyen:

„Ne nyámmogj, nyelj, falj, nocsak gyorsan rakjad az órod alá. Se ne láss, se ne halj, kerítésen be ne kukucskálj. Jöjj, menj, meg ne álj. Szaladj, fuss, rohanj. Tüstént, szaporán ízibe.”

És az el lustult cseléd leány nagyot nyelve elkezdett haza felé futni.

Havunk nincs, száraz sovány az idő. Hideg erős éjszakai szél fujdogál.

Tegnap is írtam hozzád egy levelet Febr. 13-iki kelettel, ez a levél a pakba volt téve, vajon meg kaptad-é?

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalára írta Bereczki Máté ceruzával a következő megjegyzést: „Dörgő, 13 + 19/II. 1887. Válasz 17/2. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

³²³ A szöveg előtt a bal margóra írt szó olvasható: Mozsi-nak is.

³²⁴ Kelemen István, Dörgő Dániel szomszédja. (lásd D-137. levél 4. jegyzet).

1887. február 17. B-338. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Febr. 17-én

Kedves barátom!

F. hó 13-ról írt levelet, a mellékletekkel ott találtam az ojtóvesszők közt, melyek szerencsésen megérkeztek. Fogadd baráti köszönetem a vesszőkért! Ugy látom vesszőidról, hogy a vegetatio nálad is gyenge volt taval. Vékonyaknak találom ojtásra különösen a szilvavesszőket. No de küldöttél belőle bőven. Egy szál helyett kettőt kaphat belőle minden megrendelőm. Aztán nem lehet semmi kifogása, semmi panasza.

Midőn azt veled tudatni sietnék; röviden teljesítem abbeli kívánatod is, hogy helyzetemre vonatkozólag megírjam, a mit kívántál.

Röviden csak azt mondhatom neked, hogy *„uj házi asszonyom ugy elkényeztetet, mintha apja volnék. Lesi minden gondolatomat s örül, ha nekem teljesíthet valami szolgálatot. Egy idő óta nem tūr a gyomrom semmi savanyu ételt; nos hát segít ő rajta. Főzet jó levest számomra s leves után naponta sült marhaszeletet tálaltat nekem. Aztán, ha jól laktam, nem várja, hogy én keljek föl pipámért: hanem fölugrik ő s kezembe adja azt. Már csak ebből is láthatod, hogy ugy élek most itt, mint hal a vízben: de, sajnos! Bánt a gondolat, hogy ez az én jó világom alig tart már soká. Keresztet húz rajta a háború,³²⁵ mert Tóni öcsémnek bizonyosan be kell akkor rukkolnia.”*

A sok új pomológus sok dolgot ad nekem ez idő szerint. Engedd meg, hogy most ezeknek szánjam az időt. Majd ha mulik a sürgetős munka, kerítek én időt arra is, hogy Daninak is jusson tőlem egy kis buzdító, lelkesítő: de most nem vagyok, de nem is lehetek még arra hangolva, hogy hogyan és miként intézzem hozzá szavaimat.

Mikép írod, a megtartott leveleket rendezgeted. Szép dolog ez! És érdekes nagyon. Nekem is volna ilyen rendezni valóm: de, hajh! nem érek én most arra sehogysem.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté³²⁶

³²⁵ A Bereczki Máté által emlegetett „háború” vélt oka feltehetőleg az Oroszországgal megszakított együttműködés és a balkáni válság kitörése volt. Szerencsére ez ekkor még nem következett be.

³²⁶ A *dőlt betűvel* szedett szövegrészek megtalálhatók SZABÓ 1995-a. 186. p.

„U.i. F. hó 15-ről írt leveled is megkaptam.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. február 19. D-342. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Febr 19.

Kedves Barátom!

F. hó 17én kelt leveledből a háziak kegyelete általi elégedett helyzetetről értesülve nem csak te érted örültem s örülök, hanem annak is, mert reménylem, hogy a sors az igazságot és becsületességet más tereken is pártfogásába veszi, nem csak egyes embereknél, hanem a népek tömegénél is.

Ha netalán Tóni öcsénknek katonának be kellene rukkolnia, akkor kedves neje még inkább vonzódik hozzád s tekint téged attyának.

De én jelenleg nem hiszem hogy lesz háboru „Megeshetnék, hogy a repedésig fölfujt elégedetlenségbe tút szurnak a koronák, hogy a forradalmaktól való szurkolásaik miatt hadi lábra állítják seregeiket; sőt azt is meg tehetik, hogy az ellenséggel való és haboru hírekkel való ijesztgetések ürügye alatt a bolond népek nyakára még több adósságot csinálnak absolut hatalmuk fön tartására. Mind a mellett én azt hiszem, hogy a három császári szövetség addig böltsen halgat, míg a köztársaság kakassa nem kukurikol.

Jól van ez így, a hogy van. Az Európai diplomácia nagy képüsködése a népekre nézve csupa üres meddőség, a népnek testén lévő kelést nem akarja gyógyítani, sőt inkább elmérgesíti, utoljára tájog lesz belőlle, melyet ~~utoljára is~~ aztán ki kell vágni, nehogy vérmérgesedés – (elzsidóssodás) álljon elő.

Utállatos politika, marakodó parlamentek, menekülök tőletek a kis gyermekekhez.

Tegnap kedves nóm mikor ki ment a tanyára, azt mondá kérő hangon a kis Bodolay Laczi: „én is kimennék a tanyára, ha nagyapa akarná”. Majd nóm névestéjén jó ízűen nevetett, „mit nevensz kis Laczi?” kérdém, azt a mit apa felel ő. „Hát apa mit nevet? „Nem tudom” mond Laczkó.

Bár én is tudnék nevetni!

Add át jó kívánásaimat Tóni öcsémnek, s tiszteletemet kedves jó nejeének.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, Válasz 23/2. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. február 23. B-339. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Febr. 23-án

Kedves barátom!

F. hó 19-ről irt leveled megkaptam, Tóni öcsémnek és nejeének üdvözlendet átadtam, a kik téged viszont üdvözölnek ez uttal általam. Azért irok most levelet hozzád; mert most még folyvást szobába szorítva tart a kemény idő: tehát van érkezésem elég. Majd, ha megenyhül, hogy én is kibujhatok odumból, ugy sem írhatok hozzád egy jó ideig. Még 150 fajról kell szednem vesszőt megrendelőimnek. Négy-öt napot bizonyosan el kell töltenem evvel a munkával. Aztán következik a vesszők szétosztása, csomagolása, elküldése, a mi ismét ad nekem vagy két heti munkát; mert hát lassan megy ám az ilyen babra munka, melyet mégis szigorú lelkiismeretességgel kell teljesíteni!

Küldök neked ez uttal egy arczképet, mely engemet nagyon emlékeztet a túri emberekre. Mintha csak ott, Túron vett volna le valakit a fényképész, ugy hasonlít rátok az én Oláh Gyula³²⁷ öcsém!

³²⁷ Oláh Gyula nánási (1847–1913), Bereczki Máté hajdúnánási ismerőse. Forrás: Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára Gyászjelentés Gyűjtemény

https://library.hungaricana.hu/hu/view/Gyaszjelentések_DebreceniRefKollNagykonyvtara_OA_OEZ/?query=n%C3%A1n%C3%A1si%20Ol%C3%A1h%20Gyula&pg=30&layout=sA
A Gyümölcsészeti vázlatok kötetében Bereczki alábbi helyeken említi meg: Boisselot-Fortunátája, 3. k. 191. p.; Nánási korai körte, 3. k. 265. p. Ugyanitt lábjegyzetben írja: „*Oláh Gyula, öccse a gyümölcsészeti szenvedélyéről széles körben ismert, tiszabüdi birtokos, Oláh Károlynak (*1807) – †1884. mart. 23.), a ki a legjelesebb gyümölcsfajokból gazdag gyűjteménnyel bírt. Valamint bátyja gyűjtögette, ugy ő is szenvedélyel gyűjtögeti a nemes gyümölcsfajokat.*”; Júliusi szép körte, 4. k. 75. p.; Ghelin vajonca, 4. k. 103. p.; Bachelier vajonca, 4. k. 155. p. Oláh Károly tiszabüdi gyümölcsészetről pedig a Pándi meggyről (4. k. 519. p.) emlékezik meg: „*A gyümölcsészeti lelkes barátja, a nem régg elhalt tiszabüdi birtokos, Oláh Károly 1873-ban küldött hozzám egy csomó gyökshajtást e szép és nagy, tompa szívalaku, fekete meggyről, melynek húsa teljes*

Ugy emlékszem, hogy már többször is fölemlítettem előtted ennek az én derék öcsémnek a nevét. Kár, hogy természetadta józan eszét nem igyekezett ifju korában kiköszörölni! Milyen derék pomolog lett volna belőle; ha a tollal is úgy tudna bánni, a mint azt egy írótól mindenki megkövetelheti már mainapság. Ugy látszik, a mit tud, otthon, önmagátul tanulgatta. Ide mellékelek tőle két levelet, hogy lásd, milyen jó nyomon jár az esze: míg a stílusa oly rémítőleg kezdetleges, mint azon emberé, a ki csak addig járt iskolába, a míg nagyjából irni megtanult!

Ha ő nem lett volna; a Bretonneau vajoncziomat újból kellene meghozatnunk Francia országból; mert nálam ez előtt két évvel már haldoklott s taval végkép meghalt. Petrovaynak ugyan küldöttem most két éve még vesszőt haldokló próbaágamról; meg is fakadt nála az ojtás: de, a mint írja, taval már nála is kiveszett.

A mult napokban, szerencsémre, megtudtam, hogy fajom életben van Oláh Gyulánál, Nánáson. Körtéket küldött nekem egy ládikóban, s a küldeményben egy Bretonneau vajoncziát is találtam a többi fajok közt. Most már ojtóvesszőt is kaptam tőle ezen fajról, rövidkéket az igaz, de egészségeseket. Már most én is ojthatok róla újból; aztán Petrovaynak is, Budainak is juttathatok belőle.

Arczképét nem szükség visszaküldened. Párban küldötte meg hozzám; nem tudom tévedésből vagy szándékosan. Elég az hozzá, hogy párja nekem maradt s nekem elég egy is belőle.

Oláh Gyula öcsém attól tart, hogy nem lesz időm a szükséges vessző készletet meggyűjteni. Én is tartottam tőle az előtt, a mikor hozzá levelet irtam s a mikor összeszámlálás után tudtam, hogy közel 400 fajról kell több-kevesebb vesszőt szednem s még akkor alig szedtem 50 fajról vesszőt: de a mostani kemény időt néhány napig tartó lanyha idő előzte meg. Ezt használtam föl vesszőszedésre úgy és olyan igyekezettel, hogy most már csak mintegy 150 fajról kell még vesszőt szednem. Így aztán, ha egészségem meg nem bomlik, egy cseppet sem aggódom a miatt, hogy idejében el nem végezhetem ezen munkát. –

Ha már most egy kissé hosszabb ideig nem irnék hozzád, annak tulajdonítsd, hogy igába fogtam magamat, hogy tálalnom kell az éhes pomológ gyomroknak.

Adjon isten minden jót mindnyájatoknak! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

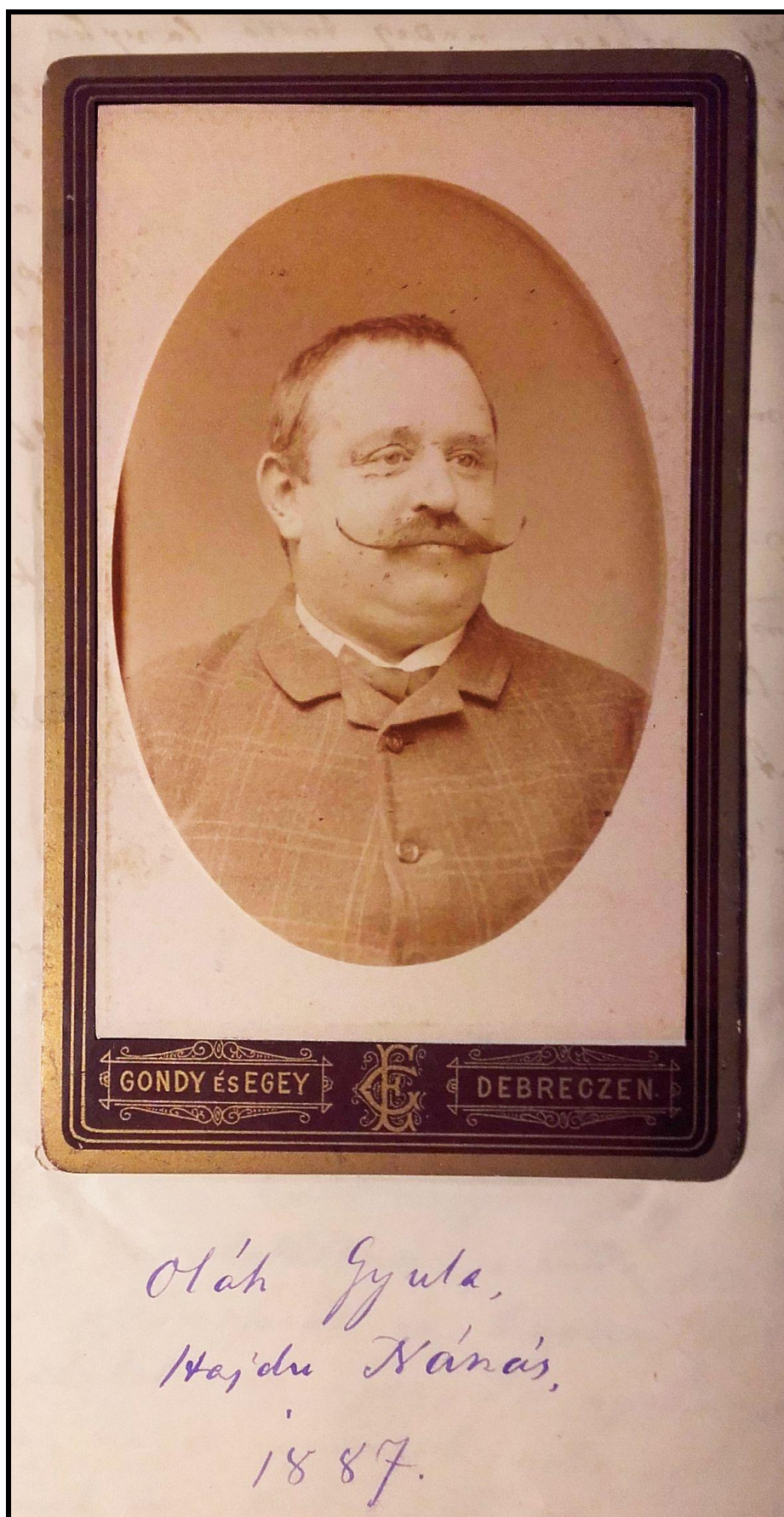
érett korában igen kellemes, czukros-savanykás... [Nánási Oláh Károly gyászjelentése Oszk Rakovszky Gyászjelentés gy. 661. szám alatt.

http://www.rakovszky.net/D1_DisplRemImg/Rako_DRI_ShowRemoteImages.shtml?LSG_O02@0660]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz)
[Az eredeti forrásban a kronológiától eltérően Dörgő Dániel kézírásával
másolatként utána bekötve: az A-89. számú irat. 234–238. p.]

Oláh Gyula, Hajdúnánás (1887)

1887. február (nap nélkül) A-89. számú irat

Oláh Gyula levele Bereczki Mátéhoz

Másolat

„Tekintetes
Bereczki Máté úrnak
Mező-Kovácsháza

Hajdú Nánás, 1887 Február

Kedves Bátyám!

Egynehány körtét küldök Kedves bátyámnak ne vegye rossz neven hogy csak enyit mert nálam a gyümölcs a múlt évi nagy szárazság miatt idő előtt le hűlt de mint bátyám multkori leveléből látom aránylag nekem mégis nagy ob termésem volt mint bátyámnak mert it hála Istennek nem csak színes képekből ismertük a gyümölcsöt hanem a szilvát nyári és őszi körtét természetben is meg lehetős menyiségben de már a télielkről ezt nem mondhatom mert ezeket nagyon megviselte a fojton tartó szárazság úgy hogy vagy idő előtt lehulottak vagy mint a Boisselot Fortunátája mind felrepedeztet és a gyümölcs kamarába tökéletesen össze fonyadt úgy hogy egy se való volt az élvezetre a Téli esperes ugyan nem szenvedtet a fenebi hibákban elég nagyokra is fejlődtek gyümölcsei de ezekben meg tökéletesen hiányzik a leveség [levesség] mit én az 1885-iki és még a sokal szárazab 1886 évnek tulajdonítok úgy hogy fáim a mult évbe nem nőttek átlag egy íznyit sem enek rám azon káros következése let hogy virág rügyet fáimnak nagy része egyáltalán nem hozot így akár milyen jó legyen is másoknak a jelen év nekem silánynak mutatkozik.

Villásival mi let hogy ot hagyta Keszthelyi jövedelmező állását vagy it se tudot ki jöni mint Magyaróváron Deiningerel.³²⁸

³²⁸ Deininger Imre, komorrai (Esztergom, 1844. május 7. – Budapest, 1918. december 31.) magyar mezőgazdász. Középiskoláit szülővárosában végezte. Gimnáziumi tanulmányai után néhány évig az esztergomi érsekségi uradalmakban alkalmazták, majd a kötelező gyakorlat után a Magyaróvári Felsőbb Gazdasági Tanintézetbe iratkozott be. 1868-tól Debrecenben az akkor szervezett Felsőbb Gazdasági Tanintézetben kezdte meg működését, ahol eleinte a földműves iskolát, az intézeti gazdaságot és a kísérleti területet kezelte. 1871-ben rendes tanár és a botanikus kert vezetője lett. 1874-ben az országban elsőként akadémiai rangra emelt Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémián a növénytermesztési tanszékre került. Számos tudóstársával együtt részt vett a filoxéra elleni országos küzdelemben. 1878-ban ő létesítette Magyaróvárott az ország első Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomását, ennek vezetője volt 1884-ig, utána a keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatója lett, s a mezőgazdasági berendezés, kezelés és becsléstani szakok előadását is átvette. Mint agrárrégész a magyarországi prehisztorikus növény-(búza) és különösen a magleletekkel foglalkozott. 1892-től Gödöllőn a koronauradalom

Az Angersi Dávid meg van nekem is az idén teremni is fog de mint hogy Kovácstól³²⁹ került azért kételkedem bene ezért kértem vóna én belőle gajat kedves bátyámtól hogy öszsze hasonlíthatam, de miután látom hogy a bátyámé sem egész bizonyos most egyelőre nem kérek belőle hanem a magaménak a gyümölcséből anak idején küldök bátyámnak hogy megálapíthatuk azonosságát vagy ál nevét hanem azon még is csudálkozok hogy Bencsik nem biztosította bátyámat a fenti faj azonosságáról mert már a gyümölcsészeti füzetek³³⁰ 1880-iki fojamába hogyan úzzük [úzzük] mi a pomológiát a 71 lapon David de Angers mint asztali gyümölcs saját magunk használatára van ajálva és a 218 lapon pedig azt mondja hogy a maga tapasztalata után mondja análinkáb csudálkozom mert az 1885-ik év Octóber hó 21-én tartott gyümölcsészeti kongresszuson Bencsik által mind a három zónájára az országnak ugy is mint csemege ugy is mint piaczos gyümölcs ajáltatot.

Szíves volt nekem bátyám meg küldeni arczképét miáltal nagy örömet okozot nékem viszonzásul én is küldöm most a magamét análinkáb mert mahónap mint aféle huszár ember talán nem is küldhetném habár egyelőre mint negyven év körüli csak mint nemzetőr de ha már csak ugyan meg kel anak leni inkább én külgyek bátyámnak Orosz országból gajat Antonowka³³¹ Borkowskoje³³² és Titowkáról³³³ mint ők személyesen minden kérés nélkül a mi Darunk és Sikulainkról.

Maradok bátyámnak kiváló tisztelője

Oláh Gyula"

jószágigazgatója volt, majd 1899-ben a Földművelési Minisztériumba került, 1914-ben innen vonult nyugdíjba. Szakmájának elismert tudósaként számos tanulmányutat tett részben a kormány megbízásából (Dél-Tirol, Németország, Svájc, Belgium, Hollandia, Anglia, Svédország, Norvégia és Dánia.) Több gazdasági egyesület tagja és a Keszthely-vidéki Gazdakörnek alelnöke volt. Alapító tagja volt a Moson megyei Történelmi és Régészeti Egyletnek. Főbb művei: Deininger Imre (szerk.) (1885): A keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet (1865–1885) évkönyve az itt fennálló Georgikon (1797–1848) rövid vázlatával. Keszthely; Adatok kultúrnövényeink történetéhez. A Lengyel-i őskori telep növénymaradványai; Tanulmány a búza fölött. Nagykanizsa, 1890. A magyar mezőgazdaság bajai és javaslatok ezeknek orvoslására. Budapest, 1911; A m. kir. ménesbirtokok, a gödöllői koronauradalom és a palánkai csikótelep jövedelmezősége az 1896–1908. években: A birtokok igazgatóságai és a ministeri számvevőség adatai alapján összeáll. Pallas ny., 1911. [ÚJ ÉLETRAJZI II. kötet. 2001. 92. p.]

³²⁹ Kovács Ferenc, Bereczki Máté Szilágysomlyón lakó ismerőse. (Lásd levelezés 5. kötetében!)

³³⁰ A *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* 1. évfolyamáról van szó, melynek 1–6. számában e rovatcímen (Hogyan úzzük mi a pomológiát?) sorozatot írt Bencsik György.

³³¹ Antonowka =Antonovka – Ma: Azerbajdzsánban termesztett almafajta. Rígai és pétervári katalógusokban szereplő „kiváló téli almafajta”.

³³² Borkowskoje = Rígai és pétervári katalógusokban szereplő nyári almafajta. *Revue horticole*, 1880, 239. p.

³³³ Titowka = Titovka, Ma: Azerbajdzsán almafajta.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban az 1887. február 23. B-339. számú levél melléklete
Dörgő Dániel kézírásával bemásolva.]

* * *

1887. március 1. D-343. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Március 1.

Kedves Barátom!

Mult hó 23án kelt leveledet mellékleteivel egygyütt idejében meg kaptam. Fogadd érte köszönetemet.

Oláh Gyula öcsém nékem rendkívül meg tetszett. Mintha csak magamat látnám egy tükörből a multból, az 1871ik évből, midőn engemet először jó sorsom véled össze hozott. Az akkori korom, külsőm, reményim, nemes szenvedélyeim, tevékenységi erőm, minden de minden mintha csak ujja született volna ő benne. Kívánom, sőt hiszem is hogy keresztül éled még te azokat az időket, azokat az élményeket, vagy leg alább azok hoz hasonlókat ővéle, melyeket mi olykor olykor élvezünk.

Oláh Gyula öcsém másod fényképét, az azzal küldött levelednek egy tiszta lapjára ragasztottam, az itt vissza küldött levelét pedig le másoltam, hadd legyenek azok minél tovább – a leg érdekesebb dolgok – leveleid között. Oláh Gyula öcsénket kedves vőm Bodolay László is ismeri, ki őt kevés kor különbsége mellett is tanította.

Oláh Gyula öcsémnek arczából, leveleiből minden jó kisugárzik. A becsületesség, a haza szeretet, a gyümölcsészet iránti rajongás, a pontosság, így a meg bízhatóság, az igazság szeretet, a mellyet annyira bebizonyított ő midőn Bencsik György urnak felületességét, önhittségét – érdeme szerint – oly keményen, de finomul kiporolja. Mennyire örülök én annak: hogy az én Bencsik György úrról való még Nyitra megyébenni lakása alatti véleményem ellenszenvét Oláh Gyula öcsém napnál világosabban bebizonyítá. Neki annyira praktikus esze van, hogy én hajlandó vagyok írmodorát, mely sok szükségtelen betű szaporítást kihagy, nem orthographiai hibának, de szánt szándékos gyakorlati eljárásnak tudni be. Én ugyan az ő írását egy elolvasásra teljesen meg értém, nem ugy mint sok – minden tekintetben kiczifrázott írást, és írmodora [(egy szó olvashatatlan)] az ő természetes esze, s emlékező tehetsége semmi kivánni valót nem hagy föl.

Valódi áldás ma ilyen becsületes magyar emberrel érintkezni. Jó hatást tett reám arczképének látása, sorainak olvasása, mert héj! Kedves Barátom, a' bűnök terjednek a' becsületes emberek rohamosan fogynak.

Pedig a történelem tanúsága szerint minden nemzet bukását az erkölcsök romlottsága előzte meg. Félttem nemzetemet a bukástól. Kevés vigaszt csak abból a reményből meríthetek, hogy talán elébb be következő halálom által meg ment engemet a jó Isten e katasztrófa borzalmas látásától.

Add át tiszteletemet Oláh Gyula öcsémnek.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő I/3. Válasz 24/3. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. március 8. B-340. számú levél

„Mezőkovácsháza, 1887. Mart. 8-án

Kedves barátom!

A jó isten megsegített arra is, hogy megrendelőim számára a vesszőkészletet megszedhettem!

Most már csak tálalnom kell. Kinek-kinek az érkezés sorrendje szerint kimérni az általa kívánt mennyiséget. Ez a munka sokkal fárasztóbb nekem, mint maga, a vesszőszedés. Fárasztó; mert nagyon unalmas és rendkívül kényes dolog. No de, remélem, hogy egyheti enyhe idő alatt azt is csak legyűröm valahogy.

Képzeld! Mintha csak össze beszéltek volna az emberek, most rohannak meg mindenfelől ojtóvesszőért! Alig győzöm őket elutasítani, pedig azt kell tennem; mert többnyire mindnyájan olyan fajokról akarnának kapni ojtóvesszőt, a melyekről az utósó szálig mind elfogyott a készletem.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. március 17. D-344. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Márc. 17.

Kedves Barátom!

Én tégedet Oláh Gyula Öcsénknek testállak. Szórakoztasson ő tégedet hozzád írandó leveleivel, fürösztgessen ő tégedet lelkének szeretetében, kirándulásod alkalmával legyen az ő háza a te otthonod, szíve rokonszenves szívednek temploma.

Ezen végrendeletemet – ha jónak látod azt – tudathatod is Oláh Gyula Öcsénnel.

Tegnap és tegnap előtt a hó majd mindég esett, pustolt,³³⁴ most már elállott a hó esés is, a szél is, hanem a tegnap esti esőtől a fák gajjain jó vastag jégréteg képződött, mely ha hamarosan le nem olvad, bizonyosan kárt tesz a gyümölcs termésben, talán a fákban is.

A már nagy számban megérkezett éneklő madarakra keserves napok járnak. Tegnap alkalmas helyeken enni adattam nekik, mert már tegnap előtt észre vettem bizodalmas kérésöket, ugyan is, midőn bőrös karos székemben, bundámba burkolódzva, fris levegő pipálása tekintetéből házunk fojosóján kint ültem, egy kis sáfrány piros begyű, zöldesbe játszó szürke tollazattal ellátott fejű és hátú, veresbegy forma kis madárka, fel borzadt tollakkal és félig le eresztett szárnyakkal egészen közelembbe jött, többször el ugrált – bággyadtan – székem alatt, és midőn enni adtam, midőn egy megy magnyi kenyér morzsát nagy mohósággal el fogyasztott, s reá alig 5 perc múlva az olvadozó hó szélének vizéből jó ízűen ivott, borzas tollai elsimultak és vígan repdesett azután körülöttem, sótt annyira bizodalmas lett, hogy a konyhába is bátorkodott bójönni, de onnan kikergettem, nehogy valamelyik macska eltalálja kapni. De azért tegnap is felkeresett. Most is látom már az ablakon keresztül repkedni, talán bizony engem keres. Mindjárt megyek kedves kis madárkám.

F. hó 8án írt leveledet meg kaptam.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

³³⁴ pustol (tájnyelvi szó) = széltől sodorva, hordva esik. „Pustol a hó”. SZINNYEI TÁJSZÓTÁR, II. kötet. 232. hasáb

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 11+14/3 Válasz 24/3. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. március 24. B-341. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 24-én 1887.

Kedves barátom!

Legelőbb is tudatom, hogy m. hó 24-ről írt leveledet a Bári puszta leírásával, aztán a f. hó 1. 15. 16. 17-ről írt leveleidet is megkaptam. –

Az expediálást már már teljesen bevégeztem volna; ha újabb kunyerálók nem rontanak rám, a kiket nyakamról lerázni nem vitt a lelkiismeretem.

A napokban olvastam a Gyüm. Füzetekben egy cikket ifj. Gáspár Antaltól,³³⁵ M. Vásárhelyről. A cikk legnagyobb része, a mint láthatod, munkámból van csaknem szóról szóra kikapkodva. Meg nem állhattam, hogy az ipsére rá ne pirítsak. Ezt írtam neki:

„Tisztelt honfitársam! Az irodalmi tisztességgel nagyon megegyező lett volna, ha a „Gyüm. Füzetek f. évi 3-dik számában közlött cikkében, a tanulni vágyók kedvéért fölemlítette volna azon munkát is, melyből cikke

³³⁵ Gáspár Antal, ifj. (Marosvásárhely), földbirtokos, „marosvásárhelyi gyümölcsstermelő” 1895-től *A Kert* szaklap állandó munkatársa, marosvásárhelyi faiskolájában és gyümölcsstelepen nyert tapasztalatairól közölt cikkeket. Ugyancsak számos ismertetése jelent meg a *Kertészeti Lapokban* is, 1887-től publikált a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekben* és a *Gyümölcskertész* folyóiratban (utóbbiban 1912-ig). Zöldségkertészettel (vetőburgonya, saláta) is foglalkozott, sőt szántóföldi növények magvait (így pl. „székely kukoricát”) is árult. Mű- és kereskedelmi kertészetét és a gyümölcs- és szőlőtermesztésben egyaránt alkalmazott találmányát („hidegen folyó oltóviasz”) a *Borászati Lapokban* is folyamatosan reklámozta. 1899-től a m. kir. földművelésügyi miniszter Marosvásárhely szabad királyi város területére gazdasági tudósítói tisztséggel bízta meg. (*Földművelési Értesítő*, 10. évf. 1899. dec. 31. 53. szám). Tagja volt az Országos Kertészeti Egyesületnek. Az 1880-as években a Marosvásárhelyi Gazdasági Egyesület titkára. Mezőgazdasági kiállítások állandó résztvevője és díjazottja. „Az 1902-es tusnádi székely kongresszuson Gáspár Antal faiskolák létesítéséről, gyümölcsészeti és gazdasági vándortanítói állásokról, aszaló- és konzervgyárakról, gyümölcskikészítő és értékesítő szövetkezetekről” értekezett. (RÓTH A. L. 2010. 278. p.) Cikkét írt a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetekbe*, amelyben Bereczki Máté munkájából, a hivatkozás megnevezése nélkül, szó szerint vett át részeket. Gáspár Antalnak a Bereczki megrovó szavaira írt válaszát Dörgő Dániel nem másolta be a levélgyűjteménybe.

nagy részének anyagát csaknem szóról szóra kiírta volt. Hazafiúi tisztelettel B.M.”

E levélre választ kaptam az illetőtől. Ide mellékelem, hogy olvasd el. – Én is írtam neki újból, mielőtt postára adnám; elküldöm neked, hogy ezt is olvasd el s aztán ragaszd le a borítékot és tedd a postára ott, nálad.

Izgatott vagyok; nagyon sok munka vár rám a kertben. Bocsáss meg, hogy ez uttal bővebben nem írhatok.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. március 26. D-345. számú levél

„Mező-Tur 1887. Márc 26.

Kedves Barátom!

Ifj. Gáspár Antaltól kapott leveledet, úgy az ő hozzá címzettet is itt küldöm vissza. Ha biz én ez utóbbit nem tettem föl a postára, mert azon ingerült hangulatodba írott levél compromittálna tégedet, abból rossz akaróid fegyvert kovácsolhatnának ellened. Olvasd el egy kora reggeli nyugodt percedben és tégy vele tetszésed szerint.

Elhalt Debreczeni Endre testvérem és a Bánrévi halászat ügyeivel ~~most~~ annyira elvagyok foglalva, hogy most nem írhatok a szokásos modorban.

Bár nem helyeslem az egészségedet kockáztató ojtó vesszőkkel bajlódásaidat, még is óhajtanám tudni az eredményeket. Kissé hány embernek? és mennyit osztogattál expediáltál szét?

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 26/3. 1887. Válasz 31/3 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. március 30. B-342. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Mart, 30-án

Kedves barátom!

Ifj. Gáspár Antalnak hozzám irt levelére kötelességemnek tartom válaszolni. Minthogy te válaszomat olyannak találtad, mely hangjánál fogva nekem és így annak az ügynek is, melyet én szolgállok, csak ellenségeket szerezhetne; előbb írt válaszomat, melyben pedig indulat nélkül fejeztem ki az abban foglalt igazságokat, nem küldöttem el neki, mert megbízom a te ítéletedben s követem tanácsodat. Most tehát igyekeztem egy kissé megczukrozva mondani el azokat az igazságokat, melyeket ő keserűeknek találandott volna bizonyára, ha már te is keserűeknek találtad.

Ha netán ezen válaszomat is olyannak találnád, a minek elküldését ügyünkre nézve károsnak tartanád, akkor ezt sem kívánom, hogy elküldjed neki. Tartsd meg leveleim közt magadnál, de annyit mondhatok, hogy bármint törjem is a fejemet én másforma választ nem tudok írni Gáspár uram levelére, tehát nem is fogok írni.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban a kronológiától eltérően Dörgő Dániel kézírásával
másolatként utána bekötve: az A-90. számú irat. 251–254. p.]

* * *

1887. március 31. A-90. számú irat

Bereczki Máté levele ifj. Gáspár Antalnak Marosvásárhelyre
„Másolat

Mező-Kovácsháza, 1887. Márt. 31.

Kedves Öcsém!

Öreg ember vagyok én, a ki azt, hogy „nil novi sub sole”³³⁶
koromnál fogva elébb, sokkal előbb tanultam és tudtam mint ön kedves

³³⁶ Pontosabban: Nil novum sub sole (latin) = Nincs semmi új a nap alatt.

öcsém, a ki fiatalabb mint én. Nagyon jól tudták még azok is, a kik gyümölcsészeti pályán engem a hazában meg előztek, és a kikről még is panaszosat hallott munkám I-ső kötetének 180-dik lapján elmondanom: hogy „munkáikban, közleményeikben gondosan el hallgattak bennünket a külföldi – bár csak egy-egy jelesebb – gyümölcsészeti művére is figyelmeztetni.” Természetes, hogy hazai gyümölcsészeti művekre ők sem figyelmeztethettek volna bennünket, mert irodalmunkban ilyen műveket hasztalan kerestünk volna akkoriban.

Most hála az égnek! ha nem sok is, de – és ezt nem én mondom, a mi következik, hanem önök és azok mondják, kik azt elolvasták, – van legalább egy olyan gyümölcsészeti munkája is a magyarnak, a melyet föl emlegetnie nem válik szégyenére. Van, – és itt újból ismétlem, hogy nem én, hanem önök mondják azt, – a magyarnak is van olyan munkája, mely édes hazai nyelvünkön, szívet-lelket meg kapólag azt a tudományt, a melyet a külföldiek rideg és hideg tudományossággal tálalnak előnkbe.

És még is! ...

Sajnosan kell tapasztalnom, hogy az újabb nemzedék, a kitől én az irodalom terén is hazai gyümölcsészetünk felvirágoztatását remélem, nem az én példámot, hanem az én elődeim példáját követi; mert a mint tapasztalom, munkáiban, közleményeiben gondosan elhallgatja a tanulni vágyókat még csak arra az egyetlen magyar munkára is figyelmeztetni, a melyet nem egy gazdag vagy jómódu, hanem csak egy szegény, vagyontalan ember önzetlen, szent lelkesedése ajándékozott nemzetének.

Itt hever a sok könyv nyakamon.

Árát egy egész év tartamára felényire szállítottam le, hogy ahhoz minden szegény ember könnyen hozzájuthasson, és én helyet kaphassak egy újabb kötetem példányainak, a melyeket már nem tudtam volna hova helyezni el lakásomon, de hasztalan a mint látom!

Nincs kelendőse e munkának, és nem azért talán, mert drága és rossz portéka volna, hanem azért: mert agyon hallgatják azt még azok is, a kiknek, - ha őszintén ítélték munkámról, s hazai gyümölcsészetünk előmozdítása valóban szívükön fekszik, - hazafiui kötelességük volna annak terjesztésére, ismertetésére minden kínákozó alkalmat meg ragadni.

Ime! Láthatja ebből, mi indított engemet arra, hogy önhöz néhány szót intézzek. Nagyon tévesen ítélt tehát felöllem Kedves Öcsém, ha azt hitte, hogy tollam alá azt a néhány szót, a mit önhöz én intéztem, sértett hiúság diktálta. Hiszen, mikép már említém, öreg ember vagyok már én, a ki egyik lábammal már közel állok a sír széléhez!

Hír, dicsőség vagy kincsvágy csak „vanitatum vanitas”³³⁷ lehet már az előtt, a kinek, mint nekem is, öreg napjaira sincsen más családja, mint egyedül imádott hazája.

Nekem már élvezet örömet csak a munka képes nyújtani a melyet hazai gyümölcsészetünk előmozdítására mindaddig óhajtok folytatni, a míg a toll ki nem hull kezemből. És engem erre a munkára már csak azon reménység biztat és biztathat, hogy ennek hazám majd egyszer hasznát fogja venni. Veszi-e majd valóban is hasznát? Erre a kérdésre én már nem várok, nem is várhatok feleletet az életben...

Abban a reményben, hogy mulasztását alkalom adtán helyre hozza Kedves Öcsém, és abban a reményben, hogy tollával, - melyet a mint leveléből látom könnyűséggel kezel – hazai gyümölcsészetünk ügyét éppen oly önzetlen buzgósággal fogja szolgálni, mint én is szolgálni igyekeztem – őszintén megbocsát önnek

öreg bátyja

Bereczki Máté

Tekintetes
Ifjú Gáspár Antal úrnak
Maros-Vásárhelyt”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
[Az eredeti forrásban az 1887. március 30. B-342. számú levél melléklete
Dörgő Dániel kézírásával másolva.]

* * *

1887. április 1. D-346. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Áprill 1.

Kedves Barátom!

F. évi Márc 31én keltezett, ifju Gáspár Antal urhoz Maros-Vásárhelyre címzett leveledet Aprill 1ső napján a postára feltettem, de, mert azon leveledbe több alap elvek is oly hangon vannak leírva, hogy azt meg kell őrizni az enyészettől, lemásoltam, és a másolatot leveleid közzé tettem el.

Reménylem, hogy már a reánk következő héten lesz időm bővebb tartalmu levelek írására is, melyekkel szórakoztatni óhajtalak tégedet.

Családomnak minden tagja egészséges.

³³⁷ Vanitatum vanitas (latin) = A földi életben minden mulandó és hiábavaló (tulajdonképpen: hiúságok hiúsága).

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta féloldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állásban és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 1/4. 1887. Válasz 17/4. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. április 7. D-347. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Áprill 7.

Kedves Barátom!

Tegnap levelemben a „Szegletház s malom” című kis történeteske leírásánál – bár mennyire akartam is – nem tudtam kikerülni némi illemsértő részletnek kifejezését. Bocsáss meg érte. Ha valamely házi mulatságnál ~~azt mondta~~ Marossi³³⁸ Bátyámnak azt találta mondani egy jókedvtől már pezsgő vérű férfi: „szegletház s malom” azonnal kicsapott a kedv medréből.

A múlt hetekben Mari leányomnak a sok dologtól hát és lapoczká izmai meg fájulván midőn anyjának – a sok tüdő betegség miatti halálesetek befojása alatt – elkeseredve panaszlá, hogy már ő is tüdő vészbe esett, és ifju korában itt kell hagyni gyermekeit, azt mondván erre kedves nőm, hivass rögtön doktort, mit meg hallván a kis figyelmező 4 éves Laczi unokám, gyorsan kiszaladt Apjáért, mondván neki: hamar jöjj Apám, gyorsan imádkozzunk, hogy meg ne haljon Anyám. No hát ez a gyermek is az Isten félelmében van nevelve.

Az Imádságról mi jut eszembe. A f. évi Mártius hó 28án tartott Magyar ország gyűlésén, a mint az a Politikai Újdonságok 13ik számában olvasható, Csanády Sándor³³⁹ képviselő azt mondta: „Állíttassék vissza a

³³⁸ Marossi Sámuel, Dörgő Dániel ismerőse.

³³⁹ Csanády Sándor (Nagykerek, Bihar vm. 1814 – Nagykerek, 1892. július 17.) országgyűlési képviselő. Elődei atyafiságot tartottak Bocskai István fejedelemmel, részt vettek harcaiban és a vitéz hajdúknak egymásután három Csanády volt főkapitányuk. Jogi tanulmányait a debreceni főiskolában végezvén, alig húsz éves korában Bihar vármegye szolgálatába állt. 1848-ban, mint vármegyei biztos, nagy buzgalmat fejtett ki a nemzetőrök kiállításában és felszerelésében s mint a bihari nemzetőrök századosa, ő maga is részt vett az erdélyi hadjáratban. A világosi

szabad Lengyelország, s tétessék a lengyel korona a magyar király fejére. Másrészt pedig miért ne volna lehetséges az, hogy Ausztria-Bécszet a nagy német birodalom bekebelezné.” (Nagy derűlttség.) fanyar ízű lehetett a szabadelvű pártnak az a nevetése. Nos hát csudálkozok, hogy midőn Csanády szavai elhangzottak, az általam rögtönzött közbe és talpra esett közbe szólásai által villám eszűnek képzelt Rácz Géza³⁴⁰ antiszemita képviselő közbe nem kiáltott: „Imádkozzunk.” Különbem hiszem, hogy mond még Csanády a magyar országgyűlésen keményebb szavakat is, nevezetesen: „Dunai conphederáció, respublika.” Bátran el is mondhatja, mert hiszen a kormánypárt őt már régen nevetségesnek, így bolondnak akarja tartani, már pedig „urtól, bolondtól mindent fel kell venni.” azt mondja a példa beszéd. A magyar országgyűlésről márc 28án Csanády Sándor hazafinak a népek milliói közzé ki lőtt eszméje rombolóbb határu az absolut hatalomnak meg törésére, mint egy veszített csata. Külömbem az absolut hatalmak is jól csinálják, érlelik a bajt erőssen, ugy tesznek mint a légy, akkor csíp legjobban, amikor veszni akar.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: Dörgő 7/4. 1887. Válasz 17/4. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

katasztrófa után visszavonult Nagykerekibe és birtokait kezelte. Számos alapítványt tett ez időben a református papok özvegyeinek és árváinak támogatására, iskolák segélyezésére és népkönyvtárak állítására. Az 1861-iki országgyűlésen a berettyóújfalusi kerületet képviselte és a határozati párthoz tartozott. Azóta, rövid megszakítással, folytonosan tagja volt a képviselőháznak és a függetlenségi pártnak, melynek érdekében sokat áldozott. RÉVAI 4. kötet 754. p.

³⁴⁰ Rácz Géza 1858-ban született Pesten. A pesti egyetemen bölcsészetet hallgatott, majd joghallgató lett, ugyanakkor az egyetemi olvasókör elnöke is volt. 1884-ben – 26 éves korában – a fülöpszállási kerületben országgyűlési képviselővé választották antiszemita programmal. A ház megnyitásakor mint korjegyző működött. Több ciklusban már nem került be a parlament tagjai közé. ORSZÁGGYŰLÉSI 1886. 144. p.

1887 április 14. D-348. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Áprill 14.

Kedves Barátom!

Annyira meg szoktam a hozzád való levélírást, hogy ha már csak két három nap nem írok hozzád levelet, úgy érzem magamat, mintha kötelesség teljesítést mulasztottam volna, mintha lelki tunya önzés fertőjébe henteregnék. Pedig a levélírásom szünetelésének oka: Herman Ottó³⁴¹ hazafinak a Halászatról írott könyvének figyelmes olvasása, jegyzeteket írok rólla, majd elolvasom e művet, meg írom rólla véleményemet néked, és lehet hogy Herman Ottó urnak is.

Megyeri János³⁴² Gyomán míg élt kovácsunk volt, ép eszü, s eleven humoru ember volt, mint általában minden, folytonos izzasztó munkával foglalkozó ember szokott lenni. Sok gyermeke volt, úgy hogy a közönséges nevekből már ki is fogyott gyermekei elnevezésénél, volt még Ödön nevű – a nép Bődönnek hívta – fia is. De azért hogy sok gyermeke volt, nem ijedt meg azoktól, mint Marossi Bátyám a Borosné Asszonyom gyermekeitől, és annyira nem féltette Megyeri kovács gyermekeit a veszélytől, hogy midőn néha a műhelyből munka fogyta alkalmával bement gyermekei közzé a szobába, és nem keresve az asztal mellett lévő szokásos szeglet festett lóczát, hanem a nagy padkával körül vett sütő kemenczének hátat fordítva egy kar-székre leült, a sok gyerek pedig padkán, sutba, sűrűn elhelyezkedve, apjuk szigorúságától félve, hallgattak, végre a sok hallgatást meg unva egymást csipkedték, lökdösték, midőn aztán a padkáról leesett valamelyik gyermek, és erre nagy visítás történt: Megyeri János hátra sem nézve hanem csak azt kérdezte: „Hány esett le?”

Egyszer egy neki szelesedett macskája, (az ajtó hirtelenjében kinyitható nem lévén) már a pohár székről is kezdvén leverni az edényeket, Megyei hirtelen kiütött egy ablak tábla üveget, melyet az ügyes macska azonmód észre vévén, azon a nyíláson kiosont a szobából. Így aztán innen származhatott azon közmondás, hogy „Meg előzte mint Megyeri a macskát.”

Gyermek koromban sokat fujtatott véllem, mikor pedig ifju koromba munkát sürgetni a műhelyébe voltam, üttette véllem a vasat is.

³⁴¹ Herman Ottó (Brezsnóbánya, Zólyom vm., ma Brezno, Szlovákia, 1835. június 26. – Budapest, 1914. december 27.) természettudós, néprajzkutató. (lásd V. kötet D-230. levél) Az olvasott mű Herman Ottó: A magyar halászat könyve. I–II. kötet. Bp. 1887. Életéről: BALASSA I. 1987

³⁴² Megyeri János gyomai kovács, Dörgő Dániel ismerőse.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, April 14ről Válasz 17/4. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. április 15. D-349. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Áprill 15

Kedves Barátom!

Ha valamire elhatároztam magamat, mind addig a láz gyötör, míg azt végre nem hajtottam. Így vagyok a levél írással is, tehát essünk át rajta, már t. i. a levél íráson, azután a lázon.

Azt hallottam Nagy Atyámtól mondani: hogy a kit a Török megátkozott, azt mondá annak: „Adjon Isten gyepes udvart, s ros szomszédot.” Ugy látszik, hogy ezen átok, nem csak egyes embereket, hanem országokat is meg foghat. Hiszen a sok közzül csak az osztrákra és Bécsre kell gondolnunk.

A Török mondja azt is: „A mely földön rakta le az Isten kenyeredet, ott kell azt meg enned.”

No de most több nem jut eszembe, tehát jövel Herman Ottó Halászat könyve!

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta majd egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté két összeadása, valamint ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 15/IV. 1887. Válasz 17/4. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. április 17. B-343. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. April. 17-én

*Kedves barátom!*³⁴³

Csak néhány nap még s elmulik egy hónap, a mióta hozzád nem írtam! És te mégis olyan jó voltál, hogy nekem ez idő alatt 8 levelet írtál a nélkül, hogy hallgatásom miatt eszedbe jutott volna a zúgolódás! Azt hitted bizonyára, hogy sok most az én dolgom s e miatt nem érek rá szellemileg társalkodni veled. Ha ezt hitted; csatlakoztál.

Igaz, hogy lett is volna itt elég dolog: de, hajh szünetelni kellett annak. „Mióta bevégeztem az ojtóvesszők expedálását”,³⁴⁴ ugyszolván, „teljesen tehetetlen ember lettem. Fejszédülés fogott el. Bárhová tekintettem, mindenféle mozgott előttem a világ,”³⁴⁵ se írni, se olvasni, sem a kertben egyetmást végezni képes nem voltam. „Minden tárgy lobogott előttem”³⁴⁶ Izgatott voltam, helyemet nem találtam sehol. Czudarul voltam; annyi bizonyos! Tegnap óta szünetel a bajom. Olvashatok, írhatok s ha az idő engedné; szeretnék már künn ojtogatni is. A havas eső, hideg éjszakai szél nem enged most ki a szobából: tehát legokosabbnak találom, hogy veled társalogjam.

Előszedtem íróasztalom heverő leveleidet. Látom, hogy az egyikre már a m. hó 31-dikén válaszoltam; a többire még nem. Sorra veszem tehát és időrendben olvasom el leveleid s a melyikre felelnem kell, azonnal felelek is rá.

Ápril 1-ről írt leveledben értesítesz, hogy ifj. Gáspár Antalnak elküldötted azon levelem, melynek első fogalmazásával nem voltál megelégedve.

Ápril 5-ről kelt leveled Tóth Lajos,³⁴⁷ elhunyt jó barátod emléknek szentelted egészen. Gyönyörű levél ez, barátom!³⁴⁸ Száz év múlva is érdekléssel fognák azt elolvasni. – Ha érkezésem akad; összeszedem hozzád írt leveleidet mind. Válogasd ki közülök azokat, a melyekben kortársaidról megemlékeztél. Köttesd ezeket is egy vagy több kötetbe össze s add át kedves vődnek megőrzés végett. Megérdemlik a levelek!

Ápril 6-ról írt leveled Marosi Sámuelről³⁴⁹ szólt. Igen érdekes és mulatságos az ő története is. Ez is jó helyen lesz a többi között!

³⁴³ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 187. p.

³⁴⁴ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész Uo.

³⁴⁵ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész Uo.

³⁴⁶ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész Uo.

³⁴⁷ Tóth Lajos, Dörgő Dániel barátja, aki a közelmúltban hunyt el. (lásd D-325. levél).

³⁴⁸ Ez a levél nem található meg a gyűjteményben.

³⁴⁹ Marossi Sámuel, Dörgő Dániel közeli ismerőse (lásd VI. kötet D-347. levél).

April 7-én írt leveledben Csanády bátyánk exotikus³⁵⁰ kifejezései fölött elmélkedel helyesen.

April 10-ről írt leveledben³⁵¹ érdekesnek találtam elmfuttatásod arról a témáról, hogy a zsidó nép ujjá születése hogyan volna kivihető.

April 14. és 15-ről írt leveledben értesítesz, hogy Herman Ottó könyve olvasásában vagy most elmerülve. Én is el fogom azt olvasni: de addig csak egy-egy pillanatig voltam csak képes lapozgatni benne. Kár, hogy ezen jeles tudósunk a politikában oly rövidlátó, hogy még a zsidókat is dühösen tudja pártolni! –

Egyik leveledben, azok közül, a melyeket az itt említettek előtt írtál volt hozzám, arról kértél tőlem tudósítást, hogy mennyi ojtó vesszőt osztogattam szét az idei tavaszi ojtáshoz és mily eredménnyel? E kérdésedre még nem feleltem eddig: tehát felelek most.

„A megelőző évekhez képest bizony-bizony szép kevés az, amit ez évben ojtó vesszőkben kiosztottam. Csak 4760 szál vesszőt adtam ki és ezért 304 ft. 60 kr. volt összes bevétel. E bevételnek csak felét számítom a magaménak, a másik felét ajándék képpen elosztogattam részint a szegényeknek, részint azoknak, akiknek évenként tenni szoktam, t.i. a Sármezey lányainak és most már a menyének, Tóni öcsém feleségének is, hogy így lerójam még életemben tartozásom, mellyel adósává tett a Sármezey-család irányomban tanúsított szívessége. Ruhára, aprólékos kiadásaim fedezésére elég nekem fele is annak, a mit ojtó vesszőért bevettem az idén.

No de fáradtnak érzem már magamat. Nem írok ez úttal többet.”³⁵² Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

*Bereczki Máté”*³⁵³

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

³⁵⁰ Ma már „egzotikus” a helyes kifejezés, amely távoli, idegen, szokatlan, különös tartalmat jelent.

³⁵¹ Ez a levél nem található meg a gyűjteményben.

³⁵² A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 187. p.

³⁵³ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható: Uo.

1887. április 19. D-350. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Áprill 19.

Kedves Barátom!

F. hó 17én kelt az igaz baráti szeretet meleg hangján és az ojtóvesszőkről is irt leveledet köszönöm. Ezen leveledből látszik, hogy tevékeny, így hasznos ember vagy még most is. A munka = élet élvezet = tehát boldogság. Így tehát boldog vagy.

De százszor mondtam már, hogy nem a testi hanem a maradandóbb, a' hasznosabb szellemi erődöt érvényesítsd, azt is nem erőltetve. Fejszédülésedet a' fojtonos sok munka, talán hülés is okozhatta. Fogadd el már valahára jó akaratu tanácsomat, tul ne erőltess magadat, vigyázz egészségedre, kiméld erődöt, csak így teljesitheted missziódat.

Én már testi munkára képtelen vagyok, szellemi erőm sem a régi, de azért minden dél előtt irok egy levelet, hol neked, hol a Kolozs-Monostori gazdasági intézetben tanuló fiamnak, másoknak csak akkor irok, ha arra elkerülhetetlen ok kényszerít. Reszkető kezem, sántikáló szellemem, erkölcsi erőm segítségével lassan lassan még képes levelet írni.

Erkölcsi erőm jobban kifejlett, erősebb bennem, mint a testi, sőt szellemi erő, így leg tovább, – a sírig tart az, talán azért mert legbecsesebb erő az erkölcsi?

E hó 17én írott leveledbe említéd, hogy a Tóth Lajosról irt levelem meg nyerte tetszésedet, majd hogy válogassam ki leveleim közzül azokat, a melyekben kor társaimról meg emlékeztem „köttesd azokat egy vagy több kötetbe össze, s add át kedves vődnek, meg őrzés végett. Meg érdemlik e levelek!”

Mindenek felett köszönöm hozzád irt leveleimről táplált jó véleményedet, én azon több százra menő leveleket üditöül, szórakozásod kedvéért írtam, és irok míg birok még ez után is. Igyekeztem azon leveleimben úgy amint érzettem és érzem, szívem teljes erejével a haza, igazság, becsületesség és minden más erények szeretetének magaslatán állni, követésre méltó apró tetteket, házi szokásokat, a sivár életü, elsüjedd erkölcsü mai romlott korszak netalánni javítására meg örökíteni. Szándékom jóságát elismerésed bizonyítja. De azon levelek nálad vannak, én azok közzül csak hármat másoltam le, ezen három másolt levelem a nálad lévő leveleid közzé vannak letéve. Ha tehát egyik másik hozzád irt levelem annyira meg nyerte tetszésedet, hogy azokat meg őrzésre méltónak tartod, a te hivatásod azokat össze szedni, kiválogatni, be köttetni, és fönmaradásukról gondoskodni.

Én a hozzád írt leveleimről ily jegyzeteket készitek:

1887. Áprill 5. Tóth Lajos.

1887. Áprill 6. „Szeglet ház malom.”

1887. Áprill 18. Békési vásár s.a.t. letudnám ugyanazon leveleket kibővítve újra írni, a tényekhez híven, de más szavakkal, és lehet hogy más kifejejtett részletekbe.

Nagy Atyám, ugy én is, minden hozzánk intézett leveleket mint erekjéket meg tartottunk, midőn egy jó marékra való levél össze gyült, azokat spárgával össze kötöttük, és én a mult hóban vállalkoztam e levelek össze szedésére, rendezésére. Okosabbat alig tehettem volna. Kincses bánya ezen össze szedetett 1000 darab levél tömeg. Különben ezeknek fele tölled való, melyek 5 kötetbe vannak be kötve, most járja a 6ik kötetre való.

A levelek rendezésére elhunyt testvérem esete ösztönzött, azután hogy láttam annak czélszerűségét, kedvet kaptam a többi levelek rendezésére is.

Eljárásom a rendezésben következő:

Egy nagy asztalon osztályoztam vagy is külön-külön hánytam azon leveleket kiktől több levelet kaptam – borítékaikon lévő írásuk fölismerése után. A kiktől kevés levelet kaptam azok egygyüvé jutottak. Azután ki szedtem borítékaikból, és homlokukra irtam a keletet ironnal részint a levélből, részint ha a kelet a levélbe nem vólt meg irva (mert ilyen sok kerül) a posta bélyegről. Azután össze szedtem a leveleket év, hó és nap szerintem majd egymásra téve egy sujjal meg nyomtattam, azután kisimulva elolvastam és mustráltam, a meg tartásra érdemesebbek keletéről jegyzetet készítettem, azon jegyzetet az 50–60 levélből álló egy kötet leg első lapjára tettem, utoljára kemény papír közzé kereszt kötésbe tettem, a kemény papír kül lapjára reá irtam, kitől való? Hány darab és mikori keletüek azon levelek.

Most hogy ezen leveleket olykor olykor olvasgatom, ujjabb és ujjabb gyöngyöket fedezek fel bennök, és el értem azt a hihetetlen állítást, hogy kétszer élek, ugyan is ha az elhunytak leveleit olvasom: mint egy szépen festett kép vonul el azoknak egész élete lelki szemeim képzelete előtt, nem csak azok élete, hanem az én akkori életemé is. Sőt még színesebb azon kép még talán a valódinál is, mert hiszen az „elhunytak emléke, tettei és szava szent.”

Ajánlom ezen eljárást néked és mindenkinek. A melyikünk elébb meg hal, midőn nem irhatunk hozzá nem kaphatunk tőlle levelet, elővesszük a régi leveleket, olvasgatjuk és még egyszer élünk.

A Nagy Atyámhoz írott levelek közül a leg becsesebbek az öreg Petri Istvántól Szeghalomról és Helmeczi József³⁵⁴ Bátyámtól Nagy Kun Madaraszról írottak. A Petri István levelein az egyszerű életmód, a szorgalom, takarékoság, és atyafi baráti szeretet ömlik el, ezen leveleket – eggyen kívül, (mely a Debreczeni csatáról emlékezik meg) át adtam Dörgő Lajos vőmnnek.

Helmeczi Józsefről bővebben kell szóllanom. Nagy Atyám anyja és Helmeczi J. nagy anyja Gyáni Erzsébet egy vala, így rokonság. Papi páját végzett, így családuknak leg kitanultabb tagja volt. 1848ba házánál Madarason Kossuth Lajos hazánkfia egy éjjel meg hált, a szabadsági harc lezajlása után házánál, tanyáján több menekültet rejtegetett, e miatt állami fogságba került, de kiszabadult, majd 1855be cholera el hunyt, mint Madarasi Pap.

H. József Bátyám lelkes leveleit, Nagy Atyám haláláig tehát 13 évig, én pedig azóta nagy gonddal megőriztük, sajnos hogy a leg becsesebb a 48/49re vonatkozó leveleket meg kellett semmisíteni. De így is maradt nállunk 38 levele hátra. Helmeczi József a szabadságnak tántoríthatatlan bajnoka, a haza szeretetnek minta képe volt, és mint Pap, a Madarasi híveit a szabadság szeretetében nevelte. Maradt neki két fia 2 leánya. Az idősebbik fia Madarason végzett, de gazdálkodással foglalkozó jó módu polgár, hazafiui érzelemmel, mit a megyén is igyekszik érvényesíteni, a másik fia Szatmáron előkelő ügyvéd, egy Böszörményi leányt bir nőül.

Nos hát, én Helmeczi József Bátyám leveleiből kettőt magamnak emlékül meg tartva, 36 farab levelet (félteve azt az enyészettől) el küldöttem leg illetékesebb helyére Madarasra az idősebb fiának Bélának egy levél kíséretében, melyben íram „Itt küldöm láng lelkű atyjának leveleit azon erőss hitttel, hogy még ezen erekje szerü leveleket meg örzik, atyjának szelleme fog örködni családja fölött.” Erre aztán kaptam Helmeczi Béla öcsémtől egy lelkes levelet, nagy örömét fejezve ki azon levelek birhatása felett, melyekből oly régi dolgokról is biztos tudomása lett, mi az ő születése előtt, vagy akkor történt, a’ mire ő vissza sem emlékezhet.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

³⁵⁴ Helmeczi József, Dörgő Dániel nagyapjának a barátja, rokona és levelezőtársa, aki „Nagy-Kun-Madarason” lakott. Dörgő Dániel dédanyja és Helmeczi József nagyanyja ugyanaz a Gyáni Erzsébet volt, tehát így voltak rokonok. Helmeczi József református lelkész volt, akinél egy éjjel még Kossuth Lajos is megszállt. 1855-ben kolerában halt meg mint madarasi lelkész.

[Dörgő Dániel két félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta hat és fél oldalas levelét. A levélpapír 8. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése „Dörgő 19/IV. 1887. Válasz 29/IV. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. április 29. B-344. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. April 29.

Kedves barátom!

Mióta fejszédülésem elmúlt, egyebet sem teszek, mint reggeltől estig folyvást a kertben pusztítom a hernyót. Tovább három hónapnál tartott a téli hernyózás és mégis annyi észre nem vett fészek maradt a fákon, hogy ha most, fejlődésük első szakában nem pusztítjuk el a hernyókat, levél sem maradna egy hónap múlva fáinkon. Ma már minden fámát harmad ízben vizsgáltam át teljes figyelemmel: de, a mint látom most már csak szórványosan fordul elő rajtuk ez a csúf ellenség. Remélem, hogy szembeszökő pusztítás egyik fámon sem lesz észlelhető.”³⁵⁵Taval kiirtottam minden vakondot a kertemből, de a télen megint új kolónia foglalta el a régiek helyét. Hernyó kutatásom közben szemmel kísérem a vakondok mozgásait is, és a melyik a föld felszínében meri magát mutatni, azt irgalom nélkül elpusztítom. Lassanként két hónapja lesz, hogy folyvást sivítő, szeles időjárásunk van. Ilyenkor nem nagyon mutogatják magukat a vakondok és mégis két hét óta 15 db-ot vágtam a földhöz közülük.

„A szárazság kedvez a kártékony rovarok ezerféle más fajai elszaporodásának is! Bizony kevés reményem van a jó gyümölcsterméshez! Kevés a virág is. Hát biz ezt csakhamar le fogják legelni a rovarok, melyeket pusztító munkájukban megakadályozni tehetetlen az emberi erő.

Nagy ideje volt, hogy elmúlják fejszédülésem, mert ha sokáig tartott volna még; az én kertemről is elmondhatták volna, hogy olyan gazdáé „aki tudja, hogy lábas jószágát féreg lepte meg és mégsem gyógyítja, hanem könnyörtelen egykedvűséggel nézi a szegény állat lassu pusztulását.”

Ez a hónap és valószínűleg még a következő is, részemről a kertnek lesz szárvá. A küzdelem fáim ellenségeivel annyira izgatottá tesz, hogy szellemi munkára teljesen képtelennek érzem magamat. Még álmomban is hernyókkal,

³⁵⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 187. p. 188. p.

eszélényekkel, vakondokkal küszködöm. Nyugodt elmélkedésre képtelen most agyam."³⁵⁶

April 18. 19. 21. 22. és (valószínűleg) 26-ról irt leveleidet kaptam meg. Kár, hogy Hermannal nem közlöd észleleteidet a halászatról különösen fölemlítve neki a zsidó bérlők irtóháborúját a halak ellen és minden dolgot, a miről Herman könyvében nem találtál említést. Én hiszem, hogy köszönettel fogja azt venni Herman Ottó. Lehet, hogy egy új kiadás alkalmával szívesen kibővítené munkáját avval is, a mit tőled halland. Ha írál neki és azon leveledre melyet egyszerűen csak „Aprilis” dátummal hozzám irtál s melyet én tegnap d. után kaptam meg, szükséged volna; tudasd s én azonnal el fogom küldeni. A Bári pusztáról irt monographiádat tegnap olvastam el. Nagyon érdekesnek találom azt is!

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
Szívéből kívánja

„igaz barátod

Bereczki Máté"³⁵⁷

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. május 17. B-345. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Maj. 17-én

Kedves barátom!

A lázas hernyóirtás közben meglehetősen fölszaporodott íróasztalomon azon levelek száma, a melyekre választ várnak tőlem. Kikeresve a sok közül a te leveleidet úgy látom, hogy csak 4 db van mindössze is, t. i. a maj. 4. 5. 11. és 12-ről szólók.

E hónap elején kaptam Debreczenből az ide mellékelt levelet is,³⁵⁸ melyre csak ma birtam válaszolni. Elküldöm neked, hogy lásd: miképpen pipálja le magát egy olyan egyesület, a ki ez előtt 6-7 évvel még, egy hozzá intézett hosszú levelemre egy árva kukkot sem tartott érdemesnek válaszolni! Pedig hát kérelmet intéztem hozzá, hogy úgy saját érdekében, mint hazai gyümölcsészetünk érdekében jól válassza meg a szaporítandó fajokat s nevezze meg azokat magyarul és ne tenyésszenek holmi

³⁵⁶ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható Uo.

³⁵⁷ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 187. p. 188. p.

³⁵⁸ A Debreceni Kertészeti Egylet levele nincs a gyűjteményben.

bizonytalan amerikai és angolnevű újdonságokat, melyek becsét senki sem tudhatja még, mert nincsenek leírva; azután meg a magyar ember sohasem fogja azokat az angol neveket megtanulni. Hjah! még akkor ignota quantitas³⁵⁹ volt előttük a „Bereczki” név; nem is hederítettek volna rá!!! Azóta fülökbe is eljutott a Bereczki hire: tehát! meg kell őt választani tiszteletbeli tagnak. Bizony mondom, nagyon nehezen esett hozzá fogynom megírni a választ a levélre! No de mégis csak leőröltem valahogy. –

A galagonya-özöndék bevégezte ez uttal pályafutását: hanem a pókhálós ugyan csak hozzá látott a fák eléktelenítéséhez. Idejében nem szedhettem le többet közülök csak annyit, a mennyit kézzel elérhettem a földről; olyan embert pedig nem kapni ám itt aranyért sem, mint a milyennel te dicsekedhettél leveledben. Most már messziről lehet látni a fákon a nagy pókhálós bokrétákat.

Irtom őket, most már lajtorjáról: de kevés sikerrel, a mint látom. Féltettebb fáimat minden esetre meg akarom menteni e gonosztevőktől.

Maj. 2-dikán kaptam Csoboth öcsémtől is vagy 300 db ujnyihosszu, gyökeres Orbai csemetéket. Az enyéim már arasznyi hajtást eresztettek: míg ezek csak épp jelezték, hogy bennök is megindult az élet. Elültettem ültető fával azonnal a csonttá száradt földbe, aztán istenesen meglocsoltam őket. Szerencsére e hó 8-dikán végre valahára megindult az esős idő. Azóta 4 ízben is esett meglehetősen jó eső, minek folytán a megkéssett ültetésnek, a mint látom, mégis igen kedvező eredménye lett. Szépen zöldítenek a parányi, gyökeres csemeték.

Egészségem türhető: de ugy tapasztalom hogy kegyetlenül elnehezültem. Mindig fáradtnak érzem magamat.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

³⁵⁹ Ignota quantitas (latin) = ismeretlen mennyiség, átv. elhanyagolható tényező

1887. május 17. D-351. számú levél

Mező-Tur, 1887. Május 17.

Kedves Barátom!

Izgatottá és idegessé tesz engemet, midőn olvasom: hogy az önkény uralom fő városainak fel virágzásáért a bennök lakó élvező kórmány férfiak mennyi mindent meg tesznek; midőn érzem, hogy a becsülletes munkáju és jó erkölcsű vidéki városok lakossainak zsírjából hizlaltatnak; midőn látom: hogy ezen czápa szerű városokban a henye gazdagság az izzadó nyomorral, a gőg a lealáztatással, a fény az árnyal, a jog a jogtalansággal, az igazság az igazságtalansággal, a becsülletesség a becstelenséggel, a bünök az erényekkel kirívó ellentétben vannak össze halmozva; sőt ott már a gazdagság erénynek, a szegénység pedig bűnnek tartatik; ekkor lelki szemeimre hájog borul, szívemet epe keserűség futja el. És még is csudálkoznak hogy ebből a hazából? (országból) lakossai Amerikába vándorolnak. „Quousque tandem abutera Catilina patientia nostra?”³⁶⁰

Miért fejlődik ki az olyan emberekbe az erkölcsi érzet, a kikbe nincs erő az erényeket érvényesíteni, s a bünöket viharként szét tépni?

Rettenetes, elviselhetetlen helyzet ez, midőn a becsülletesség nem hogy kifizetné magát, de a míveltség? előhaladásával ma holnap oda jutunk, hogy a becsülletes embert pénzért mutogatják. Nem képzelődés ez Kedves Barátom, mert az erkölcsi érzet ítélete csalhatatlan miután azt az igazság szeretetének ösztöne szorgalmazza.

Mi sem jellemzi jobban a mai erkölcsi élet- és politikai helyzet rothadt voltát, mint az, hogy – párt különbség nélkül – több ország gyűlési képviselő nem vállal mandátumot, hiszem hogy lelkiismeretből, de lehet hogy félelemből is.

E keserű órámban tehát vigaszt meritek az utóbbi néhány sorból, és abból hogy most „mi fekszünk a deresen, de hol kerék, hol talp”.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

³⁶⁰ Cicero, Marcus Tullius (Arpinum, ma Arpino, i. e. 106. január 3. – Formiae, ma Mola di Gaeta, i. e. 43. december 7.) római szónok, író, költő. I. e. 63-ban írta Catilina elleni beszédeit, amelyet mindig a következő szavakkal kezdett: „Quo usque tandem abutere, Catalina, patientia nostra? = Meddig élsz még vissza türelmünkkel, Catilina?” (In: Catilinam) – BORZSÁK 1952.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16 + 17/V. Válasz 22/V. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. május 20. D-352. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Május 20.

Kedves Barátom!

A Debreczeni Kertészeti egyletnek – hosszadalmas alvása után – hozzád intézett, s hozzám el olvasás végett általad elküldött – elismerő levelét és jegyzőkönyvi kivonatát, – melyben tiszteletbeli taggá választásodat tudatja, a reá írt köszönő lelkes válaszod impurumával³⁶¹ együtt itt küldöm vissza. Fogadd bizalmadért köszönetemet. A Debreczeni kertészeti egylet ezen eljárására nézve csak annyi a megjegyezni valóm: „eső után köpönyeg”. Vagy még inkább: „késő idő után kántálni”.³⁶²

Reményelem, hogy a Kurticsi tűzvész által az öreg Sármezey urék nem vallottak kárt? ha valamelyik család meg érdemli az Istennek kegyelmét, a Sármezey úré az. Életem kiváló fénypontjai közé számítom azon napokat, melyeket olykor olykor e család körében eltölthetni szerencsés valék. Közöld velük irántuki érzelmeknek tisztaságát, s nagyságát.

Van tehát elég esőtök, az eső felölletek jön mi hozzánk is. Dől é már a buzátok?

Itt a kertnek felé sem lehet menni, annyira lágy a földje. A késedelmes kelésű pókhálós hernyók bizonyosan elcsufítják fáinkat, a szöllőt még talán meg se lehet kapálni, olyan nagyra nő és össze fut a fája?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 20/5. 1887. Válasz 22/V. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

³⁶¹ Impurum (lat.) = piszkozat, fogalmazvány.

³⁶² Az aláhúzás Bereczki Mátétól származik.

1887. május 22. B-346. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Maj. 22-én

Kedves barátom!

Ma reggel akartam hozzád levelet írni: de biz' a d. utánra maradt. Kellemes, enyhe idő volt. Hernyóztam egész d. után 4 óráig. Ekkor jött egy hirtelen zápor. Bekergetett. – Bárha máj. 8-dikától fogva csaknem mindennap permetezett egy-egy keveset; a föld még sem vált sárrá, hanem porhanyó volt úgy, hogy kisdéd faiskolám néhány sorát egész kényelmesen megkapálhattam tegnap estefelé. Hanem aztán ez az eső, a mi egy óra óta sűrűn szakad, annyi vizet dönt kertemre, hogy én is úgy járok vele, mint te, hogy a sár és pép miatt másfél napig se mehetek bele. Mindenütt áll a víz az udvaron; betöltött már színig minden mélyedést. Az ilyen eső aztán megérdemli az eső nevet!

Tóni öcsém vetései nagyon szépen állottak a mai napig. Jól megerősítette őket a közel két hónapig tartó száraz, szeles idő. Ugy hiszem, a mai eső sem dönti meg a vetést; mert szél nélkül, csaknem függélyes irányban hullott a magasból. –

Kurticson, noha közel járt, de mégis elkerülte a tűz az öregek lakását. A jó isten megmentette őket! –

E hó 1-je óta Tóni öcsém csak vasárnaponként jöhet most haza széttekinteni. Makóra hitták őt be a szokásos egy hónapi gyakorlatra, mint önkénytelen önkéntes huszár hadnagyot.

Alma, szilva, cseresznye, kajszi szépen mutatkozik fáimon: de körte csak itt, ott, egy-egy szem. Bárha a megelőző szárazságban temérdek eszelény mutatkozott kertemben; hiszem azért, hogy mégis jut és marad is gyümölcsöm a rovarok garázdálkodása mellett is: - de én félek, hogy az idén jégverés is érheti kertemet; mert körülöttünk mindenfelől panaszkodtak már a jég ellen. Nálunk is volt ugyan, de nagyon apró szemű és ritka: tehát még nem hagyott nyomot maga után. –

Ez a mai nagy eső épen kapóra jött nekem. Minthogy most már legalább egy napig szobára leszek kárhóztatva; leróhatom levélbeli tartozásaim sokaknak, a kik közel két hónap óta hasztalan vártak válaszomra. Előbbre való dolognak tartottam kertemet nagyjából megmenteni a veszedelemtől, mintsem levélírással tölteni a drága időt.

Máj. 16-ról kelt leveledben a tapasztó antiszemita cigányról jut eszembe, hogy figyelmeztesselek az egyetlen, politikai nagy lapra, mely az antiszemitizmust tűzte zászlójára, – értem a „Függetlenséget”. Barátom! Olyan kedvem szerinti, lelkemből jövő cikkek a forradalom óta nem

olvastam sehol, mint ebben a lapban. Kár, hogy a filoszemiták úgy irtóznak ettől a laptól, mint a tűztől. Ha olvasnák és van bennük haza- és emberszeretet; bizonyára kigyógyulnának rövidlátásukból. –

Az igazság fegyvere hatalmas egy fegyver. Bizony félhet tőle sok képviselő, a kiket f. hó 17-ről irt leveledben, mint visszavonulókat említesz föl! És ezt a hatalmas fegyvert mai napság az antiszemita képviselők forgatják kezökben! Én antiszemita voltam már a forradalom alatt: tehát örülök rajta, hogy nemzetem kezd már ébredni és hajlik az antiszemitizmus felé. –

Ide mellékelek ízelítőül e lapból egy cikkecskét, mely a kormánypárti választók szeméről igyekszik a hályogot levakarni.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[A Bereczki leveleket tartalmazó kötet 271–272. számozású lapja – a levélben említett Függetlenség lapból kivágott cikk – jól láthatóan ki van tépve.]

* * *

1887. június 6. B-347. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jun. 6-án

*Kedves barátom!*³⁶³

Maj. 25-től mai napig, tehát két hét alatt 4 levelet irtál hozzám, és én még egyikre sem válaszoltam! Kérdés, hogy - ha legutóbbi leveledben föl nem kérsz az írásra - kaptál volna-e tőlem ez uttal is levelet? *Olyan fásult hangulatban vagyok most, hogy az írásra gondolni sem szeretek. Erdővé sűrűsödött kertemet nemcsak hét, hanem 77 csapás is érte már az idén. A sok-féle ellenség ellen egymagam küszködve valóságos sisyphusi munkát³⁶⁴ kell végeznem. A hol ezelőtt örömet, szórakozást találtam; most nem találok kertemben semmi örömet,*

³⁶³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 190. p.

³⁶⁴ Sisyphos a görög mitológiában Ephyra királya. A monda szerint kicsalta és elárulta az istenek titkát, ezért halála után az Alvilágban avval büntették, hogy egy folytonosan és feltartóztathatatlanul vissza-visszagördülő sziklát gördítsen a hegy tetejére; innen a „sisyphosi munka”, annyi, mint hiábavaló törekvés.

szórakozást és mégis reggeltől estig folyóást oda hajszol lelkiismeretem, hogy végezzek ott legalább annyit a mennyi még kitelik nagyon is elgyengült erőmtől. Csak este felé, a mikor már teljesen kifáradtam, megyek, vagyis inkább jövök a szobába, hogy futólag átolvassam a postán jött lapokat. Hát máskor, pihenő óráimat kellemsé szokta tenni az olvasás és irás! de most ... a sok isten-csapás, mely szerencsétlen hazánkat sujtja, iszonyattal tölti be szívemet, lelkemet. Népes városainkat a tűz, legmagyarabb vidékeinket a víz pusztítja el!

Jogaitól, szabadságától lassankint megfosztja a hazánkat a Tiszakormány;³⁶⁵ vagyonából kiforgatja a zsidó, a német. A honszerző hősök ivadékai gyáva rabszolgáivá szegődnek Tiszának³⁶⁶ s az általa szolgált németnek, csehnek és aztán ne essék kétségbe az ember a sorsa fölött! Hiszen nem kell már ide muszka fegyver, elvadult néptörzsek támadása; elpusztul a magyarok hazája fegyver nélkül is.

A megérdemelt jutalom legkisebb reménye nélkül, csupán azon gondolatától lelkesítve, hogy az utánam következő magyar ivadékoknak hasznára fog válni az én munkám is, – édes örömmel irogattam össze gyümölcsészeti tapasztalataimat, tanulmányomat a „Gyüm. vázlatok”-ban: de azt a munkát folytatni, – látva nemzetem évről-évre rohamosabb pusztulását, bizony mondom, nagyon ellankadt bennem az akarat!³⁶⁷

És te, kedves barátom! mégis arra kérsz engemet, hogy „írjak neked egy pár vigasztaló szót”!³⁶⁸

Átok súlya nehezedik a mi korszakunkra, kedves barátom! Minket már csak a reménység azon vékony szála vigasztalhat, hogy „még jőni fog egy jobb kor, mely után buzgó imádság epedez száz ezrek ajakán”.³⁶⁹ Tatár pusztítást, török dulást kiállotta Magyarország: talán-talán ki fogja állani a Tizsakorszakot is, mely arra törekszik, hogy megássa sirját annak a hazának, amit török, tatár sírba nem dönthetett!³⁷⁰

Bízunk a jobb jövőben: de legyünk elkészülve a legrosszabbra is. Azt mondják a fatalisták,³⁷¹ hogy „sorsát senki sem kerülheti ki”. Talán igazuk van?! Én azonban bizom a sorsot intéző és osztogató istenben, hogy nemzetemet kiragadja a végveszedelemből, hogy utóvégre is fölnyitja

³⁶⁵ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 190-191. p.

³⁶⁶ Tisza Kálmán (Geszt, Bihar vm., 1830. december 16. – Budapest, 1902. március 23.), miniszterelnök 1875. október 20-tól 1890. március 13-ig.

³⁶⁷ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 191. p.

³⁶⁸ Bereczki Máté húzta alá.

³⁶⁹ Idézet Vörösmarty Mihály: Szózat című verse 10. szakaszából.

³⁷⁰ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 191. p.

³⁷¹ Fatalista (latin-francia) = a végzetben, az előre elrendelt sorsban hívó, abban megnyugvó ember.

szemeit nemzetemnek, a kit sirásói élve akarnak eltemetni. *Meglátom-e nemzetem ébredését? Avval nekem már nevetséges volna magamat biztatnom.*³⁷²

Népek haltak és születtek az előtt; népek halni fognak és születni fognak ez után is: de a világ kereke mégsem fordult ki. Igaza van annak a régi rómainak, a ki először mondotta ki: „Mundus se expedit”³⁷³ – „Mi a világ folyásán korunknál fogva már úgy sem változtathatunk.”³⁷⁴ Lássák az utánunk következők, hogy hogyan segítenek magukon!

Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

Bereczki Máté”³⁷⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. június 20. B-348. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jun. 20-án

Kedves barátom!”³⁷⁶

Íróasztalomon már 4 leveled hever, a mióta én nem irtam hozzád. F. hó 8. 9. 11. és 18-ról keltezted a leveleket. Isten áldjon meg téged jóságodért, hogy nem kívánsz választ minden leveledre!

„Olyan fásult kedély-hangulatban vagyok most,”³⁷⁷ barátom, „hogy nemcsak irni, de emberekkel még szót váltani is restellek.

Rettenetes az, hogy mennyire elaljasodott az én imádott nemzetem! Ha azt tudom, hogy dicső szabadságharcunk után ide jut nemzetem, a hol most vergődik; magam kezével végeztem volna el magamon azt, a mit egy ágyú vagy puskagolyónak kellett volna rajtam el végezni a harcok mezején.”³⁷⁸

Ne is várj most hamarjában tőlem hosszabb levelet. Elégedjél meg most avval, ha lelkemből oda kiáltom, hogy

„Éljenek Mező-Túr városa és vidéke antiszemita választói!”

³⁷² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 191. p.

³⁷³ Mundus se expedit (latin) = A világ célszerű. A világ megtalálja a kiutat.

³⁷⁴ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 191. p.

³⁷⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható Uo.

³⁷⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható Uo.

³⁷⁷ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható Uo.

³⁷⁸ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható Uo.

Ide mellékelem ifj. Gáspár Antal válaszát, melyre neki még nem volt kedvem eddig válaszolni. Olvasd el s aztán küld vissza.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

*Bereczki Máté*³⁷⁹

(Lelőhelye: Magyar mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. június 27. D-353. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Junius 27.

Kedves Barátom!

Az özönvíz előtt keletkezett Pesti Naplónak³⁸⁰ f. évi Junius hó 19-én kelt, 's kezemhez juttatott számából kinyirtam és elküldöttem a vezér cikkét azért mert felteszem, hogy ti a pusztai szabadságba ilyen lapot talán nem is láttok; mert midőn én a savó vérűeknek ezen nyüglődését elolvastam: nevettem, kaczagtam, s hahotába törtem ki; tehát már az ó conservativok is erősen érzik a csípést, ennek én örülök, reménylek,

³⁷⁹ A *dőlt betűvel* szedett szövegrész megtalálható Uo.

³⁸⁰ *Pesti Napló* politikai napilap. Alapította Császár Ferenc, első száma 1850. március 9-én jelent meg. Első szerkesztője rövid ideig Szenvey József volt, majd Récsy Emil. 1851. szeptember elején az abszolutista kormány rendeletére Császár Ferencnek le kellett mondania a tulajdonjogról. Kiadótulajdonosa ideiglenesen Emich Gusztáv, szerkesztője ismét Récsy Emil egyetemi tanár lett. Időközben Emich Gusztáv megszerezte a lap tulajdonjogát, Récsy betegsége miatt lemondott a szerkesztőségről, és a polgári kormány 1853. február 16-án Török János publicistát nevezte ki szerkesztővé. 1855 júniusában báró Kemény Zsigmond, majd rövid idő múlva Királyi Pál lett a szerkesztő. 1860-ban ismét báró Kemény Zsigmond, aki 1869-ig mint főszerkesztő szerepelt a lapon, felelős szerkesztő pedig Urváry Lajos, akitől 1887-ben ifj. Ábrányi Kornél vette át a szerkesztést. 1861 óta a lapnak külön esti kiadása is volt 1888-ig. 1894-ben Vészi József, 1897-ben Neményi Ambrus vette át a szerkesztést, 1901-től pedig Ábrányi Kornéllal Surányi József, előbb mint főmunkatárs, majd főszerkesztő. Felelős szerkesztők voltak 1892-től: Barna Izidor, Braun Sándor, Hevesi József, Balla Mihály, Szerdahelyi Sándor, Mester Sándor, Mikes Lajos, Liptai Imre. 1917 márciusában báró Hatvany Lajos vette meg Surányitól a lapot, 1918. február óta ismét Mester Sándor a felelős szerkesztő. 1920 májusában a lap részvényeseinek többségét „Az Est lapkiadó részvénytársaság” szerezte meg. Az utolsó száma 1939. október 29-én jelent meg. – Kezdetben a Habsburg-abszolutizmus középneemesi ellenzékét, az 1860-as évektől a kiegyezés, 1867-től a Deák-párt politikáját támogatta. 1875-től mérsékelt ellenzéki, 1930-tól liberális politikát folytatott. ÚJ IRODALMI 3. kötet, 1610-1611. p.

vidulok, midőn táborunk, az elkeseredettek tábora nő, midőn már a „zsendice³⁸¹ is villámlik”.

Olvasd el fáid árnyékában, midőn pihenni leülsz, vajha a te fásulni kezdő kedélyedre is olyan hatással lenne az, mint az enyémre!

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta féoldalal levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „1887. Jun. 8 db. Dörgő 27/VI. Válasz 2/VII. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

[A levélben említett újságkivágás a Bereczki leveleit tartalmazó kötetbe bekötve található az 1887. június 20. B-348. számú levél után. 281–282. p.]

* * *

³⁸¹ Zsendice = tejes étel, amely az oltóanyagot alkalmazó tejfeldolgozási rendszerben juhtej származékából közvetlen fogyasztásra készül.

A «P. Napló» cikkének fájó humorral irt mulat-
tatóbb része következő:

«Mamelukország.» Van egy ország a világ közepén,
hol mindenkinek szabad engedelmeskedni. Polgárai any-
nyira függetlenek, hogy mindazt lesi, mit akar a szolgál-
bíró. A műveltség ott igen nagy s 2 részre oszlik, az in-
telligencia egyik fele hivatalnok, a másik fele hivatalnok
szeretne lenni. Ezen körülmény két pártra osztja az ura-
kat, az egyik rágja a konczot, másik lesi a konczot. S mint-
hogy a kormánynál van a kamara kulcsa, a konczon élők
hü szolgálai a minisztereknek és a miniszteri paloták ajtón
állónak s megtesz mindent, a mit felebbvalóik paran-
csolni méltóztatnak; a konczesők pedig meggyőződésből
szabadelvének és szörnyen igyekeznek magukat kitüntetni
a miniszterek és főispáni titkár urak előtt, mint himnusz-
énekesek, banderialisták, kocsisok avagy lovak a kormány
szekere előtt s ha egyébként a méltóságos figyelmet nem
vonhatják magukra, cigánykereket hánynak. Jut is e
boldog hazában mindenkinek valami, ki magát jól viseli.
Excellenciás uraktól hemzseg a nemzet. Királyi taná-
csosok a bakterek. Minden szomszéd, ki a kegyelmes
kormány iránt jókedvű adakozó, nemesi czimet és elő-
nevet kap. Itt a hivatal nem arra való, hogy szolgáljon,
hanem, hogy a kinek adatott, ur legyen. Ki dolgozni nem
akar, penziót kap, csak legyenek a hazafinak kormány iránt
szerzett érdemei. Kötelességet teljesíteni nem kell, de szót
fogadni igen. Dicserni az Uristennt szabad, a miniszter-
elnököt muszáj. Ha valaki a miniszterelnök ellen isten-
káromlást követ el, az polgári és politikai átokkal sujtatik
s egyéb baja nem lesz, csak nem kap igazságot sehol és
soha az életben semmit el nem érhet, de nem fosztatik
meg a szabadságtól: éhen veszni vagy kivándorolni. — E
szerencés népnek alkotmánya is van és parlamentje.
A választás a miniszterelnök által kinevezett vagy jóvá-
hagyott képviselőjelöltekre teljesen szabad. Sőt az ilye-
nekre a legszebb polgárjog gyakorlata egyenesen meg-
követeltetik, mi több meg is jutalmaztatik készpénzzel.
A kormánynak egy szavába kerül s az egész három hétig
a szabadság élvezetébe merül közköltegen eszik és iszik
s vigan élte a derék férfiakat, kik a jó kormányt támo-
gatják s általa viszont támogattatnak. Valóban megható
e dicső kormány jelöltjei mint szeretik hazájukat: készek
még egy milliárd adósságot csinálni, hogy a kormány
meg ne bukjak. Igen, ők mindenre készek. Csak az intést
várják, hogy önfeláldozással mindent feláldozzanak. Mily
példás parlament az ilyen! — Megfoghatatlan, hogy e

Balesetek, elemi csapások.

Az árvíz. A víz az eddig elöntött területről rendkívül
lassan foly eddig le. Az apadás jun. 23-ig fél méter volt
az elöntött területen. A Tisza áradása következtében a
víz már kezd ismét bemenni vissza, de a belső töltések
oly jó karba vannak már elhelyezve, hogy még egy méter
áradást is kibírnak, a mily nagy áradás különben semmi
esetre sem fog bekövetkezni.

Tüvésztek. Edelény borsodmegyei községben június
22-én délben 12 órakor tűz ütött ki; pár perc alatt két
utczasor állott lángban, mely pusztító elemnek harmincz-
hét ház és több melléképület esett martalékává. — *Szent-
Mihálytelken*, Szeged e virágzó telepén a tűz tíz házat
hamvasztott el.

Tűzhalál. *Apatinból* írják június 23-ikáról: Az éjjel
tűz ütött ki, melynek, sajnos, nemcsak három ház s a
hozá tartozó épületek estek áldozatul, hanem egy em-
berélet is. Egy paraszt gazda, ki megmenteni akarván
szarvasmarháját s az égő házba visszament, benn égett.

A dunaszerdahelyi tüvésről az előjáróság ezeket

1887 Junius 29.

POLITIKAI UJDONSÁGOK.

gyönyörű hazában, ily jó és jeles emberek közt még akad-
nak gonosz és örült emberek, kik küzdenek ezen áldásos
rendszer és honboldogító személyek ellen. Azoknak
büntető törvény kellene, nem alkotmány. Csak a minisz-
terelnök jósága, hogy mikor a választókhöz beszélnek be
nem csukhatja valamennyit. A hatóság atyai gondoskodá-
sának katonasággal, zsandárral, előjárók oktatásával,
hivatalos tekintélyvel s olykor fenyegetésekkel és elzá-
rással kell a valódi népszabadságot a csábítóktól megmen-
teni. Vesztébe indul, ki ellenzékire szavazni mer, de
még azelőtt, hogy megintve volt bizonyosan,
hogy ne tegye.»

Újságkivágás a Pesti Napló 1887. június 29-i számából

1887. július 3. B-349. számú levél

„Mezőkovácsháza, Jul. 3-án 1887.

*Kedves barátom!*³⁸²

Hogy lelkemet fölszabadítsam azoktól a sötét gondolatoktól, melyek benne a követválasztási időszak alatt egymást üzték, hajtották, szerencsétlen hazám sorsát a jó istenre bizva befogtam magamat ismét a munka édes igájába.

„Említettem már neked, hogy gyümölcsleírásokból nem telik ki az IV-dik kötetem, melyet pedig ez őszön okvetlenül sajtó alá akarok adni.”³⁸³ Értekezéseket írni pótléku a már kész leírásokhoz, nem érzek most kedvet: de különben igen sok időmbe kerülne annyi értekezést összeírni, hogy IV. kötetem oly testesre tömhetném vele, mint a megelőző köteteket. „Eszembe jutott, hogy egy ízben az volt a szándékom, hogy catalogomból a nem tanulmányozott, le nem írt fajokat közleni fogom nyilvánosan. Nos hát már meg is kezdettem a munkát: de elég bő és olyan forma jellemzésben közlöm ezen gyümölcsfajokat, hogy teljes leírásukhoz a gyümölcs és növényzet körülményes leírásán kívül minden adatot készen talál az utánam következő pomolog, a ki nyomdokaimon haladva a gyümölcsök megismertetését választja föladatául.

Nagy haszna lesz ennek a közönségre nézve is; mert helyes magyar névvel lesznek megnevezve a gyümölcsök s a laikusoknak nem kell fejöket törni, hogy hogyan nevezék el magyarul a forgalomban levő gyümölcsök nagyon is furcsa és czifra idegen nyelven elnevezett neveit.”³⁸⁴

Remélem, hogy naponkint egy ívet írván tele egy hónap alatt bevégezhetem ezt a munkát is, melynek a kezdetéből, ugy látom, hogy még a III-dik kötetnél is testesebbre fog fölhízni IV-dik kötetem, ha az egész teljesen be lesz végezve.

„Minden egyes fajnál a kertbe ki-ki kell szaladgálnom, hogy valódiságát illetőleg legalább növényzetéről tudjak valami biztosat állítani. Ez a kiszaladgálás egészségemre válik; mert a folytonos üléstől megszabadít, a mi pedig nekem kész betegség volna.

Ma már a századik körtefajt írom le ilyen jellemzésben és ez a 100 faj 12 ívet töltött meg az én sűrű írással. - Jellemeznem kell még 67 körtefajt, 110 almafajt, 19 szilvafajt és vagy 30 cseresznyefajt úgy, hogy a IV. kötetem függelékében összesen 326 gyümölcsfajt fogok röviden megismertetni. Aug.

³⁸² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 192. p.

³⁸³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

³⁸⁴ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 192-193. p.

közepéig, ha betegség nem akadályoz, készen leszek vele, a mi még hátra van. Aztán a készet berendezem sajtó alá."³⁸⁵

Most csak két leveled találok íróasztalomon, t. i. a Jun. 21-ről és Jun. 27-ről írt leveleidet. Lehet, hogy van több is: de a nagy takarításban, melyet szombatonként szoktak végezni szobámban, könnyen elhanyagódhatott egyik vagy másik leveled.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

Bereczki Máté"³⁸⁶

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. július 5. D-354. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Julius 5.

Kedves Barátom!

F. hó 3án kelt leveledet tegnap megkaptam. Örülök új munka terednek, mely leírt gyümölcsleidnek lelkiismeretes megválogatását, óriási anyag halmaz közt való működéset, utánozhatatlan kitartó szorgalmadat egyaránt bizonyítja. Elne felejtse meg említeni: hogy ezen röviden jellemzett gyümölcs fajok közt egyik másik faj, egyik másik vidéken valamelyest tekintetknél fogva beválhatik. Ajánlanám, hogy az általad ismert cseresznye és meggy féléket kissé bővebben jellemezsd. Azt nem helyeslem, hogy a IVik kötet még a IIIik kötetnél is vastosabb lesz. Legcélszerűbb lenne az I. kötet vastagsága. Hagyj ki tehát a IVik kötetből annyi gyümölcs leírásokat az Vik kötet számára, mely a vastagságot a helyes nagyságra leapassza. Hiszen míg élsz, működsz, írsz le gyümölcsöket, tevékenységedet csak a halál szakítja meg, ha kinem adhatnád, meg marad a töredék kéziratban.

Reménykedtem és reménykedek, hogy szórakozásból meg látogatsz bennünket, hátha még leírásra érdemes új gyümölcs is termett kertünkben? Azt én csak teveled tudnám meg állapítani. Hejh szomszédoknak látásodra családomnak minden tagjai. De félre az önző óhajtással! Az édes reményt valamiképpen követelésnek ne vedd. Tégy akaratod szerint. Hasznosítsd idődet belátásod szerint. De elne felejtse, hogy üdülésre is van szükség.

³⁸⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 193. p.

³⁸⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

Junius 24én írt levelem nem jutott volna hozzád, pedig ezt egy nagyobbacska levél borítékba ifju Gáspár levelével együtt ajánlva küldöttem. Keresd tehát a levelet és tudósíts annak idejébe rólla.

Nem jó a lelket gyötrő politikával foglalkozni, de meg nem állhatom, hogy ez uttal is fel ne jadjuljak.

Megtörtént tehát az orsz. gy. Képviselők választása. Ki van tehát a nemzet téve az önkény hatalomnak kényire kedvire, valjon mi szabadítja meg tőlle? A forradalom vagy a muszka? De szerencsés a ki a föld alatt pihen!

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 245 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/VII. Válasz 9/7. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. július 9. B-350. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jul. 9-én

Kedves barátom!

Június 24-ről irt leveled azért nem találtam meg; mert nem volt külön téve, hanem ifj. Gáspár Antal uram levelébe volt eldugva. Nos hát ez is megkerült!

Ma irok Gáspárnak: de csak röviden, mint neked is ez uttal. Most már kezd ismét felém fordulni a gyümölcsészet barátainak szekere rúdja. Ma egy-egy átutazó látogat meg: holnap válaszolni kell öt-hat levélre, szóval, munkámban egyszer-egyszer meg-megzavartatom. –

Budaitól is kaptam levelet, melyben tudatja, hogy fajaim közül alig vesztett el tízet, a többi mind megfogant nála is. –

A körték jellemzésével (összesen 166 faj) mind el akarok készülni. Még csak 8 faj van hátra, a többi kész.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: El is feledem megírni, hogy legutóbbi két leveled is megkaptam, t. i. az 5. 6-ról keltezettek.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. július 22. B-351. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Jul. 22.

Kedves barátom!

E hóban 2 leveled vettem, t. i. a 11. és 18-ról szólót. Nagyon sietek munkámmal; mert zavarnak ismét, szemző galyakért. Nehogy a miatt elkésem saját munkámmal nagyon kell az idővel gazdálkodnom. Röviden irok tehát neked is.

Kérlek nézd meg a Gyüm. füzetekben,³⁸⁷ hogy Katona Zsigmond³⁸⁸ hogyan írta le a Tükör almát és közöld velem másolatát megjegyezve a Gy. Füzetek év és lapszámát is.

Ide mellékelve küldöm Oláh Gyula levelét is, hogy ne kelljen újból leírnom, a mit neked üzent.

Tanulmány alatt levő gyümölcseim közül a körtékkel is, almákkal is készen vagyok már. Éppen 29 ívet töltöttem be ezek ismertetésével! Pedig elejénte azt hittem, hogy legfellebb 8-10 ívet kell velök tele írnom.

Most kezdem a szilvákat jellemezni; aztán a cseresznyéket. Ha a szemző vesszőkért nem zaklatnak sokan; e hónapban még evvel is elkészülök.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: A nyomdász már jelenti, hogy aug. 20-ára már megérkezik hozzá a könyvem számára megrendelt 35.000 ív papiros.”

³⁸⁷ Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek

³⁸⁸ Katona Zsigmond (Vámfalu, Szatmár vm. ma Vama, Románia, 1828. május 1. – Kecskemét, 1902. március 18.) kecskeméti gyógyszerész. FÜR L. 1988.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
 [Az eredeti forrásban e levél után bekötve található az A-91. számú irat,
 295–298. p..]

* * *

1887. július 8. A-91. számú irat

Oláh Gyula levele Bereczki Mátéhoz

Másolat

„Hajdú Nánás, 1887. Jul. 8.

Kedves bátyám!

Szégyenelve valom be hogy március 26-án kelt levelére bátyámnak mind ekoráig nem válaszoltam vissza ebe elejénte lustaságom majd szégyenem hogy edig nem irtam elsőb számtalan gazdasági teendőim utójjára a képviselő választás körüli korteskedések melybe magamis bele sodródtam úgyhogy kormány párti ember létemre mindent elkövetem egy szélső bali képviselő Ónody Géza³⁸⁹ megválasztásán ötet tulságos anti szemitanak mondják pedig nem nagyon az ötöt inkább a körülmények sodorták bele. Ő Tisza Eszlári születésű, akarva nem akarva neki az ügyet elő kelet veni az országgyűlésen miért három ével ezelőt mindent elkövettek az izraeliták megválasztása ellen felsőbb utasításra a köztünk lakó egynéhány intelligenseb izraelita is pedig okok nem volt, mert kaszinóba és ösze jöveleknél soha irántaki figyelemből elő se hoztuk az Eszlári ügyet, mégis hogy nem ejték Ónodyt, készek letek volna az összes lakoságot megrontani ugyanis a nánási takarékpénztárt akarták megbuktatni tudniillik egyarába mondot fel három izraelita 250,000 forint betétet, mjelyet még a takarékpénztár alakításakor tetek le és nem volt felmondási időhöz kötve, ugyan akkor ők 200 darab részvényt a piacra dobtak, tudták azt hogy két polgár véletlenül egy pár nappal mondott fel

³⁸⁹ Ónody Szabó Géza (Tiszaeszlár, 1848. febr. 18. – Szentes, Csongrád vm. 1914. augusztus 13.) szolgabíró, országgyűlési képviselő, antiszemita politikus. Tanulmányainak befejeztével két évig Dunántúl jogi gyakorlatot folytatott és letéve a bírói vizsgát, három évig a kaposvári főszolgabíróságnál nyert alkalmazást. 1871-ben Somogy megye csurgói járásának segédszolgabírájává választották, ugyanazon évben Szabolcs vármegye alsódadai járási szolgabírája lett. 1874-ben erről az állásáról leköszönt; 1881-től 1892-ig a hajdúnánási kerületet képviselte antiszemita programmal. 1892-ben a tiszalöki mandátumot nyerte el. A tiszaezlári esetet ő hozta szóba először a képviselőházban. Később árvaszéki elnök volt Csongrád vármegyében, Szentesen. Költeménye jelent meg az Abauj-Kassai Közlönyben (1867), a Somogy lapnak is munkatársa volt. Munkája: *Tisza-Eszlár a multban és jelenben. A zsidókról általában. Zsidó mysteriumok. Ritualis gyilkosságok és véráldozatok. A tiszaezlári eset.* Budapest, 1883. (Németre ford. Marczányi György. Majláth Kálmán gróf bevezetésével). Országgyűlési beszédei a Naplókban vannak. SZINNYEI – Vö. KOMORÓCZY 2012.

50.000 forintot, ez ép jó víz volt a malmokra. követelték tőkéjük röktöni kifizetését úgy okoskodva, hogy ha ezt a kiseb betétesek megtudják, féltve a tőkéjüket ők is röktön felmondanak, megrohanják az intézetet kész a veszedelembé, de ezen hamis csel fogások nem sikerült az igazgató ügyessége miatt, ki azal felelt nekik, hogy a két részvényt az intézet részére tejesértékbe beváltva a két birtokost küldötségileg megkérété és feljogosította hogy ha lehet az 50.000 forintot négy hónapig ne vegyék ki inkább birtokokra vegyenek más intézetől kölcsön, ők a kamattöbbletet és költséget nekik megtérítik. ez sikerült is mert ilyen módal időt nyertek. a kölcsönvevőket 10 percent röktöni visza fizetésre utasította a mi legfőbb a 250.000 forint visza fizetését megtagadta három hónapig. intézkedet hogy az intézet edig teljesen igénybe nem vett hitelét most igénybe vegye úgy oda jutotunk hogy három hónap letelte előtt minden meg rázkódás nélkül visza fizethetük a nagy összeget mi ha nem sikerül retentő csapás let volna. ahol ilyenek történek ott azt hiszem még az ilyen magam féle emberen sem kel csudálkozni, ha kicsit antiszemita. Az újab választásnál meg azért tetem ki magam Ónody melet mert a főispánunk gróf Degenfeld József³⁹⁰ kinvolt nálunk ez idő alatt inen üzte korteskedéseit György Endre³⁹¹ melet és elég csuf gyalázat némej urakat a kik legszélsőbek voltak levél lábokról, az éljen tisztikar pedig határtalan pressziót gyakorolt hirdetvén hogy Dégenfeld Gusztáv Tisza Kálmán sógora, neki szavát adta hogy nem fog eljöni szavazni Ónodyra sőt egész köséget othon tartja. bizony eljöt ő egész köségével Ónodyra szavazni s amikor ez a tudomásunkra jöt, boszantására még nálunk léte alatt apám és testvérem kalapunk melé tüztük az Ónody tollát, az eredmény az lett hogy György Endre barátomnak és tanuló társamnak bár 15.000 forintjába került 222 szó különbséggel megbukot, városunktól kapot 67 szavazatot, ennek egy része a járásbírószág szeméjzetéből áll és 24 zsidóból, ezek azt hiszem meggyőződésből ingyen szavaztak mégis neki. Nánás 8000 frtjokba került vajon kitete ezt zsebre csak nem az az egynehány kolomposur kiket a főispán megszeliiditet mégis nem szavaztak senkire sem. Gyümölcsöm az idén cseresznye, kajszibarack és alma van és volt de körte egyáltalában a mi még virágzó is de kötés után mogyoró nagyságúkor lehulot a [*kiolvashatatlan fajtanév*] van vagy 8 darab és mihelyst olyanok lesznek hogy küldhetem mindjárt küldöm.

³⁹⁰ Degenfeld-Schonburg József Miksa Kristóf, gróf (Kolozsvár, 1847. december 21. – Debrecen, 1927. július 12.) Hajdú vármegye és Debrecen szabad királyi város főispánja, a magyar főrendiház örökös tagja.

³⁹¹ György Endre (Huszt, 1848. március 18. – Budapest, 1927. január 15.) politikus, földművelésügyi miniszter, közgazdasági író, az MTA tagja (levelező: 1879, rendes: 1919). 1878-ban országgyűlési képviselővé választották a halmi (Ugocsa vármegye) kerületben, s azután újból egy félév kihagyásával e kerületet, 1887-től 1890-ig pedig Bereg vármegye, Munkács kerületét képviselte. WIKIPEDIA

szilva az egész vidéken nincs nekem van valami kevés a Dániel szilván 10 drb mely edig igen szép ha parancsol bátyám belőlük igen szívesen küldök. Dörgő Dániel levelét ezenel vissza küldöm ami engem illet semi esetre edig magamnál tartani levelet. rám vonatkozó része kicsit hizelgő, mit nem érdelek meg. adja az Isten előbi víg kedéjét mielőb vissza nyerje, vejét Bodolay Lászlót Debreczenből igen jól ismertem 6 gimnázium osztájba sokat kínlódot velem, később mikor nem tanítot is igen jó barátok letünk igen jól emlékszem szelid finom megnyerő modorára, mi ő most? Akor teológiára készült. Kérem bátyámat mind Dörgő Dániel mind veje Bodolay Lászlónak kire jól esik vissza emlékezni üdvözetemet átadni.

Bátyámtól pedig bocsánatot kérek mert nem anyira rosz vagyok hanem inkább hanyag.

Tisztelője

Oláh Gyula"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az 1887. július 22. B-351. számú levél végére bekötött irat.]

* * *

1887. július 25. D-355. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Julius 25.

Kedves Barátom!

Julius 22én kelt leveled mellékletét = Oláh Gyula öcsénk érdekes levelét lemásolva – itt küldöm vissza. Ha már ő átjött antisemita táborunkba küld el neki elolvasás végett (ha még meg van) néhány, a zsidókról elmélkedő leveletem, de csak úgy, ha jónak látod, és ha arra időd is lenne. Ilyen levelek az Aprill 10, 22, máj. 5,17, Jun 18, Julius 6, 11, 18. Ha netalán elküldenéd azon leveleket, elébb futtasd át, nehogy valamely más – nem zsidó tárgy kerüljön napvilágra.

A Dániel szilvából szeretnék egy példányt vagy tölled, vagy Oláh Gyula öcsémtől annak idejében kapni.

Termésünk mind mennyiségre mind minőségre kitűnő, dupla termésnek mondható. Cséplünk.

Dani fiam a Kolozs Monostori gazdasági intézetből 3 heti szabadsággal haza eresztetett. Szépen felylődik, erőssen hiszem, reménylem és óhalytom, hogy derék magyar ember válik belőlle.

Hogy fiam itthon van, annak öröme az elmúlt estve, össze jött házunknál a már 11 tagból álló családom és midőn én és Kedves Nőm végig tekintünk gyermekeink unokáink ékes során, midőn láttuk azoknak egészséges, vidám, boldog arcukat, midőn hallottuk nyájas szeretet teljes hangjukat, midőn észleltük a köztük előmlő harmóniát feleedtünk minden bajt – politikát, romlottságot s.a.t. nem csak feleedtük, hanem az ezek miatt kiállott szenvedéseinkért, mintegy megjutalmazva éreztük magunkat a jó Istentől, azon este boldogsága által. Valóban rám illik Szt. Dávidnak legékesebb azon zsoltára.

Kívánságod után a következő lapon közlöm a Tükör alma leírását hű másolatban.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

CXXVIII. zsoltár

„Boldog az ember nyilván, Ki az Istent féli,
Ó utaiban járván, Ösvényit kedvelli;
Mert magadat táplálsz, Kezed munkájával
Isten meg áldja dolgod, Lát jó állapottal.

Feleséged házában Mint a szőlő vessző,
Gyümölcsöt szépet hozván, Ha eljő az idő;
Meg látod gyermekidet, Te asztalod körül,
Rendel, mint olaj vesszőt, Kikben szíved örül.”

*A' Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek
Hatodik (1885) Évfolyamából 115. lap*

Szemelvények Kecskemét gyümölcsészetéből.

Katona Zsigmondtól

Tükör alma

Hason nevei: tudtommal nincsenek.

Család: Fontos almák VI. minősége ++

Származása: bizonytalan. Kecskemét és vidékén rég elterjedt piacos és igen keresett gyümölcs.

Érik: Augusztus hóban.

- Nagysága: Nagy, vagy igen nagy.
- Alakja: Lapos, gömb-idomu, szabályos, gyakran fél oldalán hízottabb és magasabb. Zöme középén, honnan mind két vége felé egyenletesen boltozódik, vagy kelyhe felé vékonyabb. – Kelyhe zárt, vagy félig nyílt; tág és elég mély, olykor kidudorodások által összébb szorított völgyben ülő. Csumája rövid, fás, széles és szabályos körzetű rozsdasugaras üregbe helyezett.
- Színe: Héja sima, finom fényes, alapszíne szalmasárga, csumás üregéből kisugárzó kárminpiros élénk szakadozott csíkokkal, napos oldalán ugyanolyan vagy rózsabuzér színnel bemosott, mely külszíne az egész almát rendkívül érdekessé teszi. Finom apró pontozatokkal sűrűn megrakott.
- Belseje: Husa fehér, vagy parányit zöldes sárgával vegyült fehér, tömött lédus, roppanó, kellemes savanyval telített. Magháza nyílt tengelyű – szűk rekeszeiben hosszas, hegyezett világosbarna magokat rejtő.
- Fája: Erőteljes, edzett, korán válik termőre, koronája eléggé szellős, fáját a férgek fiatal korában szeretik pusztítani.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta három és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alsó felében található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 25/7. Válasz 8/VIII. 1887. Julius 5 db”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 8. B-352. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Aug. 8-án

Kedves barátom!

Jul. 25-ike óta nem értél rá velem foglalkozni. Bizonyos, hogy családi köröd annyi kellemes szórakozást nyújt neked ez uttal, hogy nem kell a végett levélírássra fanyalodnod. Adja a jó isten, hogy így legyen; mert

ennek én csak örvideni tudnék miattad; hanem hát mégis csak töprengék azonnal, mihelyt a szokottnál hosszabb ideig tart a hallgatásod.

Azt ne csudáld, hogy én oly ritkán irtam ez évben hozzád. Hiszen jól tudod, hogy a takarás nagyon sokáig tartott nálam. Május elejétől jul. végéig úgy szólván folyvást takartam és hordogattam össze. Most már, hála az égnek! az utolsó kalászig mind asztagban van és így bármely napon hozzá lehet már kezdenem a nyomtatáshoz.

Tegnap végeztem be a IV-dik kötetben közlendő, azon gyümölcsfajaim betűrendes jegyzékét, a melyeket körülményesen leirtam s a melyeket röviden jellemeztem. Ez volt a legkényesebb, legunalmasabb része az egész munkának! Nehéz teher hengeredett le evvel a vállamról!

Midőn leirtam az utolsó szót is, szívem mélységes fenekéről szállott föld az a fölkiáltás „Hála istennek!”. És én hiszem, hogy az a jó isten, a ki engem erre a munkára is megsegített, meghallotta azt; mert szívemet oly édes érzettel árasztotta el, hogy örömben csaknem hangosan mondtam magamban, hogy „derék gyerek vagy Bereczki, mert hiven betöltötted hazafiui kötelességedet.” –

Az a szándékom, hogy, a midőn munkám Aradra, a nyomdába bevinném, egy napra legalább elrándulok hozzád is, ha valami csuf idő vagy egyéb baj ebben a jó szándékomban meg nem akadályoz mert, ha megindul a correctura; lehetetlen lesz ebben az évben elhagynom a házat.

Addig is minden jót kíván neked és mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 10. D-356. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Aug. 10.

Kedves Barátom!

Nincs semmi bajom. F. hó 8án kelt leveledet meg kaptam. Julius 25-e óta csak ugyan nem irtam hozzád levelet. De ennek nem az az oka: hogy te hozzám ritkán irtál levelet. Irtál biz te eleget. Ugyan különös, arrogáns, követelő ember volnék én akkor, hogy midőn te messzire kiható hasznos működéssel foglalkozhatsz, midőn szellemed erejét gyönyör élvezettel érvényesítéd a munka terén; kötözködő gyermek módjára még több levél

írására akarnálak kárhozlatni. Ugy vagyok én a te leveleiddel, mint a jó keresztyén család a sátoros ünnepekkel, melyre az anya kalácsot is süt gyermekeinek, hogy annál inkább emelje az ünnep becsét, jelentőségét, méltóságát. Hátha még meg is látogathatsz, a mint a legközelebbi leveledbe reményt és kilátást nyujtassz arra. Látogatásod nékem nagy jutalom lesz életem egyhanguságáért családom minden tagjának szive repes az örömtől.

Dani fiam szabadság idejét Aug. 26ig meghosszabbították. Ha teheted, ha jöhetsz, intézd ugy jövedeledet, hogy együtt lehessen véled családomnak minden tagja.

Hogy nem irtam hozzád rég óta, okai ezek, mert: a fiammal foglalkoztam, mert sok dolgom vólt, és te tudod, hogy míg én dolgaimat nem végzem, lázban vagyok, mint te; mert ebbe a nagy melegbe a romlékony gyarló testben lakozó különben is gyengülő szellemem nem vólt ugy hangolva, hogy véled a szokásos módon értekezhettem vólna. No de majd neki rugaszkodok ezután a levélírásnak.

Midón a jó Isten annyira meg segített tégedet, hogy a Vázlatok IVik kötetét letehetted a haza szent oltárára, osztozok örömdben, osztozik abba kedves Barátom, minden igaz ember, minden hazáját szerető férfi.

A mult héten gyermekeim kívánságára – Isten bocsássa meg hiúságomat – lefényképeztetem halandó, mulandó testemet. Mondhatom, hogy nyugodt, komoj, bánatos arczvonásom, nagy tömegű tekintéljes test alkatom fényképe még nekem is tetszik. Pedig én csak a levelekben nyilvánuló lelki fényképekre adok valamit, az anyag keveset nyom előttem a latba. A külső Lárifári.

Beszélgettem László fiammal a IVdik kötetedről, kívánatosnak tartja ő is, ha az nem vólna olyan vastag mint a IIIdik, ennélfogva hagyj vagy 30 gyümölcs leírást az Vik kötet számára.

Az Isten tartson áldjon és segitsen meg tégedet ezután is.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 10/8. Válasz 17/8. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 11. D-357. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Aug. 11.

Kedves Barátom!

Különös természeti tüneményt fedeztünk fel tegnap előtt házunknál, melynek meg fejtése haladja az én tudományomat.

Az én lak-szobám házunknak déli végén van, a lak-szobának délre néző két ablaka jól csukódó vas salugáterrel van tűz veszély ellen ellátva, de mégis egy helyen egy négyszög czentiméter szegletes nyílás van, melyen a nap délelőtt 11-12 óra közt beszokott kukucskálni, és a szegletes juk daczára a nap a fehér pádimentumra – négy réz kraczáros nagyságban – kereken süt vagy is rajzolódik le. A salugáter levelei annyira le vannak huzva, hogy ki vagy be látni nem lehet, sőt a szoba is oly sötét, hogy a napfényről bejövő nem lát benne, a befelé nyíló ablak táblák ki vannak nyitva, mind ezek azért: hogy sötétet, jó levegőt, és hűvöst nyerjek, melyek életem fön tartására nélkülözhetetlenek. A szobába bent lévő egyén némi derengő, az ablak körül pedig több világosságot lát.

És midőn a pádimentumon a nap kis alakját szemléltem, a pádimentumon mint egy □ méter nagyságban – hova az ablakon bejövő csekély világosság vetődött – a futó fellegek alakjait lefényképezve látom, a fehér foszlányos fellegeket világos, a napot teljesen elfödőket sötét színben, sőt a derült kék fellegtelen ég is sötét színben vólt lerajzolódva, élesebb szegély vonallal, mint az természetben látszik. Midőn a nap teljesen elfedetett valamely vastag felleg által, a fénykép akkor is látszott. A felleg akkor nyugatról keletnek szaladt, a fényképen ellenkezőleg. A' fénykép miniatúr alakban rajzolódott, így az égnek meg lehető's nagy darabját láthattam, aligha nem többet, mint a mennyt a nyitott ablakon láthattam vólna.

Ha az ablak üveg tábláit mozgattam, semmi változást sem vettem a fényképen észre, valamint az ablakon és salugáteren kívűl tartott tárgy árnyéka se rajzolódott le. Míg ha belül tartottunk valamely tárgyat a nap sugara elé, az árnyéka felette nagyított állapotban látszott, egy hajszál szalma vastagságúnak. Ha fehér papirost tettünk a pádimentumnak arra a részére, hova a nap világa sütött, a futó fellegek alakja még tisztábbnak látszott. A másik ablakon nem sütött be napfény, még is látszott a felleg alakja a pádimentumon.

A légkör erőssen meg vólt telve vízgőzzel, mert a mult estve ritka villámlás közt csendes eső eredt meg, de most már nem esik, hanem éjszaki szél fuj.

Tudtam hogy eső lesz, mert a több rétegű fellegek egymással ellenkező irányban haladtak, már tegnap délután.

A leírt természeti tüneményt elmondani vagy meg mutatni a Mező-Turi Gimn. tanárainak, még nem vólt alkalmam.

Isten vélled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 11/8. Válasz 17/8. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 17. B-353. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Aug. 17-én

Kedves barátom!

Szegény ember szándékát boldog isten tudja! Már akkor, a mikor megírtam, hogy hozzád szándékozom menni, hogy el volt határozva nálam, hogy a szándékom f. hó 20-dikán vagy 21-dikén okvetlenül valósítom. És íme! egy pár nap mulva kitört rajtam a tavali németbetegségem, a mi ugy elkínzott, elgyengített, hogy most már olyan vagyok, mint az árnyék; alig bírok tenni 20-30 lépést és azt is csak tántorogva, mintha részeg volnék. Annyit eszem, mint egy madár és még az is sok az én gyomromnak. Az álom nem pihentet, mert olyan fárasztó küzdelmeket állok ki álmomban, hogy nappal alig bírok ágyamból kikelni.

Ilyen csufos helyzetemben még a munkámat sem viszem és nem is vihetem önmagam, hanem mással küldöm be Aradra a nyomdába.

Két nap óta kissé alább hagyott már bajom a mákony cseppektől, a mit az orvos rendelt számomra. Talán talán megsegít a jó isten annyira, hogy munkám correcturáját még magam végezhetem el! Jaj volna az én munkámnak; ha a correcturáját más végezné el és nem én magam!

Váltig nem akartam tudatni veled mindezeket, ne hogy téged elszomorítsalak: de most már kénytelen voltam írni; mert munkámat f. hó 20-dikán már munkába veszi a nyomdász s aztán pedig hasztalan várakoznál rám, mert nem ereszt hazulról a correctura még ha olyan egészséges volnék is, mint a makk.

Talán az ősz enyhe napjaiban mégis meg fogja engedni nekem jó istenem azt az örömet, hogy téged és benneteket újból láthassalak.

Isten áldjon minden jóval! szivéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: F. hó 10. 11. és 13-ról szóló leveleid megkaptam.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 21. B-354. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Aug. 21.

Kedves barátom!

Csendeskén csak el vagyok! A mákony cseppek megmentettek bajomtól: de az étvágy? az csak nem akar vissza jőni; természetes, hogy a ki nem eszik vagy nem ehetik, annak az ereje sem ér egy hajító fát sem. No de, hála istennek mégis! nem kell feküdnöm. Elég az nekem most. Nincs szükségem erőre; mert ugysem kell birkóznom senkivel. Fájdalmat nem érzek: tehát az íróasztalnál mégis hasznos lehetek hazámnak.

A mult hét elején küldöttem meg kéziratban az ide mellékelt hirdetést Törs Kálmánnak, hogy ő legyen az első, a ki hírül adja munkám IV-ik kötetének munkába vételét a nyomdában is. Küldöttem neki mutatványt is könyvemből egy körte, egy alma és egy szilva fajnak rövid ismertetését azon bevezető soraimmal együtt, melyet a IV-dik kötetem II-dik részéhez irtam volt s melyet visszavárás mellett ezennel megküldök neked is eredetiben. Megkértem őt, hogy közölje abban a lapban, a melyikben akarja. Ő tudja, hogy melyik lapban lesz azt leghasznosabb közölni.

Választ még nem kaptam Törs Kálmántól; addig pedig, a míg tőle választ nem kapok, – rajtad kívül senkinek sem küldöm meg ezt a

nyomtatott hirdményt, melynek 400 példánya már itt hever íróasztalomon.

Holnap reggel viszik be Aradra a nyomdásznak a IV-dik kötetem kéziratát. És már holnap munkába is veszi a nyomdász is; mert, mint írja, szeretné még oct. vége előtt elvégezni.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

*[A levél végére bekötve a IV. kötet hirdetése és a Bevezetés kéziratának
Dörgő Dániel által lemásolt szövege 311–320. p.]*³⁹²

* * *

³⁹² Megjelent nyomtatásban a IV. kötet II. rész – Tanulmány alatt levő gyümölcsseim rövid ismertetése című fejezetben. BEREZKI 4. 1887. 373–377. p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_3.pdf

Gyümölcsészeti értesítés.

Honfitársaimat, a kik a gyümölcsészet és ennek irodalma iránt érdeklődnek, tisztelettel értesitem ezennel, hogy

„Gyümölcsészeti vázlatok”

czimü munkám IV-ik kötetét sajtó alá adtam.

Két részre osztottam e kötetet.

Az I-ső részben megismertetek körülményes leírásban 85 körte-, 92 alma- és 8 szilva-, összesen tehát 185 gyümölcsfajt — köztük több jeles, ekkoráig még nem ismertetett hazai fajunkat.

A II-dik részben megismertetem, röviden bár de kielégítőleg, mező-kovács házi gyümölcs telepemnek még folyvást tanulmány alatt levő fajait és pedig 167 körte-, 112 alma és 21 szilvafajt, ugyszintén a cseresznyefélékhez tartozó 44 fajomat is.

Ezen kötetem éppen oly alaku és terjedelmü, éppen oly tisztességes-kiállítási leend, mint a milyenek ugyanezen munkám előbb megjelent kötetei.

Megjelenik e kötet f. évi nov. elején. Ára 3 forint.

Ugy ezen, valamint a megelőző kötetek is, megrendelhetők nálam, Mező-Kovács házán (Csanád megye). kötetenkint 3—3 forintért: de megrendelhetők könyv-árusoknál is, a kiknek, mint ismét eladóknak 30%, tisztességes árleengedést biztosítok azon esetre, ha a munkát készpénzfizetés vagy utánvétel mellett rendelik meg; de utólagos fizetés ígérete mellett a megrendelést teljesíteni nem vagyok hajlandó.

Nyilvános gazdasági tanintézeteket, tanító képezdét, tömeges megrendelés esetében szintén hajlandó vagyok könyv-árusi árleengedésben részesíteni.

Hazai gyümölcsészetünk érdekében, tisztelettel kérem a lapok tek. szerkesztőseit, hogy ezen értesitésemnek becses lapjuk napi híreket tartalmazó rovatában helyet juttatni sziveskednének.

Kelt Mező-Kovács házán, 1887. augusztus derekán.

Bereczki Máté.

1887. augusztus 22. D-358. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Augusztus 22.

Kedves Barátom!

F. hó 17iki leveledben jelzett németbetegséged némi aggodalmat okozott nékem, majd későbbben haragomat nevelte a német ellen azért, hogy meg akadályozott tégedet e német betegség hozzánk való jövedeleddben, e nemes szándékodban. No de hagytál föl számomra édes reményt, hogy láthatlak én tégedet. Ez a remény is jó tétemény reám nézve.

E hó 20-án kaptam Oláh Gyula Öcsémtől H[ajdú]. Nánásról 4 szem ép Dániel szilvát. Mit ő véle is tudattam.

Kertünkben találtam 5 db Hellman dinnye körtét, 2 db Óriás körtét (Balog Ágosttól)³⁹³ de biz azok nem igen óriások, mert árnyékban nőnek. Több példány Fondante de Malinest (SL) és 1 db Pereszlény almát. Ha valamelyikre szükséged lenne, írd meg, hogy annak idejében elküldhessem hozzád. A Beör Kálmán-féle Pázmán alma fák Eperjesről nem hoztak termést.

Közeledik Lajos napja. Nékem erőss vágyam sejtelmem, elő érzetem az: hogy hazánk ősz atyját, Kossuth Lajost a mindenható Isten addig élteti, míg a sors néki igazságot, így teljes, meg érdemlett jutalmat nem szolgáltat.

„Imádkozzunk!”

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 22/8. Válasz 26/8. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

³⁹³ Balog Árpád, Dörgő Dániel ismerőse, akitől az Óriás körtét kapta.

1887. augusztus 23. D-359. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Aug. 23.

Kedves Barátom!

A F. hó 11ik napján a fellegek fényképéről írott levelem tartalmának kiegészítésül írhatom: hogy az Augusztusi nagy csillag hullással a fénykép nincs semmi össze függéssel, mert a fellegek fényképét az ólta is láttam szobámba.

Figyelésem azt mutatja, hogy nem az ablak üvegbe törik meg a fény, mert ha az üveg ablakot levesszük is látszik a felleg fényképe, ha pedig betesszük az ablakot, az üvegen keresztül is látszik, de homájosan. Mentől erősebb a lég mozgása, annál jobban és tisztábban látszik a fény kép. Az ablak kereszt fájának és vasának pedig a pádimentomon árnyéka van, ezen árnyékoknak (mellettök) újra árnyékok, de világosabb a valódi árnyéknál, az álárnyékokra az esetleg oda kukucsáló nap szépen le rajzolódik.

Vekerle³⁹⁴ pénzügyi államtitkár ugyan csak vakarja a szegény adózó magyarok talpait, megindult az adó végre hajtók raja, mint a légy, mint a bögőj, többnyire 'sidók, köztük az „Éhenbög” és „Nyalkatetű” nevű drága szabadelvűek polgár társai, a lapuló kullancs ivadékai, a haza szeretet mintaképei, áldozatkész nadájok, az igazság és becsületesség őrei, 's végrehajtói s.a.t.

Elhalgatok mert az epe elfut, az undor elborít, a harag felbőszít.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”.

Éppen most kaptam ajánlva küldött 2 becses melléklettel ellátott leveledet. Késett a' levél, vagy teketóriáznak = tempóznak a posta mesterek az ajánlva küldött levelekkel, vagy a posta kihordó vólt hanyag?

Majd ha a Bevezetést lemásolom, e levelek csak a hét utolján irok komojságához méltó érdemleges választ.

D.D.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta majd kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté fordított állású és ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 23/8. Válasz 26/8. 1887.”]

³⁹⁴ Wekerle Sándor (Mór, Fejér vm. 1848. november 14. – Bp., 1921. augusztus 26.) miniszterelnök, pénzügyminiszter, liberális politikus, a dualizmus legismertebb pénzügyi szakembere, az MTA tagja. Főbb művei: *A kereskedelem iparfejlesztő hatása* (Bp. 1904.); *Die passive Handelsbilanz* (Wien, 1913.); *A háború gazdasági következménye* (Bp. 1915.); *Beszédei* (I. Bp. 1918.) ÚJ ÉLETRAJZI 6. kötet, 1340-1342. p. alapján

[A levélgyűjteményben e levél mellékleteként található meg a „Gyümölcsészeti vázlatok IV. kötet II. része „Bevezetés”-ének másolata, amely a IV. kötet 375–377. oldalain nyomtatásban megtalálható.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. augusztus 26. B-355. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Aug. 26-án

Kedves barátom!

Gyengécskén vagyok folyvást: de csakhogy így is vagyok! Mindenesetre jobb, hogy nem kell kinlódnom, feküdnöm, tétlenül nézmem isten szép napját.

Törs Kálmántól még most sem kaptam levelet. Valahol kóborolnia kell az országban, most van az ő szünideje.

No hiszen, ha te magadnak a Dániel szilváról a nánási példányok után formálsz képet, akkor hamis kép lesz az! Hiszen Kurticson, az én odakerült ojtványomon, már jún. 16-án voltak olyan nagy Dániel szilvák, a milyeneket most, aug. vége felé Nánásról kaptam! Hanem azért mégis a valódi Dániel szilva volt a nánási is. Annak, hogy ott most ilyen aprók maradtak, oka a rendkívüli szárazság, mely azon a vidéken uralkodott és melynek folytán, mikép Oláh Gyula öcsém legujabb levelében értesít, szilvafáiról már is lehullott minden levél s a fákon levő temérdek szilva kifejetlenül fonnyad most össze. –

Pereszlény almát küldött Benkő Dénes³⁹⁵ Altorjáról.³⁹⁶ Apró, kerek, II. rendű almácska biz az. Szerintem, legalább, bizony kevés pénzt ér!

A Malinesi vajoncz ojtványom, melyet a tavasszal a tőled kapott vesszőkről ojtottam, növényzetére nézve nem látszik egyezni a leírásokkal. Talán a nyomoruságos, száraz időjárás miatt meg van zavarva természetes fejlődésében? Majd meglátjuk jövőre, ha élünk.

³⁹⁵ Benkő Dénes Bereczki Máté ismerőse (lásd A-4.).

³⁹⁶ Altorja (románul Turia de Jos) Torja nagyközség alsó része a mai Romániában Kovászna megyében. 1899-ben egyesült Feltorjával. Régen temploma védőszentjéről Szentmiklóstorjának is nevezték.

A jó isten áldjon meg mindnyájatokat minden féle jóval! Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. augusztus 27. D-360. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Aug 27.

Kedves Barátom!

Az itt vissza küldött Gyümölcsészeti Vázlatok IVik kötete II. részének bevezetését könnyezve, majd zokogva másoltam le.

Talán érzed közeledő végedet, hiszen hattyudalod e legnemesebb érzéssel írt Bevezetés.

Tehát mindennek van vége, fáid = gyermekeid és te el akartok pusztulni vagy is el akarjátok egymást pusztítani.

Ne vágj ki fácskáid közül egyet sem, had éljenek a meddig tudnak, élj te is, ne légy fáidnak gyilkosa.

Hogy ki vágj fáid közül csak egyet is, nem egyezhetek bele, nem is egyezek bele.

Mindenedet a gyümölcsészet szent eszméjének s áldásos terjesztésének áldoztad fel, nem szabad csüggedned, helyedet meg kell állanod, a vég lehelletig; nem szabad magadat meg adnod, a fegyvert leraknod, a hidat hátad megett elégetned. Eddigi aczél akarodat edzd meg. Végy példát Oberdicktól.³⁹⁷ Az utódok lelkesítésére fényes példáddal tündökölnöd kell.

³⁹⁷ Oberdieck, Johann Georg Conrad (Wilkenburg, 1794. augusztus 30. – Herzberg, 1880. február 24.) német pomológus. Göttingenben teológiát és természetrajzot tanult. 1814-től a lüneburgi Michaelisschule-ban tanított. 1819-ben wunstorfi helyettes-, majd ugyenebben az évben bardowicki lelkész. Már itt foglalkozott kertészettel, sőt gyümölcsnemesítéssel, de kertje 1822/23 hideg telén csaknem elpusztult (erről később tanulmányt is jelentetett meg). A megújítás után több gyümölcsfajt és -fajtát (köztük 300 almafajtát) termesztett, nemesített, s az ültetvényt területileg növelte. 1831-ben sulingeni, 1839-től nienburgi lelkész volt. Kertjének fajtaállományát mindkét helyre továbbvitte, nienburgi gyűjteményes kertjében több mint 4000 fát nevelt. 1853-ban jeiseni szuperintendens (egyházi főfelügyelő, a protestáns püspök régi neve) lett, ekkor is áttelepítette fajtagyűjteményét. 1870/71 telén ismét a rendkívül hideg tél okozott nagy veszteségeket gyűjteményében. 1878-ban nyugdíjba ment, de Herzbergben megtelepedve aktív pomológiai tevékenységet és publikálást végzett. Művei: *Die Probe- oder Sortenbäume* (2. kiadás Stuttgart 1871); *Anleitung zur Kenntniss und Anpflanzung das besten Obstes für das nördliche Deutschland*. (Regensburg,

Óh Istenem! de a megérdemlett nyugalom, az önzetlenség fényes bebizonyítása testi erőd gyengülése nem elég erős okok?

Nem. Fáidnak meg gyilkolása által talán bus komorságba esnél, mint én?

Tehát ne bántsд fáidat had haljanak el magoktól, ha nem tudsz adni róluk ójtó vesszőket, testi erőd fogyatkozása miatt is, utasítsд az ójtó vessző kérőket Petrovay öcsémhez, vagy Budaihoz.

A tanulmányozást az eddigi mód szerint folytatnod és leírnod kell. Tehát tartsд fel jogodat azon röviden jellemzett gyümölcs fajok esetleges bővebb leírására is, melyeket a IVik kötetbe csak részletesen is röviden írtál le.

Ha még nem késő, a Bevezetést ahhoz idomítsд.

Bocsáss meg vakmerőségemért.

Isten véllед

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

Fiam tegnap utazott vissza Kolozsmonostorra, így a’ buslakodás érted, fáidért és fiamért újra erősebben dolgozik bennem.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése található: „Dörgő 28/8. Válasz 30/8. 1887. 1887. aug. 656.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1852); *Illustriertes Handbuch der Obstkunde*. (8 kötet, Ravensburg és Stuttgart 1859–1875); *Supplement* (u. o. 1870); *Deutschland beste Obstsorten*. (Lipcse, 1881.) stb. – Lucas közreműködésével 1855-től adta ki a „*Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau*” című folyóiratot. Irodalom: PALLAS 13. kötet. 1896. 323. p; SZABÓ 1995-a 241. p.; HESS, W. 1887.

1887. augusztus 30. B-356. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Aug. 30-án

Kedves barátom!

F. hó 27-ről írt leveledre pedig csak azt mondom, hogy ne aggódjál te se miattam, se fáim miatt. Tudom én, hogy mit csinálok. Leszen nekem dolgom folyvást, ha még 10 évig kellene is élnem: hanem hát azért úgy áll a dolog mégis, a mint bevezetésemben elmondottam. – A még nem tanulmányozott fajaimnak növényzetét lejegyzem mind a jövő év folyamán; leírásra alkalmas gyümölcsöket pedig majd koldulok róluk innen is, onnan is és így apródonkint valamennyi gyümölcsfajom körülményesen leírhatom. Hiszen erre a leírásra nem szükséges nekem senkitől szabadságot kérnem! Jogom van nekem ahhoz, mindig, a míg élek. Hanem annyi bizonyos, hogy tanulmány alatt levő fajaimról az itteni viszonyok közt nem lehet már nekem gyümölcsöket várnom. Hiszen, ha arra valók lettek volna e fajok, hogy még vidékemen is gyümölcsözhettek volna; már eddig is be kellett volna mutatniok gyümölcseiket. Volt nekik arra elég idejük nálam! Hanem hát nem valók vidékem mostoha viszonyai közé. Mások voltak csak nálam és mihelyt növényzetüket körülményesen lejegyeztem magamnak, – miért ne mondhatnám nekik, hogy „a mór megtette kötelességét; a mór mehet!”. –

Mondom tehát, hogy ne aggódj miattam!

Kérlek az ide mellékelt levelet tedd borítékba és ird rá Törs Kálmánnak a czimét és add föl a helybeli postátokra.

Én attól tartok, hogy Törs Kálmán nem kapta meg levelem, melyet neki küldöttem; mert a Térti vevényt nem ő írta alá, hanem csak a neve van oda írva valami asszonyos kézirással. Ugy gondolkozom tehát f. hó 12-dike óta okvetlenül írt volna ő nekem; ha levelem megkapta volna. Nehogy újabb kérdezősködő levelem is asszony kíváncsiságának essék áldozatul: jó lesz, ha levelem Turról megy Pestre és nem az én kézírásommal irottan czimezve, hanem a tieddel.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: Törs Kálmán czime:

Nagyságos Törs Kálmán orsz. gyűlési képviselő urnak

Budapest VII. ker. Wesselényi utca 7. sz."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. szeptember 1. D-361. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Sept. 1.

Kedves Barátom!

Aug. 30án kelt leveled tartalma teljesen le győzött, 's így meg nyugtatott, tulságosan nyilvánított aggodalmam kárba vezett. Nagyon helyesen és jól van ez így, most már újra tudok örülni.

Tartson meg tégedet a jó Isten sokáig, hogy még ezután is munkálkodhass, fojtathasd tanulmányaidat, különösen a szellemi téren.

Törs Kálmánnak czimzett leveledet utasítások szerint tegnap tettem fel a Mező-Turi postára.

Köszönöm mostanában gyakorta küldött leveleidet, örülök rajta, mert ebből azt következtetem: hogy testi erőd 's velle munkaképességed apránkint vissza kezd térni.

A Dániel szilváról én képet nem a rossz időjárás miatt sanyaru fákon termett szilvákról alkottam, hanem a kertünkben lévő Dániel szilva fáknak az Althán ringlóénál vastagabb vesszeiről és nagy leveleiről, de különösen saját élő szóval elmondott leírások után.

Hogy vagy? Vóltál már te máskor is komoj beteg, de meg gyógyultál, erőssen hiszem hogy most is helyre jössz erre az erőss hitemre építettem én az Aug. 27én irt levelem tartalmát, de mind a mellett nyugtass meg: Ha nem dolgozhatsz, kedélyed meg török, mint az enyém. Én már rajtad és családomon kívül senkivel és semmivel sem foglalkozom, leg feljebb a multak jó emlékein merengek, de hogy merenghetek, ez is édes érzés nékem.

Mészáros Lajosnak³⁹⁸ Ferenc³⁹⁹ nevű fia a Magyar Földhitel Intézetnek hivatalnoka, alkalmasint Budapesten fog lakni és meg halni. A

³⁹⁸ Mészáros Lajos (1824–1890). Testvérével, Mészáros Endrével együtt a hídszegi Mészáros-iskolát ők alapították Mezőtúron. Mezőtúr közművelődésének önzetlen barátja volt egész életében. 1861-ben a református egyház főgondnoka volt, majd 1879–1880-ban újra

Gellért hegy déli oldalán vett egy hóldnyi földet melyre lakhelyet akar építeni, 's egy részét kertnek alapítani. A mult héten hozzám jött utasításért, hogy honnan és milyen fajú nemes ójtványokat hozasson oda, én Petrovay öcsénkhez utasítottam, 's egy uttal kiírtam fajaidból a leg kitűnőbbeket vagy 70 fát a leg méltóbbakból 2 példányt.

No lásd Kedves Barátom így szolgáltat a jó Isten néked is elég tételt munkálkodásodért és mellőztetésedért még életedbe, nem úgy mint Mózesnek, a ki csak betekinhetet a Kanahánba,⁴⁰⁰ de te meg érheted azt, hogy nemes fajú gyümölcs fáid leszorítják az ős Gellért hegyről a czitadellát, a bizalmatlanságnak ezen égbekiáltó bizonyítékát.

„Lassú víz partot mos.”

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta bő kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 1/9. Válasz 4/9. 1889” (!)]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. szeptember 4. B-357. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 4-én 1887.

Kedves barátom!

*Ma küldöttem be Aradra, az innen kapott 1-ső Correctura ívet kijavítva.*⁴⁰¹ Megindult tehát a nyomdai munka és most már nincs mit várnom Törs Kálmán válaszára. Szétküldöztem Gyümölcsészeti értesitésem példányait mindenfelé az országban. Bárha csakis azoknak küldöttem példányt, a kik munkám mindhárom kötetét megrendelték volt mégis 7 db híjján 400 példány ment el a postán. Maga a posta költség csupán 2 xr-os bélyegeken kevés híjján 8 Ftomba került! Nem is hinné ezt az ember, ha

megválasztották, de a lelkészválasztási zavarok miatt lemondott tisztségéről. Felesége: mezőeörsi Nagy Julianna. Gyermekai: Lajos, József, Ferenc, Miklós, Mihály. – MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 106. p.

³⁹⁹ Mészáros Ferenc, Mészáros Lajosnak, Dörgő Dániel barátjának a fia.

⁴⁰⁰ Kánaán

⁴⁰¹ A *dölt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 194. p.

maga nem tapasztalná. – Két hónapig már most el leszek látva a lehető legunalmasabb munkával: de mégis hálát adok istenemnek, hogy megengedte nekem magamnak végezhetni ezen munkát is. *„Jaj lett volna, ha más végezte volna ezt helyettem! Bizonyára hemzsegett volna könyvemben a sok nyomdahiba! –*

Erőm van annyi, a mennyi éppen szükséges az ilyen munkához: de több nem is lehet; mert keveset eszem. Erőt a tápláló étel ad az embernek. A ki jól tud enni; van annak ereje: de az én kóczos gyomrom nem bírja már végezni a kötelességét. Olyan lett, mint az ócska malom, melynek kopott már minden kereke. – Hát, hiszen a világon úgy is el kell kopnia mindennek! Én ezt igen természetesnek találom és nem találok benne semmi zúgolódni valót. Élet-időmet úgy igyekeztem fölhasználni, hogy szellemben éljek akkor is, a mikor én már végképen elkoptam. Miért zúgolódnám tehát; hiszen csak az lesz semmivé, a mi bennem por és sár volt! Lelkem, szellemem itt marad a földön, hogy áldást hozólag hasson az utánam következő nemzedékre is.”⁴⁰² –

Isten akaratában teljesen meg nyugszom. Ha életem tovább is kinyújtja; folytatom a munkát továbbra is, mert *„az élet legfőbb becsét a munkában találom: de, ha képtelen lennék a munkára; jobb, ha ma hunyhatom le örökre szemeimet, hogysesem tovább húzzam a súlyos teherré vált életet.”⁴⁰³ –*

Tegnap ismét egy jó körtét irtam le körülményesen. Egy ujdonságot, melynek neve: Montlauri Rajmond (=Raymond de Montlaur.) Ottrubay küldött róla Aradról 3 igen szép leírásra alkalmas példányt. Remélem, hogy az ily küldött gyümölcsökről kifizetendő leírásaim apródonkint ismét tele fognak tölteni egy kötetet. Hogy mikor? Avval én nem törődöm: de az anyagot már ezen körte ujdonság leírásával megkezdtem gyűjteni hozzá. Ebből láthatod, hogy nem fáradtam bele az eddig folytatott munkába és nem untam azt meg.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

Bereczki Máté”⁴⁰⁴

U.i.: Sept. 1-ről irt leveled állt előttem nyitva a midőn e levelet írtam. B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

⁴⁰² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

⁴⁰³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

⁴⁰⁴ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

1887. szeptember 14. B-358. számú levél

„Mező-kovácsháza, most pedig „Arad, 1887. Sept. 14-én

Kedves barátom!

Nem állhatom tovább a kinszenvedés dicsőségét; f. hó 12-én behozattam magamat Aradra, hogy segítsenek rajtam az itteni orvosok, ha tudnak. Erőm már végképen el akart hagyni Kovácsházán; éjjel-nappal folyvást lázban voltam. Átlátva, hogy a mező-kovácsházi orvos nincs tisztában bajom mivoltával, hogy ma egy, holnap már másféle orvosságot rendel; jobbnak láttam bejönni Aradra és ezer szerencsémre!

Akadtam egy ügyes orvosra, a ki rögtön fölismerte bajomat és ezt gyökeresen kigyógyíthatónak állította. Rögtön meg is kezdette velem a curát, mely rendkívül egyszerű. Reggelenként kell csak meginnom 2 pohár langyos Carlsbadi vizet, és szigorú diétát tartanom, semmi ecetes zöldség és gyümölcsféléket nem szabad ennem, hanem csak sült húst és annyit, amennyi jól esik. Ennyi az egész!

Annélkül, hogy bármi gyógyszerári pancsot vettem volna itt be, a két napi cura máris annyira megenyhítette bajomat, hogy éjjel alhatom, nappal jóízűen ehetem már azt a keveset, amit megeszem s a mitől Kovácsházán már vagy 5 nap óta undorral kellett elfordulnom. F. hó 18-án vagy 19-dikén egészségem veszélyeztetése nélkül mehetek már haza és a curát otthon folytathatom.”⁴⁰⁵ Másfél hónap múlva teljesen ki leszek reparálva és megindíthatom a munka őrlését, mint, a kinek mi baja sem történt. Így biztat az orvos! és már is kezdem hinni, hogy igaz lesz, a mit beszél. –

Munkámból már teljesen kész 5 ív, a 6. ívet pedig ma javítom ki. –

Ha vasárnapig irni akarnál hozzám; leveledet címezd Aradra (Fábián utca 4-5. szám.).

Sok jót kíván mindnyájatoknak

„igaz barátod

Bereczki Máté”⁴⁰⁶

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

⁴⁰⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 195. p.

⁴⁰⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

1887. szeptember 16. D-362. számú levél

„Mező-Tur. 1887. Sept 16.

Kedves Barátom!

Aradon f. hó 14-én kelt leveledet tegnap akkor kaptam meg, mikor már egy levelet hozzád Mező-Kovácsházára czimezve a postára elküldöttem vólt. Így majd meg találod ezzel együtt otthon asztalodon. Nem sietős. Hiszen abban örömöm s ártatlan elmélkedésem vólt kifejezve működhetésed felett. No meg írtam a zsidók és pártfogóikról is, szóval „kutyát fésültem”.

A tegnap előtti két felleg közeledése borzalommal töltött el, ugyan is az északi kétszerte sebesebben haladt mint a déli, de mikor egymáshoz 3 vagy 4 kilométer távolságra lehettek, a magasabban fekvő déli felleg magából folytonosan – mintegy öntudatosan – rongyos fellegeket eregetett alá melyek, vivó kosokként – oly iszonyú sebességgel rohantak az északról jövő fellegnek, miszerint attól féltem, hogy ha ezen vihar földet ér: a fákat és épületeket – melyek utjába esnek – simára lesepri a föld színéről. Szerencsére nem ért földig de azért vólt kis ideig jó nagy szél még nagyobb eső. Talán eső zsákba vóltunk a nagy eső kicsi helyen vólt. Hanem az éjjel és most is kiterjedt, rögtön átítató csendes eső esik.

Örülök, hogy egészséged visszatér, írd, ha másról nem, egészségedről és működhetésedről had örvendezzen rajta az én családom. Nékem orvosom ellenkezőleg mint néked mentül több zöldség és gyümölcs evést javasolt, ne hussal. A Karlsbadi víz dugóján belül az év számot meg vizsgál, nehogy mint egyszer én véllem, állott régi bűdös vizet itassanak veled is.

Mező-Tur város képviselő testülete a napokban egy ártézi kut furatását határozta el. Ez eszme néhány évvel ez előtt Bodolay László kedves vóm agyában született, ki arról egy bizonyos alkalommal fel olvasást tartott, mely fel olvasást almalmasint a „Mező-Tur és vidéke” lap is közölte. „Így az ige testé kezd válni.” Mely miatt nékem bogárzó jó kedvem van, mert milyen élvezetbe, jótéteménybe részesül a magyar becsülletes nép, midőn a jó vizet issza. Mily morális hatása lessz annak, midőn reményhetőleg és nagy valószínűség szerint alább hagy az álnok zsidók mérges pálinkájának ivásával.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/9. Válasz 26/9. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. szeptember 26. B-359. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Sept. 26-án

Kedves barátom!

Aradról hazajövet, három leveledet találtam íróasztalomon, t. i. a f. hó 15., 16. és 17-ről szólókat. Leveleiből látom, hogy mindnyájan egészségesek vagytok és nincs bajotok. Hála a gondviselésnek! Én is tul vagyok már minden bajon. A Carlsbadi víz csudát mívelt velem. Teljesen megszűntette minden fájdalmamat s most már jól esik az étel is. Erőm lassankint vissza kezd térni, mit onnét látok, hogy lábaimnak, járás közben, nem érzem már súlyát, mint azelőtt éreztem, a mikor ugy jártam, mintha mázsányi teher nehezedett volna lábaimra. –

Lassankint szállingóznak IVdik kötetemre az előfizetők. Eddig már 40 példányra kaptam megrendelést.

Nyomdászom jól igyekszik munkájával; holnap-holnapután már készen lesz fele a IV-dik kötetemnek.

Istentől sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. október 3. D-363. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Oct. 3.

Kedves Barátom!

Sept. 17ike óta nem írtam hozzád. Sept. 26án kelt leveledből örömmel értesültem, hogy egészséged helyre ált, hogy a Vázlataid IV.

kötetének nyomdai munkája jól halad, és arra az előfizetők is szállingóznak.

Le szüreteltünk, kevés és hitvány bor termett (valami 24 akó must). Gyümölcsöt leszedték, alig telt meg a gyümölcs kamara, mert a gyümölcsnek színét javát ellopták, a min egyáltalában nem csudálkozom, még csak nem is haragszom, mert hiszen „fejétől büdösödik a hal”. A téli körtéket és pogácsa almát nem lopták el, mert a zsivány, ha éjjel bele harap, bele törik a foga, vagy össze huzza a fanyarság a száját. Így Csíkos Ármin, Cecile tengernagy, pogácsa alma majd annyi van, mint a többi gyümölcs összesen. De az Angoulêmei hercegnő, Douillard Alexandrina, átaljában az őszi és színes körtékből, még a most jó termést hozott Amália Leclerckből is alig hagytak a fánkon számunkra néhány nyomorék példány gyümölcsöt. Most az össze ögyeledett gyümölcsök válogatásával szerzek magamnak naponta élvezetes szórakozást. Némely gyümölcsök ha külsőleg egyeznek is rövid idő alatt elárulják magukat színesedésük alkalmával, akkor aztán „kom helyre!”

A füzetek September havi száma igen meleg szavak kíséretében közli Értesítésedet és Bevezetésedet a Vázlatok IVik kötetéről. E közlés ~~alkalmasint~~ névtelenül jelent meg, alkalmasint Törs Kálmán tollából ered. De abban hibázik, midőn kipróbált faj gyümölcsöid mellé a Hajós József ki próbálatlan gyümölcs gyűjteményét és hozzá meri tenni, vagy is hitelesnek tartja ez utóbbit is. Lehet részben, de bajosan egészben.

Meg hajlok Czegléd városának hazafias érzelmű polgárai előtt, a kik letiport jogaik, s emberi méltóságaik védelmére felmentek Budapestre az önkényuralom, a testi élvezet, és romlottság fertőjébe, az ország verejtékéből táplálkozó Molochba,⁴⁰⁷ be mutatva ott kifeszített melleiket, görcsösen össze szorított ökleiket, és szilárd akaratuk a 48iki szabadság harczok idejében fényesen bebizonyított, s a végletekig terjedő áldozat készségüket.⁴⁰⁸ „A gyermek nem halt meg, hanem csak aluszik.”⁴⁰⁹ Ébred. Hazug alkotmány, ön kényuralom, zsidó érdekek, Sátáni reszketések.

⁴⁰⁷ Moloch (sémi, jelentése: király) (Melkart) a kánaáni és fóniciai istenség, akinek gyermekeket is áldoztak. Bikafejű, emberi testű, belül üres szobor képében imádták és tiszteletére emberáldozatokat hoztak. A zsidóknál kultusza ellen Jeremiás és más prófáták küzdöttek. (Ótestamentum: 3Móz. 18,21; 2Kir. 23,10; Jer. 32,35.)

⁴⁰⁸ A cegléd városi küldöttségről: „Verhovay országgyűlési működése alatt egyetlenegyszer sem szólalt föl a város érdekében, nevét csak a mentelmi bizottság jelentéseiben olvashatjuk, mely számos esetben volt kénytelen mentelmi jogát felfüggeszteni. (Jegyz. Képviselőház — irományok 1884—1887. I. 176. IV. 69.: V. 208–209.; XII. 416. Különösen nagy felháborodást váltott ki országszerte 1883-ban a „csángó ügy”. A „Függetlenség” által a csángó magyarok megsegítésére gyűjtött pénzt Verhovay és társai elsikkasztották. Több hasonló ügyért bíróság előtt kellett felelniük, s bár a sikkasztás vádja alól felmentették Verhovayt, politikai hírnevének nagyon sokat ártott a bírósági ügy.) 1887-ben azért még jelentékeny számú híve volt a városban, bár a két részre szakadt pártot már csak az ő személye választotta el. A végső szót Kossuth mondta ki, aki szigorú üzenetben tudatta a várossal: »Mondja meg

Hajnallik. Ha nem engedtek a most még kérő hangu jognak, vihar vagy Königräez lessz.

Hála neked magyarok Istene! Hogy teremtettél egy városba a jogaikért és magyar alkotmányért lelkesülő közel 1000 bajnokot. Cselekedd azt én Istenem, hogy szaporodjon még számuk 10 ezerre, 100 ezerre, akkor aztán magyar ország és alkotmánya fen fog állani másik 1000 évig, nem kell a haza sorsa felett annyi honfi szívnek kétségbe esve meg törnie.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta majd háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 3/10. Válasz 18/10. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

nekik, hogy Czegléd, az én Czeglédem állapotát szégyelem, mélyen szégyenlem; meg vagyok botránkozva. Én már eredetileg is rosszaltam ez állapotot és botránkoztam Verhovay viselkedésén már akkor is, mikor még az antiszemitizmus nem is volt. Nem értem, hogyan engedhették a tisztességesen gondolkozók, hogy az ügyek idáig fejlődjenek. Ezért szakítottam meg Czegléddel minden összeköttetést, ezért nem feleltem a leveleikre, a melyeket küldözgettek!« (Jegyz. Czegléd, 1887. május 29. Kossuth leveleiből tudjuk, hogy mélyesen elítélte az antiszemitizmust, világosan felismerve valódi okait: a »nemzetgazdasági és társadalmi bajokat«.) Ez az üzenet megmásíthatatlan és világos volt, még akkor is, ha a hitelességét csak az üzenet átadójának, Herman Ottónak külön nyilatkozatára hitték el a ceglédiek. (Jegyz.: Czegléd, 1887. június 5. Herman végtelen türelemmel írásos nyilatkozatban biztosította a Verhovay párt hitetlen tagjait, hogy Kossuth üzenetét híven tolmácsolta.) Egyre többen csatlakoztak a függetlenségi párthoz, kinek jelöltje Komjáthy Béla lett. S bár a választáson sikerült megszabadulni Verhovaytól, hatása mégsem múlt el nyomtalanul: több mint 600 tagú küldöttség tiltakozott a képviselőházban a választás eredménye ellen, rágalmazta, feljelentette a választások irányítóit, különösen Gubodyt. (Jegyz.: A választás napja is háborúsággal folyt le: megfenyegették a zsidókat, felgyújtották egy Komjáthyra szavazó gazda tanyáját: Gubodyt, a választási elnököt csalással, visszaéléssel vádolta a függetlenség. A képviselőházban pedig 670 tagú ceglédi küldöttség tiltakozott a választás eredménye ellen. (Czegléd, 1887. okt. 9.) Az ügy végére Komjáthy tett pontot, ki ha nem is túl nagy lelkesedéssel, de elvállalta a mandátumot.” REZNÁK E. 1982. 273. p.

⁴⁰⁹ Újtestamentum: Márk 5. fejezet 35-43. verse.

1887. október 6. D-364. számú levél

„Mező-Tur, 1887. October 6.

Kedves Barátom!

Ma van October 6ik napja, az Aradi 13 vértanu, a szabadság harc dicső hősei, a magyar seregek felejthetetlen vezérei gyászos kivégeztetésének évforduló napja.

Legyen áldott emlékük örökké a magyarok közt!

Óh! Bár feltámadna Damjanics, hogy élére állhatna a Czeglédi hazafiaknak, hogy hó görgetegként szaporodna meg serege, mellyel el borítná az erdővé fel burjánzott gazt és kényuralmat.

Kicsinységem, s gyengeségem érzetében mit tegyek én, hogy meg ünnepeljem e napot? Imádkozzak? Átkozódjak? Kálvinista létemre böjtölök ma.

Lehetnék csak földindulás! Egy percz alatt össze ontanám a kényurak palotáit 's várait. Vagy lehetnék üstökös csillag! Kiütném a gonoszok lábai alól a földet, hogy kóvájognának a sötét hideg végtelen űrben addig, míg lelkük erkölcsük drága köveikkel kincsekké össze nem olvadna.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 204 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté megjegyzése: „Dörgő 5-6/ Oct. Válasz 18/10. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. október 7. D-365. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Octóber 7.

Kedves Barátom!

Az önző haspárti emberek azt mondják: hogy a létérti küzdelem nagy harcában, elég az üdvösségre, ha elegendő vagyonnal bírunk arra nézve, hogy eleget ehessünk ihassunk. Tehát ha az ökörcsordának elég mezeje van: bóldog. Nekem mint embernek testi szükségleteimen kívül még sok egyéb is kell a bóldogsághoz.

Én a bóldogságot sokkal inkább a lelki és erkölcsi szükségleteim kielégítésében találok föl. Mint p. o. emberi méltóságom elismerésében, jogaim s igazságom érvényesíthetésében, a szabadság, egyenlőség becsületesség míveltség átalánosításában, illetőleg oly emberek közötti élethetében, kik előtt a fentebb említett kincsek nem fixa ideák, s.a.t.

De mit kell tapasztalnunk?⁴¹⁰

Mit kell olvasnunk a „Függetlenség”⁴¹¹ című lap f. évi Octóber hó 5-ik számában? Tallián⁴¹² Somogy megyei főispán midőn az ország gyűlési képviselők választásának szennyését a világ előtt mossa, felemlíté a kommunizmus és szocializmus hydra fejétől való félelmét is. Hát lehet nagyobb szocializmust képzelni, mint a milyen most hazánkban dul? Midőn a többségnek hazudott kisebbség, a hazug alkotmány, törvénytelen országgyűlés, és zsidók segítségével, kényére kedvére rohamosan rabolta és rabolhatja ki az ország népét.

Nincs más mód ezen túrhetetlen helyzetből szabadulhatni: mint az apáknak fiaikkal váll vetve elkiáltani: Elég!

Egyébiránt Tallián leveléről nékem azon erőss gyanum van, hogy az koholmány, melyet – sugalmazva – azért gyártottak és közöltek, hogy a Czeglédi keményebb dióról elvonják a figyelmet?

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

⁴¹⁰ A mondatot követő pontsor az eredeti forrásban is így szerepel.

⁴¹¹ *Függetlenség* politikai, közgazdasági és társadalmi napilap, egy ideig a Függetlenségi Párt közlönye. Szerkesztette Verhovay Gyula Budapesten 1879. december 14-től 1887. október 30-ig, mikor a lap megszűnt. Tehát Dörgő Dániel az utolsó számok egyikében talált érdekes olvasnivalót.

⁴¹² Tallián Béla báró (Szabás, 1851. július 8. – Kiszombor (Torontál vm., ma Csongrád m.), 1921. november 23.) politikus, miniszter (földművelésügyi). 1886. szeptember 20-tól 1892. október 8-ig Somogy vármegye főispánja volt, egyidejűleg Somogy, Zala, Veszprém és Tolna megyék területére szóló hatáskörrel Balaton-szabályozási kormánybiztos. ÚJ ÉLETRAJZI 6. kötet, 585. p. alapján.

Nini! Most veszem észre, hogy a fent leírt eszmékből még vezér cikket is írhatna a Függetlenség szerkesztősége, ha azt hely, név és kelet nélkül elküldenéd. Igen ám! De a postás bijogozása a stemplire?”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 7/10. Válasz 18/10.. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. október 18. B-360. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Oct. 18-án

Kedves barátom!

Czudarul sok a dolgom! Nyomdászom egyre küldi nyakamra a correcturát. Hetenkint 5 ívet is kapok tőle. Nagy figyelmet, lelkiismeretességet kívánó munka ez a corrigálás. Egy ív átnézése egy egész napot elrabol tőlem! Hát még a levelezés? Kezdenek az emberek ráérni a levélírássra. Ugyancsak nyaggatnak!

Megbocsáss, hogy most nem érek rá neked hosszabb levelet írni.

Íróasztalomon 4 leveled hever, t. i. f. hó 3. 5-6. és 7-ről keltezettek. – 11-dik napja már, hogy nem írtál.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. október 22. D-366. számú levél

„Mező-Túr, 1887. Oct 22.
dél után

Kedves Barátom!

Hogy Oct. 7e óta nem irtam, rossz hangulatom az oka, a rossz hangulatomat okozták a mult hetekbe a nagy szárazság, mostanában pedig a sok eső, melyektől nem lehetett jól szántani, pedig kevés búzánk terem, mind elveszi tőlünk a hazafias kórmány, nekünk nem marad semmi. Vadnay Andor⁴¹³ antiszemita képviselőnk a Tapólczaei képviselőiséget fogadván el, városunk nyugalma újra fel fog zavartatni, s lehet hogy egy kormánypárti vagy kétes politikai vallású képviselővel boldogítanak agyon; rossz hangulatomat okozta még azon körülmény is, hogy a közlekedési minisztérium okulva a kis tiszai zsilip elszakadásából, elrendelte a határunkba lévő zsilipek megvizsgálását, ~~mit mérnökeink~~ úgy teljesítettek, hogy kiásatták a vas csövek mellékeit fenéig, ekkor aztán elkezdett az eső esni, a víz áradni, a földet, a kihányt s kemény földet nyakra főre vissza kellett (talán lazán?) hányni, lesz é idő a tavaszig, a netalán bekövetkező áradásig a zsilipek környékét jól tömetni? Nem fognak e nállunk is a f. évi HódMezőVásárhelyi gát szakadás és katasztrófa ismétlődni? Ez a kérdés.

Barost⁴¹⁴ a legtevékenyebb miniszternek mondják, sőt dicsekednek hívei demokratikus voltával (ha mégis más iskolába járna), de azért Baros bármilyen eréjés ember legyen is, bajosan félnek úgy tőle a víz szabályozási mérnökök, mint a Mező-Turi házaspár zsellérek egy némellyikétől. A többek közt ott van Varga Lajos⁴¹⁵ unoka testvérem, egy már öregedni kezdő, kis testű, felülmulhatatlan szorgalmu tevékeny,

⁴¹³ Vadnay Andor (Zánka, 1859. március 5. – Szentés, 1901. május 4.) politikus. A pápai református gimnázium elvégzése után a budapesti egyetemen szerzett jogi doktorátust. 1882-ben antiszemita programmal Kecskeméten országgyűlési képviselőnek választották. 1884-ben a tapolcaei kerület képviselője lett. 1894-től Csongrád vármegye főispánja. Támogatta Istóczy Győző antiszemita propagandáját. Számos cikket írt közgazdasági kérdésekről. ÚJ ÉLETRAJZI 6. kötet, 995. p.

⁴¹⁴ Baross Gábor, bellusi (Pruzsina, később Barossháza, ma Pružina, Szlovákia, 1848. június 6. – Bp., 1892. május 9.) politikus. 1875-től haláláig szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselő. Tisza Kálmán kormányában 1886. december 29-től 1889. június 15-ig közmunka- és közlekedésügyi miniszter – egyúttal 1888. augusztus 23-tól szeptember 22-ig vallás- és közoktatásügyi, 1889. március 22-től június 16-ig belügyminiszter. Tisza, majd gróf Szapáry Gyula kormányában 1889. június 16-tól haláláig kereskedelemügyi miniszter. Hivatali ideje alatt teljesen megreformálta az ország közlekedési rendszerét. Korszakos vasúti reformjai és vasakarata miatt már életében vasminiszterként emlegették. ÚJ ÉLETRAJZI 1. kötet, 443-444. p. alapján.

⁴¹⁵ Varga Lajos, Dörgő Dániel unokatestvére.

bámulatosan kifejlődött izmu, tégedet határtalanul tisztelő ember, ki folytonos kitartó vas szorgalmával a mentesített területen annyi föld birtokot szerzett, hogy annak jövedelméből öreg napjaiban kényelmesen megélhetne. Ez látva a kiásott zsilipek körül teljesített lassu és rossz munkát, meg állt a dolgoztató almérnök előtt, és komoj arczal, könybe lábbadozó szemekkel elszánt hangon így szólt: „Tekintetes Mérnök Úr! Jól be csináltassa ezt a zsilipet, mert ha ez elszakad, és a Tekintetes Urat ölon kapom és beszaladok véle a Körösbe, ott halunk meg együtt.” Ekkor aztán elkezdett a sötét jövő felett sírni. Ilyen rövid de velős szónoklatokat kellene az ország gyűlésen a miniszterekhez intézni. De nincsen ott ember egy se.

Én Istenem! Hová jutottunk? Hol vagyunk? Puska por és Pénz, a kik kitalálták, bizony nem jó szolgálatot tettek az emberiségnek, mind kettő különösen a 2dik az emberiség átkára volt.

Országunkat saját zsebrákjaink a pénz közvetítéssel annyira lepusztították, mindenét elharácsolták, eltőkítették, hogy nem érdemes már ezen országot valamely külellenségnek meg hódítani, fel téve hogy az adósságát is lelkiismeretesen meg kellene fizetni.

A pénz az oka:

Hogy ma a dőzsölő henye gazemberek az urak, míg a becsületes emberek igavonó rabszolgák.

Bár jönne is már egy esemény, egy újabb rendszer, mely eltörölné az absolut és corruptio hatalom coripheusainak befojását, nyugdíját, ezen leg többnyire árulási salláriumot. Ezen coripheusok előtt a

Haza? Vagy annak jövője!! lárifári.⁴¹⁶

Jaj de szeretik a hazát rabolni.⁴¹⁷

Bár jönne egy újabb rendszer, mely ne csak a becsületes embereket ütné, mint a mostani kórmány, hanem a hunczut embereket is nyuzná

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

Oct. 18án irt leveledet meg kaptam.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254-202 mm nagyságú fehér lapra írta bő háromoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

⁴¹⁶ A mondatban látható pontsor az eredei forrásban is így szerepel.

⁴¹⁷ A mondatban látható pontsor az eredei forrásban is így szerepel.

1887. október 23. B-361. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 23-án, 1887.

Kedves barátom!

A mult hét derekán, a sakterpárt közlönyének, a Népszászlójának⁴¹⁸ szerkesztője egy gyűjtő ívvel együtt, az ide mellékelt levelet küldötte hozzám.

Természetes, hogy a gyűjtőívet azonnal visszaküldöttem neki: de meg nem állhattam, hogy egy kis hangya-csipést ne adjak ő szemé-orrára. Következő választ irtam neki:

„Tisztelt szerkesztő úr!

F. hó 19-ről hozzám intézett becses soraira válaszolom, hogy az azokban kifejezett óhajtásának semmi részben sem felelhetek meg, miért is a hozzám küldött gyűjtőívet ezennel visszaszámaztatom.

Ebbeli tagadó válaszonak oka az, hogy én 1848 óta, a politikai mozgalmakban egyáltalán fogva semmi részt sem vettem. A politikától, a nyilvános életben való szerepléstől mindig íróztam. Remeteségre kárhoztattam magamat: de remeteségemben, bárha napjaimat a hazára nézve áldásos munkával igyekeztem folyvást eltölteni, – mégis figyelemmel kísértem mindig, hogy mi történik hazámban a politika terén is? És, a mit ott észrevettem t. szerkesztő úr, az, az én puritán lelkemet undorral töltötte el!

A politikától most már nemcsak irtózom, de undorodom is tőle; midőn látnom kell, hogy a jogtiprás mezején, még maga a 48-as függetlenségi párt is dicsőséget talál a kormánnyal és annak pártjával versenyre kelhetni.

Hazafias tisztelettel

honfitársa

Bereczki Máté”

Hiszem, hogy megértik, hogy mire czéloztam: de, ha nem akarnák megérteni és megkérdéznének: mit értek e súlyos vád alatt. Egyetlenegy szóból fog állni feleletem és ez az egy szó

„Czegléd.” –

Remélem, hogy a jó isten megőrzött benneteket minden bajtól, sok jót kíván

igaz barátod

Bereczki Máté

⁴¹⁸ A *Nép Zászlaja* 1868-ban megjelenő politikai hetilap volt.

U. i.: Ma javítottam ki munkámból a 29-dik ívet. Egy hét mulva, remélhetőleg, az egész elhagyja már a sajtót.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. október 23. D-367. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Oct. 23. reggel

Kedves Barátom!

Már csak meg vallom, hogy 4 nap óta beteg voltam, de már jobban vagyok. Egy gyermek betegség a Diphteritis fülelt le, melyet csak hamar le hasított torkomról az erős Kékbör oldat, de a láztól – bár eszem a chinát – nem oly könnyen bírok szabadulni, tegnap előtt úgy mondják félre beszéltem, a mult éjjel és az előtt már tudtam aludni, bár álmaim lázasok voltak. Álmomba mindig azon tépelődtem, hogy bizonyos meg testesült erkölcsi dolgok kiestek a simetrikus formájukból és nem férnek meg a szokott helyen, és más ilyen emberi értelemmel le nem írható dolgokon.

Tegnap leveletem el nem küldhettem, tehát ezt is annak borítékjába küldöm.

Tapasztalataimat hazafias kötelességemnek tartom leírni, hátha még annak a tudomány is veheti némi hasznát? Mert hiszen a tudomány a tapasztalások tömörített kivonata, és csak a valódi tudomány teheti az emberek többségét erkölcsössé, jóvá, nemessé, boldoggá, szóval valódi emberré. A tudomány írhatja ki a bűnt, érvényesítheti az igazságot. Te haladsz az első sorban ezen Isteni törekvésben elő, én haladni óhajtok nyomodban, tehát írok, de csak neked, mert egyedül csak te értesz meg engemet. Hogy aztán leveleim hova kerülnek? vagy találkoznak é azokba a tudomány diplomának felépítéséhez néhány homok szemek? vagy nem: avval én mit se törődök. De jó szándékom mellett elérem leg főbb óhajtásomat, vélled minél többször érintkezni, tehát írok, apró történeteket és tapasztalatokat.

A képviselő választásunknál már az elmúlt éjjel meg indultak az itatások. Ugy tetszik vagy is látszik nékem, hogy itt árulások történtek, hogy a kormány itt is érvényesíteni fogja akaratát. Ma Szent Királyi Albert⁴¹⁹ fogja elmondani itt Mező-Turon program beszédét. Majd hólnap többet.

⁴¹⁹ Szentkirályi Albert (1838–1891) orvos-doktor, országgyűlési képviselő. Pesten született, itt végezte középiskolai és egyetemi tanulmányait. 1860-ban orvosi oklevelet szerzett, de gyakorlatot nem folytatott, hanem Bécsbe ment, majd bejárta Keletet és Nyugatot. 1866-ban

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 22 + 23/ X. Vál. 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. október 25. A-92. számú irat

Törs Kálmán levele Bereczki Mátéhoz

Másolat⁴²⁰

„Budapest, 1887. Oct. 25.

Kedves jó Bátyám!

Meg kell vallanom, hogy nem minden restelkedés nélkül nyulok tollhoz oly hosszú hallgatás után, melyben magamat bűnösnek érzem, s csak az én jó Bátyám annyiszor tapasztalt szeretete az, mely táplálnom engedi azt a hitet, hogy ez uttal is elnéző lesz hosszas mentegetőzés nélkül is oly szívesen fogadja soraimat, mint fogadta a korábbiakat.

Szükségét érzem azonban még is, hogy utolsó levelem óta megélt viszontagságaimról röviden, De becsültesen számot adjak. A mint az én kedves kis választóim Szentestről tudtomra adták, hogy megint csak én vagyok a képviselőjük, mindjárt másnap össze szedtem a famíliát, vittem föl az én szülőfalumba, Rimabrezóra,⁴²¹ melynek köszönhetem nem csak azt, hogy három kis gyermekem életben van, de azt is, hogy épek,

politikai és jogi tanulmányok végett Heidelbergbe utazott. Visszatérve Pest vármegye aljegyzője lett és tevékenyen részt vett a megyei életben. 1870-től mácsai birtokán gazdálkodott, 1884-ben a váci választókerület képviselője lett. 1887-ben a mezőtúri választókerületben függetlenségi programmal lett országgyűlési képviselő. A mérsékelt ellenzék soraiban foglalt helyet, bár az önálló magyar hadsereg híve volt. 1891. május 31-én hunyt el Gödöllőn. Csaknem valamennyi európai nyelvből vannak fordításai. Számos nemzetgazdasági cikke a Pesti Naplóban jelent meg. Politikai munkái: *Mit tegyünk?* (Olcsó könyvtár, 1883. – Névtelenül.); *Néhány szó politikai helyzetünkről.* (Olcsó könyvtár, 1890.) MEZŐTÚRI LEXIKON 1999, 142–143. p.

⁴²⁰ Dörgő Dániel írásmódjával készült másolat.

⁴²¹ Rimabrezó = akkor Gömör és Kis-Hont vm. rimaszombati járás, ma: Rimavské Brezovo, Szlovákia.

egészségesek s lélekben is fejlettebbekké válnak az anyatermészet ölen, mint a minők a cifra falak közt satnyuló gyermekek rendesen. Ott mindjárt meg néztem Koreny Gyula⁴²² Erdőmester barátomnak azt a fa iskoláját, melyet kedves Bátyám ojtó vesszőiből állított be. Nagyon kevés ojtvány pusztult el, a legtöbb szépen diszlett. Nagy jövődőt azonban még sem ígérek neki, mivel erdőből ültetett vadonczok az alanyok. Szerencsére magot is vetett, s ezekből úgy 1000–1200 szép hajtása lett, melyeket tavasszal már párosíthat vagy nyáron szemezhet. Természetes, hogy ezt is Kedves Bátyám vesszeiből kívánja tenni s e tárgyban valószínűleg irt is már levelet.

Nekem a kenyér kereset nem engedte meg, hogy én is oda haza töltssem a nyarat. Vissza kellett jönnöm Pestre s innen aztán csak szombatokként – mint a gyári munkás tisztát venni – rándulgattam fel családomhoz, hogy vasárnap megint vissza térjek. Sok volt a dolgom ide haza. A választások ideje alatt, számos barátom megsegítésére utazgatván – sokat mulasztottam, a mit aztán pótolnom kellett. Ahhoz járult, hogy Szent Mihályon végre valahára még is csak felépítettem egy szerény kis házikót, az is elfoglalt. A harmadik pedig volt a hurczolkodás. Eddigi lakásomban, melyben boldogult apósom Szigligeti⁴²³ 16, én pedig 9 évig laktunk nagy fölfordulás történt: emeletet raktak a fejünk fölé, lehetetlen vólt ott maradni. Az Országos Gazdasági Egyesület épületében vettem lakást, drágábbat ugyan, mint a milyen nekem igazság szerént dukál, de kivettem az itt rendezett kiállítások, segédkönyvek, illusztrációk és utánzott gyümölcs minták gyűjteménye kedvéért, hogy a mikor egy kis időm szabadul, azt annak szentelhessem, a mi most már igazi szenvedélylyé lett bennem.

Hát már most ide értem in medias res.⁴²⁴ Én vagyok a gyümölcs-fajokat tanulmányozó, kóstolással is össze kötött szaküléseknél – szerénytelenség nélkül mondhatom – a legszorgalmasabb látogatója, a ki minden héten hűségesen elrontja a gyomrát kétszer is, kétségbe ejtven a feleségét s kapván sok Kukliné predikációt. De nem ez a legnagyobb bajom, hanem az, hogy nincs itt az oldalam mellett egy olyan mester, mint az én Kedves Bátyám, a ki vitás kérdésekben fölvilágosítana s nekem adna igazat, midőn egy némely országos hírben álló pomológusunk nem akarja meg különböztetni a fűzőldet a citrom sárgától. A mikor nincs az üléseken

⁴²² Koreny Gyula, erdőmester Rimabrézóban, Törs Kálmán barátja.

⁴²³ Szigligeti Ede, született Szathmáry József (Nagyváradolaszi, ma Olosig, Nagyvárad része, Románia, 1814. március 18.– Bp. 1878. január 19.), színész, rendező, drámaíró, fordító, szakíró, színigazgató. Aranka nevű leányának férje volt Törs Kálmán. Életrajzát lásd SZÍNÉSZKÖNYVTÁR <http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/p-z/szigligetielet.htm>

⁴²⁴ In medias res (latin) = (kerülgetés nélkül) a dolgok közepébe vágva.

Hajós a ki csak ugyan alapos ismerője a legtöbb gyümölcs fajoknak, akkor mi többiek, - már bocsásson meg nekünk Villási barátunk, - egytől egyig „szamarak vagyunk” (egy professzorom szokta így mondani.)

Pedig volna itt tanulmányra anyag. Maga Hajós is ellát bennünket vele az eper éréstől kezdve a nyár felé érő körtékig, almáig. De sokféle gyümölcsöt küld azon felül Kovács József Bátorkesziből, báró Nyáry⁴²⁵ Pest megyéből, a kecskeméti és halasi faiskola, a Szent-Márton Apátság kertészete – a már Szent István idejében „Hortus Pannoniensisnek” nevezett kert ivadéka, s néhány Pest vidéki termelő, Majláth István⁴²⁶ barsi főispán s mások, de biz ezek küldeményéből jó ha a fele van helyesen elnevezve. Nekünk kellene rectificálni, ha értenék hozzá. Bizony nem mindig sikerül.

Kedves Bátyámnak az a szép levele, melyben a „Vázlatok” IV. kötetének sajtó alá bocsátását tudatja velem s egy úttal gyűjteményének kiirtását jelenti elodázhatatlannak, engem Gömörben talált. Mindjárt kapacitáltam és Korenyt legalább megkíséreltem, hogy ő is sorakozzék azok közé, a kik egészségében akarják megtartani a nagy becsü gyűjteményt. Volt kedve rá. De bizony berendezkedve nem vólt hozzá. Hiszem, ha legalább két évig volna rá idő! Vissza jöttem aztán, s gyűlésbe hívtam a Kertészeti-szakosztály itt lévő tagjait, a kiknek az ügyet elé terjesztettem. Becsületükre legyen mondva, meg vóltak hatva valamennyien s bele képzelték magokat abba a kínos helyzetben, melyben Bátyám lehet, mikor elkerülhetetlennek látja, hogy annyi év lelkiismeretes, szorgalmas munkájának sikerült eredményét nagy részében ön magának kell meg semmisítenie. Miért? Egy buta kormány szük látkörüsége, értetlensége, szük keblüsége miatt, mely pirulni is képtelen, ha azt a mi neki volna kötelessége, egyes szegény emberek vállalják magukra s a helyett, hogy még ezeknek leg alább módot nyujtana e szegény hazának tehetségükhöz képest használniuk, utjokba áll, s el kedvetleníti vér háborító közönyével. Hej, az a Mező-Kovácsközi gyümölcsfa telep nem az utólsó adalék lesz annak a kormánynak az alávalóságához, mely látja bár, hogy másként, mint a nép szipolyozásából nem tarthatja fön magát, de már odáig nem ér az esze, hogy gondolkoznék róla, hogy legyen mit szipolyoznia. Hiszen, a mai közlekedési eszközök mellett, melyek lehetővé teszik, hogy a finomabb s messze földre tengelyen az előtt nem szállíthatott gyümölcs, fölkereshesse

⁴²⁵ A nyáregyházi nemes és báró Nyáry család Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye legrégebbi családjai közül való. Keresztnev hiányában azonban nem tudjuk meghatározni, hogy a levélíró kire gondolt.

⁴²⁶ Mailáth István, székhelyi, gróf (?), 1833. február 5. – Kiskereskény, ma Malé Krškany, Szlovákia, 1903. november 14.) Bars vármegye főispánja, Hont vármegye alispánja, országgyűlési képviselő.

a maga piaczat, rá szoktatni a népet arra, hogy udvara valamely zugában, a földje végében vagy mesgyéjén ültessen el egy néhány olyan gyümölcsfát, melynek arra a vidékre való alkalmas voltát már kitanulták, annyit jelentene, mint ugyanannyi üszőt vezetni be az istállójába. Évek multán kikerülne belőlük, ha egyéb nem, az adó legalább. De az ember akár csak a lóval imádkoznék, oly hiába beszél ezeknek az embereknek, a kik ennek az országnak a sorsát a kezükben tartják s méltóságukat megaláznál tartanak, ha nekik olyan „lappáliákkal”⁴²⁷ kellene foglalkozniuk mint kell pl. Észak-Amerika földművelésügyi minisztereinek, a kik épen ilyen kérdésekben tartott lelkesítő beszédekkel s még indokolt intézkedéseikkel mutatják meg a világnak, hogy állam férfinak lenni mit jelent?

De hát elhatároztuk, hogy mégis meg keressük a kormányt. Én se várok többet a bölcsességétől mint Bátyám, s inkább bízom a társadalomban. Azért igyekeztem, hogy azt a közleményt, mely a „gazdasági lapokban” megjelent, s melyhez a bevezető sorokat az Orsz. Gazd. Egyesület igazgatója Ordódy Lajos⁴²⁸ írta, legalább a szaklapok átvegyék. Tudtommal meg is jelent a nevezetes lapon kívül a „Pesti Hírlapban”, a Politikai Ujdonságokban, a Gyümölcsészeti Füzetekben a „Vázlat” IV. kötetére figyelmeztető közlemény egyebütt is, bár nem mindenütt a hova be küldtem. Van itt a lapoknál egy csunya szokás, nem írni egy könyvről sem, a melyből a szerkesztőséghez mutatót nem küldenek. Erre a reklámos kiadók szoktatták rá a lapokat. De csak jelenjék meg a IV. kötet, lesz gondom rá, hogy beszéljenek rólla minél szélesebb körben. Azon, hogy eddig csak olyan kevés előfizető jelentkezett, én nem csodálkozom, de azon már csodálkoznám, hogy ha azok, a kiknek a 3 első kötet már meg van, nem rendelnek meg a negyediket. Ezt nekem nem tudná megmagyarázni semmiféle körülmény, legfeljebb ha meghaltak volna időközben. Én magam is lázasán várom megjelenését, s ha kedves jó Bátyám nem kényeztetett volna el annyira gyöngéd figyelmével, s nem tudnám, hogy megküldi nekem, bizony nem tudná meg szabni azt a hatszoros árát, hogy én meg ne vegyem. Ha azonban kedves Bátyám így jár el azokkal a híveivel, a kikre ilyenkor is számítania kellene, mint a hogy velem, akkor aztán csak magára vessen, hogy azok nevei nem szerepelnek a meg rendelők között.

Engem igazán meg szégyenit kedves Bátyám szives jóságával. Hát fogom én azt tudni viszonzni valaha? Napszámos munkát végzek s nem tudom, hogy húsz évi irodalmi munkásságom gyümölcséből találnék-e

⁴²⁷ Lappália (német, régies, bizalmas) = csekélység, jelentéktelen dolog, semmiség.

⁴²⁸ Ordódy Lajos, ordódi és alsólieszkói (Nagymálas, ma Málás, Szlovákia, 1852. február 12. – Nagykereskény, ma Kereskény, Velké Krškany, Szlovákia, 1910. október 19.), mezőgazdasági és közgazdasági író. – ÚJ ÉLETRAJZI 4. kötet. 1163–1164. p.

csak egy kötetre valót is, a mit érdemes lenne összegyűjteni s azoknak kedveskedni vele, a kik szeretetre köteleztek a szeretetükkel. Érzem, hogy tudnék valami jobbat is, de mikor nincsen rá időm. A napi dolog a szó szoros értelmében lefülel. Várom sorsom jobbra fordulását, várom, hogy majd olyan helyzetbe jutok, a mikor nagyobb ambícióval foghatok valamihez, de úgy látszik, hogy nálam is valósul annak a meséje, a ki várta dum defluit amnis.⁴²⁹ Talán, talán, mire a gyümölcsfáim meg nőttek, dolgozhatom én is szívem szerint azok árnyékában. Most szegények még csak szomorítanak. Szépen mutatkozott rajtuk a termés, daczára a kedvezőtlen időnek, a tömérdek féregnek, mely ellepte, zsendült is már szépen, mikor egy nap kimenve, hogy a termésnek a legnagyobb átka, a tolvaj, mind elvitte csaknem az utolsó szemig. Azt is, a minek ő sem vehette hasznát. A mi hatszáz fámon gyümölcs termett az idén, mind bele fért egy szakajtóba. Építettek nálam egész éven át s én akkor lettem volna okos ember, ha előre elkészülök rá, hogy más vége nem lehet.

Azt az ép oly egyszerű, mint genialis gyümölcs szedőt tehát, melyel kedves Bátyám oly kellemesen meglepett, nem volt min inaugurálnom ez idén. Csak itt a szobában gyönyörködünk benne, meg mutatva még az olyanak is, a kit csak annyiból érdekel a gyümölcs, hogy meg eszi. Kedves Bátyám kívánságához képest be adtam az egyiket a Gazd. Múzeum őrének, az öreg Girókútinak, nagyon beteg szegény, lábai dagadoznak, alig vonszolja már magát –; bemutatták az Orsz. Gazd. Egyesület választmányi ülésén, a hol nagy mértékben fölkelte az érdeklődést s meg is bízták Villásit, hogy kiküldetvén a Técsőn⁴³⁰ és Munkácson most rendezett gyümölcs kiállításra, ott is mutassa be. Bizony derék egy szerszám, igazán meg hosszabbítása az emberi kéznek s megérdemelné, hogy a készítője, vagy még inkább Bátyám pátenst kérne rá. De ha nem kér is: tegyük legalább azt az embert a kivel Bátyám ezeket csináltatta, gazdaggá, vagy juttassuk legalább egy kis jövedelemhez. Tudassa velem kedves Bátyám a készítő nevét, lakását, egy-egy ilyen gyümölcs szedőnek az árát, én majd le rajzoltatom, s leírást adva mellé, be küldöm szak lapoknak, melyek úgy is hajmeresztő constructiójú gyümölcs szedőknek közlik a képeit.

Mikor ezért a küldeményért is szíves köszönetet mondanék, engedje meg Kedves Bátyám, hogy valami csekélységgel, de a mitől tudom, hogy érdekelni fogja, én is kedveskedhessem. Egy pár szem „Gömöri nyakas szilva” ez, mely leszedetett e hóban, zárt fa rekeszbe, hogy levegő nem járhatta, minden göngy[öleg] nélkül, csak egymásra szórva vasutra föladatott áán, vasuton csavargott 10 napig, meg kaptam tehát 18-án olyan

⁴²⁹ Dum defluit amnis (latin) = Amíg a folyó leapad.

⁴³⁰ Técső, akkor Máramaros vm., técsői járás. Ma Tyacsev – (Máramaros) Kárpát-Ukrajna.

állapotban, hogy néhány zúzódott példányt kivéve egyet sem kellett eldobni, itt nálam hidegből melegbe ki-be hordják az óta, s még ma is elküldhető állapotban van (nem tudom minő lesz, mire meg érkeznek?). Ha hideg szellős helyen lehet, eltart bizonyosan november közepéig, sőt mint arra gyermek koromból jól emlékezem, tovább is, mert karácsoni vakációra haza térve én akár hány teljesen ép, csak a nyaka körül kissé megránczosodott szilvát találtam a padlásra kiterített gyékényen. A melyik szilva ezt a strapációt így állja, meg érdemli az elismerést. Gömörben a többi fajta szilva össze véve sincs fél annyi számú fával képviselve, mint ez. A hova egy magja elgurul, ott kikél, gyorsan nő, a beszterczeinél sokkal nagyobb fát nevel, ízesebb, édesebb, levelesebb is annál, és sem a fája nem fagy el, sem a virágjának nem ártanak annyira a kései fagyok. Nincsen oly év, hogy valamelyest mindenik fa ne teremne, és pedig sokkalta nagyobbakat is az itt küldötteknél, melyek már csak a maradékból valók, s négy nap óta vannak a szobában.

De most már csak ugyan be végzem ezt az epistolát. – Kedves Bátyámnak jobb egészséget, a munkához kedvet és erőt kívánva s magamat szíves barátságába ajánlva maradtam

őszintén szerető öccse

Törs Kálmán"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adatára SZE I. 182. ltsz.)
*[Az eredeti forrásban az 1887. november 8. B-362. számú levél végére
 bekötve]*

1887. október 27. D-368. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Oct. 27.

Kedves Barátom!

Félek, hogy az eddig hozzád irt sok leveleim mint az ez után hozzád írandó leveleimbe alig kerülhettem ki a gyakori ismétlést, mely pedig soraimnak olvasását unalmassá teszi. Vagy jobban ki fejezve: el olvasni sem méltó az. De miután a levélírás és levél olvasás – mit tölled nyerek – nékem majdnem egyedül azon szellemi táp, mely engemet mint embert még fön tart. Nézd el és bocsásd meg nékem az ismétlés hibáját.

Tehát „Majd” lesz sok pénze a magyar államnak 1890 be ugy mondja Tisza „Ha” Csak hogy a „majd” szó előtt rendesen egy sereg

„Ha” szó lovagol, melyek közzül egy kis „ha” is képes tönkre tenni a leg nagyobb „Majdot”.

Mostanában arra gondolatra jöttem, hogy minden ország gyűlést más más faluban egy nagy Circus szerű sátorban kellene meg tartani. P. o. Vámos-Pércsen, Kutya-Bagoston, vagy Szilas-Balháson. Itt azután nem szavaznák meg az ország bőrére a Sugár utat, a fényes ország házat, a nagy Opera tánczos nőinek czipőit, a ballerínákkal mulatozni szerető bölcs honatyák. Irányi⁴³¹ is feltett csákó alól pisloghatna a a király sátorán lévő „vas is das” lobogóra. No meg a Károly kaszárnához sem fojamosodhatnának s. a. t.

A fáma azt fütyörészi, hogy a sakterpárt sok és kényes kormányt és pártját lesújtó bűnadatokat (mint p. o. a negyed milliós posta sikkasztás és még felebb) gyűjtött rakásra, innen a pactum?

Mező-Turon most bűdös a politika levegője. Most válik el a turó a savótól.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 27/10. Válasz 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. október 28. D-369. számú levél

Mező-Tur, 1887. Oct. 28.

Kedves Barátom!

Lázás álmok víziói. F. hó 14én olyan nagy lázam volt, hogy félre beszéltem. Ekkori lázas látományaimat nem is bírom érthetőleg leírni. Ugy

⁴³¹ Irányi Dániel (1842-ig Halbschuh), (Toporc, ma Toporec, Szlovákia, 1822. február 24. – Nyíregyháza, 1892. november 2.) politikus. A Függetlenségi (1884-től és 48-as) Párt elnöke (1869-től). Az Erkölcsmesítő Egyesület alapító elnöke. Vezető szerepet játszott az 1848. március 15-i pesti forradalmi eseményekben. 1872-től függetlenségi és 48-as pártprogrammal Békés város országgyűlési képviselője. Kitartó küzdelmet folytatott a teljes vallásszabadság megvalósításáért és a polgári házasság bevezetéséért. ÚJ ÉLETRAJZI 3. kötet, 480–482. p. alapján.

tetszett nékem mintha lábomnál egy össze esett vizes és lágy bőr lett volna, olyan szerű mint azt Hugo Victor⁴³² a „Nyomorultak” című regényében a meg ölt Hydra bőréből leírja. Ugy tetszett nékem, mintha lázamat az okozta volna, mintha annak ott léte véghetetlen bajoknak szerző oka volna. Hogy baj, láz meg szűnik azonnal, mihelyt az onnan lábamról eltávolítatik. Oct. 15én lázam gyengült izzadtam. Olykor olykor kevés ideig el is birtam aludni. Félig alva, félig ébren lázba láttam világos barna színű fa szerű anyagból a' jó erkölcsiséget megtestesülve, melly 25-30 darab lehetett, 4 szegletes vonalzóhoz szabájos mértani vonalokhoz hasonlított. Az egészen öszhangzat (harmonia) ömlött el, mind addig míg a sok darab együtt volt, de egyszer, mint a fa sujom játékból kiesett egy kis ék, és az egész szét hullott az ágyamba, ez lett aztán csak a nagy baj, ez okozott nagy láz rohamot. „Össze kell rakni” mondtam, de se én, sem más nem bírta össze rakni, mert a vonalak is magokra lévén hagyatva, vagy is nem támogatva egymást, el kezdettek hajolni, görbülni, ennek látása kínozva tették lázamat, mely csak viradatkor mult el.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése:”1887. oct. 9 db. Dörgő 28/11. Vál. 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

⁴³² Hugo, Victor (Besançon, 1802. február 26. – Párizs, 1885. május 22.) francia költő, regény- és drámaíró. A számkivetésben írta egyik igen jelentős regényét a „Nyomorultak” (Les misérables) címűt, amelyre Dörgő Dániel utal, amely magyarul Salgó Ernő fordításában jelent meg.

1887. október 31. A-93. számú irat

Szabó József cs. kir. altábornagy⁴³³ Bereczki Máténak

Másolat

„Kun-Félegyháza, 1887. Oct. 31.

Nagyságos Uram!

A „Gyümölcsészeti vázlatok” IV-ik kötetére megkaptam az előfizetési felhívást, kérem azt postai utánvétellel megküldeni.

Nagy érdeklődéssel várom régóta a rendkívül értékes eddig megjelent 3 kötet folytatását. – A legőszintébb szívvel kívánom adjon az ég Nagyságodnak erőt, és kedvet arra, hogy minden dicséreten felül álló, kitűnő munkája még számos kötetben nyerhessen a magyar pomológia nagy dicsőségére folytatást.

A megjelent három kötet áttekinthetését igen megkönnyíti az, hogy a 3dik kötethez egy betűrendben általános gyümölcs névsor lett csatolva. Ha most már mind a négy kötetéről egybefoglalt névsor volna összeállítva, kérem azt a IV-ik kötetrel megküldeni.

Nagyságodnak legőszintébb tisztelője

Szabó József
cs. kir. altábornagy”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adatára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban az 1887. november 8. B-362. számú levél végére bekötve]

* * *

1887. november 5. D-370. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Nov 5.

Kedves Barátom!

Hogy a politikai helyzetet több oldalról lássam megvilágítva, November hóra megrendeltem a „Pesti Naplót” is. Minthogy te bajosan olvasod a lapot ide mellékelem a tegnapi számnak vezércikkét, és ha nem tiltakozol ellene, ha jelen meg benne közlésre méltó, azokat leveleim

⁴³³ Boczonádi Szabó József (Kiskunfélegyháza, 1824. december 2. – Kiskunfélegyháza, 1893. június 26.) cs. és kir. altábornagy. – (Megköszönöm a Hadtörténelmi Levéltár és Irrattár szíves közlését.) Részletes életrajzát lásd SZÁSZ A. 2014.

mellékleteként elküldöm hozzád, ha elolvastad vidd az infernumba, vagy gyujts reá véle, vagy dobd pakoló papírjaid közzé, hadd hirdesse e dicső kor nagy igazságát?! esetleg más nézetű emberek között is.

Tegnap küldöttem neved alatt egy nevetséges tárgyú levelet Aradra utasításod szerint Fábíán utca 4-5. sz. Oct. 22. 23. 26. 27. 28án is írtam hozzád 1-1 levelet, leg közelebb hozzám írandó leveledbe jelezd, hogy meg kaptad é azokat? Valamint azt is, hogy a „Függetlenség” e heti számait meg kaptad é? Mert mi itt Mező-Turon Oct. 29én kaptuk a Függetlenséget, azóta mai napig senki semmit. Valjon nem kortes fogás é ez?

A mult hetekben a sok eső miatt igen lágy földben az ekéket igen méjen lekeltett eresztetni a föld? Így a' Bánrévi földünkön az ekék 5 darab különbféle alaku és anyagu lapos köveket hoztak a felszínre, melyekre László vóm és Füredi tanár öcsém kopások után ítélve, még a Krisztus előtti korban használt megzúzó vagy is szét döröslő köveknek gyanítanak, és igen érdekesnek jelentettek ki, így ezen kövek is, az eddig ott gyűjtött különbféle régiségek mellé a helybeli Gimnázium régiség tárába jutnak. Juliska leányom is lelt a tanya alatti Körös folyó parton egy fekete kavics (hömpöj kő) darabot, mely világos fehér csíkozatával igen érdekes.

Az országgyűlési képviselő pót választás f. hó 7én fog Mező-Turon meg tartatni.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 203 mm nagyságú fehér lapra írta majd kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 5/11. Vál. 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. november 6. D-371. számú levél

Mező-Tur, 1887. Nov. 6.

Kedves Barátom!

Isten különös kegyelméből tehát megértem, hogy a „Vázlatok” IVik kötetét nékem és Bodolay László Kedves vómnek meg küldhetted.

Köszönjük, köszönjük.

Külömbféle érzelmek váltakoznak szivembe, sírhatnám, hogy én már nem tanulmányozhatom a nemes gyümölcsöket, hogy nem vagyok többé képes hasznos dolgot cselekedhetni. De félre ez önző gondolatokkal! Örülök, hogy meg segített a jó Isten tégedet egy olyan tudományos irodalmi mű létre hozásában, mely maradandó becsénél fogva e hazának és az összes emberiségnek állandó és nagy hasznára fog szolgálni.

Találd fel önfeláldozásaid és fáradozásaid méltó jutalmát öntudatod érzelmében.

A csomagnak egy sarka fel vólt szakadva, egy sor írást sem találtam benne. Vagy talán nem is tettél bele. Ird meg.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 6/11. Válasz 8/11.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. november 8. B-362. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Nov. 8-án

Kedves barátom!

Azt hittem, hogy, ha majd IV. kötetem elhagyja a sajtót, megpihenhetek; mert egyéb dolgom sem lesz, mint könyvet pakolgatni, a mi nekem egészségemre való testmozgás: de nem oda Buda! Nekem, a míg élek és mozogni bírok, nem lehet pihennem.

Hazajövet vagy tíz ládikó gyümölcs küldemény hevert a szobában s íróasztalomon egy jó halom levél.

Megengedj, hogy a te leveleidre csak annyit válaszolhatok, hogy tudatom veled, melyeket kaptam meg. Ime! ezek azok, a melyeket élvezettel elolvastam:

Oct. 22. 23. 26. 27-ről és Nov. 4. 5. 6.-ról kelt leveleid.

A „Függetlenség” Nov. eleje óta hozzám se jár. Ugy látszik, Tisza uristen kegyelméből benne vagyunk nyakig az abszolútizmusban.⁴³⁴ Lefülették bizonyosan ezt az egyetlen igazmondó lapot s hallgatást parancsoltak az esetről a többi lapoknak is, a mit persze szívesen megtesznek a kormánynak zsidó kézben levő lapok valamennyien.

Itt küldök két levelet elolvasás végett. Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

[Az eredeti forrásban e levél végére bekötve Dörgő Dániel kézírásával az A-92. és az A-93. számú iratok. 353–368. p.]

* * *

1887. november 12. D-372. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Nov. 12.

Kedves Barátom!

Ide mellékelt igen érdekes két levelet – lemásolva – itt küldöm vissza. Meg különböztető szíves figyelmedért fogadd köszönetemet.

Most még képtelen vagyok írni. A Mező-Turi kerület országgyűlési képviselő pót választás tövisket szurt a szívembe. Majd ha a keblemben dúló érzelmek hullámai csilapodnak, meg kezdem a szórakoztató levél írását.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta féloldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, Válasz 19/XI. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

⁴³⁴ Abszolútizmus = abszolút monarchia. – Bereczki Máté tulajdonképpen arra a jelenségre utalt levelében, amelyet a történettudomány „neoabszolútizmus”-nak nevez, ami nem más, mint a Habsburg abszolútizmus új, saját korábbi formájához képest modernebb, az 1848/49-es forradalmakhoz viszonyítva restaurációt jelentő kiadása 1851 és 1860 között. (MAGYAR TÖRTÉNELMI II. kötet. 1980. 651–653. p.) Az 1867 utáni évek – bár a benne élők így nevezték és néha érezték – már nem volt abszolútista berendezkedésű, alkotmányos monarchia volt, és alapvetően liberális jegyeket felmutató polgári parlamentarizmus keretei között működött.

1887. november 19. B-363. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Nov. 19-én

Kedves barátom!

Verhovay⁴³⁵ megbukott. Könnyelmű, pazarló volt, a mint a lapok írják. Megérdemelte bukását. Sajnos! hogy az elnyomott igazságnak csak ily szószólói akadnak széles e hazában.

Rothadt nemzet vagyunk.

Megértünk a gyalázatos halálra.

Nem érdemes nekünk erről még gondolkozni sem. Vessük magunkat egészen a Pomológia karjai közé s ne törődjünk a jövővel. A kik utánunk jönnek; ők lássák hogyan eviczkélnék ki. Csukják be az ajtót.

Ide mellékelek az „Erdélyi gazda” legújabb számából egy könyvismertetést. Találj vigaszt az ilyenféle olvasmányban.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki M.”

U.i.: Bodolay levelét is megkaptam és a tied nov. 11-ről. B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

* * *

1887. november 22. D-373. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Nov. 22.

Kedves Barátom!

Rácز Géza⁴³⁶ közép magas, de vékony karcsu elegáns ifju ember, kinek szeméből lángész sugárzik ki. Ha a hazánk ügyei a kellő kerék vágásba zökkenhetnének, hiszem, hogy ez ifju még sokra viheti. Sajnálom, hogy még nem beszélhettem vele vagy egy óra hosszáig. Arról, hogy

⁴³⁵ Verhovay Gyula (Nátafalva, Zemplén vm., Nacina Ves, Szlovákia 1849. január 21. – Battonya, 1906. április 20.) újságíró, politikus. – 1884–1887-ben a ceglédi választókerületben antiszemita programmal választották országgyűlési képviselővé.

⁴³⁶ Rácз Géza 1858-ban született Pesten. A budapesti egyetemen bölcsészetet hallgatott és bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1884-ben a fülöpszállási kerületben antiszemita programmal országgyűlési képviselőnek választották. [ORSZÁGGYŰLÉSI ALMANACH 1886.]

Szemnecz Emillel⁴³⁷ s másokkal szerkesszenek egy antiszemita – becsülletes hangon irt, de borotva élesen vágó lapot; arról, hogy oda törekedjenek miszerint a zsidóknak egy hajszála se háboríttassék meg, de ki telepíttessenek Afrika tengerpartjainak vidékére, hogy a kereskedelmet Európa és Afrika közt közvetítsék, hogy civilizálják Afrika belsejének népeit böldegítő tudományukkal, pénzükkel, s ha kell fegyverrel, s.a.t.

De elmondtam hogy Budapest az élvezetek kínálkozó városa, hogy lakossai epednek az élvezetekért ennél fogva ~~annél fogva~~ az egyedüli fő célja az ottani lakóknak az élvezetek megszerzésére meg kívántató pénz bármi módonni be szerzése, ész, tudomány, művészet kevés kivétellel mind ide vergál. Budapest egy Hydra, mely számtalan szívó szájjal (zsidó) ellátott csápjaival (közlekedési utak) az ország népe vérén él. Mondhatják nékem, hogy az ott lévő akadémiákon és mai utakon a tudományok ott szerezhetők meg, az ám! Elmennek ifjaink Budapestre magyaros ruhába, haza jönnek fecske farku frakkba és köcsögkalapba; elmennek élettől duzzadozó piros arczal, hazajönnek kiélt sáppadt arczal, hoznak haza szeretet és boldogsággal telt szív helyett elégületlen, önző, sivár kebelt; meg érdemelné Budapest, hogy kártya vár szerü palotáit egy föld indulás néhány másodperc alatt össze döntené, hogy a czitadellával koronázott Szent Gellérthegy a Dunába omolna, hogy a víz az össze omlott s csalásokból épült palotákat beiszapolná. Ezt elmondottam Rác Gézának, ki Pesti lakos, talán nem is tetszett néki, de láttam arcz vonásaiból, hogy meg vólt lepetve őszinteségemen merészségemtől. Bárcsak előkaphatnám még egyszer.

A Pomológjáról is van irni valóm, de ezt más korra hagyom.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

Tegnap is írtam hozzád egy levelet.”

⁴³⁷ Szemnecz Emil (Balatonszemes, 1859 – Bp. 1918. november 24.), hírlapíró. Jogi tanulmányai mellett 1882-ben egyúttal a honvédségi Ludovika-akadémiát végezte és honvédhadnagy lett. 1884-ben elhagyta a tényleges szolgálatot és hírlapíró lett. 1886-ban országgyűlési képviselőnek választották. 1890-ben felelős szerkesztője lett a Magyar Államnak s maradt 1908-ig, a lap megszűntéig. Nagy feltűnést keltett, mikor a polgári házasság szentesítésekor 1894. december 10-én írt cikkében sajtóperben 8 havi államfogházra ítélték. Ugyane miatt a honvéd tisztikar becsületbírósága őt mint tartalékos főhadnagyot 31 szóval 1 ellen felmentette, de az ítéletet a honvédelmi miniszter megsemmisítette s a budapesti tiszti gyűlést delegálta, mely őt rangjától megfosztotta, az első bíróság elnökét Hubert tábornokot pedig nyugdíjba küldték. A Vácon megkezdett államfogságát a királyi kegyelem két hónap múlva elengedte. Több ezer cikke és tárcája jelent meg, önálló műve: *Katholikus autonómia* (1897). MAGYAR ÉLETRAJZI

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 22/XI. Válasz 16/XI. 1881.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. november 26. B-364. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Nov. 26-án

Kedves barátom!

F. hó 21. és 22-ről írt leveleidet megkaptam. Soha se töprenkedjél te a m.turi választáson! A romlás, elerkölcstelenkedés szaporodik hazánkban, mint a futótűz. Istenen kívül nem tarthatja azt már föl senkisésem. A mit főznek, egyék meg! Nem soká várat már magára a fekete leves. Csak az a sajnos, hogy az apák bűneiért itt is a fiak az unokák fognak megbűnhődni.

–

Elkerülhetetlenül szükségem lesz ojtóvesszőre.

A Bordeauxi hercegnőből vagy 90 szálla.

A Hosszu fehér császárkörtérről vagy 4 szálla,

Az Aranyos császár körtérről vagy 5 szálla,

A Lawrence ringlóról vagy 5 szálla,

A Mas császára szilváról is vagy 5-6 szálla.

Más fajokról nem kérek most tőled vesszőt. Keress fáidon, a mikor alkalmasnak találod az időt a szőlődbe való kimenetelre. Tavaszig rá érsz erre, akár mikor előbb úgy sem expediálok az idén senkinek.

F. hó 30-án árverésre tűzi ki a kormány azt a kincstári birtokrészt is, melyen kertem fekszik, hogy eladja azt örökáron: tehát lebeg már a gyászos szemfödő kertem fölött.

Isten áldjon mindnyájukat minden jóval szivéből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. november 28. D- 374. számú levél

„Mező-Tur 1887. Növ. 28.

Kedves Barátom!

A meg nevezett ojtóvesszők az aranyos császár körte vesszein kívül alkalmasint feltalálhatók lesznek kertünkben, alkalmas időbe meg szedem és elküldöm. Ha más nemű ojtóvesszőkre is lenne szükség, nevezd meg, én bóldognak érzem magamat, ha minél többet küldhetek.

Kínos aggodalmakat okoz nékem azon tudósításod, hogy a Mező-Kovács házi kincstári birtok azon része is – melyen kerted fekszik – a kormány által örök áron szándékoltatik eladatni. Egy tagban vagy részletekbe? Vajon a Sármezey család pájazik é?

E tárgyban részletesen és bőven irt tudósításaidat annak idejébe kérem.

Föld eladás, pénz, zsidó s korrupció! átok reájok.⁴³⁸

A mi kormányunknak vagy ország gyűlésünk többségének beszélni, vagy azokat bárminő czáfolhatatlan okokkal és adatokkal felvilágosítani akarni = kutya fésülés.

Nagyobb a romlottság, mint sem azt csak képzelni is lehetne, sajnos, hogy a fekete levest az ártatlanoknak és azok utódainak is inniok kell.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta bő egyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „1887. nov. 7 db. Dörgő 28/XI. Válasz 4/XII. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

⁴³⁸ A kipontozott rész az eredeti forrásban is mondatban szerepel.

1887. december 4. B-365. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Dec. 4-én

*Kedves barátom!*⁴³⁹

Mióta Aradról hazajöttem, még nem tudtam egy nap sem elmondani, hogy „no, most már nem vagyok hátralékban, kielégíttem mindenkit; nem hever az íróasztalomon egy levél sem, a melyikre még választ várnak tőlem.” – Tegnap sürgönyt hoztak ki hozzánk d. előtt a postáról a posta-kezelő a küldönczczel kiküldötte a tegnap előtt este és tegnap reggel érkezett leveleket is mind. Ma reggelig aztán válaszoltam minden levélre; egyedül a te két leveled maradt meg föl várakozva a válaszra. Ime! Most arra is lehet válaszolnom.

Tehát az Aranyos császárkörtére keresztet vethetünk. Nálam, a nyáron végkép elpusztult.

„A mezőkovácsi kincstári birtok valóban ki van tűzve eladásra: ⁴⁴⁰ de olyan föltételek mellett, hogy a kinek esze van és kihányó pénze nincs; nem ugrik a vételbe. A bérlők közt egyetlenegy sincs, a ki a vételbe bele merne vágni. Gányó községek buta lakossága fogja azt megkapni utózára is, a kik néhány év alatt mindent fölforgatnak itt: de aztán kötelezettségöknek, ha mindjárt fejkön táncolnának is, eleget tenni nem lesznek képesek. Akkor aztán mehetnek ők is; a hol a part szakad. De hát mit törődik avval a buta nép, ha elkergetik is őket innen? Rajtok ugyan nem vehetnek semmit! És mit nyer az eladással maga az állam is? Kárnál egyebet bizonyára nem várhat az ily eladásból. A sok pénzt érő tanyai épületeket a paraszt vevők mind el fogják pusztítani, s a mikor rákerül a sor, hogy távozzanak innét, nem lesz más, a ki az elpusztított épületeket megfizesse, mint a nagy harang. – „Három évig talán elhuzódik a dolog, a mikor innét kitessékelnek bennünket, akkorig tán biztos helyre juthatok én is, a honnét ki nem verhetnek csak a végítéletkor az angyal trombitája:”⁴⁴¹ tehát nem sokat aggaszt engem ez az eset. –

Ennyit m. hó 28-ról írt leveledre....

„Hogy milyen lapot olvassunk, járassunk! Hát én csak a mondó vagyok, hogy semillyent. Bennünket, a kiket a corruptió piszkos áradata még el nem nyelt nem fog már kielégíteni egyetlenegy magyar lap sem.”⁴⁴² Én, részemről, sárba dobott pénznek tartanám azt, a mit politikai lapra kellene kiadnom: tehát

⁴³⁹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 196. p.

⁴⁴⁰ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

⁴⁴¹ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

⁴⁴² A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

nem is fogok jártni egye sem. „Négy-öt év előtt a Kassai közlöny⁴⁴³ volt az, a hol hébe hóba lelkemből beszélő vezér cikkeket lehetett olvasnom: de aztán megszűnt a politikával foglalkozni. Most, amint hallom, megint visszatért a régi kerékvágásába: tehát uj évtől kezdve megint ezt fogom jártni. Igaz, hogy hetenkint csak egyszer jelenik meg, de nekem untig elég ennyit is olvasnom a politikáról. Kiadója e lapnak Timkó József;⁴⁴⁴ ára egész évre 6 frt. –

Ez előtt 10-12 évvel a Debreczeni kertész egylet megküldötte nekem is catalogja egy példányát. Ebből a catalogból látom, hogy ott nagy hiba lehet a kréta körül; mert csupa ismeretlen angol és franczia gyümölcsök vannak a catalogban felsorolva néhány népies néven elnevezett szintén ismeretlen hazai fajok társaságában. Az angol és franczia gyümölcsnevek pedig oly hibás helyesírás szerint voltak kinyomatva, hogy igazán szánalom volt azokat olvasni.

Akkor, hazai gyümölcsészetünk ügye iránti határtalan lelkesedésemben egy hosszú levelet írtam ajánlva és térti vevény mellett a Debreczeni kertész egylet igazgatójának kérve őt, hogy többé ne adjanak ki olyan catalogot, a mely hazai gyümölcsészetünket szégyenpadra állítja a világ előtt. Kínálkoztam nekik, hogy minden díj nélkül ki fogom nekik jelölni, hogy milyen fajokat tenyészzenek vagy szaporítsanak nagyban;⁴⁴⁵ aztán ajánlkoztam arra is, hogy a kiadandó catalogjuk correcturáját is minden díj nélkül magamra vállalom. „Hát volt bennök annyi emberség, hogy néhány szóval válaszoltak volna levelemre? Volt fene! Rám sem hederítettek.”⁴⁴⁶ És mi lett a vége a dolognak? Ime! Ide mellékelek egy levelet, a melyet a napokban kaptam az egylet mostani igazgatójától, Balogh ImreÉ, kir. törvényszéki bírótól.

No hiszen; meg is írtam neki, hogy egyletük bukásának maguk az okai; mert elmaradtak a világtól; most is ott vannak, a hol „annó ainsz”⁴⁴⁷ voltak a pomológiában.

⁴⁴³ „Abauj-Kassai Közlöny. Megjelent 1872-ben Kassán. Politikai és vegyes tartalmú hetilap volt. 1885-ig Timkó József (1843–1899), majd Mártonffy Márton (1848–1917) szerkesztette 1883-1887 között. Hetenként egyszer jelent meg. Ára egy évre 6 frt volt.”

⁴⁴⁴ Timkó József városi tanácsos és lapszerkesztő, szül. 1843. március. 6. Kiszarban (Zemplén vm. ma Malé Ozorovce, Szlovákia); a gimnáziumot Sátorajújhelyben, Rozsnyón, Lócsén és Kassán, a jogi tanfolyamot szintén Kassán végezte; 1869. tett ügyvédi vizsgát. Előbb Gálszecsén, majd Kassán ügyvédkedett, hol 1872 tavaszán átvette az Abauj-Kassai Közlöny politikai hetilap szerkesztését és kiadását, melyet 1884-ig szerkesztett, midőn Kassa város tanácsosává választott meg; a lapnak tovább is kiadó tulajdonosa maradt. A felső-magyarországi ellenzék élén állott és sokat tett Kassa város magyarosítása érdekében. Mikor a kassai hírlapírók otthona a 90-es években megalakult, őt választották meg első elnökévé. Az 1896. katolikus autonómiai kongresszuson a kassai egyházkerület képviselője volt. Mint városi tanácsos főleg a város iskola ügyeinek fejlesztése körül szerzett érdemeket. Elnöke az árvaszéknek, kültagja az államvizsgálati bizottságnak. Levelezésben állott Kossuth Lajossal. Szemere Miklóssal és Irányi Dániellel, kik barátságukkal tüntették ki. **1899. január 4-én. Kassán hunyt el. – SZINNYEI**

⁴⁴⁵ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 196. p.

⁴⁴⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható: Uo.

⁴⁴⁷ anno 1 = kiejtés szerint leírva, jelentése tehát az „első évben”.

Reformálják egészen az ügykezelést; bizzák szakértő gyümölcsészre a tenyésztendő fajok megválasztását és rakják tűzre vagy ojtják át az egész obskurus gyűjteményöket. Aztán majd fölvirágzik életük és megélnék segélyezés nélkül is: míg így a mint most van berendezve kertjük, okvetlenül meg kell bukniok minden segélyezés daczára is. Csak azért irtam meg neked ez esetet, hogy lásd: milyen szépen eltelik nekem az időm az ilyenféle levelezéssel!! Észre sem veszem, hogy lapot is jó volna olvasni, hogy az idő teljék s lássam, hogyan bolondul a világ. –

Most már naponta lesem az enyhe időt, hogy ki-ki dughassam az orrom a kertbe ojtóvesszőt szedni s egy-egy kis testmozgást csinálni. Az egyedüli commotióm most a könyvek csomagolgatása. Elkelt már IV-ik kötetemből 140 példány pénzért, 60 példány pedig ingyen: de vannak oly megrendelőim is hébekorban, a kik a megelőző köteteket is megrendelik. Talán, - talán – mégis visszakapom életemben, a mit könyveim kiadására költöttem!?! Majd meglássuk!

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval!
Szívéből kívánja

„igaz barátod

Bereczki Máté”⁴⁴⁸”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)

1887. december 1. D-375. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Decemb 7.

Kedves Barátom!

Ha titeket lakhelyetektől 3 évig kinem vernek, ha kertedből (mely néked mindened) rut hálátlansággal meg nem fosztanak: az engem teljesen meg nyugtat, nem azért hogy addig te meg halhatsz – nix nux! ebből semmi sem lesz, erről ne is ábrándozz, néked nem szabad még egy hamar meghalnod – hanem azért örülök, mert 3 évig a rendszer meg változik, lehet hogy hamarabb is, tavaszig is, adja Isten.

Napi lapot olvasnunk kell. Ha valamely antisemita lap tudtomon kívül jelenne meg, tudasd az véllem, én viszont tudatom véled, ha nekem,

⁴⁴⁸ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 196. p.

előbb tudomásomra jutna. Lehet, hogy ez ügyben meg keresem Szemecz Emilt vagy Rác Gézát.

A Debreczeni fa iskola tehát tönkre ment, vagy fog menni. Ugy látszik sok ott a bába, hogy ott is a mai kor nyavajája jutott felszínre, sok szó, kevés tett, önzés. Különben meg érdemlik sorsukat, midőn melletted vagy is mellőzéssel Katonához fojamodtak.

A Bánrévi tanyánkon most újra két nagy sas garázdálkodik a pujka állományunkat pusztítja, puskát nem szabad a' cseléd kezébe adnunk melyel elriasztaná, így tehát hazánk a ragadozók hazájává fog minden tekintetben lenni.

Hólnap folytatom.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta majd másfél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 7/XII. Válasz 24/XII. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. december 7. A-94. számú irat Nyáradszereda

Porzsolt Ádám⁴⁴⁹ néptanító levele Bereczki Mátéhoz

Másolat

„T. Bereczki Máté úrnak

M. Kovácsháza

Kedves barátom!

Vettem levelét és köszönöm, hogy róllam megemlékezett. Meguntam mindenként a száraz borostyánt és elhallgattam, elhúzódtam a világ elől. Én nagyon szegény ember vagyok s a jelenkor nem a szegény embernek való. Vagy jobban mondva a szegény ember arra való, hogy dolgozzék, fizessen s aztán dögöljék meg. Maga a kormányzás olyan, hogy csak felül van szine, alatta mérég, keserűség, büzhödött pocsoja, csalás, lopás, rablás, és a gonoszoknak minden réme. A társadalom azért van így rendezve, amint van, hogy néhány százezer ember boldoguljon, a többi képezzen humuszt, kövér talajt, melyben bőségesen teremhessen a burján, nem pedig azért, hogy a nagy közönség kedvében megelégedett legyen. És éppen a nagy társadalom felszínén álló emberei a legfarizeusabbak. Előttök a cél az önzés, egyéb semmi. Azok a vezénylő urak a száraz bölcsességbe úgy bele vannak fásulva, hogy őket önző lethargiájukból egy szépen megtermedt nemes gyümölcsfa is képtelen volna felébresztteni. Ebben a nagy dicsőségű Vasárnapi újság sem teszen különbséget; neki nem jutott eszébe Bereczki Máté, hanem a francia lapokból kellett át venni annak életrajzát. Külömben ez így is, úgy is száraz koszorú, ha a földművelési

⁴⁴⁹ Porzsolt Ádám, barátosi (Sepsibesenyő [Pădureni, Románia], 1830. június 6. –?) kántortanító, néptanító, gyümölcsész. „Gyermekkorában már nagy hajlama volt a zenére, rajzolásra és építésre, de egyikben sem képezhette ki magát, mert szegény sorsban volt és főleg atyjának vad modora a szülői háztól is már nyolcéves korában távozni készítette. Nagyenyeden a kollégiumban kezdett tanulni, honnét Brassóba került a szász kollégiumba; onnét Kolozsvárott mesterségbe állott. E közbe atyja elhalt. 1841-ben ismét Nagyenyedre került a kollégiumba, hol 1848-ig tanult. 1848-ban pünkösöd után honvédnek állt s az őrmesterségig vitte. A jádi csatában két sebet is kapott, a halottak közül az oroszok felvették és Czernovitzbe fogságra vitték, honnét 1849. november 19-én bocsátották ki. 1850-ben otthon tartózkodott. Azután tovább tanult Udvarhelyen 1853-ig. A gimnázium VII. osztályától búcsút vett és gazdatisztnak állott be. 1856-ban tanító lett Torboszlóban (Maros-Torda vm.). 1860-ban Atosfalvára került levita-tanítónak, 1870-ben báró Eötvös József miniszter Rákodra (Hunyad vm.) nevezte ki állami iskolai tanítónak. Itt a politikába keveredett és elveszítette állását. Sepsibesenyőre ment és földműveléssel foglalkozott. De már 1873-ban a sepsiszentgyörgyi iskolához választották tanítónak. 1875-ben Sóvárardon tanítóskodott, majd Lukafalvára (Maros-Torda vm.) került s innét 1886-ban Szentháromságra (Maros-Torda vm.) választották meg ev. ref. kántor-tanítónak. Cikkei a *Kertész Gazdában* és *Erdészeti és Gazdasági Lapokban*, az *Erdélyi Értesítőben*, a *Maros-Tordában* és az *Erdélyi Gazdában* jelentek meg”. SZINNYEI

minisztériumnak nem jutott még eszébe Bereczki Máténak bár egyszer minden korra 3000 frt segílyt nyújtani, nagyszerű, elévülhetetlen munkájához; de Matlekovicsnak⁴⁵⁰ azért, mert egy millió hétszázezer forint deficitet csinált a kiállítással 5000 frt tisztelet díjat adtak. Ugy-e igazam van? Vakuly magyar!

Lássa Kedves Barátom! a magyarnak általában semmiféle kultúra nem kell az csak a nemes keblekben, akik egy századdal előre gondolkoznak fogamzik meg és létesül egy-egy alakzatban. Ha különben volna 20 év óta a mai kormány olyan drasztikus törvényt hozott volna mely erdélyt és magyarországot egy gyümölcsös kerté változtassa 30 év alatt. De nem tette, hanem az egész nemzetet oda vetette idegen érdekeknek és egy rettenetes hadseregnek. Az oktatás ügy is mindenre kiterjed, reversális de tele van pontos hazugsággal és erkölcsi nemes célját össze töri a sok tantárgy. Így korunk egészségtelenségét[?] hordoz a hátán. Ez nem is lehet másként. Nem lehet meggazdagodni is, és becsületes embernek is lenni. Hiszen a kik előttünk jöttek, azok mindent elfoglaltak, és nekünk, a kik ma élünk, ugyszólván erőszakosan kell az életet, hogy élhessünk bár félig medig jólétben.

Ebből láthatja kedves barátom, hogy vénségemben tanító létemre pesszimista vagyok, mert látom szorgalom, erkölcs, becsület, igazság, kötelesség, teljesítés mind csak szép szavak. Kimondhatók, irattathatnak papirosra, de mit sem érnek. Jó dolog, hogy gazdag légy és pénzed legyen. Ekkor van istened, aki megsegít, különben véresre koptathatod térdeidet, fen a kálvária fokain, még is csak szelet vetsz és ködöt aratsz és szegény maradsz. Egy kincsünk: a nem vádaskodó kebel, hogy másnak hasznára törekedünk élni, ha célta nem értünk is.

Ön is kedves barátom az egész magyar nemzet hasznára élt működöt 30 évig. Célta nem ért - munkája nagyrészt a poros pandekták⁴⁵¹ közé került s majd 100 év mulva fogják méltányolni a mikor Bereczki Máté kikönyökölt a síri vasból[?]⁴⁵² s látni fogja mily értetlen, szofogadatlan, lelketlen, méltánytalan nemzedéknek dolgozott. Akkor fognak neki dicsériádot irni és abban azt fogja az író mondani: csoda, hogy étlen nem halt meg abban a háládatlan világban. Így van, így lesz Kedves barátom - az a Matera[?]⁴⁵³ tuléli az emberiséget és semmi hiány nem marad a nagy mindenségben.

⁴⁵⁰ Matlekovits Sándor (Pest, 1842. október 12. – Budapest, 1925. november 30.) közgazdász, a MTA tagja. 1880-1889 között a Földművelés- Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium államtitkára. (lásd V. kötet B-273. számú levél.)

⁴⁵¹ Pandekta (*latin, jog, történelem*) = A római jog tételeinek gyűjteménye; Iustinianus császár törvénykönyvének legfontosabb része.

⁴⁵² Dörgő Erzsébet kézírása a másolatban itt olvashatatlan.

⁴⁵³ Dörgő Erzsébet másolásában kiolvashatatlan. Feltételezhetően: matéria=anyag

Villási küldött nekem vagy 60 darab előfizetési felhívást, egy részre birtam előfizetőt szerezni, magam sem fizethetek elő és így már három éve hogy kimaradtam a sorból: ő többé nem küldte meg a gyümölcsészeti füzeteket. Nem irhatok, nem irhattam, nem tudtam, nem tudom miről foly a discursus. Így kiszolgált katonává lettem, nem hí a sorba senki. Azt sem tudom él-e még a „gyümölcsészeti füzetek” vagy meghalt. Annyit tudok, hogy 85-ben alig tengedt.⁴⁵⁴ És ez kérem retenes szégyen a magyar nemzetnek. Minden féle boldogtalan gondolkozású lap meg él, csak a gyümölcsészeti lap hal meg. Nálunk minden ember kinek keze után valaha egy oltás megfogant azt hiszi, miszerint mester is a gyümölcsészeten, pedig elegenden vannak, kik az ábécét[!] sem tudják. Magának, a híres Gönczi Pálnak,⁴⁵⁵ ki könyvet írt e tárgyról és pályá dilyat nyert volt a bachkorszakban én mutattam személyesen Buziáson⁴⁵⁶ a helyba való oltást, melyet én találtam ki, még Villásinak elküldtem egy beoltódott alanyt, ő sem tudta, így nyilatkozott.

Kedves barátom! a gyümölcsészet mezején való munkálkodásra hivatás kel, a mit tagad a modern kor - s pedig úgy van. Én látom hogy minden ifjú embert megtanítanak is ere a tanodában és ithon semmit sem csinálnak. Én soha nem tanultam, de velem született Sir John Lubbock⁴⁵⁷ azt mondja: a ki egy gyümölcsfát ültet, több hasznot tesz az emberiségben, mint a ki egy országot meghódoltat. Ajánlatát bérmentetlen elfogadom.

Isten éltesse.

Szentháromságon. 1887. december 7-én utóposta Nyárád-Szereda.

Porzolt Ádám barátja”

⁴⁵⁴ Feltételezhetően: tengődött.

⁴⁵⁵ Gönczy Pál, sebesi [Hajdúszoboszló, 1817. december 26. – Karácsond, 1892. január 10.] pedagógus. - Az MTA tagja (levelező 1858). A főrendiház tagja (1889-től). - 1834-38-ban a debreceni református kollégiumban tanult. 1844-45-ben Svájcban tett tanulmányutat. 1845-49-ben Zeleméren (Hajdú vm.) vezette a Karap Sándor és Diószegi Sámuel által létesített nevelőintézetet. 1850-52-ben Szőnyi Pál pesti fiúnevelő-intézetében tanított. 1852-től a nemesi ifjak számára alapított saját iskoláját vezette, melyet 1859-ben a pesti református gimnázium megalapításakor átadott a református egyháznak, 1859-1867-ben ennek a gimnáziumnak igazgatója volt. Közben Sebesi Pál álnéven élénk publicisztikai tevékenységet fejtett ki. 1867-1889-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban miniszteri tanácsos, 1888-tól címzetes államtitkár. Tevékeny szerepet játszott az 1868. évi népiskolai törvény végrehajtásában. A német nyelvű iskolai térképek kiszorítására megszerkesztette a Magyar Korona Országai Fali Abrosza című térképet. Elemi iskolai segédkönyveit több évtizeden keresztül használták. - S. PÜSKI 1990.)

⁴⁵⁶ Buziásfürdő, Temes vm., buziásfürdői járás. Ma Buzias, Románia.

⁴⁵⁷ Lubbock, John, Sir (1834. április 30. – 1913. május 28.) angol író és politikus. 1870-ben képviselővé választották, elnöke volt a legnagyobb angol tudományos társulatoknak. Számos, főleg életbölcseleti, természettudományt népszerűsítő és történelmi könyvet írt. 1900-ban főrangot kapott, Aveburry bárója címmel.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
 [A kronológiai sorrend miatt itt szerepel. A Bereczki féle levélkötetben a
 1887. december 24. B-367. számú levél melléklete (389–395.
 oldalszámmal.)]

* * *

1887. december 8. D-376. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Dec 8.

Kedves Barátom!

A mely faiskolánál az intézők gyakran változnak pedig a községi faiskolák egytől egygyig mind kivannak ezen veszélynek téve – ott az ojtványok név azonosságát feltartani alig lehetséges. Ezt tapasztaltam Mező-Turon, bebizonyítva látom Debreczennél. Ezért utasítom én az ojtvány vevőket Petrovay Öcsénkhez.

Ez év ősszén a Kolozs-Monostori gazd. Tanintézet kertjéből néhány névvel ellátott gyümölcs példányt kaptam, melyeket én figyelmes gondal tanulmányoztam és tanulmányozok, a már általad leírtakra a Vázlatokból reá olvasok, vagy ha ott leírva nincsenek, akkor a Guide Pratiq⁴⁵⁸ használom, melynek leírásával – ha a kapott gyümölcsök egyeznek – a szöveg közzé szélrajzaikat le veszem, így aztán az unalom óráit lemorzsolom.

Le fogom írni a tul lapon a kapott gyümölcsök neveit azzal a hibás elnevezésekkel, a hogy írva reájuk a név, meg jegyezvén, hogy a zárjel közti észrevételek töllem származnak.

Nem tudom mi (Ananász renet)
 Arany Pármén (valódi?)
 Angol koroda renet (valódi)
 Alant alma (valódi)
 Boisbunel calvinja (kálvilja valódi)
 Berni Graiahi (Grauech aigre?)
 Bradik non pareilje (nincs még tanulmányozva)
 Bíbor piros agát alma (kétes)
 Casseli nagy renet (valódi)

⁴⁵⁸ Guide Pratique = Gyakorlati útmutató. A Simon Louis testvérek Platières-lès Metzben található kertészetének több mint 5000 fajtát leíró katalógusa, melyben a legfrissebb, még tanulmányozás alatt álló gyümölcsökről is megtalálható volt egy-két szó jellemzés. Bereczki Máté is ezt használta.

Colun renet (Coulon renet valódi)
 Cludius féle masánszki (nincs még tanulmányozva)
 Cornvalisi szegfű alma (valódi)
 Fehér téli tafota (nincs még tanulmányozva)
 Gay renetje (valódi)
 Golden noble (nemes aranyalma valódi)
 Harbert renetje (valódi)
 Hebel almája (?)
 Köstlichster (illatos nem fonnyad alkalmasint valódi)
 Kalvil alaku renet (valódi)
 Kis törpe (a téli arany Párménhoz húz, de hitvány a belseje)
 Kis api (nincs még tanulmányozva)
 Kewi arany alma (valódi)
 Loan Pármén (valódi)
 Lollich rambur (Lüttichi rambur valódi)
 Multhaupt karmin renetje (valódi)
 Millet csörgő alma (valódi)
 Morgenduft alma (Brouillerd?)
 Muskotály renet (valódi)
 Müller Emilia (valódi)
 Német arany peppin (valódi)
 Nikitai csíkos (nem csíkos tanulmányozatlan)
 Orleansi renet (valódi)
 Oelkafeni peppin (valódi)
 Piros téli galambka (tanulmányozatlan)
 Parker pepinje (valódi)
 Piros pettyes alma (csillagos piros renet így valódi)
 Sándor czár (valódi)
 Schönbrunni renet (valódi)
 Téli kormos (? igen jó)
 Téli met alma (valódi) (?)
 Zolker alma (?) közép nagy kerek, nyílt kehely sárga piros 1ső
 gyenge 1ső
 Zsófia királynő (nincs még tanulmányozva)
 Zöld herczeg (? nincs tanulmányozva)
 Zöld renet (? Fonnyadt oct 26)
 Vagner (Wagener valódi)
 Valódi csíkos alma (Szász pap alma így valódi)
 Őszi pergament (császár körte így valódi)
 Barone de Mello (Melló bárónő így valódi)

Ujra mondom, hogy azon gyümölcs nevek után, melyeket nem ismertettél és még is oda mertem írni, hogy valódi, annak oka a Guide Pratique.

Míg eddigelé kertünkbe nem mehettem ki.

Isten vélléd

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 254 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta három és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 24/XII. 1887.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. Itsz.)

* * *

1887. december 12. D-377. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Dec. 12.

Kedves Barátom!

Ez év folytán a lapok sokat írtak Szekulics Vera⁴⁵⁹ hipnotizmusáról. Elne ítéld, meg ne ijedj ha én, ez úttal a hipnotizáltatásról írok. Ha én ezt éjjeli gondolkozásim alkalmával a romlott világ vagy is emberek erkölcsi renoválására egyik alkalmas eszköznek tartom. Ugyan is olyan láng eszű ember mint Edison⁴⁶⁰ feltalálhatná, hogy minden ember hipnotizálható lenne. És ha valami főbenjáró bűntény követtetne el: Három ember

⁴⁵⁹ Szekulics Ilma = Ekkor 1887-ben 27 éves, hisztérikus beteg. „A kir. orvosi egyesület ma esti ülésén Jendrassik Ernő dr. egyetemi magántanár a hipnózisról vagyis ideges álomról mondott érdekes előadást, melyet bámulást keltő mutatványokkal kísért. [...] A kísérletekre fölhasznált beteg ugyanaz a Szekulics Ilona, kit a törvényszék beszámíthatóság megállapítása végett bízott orvos kezére s kiről már Ajtai K. Sándor professzor kísérleteit közöltük volt. E beteg, úgy látszik, a kísérleti tudománynak igen fontos tárgya lesz, míg a társadalomra beszámíthatatlansága miatt elveszett. [...] Szekulics Ilma élete is valóságos regény. Apja, nagyapja öngyilkos volt. Őt kolostorban nevelték s nagy műveltségre tett szert. Szabadságra menve, szerelmi viszonyt szőtt s azontúl nem volt maradása a kolostorban, az emelet ablakán ugrott le s szüleitől pézt lopván, megszökött. Férfi ruhában két évig nevelősködött, majd másfél évig volt vasúti tiszt, míg egy nő fölfödözte leány voltát s följelentette. Később cselédnek állott, de oly dolgokat követett el, hogy rendőr kézre jutott. Megrögzött bűnösnek látszik, pedig tetteiről nem tud semmit, lelki kényszerűség szerint követ el mindent. Szellemi képessége különben kiváló, az előadó fölolvasta egy levelét, melyet leánybarátjának írt; szép stílusú, költői lendületű.” Csapodi [István] dr. Az orvosi tudomány csodái. (Budapest, márc. 5.) *Budapesti Hírlap*, 1887. március 6. 64. szám, 3. p.

⁴⁶⁰ Edison, Thomas Alva (Milan. O. 1847. február 11. – West Orange, N. Y. 1931. október 18.) amerikai (USA) feltaláló.

kívánságára a törvényszék köteles lenne a gyanú alatt lévők hipnotizálását elrendelni, mikor aztán a vádlók kérdéseit, és a hipnotizált vádlott feleleteit gyorsírás vagy még inkább egy dupla stenográf által felfognák, mely ha elegendő gyanú okot nyújtana; megindíthatna vádlottak ellen – a bűn kiderítésére – a vizsgálat, a nyomozás.

Ugy de ez csak igazságon alapuló köztársasági kormány rendszer alatt történhetne meg, meg kívántatna még hozzá: hogy a pénz ne lenne annyira bálvány imádás tárgya, mint most.

Az éjjel egy kis vékony hó esett, most is esik, a szél éjszokról szalong, a járhatatlan út alkalmasint fel fagy, a mikor aztán kivitethetem magamat a kertünkbe, hogy ott a nevezett ójtó vesszőket kesztyűs kézzel meg szedhessük. Nevez meg még nékem több ójtó vesszőt is, hogy meg szedhessem.

Mostanában a disznótorok, vagy is inkább az annak örve alatt történő családi összejövetelek szereznek nékem kimondhatatlan élvezetet, hogyne! Mikor ki kell huzni a 180 esztendősi családi ós tömör tölgyfa asztalt, hogy körülötte viruló egészségű gyermekeim, kedves vejeim, s unokáim (a kis fecsegők) meg férhessenek. Ekkor semmi sem hiányzik boldogságomhoz, csak a te láthatásod.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 204 mm nagyságú fehér lapra írta majd kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 12/XII. 1887. Válasz 24/XII. 1887. Bordeaux, Hipno, Lawrence ringlója,”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. december 13. B-366. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Dec. 13-án

Kedves barátom!

A Navez kolmárjáról is kérek néhány vesszőt. Lehet, hogy később még más fajokról is.

7-dikéről és 8-dikáról szóló leveleid megkaptam. Rendkívül rám jár a szekér rudja. Egész halmaz levelek érkeznek hozzám, a melyekre válaszolnom kell is, illik is.

Egyet a levelek közül ismét bemutatok neked, avval a válasszal együtt, a mit rá feleltem. Ragaszd le, ha elolvastad a szószátyárnak írt válaszomat és tedd a postára.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. Itsz.)

* * *

1887. december 15. D-378. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Dec. 15.

Kedves Barátom!

Tegnap Legányi Frigyeshez⁴⁶¹ címzett leveledet postára tétettem. Kár volt annyira meg leczkértetned, mert az unalomig hosszadalmas levélből az őszinteséget és a jótetre való tevés hajlamát lehet ki betüzni. Elég lett volna őt Villásihoz utasítani, kit már ugy is felkeresett, kivel személjesen, szinte így kevesebb fáradsággal végezhetne, de ugy látszik, hogy nem tekintély előtte Villási?

Ad notam⁴⁶² Villási! Mit tudsz rólla? És őszi baraccokkal beültetett kertjéről? Melyet a tavasszal egy ott leszállott lég gömb bámulói össze tapostak. Villási nagyon előregetett ember lehet, és még is előfizetést hirdet a Füzetekben. Bámulom a kitarását. Valjon a szenvedély szükség, vagy hiuság ennek oka? Vagy pedig becsvágyában érzi magát sértve? Mely a hiu embert bámulatos tevékenységre sarkantyúzza. Ha e mind jó volna az, ha alapos uton haladna. Így a Füzetek f. évi Oct. havi folyamába Besi des Veterans cím alatt színes ábrában közölt „Rokkant vadoncz” hamis , mert szára rövid és piros színű a bőre, alakja nyomottabb az általános szokottnál bel becse tul van dicsérve, legalább a mi termésünk és

⁴⁶¹ Legányi Frigyes, Bereczki Máté ismerőse, 1888-ban Budapesten lakó, a M. kir. Pénzügyigazgatóságon dolgozó államhivatalnok, adóhivatali ellenőr, az OMGE Kertészeti Szakosztályának tagja. Az Egerben és (felesége révén) Budán is földbirtokkal (szőlővel) rendelkező, Kassáról származott Legányi család tagja. Gyümölcsészet mellett borászattal is foglalkoztak.

⁴⁶² Ad notam = (latin) 1./ valaminek a dallamára; 2./ tudomásul (veendő); 3./ tudomásul vesz, feljegyez, előjegyez.

tapasztalásainkhoz képpent. Továbbá Villási az őszi barackba bele böszült. 16 fajt közlővén színes ábrákban már eddigé is a füzetben. Holott az ő lelkesülsége az őszibarack iránt már régen lehült, mert az utasításod után bóldogult Glockertől beszerzett 20–25 faj egytől egyig mind elpusztult, némelyik be se mutatva gyümölcsét. Ily körülmények után gondolkodóba estem, hogy valjon előfizessek é a Gyümölcsészeti és konyha kertészeti füzetekre?

A miolta a posta a távirdával egygyesítettett, ez által imitt amott nők is hivatalhoz jutottak, nállunk hírlík, hogy több levelek eltévednek, így ezután még bővebben jelezzük egymáshoz írt leveleink megkapását. (Isten bocsássa meg az alaptalan és akaratlan rágalmazók bűnét) leveleiből látom, hogy a f. évi Oct. 28án kelt jelöletlen tárgyú levelemen kívül minden levelem kezeidhez jutott. Csak Dec 12én kelt levél az, melynek meg kapását nem jelezted, míg azt is kiolvashatod leveleimből hogy eddig én is meg kaptam a leveleidet.

A Pesti Naplót szorultságon kívül a buza árának pontos közlése miatt járatom. De a mult vasárnap Urváry helyett Ábrányi Kornél vette át a szerkesztést, ezért nagyot fordult a vitorlája, nem lehet ebből több cikket kinyírni. Alig várom hogy lejárjon az előfizetés ideje e hó végével.

A Nemes Kolmár jegyfácskáját is el készítettem, várok több ojtóvessző hiány említését.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán fordított állásban található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 15/XII. Válasz 24/XII. 1887. Villásiról, a füzetekről az előfizetés”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. december 16. D-379. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Dec. 16.

Kedves Barátom!

Szokásuk a bölcs? Honatyákkal minden csekélységért párbajban össze kakaskodni, ezen ostoba szokásnak lett áldozata leg közelebb Litteráti Ödön⁴⁶³ + fuit.⁴⁶⁴

Ennek következtében időszerűnek tartom a párbajokróli véleményemet elmondani.

A közbecsüllést éveken keresztül folytatott fedhetetlen maga viselet és hasznos munkálkodás állapíthatja meg a mit egy gojó sem meg nem semmisíthet, sem meg nem szerezhet. Az élet az Istennek legfőbb adománya. Nagy bünt követ el, ki azt csekélységekért veszélyezteti.

Ha valaki engemet párbajra hívna, azt mondanám: „Uram! Én család apa, és magyar polgár vagyok, eddig Isten segítségével – családi és hazafiúi kötelességemet – töllem telhetőleg – lelki ismeretesen teljesíttem, és ezután is akarom teljesíteni, kívánom, hogy ön is teljesítse azokat. Nem vívok. Legyen erkölcsi bátorságunk szembe szállni az ostoba világ ferde előítéleteivel. Én nem kívánom magamat megöletni, sem hírneves gyilkosságot elkövetni nem fogok. Tegyük fére hát a bosszuállás vágyát, a henczegő feltűnési vágyakat, hiszen a bosszuállás híres lovagi névre való szomjúhozás és a fitogtatott bátorság, hiu, de nem erkölcs míveltségű emberekhez illik, a kiket a párbajra hívóknak a fenevad állatokhoz illő agyarkodása sem meg nem félemlíthet, sem meg nem piríthat.”

Midőn etetéskor a csirke kakasok jól laknak, és jól érzik magukat, egymásra néznek és össze csapnak, párbajt vívnak, midőn aztán megvérzik egymás taréjját, a kemény harczal – mit a kotló alig méltat figyelmére – felhagynak: meg békélnek, mert hiszen a lovagiasságnak és becsületnek elég van téve. Ó! Híres, hős csirke kakasok!

⁴⁶³ Literáty Ödön (Nagybégány, Bereg vm. Ma Velika Bijhany, Ukrajna, 1847. február 5. – Budapest, 1887. december 12.), ügyvéd és országgyűlési képviselő. – Jogi tanulmányait 1867 évben fejezte be. Bereg megyénél tiszti esküdtként kezdte meg nyilvános pályáját. 1868-ban a pénzügyminisztériumban segédfogalmazóként alkalmazták. 1871-ben ügyvédi oklevelet szerzett és a budapesti pénzügyigazgatóság mellett a kincstár jogügyeinek kezelésével bízták meg. 1874-ben kilépett az állami szolgálatból, és mint önálló ügyvéd folytatta pályáját Budapesten. Az 1881–1884. évi országgyűlésen a mezőkászonyi kerületet képviselte. 1884-ben a munkácsi kerületben választották meg szabadelvűpárti programmal. A budapesti ügyvédi kamarának választmányi tagja. A házban az igazságügyi bizottság tagjaként több ízben mint előadó szerepelt. SZINNYEI

⁴⁶⁴ Fuit (latin) = Volt.

A sok gyarló embereket a párbajozásról következő képpen szoktatnám le: A párbajvívásnál fő elv: „Egyiknek muszáj meg halnia” vagy kibékülni.

A párbaj vívást Budapesten orsz: költségen építtetnék egy nagy kerek belől sima korom setétségű termet, hova a vívók süjesztővel egyszerre, de egymástól távol mezítelenül egy-egy kétélű rövid késsel tétetnének be, de nehogy egyik a másikat a szuszogásáról orozva leszúrhasssa, mindeniknek a lábára erősítenék egy pár levehetetlen divatos nyikorgó csizmát: 24 óra elteltével a bárbaj bíró beszólna egy jukon: „No, kibékültetek, vagy meg öltétek egymást!?” Ha a kihívó maradna győztes, annak orrát, ha pedig a kihívott annak fülét kellene levágni, hogy mint a bűntől, mint a ragálytól őrizkednének tőlük a békés érzelmű emberek.

A fenti eljárást alkalmaznám a már titokba történt párbaj vívókra is.

Ez a Dörgő Dániel párbaj kódexe.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m.k.”

Tölled Nov. 8, 19, 26, Dec. 4, 13-án kaptam leveleket.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 252 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található fordított állásban Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 16/XII. Válasz 24/XII. 1887.”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 184. ltsz.)

* * *

1887. december 19. A-95. számú irat

Jeney Ernő⁴⁶⁵ levele Bereczki Mátéhoz

Másolat

„Komárom-Füss, 1887. 12/19.

Kedves tekintetes úr!

Faiskolám számára annak idejében kérem legyen szives nevemre és czimemre postai után vétel utján ojtó vesszőket: körülbelül

- 1-ször Api (kleiner apiból) – 60 alanyra 120 sz. (körülbelül 10 ág,
- 2-szor Koroday renetből – 40 alanyra 80 szem (körülbelül 10 ág,
- 3-szor Tournay kurta szárú – 40 alanyra 80 szem (körülbelül 10 ág,
- 4-szer Tournay arany alma – 40 alanyra 80 szem (körülbelül 10 ág,
- 5-ször Török Bálint – 40 alanyra 80 szem (= 10 ág,
6. Masánszki (Nem téli, Borsodi) – 40 alanyra 80 szem (= 10 ág,
7. Piros bíbornok – 40 alanyra 80 szem (=10 ág,
8. Liegel téli vajoncza – körtéből 60 alany 120 szem (= 15 ág.

Nem hagyhatom rövid megjegyzés nélkül: azon nagy érdekeltséget, mellyet Kedves Tekintetes Urnak (: az általam meghozatott Gyümölcsészeti Vázlatok 4-ik kötetének 525-ik lapján II. szám alatt) az *oltani* és *ójtani* szóknál közlött értekezését olvastam.

Mint egykori tanár magam is tapasztaltam a legrégebb nyelvemlékeinktől korunkig mennyire változtak nyelvünkben a magán- és mássalhangzók.

1./ Ojtani = ojitani = újítani; vagyis új életet adni; valóban megfelel a nemes fajok ojtás általi szaporításának.

⁴⁶⁵ Jeney Ernő Lajos (Vámosmikola, Hont vm., ma Pest m. [SZINNYEI-ben Szalka, Hont vm. ma Salka, Szlovákia] 1828. május 2. – Komárom, 1904. november 6.), bencés pap, főgimnáziumi tanár. A gimnázium 6 osztályát Esztergomban végezte. 1845. szept. 15-én lépett a rendbe; a teológiát Pannonhalmán végezte, 1852. aug. 7-én szentelték fel. 1852–1856 között tanár volt Esztergomban, 1856–1859 között hitszónok Pannonhalmán, 1859–1860-ban tanár a főapátsági líceumban, 1860–1861-ben ismét hitszónok ugyanott. 1861–1863 között tanár Győrött, 1863–1869-ig a Gyórszentmártoni (Győr vm.) plébánia adminisztrátora, 1869–1870-ben ugyanaz Tárkányban; azután a füssi jószág igazgatója lett. Füssön az Öreg-Duna partján lévő Karompusztá 60 holdas vadvízes vadonján 40 ezer maga ültette fájával gyümölcsöskertet telepített. Jószágkormányzó 1878-tól 1891-ig volt Füssön. Érdemeiért a király a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki- 1901-től Komáromban nyugdíjas. Művei: *Útmutató a gyümölcsfák tenyésztésére. Faiskolák és gyümölcsfa-telepek alapítására és kezelésére.* Győr, 1896. - *Ünnepi, vasárnapi és alkalmi egyh. beszédek.* Uo., 1902. Három egyházi beszéde van a Pázmány-füzetekben, 1859. Források: SZINNYEI; PIM NÉVTÉR; *Budapesti Hírlap*, 24. évf. 1904. november 9. 310. szám, 8. p.

2./ Oltani = állítani = altatni; vagy is alvásra kényszeríteni szinte megfelel a jelzett tűz – mész – tej oltásának vagy alvásra kényszerítésének. Azonban e kitérés által kedves tekintetes Úrnak idejét tovább rabolni nem akarván: a fent jelzett ojtó vesszőknek postai után vételleli megküldését kérve vagyok

Kedves Tekintetes Urnak

Szeretve tisztelője

Jeney Ernő

füssi jószág kormányzó

Postáz helyben

Komárom-Füß

Komárom megye Csallóközben"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

[Az 1887. december 24. B-367. számú levél melléklete.]

1887. december 24. B-367. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Dec. 24-én

Kedves barátom!

Itt a szép karácsony térdig érő hóval! Pedig mármár azt hittük, hogy hó nélkül tavaszodik ki. Rám nézve szerencse ez a hó; mert akarom nem akarom szobában kell maradnom, a hol annyi az irkafirka, hogy alig tudom hol kezdjem, hol végezzem. Jönnek csóstitül a megrendelések, de nem könyvire, hanem csak ojtóvesszőre.⁴⁶⁶ Most látom, hogy a Bordeauxi hercegnőből 60 szál is kellene, ha volna; az Erdély szépe körtéről sincs több 9 szál vesszőmnél és már eddig is 18 megrendelésnek kellene róla legalább egy-egy szál. Ha van nálad; kérlek küld el mind, a mi van. A Lawrence ringlója nálam, a nyáron elhalálozott, pedig erről is kértek már ketten, tehát, ha kapsz fádon vesszőt, kérlek, küldj erről is. – Nem sürgető az elküldés. Februárig válogathatsz az időben.

Dec. 7. 8. 12. 15. és 16-ról szóló leveleid vannak írásztalomon. – „Az egyik levélben azt kérdezed, hogy előfizess-e a „Gyümölcsészeti és konyhakertészeti füzetekre?” Felelem, hogy igen, és pedig nem a lap belbecsére való tekintetből, hanem Villási nevetlen árvái érdekében, akik közül az egyik az én keresztlányom.

⁴⁶⁶ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 197. p.

Vén korában házasodott Villási, s most aggságára törni kell magát, hogy anyátlanná vált gyermekeit táplálhassa, ruházhassa.”⁴⁶⁷ A hiúságot hijjába dédelgetné keblében öreg napjaira! Nem élhetne abból meg sem ő, sem gyermekei. Csak kenyerét igyekszik megkeresni és azt nem lehet rosszallni neki. Én is elő fizetek és a megelőző években is előfizettem lapjára a főnebb mondott okból, noha lapja csak bosszankodásra ingerelt folyvást. Lásd, még a Jolánka almát⁴⁶⁸ is elkeresztelte „Bereczki magoncza” névre a nélkül, hogy erre joga lett volna s a novemberi számban színes képben is bemutatja. –

„Minthogy asztalomon sok levél kiabál a válasz végett; ez uttal ismét csak röviden írhatok neked:”⁴⁶⁹ de levelem rövidségét avval igyekszem pótolni, hogy a hozzám érkezett levelekből küldök neked néhányat, a melyek méltók arra, hogy te is elolvasd. Ezek közt küldöm Bencsik György levelét. Tudod, hogy ő ellenesem. Mi okból? Ő tudja. Én nem akarom tudni: hanem úgy bánok el vele, mintha legjobb barátomnak ismerném, tartanám. Majd tán eszére tér – gondolom magamban: Olvasd hát, mit válaszolt levelemre.

Küldöm Porzsolt Ádám⁴⁷⁰ néptanító levelét is, a kinek könyvem egy példányát ígértem megküldeni; ha bérmentetlenül elfogadja tőlem. Persze, hogy elfogadja, mint írja is ezen levelében, mely teli van keserű élet filozófiával.

Küldöm a Nagyságos Jeney Ernő,⁴⁷¹ füssi⁴⁷² jószágkormányzó levelét is, mely érdekes eszmét vet föl az „ojtás” szó eredetét illetőleg. Pap ember ez az atyafi a Pannonhalmi apátságából. No de, elég lesz most ennyi is egyelőre.

Boldog ünnepeket kíván mindnyájatoknak

⁴⁶⁷ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 197. p.

⁴⁶⁸ Jolánka (alma) = BERE CZKI 3. kötet 377. p.

⁴⁶⁹ A *dólt betűvel* szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 197. p.

⁴⁷⁰ Porzsolt Ádám néptanító, Bereczki Máté barátja. Szentháromság, u.p. Nyárad-Szereda. (Erdély).

⁴⁷¹ Jeney Ernő Lajos (Vámosmikola, Hont vm., ma Pest m. [SZINNYEI-ben Szalka, Hont vm. ma Salka, Szlovákia] 1828. május 2. – Komárom, 1904. november 6.), bencés pap, főgimnáziumi tanár. A gimnázium 6 osztályát Esztergomban végezte. 1845. szept. 15-én lépett a rendbe; a teológiát Pannonhalmán végezte, 1852. aug. 7-én szentelték fel. 1852–1856 között tanár volt Esztergomban, 1856–1859 között hitszónok Pannonhalmán, 1859–1860-ban tanár a főapátsági líceumban, 1860–1861-ben ismét hitszónok ugyanott. 1861–1863 között tanár Győrött, 1863–1869-ig a Győrszentmártoni (Győr vm.) plébánia adminisztrátora, 1869–1870-ben ugyanaz Tárkányban; azután a füssi jószág igazgatója lett. Füssön az Öreg-Duna partján lévő Karompusztá 60 holdas vadvizes vadonján 40 ezer maga ültette fájával gyümölcsöskertet telepített. Jószágkormányzó 1878-tól 1891-ig volt Füssön. Érdemeiért a király a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki- 1901-től Komáromban nyugdíjas. Művei: *Útmutató a gyümölcsfák tenyésztésére. Faiskolák és gyümölcsfa-telepek alapítására és kezelésére.* Győr, 1896. - *Ünnepi, vasárnapi és alkalmi egyh. beszédek.* Uo., 1902. Három egyházi beszéde van a Pázmány-füzetekben, 1859. Források: SZINNYEI; PIM NÉVTÉR; *Budapesti Hírlap*, 24. évf. 1904. november 9. 310. szám, 8. p.

⁴⁷² Füss, Almás pusztához tartozik. Komárom vm., csallóközi járás. Ma Szlovákia.

„igaz barátod

Bereczki Máté⁴⁷³

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE I. 182. ltsz.)
 [Az eredeti forrásban e levél végére bekötve Dörgő Dániel kézírásával az
 A-94. és A-95. számú iratok. 389–400. p.)

(E levél két mellékletét a kronológiai sorrend miatt lásd korábban:

– Porzsolt Ádám néptanító levele Bereczki Mátéhoz. Kronológiai sorrendben az **A-94.** számú irat, kelt: Nyárádszeredán, 1887. december 7-én.

– Jeney Ernő levele Bereczki Mátéhoz **A-95.** számú irat, kelt: KomáromFüß, 1887. december 19-én.

* * *

1887. december 28. D-380. számú levél

„Mező-Tur, 1887. Decemb. 28.

Kedves Barátom!

Köszönöm jószágodat, hogy engemet érdekes levelek elolvasásával szórakoztattál. A többes számba beszélő B. Gy. levelét egyszerűen elolvastam, de a Jeney Ernő úr levelét, – mint egyik tudományos értekezésednek erőss bizonyítékát Erzsike leányommal lemásoltattam. Ugy lemásoltattam Porzsolt Ádám levelét is. Ezen utóbbi levél szívem táblájára van vésve, minden sorát magamévá teszem. Csak azt nem osztom, hogy ő „nagyon szegény ember”. Szerintem nagyon gazdag nemes szívűségben, becsértékben, haza és igazság szeretetben, átaljában minden kitűnő erényben. Üdvözlöm őt a távolban, az ilyen emberektől válnak a szabadság harczok idejében a leghasználhatóbb férfiak, mint Porzsolt Ádám, kire nem egy iskola, de egész vidék érdekét is reá lehetne veszély idejében bízni. Ki az egyszer fel vállalt jó ügy védelmében meghalni kész, de eltántorodni nem fog soha. De hiába. Mert az elrühessedett lelkű pénz sóvár gazdagok a Porzsolt Ádám féle gondolkodásu embereket exaltált örülteknek vagy szocialistáknak béjéjzik, kik a közbiztonságot veszélyeztetik. Holott a szocializmus fölülről jön, könyékig vájkál a tulajdon jogba, vagyonba.

Igaza van Porzsolt Barátunknak.

⁴⁷³ A dőlt betűvel szedett szövegrész megtalálható SZABÓ 1995-a. 197. p.

„Hol 100 paragrafus hálójával 10 ezer államszolga leselkedik a munkás polgárokra, hogy hol csípje meg, hogy befogja, meg sarczolja, s minden utsza sarkon áll valaki, a ki parancsol vagy tilalmaz ott a szabadság egy kalitba zárt madár életéhez hasonlít.” (P. N.) Most csak kegyelemből lehet bóldogolni.

Jó izüket nevetek mostanában midőn a bérencz hajcsár lapok jajgatnak, hogy az érték csökken, érték szerintök a rongyból készült különféle nevű papirrost míg az arany különösen a természet és emberi szorgalom által előállított a megélhetésre nélkülözhetetlen cikkek előttük semmik. De azok értéke emelkedik, azon busulnak, mert ezzel a magyar hazafiak nyernek. Míg a fentebbi papír csökkenésén az ő lapok emberei vesztenek. Hogy elárulják magokat.

Nagy havunk van, az éjjel egyre esett, most is szakad, félek az árvíztól.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott 253 x 202 mm nagyságú fehér lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté ceruzával írt megjegyzése: „1887. Dec. 7 db- Dörgő 28/XII. Válasz 7/I. 1888.”]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1887. december 29. B-368. számú levél

„Mező-Kovácsháza, 1887. Dec. 29-én

Kedves barátom!

Már három helyről is kaptam olyértelmű nyilatkozatot a „Gyüm. füzetek” octoberi füzetében színes képben bemutatott körtéről, a milyent te közlöttél velem egyik leveledben. Ime, ide mellékelem Oláh Gyula levelét és az arra írt válaszomat is, melynek azt a részét, a mi a „Gyüm. füzetekre” vonatkozik, jó lenne, ha lemásolod. Valamikor tán hasznát veheti annak is valaki.

Faiskolám, ojtványaim s rajtok vagy 200 tanulmány alatt levő fajom ugy el van temetve hóval, hogy még a vesszők hegyei sem látszanak ki.

Másfél lábnyi⁴⁷⁴ magas hó esett tegnap s a szél némely helyt egy ölesnél⁴⁷⁵ is magasabbra hordta már össze, mint könnyű lisztet, a havat. Járhatatlan az ország-ut. És a hó alatt nincs megfagyva a föld! Mi lesz a vetéssel? Iszonyú erre még gondolni is. Hogy mozoghassunk a ház körül: folyton folyvást lapátolják az ösvényekről a havat: de alig hogy elhányták, már is tele szóródik újra minden ösvény. Bizony mondom, válságos helyzetbe jutottunk! Hát egyebütt az országban? Szinte félek a rémhírektől, a melyeket hallani fogunk.

Sok jót kíván mindnyájatoknak igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

* * *

1887. december 30. B-369. számú levél

Mező-Kovácsháza, 1887. Dec. 30-án

Kedves barátom!

Levelezés folytán ismeretségbe jöttem Máramaros megye egykor híres alispánja fiával Szaplóczay Miklóssal,⁴⁷⁶ a ki nekem leírás végett elmúlt hetekben meg küldötte Máramaros megye specialitását, a Szemes almát. Levelében, melyet tegnap előtt újból írt hozzám, egy passzust találtam, mire neki egy kis Kukliné-féle prédikációval akartam szolgálni. Olvasd el hozzá írt válaszomat s aztán továbbítsd levelem a szokott

⁴⁷⁴ LÁB = Ezen a vidéken általában az *erdélyi láb* volt használatban, amely megfelelt 12 erdélyi hüvelyknek, ez egyenlő volt 31,1 centiméterrel. A királyi hossz- és földmérték rendszereként 31,26 cm volt. [BOGDÁN István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601 – 1874. Bp., 1990. Akadémiai Kiadó. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai IV. Levéltártan és történeti forrástudományok 6.) 35. és 569. p.]

⁴⁷⁵ A királyi hossz- és földmértékrendszer tagjaként 1 öl = 3,126 méterrel. BOGDÁN István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601 – 1874. Bp., 1990. Akadémiai Kiadó. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai IV. Levéltártan és történeti forrástudományok 6.) 35. p.]

⁴⁷⁶ Szaplóczay Miklós, szaplóczai (Máramarossziget, 1842 – Tiszaveresmart, 1905) királyi tanácsos, alispán. A gimnáziumot szülővárosában és Pesten végezte, majd jogásznak tanult. 1869-ben ügyvédi oklevelet nyert. Az alkotmányos élet kezdetével megyei szolgálatba lépett és 1867-ben másod-, majd aljegyző lett, 1871-ben pedig szolgabíró. 1872-ben a máramarosszigeti kerület balközéppárti programmal képviselővé választotta, s ezt a kerületet 1878-ig képviselte; akkor ismét főszolgabíró lett, 1880-tól főjegyző, 1886-tól alispán. 1894-ben az ökörmezői kerület képviseltetését szabadelvű párti programmal fogadta el, ahol 1896-ban ismét egyhangúan megválasztották. A közügyek terén szerzett érdemeiért királyi tanácsosságot nyert. Utolsó éveiben visszavonultságban élt, mint nyugalmazott alispán. Franciából fordított beszédek közt a Hölgyfutárban (1861, 1863); országgyűlési beszédei az Országgyűlési Naplóban vannak. Nekrológja: *Vasárnapi Ujság*, 1905. 36. szám. SZINNYEI

módon. Ajánlva kellett volna küldenem, mert nem szeretném, ha végkép elveszne: de talán így is kezéhez kerül.

Megint kezd havazni: de nem fúj a szél. Talán, talán még is kikerüljük a rettegett veszedelmet.

Boldog új-évet kíván mindnyájatoknak

Igaz barátod

Bereczki Máté

U.i.: Minthogy ezen levelem lekéselt a postáról; csatolok még hozzá mellékletként egy másik levelet is, a melyet Törs Kálmánhoz írtam. Unaloműzésből olvassátok el azt is; aztán ragaszd le borítékába és küld el a címzettnek.

B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 182. ltsz.)

IRODALOM

- 'A' és 'Az' névelővel
kezdődő címeket
- Lásd a megfelelő betű alatt!
- 1848–49-IKI
TÖRTÉNELMI LAPOK
- 1848–49-iki Történelmi Lapok. Szerk. Kuzskó István. 1892. évf. 24. sz.
1930. ÉVI
NÉPSZÁMLÁLÁS 1. 1932
- Az 1930. évi népszámlálás 1. Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint (1932) II. Részletes kimutatások. A községek területe, 1869–1930. évi lélekszáma, 1921–1930. évi tényleges és természetes szaporodása s 1930. évi népsűrűsége. Szerk. Magyar kir. Központi Statisztikai Hivatal. Bp. 1932. /Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat. 83. k. /
https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1930_01/?pg=0&layout=s
- ANGYAL D. 1926
- Angyal Dezső: Gyümölcsismeret (Pomológia). Összeállította: Mahács M. Pátria, Bp. 1926.
- Antal Árpád
- Lásd OLVASÓKÖNYV SZOLNOK
Olvasókönyv Szolnok megye történetéhez, Szolnok, 1969.
- ARAD ÉS VIDÉKE
- Arad és vidéke.* Politikai, társadalmi és közgazdasági napilap. Szerk.: Borostyáni Nándor. - 1. mutatószám (1880. dec. 25.) - 5. mutatószám (1880); 1. évf. 1. sz. (1881) - 42. évf. 210. sz. (1922). - Arad, Gyulai István, 1880-1922. [Függetlenségi párt politikai napilap.]
- ÁSZÁRI HÍREK
- Ászári Hírek*, (online hírlap). 2010. 3. sz. (március) és 2015. 1–2. szám (január-február)
Komárom–Esztergom Megye Elektronikus Könyvtára:
http://www.jamk.hu/ek/folyoirat/aszari_hirek1.html
http://www.jamk.hu/ek/folyoirat/folyoirat/aszari_hirek/2010_03.pdf
Ászári Önkormányzat:
<http://www.aszar.hu/letoltesek/22>
<http://www.aszar.hu/files/downloads/2015-január-február-1.pdf>

- BAGU B., 2010 Bagu Balázs: Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján. (Kárpátaljai Magyar Könyvek 198.) Intermix Kiadó, Bp. 2010.
<http://mek.oszk.hu/11000/11021/11021.pdf>
- BALÁS Á. 1897 Balás Árpád: Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei (Magyaróvár, 1897)
- BALASSA I. 1987 Balassa Iván: Herman Ottó. In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1987. 791–795. p.
- BÁLINT S. 1977 (2004) Bálint Sándor: Ünnepi kelandárium. 2. kötet. Bp. 1977. Dig. Neumann Kht., 2004.
<http://mek.niif.hu/04600/04657/html/>
- BALLAGI M. 1868, 1872 Ballagi Mór: A magyar nyelv teljes szótára, 1. kötet, Pest, 1868.; <https://bit.ly/2P7qoWQ>
<https://archive.org/details/amagyarnyelvtel00ballgoog>
2. kötet, Budapest [1872] <https://bit.ly/2LtfdoY>
http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11010231_00005.html
- Bán Péter (szerk.) Lásd MAGYAR TÖRTÉNELMI 1980
- BARBÉ 1934 Barbé, Jean Julien (archivist de la ville de Metz): Metz. Documents généalogiques – armée, noblesse, magistrature, bourgeoisie, arts, sciences, commerce, industrie – d’après les registers de l’état-civil 1792–1870. Metz, Marius Mutelet libraire-éditeur, 1934. 352 p.
- BÁRCZI – ORSZÁGH
MNYÉSz 1979 Bárczi Géza – Országh László (főszerk.): Magyar Nyelv Értelmező Szótára (MNYÉSz) III. köt. (3. kiadás). Akadémiai Kiadó, Bp. 1979.
- BÁRCZI – ORSZÁGH
MNYÉSz 1980 Bárczi Géza – Országh László (főszerk.): Magyar Nyelv Értelmező Szótára (MNYÉSz) VII. köt. (3. kiadás). Akadémiai Kiadó, Bp. 1980.
- BARNA – SÜMEGHY
1913 Barna János – Sümeghy Dezső: Nemes családok Csanádvármegyében. Makó, 1913.

(Reprint kiadás. Bp., Heraldika. 1998. 240 p.)

- BENKŐ 1970 Benkő Lóránd (főszerk.) : Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára (MNyTESz) II. köt. Akadémiai Kiadó, Bp. 1970.
- BERECZKI 1. 1877 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 1. kötet. Arad. Réthy Lipót, 1877. 499 p.
[Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_3.pdf
- BERECZKI 2. 1882 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 2. kötet. Arad, Gyulai István, 1882. 506 p.
[Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_3.pdf
- BERECZKI 3. 1884 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 3. kötet. Arad, Gyulai István, 1884. 541 p.
[Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_3.pdf
- BERECZKI 4. 1887 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 4. kötet. Arad, Gyulai István, 1887. 541+14 p.
[Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_3.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs_jegyzek.pdf
- BERECZKI 5. 2006 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 5. kötet. Berczki Máté hátrahagyott irataiból összegyűjtötte Szabó Pál. Bp., Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet és Mezőgazda Kiadó, 2006. 81. p.
- BERECZKI M. 1887 Berczki Máté: Van-e jogosultsága az irodalomban az „Oltani” szó mellett az „Ojtani” szónak! - In: BERECZKI Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. IV. kötet, Arad 1887. 525–528. p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_3.pdf

-
- BODOKI FODOR 1978 Bodoki Fodor Zoltán – Bodoki Fodor Zsigmond: Mezőtúr város története (896–1944). Mezőtúr, Városi Tanács, 1978. 193 p.
- Bodorik Sándor, 1999 Lásd MEZŐTÚRI LEXIKON 1999
- BOGDÁN I. 1978 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978. 389. p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_03/?pg=0&layout=s
- BOGDÁN I. 1990 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874. Bp., Akadémiai Kiadó, 1990. 634 p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_06/?pg=0&layout=s
- BOGDÁN I. 1991 Bogdán István: Magyarországi úr-, térfogat-, súly és darab mértékek 1874-ig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1991. 772 p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_07/?pg=0&layout=s
- BOGSCH 1796 Bogsch János: Házi Kertész, az az hasznos és tapasztalásokkal erősített oktatás, mint kellessék hasznos gyümölcsfákat és elkerülhetetlen konyhabéli zöldségeket nevelni. Füskuti Landerer Mihály, Pozsony–Pest. 1796.
- BORBOLA I. 1942 Borbola István: Miért terméketlen a Pándi meggy? *Kertészeti Szemle* 14. évf. 1942. 4. szám, 54–55. p.
- BORHIDI 2003 Borhidi Attila: A Zárwatermők fejlődéstörténeti rendszertana. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 2003.
- BORZSÁK 1952 Borzsák István: Világirodalmi antológia. Bp., 1952.
- BÖLÖNY J. 1992 Bölöny József: Magyarország kormányai 1848–1992. 4. bőv. átd. kiad. Bp. Akadémiai Kiadó, 1992. 486 p.
- BRÓZIK 1959 Brózik Sándor: Csonthéjastermésűek. Cseresznye – meggy. Mezőgazdasági Kiadó,

-
- Bp. 1959.
- BRÓZIK S. (szerk.) 1972 Brózik Sándor (szerk.): Gyümölcsfajta-ismertető. Állami Gazdaságok Gyümölcs-termesztési Szakbizottsága, Bp. 1972. 108–109. p.
- BUDAPESTI HÍRLAP *Budapesti hírlap*. Politikai napilap. Főszerk. Rákosi Jenő. Szerk. Csukássi József. 1. évf. 1. (1881. jún. 16.) – 59. évf. 98. (1939. ápr. 30.). Bp., Csukássi József és társa, 1881-1939. [Szünetelt: 1919. márc. 25.–1919. szept. 28. között.]
- CANTINI et al, 2001 Cantini, Claudio – Iezzoni, Amy F. – Lamboy, Warren F. – Boritzki, Manuela – Struss, Darush: DNA fingerprinting of tetraploid cherry germplasm using simple sequence repeats. *Journal of the American Society for Horticultural Science* 2001. 126. évf. 2. szám, 205–209. p.
<http://journal.ashspublications.org/content/126/2/205.full.pdf+html>
- CATALOGUE 1868 Catalogue général descriptif et raisonné des espèces et variétés de fruits composant les collections de l'établissement horticole des frères Simon Louis pépinéristes et marchands de graines. Metz, Imprimerie F. Blanc. Rue du Palais, 10. 1868.
- COROI A. 2006 Coroi Artur: A torjai nemzetőr csapatok 1848–1849-ben. In: *Acta (Siculica), Székely Nemzeti Múzeum – Délkeleti Intézet Évkönyve*, Fel. szerk. Vargha Mihály, szerk. és gond. Boér Hunor, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2006/2. 113-136. p.
<http://www.sznm.ro/sznm.php?o=acta2006>
http://www.szekelyfoldert.info/a_torjai_nemzet_rcsapatok_1848-1849-ben.html
- CSEH G. 2010 Cseh Géza: Adatok Petrovay György, Máramaros vármegye főlevéltárnokának életéről (Tiszabő, 1845 – Máramarossziget, 1916). In: *Revista arhivei maramuresene*, No. 3 (2010). [A Máramarosi Levéltár Évkönyve].
<http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151492.pdf>

- CSIZMADIA 1963 Csizmadia Andor: A magyar választási rendszer 1848-49-ben. (Az első népképviselői választások.) Budapest., Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1963. 366 p.
- CZEIZEL E. 1995. Czeizel Endre: Szabó Lőrinc családfája. *Kritika*, 24. évf., 1995. 1. szám 12–16. p.
- EGYETÉRTÉS *Egyetértés*. [A Függetlenségi Párti ellenzék központi napilapja, amelyet 1874-ben Csávolszky Lajos alapított, tulajdonosváltásokkal 1913-ban szűnt meg.] Bp., Csávolszky Lajos, 1874-1875.
Folyt.: *Egyetértés*. Politikai és közgazdasági napilap. 1876–1913. Bp., Vodiáner F., 1876-1913.
- ELLENZÉK *Ellenzék*. Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap. Szerk. [alapít.] Bartha Miklós; 1. évf. 1. sz. (1880. okt. 11.) – 65. évf. 230. sz. (1944. okt. 10.). Kolozsvár, Stein János, 1880-1944.
Melléklete: *Ellenzék* naptára
- ENTZ 1858 Entz Ferenc: *Kertészeti Füzetek* XIII. Herz János, Pest. 1858. <https://bit.ly/2wCTIjE>
- ERDÉLYI GAZDA *Erdélyi gazda*. Az Erdélyi Gazdasági Egylet közlönye. 1. évf. 1. sz. (1869) – 74. évf. 1/3. sz. (1945. ápr. 20.). Kolozsvár, Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, 1869–1945.
[1936-ban és 1937-ben *Gazda* címen jelent meg].
Kolozsvár, 1869–1918, 1920–1944, megjelent 1869–1872: hav. kétszer 1873–1894: het., 1895–1898: hav., 1899–1918: het., 1920–1931: hav. kétszer, 1932–1944: hav.
Szerk. 1869: *Timár Károly* és *Szabó Sámuel*, 1870: *Farkas Albert* és *Szabó Sámuel*, 1871: *Gamauf Vilmos* és *Szabó Sámuel*, 1872: *Gamauf Vilmos*, 1873: *Gamauf Vilmos* és *Vörös Sándor*, 1874–1889: *Gamauf Vilmos*, 1890: *Gamauf Vilmos*, *Bodor László* és *Szakáts Péter*, 1891–1894: *Szakáts Péter*, 1895: *Vinczenti Károly*, 1896–1918: *Tokaji László*, 1920–1922: *Szádeczky Lajos*, 1923–1936: *Török Bálint*, 1936–1940: *Teleki Ádám*, 1940–1944: *Demeter Béla*.
[Forrás: TURÁNYI K. 1958].

-
- ERDÉSZETI ÉS
GAZDÁSZATI LAPOK Erdészeti és Gazdászati Lapok. Pest, 1866-1867. Havonta megjelenő közlöny Sporzon Pál szerkesztésében. Utóbb: Erdészeti Lapok.
- ERMÉNYI M., P. Lásd P. ERMÉNYI M.
- ETABLISSEMENTS 1934 Etablissements de pépinières et graines. Fondés à Metz en 1666 par D. Simon, Jardinier-Pépinieriste (autrefois Place du Midy) Simone Louis frères et ces Cultivateurs-grainiers. Printemps 1934. 10. décembre 1933. par Valek, Pierre, Vice-Président de la Société Centrale d'Horticulture de Nancy.
- FAUST – SURÁNYI 1997 Faust, Miklós – Surányi, Dezső: Origin and dissemination of cherries. In: Janick J. (Szerk.): *Horticultural Reviews*, Vol. 19. New York, John Wiley and Sons, Inc., 1997. 263–317. p.
- FODOR F. 2006 Fodor Ferenc: A Duna-Tisza közti homokhátság délkeleti részének paraszti gazdálkodása a 20. században. Doktori disszertáció. 2006.
<http://doktori.btk.elte.hu/hist/fodor/disszert.pdf>
- FORRAY R. K. – KOZMA
T. MOLNÁR E. (szerk.) Forray R. Katalin – Kozma Tamás – Molnár Ernő (szerk.): *Mezőváros új szerepben*. 2016. ISBN 978-615-804-11-1-9
- FÜGGETLENSÉG *Függetlenség*. Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap. Szerk. Verhovay Gyula. - Mutatványszám (1879. dec. 14.) – mutatványszám (1879. dec. 26.); 1. évf. 1. sz. (1880) – 8. évf. 296. (1887. okt. 30.). Bp., Verhovay Gyula, 1879-1887.
Folytatása: *Független Újság* 1891; Melléklete: *Függetlenség* 1885 Mt.: Verhovay Gyula (1849-1906)
- FÜR L. 1988 Für Lajos: Katona Zsigmond. In: *Magyar agrártörténeti életrajzok I–P*. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1988. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 117–121. p.

G. Tóth Magdolna	Lásd TÓTH Magdolna!
GALGÓCZY 1891	Galgóczy Károly: Villási Pál. In: OMGE emlékkönyve. 6. füzet Bp., 1891.
GALGÓCZY 1912	Galgóczy Károly (átdolg. Kúthy B.): A kertészet kézikönyve. 8. kiadás. Franklin. 1912.
Gazdászati Lapok	Lásd: ERDÉSZETI ÉS GAZDASÁGI LAPOK, 1866-1867.
GEDAY G. 1973	Geday Gusztáv: Nagy elődök: Bereczki Máté. <i>Kertészgazda</i> , 1973. évf. 2. szám.
GESZTELYI NAGY L. 1938	Gesztelyi Nagy László: A homok hősei: Csókás József, B. Tóth Ferenc, Mathiasz János és Unghváry László. Kecskemét, Magánkiadás, 1938. 149 p.
GUDENUS J. J. 1990–1999	Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I. kötet: 1990., 623 p., II. kötet: 1993., 443 p.; III. kötet: 1998., 391 p., IV. kötet: 1998., 389 p. V. kötet: 1999., 505 p.
GUDENUS J. J. 2000	Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Budapest, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, 2000. 548 p.
GUNDA 2001	Gunda Béla: A vadnövények gyűjtögetése. In: Paládi-Kovács A. (főszerk.): Magyar néprajz II. köt. Gazdálkodás. Akadémiai Kiadó, Bp. 2001. 11-40. p.
GYAKORLATI MEZŐGAZDA	<i>A gyakorlati mezőgazda. Mint okszerű növénytermelő, állattenyésztő, kertész, borász és házi-gazda. Népszerű lap minden rendű gazdák és gazdaságkedvelők számára. Szerk. Sporzon Pál. - 1. évf. 1. sz. (1872. jan. 10.) – 23. évf. 39. sz. (1894). Keszthely; Magyaróvár. Kiad. Sporzon Pál, 1872-1894. Alapítója és szerkesztője idős Sporzon Pál. – Folytatása: Magyar Gazdák Lapja.</i>

-
- GYULAI 2002 Gyulai Ferenc: A növénytermesztés emlékei a Kárpát-medencében. Mag-, termés és élelmiszermaradványok a neolitikumtól az újkorig (MTA doktori értekezés, kézirat). TAPI-SZIE, Tápiószele-Gödöllő. 2002.
- GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek* Budapest, 1880–1891, havonta. Szerk. 1880–1888: Villási Pál, 1889–1891: Baranyai István, 1891-ben Bereczki Máté is. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztályának kiadásában megjelent szaklap.
- HAMVAS B. 1988 Hamvas Béla: Barátság (esszé-részlet) In: A láthatatlan történet. Akadémiai K. 1988. ISBN 9630549085
<http://www.hamvasbela.org/2011/11/hamvas-bela-baratsag.html>
- Hankó János Lásd D. NAGY A. – HANKÓ J. 1998
- HARDY J. A. 1858–1860 Hardy J. A.: A gyümölcsfa-nyesés. I. füzet. A gula alaku és törpe gyümölcsfák képzéséről. II. füzet. A redélyfák nyeséséről és a szőlő kerti mivéléséről /Kerti Gazdaság könyvtára./ Kiadja a Kerti Gazdaság szerkesztősége. Pest, 1858–1860. Boldini Róbert könyvnyomdája. Müller Emil könyvnyomdája. 8°4 lev. + 76 lap; 77–144 lap.
- HÁRSFALVI 1961 Hársfalvi Péter: Szabolcs megyei gyümölcsfa adatok 1781-től. *Agrártörténeti Szemle* 3. évf. 1961. 85–93. p.
- HAUCK et al. 2006 Hauck, Nathanael R. – Ikeda, Kazuo – Tao, Ryutaro – Iezzoni, Amy F.: The mutated S₁-haplotype in sour cherry has an altered S-haplotype-specific F-box protein gene. *The Journal of Heredity* 97. évf. 2006. 514–520. p.
- HEGEDŰS A. 2013. Hegedűs Attila: Az Újfehértói fürtös molekuláris genetikai vizsgálata. In: Pethő F. – Szabó T. – Szőke F. : Tanulmány a nyírségi meggyfajtákról. Észak-kelet magyarországi Gyümölcs Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó. 2013. 52-55. p.

-
- HEGEDŰS B. 2013 Hegedűs Bence: Dinya János volt szarvasi plébános 1852–1886. *Városunk Gyomaendrőd*, 20. évf. 1. szám, 2013. január, 4. és 8. p.
<http://www.varosunkujsag.hu/archivum/2013/2013januar.pdf>
- HERSZÉNYI L. 1934 Herszényi László: Gyümölcsfajta ismertetés. Bp., Stephaneum Kiadó, 1934. 269 p.
- HESS, W. 1887 Heß, Wilhelm: Oberdieck, J. G. C. In: *Allgemeine Deutsche Biographie* 24 (1887), S. 87–88. [Onlinefassung]
<http://www.deutsche-biographie.de/pnd117075647.html?anchor=adb>
- A HON *A Hon.* Politikai és közgazdászati napilap. Fel. szerk.: Jókai Mór. – 1. évf. 1. sz. (1863. jan. 1.) – 20. évf. 239. sz. (1882. aug. 31.). Pest, Jókai Mór, 1863–1882.
- HORÁNYI K. –
KABDEBÓ L. 2008 Horányi Károly – Kabdebó Lóránt: Szabó Lőrinc életrajza (1900–1957). Osiris K. Bp. 2008.
<https://opac.pim.hu/record/-/record/PIM1183391>
és Petőfi Irodalmi Múzeum DIA adatbázisa.
<http://pim.hu/object.D1446C98-6CAD-474D-8508-A2E555A4144C.ivy>
- HROTKÓ et al. 1999 HROTKÓ Károly et al.: Gyümölcsfaiskola. A gyümölcsfák szaporításának elmélete és gyakorlata. A gyümölcsfák alanyai. Mezőgazda Kiadó, 1999.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_521_Gyumolcsfaiskola/ch03s02.html
- HROTKÓ 2003 Hrotkó Károly (szerk.): Cseresznye és meggy. Mezőgazda Kiadó, Bp. 2003. 79–82. p.
- JÁSZ-NAGYKUN-
SZOLNOK
VÁRMEGYE... Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye múltja és jelene. Lásd SCHEFTSIK 1935
- JÓKAI 1963 Jókai Mór: Az új földesúr. Sajtó alá rendezte Kulcsár Adorján. Bp., Akadémiai Kiadó. 1963.

- KABDEBŐ L. 2012 Kabdebó Lóránt: Szabó Lőrinc pályaképe [Digitális kiadás a szerző kiegészítésével.] PIM – DIA, 2012.
http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=1&docId=8474&secId=855188&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Kabdeb%C3%B3+L%C3%B3r%C3%A1nt&limit=10&pageSet=1&_ga=1.144720052.102913084.1500282373
- Kabdebó Lóránt Lásd HORÁNYI K. – KABDEBŐ L. 2008
- KÁLNÁSI 2005 Kálnási Árpád: Debreceni cívis szótár. Debrecen, 2005. (A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének kiadványai 83. Szerk. Jakab László). 830 p.
<http://mek.oszk.hu/03200/03209/03209.pdf>
- KAPÁS 1989 Kapás Sándor: Növényfajták és növénynemesítők. OMMI, Bp. 1989.
- KASSAI KÖZLÖNY Kassai Közlöny = időszakos lap volt a 19. században. 1873-ban jelent meg Abaúj-Kassai Közlöny néven. 1891-től politikai napilappá alakult Ladomérszky Gyula szerkesztésében.
- KAT. LEX. 1993–2010 Magyar katolikus lexikon. I–XV. kötet. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. Budapest, Szent István Társulat, 1993–2010. Online: <http://lexikon.katolikus.hu/>
- KELEMEN F. 1964 Kelemen Ferenc: Bereczki Máté emlékezete (1824–1895). In: Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapításának 150. évfordulójára. Szerk. Dankó Imre. Mezőkovácsháza, 1964. 203 p.
- KERTÉSZETI 1963 Kertészeti lexikon. Szerk. Muraközy Tamás. Közrem. Okályi Iván és Timár Zsuzsa. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1963. 1151 p.
- KERTÉSZETI FÜZETEK *Kertészeti Füzetek*. Szerk. Entz Ferenc. Pest, Lukács – Herz Ny., 1854, 1856–1859.
 Az első kertészeti szakfolyóirat Entz Ferenc szerkesztésében, 1854 és 1859 között 15 száma jelent meg.
Kertészeti füzetek. A gyümölcs-, dísz- és konyhakertészet közlönye. Szerk. Mauthner

-
- Ödön. – 1. évf. 1. füz. (1878) – 3. évf. 1. füz. (1880). Budapest, Kiad. Mauthner Ödön, 1878-1880.
Kertészeti szakfolyóirat 1878–1880 között.
- KISGYÖRGY Z. 2011 Kisgyörgy Zoltán: Savanyú a Sándor cár íze. In: *Háromszék*, online napilap. Közzététel ideje: 2011. december 8.
http://www.3szek.ro/load/cikk/44780/savanyu_a_sandor_car_ize
- KOMORÓCZY 2012 Komoróczy Géza: A tisztaeszlári vérvád. In: *A zsidók története Magyarországon*, I–II. Pozsony, Kalligram, 2012.
- KOÓS F. 1890 Koós Ferencz: Életem és emlékeim 1828–1890. I–II. k. Brassó, 1890.
- KORPONAY 1937 Korponay Gyula: Néhány szó a Pándy-meggyről. *Magyar Gyümölcs* 4. évf. 7. szám, 1937. 214-216. p.
- KÖZTELEK *Köztelek*. Köz- és mezőgazdasági lap. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Forster Géza et al. – 1. évf. 1. sz. (1891. szept. 30.) – 54. évf. 52. sz. (1944. dec. 24.), Budapest, Országos Magyar Gazdasági Egyesület, 1891–1944. [Szünetelt: 1919. márc. 16.–1919. szept. 22. között.]
- KUNT E. 1980 Kunt Ernő: Temetők népművészete. Corvina Kiadó, Budapest, 1980.
- LAPOSA 1989 Laposza József: Unghváry László. In: *Magyar agrártörténeti életrajzok R-ZS. III. kötet* Bp., 1989. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 522–526. p.
- LESCRETS FRUITS ET POMOLOGIE LESCRETS FRUITS ET POMOLOGIE honlap
<http://pomologie.com/oc/mas/index.html>
- LIPPAY 1667 Lippay [Lippai] János: *Posoni kert*. 3. kötet. Gyümölcsös Kert. Cosmerovius Máté, Bécs, 1667.
[P. Lippay János: *Posoni Kert*. I–III. könyv. Nagy Szombat – Bécs, 1664-1667.]

http://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_ORVO_Muzealis_03_Lippay_Posoni_kert/?pg=3&layout=s]

- LÜKŐ G. 1942. Lükő Gábor: A magyar lélek formái. Exodus Kiadó, Bp. 1942.
- MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI Magyar Családtörténeti Adattár, Projekt-vezető: Gudenus János József – MACSE. Online adatbázis.
<http://www.macse.org/gudenus/mcsat/default.aspx>
- MAGYAR ÉLETRAJZI + kötettség Magyar életrajzi lexikon. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Bp., I. köt. 1967., II. köt. 1969, III. köt. 1981., IV. köt. Akadémiai Kiadó. 1994.
Átdolg. bőv. kiadását ugyancsak Kenyeres Ágnes szerk. Eredeti kiadvány: Magyar életrajzi lexikon - CD-ROM, Bp. Arcanum Adatbázis Kft., 2001. [Megtekintve: 2012 decembere]
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>
- A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006 A Magyar hegymászás és turizmus arcképcsarnoka. Szerk. Dr. Futó Endre. Online adatbázis.
<http://mhk.szofi.net/csarnok/tcsarnok.htm>
- A MAGYAR KORONA 1. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Első kötet. Az összeírás főbb eredményei községenkint. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1897. 768 p.
- A MAGYAR KORONA 2. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Második kötet. Gazdacímtár. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1897. VI, 670, XXVI p. [Megtekintve: 2017. július]
<http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt04022302/index.html>
- MAGYAR TÖRTÉNELMI 1980 Magyar történelmi fogalomgyűjtemény. Szerk. Bán Péter, I–II. kötet. Eger, Heves megyei Levéltár, 1980.
- MAGYARBÁNHEGYES honlapja MAGYARBÁNHEGYES honlapja – Büszkeségeink
<https://www.magyarbanhegyes.hu/magyarbanhegyes/buszkesegeink>

- Markó László (főszerk.) Lásd ÚJ ÉLETRAJZI + kötetszám
- MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON Mezőgazdasági lexikon. Szerk. Barna József et al., 1–2. kötet, II. teljesen átdolgozott kiadás. Bp., Mezőgazdasági Kiadó. 1982. 1841 p.
- MEZŐTÚR ÉS VIDÉKE *Mezőtúr és vidéke.* Társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap. Szerk. Kunay Imre. Mezőtúr, Kunay Imre, 1884–1944.
- MEZŐTÚRI LEXIKON 1999 Mezőtúri életrajzi lexikon. Mezőtúr város pantheonja a kezdetektől máig. Szerk.: Bodorik Sándor. Mezőtúr, [Mezőtúr Polgármesteri Hiv.], 1999. 195 p. (Mezőtúri helytörténeti füzetek 16.)
- MOHÁCSY – MALIGA 1956 Mohácsy Mátyás – Maliga Pál: Cseresznye- és meggytermesztés. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1956.
- NAGY-TÓTH F. 1998 Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi almák. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1998. 352 p. <http://eda.eme.ro/handle/10598/27551>
http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/27551/EME_Nagy-TothFerenc-RegiErdelyiAlmak.pdf?sequence=1
- NAGY ZS. 2015 Nagy Zsolt: (Történeti-) etnopológiai vizsgálatokra kínálgató lehetőségek Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése alapján. In: Tolnay Gábor (szerk. jegyz. és bev. ell.): Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése V. (1884. november 20. –) 1885. január 5. – 1885. december 22. Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2015. Online. 87–127. p.
http://vfek.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_5.pdf
- A NÉP ZÁSZLÓJA *A nép zászlója.* [Politikai hetilap.] Fel. szerk.: Áldor Imre 1. évf. 1. sz. (1868. jan. 4.) – 3. évf. 53. sz. (1870. dec. 31.). Pest, Heckenast Gusztáv, 1868–1870. (Folytatása: Szabadság mint a nép zászlója. – Melléklete: Nép Zászlója naptára)

-
- NYÉKI – SZABÓ –
SOLTÉSZ 2016 Nyéki József – Szabó Tibor – Soltész Miklós:
Meggy. ÉKÁSZ-MKSZN-NAIK GYKI,
Újfehértó. 2016.
- NYELVMŰVELŐ KÉZI-
KÖNYV 1980 Nyelvművelő kézikönyv. Főszerk. Grétsy
László, Kovalovszky Miklós. I-II. kötet. Bp.,
Akadémiai Kiadó, 1980.
- NYUJTÓ 1958 Nyujtó Ferenc: A meggy termesztése.
Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1958.
- OLVASÓKÖNYV
SZOLNOK 1969 Antal Árpád (összeáll.) – Kaposvári Gyula
(szerk.) Olvasókönyv Szolnok megye
történetéhez. Szolnok, 1969.
- ORDÓDY L. 1889 Ordódy Lajos: Hajós József nekrológia.
Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek 10.
évf. 1889. 1. füzet, 3–6. p.
- OROSZ N. 2009 Orosz Noémi: A Vasárnapi Újság (1854–1921)
története, DATE informatikai Kar, Debrecen
2009.
[https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20\(1854-1921\)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1](https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20(1854-1921)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1)
- ORSZÁGGYŰLÉSI 1886 Országgyűlési almanach. Bp., 1886.
- P. ERMÉNYI M. 1987 Erményi Magdolna, P[reiningerné]: Bereczki
Máté (1824–1895). In: Magyar agrártörténeti
életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér
János. Bp., 1987. Magyar Mezőgazdasági
Múzeum. 179–183. p.
- PALLAS + kötetszám Pallas nagy lexikona. Kiad. Pallas Irodalmi és
Nyomdai Rt. I–XVI. kötet, Bp., 1893–1897.
[Megtétele: 2012 decembere]
<http://mek.oszk.hu/00000/00060>
- PÁLMÁNY B. 1989 Pálmány Béla: Tamássy Károly (1806–1885).
In: Magyar Agrártörténeti életrajzok R–Zs.
Szerk. Für Lajos, Pintér János. Bp., Magyar
Mezőgazdasági Múzeum. 1989. 383–385. p.

PALÓCFÖLD	<i>Palócföld</i> : irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat. Alapítva: 1954-ben. Főszerk.: Mizser Attila. ISSN 0555-8867; INDEX: 25925.
PALUGYAY 1854	Palugyai Imre: Jász-Kun kerületek, s Külső-Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854.
PAPP et al. 2010	Papp, Nóra – Szilvássy, Blanka – Abrankó, László – Szabó, Tibor – Pfeiffer, Péter – Szabó, Zoltán – Nyéki, József – Ercisli, Sezai – Stefanovits-Bányai, Éva – Hegedűs, Attila: Main quality attributes and antioxidants in Hungarian sour cherries: identification of genotypes with enhanced functional properties. <i>International Journal of Food Science and Technology</i> , 45. évf. (2010) 395–402. p.
PESTI HÍRLAP	<i>Pesti Hírlap</i> (1878-1944) politikai napilap. Szerkesztette Csukássi József, 1881-től Borostyáni Nándor, 1887-től 1902-ig Kenedi Géza. Kiadták A Légrády testvérek. A magát politikai pártoktól függetlennek nevező napilap az első üzleti vállalkozás Magyarországon.
PESTI NAPLÓ	<i>Pesti Napló</i> (1850-1939). Szerk. 1869-től Urváry Lajos, 1887-től ifj. Ábrányi Kornél. 1875-től mérsékelt ellenzéki lap volt.
Péter László (főszerk.)	Lásd ÚJ IRODALMI + kötettség
PETHŐ 2005	Pethő Ferenc: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gyümölcstermesztésének története 1945-ig. ÉK-Magyarországi Gyümölcs Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó. 2005.
PETHŐ et al. 2013	Pethő Ferenc – Szabó Tibor – Szőke Ferenc: Tanulmány a nyírségi meggyfajtákról. Észak-kelet magyarországi Gyümölcs Kutatás-Fejlesztési Alapítvány, Újfehértó. 2013.
PIM NÉVTÉR	Petőfi Irodalmi Múzeum Névtér Irodalmi Adattár adatbázisa. 11 alap forrásbázis összetett keresője. https://opac-nevter.pim.hu/

-
- PINTÉR J. 1989 Pintér János: Villási Pál (1820–1888). In: Magyar Agrártörténeti életrajzok R–Zs. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Budapest, 1989. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 584–586. p.
- PLATON 2003 Platón: Lüsziusz. In: Platón: Nagyobbik Hippiász, Kisebbik Hippiász, Lakhész, Lüsziusz. Bp. Atlantisz Könyvkiadó, 2003.
- POLÁCSKA E. 2006 Polácska Edina: Karlista emigráció Franciaországban (1872–1876). Doktori értekezés. Szeged, 2008. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1215/1/polacska_doktori.pdf
- POLITIKAI
ÚJDONSÁGOK *Politikai újdonságok* – a Vasárnapi Újság társalapja. Politikai újdonságok. Fel. szerk. Pákh Albert. 1. évf. 1. sz. (1855. jan. 10.) – 51. évf. 52. sz. (1905). Pest, Landerer és Heckenast Gusztáv, 1855–1905.
- POMOLOGISCHE
MONATSHEFTE *Pomologische Monatshefte*. Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologisches Institut. Stuttgart–Reutlingen. 1875 – 1905.
A Deutscher Pomologen-Verein kiadásában megjelenő *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcsészeti folyóirat folytatása.
- PÓR J. – FALUBA Z. 1982. Pór József – Faluba Zoltán: Cseresznye és meggy. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1982. 380 p.
- S. PÜSKI ANIKÓ 1990 Szolnok megyei Múzeumi Évkönyv. VII. Szerk. Tóth László et al. Szolnok, 1990. 516 p.
- RAPAICS 1940 Rapaics Raymund [Rajmund]: Magyar gyümölcs. Kir. Magy. Természettudományi Társulat, Budapest, 1940. [Megtekintve: 2017 augusztusa]
Részletek:
<http://regigyumolcs.blogspot.hu/2010/04/regi-gyumolcs-fajtak.html>
- RÁCZ 2014. RÁCZ János: Gyümölcsneves könyv. Inter Kultur-, Nyelv és Médiakutató Központ

Nonprofit Kft., Bp. 2014.

- REISZIG E. 1911 Reiszig Ede: Nógrád vármegye nemes családai. In: Borovszky Samu (szerk.): Nógrád vármegye. 1911. (Magyarország vármegyéi és városai monográfia) <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0013/15.html>
- RÉVAI + kötetszám Révai nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. I–XXI. kötet. Budapest, Révai Kiadó, 1911–1935. <http://mek.oszk.hu/06700/06758>
- REZNÁK E. 1982 Reznák Erzsébet: 3. Társadalmi és politikai harcok, irányzatok a XX. század elejéig. In: Ikvai Nándor (szerk.): Cegléd története. Szerk. Ikvai Nándor. IV. A kapitalizmus kora (Studia Comitatus 11.) Szentendre, 1982. 263–287. p. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_PEST_Studia_11/?query=Cegl%C3%A9d%20t%C3%B6rt%C3%A9nete&pg=0&layout=s
- ROACH 1985 Roach, Frederik A.: Cultivated fruits of Britain. Their origin and history. Basil Blackwell, Oxford. 1985.
- ROMÁNIAI 1981 Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerk. Balogh Edgár, 1. kötet, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1981. 436 p. http://mek.oszk.hu/03600/03628/pdf/03628_1.pdf
- ROZSNYÓI M. 1921 Rozsnyói M.: Látogatás az Unghváry-féle faiskola, szőlőtelep és borgazdaságban. *Ország-Világ*, 1921.
- RÓTH A. L. 2010 Róth András Lajos: Az erdélyi gyümölcsstermesztésért. In: Emlékkönyv Egyed Ákos születésének nyolcvanadik évfordulójára. EME, Kolozsvár, 2010.
- RUTTKAY T. M. 1938 Ruttkay Terézia Mária: Madách Aladár. Horváth Műnyomda, Mindszent, 1938.
- S. PÜSKI 1990 S. Püski Anikó: Mezőgazdasági (gyümölcsstermesztési) eljárások feljegyzése egy kéziratos könyvben. Szolnok megyei

-
- Múzeumi Évkönyv.
VII. Szerk. Tálás László et. al. Szolnok, 1990.
516. p.
- SÁRKÁNY J. 1929 Sárkány József: Nagy idők sodrában. Cegléd,
1929.
- SCHEFTSIK GY. 1935 Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-
Szolnok vármegye múltja és jelene. Felelős
kiadó és kiadótulajdonos Kalotai László.
[Pécs, 1935. Dunántúl Rt. – Taizs József –
Kultúra]. [8] + 472 + 285 + [3] p. + 21 t.
<http://vfek.vfmk.hu/00000113/index.html>
- SIMON 1992 Simon Tibor: A magyarországi edényes flóra
határozója. Harasztok – Virágos növények.
Tankönyvkiadó, Bp. 1992.
- SOLTÉSZ 1998 Soltész Miklós (szerk.): Gyümölcsfajta-
ismeret és -használat. 1-2. kiadás. Mezőgazda
Kiadó, Bp. 1998.
- SOLTÉSZ 2013 Soltész Miklós (szerk.): Magyar
gyümölcsfajták. Nemzeti Agrárgazdasági
Kamara, Bp. 2013.
- SOLTÉSZ 2014 Soltész Miklós (szerk.): Magyar
gyümölcsfajták. Mezőgazda Kiadó, Bp. 2014.
- SOÓ 1966. Soó Rezső: A magyar flóra és vegetáció
rendszer-tani-növényföldrajzi kézikönyve II.
köt. Akadémiai Kiadó, Bp. 1966.
- SOÓ – JÁVORKA 1951 Soó Rezső – Jávorka Sándor: A magyar
növényvilág kézikönyve I-II. köt. Akadémiai
Kiadó, Bp. 1951.
- STURM, 1910–1915 Végváry Ferenc – Zimmer Ferenc, szerk.:
1910-1918. évi országgyűlés. In: Sturm-féle
országgyűlési almanach 1910–1915.
Budapest, 1910.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1910-1918_1/?pg=0&layout=s
- SURÁNYI 1982 Surányi Dezső: A szenvedelmes kertész
rácsudálkozásai. Magvető Kiadó, Bp. 1982.

-
- SURÁNYI 1985 Surányi Dezső: Kerti növények regénye. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1985.
- SURÁNYI 2002 Surányi Dezső: Gyümölcsöző sokféleség. Akcident Kft., Cegléd. 2002.
- SURÁNYI 2004 Surányi Dezső: Az őshaza-kérdés történeti-biogeográfiai alapon (A magyar példa). *Eleink* 2. évf. 2004. 6. szám, 45–85. p.
- SURÁNYI 2005 SURÁNYI Dezső: A gyümölcsfaiskolák tájformáló szerepe a régi Magyarországon. *Tájökológiai Lapok* 3. évf. 2005. 1. sz. 1–17. p. http://www.tajokologiaiilapok.szie.hu/pdf/200501/01_Suranyi.pdf
- SURÁNYI 2008 Surányi Dezső: 140 éves génbank (A kunágotai Bereczki Máté fajtagyűjteményei). *Agrártörténeti Szemle*, XLIX. (2008) évf. 1-4. szám, 229–276. p.
- SURÁNYI 2014 Surányi Dezső: Historical origin of sour cherry 'Pándy meggy'. II. *Sustainable development. Abstract* 2014. 45-46. p.
- SURÁNYI 2015 Surányi Dezső: Gyümölcstörténelem: a Pándy meggy titka. *Honismeret*. 43. évf. 2015. 2. szám, 28–31. p. http://honismeret.hu/sites/default/files/media/document/2017/08/23/honismeret_2015-2.pdf
- SURÁNYI 2016 Surányi Dezső: Nemzeti- és szívügyünk III. A Pándy meggy. *Tájökológiai Lapok* 14. évf. 2016. 2. szám, 135–154. p. http://www.tajokologiaiilapok.szie.hu/pdf/201602/05_Suranyi.pdf
- SZABÓ K. 1981 Szabó Károly: A szellemidéző Madách-fiú. In: *Palócföld* 1981.
- SZABÓ 1988 Szabó Pál: Bereczki Máté főműve, a „Gyümölcsészeti Vázlatok” születése. *Békési Élet* [Fel. szerk. Szabó Ferenc], XXIII. (1988) évf. 3. szám, 323–333. p.
- SZABÓ 1995-a Bereczki Máté levelei. Közread. Szabó Pál. Szerk. Csoma Zsigmond és Oroszi Sándor.

-
- Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest, 1995. 247 p.
- SZABÓ L. 1988 Szabó Lóránd: Kozma Ferenc (1825–1892). In: Magyar Agrártörténeti életrajzok I–P. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Budapest, 1988. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 274–277. p. <http://mek.niif.hu/00000/00058/html/kozma.htm>
- SZABÓ T. 2007 SZABÓ Tibor: Az Északkelet-magyarországi megye tájfajta szelekció eredményei és gazdasági jelentősége. Budapesti Corvinus Egyetem. PhD-értekezés (kézirat). 2007.
- SZANI 2011 Szani Zsolt [VM-NÉBIH]: Történelmi alma- és körtefajták a Kárpát-medencében a népi fajtaismeret és –használat tükrében. (PhD-értekezés). Bp., Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kar Kertészettudományi Doktori Iskola, 2011. 174 p. (Kézirat) http://phd.lib.uni-corvinus.hu/555/1/Szani_Zsolt.pdf
- SZANI 2014 Szani Zsolt [VM-NÉBIH]: Etnopomológia - Népi gyümölcsészet a Palócföld nyugati határterületén. Zöldutak Módszertani Egyesület, Bp. 2014.
- SZÁSZ A. 2014 Szász András: Boczonádi Szabó József. A szabadságharc vitéz őrnagya, az újraindított Ludovika Akadémia első parancsnoka. Kiad. Kiskunfélegyházai Közművelődési Egyesület. Kiskunfélegyházai füzetek. 2014. 62 p. https://issuu.com/szasz_andras/docs/boczonadi-oldalak
- SZENT BIBLIA Szent biblia, azaz Istennek ó és új testamentomában foglaltatott egész Szentírás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Bp., Brit és Külföldi Bibliái Társulat. 1912. 629 p.
- SZINNYEI Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest, Hornyánszky. 1891–1914. <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>
- SZINNYEI TÁJSZÓTÁR Szinnyei József: Magyar tájszótár I–II. Hornyánszky Viktor kiadása, Bp., 1893–1901. [Hasonmás kiadás: Nap Kiadó, Bp., 2003.]

<http://mek.oszk.hu/07000/07025/pdf/>

- TARJÁNYI 1992 Tarjányi Eszter: Madách Aladár és a magyarországi spiritizmus. In: *Palócföld* 1992.
- TERPÓ 1974 Terpó András: Gyümölcsstermő növényeink rendszertana és földrajza. In: Gyuró F. (szerk.): *A gyümölcsstermesztés alapjai*. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1974. 139-219. p.
- TESSEDIK 1786 Tessedik Sámuel: *A paraszt ember Magyarországban...* Engel János, Pécs. 1786.
- THIRRING G. 1912 Thirring Gusztáv: *A magyar városok statisztikai évkönyve*. Bp., 1912.
- TOLNAY G. 2001 Tolnay Gábor: Dörgő Dániel leírása Bánréve pusztáról. (Forrásközlés). *Tisicum*. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok évkönyve. XII. kötet. Szerk.: H. Bathó Edit, Kertész Róbert, Tolnay Gábor, Vadász István. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. 2001. 405-412. p.
- Tolnay Gábor (szerk.) 2003 Lásd VARGA L. 2003.
- TOLNAY G. 2012 Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I. kötet: 1873. június 9.-1978. augusztus. 4. Szerk. jegyz. és bev. ell.: Tolnay Gábor. Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. Online.
http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf
- TOMCSÁNYI P. 1979 Tomcsányi Pál (szerk.) : *Gyümölcsfajtáink. Gyakorlati pomológia*. [írta Bödecs Lászlóné et al.] Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1979. 454 p.
- TÓTH M. 1997 Dr. G. Tóth Magdolna (szerk.): *Gyümölcsészet*. Nyíregyháza, 1997. 445 p. [Alma, cseresznye, meggy: Dr. G. Tóth Magdolna; Körte: Dr. Göndör Józsefné; Szilva: Dr Szabó Zoltán]
<http://hu.scribd.com/doc/122138592/gyumolcsesz-et>

-
- TÖRS K. 1885 Törs Kálmán: Bereczki Máté és gyümölcsészetünk. *Vasárnapi Újság*, 1885. (22. évf.) 15. sz. (ápr. 12.)
<http://epa.oszk.hu/00000/00030/01623/pdf/01623.pdf>
- TÖRS K. 1889 Törs Kálmán: Villási Pál. (Nekrológ). *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 1889. 1. füzet. 6–10. p.
- TSUKAMOTO et al. 2006 Tsukamoto, Tatsuya – Hauck, Nathanael R. – Tao, Ryutaro – Jiang, Ning – Iezzoni, Amy F. (2006): Molecular characterization of three non-functional S-haplotypes in sour cherry (*Prunus cerasus*). *Plant Molecular Biology* 2006. 62. évf. 371–383. p.
- TURÁNYI K. 1958 Turányi Kornél (szerk.): Mezőgazdasági szakfolyóirataink bibliográfiája I. 1796 – 1899. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1958. /Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai, IV. sorozat. A kutatás és tájékoztatás segédkönyvei 3./ 116 p.
http://www.mezogazdasagikonyvtar.hu/assets/digitarc/hiv/Mezogazdasagi-szakfolyoirataink-bibliografijaja-1_TURANYI_1958_OCR.pdf
- TÚRI ALMA MATER 1980 A Túri Alma Mater. Emlékkönyv a mezőtúri Dózsa György Gimnázium és Szakközépiskola fennállásának 450. évfordulójára. Szerkesztő bizottság Gyórfi Györgyné et al. Összeállította és a bevezető tanulmányokat írta Szilágyi Ferenc. Bp., 1980.
- UDVARY Á. 1987 Udvary Ágnes: Glocker Károly (1809–1879). In: Magyar agrártörténeti életrajzok. A–H. Bp., 1987. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 645–648. p.
- ÚJ ÉLETRAJZI +
kötetszám Új magyar életrajzi lexikon. I–VI. kötet. Főszerk. Markó László. Bp., Kiad. Magyar Könyvklub, Helikon Kiadó, 2001–2007.
- ÚJ IDŐK + kötetszám Új idők lexikona. I–XXIV. kötet. Bp., Singer és Wolfner Irodalmi Intézet. 1936 – 1942.

- ÚJ IRODALMI +
kötetszám Új magyar irodalmi lexikon. 1–3. kötet.
Főszerk: Péter László. Bp., Akadémiai Kiadó.
1994. 2332 p.
- ÚJ MAGYAR + kötetszám Új magyar lexikon, I–VII. + két pótkötet.
[szerk. az Akadémiai Kiadó lexikon-
szerkesztősége, Berei Andor et al.]. Bp.
Akadémiai Kiadó, 1959–1993.
- VARGA L. 2003 Varga Lajos összegyűjtött írásai. Szerk.:
Tolnay Gábor. Kiad. a Túri Fazekas
Múzeum, Mezőtúr, 2003. 334 p. [A Túri
Fazekas Múzeum füzetek 2.]
- VASÁRNAPI ÚJSÁG *Vasárnapi Újság* Fel. szerk. és alap. Pákh
Albert. 1854. 1. sz. (márc. 5.) – 68. évf. 24. sz.
(1921. dec. 25.). Pest [Budapest], Landerer és
Heckenast, 1854–1921.
[Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap.]
Szerkesztette: Nagy Miklós [szerk. 1867–
1905], Hoitsy Pál [szerk. 1905–1921].
Főmunkatárs: Jókai Mór (1854–1863),
Mikszáth Kálmán (1902–1910). - Szünetelt: 66.
évf. 27. sz. (1919. júl. 6.) – 66. évf. 28. sz. (1919.
okt. 19.) között.
<http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=30>
- VASZÓCSIK 1999 Vaszócsik Lászlóné: Szabadságharcunk
győztes kárpátaljai csatája Munkács–
Podhering, 1849. április 22. *História*, 1999.
júliusi szám
<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/99-07/ch10.html>
- VIGA 1990 Viga Gyula: Árucseré és migráció Észak-
Magyarországon. Ethnica Kiadó, Debrecen–
Miskolc. 1990. 328 p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Sk_1990_Arucserere/?pg=0&layout=s
- VIRÁG ZS. 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 6-7.
Csongrád megye kastélyai és kúriái /Jász-
Nagykun-Szolnok megye kastélyai és kúriái,
Bp., Fo-Rom Invest Kft. 2005. 308 p.
- VIRÁG ZS. 2009 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 10. Békés
megye kastélyai és kúriái. Bp., Fo-Rom Invest
Kft., 2009. 496 p.

- WIKIPÉDIA A Wikipédia Alapítvány által működtetett, többnyelvű, nyílt tartalmú, a nyílt közösség által fejlesztett világháló (webes) világciklopédia megfelelő szócikkeinek hivatkozása.
- WINTERL 1775 Winterl, József Jakab: Index horti botanici Tyrnaviensis. Tyrnaviae, 1775.

MÉRTÉKEK

AKÓ = urna, tinna, Eimer. Dongás faedény. Kezdetben híg és száraz űrmérték. A 13. század során megszűnik gabonamérték lenni. Bormértékként a metrikus rendszer bevezetéséig élt. Erdély kivételével országos mérték. 1593 – 1874 között: 1 pozsonyi akó = 64 pozsonyi híg icce = 53,72 liter.⁴⁷⁷ Mezőtúron a pesti akót használták, amelynek metrikus értéke 53,72 liter volt.

CZOLL = Lásd **HÜVELYK!**

FONT = Mezőtúron ebben az időben a debreceni fontot használták, amelyen súlya 0,4675 kg volt. Így ebben az esetben Dörgő Dániel súlygyarapodása 11 kg 69 dkg volt.⁴⁷⁸ Régi font. Mezőtúron a 20. század elején az erdélyi fontot használták, amelynek metrikus értéke 0,4489 kg volt. Így a súly 105,5 kg-ot tett ki.

HOLD = ebben az időben a földtulajdonosok 1200 négyszögöles ú.n. kis vagy magyar holdakban számolták földbirtokaikat Mezőtúron. Egy magyar hold = 1200 négyszögöl = 4315,5 m² (legtöbbször csak szántóföldre használták.) A kis hold kifejezést főként a Felvidéken és Dunántúlon még kisebb egységre használták. (1000 négyszögöl = 3586,25 m²)

HÜVELYK = Római-európai előzménnyel minden homidikus (emberi testből származtatott) mértékrendszer első gyakorlati tagja. (Latin szótárban: *pollex, digitus*, német szótárban: *Zoll, Daumen, Daumenbreit*. Típusa szerint természetes: az emberi testből származó mérték. Jele: " ". Alkalmazási területe a legáltalánosabb, majd mindig más mértékegység kiegészítésére használták. Általában 1/12 láb, metrikus nagysága 2 – 3 cm között változott. A legységei: bányahüvelyk (2,798 cm); bécsi hüvelyk (2,634 cm); erdélyi hüvelyk (2,591 cm); erődítményhüvelyk (2,701 cm); királyi hüvelyk (2,605 cm); mérnöki hüvelyk (1,896 cm); pozsonyi hüvelyk (3,18 cm).⁴⁷⁹

KÖBÖL = 1813 – 1874 között: 1 köböl = 2 pozsonyi mérő = 148 icce = 124,16 liter, illetve 93,12 kg.⁴⁸⁰ Mezőtúron ekkor használatos mérőegység a köböl (pozsonyi mérő) volt, amely 62,5 liter űrtartalmú volt. Ez megfelelt búzából 50,3 kg-nak. Tehát a 60 kh gyenge termése 37 mázsa 73 kg volt, holdankénti átlag 63 kg.

⁴⁷⁷ BOGDÁN 1991. 147. p

⁴⁷⁸ BOGDÁN 1991. 445. p

⁴⁷⁹ BOGDÁN 1990. 141-144. p.

⁴⁸⁰ BODOKI FODOR 1991: 1978. 24. p. és BOGDÁN 1991. 343-344. p

LÁB = régi magyar hosszúság-mértékegység, amely 0,316081 és 0,2979 m között tájegységenként váltakozott. Jele: '. Mezőtúron ebben az időben 0,32 m volt az átváltás egysége

VÉKA = (modius, quartale) Dongás faedény. Erdélyben, a Tiszaháton, a Partiumban használták. Innen került Mezőtúrra is. 1823-ig = 16 erdélyi kupa = 21,8 liter = 16,35 kg, azután 29,70 liter = 28,28 kg (A kg a búza súlyát jelenti.) Mezőtúron a pozsonyi véka élt, amely szerint 1814 – 1874 között: 1 pozsonyi véka 31,04 liter, illetve 23,28 kb búza volt. Az icce: 15,52 liter volt.

KÉPEK

A KÖTET VÉGÉRE BEKÖTÖTT SZÉLRAJZOK

I.

**„GLOCKER KÁROLY I-TŐL ÉNYINGRŐL SZÁRMAZOTT 'S
NÁLLUNK A' VÍZKÖZI TERMETT – HAGYATÉKKÉPP REÁNK
HAGYOTT – GYÜMÖLCSEINEK LEÍRÁSA, SZÉLRAJZA ÉS
BÍRÁLATA”**

Glocker K. J. ist Engingröt szarmarott, i naittal o aristoloi
 restbe kormess hagy aröl Epp riant-kazara-günölcsünch
 lircia, riltroja, ei biralasa.

(in) Kalaureta köttör káralleivi catalogos, ei Perucki lirciei
 II A Kötekerak 57il kaggat.

Deák bóralmája.

külteje. saigas rötles, de ebböt dörri riltöi
 eides fajintaru rordáivöldevene

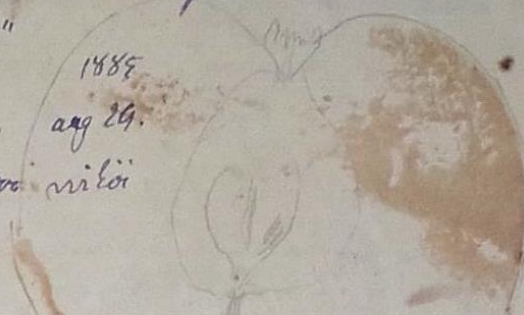
bürekül alig lársül vedami
 husa, rötles, sjiavm 1000000. igen centon.
 elás i Perler pepin. Kás kaggfijerredim ei
 feanyadim felesetq lands, de kell segyeresei

Kerek édes alma.

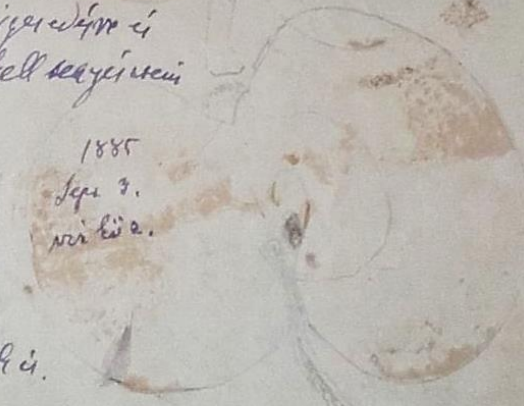
rötles saiga siri sima bürö van
 husa rötles, ei ar, kaggkündt sovany
 riltkül, men iselenei sajsere eni, men
 eides almák wannak jalkul ei subbal ei.
 leves ebbel ei.

Carolinai fontos

Wálrat 3 uore agy okholi, de lekul.
 lortet, agy nircse ei riltb pöldéaj,
 mine e nyári Dami, mindes esete
 lüvöcht saalmájje i jingel.
 elög kormitazpuk lársül.

1885
 aug 29.

1885
 Sept 3.
 siri lü e.

Carolinai fontos
 1885 Sept 11
 riltöi

Deák bóralmája; Kerek édes alma; Carolinai fontos alma (409. p.)

GLOCKER K. I.-től Enyingről származott 's nállunk a' vízközi kertben termett – hagyaték képp reánk hagyott – gyümölcsseinek leírása, szélrajza, és bírálata.

Lásd "Kalauzba kötött hátul lévő catalogos és Bereczki levelei II. kötetének 57. lapját"

<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 409. p. – 1. ábra]</p> <p>Deák bőralmája külseje sárgás zöldes, de ebből durva érdes tapintású rozsdával bevont bőréből alig látszik valami húsa, zöldes finom savanyú, igen cukros, akár a Parker pepin kár hogy férgesedésre és savanyodásra felette hajlandó, de kell tenyészteni.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] 1885. aug. 29. vízköz</p>
<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 409. p. – 2. ábra]</p> <p>Kerek édes alma zöldes sárga színű sima bőre van husa zöldes, édes, legkisebb savany nélkül, nem érdemes terjesztésre, mert édes almák vannak jobbak is szebbek is levesebbek is.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] 1885. Sept. 3. vízköz</p>
<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 409. p. – 3. ábra]</p> <p>Carolinai fontos voltak 3 szorta nagyobbak is, de lehullottak, úgy nézett ki több példány, mint a nyári Daru, minden esetre bővebb tanulmányt igényel. elég termékenynek látszik.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Carolinai fontos 1886. Sept. 11. vízköz</p>

[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 410. p. – 1. ábra]

Coinky 's red Streak bőre zöldes sárga sima zsíros tapintású sík felületű nap felől némi gyengéd narancs színnel bevonva. husa zöldes sárga, gyengéd porhanyó finom savanyval emelt 1 rendű gazdasági, sőt talán csemegének is meg járha. Íze a szercsikára emlékeztet.

[A VÁZLATBA írva:] 1885 Sept. 11. vízköz

[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 410. p. – 2. ábra]

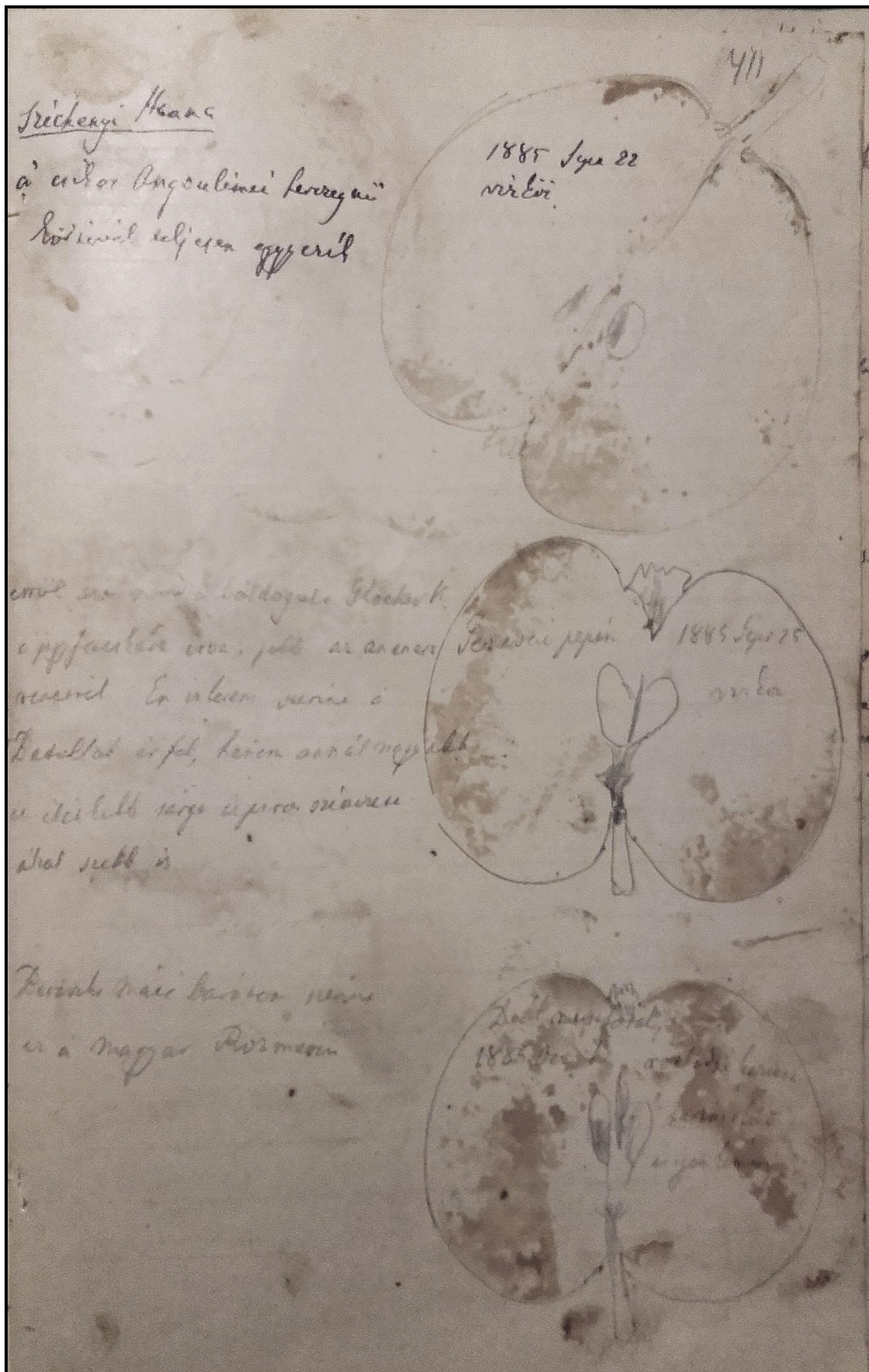
Márló Carle szép sima fehér, későbbben sárga színű bőrű alma elég jól terem, és férgesedik, kár hogy őrzi íze, kedves savanyú cukor nélkül 1ső r. gazdasági gyümölcs

[A VÁZLATBA írva:] 1885. Sept. 15. vízköz

[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 410. p. – 3. ábra]

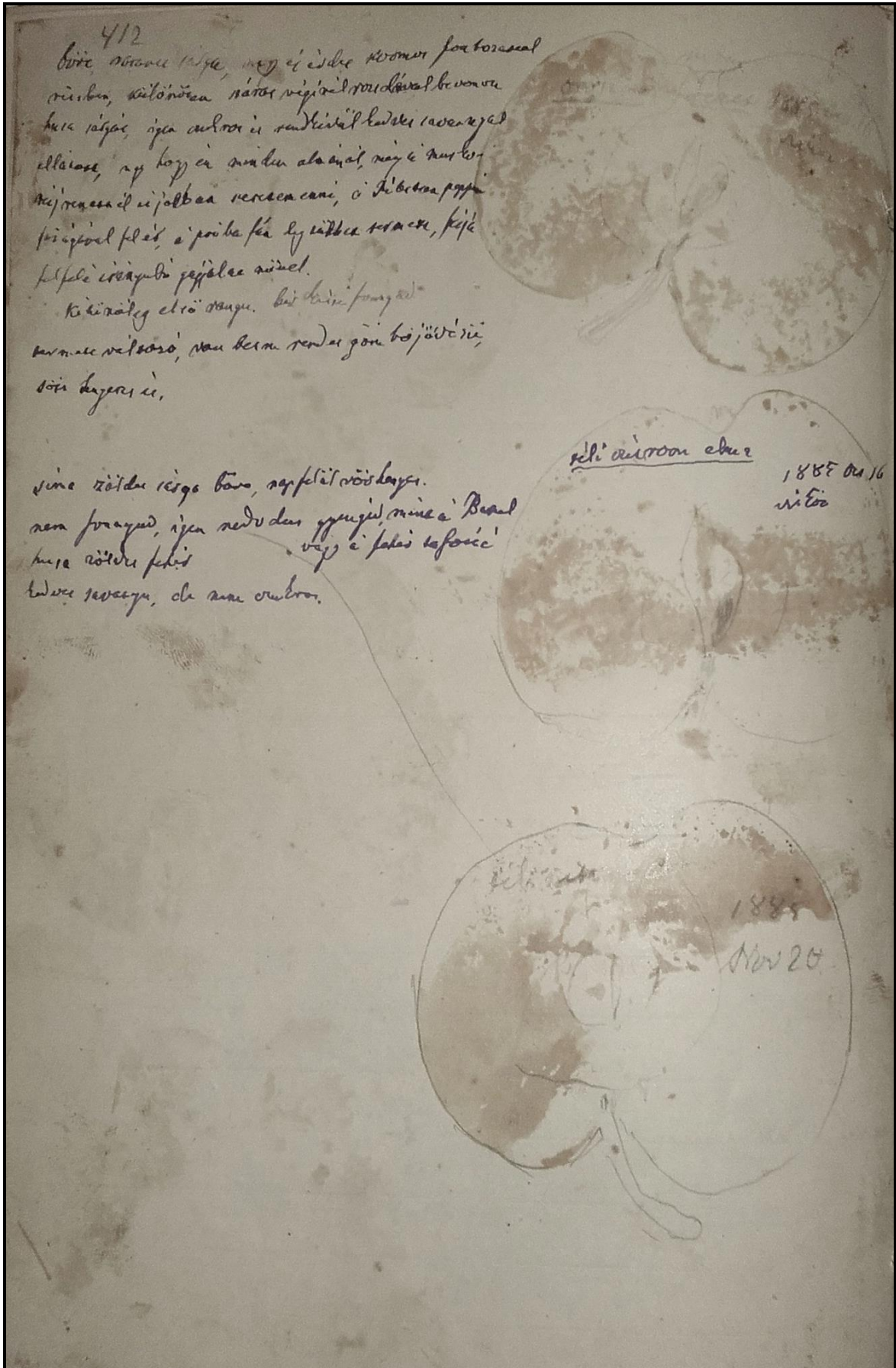
Gesztenye alma (Gl) én ezen almát külsőleg úgy mint belsőleg teljesen egyezőnek találtam a Vázlatok I-ső kötetének 345 lapján leírt Oberdick renetjével.

[A VÁZLATBA írva:] 1885. Sept. 19. fonnyad

Gróf Széchenyi Hanna, Genavei [Genévei] pepin, Deák muskotály alma (411. p.)

<p>[Széldrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 411. p. – 1. ábra]</p> <p>Széchenyi Hanna a' csíkos Angoulemei herczegóvel teljesen egyezik.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] 1885. Sept. 22. vízköz</p>
<p>[Széldrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 411. p. – 2. ábra]</p> <p>(Genovai pepin) erről (olvashatatlan) boldogult Glocker K jegyfácskán írt: jobb az ananász. Én ízlésem szerint a Batullal ér fel, hanem annál nagyobb, az élénkebb sárga és piros színezete által szebb is.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Genovai pepin 1885. Sept. 25. vízköz</p>
<p>[Széldrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 411. p. – 3. ábra]</p> <p>(Deák muskotály) Bereczki Máté barátom szerint ez a Magyar Rozmarin.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Deák Muskotály 1885. Oct 1. rothadni kezdett, barnásodott, igen kemény</p>

Orosz vas renet, Téli citrom alma (2 kép) (412. p.)

<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 412. p. – 1. ábra]</p> <p>(Orosz vasrenet alma) bőre vöröses héjú, nagy és érdes kormos pontozással részben különösen a száras végénél rozsdával bevonva, husa sárgás, igen cukros és rendkívül kedves savanyval ellátott, úgy hogy én minden almánál, még a muskotáj renetnél is jobban szeretem enni a Ribstone[?] jóságával felér, a' próba fán legtöbbet termett, fája felfelé irányuló gajjakat növel. Kitűnőleg első rangú, bár kissé fonnyad. Termete változó, van benne rendes gömböjödésű, sőt hengeres is.</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Orosz vasrenet alma</p>
<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 412. p. – 2. ábra]</p> <p>(Téli citrom alma) színe zöldes sárga, bár nap felől rótlángos nem fonnyad, igen nedvdús, gyengéd mint a Batul vagy a Fehér Tafotáé, husa zöldes fehér, leve savanyu de nem cukros</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Téli citrom alma 1885. oct. 16. vízköz</p>
<p>[Szélrajzok a Bereczki levélkötet végére kötött 412. p. – 3. ábra]</p> <p>[A VÁZLATBA írva:] Téli citrom alma 1885. nov. 20.</p>

DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEZÉSI KRONOLÓGIÁJA

II.

**AZ 1886-IK ÉVBEN BERECKZI MÁTÉ KEDVES BARÁTOMHOZ
ÁLTALÁBAN MEZŐKOVÁCSHÁZÁRA KÜLDÖTT
LEVELEIM IGEN RÖVID FOGLALATJA ÉS TART.**

az 1886. évi évben Berecsei Mátyás kedves Barátomnak a kő-
lámpásokhoz képest a kőműveseknél is a kőműves foglalkozás, és a kő-

Jan 6. maudaja kedvesétől Berecsei újfalu felől kőműves ház tartatása,
sz. dnyer. Kőművesek, majd a kőműves.

Január 10. Máté Lőnner ^{keresés} kőműves, és kőművesi munka, mellett kőműves
együtt. Függetlenségünk. Kőműves, és kőművesi munka.

Febr 12. Máté Lőnner kőműves, József kőművesi vállalkozás kőművesi munka
kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 5. kőművesi munka kőművesi munka.

Febr 6. Álom, kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka.

Febr 18. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 20. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 26. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 27. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 28. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 29. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 30. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 31. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Febr 32. kőművesi munka kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka,
kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka, kőművesi munka

Levelek kronológiája (413. p.)

KÉPEK – DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEINEK LISTÁJA
(ÁLTALA KÉSZÍTETT VÁZLAT)

416.

Aug 7.	II. Kézelt és a család, több módosítás: postai kártya, bányai kártya, keltens, rajza és botlógój, panasz, dicséletek, üzenet, korábbi.
Aug 10.	Funck, Derona, névadás, hasonlóság, rajza, üzenet, kártya.
Aug 11.	Radecsk, Kálmán, órák, kártyák.
Aug 12.	Gasteln.
Aug 25.	Füvel és a család, Kálmán, névadás.
Aug 26.	Stutt. és a család.
Aug 27.	Lajosné, levelezés, üzenetek, órák, kártya, üzenet.
Aug 29.	Honv. kártyák, üzenetek, Füvel, Miklós, órák.
Aug 30.	Perechazy Dániel, Dintar, kártya, 100 bors, üzenet.
Aug 31.	Világosít, jövesse, bírálat, rajza, üzenet.
Sept 9.	Másolat, kártyák, rajza, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 10.	Füvel, Dániel, Károly, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 15.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 22.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 23.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 25.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 28.	Füvel, Miklós, Péter, Miklós, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 29.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Sept 30.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 2.	Füvel és a család, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 11.	Dániel, Károly, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 12.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 13.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 17.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 18.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 19.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.
Oct 23.	üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek, üzenetek.

KÉPEK – DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEINEK LISTÁJA
(ÁLTALA KÉSZÍTETT VÁZLAT)

417

Az 1886-át érben Berecski Mária kedves Barátom,
 hoz Meri Kovács kérésére küldöm leveleim igen rövid
 foglalataja. Dörgő Daniél előző éven 85 levél.

November 5. 100 levél irás igazolása.

Nov. 6. Kéjvona, László, Macskó.

Nov. 8. Ungvári, Sándor, Olai.

Nov. 9. Jekli Sándor, banda, 3 jehász.

Nov. 16. Pavul Géza, úrvölgyi.

Nov. 17. Zsidó és Kacsorai.

Nov. 20. remi medei Pesorvaj Gy. a munka-életről.

Nov. 21. Poloska Zsidó, jeltanrajzok.

Nov. 25. Bordeaux-i és más csapás. Török.

Dec 3. Jenei 2 levélben a jelen kor utáni, humoros események.
 1500 kötet 2000 példányban van: kérdéseket kérek

Dec 5. Marossi János

Dec 11. Marossi. Hegyvidéki Daniélhoz. Dörgő adó CX. 3-11

Dec 13. Jeneihez, Hódmezővárihoz, egy életről más találatok

Dec 24. Arélagot.

Dec 31. 100 diktálás, Daniél, előző kávéval 2-3 levél

1887.

Január 13. A leendő háborúval való véleményem.

Január 15. Török K. Vilmos Morágyi. Dörmöt. Magyar. Pöpl.

KÉPEK – DÖRGŐDÁNIEL LEVELEINEK LISTÁJA
(ÁLTALA KÉSZÍTETT VÁZLAT)

418 1887.

Január 19. Jóni és Móróczyi levelei vitéz és a. l. v. H. K. m. a. g. g. m. a. m. a. t. a. c. i. a. H. a. j. o. s. D. e. r. e. f. K. i. m. a. i. J. y. o. g. y. é. s. m. a. j. e.

Január 21. D. a. b. e. k. e. r. e. s. H. a. j. n. a. l. P. v. e. t. a. f. i. n. e. n. i. s. 18. e. d. o. d. o. k. a. n. g. N. D. K. u. n. o. r. i. e. z. a.

Január 23. J. i. r. o. k. e. t. i. l. e. v. e. l. i. v. i. t. t. e. M. u. s. t. a. m. a. t. i. a. n. v. i. d. e. E. m. a. n. u. e. l. e. s. H. e. r. m. a. n. o. s. m. e. g. l. e. t. e. s. H. a. j. n. a. l. P. v. e. t. a.

Jan 27 S. a. n. t. a. l. o. s. t. a. n. k. a. n. s. o. p. e. r. a. é. s. é. i. r. e. s.

Jan 29 S. a. n. t. a. é. s. v. e. l. e. t. e. s.

Febr 2. F. r. a. n. c. i. s. v. i. d. e. t. e. s. e. s.

Febr 2 d. e. t. a. r. e. i. E. x. p. e. r. e. n. a. r. a. n. g. s. u. l. t. o. v. i. c. e. g. y. i. k. i. e. v. a. g. y. e. l. e. n.

Febr 3. D. e. b. r. e. c. e. n. i. E. n. d. r. e. k. e. v. e. r. e. n. k. a. l. a. t. a.

Febr 13. Ó. j. e. s. v. e. n. e. i. 60 k. é. l. i. a. r. a. n. g. P. á. r. m. a. n. 30 E. x. p. e. r. e. n. a. r. a. n. g. s. u. l. t. a. t. v. e. l. e. t. v. i. t. t. e. E. n. d. r. e. b. i. v. e. n. D. a. n. i. l. e. v. e. l. e. t. P. e. e. r. i. J. i. t. v. a. i.

Febr 15. S. e. n. e. t. e. i. s. s. e. n. e. k. e. l. j. e.

Febr 19. P. o. l. i. t. i. k. a. é. s. k. i. s. l. a. c. i. r. i. v. i. t. e. t. e. r. m. e. t. n. e. v. e. r. e. s. e. s.

Febr 24. D. a. r. v. e. i. a. d. a. r. o. l. 11. e. d.

Márc 1. O. t. a. k. J. y. a. t. a. t. v. e. l. e. i. v. i. t. t. e. f. i. l. t. e. m. a. n. e. t. e. m. e. l. é. s. b. e. l. i. r. i. t. n. e. s. m. i. n. d. e. n. e. m. e. s. k. u. l. t. a. s. é. s. a. r. e. t. o. l. e. j. i. v. e. n. t. e. i. s. e. l. o. v. e. s. m. e. g.

Márc 15. M. a. r. s. 15. r. ü. t.

Márc 16. V. a. d. n. a. i. a. d. a. r. o. l.

Márc 17. O. t. a. k. J. y. a. t. a. t. a. t. t. e. s. t. e. l. k. e. m. M. e. t. e. i. k. e. k. i. s. m. o. d. e. r. a. t.

Márc 20. i. f. i. S. a. r. p. e. i. a. n. t. a. l. é. s. l. e. v. e. l. e. i. a. j. e. i. l. v. e. s. m. e. g.

április 1. i. f. i. S. a. r. p. e. i. a. n. t. a. l. t. u. l. k. i. m. a. r. o. v. a. i. é. s. t. u. l. y. n. v. i. d. e. a.

KÉPEK – DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEINEK LISTÁJA
(ÁLTALA KÉSZÍTETT VÁZLAT)

414

1887.

Április 5. Cs. Tóth Lajos.

Április 6. Szegler László malom.

Április 7. Laci, in. av. lottent, csanádi, slappal ország.

Április 10. Huszár. Komoly szü a zsidó nép ujja'szű' laci'szű' iradatok.

Április 14. Magyar Kovács, p. adta, maente

Április 15. Török átok, ei. körmöndei, osztrák, Bécs,

Április 18. Déle'si város 1858 Jun.

Április 19. Rézner d'ni levélét ártal, Heloncsi kir. of Pest.

Április 21. Tóth Lajosról apróbb részletek viglye.

Április 22. Zsidó fiúlel.

Április 26. Herman osz, Heloncsi könyvkeze

Május 4. Apr. 24. letele, keragy, Pest, Fran. 100. H. O. bírod: ugrit.

Május 5. Gyümölcsös, Heloncsi Dierchländer, habgalei.

Május 11. Malom, Magyar J. Kórádi fiú, eső.

Május 12. Fekete J. Gyomán

Május 16. Luvsusqui Canilina.

Május 17. 3 tagantó virgény.

Május 20. Debreceni levél, j'könyv' nézők' ei. vélel' osz, ei. ^{ajánl.}
vél. kurtis, eső, bura, keragy.

Május 25. Nagy kapertan hi. a. Casiaó' a. Katalg'os.

Május 26. Víz' árad'ca orok, an. isemitérme. 48. tábor, bérny, l'okhisz.

Május 27. Civi mértés'ek kerék' statisztika.

421.

187
1887
1888

Dec 17. Névelőtanak, levelek, legény és rajzpuzsák:

Dec 3. süretek, gyümölcsök, gyümölcsök, virágok, Füzessék Török Hajós, Ország.

Dec 5 Cséhi János, Gecse János, kelétkedés, Juhász, János Schwarz

Dec 6. Oradi virágok.

Dec 7. Politikaiak, Falticsa Somogyi főúriak elítélésének levelei.

Dec 22. Késleki U. d. rendszerváltásának levelei.

Dec 23. Decezrigény, tudomány, társaságok, etnikai, orvosi, gazdasági.

Dec 26. Újvidék, újságok, "Ország", "Doboz".

Dec 27. Jánosok, "Mű" felvétel, gyűjtemény, keltetés, keltetés.

Dec 28. Keltetés, keltetés, keltetés.

Nov 4. Debreceni orvosiak, Kovács János, Dániel Keltetés, Keltetés

Nov 5. P. N. Keltetés, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

Nov 6. Keltetés, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

Nov 12. Török és az albánok levelei, keltetés, keltetés.

Nov 21. Székely, Oradi, Rák, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

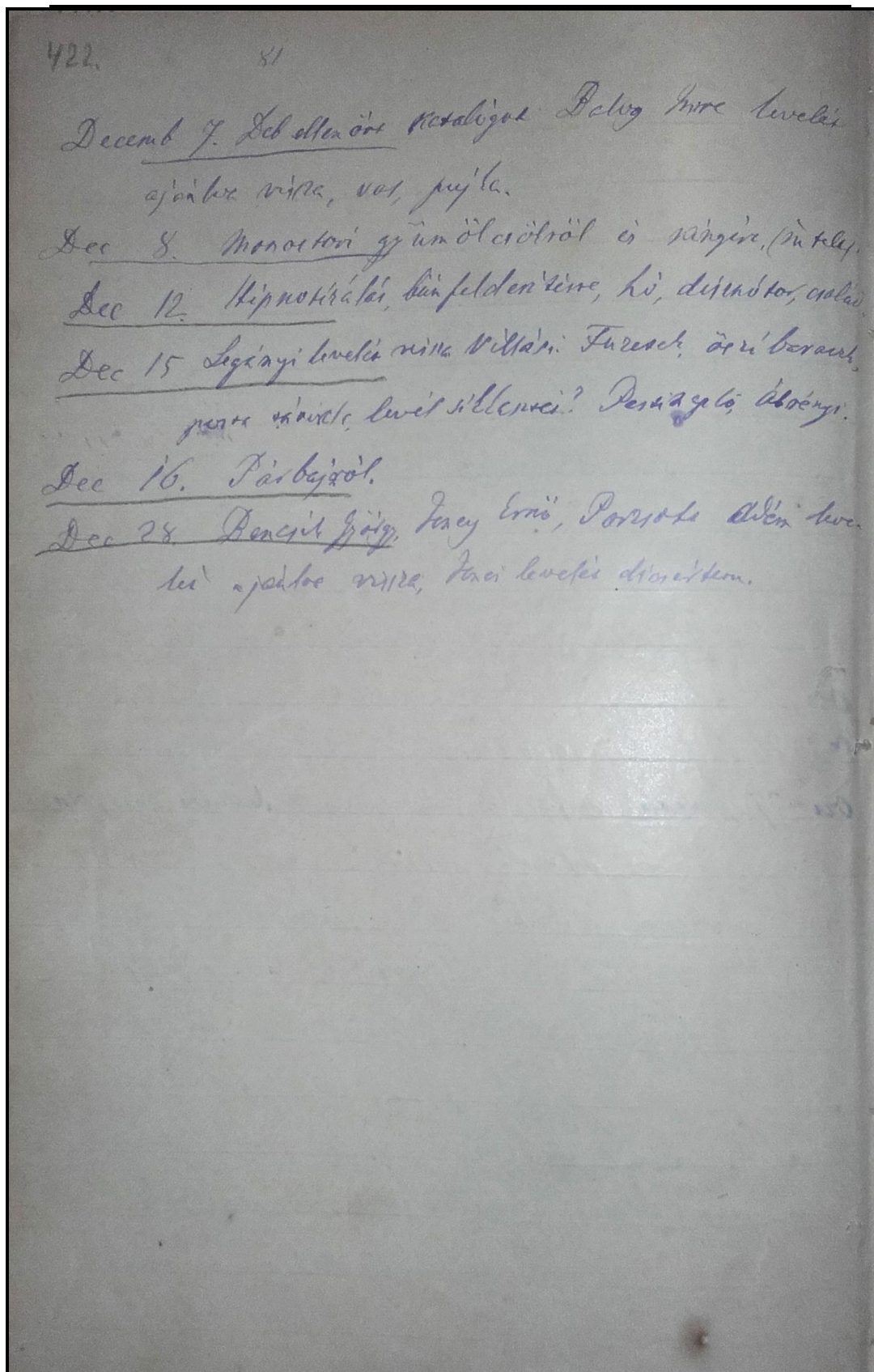
Nov 22. Keltetés, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

Nov 28. Keltetés, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

Dec 1. Keltetés, keltetés, keltetés, keltetés, keltetés.

Levelek kronológiája (421. p.)

KÉPEK – DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEINEK LISTÁJA
(ÁLTALA KÉSZÍTETT VÁZLAT)

Levelek kronológiája (422. p.)

TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ

'48-as és a függetlenségi párt. *Lásd*

Függetlenségi és 48-as Párt

1

1848–1849-es forradalom- és szabadságharc, 50, 54, 62, 63, 80, 98, 100, 108, 121, 124, 131, 134, 137, 247, 272, 280, 289, 321, 323, 336, 364, 369, 391

1881. évi nagy árvíz, 158

1885. évi Budapesti Általános Kiállítás, 79, 80, 94, 96, 165, 169, 172, 201

1886. augusztusi Gyermejáték kiállítás, Nagykanizsa, 177

1895. évi Kassai Kertészeti Kiállítás, 165

1896. évi millenniumi kiállítás, 134

A, Á

A Hon – napilap, 77, 377

A Kert (1895–1919) kétheti szaklap, 165, 186, 267

A Nép Zászlaja, 1868-ban megjelenő politikai hetilap, 328

Abaúj-Kassai Közlöny, időszaki lap, 1891-től politikai napilap, 297, 347, 378

Abrankó László (1976–),
élelmiszermérnök, egyetemi docens, 57, 383

Ábrányi Kornél, ifj. (1849–1913) író,
újságíró, 290, 358, 383

Ajtai K(ovách) Sándor (1845–1917) orvos,
egyetemi tanár, törvényszéki orvos, 355

Alant alma, 353

Alföld, 17, 21, 39, 41, 46, 55, 143, 146, 154, 157, 254

alma, 140, 144, 154, 178, 286, 296, 298

almafajták, 293

Alsóbaduri meggy, 39

Alsósztrégova, Nógrád vm. ma Dolná Strehová, Szlovákia, 88, 93

Althann ringlója, 111, 315

Altörja, ma Turia de Jos, Torja része, Románia, 311

Amália Leclerc. Lásd Leclerc Amalia körte

Amerika, 284

Amerikai dinnye-alma, 128

Amerikai új őszibarack fajták, 241

Ananász renet alma, 353

Angersi Dávid körte, 263

Angevine-i szép körte, 197

Anglia, 263

Angol koroda renet. Lásd Kórodai renet alma

Angol paradicsomi alma, 245

Angoulêmei hercegnő. Lásd Angoulême-i hercegnő helyes forma helyett Angoulême-i hercegnő alatt!

Angoulême-i hercegnő körte, 116, 117, 204, 321, 401

Angyal Dezső, síkabonyi (1852–1936) az Országos Pomológiai Bizottság alapító elnöke, kertész, pomológus, szakíró, 41, 47, 56, 368

antiszemitizmus, 160

Antoinette vajonca. Lásd Antónia vajonc körte

Antónia vajonc körte, 147, 165, 191, 205

Antonowka alma, 263

Apa, Szatmár vm. ma Apa, Románia, 87, 97, 102

Api alma, 134, 361

Apostag, Bács-Kiskun m., 37, 44, 45, 46

Apostol János (1941–), kertézmérnök, genetikus szakmérnök, kutató, gyümölcsnemesítő, 38, 50

Arad, Arad vm. ma Arad, Románia, 63, 78, 82, 117, 129, 131, 135, 136, 137, 154, 159, 161, 169, 184, 190, 211, 216, 302, 305, 307, 316, 317, 318, 319, 320, 339, 346, 370

Aradi Első Takarékpénztár, 137

Aradi Lövészegylet, 137

Aradi Törvényszék, 138

Aradi Ügyvédi Kamara, 137

Aradi vértanúk napja, október 6., 323

Arany János (1817–1882) költő,
műfordító, szerkesztő, 75

Arany Pármén. Lásd Téli arany parmen alma

Arany Parmén alma. *Lásd Téli arany parmen alma*

Aranyos császárkörte, 344, 345, 346

Aratómeggy, 40

árpa, 167

ártéri birtokosok, 158

artézi kút, 319

Ászár, Komárom vm. ma Komárom-Esztergom m., 75

Asztrakáni fehér alma, 128
 Atosfalva, Maros-Torda vm., ma Hotești,
 Románia, 350
Aurnhammer István. Lásd Mórágyi István
 Ausztria örökös tartományai, 109
Ausztria-Bécs. Lásd Osztrák-Magyar
Monarchia
 Avranches csíkos körte, 184, 185
 Az ember tragédiája - Madách Imre, 93,
 112
 Az Üstökös, *élclap*, 77
 Ázsia, 28, 109

B

Bach, Alexander von, báró, dr. (1813–
1893) osztrák politikus, ügyvéd, 63
 Bachelier vajonca körte, 258
 Bach-korszak, 61, 63, 352
Bagyinszki András (?–1846),
kőfaragómester, Bereczki Máté
édesapja, 61
Bagyinszki Illés (1827–1880) kőfaragó és
gazdász, Bereczki Máté öccse, 62
Bagyinszki, Bereczki eredeti neve, 61, 62
 Baja, Bács-Bodrog vm. ma Bács-Kiskun
 m., 244
 bakator szőlő, 189
 Bakony, 32, 75
Balás Árpád (1840 – 1905), mezőgazdász,
gazdasági akadémiai igazgató,
múzeumigazgató, 67, 100, 369
Balassa Iván (1917–2002) etnográfus, a
történelemtudományok (néprajz)
doktora (1966), 274, 369
 Balaton, 45
 Balaton környéke, 37
 Balatonhenye, Zala, majd Veszprém vm.,
 186
 Balatonhenyei faiskola, 186
 Balaton-szabályozási kormánybiztos, 324
Balázs Katalin, Bereczki Máté
édesanyja, 62
Bálint Sándor (1904–1980) néprajzkutató
és művészettörténész, egyetemi
magtántanár, 191, 369
 Balkán, 25, 32, 33
 Balkáni válság, 256
Ballagi (Bloch) Mór (1815–1891)
teológus, nyelvész, királyi tanácsos, a
pesti ref. teológiai akadémia tanára,
az MTA tagja, 248, 369
Balogh Ágost Flórián (1821–1898)
plébános, gyümölcsész, 13, 192, 193,
 197, 309

Balogh Edgár (álneve Farkas Lőrinc)
(1906–1996) publicista, főszerkesztő,
egyetemi tanár, rektor, 385
Balogh Imre (1831–1910), törvényszéki
bíró, 1848/49-es honvédhadnagy, a
Debreceni Kertészeti Egylet
igazgatója, 347
Balogh óriása körte. Lásd Óriás körte
 baltavári cseresznyék, 23
Bán Péter (1947–2010) levéltáros,
történész, 380
 Bánréve (Bári) pusztá, Békés majd Jász-
 Nagykun-Szolnok vm., 171, 188, 199,
 203, 267, 282, 339, 349, 389
 Bánrévi halászat, 268
 Baracska, Fejér vm., 108
Baranyai István (1848–1910)
földbirtokos, mezőgazdasági szakíró,
OMGE titkár, 376
Barbé, Jean Julien (1858–1950) Metz
város levéltárosa, 67, 369
Bárczi Géza (1894–1975) Kossuth-díjas
nyelvész, a MTA tagja, 47, 56, 369
 Bardowick, Németország, 312
 Bári pusztá. Lásd Bánréve
Barna János (1888–1934),
művelődéstörténész, genealógus,
költő, 136, 162, 369
Barna József (1925–) biológus, egyetemi
tanár, a biológiai tudományok
kandidátusa, 381
Barone de Mello. Lásd Mello bárónő körte
Baross Gábor, bellusi (1848–1892)
politikus, miniszter, országgyűlési
képviselő, 326
 Bars vármegye, 332
Bartalus István (1821–1899) zenetanár,
zenetörténész, népdalgyűjtő, 75
 Bártfa, Sáros vm. ma Bardejov, Szlovákia,
 12, 240
Bartha Miklós (1848–1905) jogász,
publicista, politikus, 373
Bathó Edit, H., (1956–) (PhD),
néprajzkutató, muzeológus, 389
 Bátorkeszi, Esztergom vm., ma Bátorove
 Kosihy, Szlovákia, 14, 104, 332
 Batthyány uradalom, Enying, 13
 Battonya, Békés vm., 130, 137, 159, 160,
 342
 Battonyai Takarékpénztár, 138
 Batul alma, 91, 99, 128, 246, 401, 403
 Bavay ringló, 129
 Baxter parménja alma, 128
Bazalicza Mátyás (1787–1848) r. kath.
plébános, pomológus, 13, 18, 22
 Bazin, Pozsony vm. ma Pezinok,
 Szlovákia, 18

- Bécs, Ausztria, 75, 92, 175, 237, 244, 275, 329
- Beeki csíkos rambur alma, 128
- Békés, Békés vm., 123, 134, 336
- Békési vásár, 279
- Békésvármegyei Régészeti és Múvelődéstörténelmi Társulat, 135
- belgák, 79
- Belgium, 263
- Bellis János (1819 - ?) rovnyei plébános, gyümölcsész**, 192, 193, 197
- Belliss magonca alma, 192, 193
- Bélzerind, ma Zerindu Mic, Románia, 123
- Bem József (Józef Zachariasz Bem) (1794–1850) lengyel származású magyar honvéd altábornagy majd oszmán pasa**, 224
- Bencsik György (1829–1889), szarvasgedei földbirtokos, gyümölcsész**, 13, 16, 84, 100, 103, 112, 263, 264, 363, 364
- Beni detti szilva. Lásd Beni detto szilva
- Beni detto szilva, 147, 165
- Benkő Dénes, legidősebb (1815–1890), birtokos, gyümölcsész, volt honvédszázados**, 311
- Benkő Loránd (1921–2011) Széchenyi-díjas nyelvész, tudománytörténész, egyetemi tanár, akadémikus**, 25, 56, 370
- Beőr Kálmán. Lásd Beőr Kálmán
- Beőr Kálmán, eperjesi földbirtokos, gyümölcsész, a Sáros megyei Adófelszólamlási Bizottság elnöke**, 165, 309
- Bereczki magonca alma, 363
- Bereczki Máté (1824–1895) pomológus, a levéltár - csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve**, 12
- Bereczki Máté jutalma számóca, 186
- Berei Andor (1900–1979) közgazdász, egyetemi tanár**, 391
- Berettyó-csatorna, 68
- Berettyóújfalú, Bihar vm. ma Hajdú-Bihar m., 273
- Berni Graiahi. Lásd Sauer Grauech alma
- Besançon, Franciaország, 337
- Besi des Veterans. Lásd Rökkantak vadonca körte
- Besztercei szilva, 335
- Bethlen Gábor (1580–1629) erdélyi fejedelem (1613–1629), választott, megkoronázatlan magyar király (1620–1621)**, 97
- Bethlenfalvy István, Miskolc város tanácsnoka, a Borsod megyei Gazdasági Egylet titkára, városi gyümölcsfaiskola- és szőlőteleptulajdonos**, 218
- Beurre Antoinette. Lásd Antónai vajonc körte
- Bíborpiros agátalma, 353
- Bihar vármegye, 63, 135, 161, 272
- Bihardiószegi Vincellérképezde, 244, 246
- Biharugra, Bihar vm., ma Békés m., 200
- birka, 207, 208, 212
- Boczonádi Szabó József (1824–1893) honvédőrnagy, altábornagy, az újraindított Ludovika Akadémia első parancsnoka**, 338, 388
- Bocscai István, kismarjai (1557–1606) Bihar vm. főispánja, Erdély fejedelme (1605–1606)**, 272
- Bodoki Fodor Zoltán (1913–1974) levéltáros, helytörténész**, 371, 393
- Bodoki Fodor Zsigmond (1885–1962) tanító, iskolaigazgató (Mezőtúr), helytörténész**, 371, 393
- Bodolay Ilonka (1885–), Dörgő Dániel unokája**, 115, 163, 212
- Bodolay László (1843 – 1895) tanár, gimnáziumi igazgató, Dörgő Dániel veje**, 115, 117, 141, 162, 165, 171, 179, 183, 187, 188, 189, 191, 203, 212, 248, 250, 264, 272, 276, 299, 303, 319, 339, 342
- Bodolay László, ifjabb (1883–), Dörgő Dániel unokája**, 115, 150, 163, 212, 257, 272
- Bodolay Margit, Dörgő Dániel unokája**, 163
- Bodor Pál, lécfalvi (1773–1828), matematikus, neves pomológus**, 13
- Bodor Pál, lécfalvi, legidősebb (1773–1828), matematikus, neves pomológus**, 13, 18
- Bodorik Sándor (1954–), könyvtáros, helytörténész**, 122, 153, 163, 178, 183, 201, 202, 316, 371, 381
- Bodos, Háromszék vm., ma Bodos, Románia, Kovászna m., 153
- Bogdán István (1922–2001), könyvtáros, levéltáros, technikatörténész, író, művelődéstörténész**, 366, 371, 393
- Bogsch János (1745–1821) pedagógus, kertészeti és méhészeti szakíró**, 18, 38, 56, 371
- bogyós gyümölcsűek, 39
- Boisbunel calvinja. Boisbunel kalvilja alma
- Boisbunel kalvilja alma, 353
- Boisselot Fortunátája körte, 258, 262
- Bokod, Komárom vm. ma Komárom-Esztergom m., 75, 76, 81, 89
- Bolza grófi család**, 135

- Bon-Chrétien Antoine Lormier. Lásd Lormier körtéje*
- Bonts Döme (1826–1900 k.) királyi tanácsos és királyi közjegyző Aradon,** 169
- Bonum alma, 128
- bor, 321
- Borászati Lapok*, 186, 218, 244, 246, 267
- Borbola István, méhész, cikkíró (1942-ben),** 56, 371
- Bordán halyagcseresznyeje, 166
- Bordeaux-i hercegnő körte, 111, 113, 204, 205, 209, 210, 216, 217, 219, 344, 362
- Bordeaux-i renet alma, 128
- Borhidi Attila (1932–) Széchenyi-díjas botanikus, ökológus, egyetemi tanár, politikus, a MTA rendes tagja,** 32, 33, 56, 371
- Boritzki, Manuela, Leibniz-Institut für Pflanzengenetik und Kulturpflanzenforschung (IPK), Gatersleben,** 56, 372
- Borkowskoje alma, 263
- Borosjenő, Arad vm. ma Ineu, Románia, 134
- Borosné asszony, Dörgő Dániel ismerőse,** 274
- Borostyáni Nándor (1848–1902) író, újságíró,** 368
- Borovszky Samu, dr. adamóci és vittenci (1860–1912) történész, helytörténész, az MTA I. tagja, irattárnoka és irodaigazgatója,** 385
- Borsod megyei Gazdasági Egylet, 218
- Borsod vármegye, 153
- Borsszem Jankó, élclap. Megjelent 1868–1938 között.,* 69
- Borzsák István (1914–2007) klasszika-filológus, ókortudós, egyetemi tanár, az MTA tagja.,** 371
- Bosc kobakja körte, 84
- Bosc vajoncza. *Lásd Bosc kobakja körte*
- Boskoop-i szép alma, 129
- Bourg-en-Bresse (Ain, Franciaország), 65
- Böölöny József (1903–1990), jogász, történész,** 371
- Böölönyi, biharugrai földbirtokos,** 200
- Börzsöny, 32
- Brabant–Vallon provincia, 65
- Braddick páratlana alma, 353
- Bradik non pareilje. Lásd Braddick páratlana alma*
- Brassó, Brassó vm., ma Braşov, Románia, 350
- Brédi piros renet. *Lásd Brédai renet alma*
- Brédi renet alma, 128
- Bretonneau vajonca körte, 259
- Breznóbánya, Zólyom vm., ma Brezno, Szlovákia,, 274
- Brózik Sándor (1925–2001) kertészmérnök, növénynevelő, kutató,** 37, 40, 48, 49, 50, 56, 371, 372
- Budai József (1851–1939) tanár, geológus, botanikus, pomológus,** 153, 156, 247, 259, 295, 313
- Budai-hegység, 34
- Budapest, 13, 14, 18, 64, 69, 77, 79, 81, 83, 93, 95, 96, 97, 112, 134, 137, 151, 157, 186, 188, 201, 202, 213, 217, 235, 239, 240, 242, 262, 274, 288, 315, 321, 326, 330, 342, 343, 351, 359, 360, 384, 388
- Budapesti Corvinus Egyetem, 55
- Budapesti Hírlap, politikai napilap (1881–1939),* 83, 146, 151, 250, 372
- Bukarest, Románia, 123
- búza, 127, 131, 142, 152, 156, 167, 172, 285, 326, 358, 393, 394
- Buziásfürdő, Temes vm., ma Buzias, Románia, 352
- Bükk-hegység, 153

C

- Cabaj, Nyitra vm, ma Cabaj-Čápor, Szlovákia, 100
- Cantini, Claudio (1962–) kertészmérnök, ökológus, Istituto sulla Propagazione della Specie Legnose, Italy,** 47, 56, 372
- carlismo – karlista mozgalom (Spanyolország), 157
- Carolinai fontos alma, 396, 397
- Casseli nagy renet alma, 353
- Catilina, Lucius Sergius (i. e. 108 – 62) római patrícius származású szenátor, hadvezér, Cicero politikai ellenlábasa,** 284
- Cécile tengernagy alma, 321
- Cegléd, Pest m., 26, 27, 44, 45, 46, 55, 58
- Cegléd, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest m., 160, 212, 218, 221, 321, 324, 342, 385, 386
- Cellini alma, 128, 147, 165, 191, 205
- Châtenay szépe meggy, 45
- Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43) római szónok, író, költő,** 284
- Cigánymeggy, 33, 37, 44, 46, 47, 48, 50, 53, 54
- Cirio, Francesco (1836–1900) olasz konzervipari és szállítási vállalkozó,** 237
- Cirmos renet alma, 147, 165, 191, 205
- Cludius féle masánszki. Lásd Cludius masánczkija alma*
- Cludius masánczkija alma, 354

Coinky 's red Streak alma, 398, 399
 Colmar Navez körte. *Lásd Navez kolmárja*
 Colun renet. *Lásd Coulon renetje alma*
 Cornwallis-i szegfű alma, 354
Coroi Artur (1948–2010) történész, tanár,
könyvtáros, polgármester, 152, 372
 Coulon renetje alma, 354
 Courcelles Henrik vajonca. *Lásd Curcelle*
vajonca körte
 Cox pomonája alma, 84
 Curcelle vajonca körte, 147, 165
Czeizel Endre (1935–2015) magyar orvos-
genetikus, az orvostudományok
akadémiai doktora, 97, 373
 Czernowitz, Bukovina, ma Csernyivci,
 Ukrajna, 350
Czukur János (1783–1868) gyógyszerész,
kertész, pomológus, 18

Cs

Csallóköz, 362
 Csanádi fejedelem, 84
Csanády Sándor (1814–1892)
országgyűlési képviselő, 273, 277
 csángó magyarok, 321
 Csángóföld,, 52
Csapodi István (1856–1912) szemész
orvos, egyetemi magántanár, szakíró
és a Budapesti Hírlap állandó
cikkírója, 355
Császár Ferenc, kolgyári (1807–1858),
jogász, költő, bencés szerzetes,
alapító szerkesztő, MTA tag, 290
 Császárkörte, 354
Csávolszky Lajos (1838–1909) újságíró,
politikus, országgyűlési képviselő, 373
 Csécsény, Győr vm., ma Rábacsécsény,
 Győr-Moson-Sopron m., 75
Cseh Géza (1955–) levéltáros, történész,
 372
 csemegeszőlő, 133
 Csengődi meggy, 39
 cséplés, 299
 cseplesz meggy, 25, 26, 27, 28, 32, 53
 cseresznye, 37, 38, 39, 41, 56, 57, 58, 87,
 93, 104, 126, 131, 134, 144, 164, 286,
 296, 298, 371, 377, 381, 384, 389
 cseresznyefajták, 44, 46, 293, 294
 Cserhát, 32
Cseri Zsuzsanna (1788–), id. Dörgő
Lajosnének, Nagy Sárának (1830–
1907) anyósa, 195, 196
 Cszerszegi mézes cseresznye, 100
 Cszesztve, Nógrád vm., 88
 Csíkos Armin körte, 248, 321
 csíkos gyümölcsök, 248

Csíkszenttamás, Tomești, Hargita m.
 Románia, 52
 Csillagos piros renet alma, 354
Csizmadia Andor (1910–1985)
jogtörténész, egyetemi tanár, 373
Csoboth Ferenc (1847–1894) alsó-torjai
gyümölcsész, 152, 245, 283
 Csokros Súlyom alma. *Lásd Téli csokros*
Súlyom alma
Csoma Zsigmond, (1952–) okl.
kertészmérnök, történész-néprajzos,
muzeológus, agrártörténész, egyetemi
tanár, MTA doktora, 387
 Csongrád megye, 38
 Csongrád vármegye, 326
 Csongrád, Csongrád m., 45, 46, 50, 55
 csontárfélék, 131
Csukási [Csukássy] József (1841–1891)
publicista, hírlapszerkesztő,
műfordító, 372

D

D. Nagy András (1931–2012)
gépészmérnök, szaktanár,
helytörténész, az Erkel Ferenc
Társaság alapító titkára, 376
Damjanich János (1804–1849),
honvédtábornok, országgyűlési követ,
aradi vértanú, 323
 Dánia, 263
 Dániel szilva, 159, 162, 168, 170, 171, 299,
 309, 311, 315
Dankó Imre (1922–2008), néprajzkutató,
múzeumigazgató, c. egyetemi tanár,
MTA doktora, 378
Dante Alighieri, (1265–1321) itáliai
költő, filozófus. Az Isteni színjáték
szerzője, 126
 Daru alma, 134, 141, 263
 Darzszánszon körte, 224, 227, 228, *Lásd*
Nemes kolmár körte
 Deák bőralmája, 396, 397
 Deák muskotály alma, 400, 401
 Debrecen, Hajdú vm. ma Hajdú-Bihar m.,
 50, 54, 122, 134, 170, 183, 262, 282, 298,
 299, 353, 393
 Debrecen, Hajdú-Bihar m., 37, 38, 41, 44,
 45, 378, 382
 Debreceni bőtermő megye, 39
 Debreceni Faiskola, 349
 Debreceni Kertészeti Egylet, 282, 285, 347
 Debreceni Levéltár – MNL Hajdú-Bihar
 megyei Levéltára, 50, 54
 Debreceni Református Kollégium, 123,
 162, 178, 272, 352

- Debreczeni Endre (1848 - 1887) jogász, szolgabíró, Dörgő Dániel féltestvére,* 67, 68, 251, 253, 254, 268
- Debreczeni Endre, ifjabb (1870-?), földbirtokos, gazda,* 68
- Debreczeni Sári András (1796–1867), gyomai földbirtokos, a levéltíró Dörgő Dániel mostohaapja,* 67
- Degenfeld-Schonburg Gusztáv, gróf (1835–1896) főrendiházi tag, 1861-ben a nagykállói kerület képviselője, 1865-69 között a képviselőház tagja,* 298
- Degenfeld-Schonburg József, gróf (1847–1927) Hajdú vármegye és Debrecen város főispánja, a magyar főrendiház örökös tagja,* 298
- Deininger Imre, komorrai (1844–1918) mezőgazdász,* 262
- Dél-Eurázsia, 33
- Dél-Szibéria, 32
- Dél-Tirol, 263
- Déri Múzeum, Debrecen, 50, 54
- Dévaványa, Jász-Nagykun-Szolnok vm. ma Békés m., 215
- diftéria, 199
- Dinya János (1852–1886) római katolikus pap, főként Békés megyében plébános,* 134, 135, 377
- Diószegi Sámuel (1761–1813) református lelkész, botanikus,* 352
- Dnyeper-Dnyeszter vidék, 54
- Domokos János, mezőtúri földbirtokos,* 209
- Don Carlos Luis ([carlista öröklési rend szerint] VI. Károly, Montemolín grófja – 1845–1861), V. [carlista] Károly fia,* 157
- Don Carlos María de los Dolores ([carlista öröklési rend szerint] VII. Károly, Madrid hercege – 1868–1909), VI. [carlista] Károly fia,* 157
- Don Carlos María Isidro ([carlista öröklési rend szerint] V. Károly, Molina grófja – 1833–1845), VII. Ferdinánd spanyol király öccse,* 157
- Doránszkij Franciska. Lásd Doránszky Franciska*
- Doránszky Franciska (1847–1917), Debreczeni Endréné, Dörgő Dániel sógornője,* 68, 252
- Doucin alma, 224, 245
- Douillard Alexandrina körte, 321
- Dózsa György Mezőgazdasági Gépészeti Szakközépiskola, Mezőtúr, 390
- Dömsöd, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest m., 14, 239, 240, 243
- Dörell nagy szilvája, 130
- Dörgő Dániel (1831–1891) földbirtokos, pomológus, a levéltíró - csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve,* 20
- Dörgő Dániel, idősebb (1806–1831), a levéltíró Dániel apja,* 67
- Dörgő Dániel, legidősebb, a levéltíró Dörgő Dániel nagyapja,* 149, 167, 199, 254, 275, 279, 280
- Dörgő Dániel, legifjabb (1870–1927), Dörgő Dániel fia,* 67, 68, 134, 171, 191, 203, 205, 232, 233, 253, 256, 278, 299, 300, 303, 313
- Dörgő Erzsébet (1874–) Dörgő Dániel leánya, Végh Endre (1866–1935) felesége,* 68, 199, 253, 364
- Dörgő Géza (1860–1865), Dörgő Dániel fia,* 67
- Dörgő Ilona (1874–1881), Dörgő Dániel leánya,* 68, 167, 199
- Dörgő Julianna (1842–1895) Dörgő Dániel felesége,* 67, 69, 107, 132, 134, 149, 156, 166, 167, 188, 196, 197, 214, 257, 272, 300
- Dörgő Julianna (1867–1891) Dörgő Dániel leánya, Pap Lajos tanár felesége,* 67, 115, 191, 339
- Dörgő Lajos, ifj. (1849–), Dörgő Dániel veje, Róza lányának (1865–1908) férje,* 114, 133, 141, 182, 190, 191, 195, 196, 201, 202, 280
- Dörgő Mária (1858–), Bodolay Lászlóné, Dörgő Dániel leánya,* 67, 141, 164, 190, 215, 272
- Dörgő Róza (1865–1908), ifj. Dörgő Lajosné, Dörgő Dániel leánya,* 67, 84, 114, 115, 133, 141, 191, 195, 196
- Dörgő Zoltán (1862–1863), Dörgő Dániel fia,* 67
- Dörgőné Nagy Sára, (1830–1907), Dörgő Róza anyósa,* 190, 195, 196
- Ducát meggy, 40
- Duna folyó, 343
- Duna-ág, 240
- Dunántúl, 80, 393
- Duna-Tisza köze, 32, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 46, 50, 54
- Dunavecse, Bács-Kiskun m., 40
- Duna-völgy, 32, 33

E,É

- Ecully szépe körte, 164
- Edison, Thomas Alva (1847–1931) amerikai (USA) feltaláló,* 355
- Eger, Heves m., 54
- Egri meggy, 45

- Egyed Ákos (1929–) történész, az EME elnöke, az MTA külső tagja**, 385
Egyetértés, politikai napilap (1874–1913), 77, 131, 160, 373
 egyházi – püspöki, kolostori, plébániai kertek, 35
 eke, 339
Éles Zoltán (1929–) kertészmérnök, 37, 50
élet. Lásd búza
Életképek. Illusztrált napilap a szépirodalom, társasélet és művészetek köréből. (1876–1877), 77
Ellenőr – politikai napilap (1869–1882), 160
Ellenzék, politikai napilap (Kolozsvár, 1880–1944), 373
 Elszászi piros renet alma, 130
Emich Gusztáv (1814–1869) könyvkereskedő, kiadó, nyomdász, 290
 Endrőd, Békés vm., ma Gyomaendrőd, Békés m., 122, 123, 134, 135
 Endrőd-Mezőtúri Védgát Társulat, 158
Entz Ferenc (1805–1877) orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja, 13, 16, 18, 22, 40, 43, 53, 56, 373, 378
Entz Géza (1842–1919) biológus, zoológus, egyetemi tanár, az MTA tagja, 13
 Enying, Veszprém vm., majd Fejér megye, 13, 395, 397
Eötvös Károly, ráczkevi (1842–1916) író, újságíró, ügyvéd, 160
 eper, 332
 Eperjes, Sáros vm., ma Prešov, Szlovákia, 18, 165, 309
Ercisli, Sezai, Prof. Ataturk University Agricultural Faculty, Erzurum, 57, 383
Erdei Máté, Bereczki álneve, 62, 63
 Erdély, 13, 53, 153, 234, 247, 351, 381, 385, 393, 394
 Erdély szépe körte, 362
Erdélyi Értesítő. Szerk. Kuti Albert, (1881–1885), 350
Erdélyi Gazda, mezőgazdasági lap, 14, 19, 222, 225, 244, 342, 350, 373
 Erdélyi Gazdasági Egyesület, EGE, 222, 225
Erdélyi István (1931–) régész, történész, 25
 Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület kolozsmonostori gyümölcs- és szőlőiskolája, 13
 Erdélyi Múzeum Egyesület, 381
 Erdélyországi Pincze Egylet, 202
Erdészeti és Gazdászati Lapok, a Magyar Erdész Egyl. közlönye, 1866–1867, 350
 Érdi bőtermő meggy, 39
 Érdiőszegi Vincellérképezde. *Lásd Bihardiőszegi Vincellérképezde*
 Erfurt, Németország, 18, 66
 Erkölcsmesítő Egyesület, 336
Erményi Magdolna (1934–), Preiningerné muzeológus, kertészmérnök, agrártörténész, 15, 382
 Erzsébet királyné alma, 192, 193, *Lásd Belliss magonca alma*
 Esperen arany-szilvája, 251, 252, 253
 Észak-Amerika, 32, 33, 333
 Észak-Európa, 33
 Észak-India, 33
 Északkelet-Magyarország, 37
 eszelény, 148, 282, 286
 Esztergom, Esztergom vm. ma Komárom-Esztergom m., 14, 262, 361, 363
 Eugenia császárnő meggy, 45
 Eurázsia, 32, 53
 Európa, 21, 44, 62, 64, 65, 66, 76, 134, 152, 212, 257, 330, 343
- ## F
- faiskola, 12, 13, 17, 21, 22, 41, 61, 66, 67, 75, 81, 87, 91, 92, 98, 104, 126, 129, 153, 186, 212, 216, 218, 267, 286, 331, 332, 353, 361, 365, 377, 385, 387
 fajtagyűjtemény, 237
Faluba Zoltán (1911–1994), tanító, méhész, 58, 384
Faluba Zoltán, ifjabb (1936–) agrármérnök, fajtakutató, 58, 384
Falusi Gazda (1873–1895, kétheti gazdasági lap), 14, 186
Faust Miklós (Nagyberény, 1927–Maryland, 1998), Amerikában működő gyümölcsfiziológus, kertészmérnök. Sokáig az Amerikai Mezőgazdasági Minisztérium Fruit Laboratory vezetője, Beltsville, 25, 32, 56, 374
 Fehér tafota alma, 354
Fehér téli tafota. Lásd Fehér tafota alma
 Fehértói csüngős Pándy meggy, 37, 38
 Fehértói fürtös Pándy meggy, 37, 38
 fejős tehén, 214
 fekete áfonya, 25, 28, 29
 fekete légy, 141, 142, 164
 fekete meggy, 35, 41, 258
 Fekete-tenger, 32
 Feketics fekete meggy, 34, 42
 Felsőbánya, ma Baia Sprie, Románia, 246
 Felsőkocskóc, Trencsén vm., ma Horné Kočkovce, Puhó része, Szlovákia, 13, 192

- Felső-Magyarországi Kertészeti Egyesület, 165
 Felvidék, 393
 fénykép, 303, 304, 310
Ferdinánd, VII. (1814–1833), spanyol uralkodó, 157
 féreg, 237, 334
Ferenc József, I. (1830–1916) császár és magyar király, 75, 121, 160
 Feriz. *Lásd Veress Ferenc (1830–1894) mezőgazdász álneve*
 Fertőd, Győr-Moson-Sopron m., 55
 Fertőd-Parkerdő, 30
Festetics György, gróf, tolnai (1755–1819), mezőgazdász, a keszthelyi Georgikon alapítója, 207
 filoxéra, 37, 38, 142, 145, 218, 243, 244, 262
 Filoxéra Biztosság, 244
Fodor Ferenc (1957–) néprajzkutató, főmuzeológus, 102, 374
 Fogaras, Fogaras vm. ma Făgăraș, Románia, 108
 Fondante de Malines. *Lásd Malinesi vajonc körte*
Forray R. Katalin (1942–), prof. emeritus, neveléstudományi kutató, pedagógiatörténész, szociológus, MTA doktor, 60, 374
 Földművelési Érdekeink, *hetilap 1873 és 1894 között*, 186
 Földművelési Értesítő, 102, 267
 Földműves katona körte. *Lásd Soldat laboureur körte (Csatár körte)*
 Földművelésügyi Minisztérium szőlőtelepek ügyosztálya, 244
 Földműves Szövetség, Mezőtúr, 201
 főúri kertek, 35
 Fővárosi Közmunkák Tanácsa, 188
 Francia hercegnő alma, 128
 Francia paradicsomi alma, 245
 Franciaország, 65, 259
 Függetlenség, *politikai napilap. (1879 – 1887)*, 83, 160, 218, 229, 286, 287, 321, 324, 325, 339, 341, 374
 Függetlenségi és 48-as Párt, 77, 83, 137, 160, 201, 229, 273, 324, 328, 336, 368, 373
 Függetlenségi Nyilatkozat, Debrecen, 1849. ápr. 14., 127
 Fülöpszállás, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Bács-Kiskun m., 273
Für Lajos (1930–2013), történész, politikus, MTA doktor, 369, 374, 382, 384, 388
Füredi Lajos (1851–1892) református lelkész, ref. gimnáziumi tanár, 183, 187, 189, 339
 Füredi spanyol meggy, 41
 Füss, Almás pusztához tartozott, Komárom vm., ma Komáromfüss, Trávník, Szlovákia, 363
 füstifecske, 140, 143
 Fűszeres koronaalma, 128
 fűzfa, 171
- ## G
- G. Szabó Mihály (1872–1945), tiszabecsi tiszteletes-tanító, majd esperes**, 97
 gabonafélék, 393
Gábor József (1830–1900), szőlész, gyümölcsész, 246
Gáborjáni Szabó Kálmán (1867–1938) nyomdász, 97, 100, 106, 107
 galagonya-özöndék, 149, 283
Galgóczy Károly (1923–1916) mezőgazdász, közgazdász, statisztikus, történész, gazdasági író, az MTA tagja, 37, 56, 67, 100, 375
 Galícia, 98
 Garay János Társaság, 186
Gáspár Antal, ifj. marosvásárhelyi földbirtokos, szőlész, gyümölcstermelő- és kereskedő, szakíró, 267, 268, 269, 271, 276, 290, 295
 Gay renetje alma, 354
Gazdasági Lapok (1849–1880, 1882–1924), hetilap, 14, 19, 111, 333
Geday Gusztáv (1929–) kertészmérnök, könyvtárigazgató, agrártörténész, 6, 12, 24, 375
 Gellérthegy, 187, 316, 343
 Gellérthegyi Citadella, 316
 Genévai pepin alma, 400, 401
Genovai pepin. Lásd Genévai pepin alma
 Gernyeszeg, Maros-Torda vm., ma Gornești, Románia, 80
Gesztelyi Nagy László (1890–1950), agrárközgazdász, jogász, 375
 Gesztenyealma, 398, 399
 Ghelin vajonca körte, 258
 Girókuta, Szilágy vm. ma Giorocuta, Románia, 80
Girókuti (Pinczker) Ferenc (1816–1895) mezőgazdász, közgazdasági író, 70, 80, 96, 249, 334
Glocker Károly (1809–1879) kertész, 13, 358, 390, 395, 397, 401
 Gohér szőlő, 178
Golden noble. Lásd Nemes aranyalma
 gólya, 143
 gomba, 199
 Gori, Grúzia, 44

Gosztonyi Polyxena, gosztonyi és krencsi (1837–1919) alapítóányi hölgy, 252, 253
 göbolytenyésztés, 186
 Gödöllő, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Pest m., 330
 Gödöllői koronauradalom, 262
 Gömör vármegye, 332, 335
 Gömöri nyakas szilva, 334
Gönczy Pál (1817–1892) magyar pedagógus, mezőgazdász, szakíró, a magyar népoktatásügy kiemelkedő képviselője, a MTA tagja, 352
Göndöcs Benedek (1824–1894) apát-plébános, országgyűlési képviselő, 135
 Göttingen, 312
 Grauech aigre. Lásd Sauer Grauech alma
 Gróf Széchenyi Hanna körte, 400, 401
 Grosse Tardive meggy. Lásd Kései nagy Amarella
 Grúzia, 44
Gubody Ferenc (1852–1907) polgármester, országgyűlési képviselő, 322
Gudenus János József (1947–) genealógus, 375, 380
Gunda Béla (1911–1994) etnográfus, a történelemtudományok doktora, a MTA tagja, 45, 57, 375
 Gundi – Spanyol halyagmeggy, 35

Gy

Gyakorlati Mezőgazda, a gazdasági tanintézetek lapja, 19, 375
Gyáni Erzsébet, a levélíró Dörgő Dániel dédanyja, 280
 gyapjú, 208
 Gyengehajú kis renet. Lásd Gyengehéjú kis renet
 Gyergyószentmiklós, Hargita vm., ma Gheorgheni, Románia, 130, 162
 Gyoma, Békés vm., 67, 68, 251, 274
 Gyomai nemzetőrök, 143
 Győr, Győr vm. ma Győr-Moson-Sopron m., 361, 363
 Győr, Győr-Moson-Sopron m., 33, 34, 198, 244
Győrfi Györgyné, iskolaigazgató, helytörténész, 390
György Endre (1848–1917) politikus, országgyűlési képviselő, földművelésügyi miniszter, szakíró, az MTA tagja, 298
 Gyórszentmárton, Győr vm. 1965-től Pannonhalma, Győr-Moson-Sopron m., 361, 363

Győry Vilmos (1838–1885) evangélikus lelkész, író, műfordító, az MTA levelező tagja, 198
 gyufa, 213
 Gyula, Békés vm., 134
Gyulai Ferenc (1955–) agrármérnök, archaeobotanikus, egyetemi tanár, MTA doktor, 32, 57, 376
Gyulai István, aradi könyvkiadó és nyomdatulajdonos, 368, 370
 gyümölcs, 321
Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek, 13, 19, 84, 100, 107, 120, 186, 192, 240, 247, 263, 267, 296, 300, 321, 333, 352, 357, 358, 362, 365, 376, 382, 390
 gyümölcskertész, 61
Gyümölcskertész folyóirat, a községi faiskolák hivatalos közlönye (1891–1912), 102, 165, 267
 gyümölcskiállítás, 334
 gyümölcsöskert, 13, 14, 21, 22, 23, 35, 51, 57, 65, 67, 88, 104, 105, 149, 159, 186, 212, 236, 237, 240, 241, 242, 316, 348, 351, 357, 379
 gyümölcszedő készülék, 334

H

H. Szabó Béla (1919–1999) helytörténész, néprajzkutató, műemlék- és a természetvédelem szakírója, fotográfus, 153
 háború, 256, 257
Habsburgok, 197
 Hagyma Masánszky alma, 84
 Hajdú vármegye, 298
 hajdúk, 272
 hajdúkaposzta, 212
 Hajdúnánás, Hajdú vm. ma Hajdú-Bihar m., 170, 259, 260, 262, 297, 298, 309, 311
 Hajdúnánási Takarékpénztár, 297
 Hajdúság, 50, 54
Hajós József (1819–1888) mezőgazdász, országgyűlési képviselő, megyei bizottsági tag, az OMGE alelnöke, 13, 239, 243, 321, 332, 382
 Halyagmeggy, 45, 46, 47
Hamvas Béla (1897–1968), Kossuth-díjas író, filozófus, esztéta és könyvtáros, 60, 376
 hangya, 199
 hangyaboly, 199
Hankó József (1939–) ny. pénzügyőr őrnagy, tanár, történész, sportvadász, 376
 Harbert renetje alma, 354

- Hardy, Julien-Alexandre (1787–1876), a becsületrend lovagja (1867), a párizsi Luxembourgi kert igazgatója, szerző és a kertészet neves professzora, 376**
- Harmat alma, 354
- Hársfalvi Péter (1928–1985) történész, szerkesztő, főiskolai tanár, a történelemtudományok kandidátusa, 38, 57, 376**
- Harta, Bács-Kiskun m., 45
- Hartai meggy, 40, 45
- Hartwiss sárga szilvája, 129
- Hász Kálmán (1867–1913) Sármezey Jolán férje, 136, 162**
- Hatvany Lajos, hatvani, báró (1897-ig Deutsch, 1917-ig Hatvany-Deutsch) (1880–1961) író, kritikus, irodalomtörténész, Kossuth-díjas, az MTA tagja, 290**
- Hauck, Nathanael R., Department of Horticulture, Michigan State University, East Lansing, 48, 57, 59, 376, 390**
- Havasy Mihály, Nagykőrös város főkertésze, 49**
- Hebel almája, 354
- Heckenast Gusztáv (1811–1878) nyomdász, könyvkiadó, 381**
- Hedelfengi óriás. Lásd Hedelfingeni óriás cseresznye
- Hedelfingeni óriás cseresznye, 85
- Hegedűs Attila (1972–) növénygenetikus, -nemesítő, dékán, MTA doktor, 47, 57, 376, 383**
- Hegedűs Bence (1991–) gazdasági agrármérnök, a Városunk, Gyomaendrőd újság főszerkesztője, 135, 377**
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831) német filozófus, 98**
- Heidelberg, Németország, 330
- Hellman dinnyekörtéje, 147, 165, 309
- Helmecci Béla, Helmecci József kunmadarasi ref. lelkész fia, 280**
- Helmecci József (?–1855) ref. lelkész, Kunmadaras, 280**
- Henter magonca alma, 247
- Hérics Márton (1855–1910) r. kat. plébános, botanikus, 75, 76, 81, 82, 85, 86, 89**
- Herkules, 202
- Herman Ottó (1835–1914) természettudós, polihisztor, 274, 275, 277, 282, 322**
- hernyók, 133, 134, 281, 282, 286
- Hersényi László (1868–), ny. tábornok, sárospataki gyümölcsész, szőlő- és földbirtokos, szakíró, 377**
- Herzberg, 19, 312
- Hess, Wilhelm (1841–1918) zoológus, botanikus, 313, 377**
- Heves és Külső-Szolnok vármegye, 198
- Heves-Nagykunsági Református Egyházmegye Tanítóegylete, 178
- Hidaskürt, Pozsony vm. ma Mostová, Szlovákia, 112
- Hídszegi Olvasó Társulat, 122, 201
- Hódmezővásárhely, Csongrád vm., 18, 157, 326
- Hoitsy Pál (1850–1927) hírlapíró, csillagász, szemészorvos, politikus, 391**
- Hollandia, 263
- holt Berettyó folyó, 149
- Holt-Körös, 68
- hólyagmeggy, 156
- Homérosz (Kr. e. 8. század) görög eposzíró, 41**
- Hon, A – napilap. Lásd A Hon
- Hont vármegye, 332
- Horányi Károly (1960–) író, költő, irodalomtörténész, 377**
- Horkai 1 meggy, 39
- Horn János (1881–1958) a Kertészeti- és Szőlészeti Főiskola, majd az Agrártudományi Egyetem gyümölcstermesztéstan tanára, dékán, kísérleti telep vezető. Kitelepítették. A Kertészeti Kutató Intézet adatfelvételező segédmunkása (1952–1956). Fia Horn Ede (1916–2001) neves pomológus, kandidátus, 20**
- Hortensia királynő meggy, 45
- Hortus Pannoniensis, Pannonhalma, 332
- Horváth Gyula, nagyváradi és telki (1843–1897) politikus, publicista. 1881-ben az Alföldet fenyegető árvíz elleni védekezés miniszteri biztosa, 157, 158**
- Horváth József, az Orbai almáról írt levelet Bereczkinek, 252**
- Hosszú fehér császárkörte, 344
- Hrotkó Károly (1952–) kertézmérnök, egyetemi tanár, a Magyar Érdemrend lovagkeresztese, 57, 245, 377**
- Hruby Gyula (1826–1849) huszárőrnagy, vértanú, 129**
- Hubbardstoni páratlan alma, 128
- Hugo, Victor (1802–1885) francia költő, regény- és drámaíró, 337**

Hugonnai [Hugonmay] Vilma,
szentgyörgyi gróf (1847–1922) az első
magyar orvosnő, 41, 49, 54
Húsfogyasztási Szövetkezet, 121
Húsvéti bergamot körte, 164
Husz Béla (1892–1954) botanikus,
mikrobiológus, növénypatológus, 46
Huszár Károly, baráthi (1803–1889)
Nógrád vármegyei földbirtokos. 1843–
44-ben Nógrád vm. követe, 112
Húzly Károly (1801–1886) váradi
kanonok, debreceni prépost, plébános,
122, 123

I, Í

Iezzoni, Amy F. kertészmérnök,
professor, Department of Horticulture,
Michigan State University, East
Lansing, 56, 57, 59, 372, 376, 390
Ikeda, Kazuo Laboratory of Pomology,
Graduate School of Agriculture, Kyoto
University, Kyoto, 57, 376
Illustrirte Monatshefte, pomológiai szaklap
(1865–1874), 384
Ipolság, Hont vm. ma Šahy, Szlovákia,
18
Irán, 33
Iráni fennsík, 32
Irányi Dániel (1842-ig Halbschuh),
(1822–1892) politikus, országgyűlési
képviselő, 336
Istóczy Győző (1842–1915) ügyvéd,
politikus, országgyűlési képviselő, az
Országos Antiszemita Párt alapítója,
160, 326
Izabella, II. (1830–1904) spanyol
királynő, 157
Izambert körte, 88
Izsák, Bács-Kiskun m., 45

J

Jablonka, Lengyelország, 202
Jád, Beszterce-Naszód vm., ma Livezile,
Románia, 350
Jánoshalma, Bács-Kiskun m., 45
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, 61,
377, 386, 391
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
Kataszteri Bizottsága, 69
Jávorka Sándor (1883–1961) Kossuth-
díjas botanikus, a MTA tagja, 33, 58,
386
jégverés, 156, 159, 162, 286
Jeinsen, Németország, 312
Jelenkor politikai lap (Pest, 1832–1848), 207

Jendrassik Ernő (1858–1921) orvos, bel-
és ideggyógyász, fiziológus, a
MTA tagja, 355
Jenei Károly (1828 k.–), volt 48-as
főhadnagy, pókakeresztúri (Maros-
Torda vm.) birtokos gazda,
gyümölcsész, 220, 221, 223, 224, 225,
227
Jeney Ernő Lajos (1828–1904) bencés pap,
főgimnáziumi tanár, lelkész,
jósággkormányzó, gyümölcsész, 361,
362, 363, 364
Jiang, Ning, kertészmérnök, professor,
Department of Horticulture, Michigan
State University, East Lansing, 59, 390
jobbágytelkek kertjei, 35
Jodoigne, Belgium, 65
Jókai Mór (1825–1904) író, 62, 75, 208,
377, 391
Jolánka alma, 363, *Lásd Bereczki magonca*
alma
Jonathán alma, 117, 204
Jósika meggy, 43, *Lásd Pándy meggy*
tájneve
Józsa Gyuri. Lásd Pankotay Józsa György
Júliusi szép körte, 258
Jurenák Sándor (1820 k.–1901) újkúti
(Törökszentmiklós) birtokos, 191
Juta, Somogy vm., 80, 96

K

Kabdebó Lóránt (1936–)
irodalomtörténész, kritikus, egyetemi
tanár, dékán, főszerkesztő, 377, 378
Kabdebó Róza, Vertán Endre (1813–1879)
felesége, 131
Kafarnaum, 11. századig élő város a
Galileai tó partján, ma Izrael, régészeti
romváros, 100
kajszi barack, 131, 134, 164, 286, 298
kajszi barack. Lásd kajszi barack
Káli medence, 186
Kálmán körte, 164
Kálnási Árpád (1943–) magyar nyelvész,
kandidátus, ny. egyetemi docens, 77,
378
Kalocsa, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma
Bács-Kiskun m., 244
Kalvil alakú renet alma, 354
Kanadai nyárfa, 149
Kant, Immanuel (1724–1804) német
filozófus, esztéta, 98
Kántorjánosi 3 meggy, 39
Kántorjánosi, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.,
45

- Kapás Sándor (1922–1998),**
mezőgazdasági mérnök,
növénynevelő kutató, OMFI majd
OMMI volt munkatársa, a
mezőgazdasági tudományok doktora,
 37, 57, 378
- Kapernaum. Lásd Kafarnaum
- káposztaszüret, 211
- Karap Sándor (1796–1863) mezőgazda,**
 bíró, 352
- Károli [Károlyi] Gáspár (1529–1591)**
református lelkész, esperes,
bibliafordító, 388
- Károly kaszárnya, 336
- Károlyi István gróf, nagykárolyi (1845–**
1907) politikus, nagybirtokos, az MTA
igazgatósági tagja, 201
- Karompusztá, Komáromfüss mellett, ma
 Trávník, Szlovákia, 361, 363
- Kárpátalja, 52, 98, 369, 391
- Kárpáti zóna, 84
- Kárpát-medence, 31, 32, 37, 41, 51, 53, 57,
 376, 388
- kártékony rovarok, 16, 149, 160, 164, 281,
 286
- Kassa, Abaúj-Torna vm. ma Košice,
 Szlovákia, 160, 347
- Kassai Gazdasági Akadémia, 201
- Kassai Közlöny. Lásd Abaúj-Kassai Közlöny
 kaszinó, 297
- Kaszpi-tenger, 32
- Katona Zsigmond, geleji (1828–1902)**
gyógyszerész, szőlész és
gyümölcskertész, 84, 134, 296, 300, 349,
 374
- Kecel, Bács-Kiskun m., 37, 45
- Kecskemét, Bács-Kiskun m., 37, 44, 45
- Kecskemét, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.,
 ma Bács-Kiskun m., 84, 134, 211, 296,
 300, 326, 332, 375
- Kecskeméti faiskola, 332
- Kecskeméti Iparegyesület, 134
- Kecskeméti káposzta, 211
- Kecskeméti meggy, 41, 53, Lásd Pándy
 meggy tájneve
- Kelemen Ferenc (1890–1973) tanár,**
tanfelügyelő, polgári iskolai igazgató,
 378
- Kelemen István, Dörgő szomszédja, volt**
48-as katona, 255
- Kemény Józsefné - Kemény József, gróf,**
magyargyerőmonostori (1795–1855)
erdélyi történetíró özvegye, 80
- Kemény Sámuel, gróf (-1861),** 80
- Kemény Zsigmond,**
magyargyerőmonostori báró (1814–
1875) író, publicista, politikus, 290
- Keményke pepin alma, 128
- Kenézi piros alma, 128
- Kenyeres Ágnes, Kenyeresné Bolgár**
Ágnes (1911–2012) lexikográfus,
filológus, 380
- képviselőválasztás, 329, 339, 341
- Kerecsend, Heves m., 32
- Kerek édes alma, 396, 397
- Kerkápoly Károly (1824–1891), jogi**
doktor, pénzügyminiszter, egyetemi
tanár, MTA I. tag, 186
- Kert, A - szaklap. Lásd A Kert
- Kertész Gazda. Lásd Kertészgazda
- Kertész Róbert (1964–), régész, történész,**
muzeológus, 389
- Kertészeti Füzetek, (1854–1859) és (1878–
 1880) folyóirat, 40, 186, 378
- Korponay Gyula (1888–1975)**
kertézmérnök; pomológus, 37, 42, 47,
 57, 379
- Kertészeti Lapok, 1886–1933, 186, 267
- Kertészeti Tanintézet, Budapest, 23
- Kertészgazda, hetilap 1865–1866 és 1869–
 1873 között, 14, 19, 70, 180, 350, 375
- Kerti Gazdaság a M. Kertészeti Társulat
 Közlönye, 1857–1863, 13
- Kései nagy Amarella meggy, 166
- Késői Vörös meggy, 45
- Keszthely, Zala vm., 107, 207, 240
- Keszthelyi Gazdasági Felsőbb Tanintézet,
 246
- Keszthelyi Gazdasági Tanintézet, 262
- Keszthely-vidéki Gazdakör, 263
- Kétegyháza, Békés vm., 123
- Kewi arany alma. Lásd Kew-i izletes alma*
- Kew-i izletes alma, 354
- kiállítás, 239
- kiállítások, 267
- kincstári birtok árverése, 344, 345, 346
- királyi kertek, 35
- Királyi Pál (1818–1892) magyar**
publicista, politikus, 290
- Kis api alma, 354
- Kis törpe alma, 354
- Kisalföld, 32
- Kisazar, Zemplén vm. ma Malé
 Ozorovce, Szlovákia, 347
- Kis-Ázsia, 25, 32, 33
- Kisbér, Komárom vm. ma Komárom-
 Esztergom m., 75, 108
- Kisdednevelő Egyesület, 177
- Kisfaludy Társaság, 198, 207
- Kisgyörgy Zoltán, írói álneve Sikó**
Zoltán (1936–) geológus, geológiai és
helytörténeti szakíró, újságíró, 152,
 379

- Kiskereskény, Hont vm. ma Malé
Krškany, Szlovákia, 332
- Kiskunfélegyháza, Pest-Pilis-Solt-Kiskun
vm. ma Bács-Kiskun m., 338, 388
- Kiskunhalas, Bács-Kiskun m., 45
- Kiskunhalas, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.
ma Bács-Kiskun m., 37, 102
- Kiskunhalasi faiskola, 332
- Kiss József gyümölcsész, Jenei Károly
által hivatkozva**, 224, 227
- Kiss Pál Múzeum, Tiszafüred, 197
- Kiszombor, Torontál vm. ma Csongrád
m., 324
- Kisszeben, Sáros vm. ma Sabinov,
Szlovákia, 18
- Kiszucaujhely, Trencsén vm. ma Kysucké
Nové Mesto, Szlovákia, 192
- kivándorlás, 284
- Kockóc. Lásd Horné Kockocvé, ma Puhó
része. Lásd még Felsőkockóc*
- Kolozsmonostori faiskola, 353
- Kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet,
13, 14, 203, 222, 232, 253, 278, 299, 313,
353
- Kolozsvár, Kolozs vm. ma Cluj-Napoca,
Románia, 13, 19, 153, 186, 203, 222,
225, 298, 350, 373, 381, 385
- kolozsvári Agrártudományi és
Állatorvosi Egyetem, 222
- Komárom, Komárom vm. ma Komárom-
Esztergom m., 361, 363
- Komáromfüss, Komárom vm. ma
Trávník, Szlovákia, 361, 362, 363, 364
- Komjáthy Béla, komjáti (1847–1916)
alispán, ügyvéd, független párti
politikus, országgyűlési képviselő**, 322
- Komoróczy Géza (1937–) hebraista,
assziriológus, író, történész**, 379
- Koós Ferenc (1828–1905) református
lelkész, író**, 379
- Korai angol meggy, 45
- Korai Üvegmeleggy, 46
- Korai Vörös meggy, 44, 45, 46
- Korán érő spanyol meggy, 41
- Korda Andorné, id. Petri István
menyének, Mészáros Sárának testvére,
Szeghalom**, 254
- Koreny (Korény) Gyula, erdőmester,
Rimabrézó**, 331, 332
- Kórodai renet alma, 353, 361
- Koroday renet. Lásd Kórodai renet alma*
- Korpádi meggy, 43
- Kossuth Hírlapja*, 137
- Kossuth körte, 126, 178, *Lásd Pap körte*
- Kossuth Lajos (1802 – 1894), államférfi,
kormányzó-elnök (1849)**, 62, 63, 98,
121, 280, 309, 321, 322, 347
- Kovács Ferenc, kovásznai (1828 k. –1903)
földbirtokos, gyümölcsstermesztő**, 263
- Kovács József (1807–1888) református
lelkész, gyümölcsnemesítő**, 13, 16, 22,
104, 332
- Kovács Sándor (1927–2004)
kertészmérnök**, 37, 50
- Kovács József (1807–1888) lelkész,
pomológus. Lásd Kovács József (1807–
1888)*
- Kozma Ferenc, leveldi (1826–1892) FM
miniszteri titkár, majd tanácsos, a
minisztériumi lótenyésztési főosztály
vezetője**, 108, 388
- Kozma Tamás (1939–), prof. emeritus,
nevelésszociológus, MTA doktor**, 60,
374
- kökény, 87, 110
- Körös folyó, 156, 171, 339
- Körös medence, 33
- Kőrösi meggy*, 41, 53, *Lásd Pándy meggy
tájneve*
- Körösladány, Békés vm., 200
- körte, 37, 134, 144, 154, 160, 164, 176, 237,
296, 298
- körtefajták, 293
- Köstlichster. Lásd Legízletesb alma*
- Kőszeg, Vas vm., 13, 28, 33
- Kővárhosszúfalu, Szatmár vm. ma
Satulung, Románia, 63
- Kövér Amália, rétháti (1850–1908),
Verhovay Gyula (1849–1906) felesége**,
160
- Kövér Anna, rétháti. Lásd Rétháti Kövér
Anna*
- Kövér Gábor, rétháti (1836–1888),
földbirtokos, országgyűlési képviselő**,
129
- Közép-Európa, 33
- Középfalva, Szolnok-Doboka vm., ma
Chiuza, Románia, 123
- köznevesi kertek, 35
- Kruchió József (1818–1886) gyomai
városi bíró**, 161
- Krúdy Gyula (1878–1933) író, hírlapíró**,
188
- Krüger halyagcseresznyéje, 166
- kukorica, 88, 105, 127, 156, 167, 172, 187,
215
- Kun Mária (1808–1878), a levélíró Dörgő
Dániel anyja**, 67, 253
- Kun Mihály (1845–1907) tanító**, 178
- Kunágota, Csanád vm. ma Békés m., 15,
61, 63, 64, 72, 136, 161, 170, 217, 387
- Kunay Imre, mezőtúri ügyvéd,
lapszerkesztő**, 381

Kunmadaras, Jász-Nagykun-Szolnok
vm., 280
**Kunt Ernő (1948–1994) magyar
néprajzkutató, a kulturális
antropológus, fotóművész, egyetemi
oktató**, 52, 57, 379
Kurtics, Kartics. *Lásd Kürtös, Arad vm., ma
Curtici, Románia*
**Kutassy Mihály, volt 1848-as huszár,
mezőúri postamester**, 200
Külső-Somogy, 32
Külső-Szolnok megyei Gazdasági
Egyesület, 191
Kürtös, Arad vm., ma Curtici, Románia,
23, 63, 83, 135, 154, 159, 161, 216, 285,
286, 311

L

Lajos II., bajor király (1845–1886), 155
Lakszakállas, Komárom vm., ma Sokolce,
Szlovákia, 14, 104
**Lamboy, Warren F. Department of
Agriculture, Agricultural Research
Service, Plant Genetic Resources Unit,
Cornell University, Geneva**, 56, 372
Latorca híd, 98
Latos meggy, 43
Laubinger cukorszilvája, 129
Lawrence ringlója, 344, 356, 362
Lawson sárga szilvája, 129
Leclerc Amalia körte, 321
**Legányi Frigyes, Bereczki levelező
partnere, az OMGE Kertészeti
Szakosztály tagja**, 357
Legízletesb alma, 354
Leibitzer János (1763–1817) gyümölcsész,
14, 18
Lemberg, Lengyelország, 202
lengyel, 148, 202
Lengyelország, 148, 202, 273
**Leroy, André (1801–1875) francia
pomológus**, 21, 22, 65, 67, 164
Léva, Bars vm. ma Levice, Szlovákia, 14,
67, 99
levelészek, *Aphidoidea*, 199
Liegel téli vajonca körte, 361
Lipcsei Központi Általános Homeopata
Tudós Társaság, 137
**Lipovniczky István (1814–1885) 1868-tól
nagyváradi katolikus püspök**, 135
**Lippai [Lippay] János (1606–1666)
jezsuita szerzetes, kertész, pomológus**,
18, 35, 57, 379
**Literáty Ödön (1847–1887) ügyvéd és
országgyűlési képviselő**, 359
Loan Pármén. *Lásd Loan parménja alma*

Loan parménja alma, 354
Lollichi rambur. Lásd Lüttichi rambour alma
London, Anglia, 109
lónemesítés, 108
Loosdorf, Ausztria, 63
Lormier körtéje, 205
Lőcse, Szepes vm. ma Levoča, Szlovákia,
14
**Lubbock, John, Sir (1834–1913) angol író
és politikus**, 352
Lucas királyszilvája, 129
**Lucas, Eduard (1816–1882) német
pomológus**, 18, 19, 21, 66, 313
**Luitpold bajor királyi herceg (1821–1912)
Bajorország régenshercege II. Lajos
király helyett 1886-tól**, 155
**Lukácsy Sándor (1815–1880) kertész,
pomológus, író**, 14, 16
Lukafalva, Maros-Torda vm., ma
Gheorghe Doja, Románia, 350
**Lübeck János (1776–1814) orvos,
mezőgazdász**, 18
**Lükő Gábor (1909–2001) Kossuth-díjas
néprajzkutató, szociálpszichológus**,
52, 57, 380
**Lükő Sándor, takarékpénztári
könyvezető, gyümölcsész**, 101
Lüneburg, Németország, 312
Lüttichi rambour alma, 354

Ly

Lyon, Franciaország, 65

M

M. kir. Természettudományi Társulat,
384
Mácsa, Arad vm., ma Macea, Románia,
330
macska, 266
Mád, Zemplén vm. ma Borsod-Abauj-
Zemplén m., 50
**Madách Aladár, alsósztrigovai és
kiskelecsényi (1848–1908) költő, író,
műkritikus, spiritiszta, megyei
törvényhatósági bizottsági tag,
Madách Imre költő és Fráter Erzsébet
fia**, 88, 92, 93, 103, 105, 110, 111, 112,
385, 387, 389
**Madách Imre, sztrigovai és kiskelecsényi
(1823–1864) költő, író, ügyvéd,
politikus, a Kisfaludy Társaság rendes
és az MTA levelező tagja**, 88, 92, 112
Mádai kormos alma, 134
Madame Hutin körte, 89, 129
magonc, 45, 81, 154, 159, 171, 181

- Magyar Állam, egyházpolitikai napilap* (1868–1908), 343
- Magyar Borellenőrző Bizottság, 201
- Magyar Bortermelők Országos Szövetkezete, 218
- Magyar Gazda, hetilap* 1841–1848, 14, 80
- Magyar Kárpát Egyesület, 130
- Magyar Kertész, 1863, heti közlöny*, 13
- magyar komondor kutya, 109
- Magyar kormos renet alma, 128
- Magyar Lovaregylet, 108
- Magyar Mezőgazdasági Múzeum, csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve, 76
- Magyar Nemzeti Múzeum, 138, 146, 169
- Magyar rozmarin alma, 401
- Magyar tányéralma, 128
- Magyar Tudományos Akadémia, 146, 169, 207
- Magyar Tudós Társaság. Lásd Magyar Tudományos Akadémia*
- Magyarlápós, Szolnok-Doboka vm. ma Târgu Lăpuș, Románia, 153
- Magyarok Nagyasszonya*, 192
- Magyaróvári Felsőbb Gazdasági Tanintézet, 262
- Magyaróvári Gazdasági Tanintézet, 244, 246
- Magyar-Zsidó Szemle, tudományos és közéleti folyóirat* (1884–1948), 84
- Mailáth István, székhelyi, gróf (1833–1903) Bars vármegyei főispán, Hont vármegyei alispán, országgyűlési képviselő*, 332
- Majális, 149
- Majthényi Izidor, kesseleőkeői, báró (1828–1901) cs. és kir. kamarás*, 160
- Májusi korai meggy, 45
- Makó, Csanád vm., ma Csongrád m., 286, 369
- Málas (Nagymálas), Bars vm. ma Máláš, Szlovákia, 333
- Maliga Pál (1913–1987) kertészmérnök, gyümölcsnemesítő*, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 57, 381
- Malinesi vajonc körte, 147, 164, 191, 205, 309, 311
- malom, 61, 136, 137, 138, 166, 272, 279, 317
- mandula, 81
- Máramaros vármegye, 92, 366
- Máramarossziget, ma Sighetu Marmăției, Románia, 134, 183, 366, 372
- Marasca meggy, 33
- Markó László (1951–) lexikonszerkesztő*, 390
- Markodi alma, 128
- Márló Carle alma. Lásd Mela Carla alma*
- Maroskiszfalud, Maros vm., ma Názánfalva, Nazna, Románia, 63, 135, 161
- Marossi Sámuel, Dörgő Dániel ismerőse*, 272, 274, 276
- Maros-Torda hírlap* (1885–1886), 350
- Marosvásárhely, ma Târgu Mureș, Maros megye, Románia, 267, 269, 271
- Marosvásárhelyi faiskola, 267
- Marosvásárhelyi Gazdasági Egyesület, 267
- Martfűi puszta, ma Martfű, Jász-Nagykun-Szolnok m., 167
- Mas Alexandrina körte, 89
- Mas császárszilva, 209, 210, 216, 217, 219, 344
- Mas elnök körte, 147, 165
- Mas, Simon Alphonse (1817–1875) francia pomológus*, 65
- Masánszky alma, 84, 361
- Máté apostol és evangélista ünnepe, szeptember 21., 190
- Mathiász János (1838–1921) neves borász–szőlész*, 134, 375
- Mathiász-féle csemegeszőlőfajták, 218
- Matlekovits Sándor (1842–1925) közgazdász, a MTA tagja*, 351
- Mátra-Bükk, 45
- Mátray Gábor (1797–1875) zenetörténész, zeneszerző, az MTA tagja*, 207
- Mátyusföld, 52
- Mauthner Ödön (1848–1934) kertész, vetőmagtermesztő- és kereskedő*, 75, 379
- Mecsek, 32
- Medárd napi eső, 152
- Megyeri János gyomai kovácsmester*, 274
- meggy, 21, 25, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 53, 56, 57, 87, 104, 126, 131, 134, 164, 237, 371, 377, 382, 384, 388, 389
- meggy klóntípusok, 37
- meggy vadonc, 93
- Meggyes településnév, 35
- meggyfajták, 35, 39, 45, 46, 53, 54, 57, 58, 294, 376, 383
- meggyhibridek, 38
- Méhtelek, Szatmár vm. ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 97
- Mela Carla alma, 398, 399
- Melcsic, Trencsén vm. ma Melčice, Szlovákia, 13, 192
- Mello bárónő körte, 354
- Mészáros Endre (1825–1896) ügyvéd, Mezőtúr város polgármestere 1872-től*, 121, 201

- Mészáros Ferenc, Mészáros Lajos fia, a Magyar Földhitelintézet hivatalnoka,** 315
- Mészáros Lajos (1824–1890) mezőtúri földbirtokos és földbérlő,** 201, 315
- Mészáros Lajos, ifj. (1882–1944), gazdasági főtanácsos, földbirtokos nemes,** 201
- Mészáros Miklós (1861–1904). Mészáros Lajosnak (1824–1890), Dörgő barátjának a fia,** 201
- Mészáros Sára, Korda Andorné testvére, id. Petri István menyje, Szeghalom,** 254
- Mészáros-iskola, Hídszeg, 315
- Metz, Franciaország, 66, 369, 372, 374
- Mezőcsát, Borsod-Abaúj-Zemplén m., 32
- Mezőhegyes, Csanád vm. ma Békés m., 50, 54, 108, 109
- Mezőhegyesi ménes, 50, 54
- Mezőkovácsházi posta, 200
- Mezőtúr és vidéke. Társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap (1884–1944),** 84, 200, 319
- Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok vm. csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve, 61
- Mezőtúri Dalárda, 178
- Mezőtúri főgimnáziumi Segélyező Egylet, 201
- Mezőtúri Gazdasági Egyesület, 201
- Mezőtúri Gimnázium Régiségtára, 339
- Mezőtúri Hírlap,** 201
- Mezőtúri Kaszinó, 68, 83, 121, 214
- Mezőtúri Népbank, 178
- Mezőtúri Olvasó Egylet, 68, 72, 121, 162, 201
- Mezőtúri Takarékpénztár, 68
- Mezőtúri Tűzoltó Társulat, 166
- Mezőtúri városi faiskola, 216
- Mezőtúri Városi Kertészet, 72
- Mezővári, (Vári) Bereg vm. ma Vari, Ukrajna, 183
- Mikola, Szatmár vm. ma Micula, Románia, 97
- Mikszáth Kálmán (1847–1910), író, újságíró, szerkesztő,** 391
- Millet csörgője alma, 354
- Mindszent, Csongrád m., 45
- Mindszenti (Váltva érő) meggy, 43
- Miskolc, Borsod vm. ma Borsod-Abaúj-Zemplén m., 97, 153, 218
- Mohácsi csata, 1526, 148
- Mohácsy Mátyás [Mahács] (1881–1970), kertészmérnök, egyetemi tanár, rektor,** 40, 43, 44, 45, 48, 49, 57, 381
- Mohamed [Muhammad ibn Abdalláh] (570–632) az iszlám alapítója,** 101
- Molnár Ernő (1978–) geográfus, társadalomföldrajz-kutató, egyetemi adjunktus,** 60, 374
- Molnár István, rudinai (1851–1920) kertész, szakíró,** 14, 23, 37
- Montfort szilva, 111, 129
- Montlaur-i Rajmond körte, 130, 317
- Montmorency meggy, 37, 41
- Montreuilli meggy, 45
- Mór, Fejér vm., 310
- Mórággyi István (1848–) szekszárdi születésű keszthelyi vincellériskolai igazgató-tanár, szakíró,** 234, 244, 246
- Morgenduft alma. Lásd Harmat alma*
- Móricz Zsigmond (1879–1942) író,** 68, 201
- Moson megyei Történelmi és Régészeti Egylet, 263
- Motte vadonca körte, 237
- Multhaupt karmin renetje. Lásd Multhaupt renetje alma*
- Multhaupt renetje alma, 354
- Munkács, Bereg vm., ma Mukacsevo, Ukrajna, 334
- Muraközy Tamás (1919–1979), agrármérnök, lexikonszerkesztő,** 378
- Muskotály renet alma, 354
- must, 321
- Mülek Lajos (1850–1924) aradi köz- és váltóügyvéd, dr. Náray Imre mostohafia,** 137, 203
- Müller Emilia alma, 354

N

- Nágel Mariska (1869–1945), ifj. Sármezey Antal (1860–1927) felesége,** 194, 216, 217, 256, 257, 258
- Nágel Vilmos, idősebb az ifj. Sármezey Antal (1860–1927) apósa,** 194, 217
- Nágel Vilmos, ifj. (1856–1916) kincstári bérlő, földbirtokos,** 136, 161
- Nagy angol meggy, 43
- Nagy aranyepin alma, 128
- Nagy Ferenc, ürögdi (1804–1876), református főiskolai tanár, kertész,** 13, 18
- Nagy Gobet meggy, 45
- Nagy Ignác (1810–1854), író, újságíró, lapszerkesztő, költő, zenekritikus,** 207
- Nagy meggy, 53
- Nagy Miklós (1840–1907) újságíró, lapszerkesztő,** 13, 75, 80, 391
- Nagy Sára, Dörgőné (1830–1907). *Lásd Dörgőné Nagy Sára (1830–1907)*

- Nagy Zsolt (1991–) néprajzkutató, etnopolmológus, kertészmérnök hallgató**, 381
- Nagybánya, Szatmár vm. ma Baia Mare, Románia, 97
- Nagybégány, Bereg vm. ma Velika Bihany, Ukrajna, 359
- Nagyenyed, ma Aiud, Fehér m., Románia, 234, 244, 246, 350
- Nagyenyedi Faiskola, 245
- Nagyenyedi Gyümölcsészeti Egylet, 244
- Nagyenyedi Vincellériskola, 244, 245, 246
- Nagykálló, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 38
- Nagykanizsa, Zala vm., 177
- Nagykároly, Szatmár vm. ma Carei, Románia, 201
- Nagykereki, Bihar vm., 272
- Nagykereskény, Hont vm., ma Kereskény, Velké Krškany, Szlovákia, 333
- Nagykörös, Pest m., 26, 37, 44, 45, 46, 49
- Nagykőrű, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 92
- Nagy málas. Lásd Málas*
- Nagytapolcsány, Nyitra vm. ma Topoľčany, Szlovákia, 13
- Nagy-Tóth Ferenc (1929–), botanikus, algológus, egyetemi tanár, MTA külső tagja**, 381
- Nagyvárad, Bihar vm., ma Oradea, Románia, 122, 130, 134, 200
- Nagyvárad-i premontreiek, 134
- Nagyváradolaszi, Váradolaszi, Bihar vm. ma Olosig, Oradea része, Románia, 331
- Nagyváthy János (1755–1819) tanár, katonatiszt, mezőgazdász, szakíró**, 14
- Nagyzerind, Arad vm., ma Zerind, Románia, 123
- Nánás. Lásd Hajdúnánás*
- Nánási korai körte, 258
- Nancy, Franciaország, 66
- Nápolyi király ajándéka körte, 178, *Lásd Pap körte*
- Náray Imre, nárai (1818–1882) ügyvéd, homeopata orvos**, 136, 162, 171, 203
- Nátafalva, Zemplén vm., ma Nacina Ves, Szlovákia, 160, 342
- Navez kolmárja körte, 191, 205, 356
- Nelis tudor körte, 184, 185
- Nemcsic, Nyitrai-németi, Nyitra vm. ma Nemčice, Szlovákia, 13
- Neményi Ambrus (1852–1904) politikus, újságíró**, 290
- Nemes aranyalma, 354
- Nemes kolmár körte, 89, 224, 227, 237, 358
- Nemes Kraszán körte, 89
- Nemes Masánszky alma, 84
- Nemes Spanyol meggy, 46
- Nemeskürty István (1925–2015) író, irodalom- és filmtörténész, egyetemi tanár**, 75
- Német arany pepin alma, 354
- Németh János, vadosfai és zsidó. Lásd Szentirmai Elemér művésznevén*
- Németh káposzta, 211
- Németország, 263
- Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági Hivatal, VM, 388
- Nemzeti Kaszinó, 250
- Nép Kertésze. Lásd Kertészgazda*
- Nép Zászlaja - politikai hetilap. Lásd A Nép Zászlaja*
- Newtowni pepin alma, 128
- Nienburg, Németország, 312
- Nikitai csíkos alma, 354
- Nina körte, 147, 165
- Nizza Monferrato, Piemont, Itália, 237
- Nógrád vármegye, 92, 105, 112, 248
- Norvégia, 263

Ny

- nyárfa, 156
- nyári alma, 37, 332
- Nyári Daru alma, 117, 134, 141, 164, 204, 397
- Nyári fontos alma, 128
- nyári körte, 332
- Nyárig tartó körte, 147, 164
- Nyárs ardói fekete cseresznye, 147
- Nyársardói cseresznye. Lásd Nyársardói fekete cseresznye*
- Nyáry, nyáregyházi nemes és báró Nyáry család**, 332
- Nyéki József (1944–) kertészmérnök, professzor emeritus**, 37, 57, 382, 383
- Nyíregyháza, Szabolcs vm., 336
- Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 37, 38, 56, 389
- Nyíregyházi Levéltár – MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltára, 38
- Nyírség, 33, 37, 39, 42, 50, 54
- Nyitra vármegye, 264
- Nyitra, Nyitra vm. ma Nitra, Szlovákia, 192
- Nyitrapereszlény, ma Preseľany, Szlovákia, 13
- Nyugat-Németország, 32

Nyujtó Ferenc, dr. (1922–1999)

gyümölcsnemesítő, kutató, 37, 40, 45, 46, 50, 57, 382
nyúlragás, 236

O,Ó

Oberdieck, Johann Georg Conrad (1794–1880) német pomológus, 19, 21, 43, 66, 312, 377

Obrenović, Miloš (1780–1860) szerb fejedelem, 123

Obrenovics Milán. Lásd Obrenović, Miloš
Oelkofeni peppin. Lásd Oelkofeni pepin alma
Oelkofeni pepin alma, 354

Ohat, Hajdú-Bihar m. ma Egyek része, 32

Okályi Iván (1900–1968) kertészmérnök, professzor, szakíró. *A magyar kertészeti természettechnológia megalapozója.*, 378

Oláh Gyula (1847–1913) hajdúnánási lakos, gyümölcsész, 170, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 266, 296, 297, 299, 309, 311, 365

Oláh Károly (?–1884) tiszabüdi birtokos, gyümölcsész, 41, 258

Olivet meggy, 45

Oltott meggy, 53

OMGE. *Lásd Országos Magyar Gazdasági Egyesület*

Onderka damascénája szilva, 130

Ónody Szabó Géza (1848 – 1914) szolgabíró, o.gy-i képviselő, antiszemita politikus, 297, 298

Opera, 336

Operaház, 250

Orbai alma, 111, 129, 152, 153, 245, 246, 252, 283

Orbaitelek (Háromszéktelek), Háromszék vm. ma Telechia, Románia, 157

Ordódy Lajos, ordódi és alsólieszkői (1852–1910), mezőgazdasági és közgazdasági író, 333

Óriás körte, 192, 197, 309

Orleansi renet alma, 354

Orosz Noémi, informatikus-könyvtáros, 80, 382

Orosz vasrenet alma, 191, 205, 402, 403

Oroszi Sándor (1956–), okl. erdőmérnök, agrártörténész, MTA doktora, 387

Oroszország, 263

Országh László (1907–1984) nyelvész, irodalomtörténész, szótáríró, egyetemi tanár, 47, 56, 369

országház épülete, 336

Országos Antiszemita Párt, 160

Országos Kertészeti Egyesület, 267

Országos Központi Hitelszövetkezet, 240

Országos Magyar Gazdasági Egyesület, 80, 239, 240, 331, 333, 334

Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztálya, 239, 332, 376

Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet, 64

Országos Pomológiai Bizottság, 49

Ostheimi meggy, 37, 40, 41, 43, 50, 54

Osztrák-Magyar Monarchia, 273

osztrákok, 79

Ottrubay Károly, ifj. (1838–1925), az aradi királyi törvényszék elnöke, gyümölcsész, 129, 184, 317

Ottrubay pirókja körte, 129

Ö,Ő

ökölkő, szakóca - Paleolitikum, 339

ökör, 200, 255

ökörhajcsár, 200

Ökörítő, Szatmár vm.. *Lásd Ökörítőfülpös, Szabolcs-Szatmár-Bereg m.*

Ökörítőfülpös, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 97

Önkéntes Tűzoltó Egylet, 121

Öreglaki korai szilva, 147, 165

Őszi pergament. *Lásd Császárkörte*

Őszi piros renet alma, 128

őszibarack, 241, 357

P

P. Erményi Magdolna. Lásd Erményi Magdolna, P.

Paczek Géza mezőtúri gyógyszerész provizor, később dévaványai patikatulajdonos, 214, 215

Pákh Albert (1823–1867), a Vasárnapi Újság alapítója és szerk., ügyvéd, 75, 384, 391

Paládi-Kovács Attila (1940–) Széchenyi-díjas magyar etnográfus, muzeológus, egyetemi tanár, az MTA tagja, 57, 375

Pálfalva (Szatmárpálfalva), ma Păulești, Románia, 63

Pallas Athéné Egyetem, 55

Pálmány Béla (1946–), levéltáros, történész, 14, 382

Pályi János (1816–1886) mezőtúri tanácsnok, 161

Pánd, Pest vm., 41, 49, 54

Pándy (Sámuel?) ny. huszártiszt, 41, 50, 54

Pándy meggy, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 258, 387

- Pándy Sámuel (1795–1864)**
huszárezredes, Mád, 50, 54
Pándy üvegmeggy, 41, 43, 46
- Pankotay Józsa György (1789–1846)**
középnemes, a tiszafüredi nábob, 197
Pannonhalmi Bencés Főapátság, 332, 363
Pannonhalmi Bencés Gimnázium, 55
- Pap József, 1885-ben 28 éves, Dörgő**
Dániel Róza leányának vőlegénye, egy debreceni lakatosmester egyetlen fia, 114
Pap körte, 126, 178
- Pápai Lajos, Louis Papai (1937–), Franciaország, Montrichard, helytörténész, kutató**, 67
Pápai Református Gimnázium, 326
- Papp Nóra biokémikus, egyetemi adjunktus**, 48, 57, 383
Paradicsomalma, 81, 111, 224, 227, 245
Paradiesen alma. *Lásd Paradicsomalma*
Parasztmeggy, 40
Párizs, Franciaország, 63, 109, 240, 337
Parker pepinje alma, 354
parti fecske, 140, 143
Partium, 394
Patte de Loup alma, 128
- Pauler Gyula (1841–1903) jogász, levéltáros, történész és író, a MTA tagja**, 75
Pázmán alma, 165, 309
Pécs, Baranya vm., 55, 136, 207, 244
Pécsi kegyesrendiek, 134
Pereszlény alma, 147, 165, 309, 311
Pest (Pest-Pilis vm.), 1873. nov. 17-től
Budapest, 62, 83, 130, 160, 207, 376
Pest vármegye, 330
Pesti Hazai Első Takarékpénztár, 240
Pesti Hírlap (1878–1944) politikai hírlap, 77, 88, 333
Pesti Napló, 330
Pesti Napló politikai napilap (1850–1939), 290, 338, 358
Pesti országos kaszinó. Lásd Nemzeti Kaszinó
- Péter Kálmán, kiskunhalasi városi pénztárnok**, 103
- Péter László (1926–), irodalomtörténész, nyelvész, helytörténész, az MTA doktora**, 391
- Pétery Károly alma, 128
- Pethő Ferenc (1929–) kertészmérnök, ny. egyetemi tanár, kutató, a Magyar Köztársaság Érdemrend lovagkeresztese**, 37, 38, 39, 45, 50, 54, 57, 58, 376, 383
- Petőfi Sándor (1822–1849) költő**, 62
Petőfi Társaság, 77, 198
- Petri István, idősebb, szeghalmi vagyonos birtokos**, 254, 280
Petri meggy, 39
- Petrovay György (1845–1916) vármegyei levéltáros, gyümölcsész**, 92, 101, 107, 117, 153, 156, 192, 209, 213, 216, 217, 221, 244, 259, 313, 316, 353, 372
Peupion renetje alma, 130
- Pfeiffer Péter (1862–1947) növénygenetikus, nemesítő**, 57, 383
- Pintér János (1942–), történész-muzeológus**, 369, 374, 382, 384, 388
Pipacs meggy, 37, 40, 45
Piros bíbornok alma, 361
Piros császárszilva, 147, 165
Piros pettyes alma. Lásd Csillagos piros renet alma
Piros pogácsa alma. Lásd Téli piros pogácsa alma
Piros téli galambka. Lásd Téli piros galamka alma
Pisztráng körte, 89
Plantières-lès-Metz, 66, 240
- Platón (Kr. e. 427– Kr. e. 347), ókori görög filozófus, iskolaalapító**, 60, 384
Podheringi csata, 1849. április 22, 98, 391
- Podmaniczky Frigyes báró, podmanini és aszódi (1824–1907) politikus, író**, 188
Pogácsa alma, 134, 164, 178, 321
Pókakeresztúr, Maros-Toda vm. ma Păcureni, Románia, 223, 224, 225
pókhálós hernyó, 140, 143, 148, 283, 285
Politikai újdonságok, a Vasárnapi Újság társlapja (1855–1905), 75, 80, 84, 94, 123, 272, 333, 384
- Pólya József (1802–1873) orvosdoktor, kertész**, 14, 70, 180, 239
pomológiai társaságok, 38
Pomologische Monatshefte, folyóirat, 6, 18, 19, 66, 239, 384
Pontbrianti szilva, 130
Poprád, Szepes vm. ma Poprad, Szlovákia,, 18
- Pór József, gyümölcsész, fajtakutató**, 58, 384
- Porzolt Ádám (1830–?) kántortanító, néptanító, gyümölcsész**, 350, 352, 363, 364
Pozsony, Pozsony vm., ma Bratislava, Szlovákia, 12, 13, 18, 56, 88, 211, 239, 371, 379
Prága, Csehország, 231
Prin korai meggy, 45
Promontor-Budafok, ma Budapest része, 13
Protestáns Szemle, 97
Prunus mahaleb, sajmeggy, 126

Pruzsina, később Barossháza, ma
Pružina, Szlovákia, 326
pulyka, 349

R

**Rác Géza (1858–) antiszemita
programmal országgyűlési képviselő,**
273, 342, 343, 349

**Rác János (1953–) nyelvész,
helytörténész, szerkesztő,
néprajzkutató, a Balatonfüred
Városért Közalapítvány kulturális
nagykövete,** 35, 58, 384

Rajna-vidék, 40

Rajzolatok a társasélet- és divatvilágból.
Irodalmi divatlap. (Pest, 1835–1839), 207

**Rákóczi Ferenc II., felsővadász (1676–
1735) magyar főnemes, a Rákóczi-
szabadságharc vezetője, erdélyi
fejedelem,** 107

Rákosd, Hunyad vm., ma Răcăștia,
Románia, 350

**Rákosi Jenő (1842–1929) író, újságíró,
hírlapszerkesztő, színházigazgató,
főrendiházi tag,** 372

Rákosszentmihály, Pest-Pilis-Solt-Kiskun
vm., ma Budapest része, 241, 242, 331

Rákosszentmihályi gyümölcsös, 236

**Rapaics Rajmund [Raymund] (1885-
1954) botanikus, kertészettörténeti
író,** 38, 41, 47, 58, 384

Rázompusztá, Tiszalök-Rázompusztá,
Szabolcs vm. ma Tiszalök város
külterülete, 100

**Récsi Emil (1822–1864) magyar jogtudós,
műfordító, az MTA tagja,** 290

redélyfa, 36, 376

Regélő – Honművész első magyar
szépirodalmi folyóirat (1833–1841), 207

Regensburg, Németország, 312

**Rétháti Kövér Anna (1832–1893), id.
Sármezey Antal felesége,** 63, 135, 161

**Réthy Lipót (1817–1903) szarvasi, gyulai
és aradi nyomdász,** 56, 370

Réti sommeggy, 45

Reutlingen, Württemberg, Németország,
18, 19, 66, 239, 240, 384

**Reznák Erzsébet (1957–)
múzeumigazgató, történész,** 322, 385

rigolírozás, 237

Rimabrézó, Gömör és Kishont vm., ma
Rimavské Brezovo, Szlovákia., 77, 330

**Ritter Gusztáv (1846–1926 k.)
kolozsmonostori főkertész és
néptanító, az Erdélyi Gazdasági
Egylet oszlopos tagja, szakíró,** 14

**Roach, F. A. [Frederick A] OBE (1909-
2004) kertészmérnök, Nagy-Britannia
Mezőgazdasági Minisztériuma és
nemzetközi szervezetek (ENSZ,
Világbank) gyümölcsészeti
főtanácsadója, több kitiüntetés, így a
Victoria Medal of Honor, a Brit
Birodalom Rendjének birtokosa,** 35,
58, 385

Rohonci Gazdasági Tanintézet, 80

Rokkantak vadonca körte, 357

Róma, Itália, Vatikán állam, 1870-től
Olaszország fővárosa, 237

**Rómer Flóris (1815–1889) régész,
művészettörténész, festőművész,
egyetemi tanár, a MTA tagja,
nagyváradi nagyprépost-kanonok,** 75

Romhány, Nógrád vm., 15, 61, 62

Romhányi, Bereczki álneve, 61, 62, 63

**Róth András Lajos (1953–) történész,
könyvtáros,** 267, 385

Rotschild, 163

Rovnya. Lásd ma Lednicróna, Lednické
Rovne, Szlovákia

Rovnya, Lednicróna, Lednické Rovne,
Szlovákia, 192

**Royer, August (1796–1867), a Belga kir.
Pomológiai Bizottság elnöke,** 65

rozmaryng almák, 23

rózsa, 104, 154, 199

Rózsa pepin alma, 134

Rövidlábú Oltott meggy, 46

S

sáfránypinty, 266

Saint-Remy-Geest, Belgium, 65

sajmeggy, 46

Sajószentandrás, Szolnok-Doboka vm.,
ma Șieu-Sfântu, Beszterce-Naszód m.,
Románia, 13

**Salgó Ernő (1873–1946) orvos, újságíró,
műfordító,** 337

Sándor cár alma, 354

Sárafalva, Torontál vm., ma Saravale,
Románia, 136, 161

Sárándi meggy, 39

Sárga metzi paradicsomi alma, 245

Sárga úri szilva, 117, 204

sárgabarack, 37, 38, 39, 55

sárgarigó, 150

Sarkad, Békés vm., 123

**Sárkány József (1885–1972,
reálgimnáziumi tanár, református
presbiter, a Ceglédi Kossuth Múzeum
alapító igazgatója 1917–1922, 1940,**
386

- Sármezey Ágnes, Szathmáry Király Jánosné (1866–1933)**, 64, 136, 161
- Sármezey Ákos Antal (1855–1909)** szolgabíró, 135, 161
- Sármezey Antal (eredetileg Vertán) (1822–1897)**, kincstári haszonbérlet, **Bereczki Máté** princípálisa, 23, 63, 130, 135, 156, 161, 170, 197, 285
- Sármezey Antal, ifjabb (1860–1927)** földbérlet, földbirtokos, 64, 133, 136, 161, 162, 170, 172, 194, 197, 216, 217, 219, 256, 257, 258, 277, 286
- Sármezey Antal, legifjabb (1887–1957)**, földbirtokos, 136, 162
- Sármezey Árpád (1863–Paraguay, 1923)**, 136, 161
- Sármezey Béla István (1857–1868)**, 136, 161
- Sármezey család**, 217, 277, 345
- Sármezey Endre, Elemér (1859 – 1939)**, vasútmérnök, 64, 136, 161
- Sármezey Jolán, Hász Kálmánné (1868–1936)**, 136, 161
- Sármezey Júlia Olga (1853–1855)**, 135, 161
- Sármezey Manó (1854–1901)** földbirtokos, 135, 161
- Sármezey Margit, Nágel Vilmosné (1865–1954)**, 64, 136, 161
- Sárospatak, Zemplén vm. ma Borsod-Abaúj-Zemplén m., 97, 160
- Sárospataki Református Lapok**, 97 sas, 349
- Sauer Grauech alma, 353
- Schattenmorelle meggy, 37
- Scheftsik György (1892–1969)**, **Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főlevéltárosa**, 386
- Schönbrunni renet alma, 354
- Schwarzenberg-kormány**, 63
- Schwöbber renetje alma, 128
- Sehl, dr. - Bereczki Máté orvosa**, 67
- Selmecbánya, Hont vm. Banská Štiavnica, Szlovákia, 12
- Sepsibesenyő, ma Pădureni, Románia, 350
- Sepsiszentgyörgy, Háromszék vm., ma Sfântu Gheorghe, Románia, 350
- Sikulai alma, 134, 263
- Simon Tibor (1926–) botanikus, biogeográfus, Pro Urbe-díjas ny. egyetemi tanár**, 32, 33, 58, 386
- Simon-Louis testvérek faiskolája (Plantières-lès-Metz)**, 66, 240, 353, 372
- Skrabák (Teleki) János, rákospalota-istvántelki főkertész, balatonhenyei gyümölcsész**, 186
- Soltész Miklós (1944-), kutató főiskolai tanár, MTA doktora**, 37, 39, 57, 58, 382, 386
- Somogy vármegye, 297, 324
- Somogyi Ignáczné, özv. gyógyszerértulajdonos, Mezőtúr**, 214
- Soó Rezső (1903–1980) Kossuth-díjas magyar botanikus, egyetemi tanár, az MTA tagja**, 25, 32, 33, 34, 58, 386
- Sopron, Győr-Moson-Sopron m., 29, 32
- Sóvárada, Maros-Torda vm., ma Sărățeni, Románia, 350
- Sóvári almák, 23
- sörárpa, 167
- Spanyol halyagmeggy, 35
- Spanyol meggy, 35, 40, 43, 45
- Spanyol meggyek, 37, 41
- Spett Dezső mezőtúri gyógyszerértulajdonos**, 171
- Sporzon Pál, idősebb (1831 – 1917), a keszthelyi gazdasági tanintézet igazgatója**, 375
- Stadion, Franz Seraph (1806–1853), osztrák politikus**, 63
- Stefanovits-Bányai, Éva (1951–) biokémikus, egyetemi tanár**, 57, 383
- Stein János (1814–1886) kolozsvári könyvkiadó és nyomdász**, 373
- stíriaiak, 79
- Struss, Darush, Department of Pomology, University of California, Davis**, 56, 372
- Sturmeri pepin alma, 134
- Stuttgarteri pirók körte, 99
- Sugárút, Budapest, ma Andrassy út, 336
- Sulingen, Németország, 312
- Surányi Béla (1942–), agrármérnök, könyvtáros, agrártörténész**, 55
- Surányi Dezső (1947–), okl. kertészmérnök, agrobiológus, c. egyetemi tanár, művelődéstörténész, MTA doktora**, 6, 13, 25, 26, 28, 32, 35, 40, 41, 43, 45, 49, 52, 55, 56, 58, 62, 374, 386, 387
- Surányi József (1861 k.–1918) lapszerkesztő és -kiadó**, 290
- Sümeg, Zala, majd Veszprém vm., 13
- Sümeghy Dezső (1882–1957) levéltáros, történész, genealógus**, 136, 162, 369
- Svájc, 263
- Svédország, 263

Sz

- Szabadelvű Párt, 188
- Szabás, Somogy vm., 324

- Szabó Antal**, gimnáziumi tanár, helyismereti múzeum vezetője, török-szentmiklósi helytörténész, 191
- Szabó Ferenc** (1935–), történész, levéltáros, megyei múzeumigazgató, 6, 61, 387
- Szabó József, boczonádi. Lásd Boczonádi Szabó József
- Szabó Károly** (1926–2008) középiskolai tanár, író, költő, 88, 387
- Szabó Lóránd** (1926–2006) közgazdász, múzeumigazgató, agrártörténész, 108, 388
- Szabó Lőrinc** (1874–1946) mozdonyvezető, a költő Szabó Lőrinc apja, 97
- Szabó Lőrinc** (1900–1957) költő, műfordító, 97, 373, 377, 378
- Szabó Lőrinc**, gáborjáni (1830–1889), ref. lelkész, gyümölcsstermelő, a *Kertészeti Füzetek* cikkírója, 85, 86, 87, 90, 97, 102, 105, 106, 107
- Szabó Pál** (1925–1998), jogász, fővárosi főügyész, főtanácsos, Bereczki kutató, 20, 64, 95, 216, 234, 235, 242, 243, 256, 276, 277, 281, 282, 287, 288, 289, 293, 294, 313, 316, 318, 346, 347, 348, 362, 363, 364, 370, 387
- Szabó Tibor** (1943–), agrármérnök, gyümölcsnemesítő, Újfehértói Gyümölcskutató Int. tud. kutató, főmunkatárs, MTA köztestületi tag, 37, 39, 40, 50, 57, 58, 59, 376, 382, 383, 388
- Szabó Zoltán** (1960–) kertészmérnök, egyetemi tanár, MTA doktor, 57, 383, 389
- Szabolcs megye, 38, 42, 54
- Szabolcs vármegye, 297
- Szakátsy Gyula** (1897–1958) gyümölcsstermesztő, 37
- Szakter óriás meggy, 43, 46, Lásd a Pándy meggy tájneve
- Szalka, Hont vm. ma Salka, Szlovákia, 361, 363
- szalma, 152
- Szamos-völgy, 99, 106
- Szani Zsolt** (1973–) kertészmérnök, etnopolológus, PhD, FM-NÉBIH referens, 51, 59, 388
- szántás, 326
- szántóföld, 393
- Szapáry Gyula**, gróf (1832–1905) politikus, vármegyei főispán, miniszter, miniszterelnök, 208, 221, 326
- Szaplonczay Miklós**, szaplonczai (1842–1905) királyi tanácsos, alispán, 366
- Szarvas, Békés vm., 92, 127, 134, 142, 377
- Szarvasgede, Nógrád vm., 13, 100
- Szász András** (1951–) író, újságíró, fotós, 338, 388
- Szászpap alma, 128, 354
- Szászváros, Hunyad vm. ma Orăștie, Románia, 186
- Szászvárosi W. Jenő** (1867–) hírlapíró, a *Kertészeti Füzetek* rajzolója, cikkírója és tudósítója, 186
- Szathmáry Király János**, Sármezey Ágnes (1866–1933) férje, 136, 161
- Szatmár vármegye, 87, 97
- Szatmárnémeti, Szatmár vm. ma Satu Mare, Románia, 183
- Széchenyi István**, gróf (1791–1860), 62, 63
- Széchenyi malom, Arad, 137
- Szegvár, Csongrád m., 50
- Székelyudvarhely, Udvarhely vm., ma Odorheiu Secuiesc, Románia, 350
- Szekszárd, Tolna vm., 244
- Szekulics Ilma**, hipnotizált, hisztérikus beteg, 355
- Szekulics Vera*. Lásd *Szekulics Ilma*, vagy *Ilona*
- Szemes alma, 366
- Szemecz Emil** (1859–1918) hírlapíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő, 160, 161, 343, 349
- széna, 152, 155, 156
- Szent István Egyetem, 55
- Szent Katalin szilva, 147, 165
- Szentandrás*. Lásd *Sajószentandrás*
- Szentes, Csongrád vm., 37, 45, 46, 50, 77, 297, 326, 330
- Szentesi meggy, 41, 53, Lásd Pándy meggy tájneve
- Szentgál, Veszprém vm., 186
- Szenháromság, Maros-Torda vm., ma Troița, Románia, 350
- Szentirmay Elemér**, Németh János, vadosfai és zsidó (1836–1908) zeneszerző művészneve, 198
- Szentkirályi Albert** (1838–1891) orvos-doktor, országgyűlési képviselő, 329
- Szent-Márton Apátság. Lásd Pannonhalmi Bencés Főapátság
- Szenvey József**, (1800–1857) magyar író, hírlapíró, szerkesztő, az MTA tag, 290
- Szibéria, 143
- Szigligeti Ede** (sz. Szathmáry József) (1814–1878), színész, rendező, drámaíró, fordító, szakíró, színikigazgató, 331

- Szikszó, Abaúj vm., ma Borsod-Abaúj-Zemplén m., 162
Szilágyi Ferenc (1928–2010) nyelvész, irodalomtörténész, író, 390
Szilágyi István, mezőtúri ökörhajcsár, 200
Szilágyi Sándor (1827–1899) magyar történész, az MTA tagja, 75
Szilassy György, Pánd, a Pándy meggy magoncának első feltételezett birtokosa, 49
szilva, 113, 131, 134, 140, 144, 164, 237, 256, 286, 296, 299, 311, 335
szilvafa, 152
szilvafajták, 293
szilvafák, 170
Szilvássy Blanka, élelmiszermérnök, NÉBIH kutató, 57, 383
színes körték, 321
Szimyei József (1830–1913) bibliográfus, könyvtáros, irodalomtörténész, 13, 14, 18, 75, 108, 124, 131, 137, 169, 186, 192, 244, 266, 297, 347, 350, 359, 366, 388
Sziszüphosz, görög mitológiai alak, 287
Szkublics meggy, 43
Szlavónia, 52
Szolnok Városi Honvédegylet, 121
Szombatság, Bihar vm., ma Sâmbăta, Románia, 130, 137, 162
Szomolyai fekete cseresznye, 34
Szomorú alma, 165
Szőke Ferenc (1953–), kertészmérnök, növénynevelő, 50, 57, 58, 376, 383
szőlő, 144, 156, 190, 285, 344
szőlőskert, 149, 164, 188
Szónyi Pál (1808–1878) pedagógus, író, mineralógus, kir. tanácsos, MTA tag, 352
Szucsai cseresznye. Lásd Szucsai fekete ropogós cseresznye
Szucsai fekete ropogós cseresznye, 166
szüret, 39, 149, 187, 190, 321
Szűz szép alma, 128
- T**
- Takáts Rózsa (1953–) ny. főmuzeológus**, 6
Tallián Béla báró (1851–1921) politikus, FM miniszter, főispán, Balaton-szabályozási kormánybiztos, 324
Tamássy [Tamásy] Károly (1806–1885) gyógyszerész, pomológus, 14, 18, 382
Tao, Ryutaro, professor, Graduate School of Agriculture, Kyoto University, Kyoto, 57, 59, 376, 390
Tápiósáp, Pest vm. ma Süllyás, 14
Tapolca, Zala vm., 326
Tapolcafő, Veszprém m. ma Pápa része, 32
Tarka perdrigon szilva, 111, 113, 204
Tárkány, Komárom vm. ma Komárom-Esztergom m., 361, 363
Tatay Gizella (1851–1883) Villási Pál felesége, 240
Técső, Máramaros vm., ma Tyacsev, Ukrajna, 334
tehencsorda, 214
Telegdi Károly (?) fűszerkereskedő, 241
Teleki Blanka, grófnő (1806–1862) író, festő, 63
Teleki Domokos gróf, széki (1810–1876) országgyűlési követ, politikus, az MTA tiszteleti tagja, 80, 222
Teleki János (eredetileg Skrabák). Lásd Skrabák (Teleki) János
Téli arany parmen alma, 99, 252, 253, 353, 354
téli Bergamot körte-fajtakör, 88
Téli citrom körte, 147, 164
Téli citromalma, 402, 403
Téli csokros Sólyom alma, 147, 165
Téli esperes körte, 89, 237, 262
Téli fehér kálvil alma, 91, 93, 99, 141, 164
Téli kormos renet alma, 354
téli körték, 321
Téli met alma, 354
téli nagy vajkörte-fajtakör, 88
Téli piros galambka alma, 354
Téli piros pogácsa alma, 141
Tereske, Nógrád vm., 112
Terpó András (1925–2015) botanikus, egyetemi tanár, mezőgazdasági tudományok doktora, MTA doktor, 25, 27, 32, 33, 59, 389
Tessedik Sámuel (1772–1820) evangélikus lelkész, természettudós, pedagógus, pedagógiai és gazdasági szakíró, 38, 59, 389
Thirring Gusztáv (1861–1941) földrajztudós, statisztikus, demográfus, természetjáró, az MTA tagja, 61, 389
Thirriot vajonca körte, 130
Timár Zsuzsa (1931–2000) kertészmérnök, lexikonszerkesztő, 378
Timkó József (1843–1899) ügyvéd, városi tanácsos, lapszerkesztő, 347
Tisza folyó, 143, 326
Tisza Kálmán (1830–1902) politikus, miniszterelnök, 146, 147, 221, 288, 298, 326, 335, 341
Tisza Kálmán kormánya (1875–1890), 208, 288

Tiszabó, Heves vm., majd Jász-Nagykun-
Szolnok vm., 92, 372
Tiszaeszlár, Szabolcs vm. ma Szabolcs-
Szatmár-Bereg m., 297
Tiszaeszlári per (1882–1883), 160, 297, 379
Tiszahát, 394
Tiszalök, Szabolcs vm. ma Szabolcs-
Szatmár-Bereg m., 100, 297
Tiszántúl, 32, 33
Tiszaveresmart, Máramaros vm. ma Tisa,
Románia, 366
Titowka alma, 263
Tolnai-dombvidék, 32
**Tolnay Gábor (1931–), történész, ny.
múzeumigazgató, főiskolai tanár, a
történelemtudomány kandidátusa, 6,
20, 25, 60, 67, 70, 71, 73, 381, 389, 391**
**Tomcsányi Pál (1924–), Széchenyi-díjas
agrármérnök, fajtakutató, az MTA
tagja, 59, 389**
**Tompa Mihály (1817–1868), költő,
református lelkész, az MTA levelező
tagja, 75, 144**
Topolyafa, 149
Toporc, Szepes vm., ma Toporec,
Szlovákia, 336
Torboszló, Maros-Torda vm., ma Torba,
Románia, 350
Torja, Altorja és Feltorja, Háromszék vm.,
Kézdi járás, ma Turia, Románia, 152,
311, 372
Tóth Krisztina Viktória, grafikus, 6
**Tóth Lajos, mezővárosi gazdálkodó, 201,
276, 278**
**Tóth Magdolna (1951–) tanszékvezető
egyetemi tanár, habil dr., az MTA
doktora, 56, 375, 389**
Tournay-i aranyalma, 128, 361
Tournay-i kurtaszárú alma, 361
Tournay-i téli körte, 89
Török alma, 99
Török Bálint alma, 134, 141, 178, 361
**Török János (1809–1874) közigazgató,
levéltáros, MTA tagja, 290**
Törökország, 44
törpe szilvafa, 110
törpemeggy, 32, *Lásd cseplezsmeggy*
**Törs Kálmán (1843–1892) író, politikus,
77, 79, 81, 93, 105, 106, 179, 189, 234,
235, 241, 242, 306, 311, 314, 315, 316,
321, 330, 335, 367, 390**
Trencsén, Trencsén vm. ma Trenčín,
Szlovákia, 18
**Tsukamoto, Tatsuya, Laboratory of
Pomology, Graduate School of
Agriculture, Kyoto University, Kyoto,
47, 48, 59, 390**

**Turányi Kornél (1922–), levéltáros,
könyvtáros, történész, 70, 373, 390**
Tusnádi Székely Kongresszus, 1902, 267
Tükör alma, 84, 296, 300
túzvész, 213, 285, 304

U,Ú

**Udvary Ágnes (?–1989), könyvtáros, 13,
390**
Ugra. Lásd Biharugra
Újfehértó, Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 37,
38, 44, 45, 57, 58, 376, 382, 383
Újfehértói fürtös meggy, 39, 47, 48
Újkút, Törökszentmiklóshoz tartozó
határrész, 191
**Unghváry László (1856 - 1919) szőlész,
gyümölcsfaiskola-tulajdonos, 212,
213, 218, 221, 375, 379, 385**
Unterwaldersdorf, Ausztria, 63
**Urbanek Ferenc apát-kanonok (1790-
1880), pomológus, 12, 18, 22**
**Urvary Lajos (1841–1890) újságíró, a
Pesti Napló szerkesztője,
országgyűlési képviselő, 290, 358, 383**

Ü,Ú

Üstökös, *Az. Lásd Az Üstökös*
Üvegmeleggy, 33, 47, 53

V

Vác, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest
m., 330
Váchartyán, Pest-Pilis vm. ma Pest m.,
253
Váci Gimnázium, 62
Vad Spanyol meggy, 46
vadalma, 105
**Vadász István (1953–),
földrajztudományok kandidátusa,
történész-muzeológus, igazgató, 389**
vadásztársaság, 68
vadcserezsnye, 25, 26, 27, 32, 33, 53
vadmeleggy, 32, 40, 54
**Vadnay Andor (1859–1901) antiszemita
politikus, országgyűlési képviselő, 326**
Vagner. Lásd Wagener almája
**Vajda János (1827–1897) költő, hírlapíró,
a Kisfaludy Társaság rendes tagja, 75**
vakondok, 148, 160, 161, 281, 282
vallásszabadság, 336
Valódi csíkos alma. Lásd Szászpap alma
**Vámbéry Ármin (1832–1913) orientalista,
egyetemi tanár, az MTA tagja., 75**

- Vámfalva, Szatmár vm. ma Vama, Románia, 134, 296
- Vámosmikola, Hont vm. ma Pest m., 361, 363
- Vámosmikolai herceg Esterházy uradalom, 112
- Van Mons Társaság, Belgium, 65, 67
- Van Mons, Jean-Baptiste (1765–1842)**
gyógyszerész, a löweni egyetem kémia tanára, belga pomológus és mezőgazdász, 65
- Vandenabeele alma, 128
- Váradolaszi (1822), Érolaszi, Bihar vm. ma Olosig, Románia, 23, 63, 135, 161
- Varga Lajos (1920–1982), középiskolai tanár, a mezőtúri református kollégium igazgatója, 391**
- Varga Lajos, Dörgő Dániel unokatestvére, 326**
- Vasárnapi Újság 1854–1921. Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap, 75, 77, 80, 84, 110, 123, 124, 350, 366, 382, 390, 391
- Vass Elek, az 1870-es évektől Kiskunhalas város főkertésze és népiskolai kertésztanító, 102, 103**
- Vasvári Pál (1816–1849) történész, filozófus, forradalmár, 62, 63**
- Wekerle. Lásd Wekerle Sándor
- Véralma, 128
- veresbegy, 266
- Veress Ferenc (1830–1894) mezőgazdász, tanító, jószágkormányzó. Író Feríz bég álnéven, 123, 124**
- Veress Sándor (1828–1884) mérnök, 123, 124**
- Verhovay Gyula (1849–1906) antiszemita politikus, újságíró, 83, 160, 229, 321, 324, 342, 374**
- Verhovay párt, 322
- Versec, Temes vm. ma Vršac, Szerbia, 129
- Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 6, 65, 73, 381, 389
- Vertán Endre (1813–1879) jogász, képviselő, 130, 132, 137, 162, 171, 203, 233**
- Vertán Etele (1848–1920), jogász, földbirtokos, 64, 137, 203**
- Vertán-család, 162**
- Vészi József (1858–1940) író, újságíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő, 290**
- Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomás, Magyaróvár, 262
- Victoria királynő szilva. Lásd Viktória királynő szilva
- vidra, 171
- Viga Gyula (1952–) néprajzkutató, muzeológus, egyetemi tanár, az MTA doktora, 45, 54, 59, 391**
- Viktória királynő szilva, 111, 113, 204
- Világ-Krónika (1879–1917) között a Vasárnapi Újság melléklete, 84
- Világosi fegyverletétel, 1849. augusztus 13., 63, 80, 121, 123, 131, 148, 183, 272
- villámcsapás, 175
- Villányi-hegység, 32
- Villási Pál (1820–1888), jogász, tanár, kertészeti szakíró, 14, 16, 67, 99, 107, 186, 240, 241, 245, 262, 332, 334, 352, 357, 358, 362, 363, 375, 376, 390**
- Vilmos körte, 154, 159
- Vilmos körte magvairól nyert magonc, 154
- Virág Zsolt (1977-), jogász, művelődéstörténész, 136, 162, 391**
- Vízközi kert, 191, 395, 397, 399, 401, 403
- vízszabályozás, 145, 157, 158, 326
- Vízszabályozó Társulat, 121
- VM-NÉBIH. Lásd Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági Hivatal, Lásd Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági Hivatal
- vörheny, 236
- Vörös halyagmeggy, 35
- Vörös meggy, 35, 36, 37, 46, 50, 53, 54
- Vörös ribiszke, 25, 28
- vörös vagy vörhenyes mezei poloska, 160
- Vöröskereszt Egylet, 113
- Vöröskereszt Egylet Kórháza, 197
- Vörösmarty Mihály (1800–1855), költő, 288**

W

- Wagener almája, 354
- Wartha Vincéné Hugonnai Vilma, 41, Lásd Hugonnai Vilma
- Wekerle Sándor (1848–1921) miniszterelnök, pénzügyminiszter, politikus, az MTA tagja, 310**
- Wilkenburg, Németország, 19, 312
- Willy renetje alma, 147, 165
- Winterl József Jakab (1739–1809) orvos, kémikus, botanikus. A Nagyszombati Egyetemen a kémia és a botanika professzora, 38, 59, 392**
- Wölfel József. Lásd Wölfel József
- Wölfel József (1773–1859) kőszegi gyümölcsész, 13**
- Wunstorf, Németország, 312

Z

- zab, 167

-
- Zala megye, 32
Zánka, Zala vm., 326
Zatykó Imre (1900-1987) kertész,
gyümölcsnemesítő, 37
Zelemér, Hajdú vm. ma
 Hajdúböszörmény része, Hajdú-Bihar
 m., 352
zelnicemeggy. *Lásd* zselnicemeggy
Zichy Miklós gróf alma, 128
Zolker alma, 354
- Zöld herceg alma, 354
Zöld renet alma, 354
- Zs**
- zselnicemeggy, 28, 30
Zsófia királyné alma. Lásd Zsófia királynő
alma
Zsófia királynő alma, 128, 354

Közzéteszi
a Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ
Verseghy Ferenc
Elektronikus Könyvtár
Szolnok, 2018
ISBN 978-963-7613-55-5 Ö
ISBN 978-963-7613-61-6